অন্য পুৰুষ অন্য নাৰী

সম্পাদনা

প্ৰদীপ পূজাৰী উৎপল দত্ত

বনলতা
বনলতা
গুৱাহাটী-১ ● ডিব্ৰুগড়-১

ANNYA PURUSH ANNYA NARI
Anthology of Assamese Short stories
based on Extra Marital Relationship,
Edited by **Pradip Puzari and Utpal Datta,**
Published by **Ananta Hazarika**
Banalata, Panbazar, Guwahati 781001,
2nd Publication Dec. 2006,
Price Rs. Eighty only.

অন্য পুৰুষ অন্য নাৰী

পৰকীয়া প্ৰেম বিষয়ৰ গল্প সংকলন

সম্পাদনা । প্ৰদীপ পূজাৰী । উৎপল দত্ত

প্ৰকাশক । অনন্ত হাজৰিকা

বনলতা । পাণবজাৰ । গুবাহাটী ৭৮১০০১

প্ৰথম প্ৰকাশ । নবেম্বৰ ২০০১

দ্বিতীয় প্ৰকাশ । ডিচেম্বৰ ২০০৬

বেটুপাতত ব্যৱহাৰ কৰা তৈলচিত্ৰৰ শিল্পী । নৰেন দাস

বেটুপাতৰ সজ্জা । মনোৰঞ্জন শৰ্মা

অক্ষৰ বিন্যাস । পাঞ্চজন্য ফ্ৰেইগুছ এন্টাৰপ্ৰাইজ, পাণবজাৰ, গুৱাহাটী-১

মুদ্ৰণ । শৰাইঘাট ফটো টাইপছ । গুৱাহাটী ৭৮১০২১

মূল্য । আশী টকা মাত্ৰ

স্বামী স্ত্ৰীৰ সম্পৰ্কৰ বিষয়ে
তোমালোকে একেলগে জন্মগ্ৰহণ কৰিছিলা
চিৰদিন তোমালোক একেলগেই থাকিবা
মৰণৰ ডেউকাই তোমালোকক বিচ্ছিন্ন কৰি দিলেও
তোমালোক একেলগেই থাকিবা

কিন্তু তোমালোকৰ এই একত্ৰ জীৱনৰ মাজতো
ঠাই এডোখৰ ৰাখিবা
যাতে সৰগৰ বতাহে আহি
তোমালোক দুয়োৰে মাজত খেলা কৰি থাকিব পাৰে
খলিল জিব্ৰানৰ 'প্ৰফেট' গ্ৰন্থৰ পৰা

সম্পাদকৰ একাষাৰ

কিয় এই সংকলন ?

প্ৰশ্নটি আমি নিজেই নিজকে কৰিছোঁ। আমি নিজেই ঠিৰাং কৰা সেই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ পাঠকৰ লগত ভগাই ল'ব বিচাৰিছোঁ। .

পৰকীয়া প্ৰেম। স্বামী-স্ত্ৰী আৰু তৃতীয় ব্যক্তি— নাৰী-পুৰুষ সম্পৰ্কৰ এই স্পৰ্শকাতৰ দিশটোৱে সৃষ্টিশীল লেখক বা শিল্পীক নানা ধৰণে সৃষ্টিৰ প্ৰেৰণা যোগাই আহিছে। এই সম্পৰ্কৰ জন্ম, বিকাশ আৰু পৰিণতিৰ প্ৰসংগত মতৰ ভিন্নতা থকাটো স্বাভাৱিক কথা। বিজ্ঞান বা গণিতৰ সমস্যাৰ সমাধান বিচাৰি সৰ্বসম্মত সিদ্ধান্ত এটাত উপনীত হোৱাৰ দৰে সমাধান এই সমস্যাৰ ক্ষেত্ৰত সম্ভৱ নহয়। এই সমস্যাৰ কোনো শেষ উত্তৰ নাই।

বিবাহৰ সময়তে প্ৰতিগৰাকী ব্যাক্তিয়ে শপত খায় স্বামী-স্ত্ৰী দুয়ো এক হৈ থাকিব। কিন্তু বহু ক্ষেত্ৰত দুয়োৰে মাজত সৃষ্টি হয় ব্যৱধানৰ, খোল খায় হৃদয়ৰ দ্বিতীয় দুৱাৰ। সেই দুৱাৰেদি প্ৰৱেশ কৰে তৃতীয় ব্যক্তি। অথবা কেতিয়াবা সাকাৰ বা কেতিয়াবা নিৰাকাৰ ৰূপেৰে উভতি আহে অতীত জীৱনৰ কোনোবা এটা অধ্যায়। কিয় মেল খায় এই দুৱাৰ, কিয় গোপনে বা প্ৰকাশ্যে প্ৰৱেশ কৰে তৃতীয় ব্যক্তিয়ে, তাৰ বহু কাৰণ ব্যাখ্যা কৰিব পাৰি। স্বপ্নভংগৰ বেদনা, শাৰীৰিক বা মানসিক অপ্ৰাপ্তি, বৈষয়িক লোভ, খ্যাতিৰ মায়া, নিঃসংগতা, একাকিত্ব, এনে ধৰণৰ কাৰকেই এনে সম্পৰ্কৰ মূল কাৰণ বুলি বহুতে ভাবে

যদিও কাৰো সিদ্ধান্তকে শেষ সিদ্ধান্ত বুলি ক'ব নোৱাৰি। অথচ প্ৰতিজনৰ ব্যাখ্যাই এই সমস্যাটিৰ নতুন নতুন দিশ আৱিষ্কাৰ কৰিব পাৰে। দৈহিক আনন্দ বা সেই আনন্দ দান বা গ্ৰহণেৰে পূৰণ কৰিব বিচৰা আন স্বাৰ্থৰ বাবে স্থাপন কৰা সম্পৰ্ক আৰু পৰকীয়া প্ৰেমৰ মাজত যে পাৰ্থক্য আছে সেই কথাও ভাবি চোৱাৰ প্ৰয়োজন আছে।

আমাৰ গল্পকাৰসকলে পৃথিৱীৰ এই নিৰ্দয় অথচ অপৰিতেজ্য সত্যটিক কেনে কৌতূহল আৰু আৱিষ্কাৰৰ আনন্দৰে বিচাৰ কৰিছে তাকে আমি এই সংকলনটিৰ গল্পবোৰৰ মাজেৰে চাব বিচাৰিছোঁ। বৰ্তমান কালৰ অসমীয়া গল্পকাৰসকলে চৌপাশৰ এই জগতখনৰ পৰিবৰ্তিত ৰূপটিক আওকাণ কৰিব নোৱৰা বাবেই এই বিষয়টোক আগৰ কালৰ লেখকসকলৰ তুলনাত অধিক মুকলিভাৱেই গ্ৰহণ কৰা দেখা গৈছে। অসম আন্দোলনৰ, টেলিভিছনৰ আগমন আৰু প্ৰসাৰ, মুক্ত অৰ্থনীতি, বিশ্বায়ন, ভোগবাদ আদিৰ প্ৰভাৱে অসমৰ ৰক্ষণশীল সমাজখনলৈ কিছু পৰিৱৰ্তন কঢ়িয়াই আনিছে আৰু এই পৰিৱৰ্তনৰ ফলত আমাৰ সমাজৰ পৰা পূৰ্বৰ ৰক্ষণশীল পৰিবেশ ক্ৰমাৎ নাইকিয়া হৈ গৈছে, চিন্তা-ভাবনাৰ প্ৰকাশো যথেষ্ট মুকলিমূৰীয়া হৈ পৰিছে। এই পৰিৱৰ্তনৰ সুৰ স্পষ্টকৈ শুনা গৈছে আজিৰ গল্পকাৰসকলৰ গল্পত। যৌনতা অৰু পুৰুষ-নাৰীৰ সম্পৰ্কৰ কথা আগৰ কালৰ গল্পকাৰসকলৰ কলমত যিদৰে ইংগিতৰ মাজেৰে প্ৰকাশ পাইছিল আজিৰ গল্পকাৰসকলে সেই একে কথাকে খোলাখুলিকৈ প্ৰকাশ কৰিবলৈ কুণ্ঠাবোধ কৰা নাই। সংকলনটিৰ গল্পবোৰৰ মাজত এই পৰিৱৰ্তনৰ ৰূপ ধৰা পৰা বুলি আমাৰ বিশ্বাস।

আৰু একেষাৰ

অসমীয়া ভাষাত এই বিষয়টোক কেন্দ্ৰ কৰি ভালেমান নিটোল গল্প ৰচিত হৈছে। সেই বিপুল সম্ভাৰৰ মাজৰ পৰা কেইটিমান গল্পহে সংকলনটিৰ বাবে নিৰ্বাচন কৰা হৈছে আৰু কোৱা বাহুল্য এই নিৰ্বাচনৰ ক্ষেত্ৰত স্বাভাৱিকভাৱেই সম্পাদকৰ ৰুচিয়েহে প্ৰথম স্থান লাভ কৰিছে।

সংকলনটিৰ ভালেকেইটি গল্প পূৰ্ব প্ৰকাশিত, কেইটিমান গল্প লেখকসকলে সংকলনটিৰ বাবে নতুনকৈ লেখি দিছে। লেখকসকলৰ এই সহযোগিতাৰ বাবেহে সংকলনটিৰ প্ৰকাশ সম্ভৱ হ'ল। তেখেতসকলৰ প্ৰতি আমাৰ কৃতজ্ঞতাৰ শেষ নাই।

সংকলনটিৰ ক্ষেত্ৰত আমাক নানা পৰামৰ্শৰে উৎসাহিত কৰিছে ড.ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়া, মামণি ৰয়ছম গোস্বামী, প্ৰদীপ বৰুৱা, নিৰুপমা বৰগোহাঞি আৰু শিৱনাথ বৰ্মনে।

বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা গল্পকেইটি সংগ্ৰহ কৰা আন আন কামত সহায় কৰি দিছে আমাৰ অসম কাকতৰ সাংবাদিক দিগন্ত ওজা, দৈনিক অগ্ৰদূত কাকতৰ সাংবাদিক অসীম কুমাৰ বৰা, অসমীয়া প্ৰতিদিন কাকতৰ সাংবাদিক শান্তনুকৌশিক বৰুৱা আৰু দৈনিক জনমভূমি

কাকতৰ সাংবাদিক শাংকৰকৌশিক বৰুৱাই। কিতাপ-পত্ৰ বিচৰাৰ ক্ষেত্ৰত সহায় কৰিছে অংকুৰ ডেকা আৰু নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ পুথিভঁৰালৰ বিষয়া উৎপলা বৰুৱাই। কিতাপখনৰ বেটুপাতৰ বাবে তেলৰঙৰ সুন্দৰ ছবিখন আঁকি দিছে চিত্ৰকৰ নৰেন দাসে আৰু বেটুপাতটি সজাই দিছে মনোৰঞ্জন শৰ্মাই। অক্ষৰ বিন্যাসৰ কাম কৰিছে প্ৰশান্ত নাথে আৰু আৰ্হি কাকত শুধৰোৱাৰ কাম কৰিছে ৰূপজ্যোতি ভূঞাই। মুদ্ৰণৰ কামত সহায় কৰিছে ৰঞ্জন শৰ্মাই।

আমি দুই সম্পাদক চাকৰি সূত্ৰে মেঘালয়ত থাকোঁ। সেয়ে আমাৰ পত্নীদ্বয় অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰী আৰু নম্ৰতা দত্তই নিজৰ কামৰ মাজতো আমাৰ এই কামত সহায় কৰি দিয়া বাবে সংকলনটিয়ে নিৰ্ধাৰিত সময়ত প্ৰকাশৰ মুখ দেখিলে।

আৰু বিশিষ্ট প্ৰকাশক অনন্ত হাজৰিকাই দায়িত্ব লোৱা বাবেহে আমাৰ সপোনৰ এই সংকলনটিয়ে সাকাৰ ৰূপ পাবলৈ সক্ষম হ'ল। এই সকলোৰে প্ৰতি আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশ কৰিলোঁ।

পঢ়ুৱৈ সমাজৰ মৰম পালে আমাৰ প্ৰচেষ্টা সাৰ্থক হোৱা বুলি ভাবিম আৰু ভৱিষ্যতে আমাৰ পৰিকল্পনামতে মানৱীয় সম্পৰ্কৰ ভেটিত ৰচিত সাহিত্য-কৰ্মৰ কেইটিমান বিচিত্ৰ সংকলন পাঠকৰ মাজলৈ আগবঢ়াই দিয়াৰ সাহস কৰিব পাৰিম।

প্ৰদীপ পূজাৰী
ছিলং, মেঘালয়
উৎপল দত্ত
উইলিয়াম নগৰ, মেঘালয়

দ্বিতীয় সংস্কৰণ প্ৰসংগত

প্ৰকাশৰ লগে লগেই এই সংকলনটি পাঠকে আদৰি লৈছিল। পাঠকৰ এই সহাঁৰিত আমি মুগ্ধ আৰু সম্মোহিত হৈছিলোঁ। সাংবাদিক মণি মহন্ত আৰু লেখক অভিজিৎ শৰ্মা বৰুৱাই এই সংকলনটি প্ৰসংগত প্ৰকাশ কৰা উৎসাহজনক মন্তব্য আমাৰ সদায়েই মনত থাকিব। সংকলনটিত বিজ্ঞানভিত্তিক গল্প এটিকো স্থান দিয়া হৈছিল, এই কথাটোকো বহু আগ্ৰহী পাঠকে যথেষ্ট গুৰুত্ব দি আমাক সাধুবাদ জনাইছিল। প্ৰচ্ছদপটৰ পৰিকল্পনা, অংকন আৰু অন্তৰ্ভাগৰ সজ্জা আদিৰ বাবেও আমি বহু উচ্চংসিত প্ৰশংসা পাইছোঁ, দুই এটি গল্পই বিতৰ্কৰো সৃষ্টি কৰিছিল।

এই আটাইবোৰ প্ৰতিক্ৰিয়াকে আমি কৃতজ্ঞ হৃদয়ে গ্ৰহণ কৰিছোঁ আৰু এই দ্বিতীয় সংস্কৰণটি পাঠক সমাজলৈ শ্ৰদ্ধাৰে আগবঢ়াই দিছোঁ।

শ্ৰদ্ধান্তে

সম্পাদক আৰু প্ৰকাশক

সূচীপাত

১ ☐ ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়া/বালিভোজ
১১ ☐ হোমেন বৰগোহাঞি/ছেনাটোৰিয়াম্
১৮ ☐ মামনি ৰয়ছম গোস্বামী/সংস্কাৰ
৩৩ ☐ নিৰুপমা বৰগোহাঞি/মধ্যবৰ্তিনী
৪৯ ☐ দীনেশ চন্দ্ৰ গোস্বামী/দি হেয়াৰ টাইমাৰ
৬০ ☐ মনোৰমা দাসমেধি/গোসাঁনী
৭১ ☐ নবীন বৰুৱা/নিয়ৰসিক্ত কিছু দুখৰ সপোন
৭৮ ☐ দেবব্ৰত দাস/দূৰত্বৰ সংলাপ
৯৩ ☐ ভাৰতী বৰুৱা/হৃদয়ৰ ভাষা
১০১ ☐ স্যমন্ত ফুকন/ভয়
১১০ ☐ অনিল ফুকন/ধৰ্মযুদ্ধ
১২০ ☐ ফণীন্দ্ৰকুমাৰ দেৱচৌধুৰী/অমৃতা
১২৭ ☐ হেমন্ত বৰ্মন/চিনাকি অচিনাকি
১৩৭ ☐ খবিৰ আহমেদ/তুমি যি শুনিছা
১৪১ ☐ জয়ন্ত কুমাৰ চক্ৰৱৰ্তী/দায়িত্ব
১৫১ ☐ মনোজ কুমাৰ গোস্বামী/খোজৰ শব্দ
১৫৮ ☐ অনুৰাধা শৰ্মাপূজাৰী/চিহ্ন
১৬৫ ☐ তপন দাস/বদ্ৰীনাথ
১৭৫ ☐ অপূৰ্ব কুমাৰ শইকীয়া/অভিসাৰিকা
১৮৪ ☐ প্ৰশান্ত কুমাৰ দাস/সিহঁত যেতিয়া অন্য
১৯১ ☐ মঞ্জু বৰা/অস্তিত্ব
২০৬ ☐ হেমচন্দ্ৰ দলে/মৰা সুঁতিৰ ঢল
২১৪ ☐ অৰুন্ধতি দত্ত/নদী প্ৰবহমান
২২১ ☐ অতনু ভট্টাচাৰ্য/বিশ্বাসৰ এদিন
২২৬ ☐ মীনাক্ষি বুঢ়াগোহাঞি/হৃদয়

অন্য পুৰুষ অন্য নাৰী

ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়া

বালিভোজ

প্ৰভাকৰৰ বন্ধু-বান্ধৱৰ ভিতৰত ডাক্টৰ কেবাটাও আছে, কিন্তু ঘৈণীয়েক ৰমাৰ এই সৰু-সুৰা, টুক-টাক অসুখ-অসুবিধা, নতুন নতুন লক্ষণবোৰৰ কথা সিহঁতক ক'বলৈ তাৰ মন নগ'ল। এই ডেকা ডাক্টৰবোৰৰ কোনো বিশ্বাস নাই। সিহঁতে মোক পৰীক্ষা কৰিব, পঞ্চাছটা প্ৰশ্ন সুধিব, তাৰ পিছত পৰীক্ষা কৰি কি পালে, প্ৰশ্নৰ উত্তৰত ৰমাই ক'লে, সেইবোৰ কথা সিহঁতৰ গাভৰু ঘৈণীয়েকবোৰক ক'ব, ঘৈণীয়েকহঁতে ওচৰ চুবুৰীয়া বান্ধৱীক ক'ব, সেইবোৰ বান্ধৱীৰে কোনো এজনীয়ে প্ৰগেছিভ লেডিজ ছ'চাইটিৰ এনুৱেল কনফাৰেন্সত গোট খোৱা লেডিসকলৰ কোনোবা এগৰাকীক ক'ব, তাৰ পিছত পোন্ধৰ দিনৰ ভিতৰতে গোটেইখনতে ওলাই যাব, ৰমাৰ— ৰমা চৌধুৰীৰ— মানে এই যে প্ৰভাকৰ চৌধুৰীৰ ঘৈণীয়েক— তেওঁৰ এতিয়া হেৰি; কিন্তু ইণ্টাৰেষ্টিং কথা হৈছে— মাজে মাজে বোলে তেওঁৰ— ইত্যাদি।

এইবোৰ ডাক্টৰক বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰি। কিন্তু ডাক্টৰ এজনতো লাগিবই। গতিকে প্ৰভাকৰে এক প্ৰসিদ্ধ, বৃদ্ধ ডাক্টৰ ধৰিছে। বৃদ্ধ ডাক্টৰৰ ৰোগীৰ সংখ্যা অলেখ, কাৰ কি লক্ষণ, কোন ৰোগীয়ে কি ক'লে, সেইবোৰ লৈ পিছত ৰহস্য কৰাৰ তেখেতৰ সময়-সুবিধাও নাই, মনত প্ৰয়োজনীয় ৰসো নাই।

কিন্তু প্ৰভাকৰৰ মস্কিল হ'ল— ৰমাই প্ৰতিদিনে কিছুমান বিচিত্ৰ, অদ্ভুত লক্ষণ প্ৰকাশ কৰে আৰু সেইবোৰৰ ব্যাখ্যা বিচাৰি বাৰে বাৰে বৃদ্ধ ডাক্টৰৰ ওচৰলৈ দৌৰিবলৈ তাৰ ভাল নালাগে। কি কৰা যায় সেই বিষয়ে সি চিন্তা কৰি আছিল; এনে সময়তে এদিন তাৰ হাতত এখন কিতাপ পৰিল। কোনোবা অপ্ৰসিদ্ধ ডাক্তৰে লিখা প্ৰকাণ্ড কিতাপ, শংখিনী, হস্তিনী আদি বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ নাৰীৰ লক্ষণ আৰু দৈহিক গঠনৰ বৈশিষ্টৰ পৰা আৰম্ভ কৰি কেঁচুৱাৰ দাঁত গজিবৰ সময়ত হোৱা অসুখ আৰু ল'বলগীয়া সতৰ্কতালৈকে অজস্ৰ বিষয়ৰ আলোচনা, ইংলেণ্ড আৰু আমেৰিকাৰ প্ৰসিদ্ধ ডাক্তৰ, মনোবিজ্ঞানীৰ মন্তব্যৰে পৃষ্ঠাবোৰ ঠাহ খাই আছে। দুটামান গধূলি গভীৰ আগ্ৰহেৰে কিতাপখনৰ পাত লুটিওৱাৰ পিছত প্ৰভাকৰে ঠিক কৰিলে— কথাই কথাই বৃদ্ধ ডাক্টৰৰ ওচৰলৈ লৰ মৰাৰ কোনো দৰকাৰ নাই; ৰমাৰ সৰু-সুৰা লক্ষণবিলাকৰ কাৰণে এইখন কিতাপকে সি অভিধানৰ নিচিনাকৈ ব্যৱহাৰ কৰিব।

এদিন কিতাপখনৰ কোনোবা এটা পাতত প্ৰভাকৰে পালে, গৃহিণীৰ এনেকুৱা অৱস্থাত ঘৰত অলপমান ব্ৰাণ্ডি ৰখা ভাল। কেতিয়াবা হঠাৎ ৰোগিণীৰ হাত-ভৰি চেঁচা পৰি যাব পাৰে, লগে লগে চাহ চামুচৰ এক চামুচ। তদুপৰি, মাজে মাজে আধা কাপ ঈষৎ উষ্ণ

পানীৰ লগত এচামুচ ব্ৰাণ্ডি মিহলাই, এটুকুৰা পৰিষ্কাৰ কপাহ সেই ব্ৰাণ্ডি-পানীৰ মিকচাৰত ডুবাই তাৰে লাহে লাহে— ইত্যাদি।

প্ৰভাকৰৰ প্ৰত্যয় জন্মিল, অলপ ব্ৰাণ্ডিৰ যোগাৰ ৰখা ভাল হ'ব। কিন্তু এইখন চহৰত এবটল ব্ৰাণ্ডি যোগাৰ কৰাটো তাৰ কাৰণে সহজ কাম নাছিল। তাৰ আশংকা হৈছিল, হঠাতে হুৰহুৰকৈ বৰষুণ অহাৰ কাৰণে উপায়ান্তৰ হৈ ওচৰৰ মদৰ দোকানৰ বাৰাণ্ডাত আশ্ৰয় ল'লে যেন পিছদিনা চহৰখনত মদপী বুলি তাৰ বদনাম ওলাই যাব। গতিকে এইখন চহৰত সি সেই কামটোৰ চেষ্টা নকৰিলে। এবাৰ সি অফিচৰ কামত অইন এখন চহৰলৈ গৈছিল; সেই চহৰৰ দোকান এখনত গধূলিৰ বেছ পাছত, সি ভয়ে ভয়ে সোমাল আৰু পাঁচ মিনিটৰ ভিতৰতে কিনা কামটো শেষ কৰি কোটৰ জেপত বটলটো লুকুৱাবলৈ চেষ্টা কৰি কোঁ-কোঁকৈ ওলাই আহিল। কোন কোম্পানীৰ কি ব্ৰাণ্ডি, সেইবোৰ কথা বিচাৰ কৰাৰ ধৈৰ্য, সাহস, শক্তি, যোগ্যতা তাৰ একো নাছিল। ব্ৰাণ্ডি হ'লেই হ'ল আৰু সি ব্ৰাণ্ডি কিনাৰ দৃশ্যটো কোনো চিনাকি মানুহৰ চকুত নপৰিলেই হ'ল।

যথা সময়ত ৰমাৰ এটা ল'ৰা হ'ল, কিন্তু প্ৰভাকৰৰ ব্ৰাণ্ডিৰ বটলটো খোলা নহ'ল। বটলটো সি ৰমাৰ দামী কাপোৰ আৰু অলংকাৰ থোৱা আটাইতকৈ সুৰক্ষিত বাকচটোৰ এচুকত সুমুৱাই থৈছিল, তেনেকৈয়ে থাকিল। ৰমাৰ হাত-ভৰি কোনো দিনেই চেঁচা নপৰিল আৰু কুহুমীয়া পানী মিহলাই হ'লেও সেইবোৰ চোকা বস্তু কোমল ঠাইত লগাবলৈ তাই ভয় কৰিলে। প্ৰভাকৰে কিতাপখনৰ পাত মেলি সংশ্লিষ্ট শাৰীকেইটা গোট গোটকৈ পঢ়ি শুনোৱাৰ পাছঁত তাই 'আজি থাককচোন, কাইলৈ বাৰু পাৰিলে লগাম'— ইমানলৈকে আগবাঢ়িছিল, কিন্তু সেই কাইলৈটো আৰু শেষ পৰ্যন্ত ওচৰ নাচাপিল। আজি এলাহ লাগিছে, পিছদিনা সময় নাই, তাৰ পাছত এমাহমানলৈ কথাটো দুয়োটাই পাহৰিয়েই থাকিল। মুঠতে সন্তান ভূমিষ্ঠ হৈ গ'ল, ব্ৰাণ্ডিৰ বটলটো সেই সিখন চহৰৰ পুৰণি খবৰ কাগজৰ মেৰৰ মাজত, ৰমাৰ অলংকাৰৰ ওচৰত একে চিনেই থাকিল।

ল'ৰা জন্ম হোৱাৰ ভালেমান দিনৰ পাছত ৰমা যেতিয়া আকৌ দামী কাপোৰৰ বাকচটোত হাত দিব পৰা হ'ল, তেতিয়াৰ পৰা তাই প্ৰায়েই প্ৰভাকৰক কয়— 'এইডাল কাৰোবাক দি দিয়ক, মিছামিছিকৈ—'

প্ৰভাকৰে কয়— 'থাককচোন। আৰু দিবা কাক? দিলেও দিবৰ সময়ত কি বুলি ক'বা?'

ল'ৰাৰ বয়স সাত মাহমান হ'ল, এনে সময়তে এদিন গধূলি পৰত প্ৰভাকৰৰ মনটোত হঠাতে এটা অদ্ভুত আনন্দ লাগিল। সেইদিনা আবেলি সিহঁতৰ অফিচৰ সকলো মানুহ এশ সত্তৰ মাইল দূৰৈৰ এক অভয়াৰণ্যত পিক্‌নিক খাবলৈ গ'ল। লগত তিনিটা জীৱন্ত পঠা ছাগলী গৈছে, দুটা পালোৱান চেহেৰাৰ পশ্চিমীয়া ৰান্ধনি গৈছে, দুখন বাছৰ চালভৰ্তি হৈ নানা প্ৰকাৰৰ লোভনীয় ৰছদ-পাতি গৈছে। প্ৰবাকৰৰ লগৰ চাৰিটাই চাৰি বটল মদ লৈ গৈছে, জংঘলৰ মাজৰ ফৰেষ্ট ডিপাৰ্টমেণ্টৰ বঙলাত ৰাতি কটাব, মাজ নিশা বিদেশী চেণ্টাৰ ধৰি ফুল ভলিউমত ট্ৰেনজিষ্টৰ ৰেডিঅ' বজাব, থি-ডাইমণ্ড-ফ'ৰ ক্লাবছ ধ্বনিৰে হাবিৰ বুকু ছিৰাছিৰ কৰিব, নিচাই ভৰপক দিলে আৰু মুড আহিলে সিহঁতে ঘৰটোৰ ছালৰ ওপৰত উঠি নৃত্য কৰিব। এই হেন পিক্‌নিকলৈ প্ৰভাকৰ নাযায়? প্ৰথমতে লগৰ চাৰিটাই

কথাটো শুনি চকুকেইটা ডাঙৰ কৰি প্ৰভাকৰলৈ চাইছিল; শেষত প্ৰভাকৰৰ উৎসাহহীন ভাব-ভংগী দেখি সিহঁতে ঘোষণা কৰিলে, ইয়াক জোৰ কৰি লাভ নাই। ই এক নম্বৰৰ তিৰোতা-সেৰুৱা, পিকনিকৰ নাম ল'লেই তাৰ ঘৰত ঘৈণীয়েকে পিটিব।

এইবোৰ আয়োজন লৈ, এইবোৰ কথা কৈ, অফিচৰ মানুহবোৰ পিকনিকলৈ গৈছেগৈ। এতিয়ামানে চাগৈ সিহঁত কোনোবা এটা ফৰেষ্টৰ বঙলা পাইছেগৈ। কথাবোৰ ভাবি ভাবি প্ৰভাকৰৰ হঠাতে এক অদ্ভুত আনন্দ লাগিল আৰু এবাৰ হঠাতে তাৰ ব্ৰাণ্ডিৰ বটলটোলৈ মনত পৰিল। ৰমাক মাতি সি ক'লে— 'চাওঁ সেই বটলটো দিয়াচোন।'

ৰমাই সুধিলে, 'কিয়? কি কৰে?'

প্ৰভাকৰে ক'লে, 'দিয়াচোন, কিবা এটা চাওঁ।'

তাৰ কথা শুনি ৰমাৰ ধাৰণা হ'ল— সি যেন বটলটোৰ লেবেলখনত কিবা ঠিকনা এটা চাব, নাইবা লাইটৰ পোহৰত ভিতৰৰ বস্তুখিনিৰ ৰংটো চাব।

ৰমাই বিশেষ একো চিন্তা নকৰি বটলটো উলিয়াই দিলে; কিন্তু তাৰ পাছত যেতিয়া প্ৰভাকৰে এগিলাচ পানী আৰু এটা খালী গিলাচ খুজিলে, তেতিয়া ৰমাৰ চকু দুটা বিস্ময়ত ডাঙৰ হৈ উঠিল, 'কি?'

'একো নহয়, অকণমান ফূৰ্তি কৰোঁ।' প্ৰভাকৰে বটলটোৰ মুখৰ ঢাকনিখন খুলিবৰ চেষ্টা কৰি ক'লে। ৰমাই লগে লগে এটা হুলস্থূল লগোৱাৰ উপক্ৰম কৰিলে, 'নোৱাৰে নোৱাৰে। এইবোৰ বস্তু আপুনি মুখত দিব নোৱাৰে। চাওঁ, দিয়ক বটলটো। ছি ছি ছি।'

প্ৰভাকৰে চকু দুটা মুদি, হাঁহি হাঁহি ক'লে— 'আঃ ৰ'বাচোন তুমি, হুলস্থূল নকৰিবা। এটা ফূৰ্তিহে। আৰু তাকো কৰিছো ঘৰৰ ভিতৰত, তোমাৰ সন্মুখত। তুমিতো জানাই মই মদ নাখাওঁ। আজি এনেয়ে এটা মুড আহিছে।'

ৰমাই বহুত পৰলৈ যুদ্ধ কৰি থাকিল। তাইৰ মতে কোনো মানুহেতো পিছলৈ মদপী হোৱাৰ পৰিকল্পনা কৰি মদ খাবলৈ আৰম্ভ নকৰে; আৰম্ভ কৰে ঠিক আজি প্ৰভাকৰে কৰাৰ নিচিনাকৈ। প্ৰভাকৰে তাইক অমূলক আশংকা কৰিবলৈ বাৰণ কৰিলে। শেষত যেতিয়া সি খালী গিলাচটোত তিনি আঙুলমান মদ কিল্-কিল্ শব্দৰে ঢাকি দিলে, তেতিয়া 'ওঁঃ, গোন্ধাইছে!' বুলি ৰমা সিটো কোঠালিলৈ গুচি গ'ল; প্ৰভাকৰে লগে লগে 'এ-হ্, বস্তুটোৰ গাত ভালকৈ বতাহ লাগিবলৈ পোৱাই নাই, এওঁ গোন্ধ পালেই! এনেকুৱা মিছা কথা নক'বা বুইছা?' — বুলি গিলাচটো চকুৰ আগলৈ দাঙি বস্তুখিনিৰ পৰিমাণ নিৰ্ণয় কৰাৰ চেষ্টা কৰিলে আৰু হাঁহিলে।

প্ৰভাকৰৰ লগত মদৰ সম্পৰ্ক সঁচাকৈয়ে নাই। বহু দিনৰ আগতে এক অবিবাহিত চাকৰিয়াল বন্ধুৰ ঘৰত সি এৰাতিৰ আলহী হৈছিল; তৃতীয় এক সহপাঠী বন্ধু এবটল মদেৰে সৈতে তাত উপস্থিত হৈছিলহি। বাপৰে বাপ; কি যে ৰাতি আছিল সেইটো। প্ৰভাকৰৰ কেবল এটা দৃশ্যই মনত আছে; গৃহস্থ বন্ধুৱে চোলা-গেঞ্জী সকলো খুলি, কেবল অন্তৰ্বাস গাত ৰাখি, কোঠালিৰ বতাহখিনিৰ লগত মল্লযুদ্ধত প্ৰবৃত্ত হৈছিল। তাৰ পাছত আৰু দুদিন নে তিনি দিন প্ৰভাকৰ অ'ত-ত'ত মদৰ সান্নিধ্যলৈ আহিছে, কিন্তু সেইকেইদিন সি যি কৰিছে, তাক মদ খোৱা বুলিব নোৱাৰি, বন্ধুৰ অনুৰোধ প্ৰত্যাখ্যান কৰিব নোৱাৰি চেলেকি চোৱা বুলিব পাৰি।

গিলাচটো চকুৰ আগলৈ দাঙি বস্তুখিনিৰ পৰিমাণ সম্পৰ্কে প্ৰভাকৰে একো সিদ্ধান্ত ল'ব নোৱাৰিলে। কিমানখিনিৰে বা কিমান হয়? জোখমাখো সি একো নাজানে। একো ঠিক কৰিব নোবাৰি সি বাকো-নাবাকোকৈ আৰু আধা আঙুলমান বস্তু গিলাচটোত বাকি দিলে আৰু গিলাছটোৰ খালী থকা অংশটো পানীৰে পূৰাই ল'লে। তাৰ পাছত সি ৰমাক মাতিলে— 'শুনিছা? আহাচোন।'

ৰমাই সিটো কোঠালিৰ পৰা গোজোৰা মাৰি উত্তৰ দিলে— 'নোৱাৰোঁ যাব।' প্ৰভাকৰে নিজে উঠি গৈ তাইক হাত এখনত ধৰি একপ্ৰকাৰ টানিয়েই লৈ আহিল আৰু কোঠালিটোৰ মাজত তাইক থিয় কৰাই গিলাচটো তাইৰ ফালে আগুৱাই দি ক'লে— 'চিয়েৰ্ছ।'

ৰমাই চাদৰৰ আগেৰে নাকৰ ফুটা দুটাৰ পৰা মুখখনৰ তলৰ অংশটো ঢাকি ধৰি বিৰক্তি আৰু অভিমানেৰে থিয় দি থাকিল।

ওচৰৰ বিছনাত সাতমহীয়া ল'ৰাটো মুখৰ ওচৰত সোঁহাতৰ বুঢ়া আঙুলিটো থৈ লালকাল দি শুই আছিল। নেটৰ আঁঠুৱাৰ মাজেদি তাক পৰিষ্কাৰকৈ দেখি। তাৰ টোপনি ভাগে বুলি প্ৰভাকৰে চকীখন সাৱধানে চোঁচৰাই বিছনাৰ পৰা অলপ আঁতৰাই ল'লে; সি চকীখনত বহিল আৰু তাৰ পাছত ৰমাৰ মুখলৈ চাই মিচিককৈ হাঁহি এটা মাৰিলে।

ৰমাই ব্যগ্ৰভাৱে সুধিলে— 'আপুনি সঁচাকৈয়ে খাব সেইসোপা?'

প্ৰভাকৰে ৰমাক বাওঁহাতৰ তলুৱাখন সম্পূৰ্ণকৈ দেখুৱাই শান্ত হ'বলৈ ইংগিত দিলে আৰু এঢোক বস্তু মুখলৈ নিলে। পিছ মুহূৰ্ততে তাৰ মুখখন বিকৃত হৈ গ'ল, হাঁহিটো অৱশ্যে বিকৃতিবোৰৰ মাজত সোমায়েই থাকিল আৰু তাৰ বাওঁহাতখনে ডিঙিৰ পৰা বুকুলৈকে এই অঞ্চলটো মালিচ কৰিবলৈ ধৰিলে। ৰমা কোঁ-কোঁকৈ কোঠালিটোৰ পৰা ওলাই গ'ল।

ৰমা মেজত ভাত সজাই দিয়াৰ কামত লাগিছিলগৈ; অলপ পাছত হাতত গিলাচটো লৈ প্ৰভাকৰ তাইৰ ওচৰত থিয় হ'লগৈ। ৰমাই তাক দাবি দিলে— 'ইয়ালৈ সেইসোপা কিয় লৈ আহিছে? থৈ আহকগৈ ভিতৰত।' কথাখিনি কৈ তাই পাকঘৰৰ ফালে চালে।

প্ৰভাকৰে ইংগিতটো বুজি ক'লে— 'অ' গোবিন্দৰ কাৰণে কৈছা? তাক আজি এইফালে আহিবলৈ মানা কৰি দিয়া। আজি ভাত দিয়াৰ কামতো তুমি অকলে কৰা। আজি আমাৰ ইনড'ৰ গেম, তাৰ আইটড'ৰ গেম।'

ৰমাই সন্দিগ্ধ দৃষ্টিৰে প্ৰভাকৰলৈ চালে। প্ৰভাকৰে হাঁহি হাঁহি ক'লে,—'কি? তুমি নিচাই ধৰিছে বুলি ভাবিছা নেকি? নাই নাই, এনেয়ে ধেমালি কৰিছোঁ।'

কিমান সময়ৰ মূৰে মূৰে কিমান ডাঙৰ এঢোক গিলিব লাগে, প্ৰভাকৰে সেইটো হিচাপো নাজানে। প্ৰায় মুখ ভৰ্তি হৈ যোৱা ঢোক এটা গিলি, মুখখন বিদৰাই দি সি ক'লে— 'মানুহবোৰে কেনেকৈ এইবোৰ খায়, কিয় যে খায়, কি যে ভাল পায় ক'ব নোৱাৰোঁ বুইছা! তিতাও লাগে, জ্বলাও লাগে, হাস্পতালৰ মিক্চাৰবোৰৰ নিচিনাও লাগে। ধুৰ।'

ৰমাই লগে লগে গিলাচটোৰ ফালে হাত মেলিলে— 'দিয়ক তেনেহ'লে পেলাই দিওঁ। খাইছে নো কিয়?'

ৰমাই ভয়ে ভয়ে সকলো কাম নিজেই কৰিবলৈ ল'লে আৰু গোবিন্দ যাতে ভিতৰলৈ আহিবলগীয়া নহয় তাৰ বাবে সকলো ব্যৱস্থা ল'লে। অলপ পাছত খোৱা মেজত গিলাচটো

থৈ প্ৰভাকৰ যেতিয়া ভাত খাবলৈ বহিল তেতিয়া পাত্ৰটোত বস্তু আধাতকৈ কম আছে।

ভাতৰ কাঁহীখন গাৰফালে অলপ টানি লৈ সি ক'লে— 'এইবোৰ বস্তু খাবলৈ লগত কি লাগে জানা? সেই তাহানিয়েই এটা গল্প পঢ়িছিলো— লৰ্ড অফ চেটিউনৰ, বুইছা, লৰ্ড অফ চেটিউনৰ— তোমালোকে পঢ়িছিলা সেইটো গল্প? ক'ত পঢ়িবা, তোমালোকে? তোমালোকে পঢ়িবা নিয়তিৰ পৰিহাস, প্ৰেমিকাৰ বিলৈ, বিধিৰ লিখন, সেইবোৰহে! লৰ্ড অফ চেটিউনৰত পঢ়া মনত আছে, পুৰণি মদ আৰু লবষ্টাৰ— লবষ্টাৰ মানে এই প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড মিছা মাছ বুইছা; সেই মাছৰ ওপৰৰ খোলাটো পেলাই দিয়া, ভিতৰৰ আচল বস্তুখিনি ইমান ডাঙৰ ডাঙৰ টুকুৰা কৰি ভাজিবা, তাৰ পাছত এঢোক এয়া, এটুকুৰা লবষ্টাৰ। আঃ!'

প্ৰভাকৰে এঢোক মদ খাই এগৰাহ দাইল সনা ভাত মুখত ভৰালে। তাৰ পাছত সি ক'লে— 'লবষ্টাৰ! ইয়াত আৰু তুমি লবষ্টাৰ ক'ত পাবা? এইখন জহন্নামে যোৱা দেশ, লাগ বুলিলে ফৰিংটোৰ সমান মিছা মাছ এটা পাবলৈ নাই, পালেও বেটাহঁতৰ অত্যাচাৰত কিনাৰ উপায় নাই।'

কেইগৰাহমান খোৱাৰ পাছত প্ৰভাকৰৰ হঠাতে দেশখনৰ ওপৰত ভীষণ খং উঠিল। সি কৈ গ'ল— 'আটাইতকৈ নিৰ্লজ্জ কথা কি জানা? মাছৰ ব্যৱস্থা নাই, মাংসৰ ব্যৱস্থা নাই, মানুহে এসাঁজ ভালকৈ খোৱাৰ ব্যৱস্থা নাই। ঠিক আছে, নাই যেতিয়া নাই। কিন্তু নিৰ্লজ্জ কথা হ'ল, কুকুৰহঁতে আকৌ এটা মানুহৰ পেটলৈ দিনে কেইশ গ্ৰাম মাছ-মাংস-কণী যাব লাগে, তাৰ লিষ্টখন আমেৰিকা-ইংলেণ্ডৰ পৰা আনি এই মানুহবোৰৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰি থাকে। তুমি কথাটো বুজিছা নে নাই?'

'বুজিছোঁ, আপুনি ভাত খাওকচোন।' ৰমাই অনুৰোধৰ সুৰত ক'লে।

ভাত খোৱাৰ প্ৰতি প্ৰভাকৰে বিশেষ আগ্ৰহ নেদেখুৱালে; গিলাচটোৰ পৰা এঢোক মাৰি সি ক'লে— 'মানুহক খাবলৈ দিব নোৱৰাটোত সিহঁতৰ ক্লীবত্বৰ চিন আছে, কিন্তু মানুহবোৰে কি খোৱা উচিত আছিল সেইটো শুনাই থকাটোত সিহঁতৰ পশুত্বৰ চিন আছে বুইছা? ইহঁত চব জঘন্য চৰিত্ৰৰ পশুৰ দল।'

ইহঁত মানে কোন সুধিবলৈ ৰমাৰ সাহ নহ'ল। তাই বাৰে বাৰে ভাতবোৰ প্ৰয়োজনতকৈ বেছিকৈ ফেনেকি থকা প্ৰভাকৰৰ আঙুলিকেইটালৈ চালে আৰু মনে-প্ৰাণে বাঞ্ছা কৰিলে, সি যেন দুগৰামান ভাত খায়। প্ৰভাকৰ হঠাতে অলপ সময়ৰ কাৰণে শান্ত-সুস্থিৰ মানুহৰ নিচিনাকৈ ভাত খাবলৈ ধৰিলে, তাৰ পাছত নিজকে কোৱাদি ভুন-ভুনকৈ ক'বলৈ ধৰিলে, 'ইমান পানী দেশখনত, অথচ মাছ এটা পাবলৈ নাই। এইটো এটা কথা হ'ব পাৰে নেকি? ইফালে আকৌ বেটাহঁত হেলিকপ্টাৰত উঠি পানী চাবলৈ আহে। মেচিনগানেৰে গুলীয়াই কুকুৰহঁতক ছে'ছ কৰি দিম বাপ্পেকে।' তাৰ পাছত সি মাতটো ডাঙৰ কৰি ক'লে, 'ইয়াত সেইচব লবষ্টাৰ-টবষ্টাৰ নহ'বতো, সেই কাৰণে আমাৰ ইয়াত কি চলে জানা? ফুলৰি— মানে পকৌৰি— মচুৰ দাইল , খেচাৰি দাইল, বেচনৰ পকৌৰি, পটেট' চিপছ— মানে আলু ভজা-বাচ্ —বঢ়িয়া।' তাৰ পাছত সি সুৰটো সলনি কৰি ক'লে— 'হেৰা, তুমি আজি খায়েই থাকিবা নেকি? উঠা উঠা। ৰাতিৰ সাঁজ লঘোণ দি দেহাটো ঠিক ৰাখিবা ক'ত— এই দ'ম ভাত লৈ মাৰিয়েই আছা, মাৰিয়েই আছা! ধুৰ উঠা।' কথাখিনি কৈ সি নিজে

উঠিল; বাৰাণ্ডালৈ গৈ মুখ ধুলে আৰু উভতি আহি গিলাচটো হাতত লৈ শোৱনি কোঠালৈ সোমাই গ'ল।

কাম-বন শেষ কৰি ৰমা যেতিয়া শোৱনি কোঠালৈ আহিল, তেতিয়া প্ৰভাকৰৰ ওচৰৰ মেজখনত গিলাচটো ভৰ্তি হৈ আছে। গিলাচটোত চকু পৰাৰ লগে লগে ৰমাৰ ভয় লাগিল; তাই লৰালৰিকৈ আঁঠুৱাৰ ভিতৰত সোমোৱাৰ আয়োজন কৰিলে। প্ৰভাকৰে তাইৰ বাহুটোত ধৰি বিছনাত, তাৰ চকীখনৰ ওচৰতে বহুৱাই দি ক'লে, 'মই সকু কালতে কিছুমান ভুল কৰিলো বুইছা? মই এইচব কানীয়া বিদ্যা বাদ দি মিলিটেৰীত জইন কৰিব লাগিছিল, কি কৰিব পাৰোঁ দেখুৱাই দিলোহেঁতেন।' তাৰ পাছত সি কাক গুলীয়াই মাৰিলেহেঁতেন তাৰ এখন তালিকা মাতি গ'ল। দেশখনৰ বহুতো বিখ্যাত নেতাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি কেৰাচিন তেলৰ ডিপোৰ মালিকটোলৈকে বহুত মানুহ সেই তালিকাত সোমাই গ'ল। শেষত কি অস্বাভাৱিক কণ্ঠেৰে চিঞৰি উঠিল— 'কোনো কথা নাই, গুৰুম্, গুৰুম্, গুৰুম্।'

আঁঠুৱাৰ তলত ল'ৰাটোৰ হাত-ভৰিবোৰ লৰি উঠিল। ৰমাই প্ৰভাকৰক ধমকি দি ক'লে— 'ইমানকৈ চিঞৰিছে কিয়?'

'এদিন যেনিবা চিঞৰিলোৱেই, কিনো হ'ল?' প্ৰভাকৰে নিভীকভাৱে ক'লে।

'ৰাতি হৈছে, ওচৰ-চুবুৰীয়াই শুনিলে—'

'বাদ দিয়া তোমাৰ ওচৰ-চুবুৰীয়া।' প্ৰভাকৰে তাইৰ মুখতে ধৰিলে। 'কোনটো মহাপুৰুষ আছেহে তোমাৰ ওচৰ-চুবুৰীয়াৰ ভিতৰত? কোনটোৰ আগত লাজ পাম বুলি মই মনে মনে থাকিব লাগে?' খিৰিকীয়েদি ওচৰৰ ঘৰ এটালৈ আঙুলিয়াই টোৱাই সি সুধিলে, 'সেইটো?'

'আঃ'— ৰমাই সন্ত্ৰস্ত হৈ যেন তাৰ মুখখনো চেপা মাৰি ধৰিব খুজিলে।

'ঠিক আছে। নিচিঞৰো বাৰু। কিন্তু তুমি কোৱাচোন— ই মজুমদাৰে দৰমহা কিমান পায়? জানা?

'নাজানো।' ৰমাই বিৰক্তিৰে ক'লে।

'তুমি নাজানা। মই জানো। মোৰ দৰমহাৰে তাৰ নিচিনা তিনিটাক দৰমহা দিব পাৰি। কিন্তু আচল কথা হ'ল— সি মোৰ নিচিনা দহটাক কিনি ল'ব পাৰে। কেনেকৈ? নোকোৱা কিয়? ক'ত পায় সি ইমান টকা? তুমি ক'ব নোৱাৰা, কিন্তু মই পাৰোঁ। আৰু সেই কাৰণে মই তাক তুচ্ছ জ্ঞান কৰোঁ। তাৰ আগত লাজ পাবলৈ মোৰ একো নাই। কাইলৈ যদি সিহঁতৰ ঘৰৰ কোনোবাই কিবা কয়, তেনেহ'লে তুমি কৈ দিবা, এই পৃথিৱীৰ পাঁচখন মহাদেশৰ মানুহে মদ এটা খাদ্য হিচাপে খায়, কিন্তু সেই পাঁচখন মহাদেশৰ মানুহে তাৰ নিচিনাকৈ ঘোচ নাখায়। এইবুলি কোৱাৰ পাছত যদি সিহঁতে মুখ মেলাৰ চেষ্টা কৰে, তেনেহ'লে মোক ক'বা— মই গুলীয়াই দিম।'

প্ৰভাকৰে গিলাচটোৰ পৰা এটা দীঘলীয়া শোহা মাৰি অলপ সময় গুম হৈ বহি ৰ'ল। ৰমাই 'কিনো কাণ্ড কৰিলে আজি' বুলি দুখ আৰু অসহায়তা প্ৰকাশ কৰিলে। এবাৰ 'মই শোও' বুলি কোৱাৰ লগে লগে প্ৰভাকৰে তাইক ইংগিতেৰে বহিবলৈ ক'লে। অলপ পাছত সি গম্ভীৰ সুৰেৰে আৰম্ভ কৰিলে, 'তুমি মোক মদ খাবলৈ মানা কৰিছা, মদ অকণমান খাইছো কাৰণে তুমি বেয়া পাইছা। কিয়? কাৰণ, তুমি মোক ভাল পোৱা। তুমি মোক অন্তৰেৰে মৰম কৰা। ঠিক। ময়ো তোমাক বৰ মৰম কৰো। তুমি বৰ ভাল মানুহ। ভাল মনৰ

মনুহ। কিন্তু এই ওচৰ-চুবুৰীয়াৰ কথা মোক নক'বা। ইহঁতৰ প্ৰত্যেককে মই বৰ ভালকৈ চিনি পাওঁ। তুমি ঠিক বুজিবা— ইহঁতৰ বুকুবোৰ যিমান ক'লা, আধাবটল মদে মোৰ বুকু ততকৈ বেছি ক'লা কৰিব নোৱাৰে। সেই কাৰণে মই কাকো পৰোৱা নকৰো।'

প্ৰভাকৰে আৰু এঢোক মদ গিলিলে। তাৰ পাছত সি উত্তেজিত স্বৰেৰে অনৰ্গল কথা ক'বলৈ ধৰিলে। এইখিনিৰ পৰা অজন্তা চিনেমা হললৈকে যিকেইঘৰ চাফা কাপোৰ পিন্ধা, পকীঘৰত থকা ভদ্ৰলোক আছে, সেইকেইঘৰৰ পাঁচজনী নে ছজনী বোৱাৰীৰ আগৰ দিনৰ প্ৰেমিকবোৰ হেনো প্ৰভাকৰৰ একালৰ বন্ধু। চৰকাৰৰ আইনৰ অসংখ্য ধাৰাত মাত্ৰ কেইটামান ধাৰা ঠিকমতে কামত লগালে সেইবোৰ ঘৰৰ এটা সাবালক মানুহেও জেলৰ বাহিৰত থাকিবলৈ নাপায়। সিহঁতৰ ঘৰবোৰত হাত মেলিলেই পোৱাকৈ একো বটল বিহ থৈ দিয়া, দেখিবা এবছৰৰ ভিতৰত চব বটল খালী হৈ যাব।

টোপনি আৰু ভয়ৰ হেঁচাত ৰমা ক্লান্ত হৈ পৰিছিল। মাজে মাজে তাই বহুবাৰ প্ৰভাকৰক শুই থাকিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে, গিলাচটো কাঢ়ি ল'বলৈ চেষ্টা কৰিলে, বাৰাণ্ডাত বহি থাকিবগৈ বুলি ভাবুকি দিলে— একো লাভ নহ'ল। প্ৰভাকৰে তাইক আদৰ কৰি ক'লে— "আঃ! এটা ৰাতিহে। সদায়তো শুয়েই আছো; এটা ৰাতি যেনিবা নোশোৱাকৈ কটালো, কিনো কথা? তুমিও বৰ বেৰসিক দিয়া!"

এসময়ত ৰমাৰ কান্দোন অহাৰ উপক্ৰম হ'ল; আৰু ঠিক সেই সময়তে প্ৰভাকৰে অতি শান্ত, মৃদু কণ্ঠেৰে আৰম্ভ কৰিলে— 'বুইছা ৰমা, মানুহৰ এই বিচিত্ৰ জীৱনধাৰাৰ কথা ভাবিলে মোৰ এটা কাহিনীলৈ প্ৰায়েই মনত পৰে। তোমাৰ মনত আছে— এদিন যে ষ্টেচনৰ প্লেটফৰ্মত হন্ড অলৰ ওপৰত বহি থকা মানুহ এজনীক তোমাৰ লগত চিনাকি কৰি দিছিলো?'

ৰমাই মনত পেলাই ক'লে— 'ওঁ'।

'কোলাত যে এটা কেঁচুৱা আছিল?'

'ওঁ।'

'আৰু চাৰিটা অৰ্ধভুক্ত, দৰিদ্ৰ চেহেৰাৰ ল'ৰা-ছোৱালীয়ে যে ওচৰতে ঘূৰা-পকা কৰি আছিল?'

'ওঁ।'

'মানুহজনীৰ চেহেৰাটো মনত আছে?'

'ওঁ।'

'চেহেৰাটো সম্পৰ্কে তোমাৰ কি ধাৰণা হৈছিল?'

'মোৰ দেখিয়েই ধাৰণা হৈছিল, মানুহজনী এসময়ত চাগৈ ধুনীয়া আছিল।'

'ঠিক। তুমি ঠিক কৈছা।' প্ৰভাকৰে আচৰিত উচ্চ স্তৰৰে ৰমাৰ কথাষাৰ সমৰ্থন কৰিলে, গিলাচটোৰ তলিৰ বস্তুকণ ডিঙিত ঢালি দিলে, অৱশভাৱে চকীখনত আঁউজি বহিল আৰু তাৰ পাছত ক'লে— 'ঠিক কৈছা। এসময়ত তাইৰ নাম সুপ্ৰভা বুইছা— মই সেইদিনা তোমাক কৈছিলো নামটো; কোৱা নাছিলো জানো?

'কৈছিল হ'বলা, পাহৰিলো।'

'হোৱাই? কিয় পাহৰিলা? মানুহৰ নাম মনত ৰাখিব পৰাটো ভাল মগজুৰ চিন বুইছা?

নাপাহৰিবা। ওঁ। এসময়ত তাই বৰ চকুতলগা ছোৱালী আছিল। নাক-মুখ ভাল। গাৰ ৰং ভাল। চকু ভাল। ওখ। কথা-বতৰা ভাল। মুঠৰ ওপৰত ভাল আৰু চব ভাল।' মানুহজনীৰ সম্পৰ্কে যেন আৰু দু-আষাৰ ক'বলৈ মানুহজনীৰ চেহেৰাটো যেন চকুৰ আগলৈ আনি ল'বলৈ চেষ্টা কৰি সি অলপ সময় ৰ'ল, তাৰ পাছত আকৌ কৈ গ'ল— 'এবাৰ এটা মানুহৰ লগত তাইৰ চিনাকি হ'ল। চাধা-চিধা ভাল মানুহ। চিনাকি হ'ল মানে সিহঁত দুটাৰ মাজত এটা ভাল সম্পৰ্কও হ'ল। এদিন মানুহটোৱে ছোৱালীজনীৰ ঘৰত কাৰোবাৰ হতুৱাই খবৰ দিয়ালে সি ছোৱালীজনীক বিয়া কৰাব খোজে। আৰে বাপৰে বাপ, সি যেন কোদোৰ বাহতহে জুই দিলে। তাইৰ বংশ-পৰিয়ালৰ সত্তৰটামান মানুহে বোলে বিষাক্ত শুং থিয় কৰি গোঁ-গোঁৱাই ফুৰিবলৈ ধৰিলে। তাইৰ যিটো ভিনিহীয়েকে তাইক বাহুত টিপা, পিঠিত ঢকা নমৰাকৈ কথাই নকয়, সি হেনো সেই মানুহটোক পিটিবলৈকে ওলাইছিল। কাৰণ কি? কাৰণ ছোৱালীজনীক বিয়া দিয়া হ'ব এক ডাঙৰ বংশৰ ঘৰলৈ। ষাঠী বছৰৰ আগতে সজা সেইটো ঘৰৰ আগফালৰ প'টিকত মোটা মোটা পিলাৰ আছে, গৰ্ডন নামৰ এক মহামান্য ইংৰাজ বিষয়াই সেই ঘৰৰ মজিয়াত খানা খাই গৈছে। সেই ঘৰৰ মুখ্য ব্যক্তি মানে সম্ভাব্য দৰাটোৰ বাপেকে যি সময়ত ইণ্টাৰমিডিয়েট ইন ছায়েন্স পৰীক্ষা পাছ কৰিছিল, সেই সময়ত হেনো ছায়েন্সৰ আৰু পঢ়িবলগীয়া কথা ওলোৱাই নাছিল। কুত্তাৰ বাচ্ছাহঁত!'

'ছিঃ! বেয়া কথাবোৰ মুখলৈ আনিছে কিয়?' ৰমাই আগ্ৰহেৰে কথাবোৰ শুনি আছিল, মাজতে চেপা মাতেৰে এই ধমকিটো দিলে।

'এইকেইটা শব্দ ব্যৱহাৰ নকৰিলে মই যিটো ক'ব খুজিছোঁ, সেইটো ঠিকমতে ফুটাব নোৱাৰো বুইছা? ভাষাটোত জোৰ নাপাওঁ।'

পিছৰ কথাখিনি শুনিবলৈ ৰমাই বাট চাই ৰ'ল, কিন্তু প্ৰভাকৰ মনে মনে বহি ৰ'ল। অলপ পাছত ৰমাই সুধিলে— 'তাৰ পাছত?'

প্ৰভাকৰ হঠাতে উত্তেজিত হৈ উঠিল। 'তাৰ পাছত আৰু কি ডাল হ'ব।' বুলি সি চিঞৰ মাৰি কথা আৰম্ভ কৰিলে, কিন্তু উত্তেজনাটো সি ধৰি ৰাখিব নোৱাৰিলে, তাৰ কথাবোৰৰ শক্তি যেন কমি আহিল, জিভাখন যেন অবাধ্য হৈ আহিল। 'তাৰ পাছত সেই ডাঙৰ বংশধৰৰ লগত তাইৰ বিয়া হ'ল, সাত বছৰত বংশধৰে আৰু পাঁচটা বংশধৰৰ জন্ম দিলে। সেই সুন্দৰ ছোৱালীজনীৰ হাড় আৰু ছালৰ মাজৰ মঙহখিনি সি খাই পেলালে। তাইৰ পিঠিত সি বেতৰ দীঘল দীঘল দাগ বহুৱালে, চৰৰ কোবত সি তাইৰ গুৰি দাঁতৰ আলু গেলাই দিলে। তুমি অনুমান কৰিব পৰা ৰমা, এটা অকৰ্মণ্য মাতালে মদ খাবলৈ পইছা দিব নোৱাৰাৰ কাৰণে পাঁচটা সন্তানৰ মাক, তাৰ ঘৈণীয়েকক ৰাতি পিটি পিটি ঘৰৰ পৰা উলিয়াই দিয়ে?'

প্ৰভাকৰে মদৰ বটলটোত হাত দিলে। ৰমা লগে লগে শংকিত হৈ উঠিল। তাই বিছনাৰ পৰা তৎক্ষণাৎ নামি প্ৰভাকৰৰ হাতখনত খামোচ মাৰি ধৰিলে। এইবাৰ জোৰ কৰিবলৈ প্ৰভাকৰৰ গাতো যেন শক্তি নাছিল।

'আৰু কি জানা?' বিচিত্ৰ হাঁহি এটা মাৰি প্ৰভাকৰে এটা এটাকৈ শব্দবোৰ উচ্চাৰণ কৰি ক'লে— 'সত্তৰ বছৰৰ আগতে সজা, মহামান্য গৰ্ডন চাহাবে পদধূলিৰে মহীয়ান কৰা, সেই ঘৰৰ মোটা মোটা পিলাৰৰ আঁৰত এইবোৰ কথা লুকাই যায়। সেই কাৰণে, বুইছা,

সেই কাৰণে ওচৰ-চুবুৰীয়া এইবোৰ ভদ্ৰ মানুহলৈ পৰোৱা কৰাৰ কথা মোক নক'বা। মই সিহঁতক খুব ভালকৈ চিনি পাওঁ। আই ন' দে'ম থ'ৰলি।' এক মুহূৰ্ত্তত মনে মনে থাকি সি আকৌ ক'লে— 'কি সুন্দৰ দেহ-মনৰ এজনী ছোৱালী!'

ৰমাই সোধো-নোসোধোকৈ সুধিলে— 'ছোৱালীজনীৰ বা কিমান দোষ আছে! আপুনি কেনেকৈ জানিব।'

'ন-উ!' প্ৰভাকৰে বৰ জোৰেৰে ওচৰৰ মেজখনত এটা চাপৰ মাৰিলে; বটল, গিলাচ, এছ-ট্ৰে, চাবি এজোকা— আটাইবোৰ জনজনাই উঠিল। 'হ'বই নোৱাৰে।' সি চিঞৰি উঠিল। 'আ ন' হাৰ থ'ৰলি মই তাইক আটাইতকৈ ভালকৈ চিনি পাওঁ।'

'কেনেকৈ?'

প্ৰভাকৰে উত্তৰ দিবলৈ নাপালে; আঁঠুৱাৰ ভিতৰত ল'ৰাটোৱে তীব্ৰ স্বৰেৰে কান্দি উঠিল। প্ৰভাকৰে মেজত মৰা চাপৰটোৰ শব্দত সি চক্ খাইছিল। ৰমাই লৰালৰিকৈ আঁঠুৱাৰ ভিতৰ সোমাই তাক সাবটি ধৰি নিচুকাবলৈ ধৰিলে। তাৰ কান্দোন কিন্তু বন্ধ নহ'ল। বিছনাত বহি ৰমাই তাক কোলাত তুলি ল'লে, নানা শব্দ উচ্চাৰণ কৰি তাক মৰম কৰিলে, সি কিন্তু ব্যাকুল কণ্ঠেৰে চিঞৰি চিঞৰি কান্দিয়েই থাকিল।

সেই কান্দোনৰ মাজতে এসময়ত সি কোঠালিৰ দেৱাল ঘড়ীত দুই বজাৰ শব্দ শুনা গ'ল আৰু তাৰ অলপ পাছতে প্ৰভাকৰে এইটো কোঠালিৰ মজিয়াতে ঘক্ ঘক্কৈ বমি কৰিবলৈ ধৰিলে। শেষ বমিখিনি ওলাই যোৱাৰ পাছত সি অলপ সময় তলমূৰ কৰি বহি থাকিল, তাৰ পাছত চুঁচৰি আহি বিছনাত উঠিল। তাৰ মূৰটো গাৰুত পৰিল আৰু ভৰি দুটা ওলমি থাকিল।

ৰাতিপুৱা সাৰ পাই উঠি প্ৰভাকৰে দেখিলে— বাহিৰত চোকা ৰ'দ ওলাইছে। সি এবাৰ লৰালৰিকৈ মজিয়াখনলৈ চালে; নাই, মজিয়াত একো নাই। ৰমাই ইতিমধ্যে বমিবোৰ আঁতৰাইছে। তাৰ এবাৰ চিঞৰি ৰমাক মাতিবৰ মন গ'ল; কিন্তু সি মনে মনে থাকিল। তাৰ ওচৰতে ল'ৰাটো লালকাল দি শুই আছে। সিতো ইমান সময়লৈ শুই নাথাকে। ৰাতি সি কিমান সময় কান্দিছিল জানিবলৈ তাৰ বৰ মন গ'ল। ল'ৰাটোৰ হাত এখন টানি আনি সি তাৰ অকণ অকণ আঙুলিবিলাক লিৰিকি-বিদাৰি চালে, তাৰ পাছত হাতৰ তলুৱাখনত আলফুলকৈ চুমা এটা খালে। ল'ৰাটোৰ চুলিবোৰত আঙুলি ফুৰাই ফুৰাই প্ৰভাকৰ বিছনাতে পৰি থাকিল।

ৰমাৰ চকুৰ গুৰি ক'লা পৰি গৈছিল। সোনকালে গা-পা ধুই উঠাৰ পাছতো তাইৰ মুখখন আন্ধাৰ হৈ আছিল। 'মই তাইক আটাইতকৈ ভালকৈ চিনি পাওঁ' আৰু ল'ৰাটোৰ তীব্ৰস্বৰৰ কান্দোন— এইখিনি শব্দই যেন তাইৰ মূৰটোৰ চাৰিওফালে প্ৰদক্ষিণ কৰি আছিল। টোপনি ক্ষতিয়েই তাৰ মূৰটো বেয়া লাগি থকাৰ একমাত্ৰ কাৰণ বুলি নিজকে বুজাবলৈ তাই আপ্ৰাণ চেষ্টা কৰিছিল।

পিছদিনা আবেলি তাই গোবিন্দক ক'লে— 'বজাৰত ডাঙৰ মিছা মাছ ওলায় নে চাবিচোন। চালানী মিছা মাছ যে— ইমান ডাঙৰ ডাঙৰ।'

পাঁচ দিনমানৰ পাছত এদিন আবেলি গোবিন্দই বহুত দূৰৈৰ বৰ বজাৰৰ পৰা দহটা ডাঙৰ ডাঙৰ মিছা মাছ কিনি আনিলে। ৰমাৰ আদেশ মতে সি এইকেইদিন আটাইকেইখন বজাৰত ডাঙৰ মিছা মাছ বিচাৰি চলাথ কৰিছিল; আজি বৰ বজাৰত পালেগৈ।

ৰমাই মাছৰ খোলাবোৰ গুচাই ভিতৰৰ আচল বস্তুখিনি সৰু সৰু টুকুৰা কৰি ভাজিলে, সৰহকৈ পিয়াঁজ দি বেচনেৰে ফুলৰি ভাজিলে। সেইদিনা ৰাতি তাইৰ শেষ প্ৰশ্নটো আছিল— “কেনেকৈ?’ উত্তৰটো তাইক লাগে। তাই অস্থিৰ হৈ আছে, তাইৰ এটা জিদ হৈছে।

ৰমাই পাকঘৰত এইখিনি কৰি থাকোতে, প্ৰভাকৰে শোৱনি কোঠাৰ বিছনাত চিৎ হৈ পৰি, পেটৰ ওপৰত ল'ৰাটো লৈ, তাৰ লগত কথা পাতিছিল। ‘কি হ'বি অ’ তই ডাঙৰ হৈ? চব কৰিবি, কিন্তু ডাঙৰ হৈ ভাই তই মোক ধমকি নিদিবি। ইমান কষ্ট কৰি তোক ডাঙৰ কৰিম আৰু বুঢ়া বয়সত তই মোক ধমকি মাৰিবি, সেইটো অসহ্য।’

ল'ৰাটোৱে দুবাৰমান হাত চাপৰি বজালে, কোনো শব্দ নুঠিল।

দুখন কোৱাটাৰ প্লেটত মিছা মাছ ভজা আৰু ফুলৰি লৈ ৰমা সোমাই আহিল। মেজখনত বস্তুখিনি থোৱাৰ লগে লগে প্ৰভাকৰে সুধিলে— ‘বা, এইবোৰ কি হে? সাংঘাতিক আয়োজন দেখোন। তুমি হ'বলা এইবোৰকে কৰি আছিলা। কিন্তু কথাটো কি? হঠাৎ?’

ৰমাই হাঁহি হাঁহি ক'লে— ‘খাওক, আপুনি ভাল পোৱা বস্তু। বটলটোতে আধাখিনি আছে নহয়, সেইখিনিও শেষ কৰি দিয়ক।’

কান্ধত ল'ৰাটো লৈ প্ৰভাকৰ বহিল, টপক্‌কৈ ভজা মাছ এটুকুৰা মুখত ভৰালে আৰু ৰমাৰ কথা শেষ হোৱাৰ লগে লগে চিঞৰি উঠিল— ‘নাই নাই নাই, সেইবোৰৰ আৰু নাম নলওঁ। মই তোমাক কথা দিছো সেইটো কথা আৰু কেতিয়াও নুলিয়াবাই।’

প্ৰভাকৰে ল'ৰাটোৰ পিঠিত হাত ফুৰাবলৈ ধৰিলে। তাৰ মনটোৱে যেন ল'ৰাটো চুই শপত খাইছে।

ৰমা স্তব্ধ হৈ থিয় দি ৰ'ল। প্ৰভাকৰে হাঁহি ক'লে— ‘আৰু বটলটো কি হ'ল জানা নে নাই?’

ৰমাই শান্ত দৃষ্টিৰে তাৰ মুখলৈ চালে।

‘আধা বটল মদেৰে সৈতে বটলটো ভাঙিলো, ভাঙি পিছফালে গাঁত এটা খান্দি পুতি থৈছোঁ।’

তাৰ পিছত প্ৰভাকৰে ল'ৰাটোক সুধিলে— সি ভজা মাছ চোবাব পাৰিব নেকি!

ছেনাটোৰিয়াম্

হোমেন বৰগোহাঞি

ৰাতি আন্দাজ দুইমান বজাত জয়ন্ত চৌধুৰী বিছনাৰ পৰা ধৰমৰাই সাৰ পাই উঠিল। কিবা দুঃস্বপ্ন দেখিছিল নেকি, মনত পেলাবলৈ সি খুব চেষ্টা কৰিলে; কিন্তু কি আচৰিত, তাৰ মগজুটো যেন হঠাতে অসাৰ হৈ গৈছে, হাজাৰ চেষ্টা কৰিও সি একোকে মনত পেলাব নোৱাৰিলে। আকৌ টোপনি যাবলৈ বুলি চেষ্টা কৰি বাগৰ মাৰিব খোজোতেই তাৰ বুকুৰ ওচৰত কিবা এটাই খৰমৰাই উঠিল। এটা অজান আশংকাত সি প্ৰথমে ভালকৈয়ে উচপ খাই উঠিল। অলপ পাছতহে জয়ন্তৰ মনত পৰিল, সেইটো একো ভয়াৱহ বস্তু নহয়, এখন কিতাপ মাত্ৰ।

এ লনলি ৱাণ্ডাৰ, আৰ্ট ডাউ ৰিডিউছড টু এ ছিংগল কাপ অব ৱাইন! তেৰ শ বছৰৰ আগৰ চীনা কবিতাৰ এন্থল'জি এখন বুকত লৈ জয়ন্ত বিছনাত পৰিছিল। এইটো তাৰ এটা বেমাৰ। শুবৰ সময়ত কিতাপ এখন মেলি নল'লে সতকাই তাৰ টোপনি আহিব নোখোজে। অৱশ্যে এইটো বুজিবলৈ জয়ন্তৰ যথেষ্ট বুদ্ধি আছে যে ই তাৰ এক প্ৰকাৰ মানসিক ৰুগ্নতাৰ বাহিৰে আন একো নহয়। জীৱনত কোনো এখন কিতাপ সি সম্পূৰ্ণকৈ পঢ়ি পোৱা নাই। তাৰ কাৰণ, সি কিতাপ পঢ়ে শুবৰ সময়ত, বিছনাত পৰি পৰি; কেইপাতমান পঢ়াৰ পাছত টোপনিয়ে হেঁচা মাৰি ধৰেহি। পাছদিনা ৰাতি সেইখন কিতাপ সি ভুলতো হাতেৰে তুলি নলয়। টেবুলত স্তূপাকাৰ হৈ থকা কিতাপৰ দ'মৰ মাজৰ টান মাৰি আনোতে যিখন কিতাপেই হাতত আহে সেইখনকে সেইদিনাৰ কাৰণে সি মেলি লয়। সেইখন আগাথা ক্ৰিষ্টিৰ সৰ্বশেষ থ্ৰিলাৰ খনে হওক বা কোনো তৃতীয় শ্ৰেণীৰ আমেৰিকান লেখকৰ বেষ্ট ছেলাৰে হওক, একোতেই জয়ন্তৰ অৰুচি নাই। (অথবা পৰোক্ষভাৱে একোতেই তাৰ বিশেষ ৰুচি নাই)। সেই কাৰণে তাৰ শোৱনি কোঠাৰ টেবুল, আলমাৰি, বুক ছেল্‌ফ, চোফা পৰ্যন্ত হৰেক ৰকমৰ কিতাপেৰে ভৰ্তি। কেনেথ ৱাকাৰৰ দি ফিল'ছফি অব ছেক্সৰ পৰা কেনেথ ফিয়েৰিঙৰ কাব্য সংগ্ৰহলৈকে ডেনিছ কম্পৰ্টনৰ দি ক্ৰিকেট ইজ মাই লাইফৰ পৰা কম্পটন মেকেঞ্জিৰ চিনিষ্টাৰ ৰোডলৈকে, জয়ন্ত চৌধুৰীৰ পাঠাগাৰত নথকা কিতাপ নাই।

কিতাপ পঢ়াটো যাৰ জীৱনৰ বিলাস, সেই দুৰ্কপলীয়াহঁতৰ কাৰণে চৌধুৰীৰ পাঠাগাৰ এটা বিৰাট ঈৰ্ষাৰ বস্তু; কিন্তু অকল পাঠাগাৰ কিয়, জয়ন্ত চৌধুৰীৰ গোটেই জীৱনটোৱেই শতকৰা নিৰানব্বৈ পইণ্ট ন জনৰ কাৰণে মৰ্মন্তুদ অন্তৰ্দাহ আৰু ঈৰ্ষাৰ বিষয়। He woke up one morning and saw him famous– ডিচেম্বৰ মাহৰ কোনো এটা কুঁৱলী ধুসৰ

পুৱা (অৰ্থাৎ ন স্নান বজ্যত) জয়ন্ত চৌধুৰী বিছনাৰ পৰা শুই উঠিল আৰু দেখিলে যে ইতিমধ্যেই সি প্ৰায় চাৰে তিনি লাখ টকাৰ এখন চাহ বাগান আৰু অসমৰ বিভিন্ন চহৰত দুটা পকীঘৰৰ মালিক হৈ পৰিছে। জয়ন্তৰ দেউতাক হাৰীণ চৌধুৰীৰ হাই ব্লাড-প্ৰেছাৰ আছিল। সেইদিনা ৰাতি শুবলৈ গৈ পুৱা বুঢ়া আৰু শুই নুঠিল। গতিকে বুঢ়াৰ একমাত্ৰ সন্তান আৰু উত্তৰাধিকাৰী হিচাপে এই সকলোবোৰ অৱশ্যে জয়ন্তৰেই প্ৰাপ্য; কিন্তু অকল সেয়ে নহয়, উত্তৰাধিকাৰী হিচাপে জয়ন্তই দেউতাকৰ পৰা আৰু লাভ কৰিছিল অনুপম স্বাস্থ্য আৰু দেহশ্ৰী, মানসিক আভিজাত্য আৰু সুস্থতা। সকলো ফালৰ পৰা পৰিপূৰ্ণ, নিখুঁত নিটোল এনে এটা জীৱন যে সকলোৰে ঈৰ্ষাৰ বিষয় হ'ব তাত আৰু আচৰিত কি!

তথাপি, তথাপিতো মাজৰাতি হঠাতে ভাগি যোৱা টোপনিৰ বিষাক্ত ক্লান্তিৰ আন্ধাৰত জয়ন্তই চকু মেলি চালে। নিজকে তাৰ খুব অসহায় আৰু দুৰ্বল যেন লাগিল। তাৰ চেতনাৰ পৰা যেন বাহিৰৰ গোটেই পৃথিৱীখন মচ খাই গৈছে, সীমাহীন অন্ধকাৰৰ মাজৰ এটা পাষাণ দুৰ্গত সি অকলে বন্দী। সেই দুৰ্বল চিন্তাটো কান্ধৰ পৰা জোকাৰি পেলাবলৈ যেন, সি জাঁপ মাৰি বিছনাৰ পৰা উঠিল আৰু চিগাৰেট এটা জ্বলাই খিৰিকীৰ কাষত থিয় দিলেগৈ। ক্লান্ত মহানগৰী টোপনিত অচেতন। তথাপি জয়ন্তৰ চকুত পৰিল বহুদূৰত মছজিদৰ ওখ গম্বুজ এটা আৰু কাণত পৰিলহি দেছোৱালীবোৰৰ ৰাম-লীলাৰ সংকীৰ্তন। হঠাতে জয়ন্তৰ প্ৰাণলৈ অলপ আশা আহিল, ঠিক তাৰ নিচিনাকৈ তেন্তে চকুৰ টোপনি নহাকৈ সাৰ পাই আছেঁ সেই ধূলি-ধূসৰ জীৰ্ণ-শীৰ্ণ আধাপেটি দেছোৱালীবোৰ আৰু সেই মছজিদৰ উৰ্দ্ধত গম্বুজটোও? হঠাতে তাৰ খুব ভাল লাগি গ'ল। মনৰ নিঃসংগ গভীৰত সি অনুভৱ কৰিলে এটি স্নিগ্ধ প্ৰশান্তি। সিহঁতৰ নিচিনাকৈয়ে সিও উজাগৰে থাকিব ওৰে ৰাতি, তাৰ কণ্ঠতো উচ্চসিত হৈ উঠিব জীৱনৰ চিৰ জাগ্ৰত পৰম প্ৰাৰ্থনা।

দেৱাল ঘড়ীটোত টং টংকৈ তিনি বজাৰ শব্দ হ'ল। এটাৰ পাছত এটাকৈ চিগাৰেট পুৰি জয়ন্ত থিয় হৈ আছে একে ঠাইতে, জঠৰ হৈ। তাৰ মনৰ মাজেদি চিন্তাৰ লানি নিছিগা সোঁত বৈ যাবলৈ ধৰিলে। এটা কথা সি স্পষ্টকৈ বুজি উঠিছে, যে জীৱনত তাৰ বহুতো দুখ, কিন্তু কি সেই দুখ, জয়ন্তই সেইবোৰ একো বুজি নাপায়। ধূপ-গন্ধ মদিৰ শয়নকক্ষ দুগ্ধ ফেন-নিভ শয্যাত শুয়ো কিয় তাৰ চকুলৈ টোপনি নামি নাহে, সন্ধ্যাৰ পূৰবী ৰাগিনীও কিয় তাৰ কাণত বিস্বাদ হৈ বাজি উঠে, মাঘ মাহৰ পুৱাৰ সোণালী ৰ'দ চেৰেঙা, কিয় তাৰ চকুত অগ্নি বৰ্ষণৰ দৰে লাগে— এইবোৰ এশ এটা প্ৰশ্নৰ একো উত্তৰ বিচাৰি নাপায়। জীৱন মানেই হ'ল সময়ৰ এটা মাপকাঠি, যিমানখিনি তুমি জীয়াই আছা, সিদিনালৈকে সময়ৰ এটা বিশেষ অংশ তুমি আগুৰি আছা। সেই সময়বোৰ কটোৱাৰ সমস্যাই হ'ল জীৱনৰ ঘাই সমস্যা। তুমি যদি বিশ্বাস কৰা যে মৃত্যুৰ লগে লগে তুমি সময়ৰ অনন্ত প্ৰবাহত মিলি যাবা, মৃত্যুৰ লগে লগেই জীৱনৰ সৰ্বপ্ৰকাৰ অস্তিত্বৰ অৱসান, তেন্তে তোমাৰ হাতত থকা সময়খিনি তুমি যেনেকৈয়ে নকটোৱা তাৰ বাবে ইমান মূৰ ঘমাই মৰিবৰ প্ৰয়োজন কি? ঠিকেইতো— বেছ সপ্ৰতিভভাৱে জয়ন্তই কথাষাৰ ভাবিলে আৰু লগে লগে তাৰ মনত পৰিল তাৰ মৰমৰ ক্ৰাইষ্টলাৰখনলৈ। সময়ৰ প্ৰতিটো মুহূৰ্তকে সি গতিৰ উত্তেজনাৰে ভৰাই

তুলিব পাৰে, দূৰৰ বাদ্ধোন তাৰ হাতৰ মুঠিত; কিন্তু হায়, ক্ৰাইষ্টলাৰৰ লক্ষ্যস্থানো অনন্ত নহয়, গোটেই পৃথিৱী ঘূৰি শেষ কৰি সি পুনৰ আহি ওলাবহি আগৰ ঠাইতেই। সমাজ ব্যৱস্থাৰ যিটো স্তৰত জয়ন্ত অৱস্থিত, সেই স্তৰৰ মানুহৰ জীৱনত উদৰ পূৰণৰ কোনো চিন্তা নাই। গতিকে দৈহিক শ্ৰমৰো কোনো প্ৰশ্ন নুঠে। প্ৰচুৰ ঐশ্চৰ্যৰ বিনিময়ত যি অফুৰন্ত অৱসৰ সিহঁতে হাতত পায়, তাক কেনেকৈ অতিবাহিত কৰা যায়— সেইটোৱেই সেই শ্ৰেণীৰ মানুহৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ সমস্যা; আৰু সেয়ে নিৰ্ণয় কৰে সিহঁতৰ সংস্কৃতি আৰু জীৱনবোধ।

অতপৰে যেন জয়ন্তই তাৰ নিজৰ সমস্যাটো বুজি পালে। এই কথাষাৰটো সি ভাবি চোৱা নাছিল কোনোদিনে। হৰিণৰ মাংসই বৈৰী হোৱাৰ দৰে জয়ন্তৰ অফুৰন্ত অৱসৰেই হ'ল তাৰ প্ৰধান শত্ৰু। জয়ন্তৰ শ্ৰেণীগত অৱস্থিতিয়ে তাক বাধ্য কৰিছে অকল মনটোৰ আলম লৈ জীয়াই থাকিবলৈ। সেই মন যদি ওখ চিন্তাৰ অনুকূল হয়, সিহঁতৰ পৰাই ওলাব কোনোবা ডাঙৰ বৈজ্ঞানিক, শিল্পী অথবা অভিনেতা, কিন্তু নিতান্ত সাধাৰণ মন লৈ যিবোৰ ওপজে, সিহঁত উটি যাব গলিত বুৰ্জোৱা সংস্কৃতিৰ পংকিল স্ৰোতত। জয়ন্তৰ বিৰাম-বিহীন চিন্তাৰ এটা বিশেষ স্তৰত পুনৰ সি অনুভৱ কৰিলে, তাৰ যি সমস্যা অকল তাৰে নহয়, তাৰ শ্ৰেণীৰ সকলো মানুহৰ হয়তো সেই একে সমস্যা।

কিন্তু (দেৱাল ঘড়ীত চাৰি বজাৰ টং টং শব্দ শুনা গ'ল জয়ন্তৰ ভাল লাগিল যে সময়বোৰ আৰু বৈ থকা নাই), কিন্তু জয়ন্তৰ নিজৰেই সমস্যা বহুত, আনৰ কাৰণে মূৰ ঘমাবলৈ তাৰ সময় ক'ত? জীৱনৰ বাকী থকা দিনকেইটা কেনেকৈ নিশ্চিন্তমনে আৰু আৰামত কটাব পৰা যায়, তাৰে সূত্ৰ এটা নিৰ্ণয় কৰাত সি ব্যস্ত হৈ পৰিল। হঠাতে মনত পৰিল তাৰ মাকৰ কথা। সেই প্ৰাসাদোপম বিৰাট ঘৰটোত মানুহ বুলিবলৈ অকল জয়ন্ত আৰু তাৰ মাক। জয়ন্তক বিয়া কৰাবলৈ মাকে কতদিনৰ পৰা কাকূতি-মিনতি কৰি আহিছে, কিন্তু সি ৰাজী হোৱা নাই। সি বিয়া কৰিব কাক? নন্দিতাক? দেৱযানীক? মাধৱী কিংবা ডালিয়াক? জীৱনত প্ৰেমৰ সোৱাদ সি পোৱা নাই। প্ৰেম মানে যদি হয় আত্মিক যৌন-সম্ভোগ অথবা কোনোবা এজনী বিশেষ নাৰীৰ লগত যৌন মিলনৰ প্ৰাৰম্ভিক প্ৰস্তুতি বা পূৰ্ণ ৰাগ, তেনে অভিজ্ঞতা জয়ন্তৰ প্ৰচুৰ আছে; কিন্তু যাক সি বিয়া কৰিব, তাই হ'ব তাৰ সন্তানৰ জননী। তাৰ বিয়াৰ মূলতে যদি নাথাকে জীৱনৰ কোনো শুভ প্ৰেৰণা— তেন্তে সেই বিয়া তাৰ কাৰণে দুৰ্বিষহ হৈ নুঠিবনে? তথাপি, তথাপি সি বিয়া কৰিব। নাৰীৰ প্ৰেমৰ মাজেদি, সন্তানৰ ভালপোৱাৰ মাজেদি হ'ব তাৰ আত্মাৰ প্ৰসাৰ। তাৰ বন্দী আত্মাই তেতিয়া মুক্তি লাভ কৰিব। সেই মুহূৰ্ততে জয়ন্তৰ চিঞৰি কৈ দিবলৈ মন গ'ল— মই বিয়া কৰিম মা, মই বিয়া কৰিম। নিজে ক'ব নোৱাৰাকৈয়ে হঠাতে সি চিঞৰি উঠিল— মা, মা—।

শোৱা বিছনাৰ পৰা উধাতু খাই মাক লৰ মাৰি আহিল। ঘটনাটোৱে যে এনে গতি ল'ব, জয়ন্তই ভাবিবই পৰা নাছিল। কেনেকৈ যে কি হৈ গ'ল! সি এতিয়া কি বুলি ক'ব মাকক? 'মা, হঠাতে মোৰ হাৰ্টৰ পালপিটেচনটো বেছি হৈ গৈছিল। খুব ভয় লাগি গৈছিল। এতিয়া কিন্তু যথেষ্ট ভাল পাইছো। তুমি শুই থাকাগৈ যোৱা মা। মুখখন যথাসম্ভৱ বিকৃত কৰি নিখুঁত অভিনয়ৰ চেষ্টা কৰিলে জয়ন্তই। তাৰ অভিনয় সফল হ'বনে? মাকে কেইমুহূৰ্তমান

জয়ন্তৰ চকুলৈ থিৰ হৈ চাই ৰ'ল। তেওঁৰ উজ্জ্বল ধুনীয়া চকুযুৰিত জীৱনৰ বহু বিচিত্ৰ অভিজ্ঞতাৰ শাণিত তীক্ষ্ণতা। 'তুমি শুই থাকাগৈ মা।' জয়ন্তই সেপ ঢুকি আকৌ ক'লে। 'তয়ো শুই থাক। ৰাতি ভালেখিনি আছে।'—সেইবুলি কৈ মাক গুচি গ'ল।

মা, মা। জয়ন্তৰ চিন্তা-প্ৰবাহত সেই একেটা চেতনা কিছুসময় তৰংগিত হৈ থাকিব। তাৰ বিদগ্ধ মনটোৱে হঠাতে কল্পনা কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে, ঠিক বডলেয়াৰৰ দৰে সিও যেন গভীৰভাৱে ইচ্ছা কৰে কোনোবা এজনী দানৱীৰ মনোযোগ আকৃষ্ট কৰিবলৈ, তাইৰ চকুৰে নিজকে এটা পোহনীয়া জন্তুৰ দৰে চাবলৈ, 'এখন অভিজাত সমাজৰ কোলাত এটা মেকুৰীৰ কামাতুৰ, উদণ্ড মসৃণ জীৱন-যাপন কৰিবলৈ।' সেই দানৱী হ'ল তাৰ মাক। তেওঁ জয়ন্তক অকল জন্ম দিয়েই নিষ্কৃতি দিয়া নাই; বংশ-পৰম্পৰা, জীৱন-মৃত্যুৰ চেতনা, প্ৰেম, ঘৃণা আৰু স্বাৰ্থপৰতাৰ নাগপাশেৰে ঠিক এজনী দানৱীৰ দৰেই তেওঁৰ অনন্ত বিস্তৃত মাংসল বাহু দুটাৰে তাৰ গোটেই জীৱনটো সাবটি ধৰি আছে। জয়ন্তৰ ইচ্ছা হয়, জন্মৰ পাছত জন্ম ধৰি যেন সেই দানৱীৰ বিশাল কোলাত, হিমালয়ৰ দৰে উত্তুংগ স্তন দুটাৰ ৰসধাৰা চুহি চুহি চিৰশিশুৰ দৰে পৰম নিৰ্ভাৱনাত সি শুই থাকিব। তাৰ মা এদিন মৰি যাব, সেই কথাষাৰ মনত পৰিলেই ভয়ত তাৰ গাৰ নোম ডাল ডাল হৈ উঠে। মাকৰ মৃত্যু মানেই যেন জয়ন্তৰ নিজৰ অস্তিত্বৰো সকলো সাৰ্থকতাৰ অৱসান। জয়ন্তৰ দুৰ্ভাগ্যতাড়িত বহু বিড়ম্বিত জীৱনত এই দুশ্চিন্তাও কম ডাঙৰ সমস্যা নহয়।

পিছ মুহূৰ্ততে জয়ন্তৰ নিজৰ ওপৰতে খুব ঘিণ লাগি গ'ল। পাঠাগাৰৰ অন্ধকাৰ চুকত বহি বহি আকাশ-পাতাল চিন্তা কৰি থাকোতে থাকোতে, সকলো বস্তুকে সম্ভৱপৰ সকলো দৃষ্টিকোণৰ পৰা পৰীক্ষা কৰি চোৱা তাৰ এটা নিচা হৈ পৰিছে। আৰু সেই পৰীক্ষাৰ পৰা তাৰ মাকো বাদ পৰি যোৱা নাই। ছিঃ তাৰ ইমান স্নেহময়ী মাকক সি কি চকুৰেই যে নেচাইছে! জয়ন্তৰ মাক তাৰ দেউতাকৰ দ্বিতীয় পক্ষৰ স্ত্ৰী। এতিয়াও বয়স চল্লিছ পাৰ হোৱা নাই, দেখিলে ত্ৰিশ বছৰীয়া যেনহে লাগে। অপৰূপ সুন্দৰী, মুখখনি সদায় আৱেগত তলমল হৈ থাকে। জয়ন্তই মাজে মাজে ভাবে— সি আৰু মাক উভয়ে পৰস্পৰক যেন চুৰকৈ অহৰহ নিৰীক্ষণ কৰি আছে, এটা নিৰ্দিষ্ট সীমাৰ বাহিৰত দুয়ো দুটা স্বতন্ত্ৰ ব্যক্তিসত্তা, দুয়ো দুয়োৰে শত্ৰু। জয়ন্তই ভাবে শুই উঠাৰ পৰা শুবলৈ যোৱালৈকে এই দীৰ্ঘ সময়খিনি তাৰ মাকে শৰীৰৰ নৰম মাংসৰ স্তূপ আৰু তাতোকৈও নৰম মন এটা লৈ দিনৰ পিছত দিন কি ভাবি কটায়- তেওঁৰ স্বৰ্গগত স্বামীৰ চিন্তা কৰি? জয়ন্তই ভালকৈয়ে জানে, তাৰ দেউতাক আৰু মাকৰ ভিতৰত অকণো প্ৰেমৰ সম্পৰ্ক নাছিল। পুৰণি ভাৰতীয় ঐতিহ্যত বৈধব্যৰ এটা নিৰ্দিষ্ট আদৰ্শ আছিল; কিন্তু জয়ন্তৰ শ্ৰেণীৰ নতুন সভ্যতা আৰু জীৱনবোধে সেই আদৰ্শ ভাঙি দিছে। নতুন একো আদৰ্শও কাৰো চকুত দাঙি ধৰা হোৱা নাই। জয়ন্তই তাৰ ক্ষুৰধাৰ বুদ্ধিৰ পোহৰত বিচাৰ কৰি দেখিছে, তাৰ মাক সদায় অসুখী, অশান্ত। অতৃপ্ত দৈহিক সম্ভোগৰ বাসনা আৰু মানসিক নিঃসংগতাই তেওঁৰ জীৱনলৈ আনি দিছে গভীৰ নিৰাশা। সেই অসংযম আৰু অতৃপ্তিৰ বহুতো বাহ্যিক লক্ষণ জয়ন্তই তাৰ মাকৰ জীৱনত লক্ষ্য কৰিছে। মানসিক সংঘাতত ক্ষত-বিক্ষত আৰু ৰক্তাক্ত হৈ তেওঁ আজি তেওঁৰ সমাজৰ

হাতে গঢ়া নতুন জীৱন-বেদৰ শূন্যগৰ্ভতাৰ পৰিচয় বহন কৰিছে।

জয়ন্তৰ মনৰ ঠিক এনে এটা অশান্ত অৱস্থাতে তাৰ মনত পৰিল অনিমাৰ কথা। মানুহৰ জীৱনবোধ বোলা বস্তুটো জন্মগত নহয়; ই গঢ়ি উঠে বাহিৰৰ প্ৰভাৱত। তিৰোতাৰ প্ৰতি জয়ন্তৰ যি মৰ্বিড মনোভংগী, তাৰ বাবে অনিমাও জানো কম দায়ী? ..... এখন স্থানীয় প্ৰভাৱশালী দৈনিক কাকতৰ দ্বাৰা অনুষ্ঠিত বসন্ত উৎসৱতে সি প্ৰথম লগ পায় অনিমাক। বসন্ত উৎসৱত অনিমাই দেখুৱাইছিল কথক নৃত্য। শিৱৰ আশ্ৰমত অকাল বসন্তৰ আবিৰ্ভাৱ, মদনৰ ফুলশৰত ধ্যান-ভংগ, উমাৰ উন্মুখ প্ৰতীক্ষা— সৃষ্টিৰ বিৰাট স্বপ্ন আৰু মৃত্যুৰ আবেগ, এটি এটিকৈ ফুটি উঠিছিল জীৱনৰ অজ্ঞাত ৰহস্যৰ এখন যৱনিকা। উৎসৱৰ শেষত জয়ন্তই নিজে গৈ অনিমাক ওলগনি জনাইছিল। সেইদিনা জয়ন্তৰ মাজত অনিমাই কি দেখিছিল, কোনে জানে? অনিমাই উপযাচি জয়ন্তক নিজৰ ঘৰলৈ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিলে— এটা বিশেষ নিৰ্দিষ্ট সময়ত। পৰম আগ্ৰহ লৈ জয়ন্ত অনিমাৰ ঘৰলৈ গ'ল আৰু ঘূৰি আহিল, অতদিনে অনাস্বাদিত এটি তৃপ্তিৰ (অথবা অতৃপ্তিৰ) উত্তেজনা লৈ। দিন যোৱাৰ লগে লগে জয়ন্তই হঠাতে এদিন আবিষ্কাৰ কৰিলে যে অনিমা নহ'লে তাৰ জীৱন নচলে। সেই মুহূৰ্ততে সি অনিমালৈ চিঠি লিখিলে— 'অণু, এইমাত্ৰ ৰেডিঅ'টো খুলি লৈ কোনোবা এগৰাকী অদৃশ্য গায়িকাৰ কণ্ঠৰ কোমল গান্ধাৰ শুনি শুনি, হঠাতে মোৰ অনুভৱ হ'ল, সেই গায়িকা যেন তুমি। জীৱনত যি মধুৰ, যি মনোহৰ, যি সুন্দৰ— সেই সকলো যেন তুমি। তুমি মোৰ কল্পনাৰ সেই ভয়ংকৰী দানৱী— যাৰ আত্মাৰ প্ৰলয়ান্ধকাৰত মই শুই থাকিম অনন্তকাল— অনন্তকাল— কোনোদিন আৰু সাৰ পাই নুঠিম বুলি জানি। মই আৰু অপেক্ষা নকৰো অণু। তোমাৰ আত্মাৰ দুৰ্গদ্বাৰত কঠিন আঘাত কৰি হ'লেও মই প্ৰৱেশ কৰিম ভিতৰলৈ। উত্তৰত অনিমাই লিখিলে— 'জয়ন্ত, এইমাত্ৰ 'জয়ন্তৰ স্বপ্নভংগ' নৃত্যটোৰ পৰিকল্পনা কৰি থাকোতে হঠাতে মই থমক খাই ৰৈ গ'লো; তুমিয়ে যেন সেই ক্ষুধিত পাষাণ, সেই অবিনাশী প্ৰাণ, সেই অমৰ স্বপ্ন। ডাউ ছাইলেণ্ট ফৰ্ম, ড'ষ্ট ডাউ টিজ আছ আউট অব থট এজ ডথ ইটাৰনিটি। জীৱনত যি প্ৰচণ্ড, যি দানৱীয়, যি দুৰ্বাৰ সেই সকলো যেন তুমি। তুমি আহা তুমি আহা, মোক শূন্য কৰা, মোক পূৰ্ণ কৰা। তুমি যে শ্ৰেয় আৰু প্ৰেয় দুয়োটাই।'

এয়ে তেন্তে প্ৰেম? জয়ন্তই অবাক হৈ ভাবিলে। সময়বোৰ যে কেনেকৈ পাৰ হৈ যায়, সি এতিয়া ক'ব নোৱাৰে। এই মধুৰ স্বপ্নৰ যেন ওৰ নপৰে ঈশ্বৰ। তাৰ পাছত এদিন কোনো এটা দুৰ্লভ মুহূৰ্তত সি অনিমালৈ লিখিলে— 'অণু, মই মাৰ আগত বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ তুলিলো। তুমি সাজু হোৱা। উত্তৰত অনিমাই লিখিলে— জয়ন্ত, আজিও বুজি নাপালো মই, মোৰ মনে কি বিচাৰে। তোমাক যে মই অন্তৰ উজাৰ কৰি দিছো; মোৰ প্ৰেম, মোৰ যৌৱন, মোৰ দেহ— একোৱেই বাকী ৰখা নাই। তথাপিতো তুমি সুখী হোৱা নাই? জানা জয়ন্ত, মই বিবাহিতা, মই তিনিটা সন্তানৰ জননী, মোৰ স্বামী ৰূপে-গুণে তোমাতকৈ কোনোগুণেই হীন নহয়? তুমি হয়তো ভাবিবা, তথাপি তোমাৰ কাষলৈ মই লৰৰি গৈছিলো কিয়? ইও হয়তো নাৰী হৃদয়ৰ এটা চিৰন্তন বিস্ময়। তোমাক মোৰ প্ৰয়োজন, কাৰণ তোমাৰ অপৰূপ সুন্দৰ দেহটোৰ সান্নিধ্যত মোৰ ভিতৰত শুই থকা পাষাণী নটীজনী সাৰ

পাই উঠে; তাই স্বপ্ন দেখে, নাচি নাচি জীৱনৰ পৰম প্ৰাৰ্থনাক মূৰ্ত কৰি তোলাৰ। তোমাক মোৰ প্ৰয়োজন, কাৰণ তোমাৰ উজ্জ্বল প্ৰশংসেমান চকুযুৰিত মই দেখো— প্ৰতি তিৰোতাৰ অন্তৰতে পুৰুষৰ দ্বাৰা প্ৰশংসিতা হ'বৰ যি অদম্য লোভ লুকাই থাকে— তাৰ চৰম পৰিতৃপ্তি। তোমাৰ মুখত মোৰ ৰূপৰ স্তৱ-গান শুনি শুনি কোনোদিনে মোৰ হেঁপাহ নপলায়। তাকে শুনিবলৈ বাৰে বাৰে তোমাৰ ওচৰলৈ মই লৰৰি যাওঁ। ঠাণ্ডা মগজুৰে কথাষাৰ ভাবি মই দেখিছো, তোমাক মই কোনোদিনে ভাল পোৱা নাই, তোমাৰ চকুৰে চাই মই নিজকেই ভাল পাব ধৰিছো, বেছিকৈ। তুমি যেন মোৰ কাৰণে এখনি দাপোণ, যাৰ মাজত মই নিজকে চাব পাৰো, নিজকে বিচাৰ কৰিব পাৰো। তোমাৰ মনৰ দাপোণত মই নিজকে চাই, মোক সজাই-পৰাই তোলো স্বামীৰ মন যোগাবলৈ। তেনেহ'লে দেখিলা, তুমি অকল মোৰ কামতে নহয়, মোৰ স্বামীৰ কামতো আহিছা। ... ইমান সহজে বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ নোতোলা হ'লে আৰু কিছুদিন তোমাক মই মোৰ আত্মৰতিৰ উপযোগী দাপোণ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰিলোহেঁতেন। কিন্তু... ইয়াৰ পাছতো আৰু সেইটো কৰিব নোৱাৰি। ধন্যবাদ। এয়ে প্ৰেম বন্ধু.... অথবা— এয়ে জীৱন। তোমালোক মতা মানুহবোৰ খুব বেছি ভাবপ্ৰৱণ। আমাৰ দৰে ব্যৱহাৰিক জ্ঞান তোমালোকৰ নাই। Means অ'কে End বুলি আমি কোনোদিনে ভুল নকৰো।

A sadder and a wiser man. He rose the merrow morn.

ৰাতি পুৱাবলৈ এতিয়াও বাকী এঘণ্টা। আগ-গুৰি নোহোৱা নানা কথা চিন্তা কৰি আৰু কোনো এটা প্ৰশ্নৰে একো সন্তোষজনক সমাধানত উপনীত হ'ব নোৱাৰি জয়ন্ত খুব ভাগৰি পৰিছিল। চোফা এখন টান মাৰি লৈ ভৰি-হাত মেলি সি ঠাইত বহি পৰিল। অনিদ্ৰাজনিত ক্লান্তিত তাৰ মূৰটো গৰম হৈ উঠিছে, কপালৰ সিৰডাল দপদপাবলৈ ধৰিছে। অলপ পিছতে খোলা খিৰিকীখনেৰে এজাক ঠাণ্ডা বতাহ সোমাই আহিল। নাকত আহি লাগিলহি ফুলনিৰ এটা স্নিগ্ধ, হিমাৰ্ত সুগন্ধ। জয়ন্তই খুব আৰামবোধ কৰিলে। এটি মধুৰ অৱসাদত তাৰ চকুকেইটা মুদ খাই আহিল।

... সি আহি খোলা খিৰিকীখনৰ কাষত বহিলহি। বেলি মাৰ যাওঁ যাওঁ হৈছে। সূৰ্যাস্তৰ সময়ৰ সমুদ্ৰৰ এই আশ্চৰ্য ৰূপ— পৃথিৱীৰ একোৰে লগত তাৰ তুলনা নহয়। আকাশ আৰু পৃথিৱীক সাবটি ধৰা সেই বিৰাট আবেগ— যি মানুহৰ সমগ্ৰ চেতনাক মথিত কৰি অৱশ কৰি তোলে— তাৰ মাজত নিজকে হেৰুৱাই দিয়াৰ বেদনাখিনি অনুভৱ কৰিবলৈ জয়ন্ত উন্মুখ হৈ থাকে এই গধূলি সময়খিনিলৈ। ৰল অন, ডাউ ডিপ এণ্ড ডাৰ্ক ব্লু অচন— ৰল। জয়ন্তৰ খুব ভাল লাগে। তাৰ ওৰে জীৱনৰ আকাংক্ষিত ঠাই টুকুৰা সি বিচাৰি পাইছেহি। ঈশ্বৰৰ ওচৰত সি প্ৰাৰ্থনা কৰে, তাৰ যেন বেমাৰ আৰু ভাল নহয়। মৃত্যুৰ দিনলৈকে এই ছেনাটোৰিয়ামত থাকিবলৈ পালেই সি সুখী হ'ব। বাহিৰৰ গোটেই পৃথিৱীখন ৰুগ্ন হৈ পৰিছে। নিৰোগ আৰু সুখী জীৱন সম্ভৱ মাত্ৰ লোকালয়ৰ পৰা বহু দূৰত সমুদ্ৰৰ পাৰৰ এই মনোৰম ছেনাটোৰিয়ামত। সমুদ্ৰৰ বুকুত ৰাতিৰ অন্ধকাৰ নামিছে। সেইফালে চাই চাই জয়ন্তই চকুৰ পলক পেলাব নোৱৰা হয়। এণ্ড ডেথ ইজ ন' ইভিল। তাৰ অতি

প্ৰিয়, ৰবিনছন জেফাৰ্চৰ নাইট্ কবিতাটো গুণগুণকৈ সি গাই পেলায়। এণ্ড ডেথ ইজ ন' ইভিল'। তাৰ লগত বেমাৰীবোৰৰ ক্লান্ত দীৰ্ঘশ্বাস, অনুচ্চাৰিত হা-হুতাশ— সকলো আহি তাৰ কাণত পৰে; কিন্তু জয়ন্ত খিৰিকীৰ কাষৰ পৰা উঠি আহি বিছনাত পৰিলহি। এগৰাকী আধাবয়সীয়া নাৰ্ছ তেওঁৰ ফালে আহিব ধৰিছে। তেওঁৰ মুখত সেই চিৰ ৰহস্যময় হাঁহি আৰু চকুত অন্তহীন ক্লান্তি। এই নাৰ্ছগৰাকীক জয়ন্তৰ খুব ভাল লাগে। তেওঁৰ প্ৰতি সি অনুভৱ কৰে এটা উষ্ণ উত্তেজনা। মাজে মাজে খঙো উঠে। জয়ন্তক 'অমুকটো নকৰিবি', 'তমুকটো নকৰিবি' বুলি হকা-বাধা দি থাকে; কিন্তু ঠিক এই মুহূৰ্তত নাৰ্ছগৰাকীক তাৰ খুব ভাল লাগিছে। তেওঁলৈকে সি একেথৰে চাই থাকে। যেতিয়া ওচৰ পালেহি মনৰ উলাহত সি ডাঙৰকৈ মাত লগালে— ছিষ্টাৰ! কপালত কাৰোবাৰ ঠাণ্ডা হাতৰ স্পৰ্শ পাই জয়ন্তই চকু মেলি চাই দেখিলে, তাৰ মাক কাষতে থিয় দি আছে। 'কিবা স্বপ্ন দেখিছিলি নেকি জুনু? ছিষ্টাৰ বুলি কাক মাতিছিলি।' জয়ন্তই কিছুসময় সম্পূৰ্ণ আত্মবিস্মৃত অৱস্থাত হতভম্ব হৈ ৰ'ল। যেতিয়া তাৰ সকলো কথা মনত পৰিল, তেতিয়া সি হতভম্ব হ'ল আৰু বেছি। সি যে কি তাজ্জৱ স্বপ্ন দেখিছিল আৰু তাৰ নিজৰ মাককে কেনেকৈ স্বপ্নত ছেনাটোৰিয়ামৰ নাৰ্ছৰ মূৰ্তিত দেখা পাইছিল, সেই কথা মাকক কেনেকৈ ক'ব? 'মূৰটো খুব পৰা হৈছে মা, একাপ চাহ পঠিয়াই দিয়াচোন।' মাক গুচি গ'ল।

জয়ন্ত উঠি গৈ খিৰিকীৰ ওচৰত থিয় দিলেগৈ। বেলি ওলাই ভালেখিনি পালেহি। ৰ'দ লাগি জয়ন্তৰ উজাগৰে থকা চকুকেইটা জুয়ে পোৰাদি পুৰিবলৈ ধৰিলে। যোৱা ৰাতিৰ তাৰ খেলি-মেলি চিন্তাবোৰ আৰু সেই আশ্চৰ্য স্বপ্নটোৰ কথা ভাবি জয়ন্ত স্তম্ভিত হৈ গ'ল। অকল ঐশ্বৰ্য আৰু অপ্ৰকৃতিৰ আধিপত্যই মানুহক জীৱনৰ সুস্থ উপভোগৰ বাট মুকলি কৰি দিব নোৱাৰে— জয়ন্তই নিৰুপায় হৈ ভাবিলে। খোলা খিৰিকীখনেদি বাহিৰলৈ, বহুদূৰলৈ চাই জয়ন্তই দেখিলে, শান্তিৰ সন্ধানত অন্য এখন ছেনাটোৰিয়াম বিচাৰি যোৱাৰ দৰকাৰ নাই; গোটেই জগতখনেই পৰিণত হৈছে এখন বিৰাট ছেনাটোৰিয়ামত। জয়ন্তই অনুভৱ কৰিলে তাৰ কেউকাষৰ বতাহো যেন ভাৰাক্ৰান্ত হৈ উঠিছে পৃথিৱীৰ কোটি কোটি ব্যাধিগ্ৰস্ত মানুহৰ ক্লান্ত দীৰ্ঘশ্বাসত। তাৰ উশাহ টানিবলৈকে ভয় লগা যেন লাগিল। '.... এণ্ড ডেথ ইজ ন' ইভিল।'

মামণি ৰয়ছম গোস্বামী

সংস্কাৰ

ঘৰৰ সন্মুখত পীতাম্বৰ মহাজন বহি আছিল। বোকাৰে লেটিপেটি হোৱা জোতাযোৰ সি তেতিয়াও খুলি থোৱা নাছিল। এই চামৰাৰ জোতাযোৰৰ প্ৰতি তাৰ এক ধৰণৰ দুৰ্বলতা আছিল। পীতাম্বৰৰ বয়স ষাঠীৰ ওচৰ চাপিছিল। এসময়ত সি হৃষ্টপুষ্ট পাহোৱাল পুৰুষ আছিল। এতিয়া চিন্তা-ভাৱনা আৰু একধৰণৰ অসন্তুষ্টিৰ কবলত পৰি মানুহটোৰ স্বাস্থ্য পৰি আহিছিল। থুঁতৰিৰ তলৰ মাংসপেশী তললৈ ওলমি পৰিছিল। মানুহৰ লগত মূৰ তুলি কথা পাতিব নোৱাৰিছিল। দৃষ্টি অহৰহ মাটিত নিবিষ্ট আছিল। যেন মাটিৰ তলত কুৰুকি কুৰুকি এই দৃষ্টিয়ে কিবা বুটলিবৰ চেষ্টা কৰিছিল।

ঘৰৰ সন্মুখত কিছুদিন আগেয়ে চেগুন গছ এজোপাৰ গুৰিটোত বহি পীতাম্বৰে আলিৰ দুয়ো দাঁতিৰ খালত বৰশী বাই থকা ল'ৰা-ছোৱালীবোৰৰ ৰেহ-ৰূপ চাই আছিল। এইকেইদিন একেলেথাৰিয়ে বৰষুণ হোৱা বাবে গোটেই গাঁওখনেই বোকাময় হৈ পৰিছিল। কেঁচা আলিটোৰ দুয়োকাষে জাৰ্মান বন, কচু, ভতৰা, পানেৰীলতা, কলমৌ, হেলেচি, নলকচু ইত্যাদি গছ ভৰি পৰিছিল। পাতবেংবোৰে আলিৰ এটা খালৰ পৰা আনটো খাললৈ জঁপিয়াই ফুৰিছিল।

নলকচু এজোপাৰ লগত জোঁট-পোক লগা বৰশী এডাল টানি থকা ল'ৰা এটালৈ আজি বৰ কৌতূহলেৰে পীতাম্বৰে চাই আছিল। হঠাৎ এটা গলগলীয়া কণ্ঠত পীতাম্বৰৰ ধ্যান ভংগ হ'ল। মূৰ তুলি চাই সি দেখিলে কৃষ্ণকান্ত পুৰোহিত আহি তাৰ ওচৰত উপস্থিত হৈছে। কৃষ্ণকান্তই ক'লে—

কাৰ ঘৰৰ কাম মাণিক,
কোনে খেদাই পানীক।
হাত বাউ দি মাতি আন
চুমা খাওঁ খনিক।

'পীতাম্বৰ তোমাৰ নিজৰ ল'ৰা-ছোৱালীতো নায়েই, পৰৰ ল'ৰা-ছোৱালীতো নায়েই পৰৰ ল'ৰা-ছোৱালীতেই দেখোন মছগুল হৈ আছা? মই এইফালে যাওঁতেও তোমাক এনেদৰে বহি থকা দেখিছিলো। পিছে তোমাৰ মানুহজনীয়ে উঠা-বহা কৰি ফুৰিব পাৰিছেনে?

'নাই, ক'ত উঠি ফুৰিব পাৰিব। ভৰি-হাত ফুলি ভোন্দাকাৰ হৈ আছে।'

'এইবাৰৰ সৈতে কুৰিবাৰ গুৱাহাটীলৈ অহা-যোৱা কৰা হ'ল।'

'সন্তান হোৱাৰ আশা নাই— নহয়নে? তোমাৰ বংশ নৰ'ল। বৰ দুখৰ কথা।'

পীতাম্বৰে হুমুনিয়াহ এটা কাঢ়িলে। কৃষ্ণকান্তই কিছুসময় তাৰ ওচৰত থিয় হৈ থাকিল। পুৰোহিতে আঁঠুৰ ওপৰত ধুতী এখন পিন্ধিছিল। এৰীৰ একেবাৰেই পুৰণি পাঞ্জাবী এটাও পিন্ধিছিল। পাঞ্জাবীটো ইমান পুৰণি আছিল যে তাৰ ৰং শুকাবলৈ দিয়া কোমোৰা গুটিৰ দৰে হৈ পৰিছিল। কান্ধত চাদৰো আছিল। কথা কওঁতে মুখখনে এটা বিচিত্ৰ ভংগী ধাৰণ কৰিছিল। চকু দুটাত অহৰহ এটা ধূৰ্ত চাৱনিয়ে তিৰবিৰাই আছিল। মূৰৰ চুলি পাতল হৈ গৈ মূৰৰ তালু স্পষ্ট কৰি পেলাইছিল। সোঁ-মাজতে সেওঁতা ফলা বাবে তেওঁৰ ধূৰ্ত চকুযোৰ যেন আৰু স্পষ্ট হৈ উঠিছিল। এইবাৰ তেওঁ পীতাম্বৰৰ কাণৰ ওচৰলৈ হাউলি আহি ফুচফুচাই কোৱাৰ দৰে ক'লে— 'পিছে পৰিবাৰৰ কিবা এটা হ'লে বিয়া-বাৰুৰ চিন্তা কৰিছা নেকি?'

পীতাম্বৰে কান্ধত লৈ থকা চাদৰেৰে মুখখন মচি কিবা এটা উত্তৰ দিব খুজিছিল, এনেতে হঠাৎ তাৰ চকু দময়ন্তীৰ ওপৰত পৰিল। অলপতে বিধৱা হোৱা দময়ন্তী শম্ভু পুৰোহিতৰ সহধৰ্মিণী আছিল। তাইৰ স্বভাৱ-চৰিত্ৰ ভাল নাছিল। বিধৱা হোৱাৰ পাছত তাই গাঁৱৰ ডেকাবোৰ আকৰ্ষণৰ কেন্দ্ৰ হৈ পৰিছিল। তাইক দেখি কৃষ্ণকান্তই ক'লে— 'ক'ৰ পৰা আহিলি, দময়ন্তী?'

'ক'ৰ পৰা আহিম আৰু? দেখা নাই হাতত এইবোৰ এৰীৰ পলু?'

'তেতিয়াহ'লে সেই মাৰোৱাৰী সদাগৰহঁতৰ লগত সনা-পিঠা হৈ পৰিছ নহয়নে? সেয়ে কয়— কাৰ্যৰ বুজিয়া ভাও, ছাগৰো পখালে পাৱ।'

দময়ন্তীয়ে কোনো উত্তৰ নিদিলে, কিন্তু মেখেলাৰ তলৰ পাৰিটোৰ তিতি যোৱা অংশটো এইখিনিতে তাই হাতেৰে চেপি ল'লে। কঁকালৰ পৰা বুকুলৈ তাইৰ ব্লাউজটো কোঁচখাই উঠি গ'ল। কটা জালি কোমোৰাৰ বুকুৰ দৰে বৰণৰ, হাতৰ মুঠিতে লুকাব খোজা দময়ন্তীৰ কঁকালখন পীতাম্বৰ আৰু কৃষ্ণকান্তৰ চকুত পৰিল। পীতাম্বৰে চাই থাকিল, কৃষ্ণকান্তই অৱশ্যে চকু আঁতৰাই আনিলে। তাৰ পাছত তাই মেখেলাৰ চপচপ শব্দ কৰি দুয়োৰে চকুৰ আগৰ পৰা আঁতৰ হৈ একপ্ৰকাৰ কোবা-কুবিকৈয়ে গৈ তিনিআলিত উঠিল।

'শুনিছো মাছ-মাংস চব খায়।'

পীতাম্বৰৰ কথাত হয়ভৰ দি কৃষ্ণকান্তই ক'লে— 'এই সদিলা নগৰৰ বামুণমখাৰ তাই নাক-কাণ কাটিছে। একো নেমানে। আগে ছোৱালী দুজনীক মাছ ৰান্ধি দি নাদৰ পাৰত গৈ গা ধুইছিল। আজিকালি একেলগে বহি খায়।' পীতাম্বৰে ক'লে— 'হয়, হয় মই তাই ৰংমলা পোহাৰীক এক ডুকুলা ধান দি দুটা খৰিয়াৰ চানা ৰখা দেখিছোঁ।'

'হায়! হায়! বাৰী বিধৱাই এক ডুকুলা ধানত দুটা খৰিয়াৰ চানা খায়।'

'চুপ থাকা, চুপ থাকা পুৰোহিত! বিধৱা বামুণীয়ে মাছ খোৱা কথা সদৰী কৰিব নালাগে। আজিকালি অনেক ঠাইত হৈছে এনে কথা। দক্ষিণ পাৰ, উত্তৰ পাৰৰ অনেক ঠাইত হৈছে এনে কথা। একো বেয়া হোৱা নাই। সেইবোৰ নিয়ম উঠি যাব লাগে।'

পীতাম্বৰে তেওঁৰ ভৰি আৰু আঁঠুত আহি আমনি কৰি থকা মাখিবোৰ কান্ধৰ

চাদৰখনেৰে জোকাৰি জোকাৰি কিছু সময় দময়ন্তী যোৱালৈ চাই থাকিল। তাৰ পাছত ক'লে— 'বাপু, আজিকালি তোমাৰ যজমানসকলৰ ধ্যান-ধাৰণা কেনেকুৱা?'

'পীতাম্বৰ মহাজন, তুমি দেখোন চব জানিও আজি নতুনকৈ সোধাৰ দৰে কৰিছা? আমাৰ দুই ভাইৰ কন্দলৰ ফলস্বৰূপে আজি মোৰ এই লাওলোৱা অৱস্থা।'

'বাপু, তুমি সংস্কৃত পঢ়িব নোৱাৰা বুলি তোমাৰ দাদিয়েৰাই ঢোল পিটি ফুৰিছিল নহয়। সেইবাবে তোমাৰ আজি এই অৱস্থা।'

কৃষ্ণকান্ত জাঙুৰ খাই উঠিল।

'আহ্, কেইটা বামুণে নৰহৰি ভাগৱতীৰ দৰে শুদ্ধকৈ মন্ত্ৰ মাতিব পাৰেহে পীতাম্বৰ মহাজন? টোলত আমি একেলগেই পঢ়িছিলো। সি কুকুৰেহে বেতৰ কোব খাইছিল। মই খোৱা নাছিলো। আজিকালি আমাৰ লাওলোৱাৰ মূলতে হৈছে আমাৰ যজমানসকল। দশকৰ্ম জনা বামুণৰ আজি শুকাই মৰিবলগীয়া অৱস্থা হ'ব নালাগিছিল। মাহেকৰ মূৰত লগুণ এডাল, এযোৰ ধুতী আৰু ৰূপ পাঁচ টকা এটা যজমানৰ ঘৰতে পোৱা গৈছিল। কিন্তু এতিয়া সেই একেই কথা হৈছেল গুণো ৰাখিব খোজে, বিধি-বিধানো মানিব নোখোজে। সৌ সিদিনা আমাৰ পুৰণা যজমান মহীকান্ত শৰ্মাৰ ল'ৰা দুটাই কামাখ্যাত লৈ লগুণ লৈ আহিল। মাইচানপুৰৰ যজমান সূৰ্য শৰ্মাই পিতাক-মাকৰ দুখন শ্ৰাদ্ধ এখন কৰিয়েই পাতি থ'লে। বিয়া-বাৰুত ন-পুৰুষৰ শ্ৰাদ্ধখনতো অনেকেই লাহে লাহে পতিত কৰা আৰম্ভ কৰিছে। তাত চুৱনি, কৰ্ণবেধন, পুহনবিয়া, নামকৰণ, যাব ধৰিছে। লগুণ খুলিলেই আগে পৰাচিত হ'ব লাগিছিল। আজি কেইটা বামুণৰ ল'ৰাই গায়ত্ৰী জপে?'

পীতাম্বৰে মুখেৰে হা-না একো নকৰাকৈয়ে কৃষ্ণকান্তৰ কথা শুনি আছিল যদিও বাৰে বাৰে তাৰ দময়ন্তীৰ কঁকালখনৰ কথা মনত পৰিব ধৰিলে। মেখেলাখন আটোতে তাই পিন্ধি থকা পাতল ব্লাউজটো বহুখিনি ওপৰলৈ উঠি গৈছিল। তাইৰ পিঠিখন পাভ মাছৰ দৰে কোমল। আজি যেন জীৱনৰ প্ৰথমবাৰৰ বাবে সি তেনে এখন পিঠি দেখা পাইছে। এনে নহয় যে পীতাম্বৰে মাইকী মানুহৰ পিঠি চুই পোৱা নাছিল। প্ৰথম পত্নীৰ মৃত্যুৰ পাছত সি দ্বিতীয় বিবাহো কৰিছিল। সন্তানৰ আশাত সি প্ৰথম পত্নীৰ মৃত্যুৰ দুমাহ নৌহওঁতেই দ্বিতীয় বিবাহ কৰাইছিল। কিন্তু তায়ো আছিল চিৰৰুগীয়া। বাত-পিত্তৰ কবলত পৰি পীতাম্বৰ মহাজনৰ দ্বিতীয় স্ত্ৰীয়ে একেবাৰে বিছুনা সাবটি লৈছিল। গুৱাহাটী হাস্পতাললৈ অহা-যোৱা কৰোতে কৰোতে পীতাম্বৰ মহাজনৰ ভৰিৰ জোতাৰ ছ'ল ক্ষয় হৈছিল। শেষলৈ মানুহগৰাকীৰ অস্থি-চৰ্মহে বাকী আছিল। বিছুনাত শুই শুই মহাজনৰ ৰেহ-ৰূপ চাই তাই দিন কটাইছিল। সন্তান আশা কৰি কৰি আৰু বংশ ছেদ হোৱাৰ ভয়ত মানুহটো মানসিক বিকাৰগ্ৰস্ত ৰোগীৰ দৰে হৈ পৰিছিল। মানুহে কয় বিছুনাত পৰি থকা ঘৈণীয়েক মৰালৈ সি বৰ অধৈৰ্য হৈ বাট চাইছিল। পিছলৈ সি গুৱাহাটীৰ হাস্পতাললৈও অহা-যোৱা কৰিবলৈ এৰি দিছিল। বয়স যিমানেই বাঢ়ি আহিছিল সিমানেই সি বংশ-কুটুম্বৰ সৈতে পৰুৱাই পোৱা মানুহৰ দৰে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। এতিয়া সৌৱা তাৰ সম্মুখতে বহি কৃষ্ণকান্তই নিজৰ অৱস্থাৰ কথা কৈ আছে। পীতাম্বৰে আধা শুনিছে, আধা শুনা নাই।

বিছনাত পৰি থকা মানুহজনীয়ে চকুৰ ইংগিতেৰে 'বন্ধা' এটাক মূঢ়া এটা দি আহিবলৈ কৈছিল। বন্ধাটোৱে কেতিয়ানো কৃষ্ণকান্তক মূঢ়াটো দি থৈ গ'ল এই কথাও পীতাম্বৰে গম নাপালে।

এইবাৰ কৃষ্ণকান্ত বহাৰ পৰা উঠিল। ক'লে— 'সত্ৰৰ মানুহে ফোৰা-মেলা কৰিছেই, তোমাৰ হেনো কিবা মূৰৰ গণ্ডগোল হৈছে। ল'ৰা-ছোৱালী নোহোৱাকৈ কিবা এটা পৃথিৱীখনত মানুহ থকা নাইনে? আৰু দ-লৈকে ভবাচোন পীতাম্বৰ! আমাৰ গুৰুসকলেই কৈ যোৱা নাইনে— পুত্ৰ-পৰিবাৰ সকলো অসাৰ! মায়া প্ৰপঞ্চ!!'

পীতাম্বৰে তললৈ মূৰ কৰিলে। কৃষ্ণকান্তই লক্ষ্য কৰিলে তাৰ মূৰৰ চুলিবোৰ অকালতেই পকি গৈছে। চকুৰ তলত মকৰাজালৰ দৰে ৰেখা কিছুমান প্ৰকট হৈ পৰিছে। সাজ-পোছাকৰো কোনো লাগ-বান্ধ নাই। পিন্ধি থকা জোতাযোৰতো বোকাই গিলিপ খাই ধৰিছে।

মানুহটোৰ প্ৰতি কৃষ্ণকান্তৰ পুতৌ হ'ল। এৰা, আগেয়ে এই মজবুত স্বাস্থ্যৰ মানুহটোক বুঢ়া-মেথাই 'গোৰা পল্টন, গোৰা পল্টন' বুলিহে মাতিছিল। টকা-পইচা থাকিও তাৰ সুখ নহ'ল। মেটমৰা ভঁৰালৰ ধান খাওঁতা নোহোৱা হ'ল। হঠাৎ কৃষ্ণকান্তই এটা অভাৱনীয় কথা পীতাম্বৰক ক'লে। কথাটো কোৱাৰ সময়ত সি অৱশ্যে চাৰিওফালে চালে। পীতাম্বৰৰ শোৱনি কোঠাৰ দুৱাৰখন কানি-দুৱৰী হৈ থকা নাছিল। সেইখন একেবাৰে মেল খাই আছিল। সি মানুহজনীৰ বিছনাৰ লগত মিলি থকা কংকালসদৃশ দেহটো দেখা পাইছিল। চকু দুটাও দেখা পাইছিল। তাইৰ চকু দুটা ট টকৈ জ্বলি আছিল। কৃষ্ণকান্তই পীতাম্বৰক কি ক'ব বিচাৰিছে এই কথা জানিবলৈ তাই যেন উত্ৰাৱল হৈ আছে, দুৰৈৰ পৰা অহা দৃষ্টিও যে এনে ধৰণে তীক্ষ্ণ, হৃদয়স্পৰ্শী হ'ব পাৰে এই কথা কৃষ্ণকান্তই আগে-পিছে গম পোৱা নাছিল। তথাপি সি ক'লে— ফুচফুচাই কোৱাৰ দৰেই ক'লে— 'মোক যদি অৰ্থকড়ি দি অলপ সহায় কৰিব পৰা মই তোমাৰ আৰু এটা ব্যৱস্থা কৰিব পাৰো।'

'আৰু ব্যৱস্থা?'

'এইবাৰ ব্যৱস্থা একেবাৰে পাক্কা!'

'মানে?'

'এইবাৰ গৰ্ভৱতী নোহোৱা কোনো কাৰণ নাই। বাৰীৰ বাঁহৰ তলত নাই 'নষ্ট বস্তু' চাৰিবোৰ পুতি থৈ আহিছে।'

পীতাম্বৰ মহাজনে আৰ্তনাদ কৰি উঠিল— 'বাপু, তুমি দময়ন্তীৰ কথা কৈছা!'

'হয়! হয়! মই দময়ন্তীৰ কথা কৈছো! আজিকালি আমাৰ বামুণৰ ছোৱালীয়ে একেবাৰে ধনেশ্বৰী নদী পাৰ হৈ নমঃশূদ্ৰৰ সৈতে বিয়াত বহিছেগৈ। মুক্তেশ্বৰ সত্ৰৰ গোসাঁইৰ ল'ৰাই মুছলমানৰ ছোৱালী অনা নাইনে? গান্ধী মহাৰাজে হেনো এই পথ দেখুৱাই গৈছে। সেয়ে মই এই কথা ভাবিছো।'

পীতাম্বৰ মহাজন উত্ৰাৱল হৈ উঠিল।

'কি কথা?'

'তুমি ইচ্ছা কৰিলে দময়ন্তীক নিজৰ কৰি ল'ব পাৰা।'

কথাখিনি কৈ উঠি কৃষ্ণকান্তই আকৌ দুৱাৰৰ পিনে চালে। মানুহজনীৰ চকু মেল খাই আছিল। চকুত যেন জুইহে জ্বলি আছিল। তাই কৃষ্ণকান্তলৈ চাই আছিল।

পীতাম্বৰ খৰিৰ মূঢ়াটোৰ পৰা উঠি খপ-জপকৈ থিয় হ'ল। এয়া কৃষ্ণকান্তই যেন তাৰ হৃদয়ৰ কথাকেই ক'বলৈ আৰম্ভ কৰিছে।

পীতাম্বৰে একেবাৰে হাঁফোলা মাৰি গৈ কৃষ্ণকান্তৰ হাত এখন খামুচি ধৰিব খুজিছিল। কৃষ্ণকান্ত কিন্তু পিছুৱাই গ'ল, তেওঁ গা-পা ধুই আহিছে। অধিকাৰৰ ঘৰৰ মুৰলীধৰক তেওঁ ধুৱাই যাব লাগিব। কাৰণ গোসাঁই ধুওৱা পূজাৰীয়ে মাটিৰ কেছত পৰি গুৱাহাটীলৈ অহা-যোৱা কৰি থাকিবলগীয়া হৈছে। আনহাতে, পানীত উটি যাব খোজা পীতাম্বৰে সন্মুখত যেন এখন বিচিত্ৰ পালতৰা নাওহে দেখা পালে। সি কৃষ্ণকান্তৰ হাততেই ধৰিব নে ভৰিতে ধৰিব একো ঠিক কৰিব নোৱাৰিলে।

'মহাজন। তেতিয়াহ'লে তুমি এই কথা আগৰে পৰা চিন্তা কৰি আছিলা?'

হৃদয়ৰ খোলা হাঁহি এটা পীতাম্বৰৰ ওঁঠেৰে বাগৰি গ'ল। কৃষ্ণকান্তই আকৌ এবাৰ ডিঙি মেলি পাটীত পৰি থকা মানুহজনীলৈ চালে। এইবাৰ কৃষ্ণকান্তই তাইৰ চকু দুটা মুদ খাই থকা দেখিলে। কিবা যন্ত্ৰণা পাইছে চাগে। গলবস্ত্ৰ হৈ পীতাম্বৰে ক'লে— 'বাপু তুমি এইখিনি উপকাৰ কৰি দিয়া। মই তোমাক বধ দিছো। তাই যে ৰাতি চাকি লৈ নষ্ট কৰা বস্তু পুতিব যায় এই কথা সত্ৰৰ সকলোৱে জানে। ময়ো জানো, কিন্তু তাই বামুণৰ তিৰী। মই তাইক মূৰত লৈ থাকিম।'

কৃষ্ণকান্তৰ সোলা মুখত এটা ধূৰ্ত হাঁহি বিয়পি পৰিল। 'মই অহা-যোৱা কৰিব লাগিব। তাইৰ আপী দুটাক মনাব লাগিব। তোমাৰ দোকানৰ গজা কিনি নিব লাগিব।'

পীতাম্বৰ মহাজন খপ-জপকৈ উঠি ভিতৰলৈ গ'ল। এইবাৰ বিছনাত পৰি থকা মানুহজনীৰ মুদ খোৱা চকু দুটা মেল খালে। তাই যেন আগেয়ে চকু দুটা এনেয়ে মুদি আছিল এনে ধাৰণা হ'ল। তাইৰ চকুত পৰিল মহাজনে মূঢ়া এটাৰ ওপৰত তুলি খোৱা হাতনি পেৰাটো খুলিছে। কিছু সময়ৰ পাছত তাই দেখিলে মহাজন আকৌ কৃষ্ণকান্ত পুৰোহিতৰ ওচৰত উপস্থিত হৈছে।

'তুমি তেতিয়াহ'লে সোনকালে খবৰ আনি দিবা।'

কৃষ্ণকান্তই হাত পাতি টকা কুৰিটা ল'লে। যাবৰ সময়ত তেওঁ এটা ফকৰা গাই গ'ল— আছে বগলী আছো চাই।

ক'ৰ পানী ক'ত যায়।

ইতিমধ্যে এটা সপ্তাহ পাৰ হৈ গ'ল। বৰ আগ্ৰহেৰে পীতাম্বৰ মহাজনে কৃষ্ণকান্ত পুৰোহিতৰ বাবে অপেক্ষা কৰি থাকিল। এইকেইদিনত সি যে দময়ন্তীক ঘৰৰ আগেৰে পাৰ হৈ যোৱা নেদেখিলে এনে নহয়। চিমৃটি কপাহৰ লগুণ কৰি দিবলৈ কেইবাবাৰো তাই অধিকাৰ গোসাঁইৰ ঘৰলৈ অহা-যোৱা কৰিলে। পীতাম্বৰ মহাজনে এতিয়াহে তাইলৈ ভালদৰে লক্ষ্য কৰি আৱিষ্কাৰ কৰিলে যে তাইৰ দৰে সুন্দৰী নাৰী আগে-পিছে সি দেখা নাই। শুনা

যায় তাইৰ মাক ধনশ্ৰী নদীৰ পাৰৰ বৌতাৰ মানুহ। ধনশ্ৰী নদীৰ পাৰৰ বামুণৰ ছোৱালীমখাৰ দৰে শুৱনি তিৰোতা যেন এই ভাৰতত নাই, এনে ভাব হ'ল পীতাম্বৰ মহাজনৰ। এৰা তাইৰ বাপেক পূৰ্ণানন্দ পুৰোহিতে এবাৰ এহাল হালোৱা গৰু হেৰুৱাইছিল। সেই সময়তে তেওঁৰ নিজাকৈ হাল এখনো আছিল। মাইচানপুৰ, গৰগৰা ইত্যাদিৰ পিনে তেওঁৰ যজমান আছিল অসংখ্য। গৰুহাল বিচাৰি বিচাৰি তেওঁ ধনশ্ৰী নদীৰ পাৰৰ একেবাৰে বৌতাত উপস্থিত হৈছিল। গৰুহাল বিচাৰি ইমানদূৰ তেওঁ কিয় যাব লগা হৈছিল সেই কথা আজিলৈকে কোনেও নেজানে। বৌতাৰ ভাগৱতীৰ ছোৱালীৰ লগত তেওঁৰ তেতিয়াই বিয়া ঠিক হৈছিল। আগে-পিছে এই খশুৰ যজমানী বামুণকেইঘৰে ইমান দূৰৈত গৈ বিয়া কৰোৱা নাছিল।

জেঠৰ মাহ আছিল। নৈ-বিল পানীৰে উপচি পৰিছিল। আলিৰ দুয়োপিনৰ মাদুৰি, জাৰ্মানী বন, ভতৰাৰ গছত আমৈ লতা, পানেৰী লতা ইত্যাদিৰে এনেধৰণে ছানি ধৰিছিল যে এই কেঁচা আলিটোৰে অহা-যোৱা কৰোতে মানুহৰ নাকে-মুখে এই বনৰীয়া লতাবোৰ স্পৰ্শ কৰাৰ উপক্ৰম হৈছিল। মহাজনে আকৌ দময়ন্তীক দেখা পালে। তাই আঁঠুলৈকে মেখেলা কোঁচাই আলিৰ কাষৰ কলমৌ শাক বুটলি আছে। তাই ছবছবীয়া ছোৱালীজনীয়ে একেবাৰে নাঙঠ হৈ মাকৰ গাত লাগি ফুৰিছে।

নতুনকৈ গজা আমৰ পুলিৰ দৰে সজীৱ হাত-ভৰি। পিঠিত খহি পৰা চুলিবোৰৰ বৰণ কিছু ৰঙচুৱা, মামৰে ধৰা লোহাৰ কামানৰ বৰণ লোৱা তাইৰ চুলি।

মামৰে ধৰা কামান? হয়, হয়। এবাৰ নাদ খান্দোতে তেনে ধৰণৰ এটা লোহাৰ কামান আৱিষ্কাৰ হোৱাৰ কথা পীতাম্বৰ মহাজনৰ মনত আছিল। সেইটো মানসেনাইঁতে পেলাই যোৱা কামান বুলি সকলোৱে কোৱা-মেলা কৰিছিল। এসময়ত চহৰৰ পৰা অহা ছাত্ৰ কিছুমানে সেইটো উঠাই গৈ গৈছিল। ঘহি-মচি থওঁতে ৰ'দত জিলিকা লোহাৰ কামানটোৱে যেনে বৰণ লৈছিল আজি এই মুহূৰ্তত পীতাম্বৰ মহাজনৰ দময়ন্তীৰ পিঠিত পৰি থকা চুলিখিনিয়েও একে বৰণ লোৱা যেন ভাব হ'ল— এৰা সেই ৰঙা আৰু ক'লা চিক্‌মিকনি? লোহা আৰু মামৰৰ চিক্‌মিকনি!

তেওঁ সাহ কৰি দময়ন্তীৰ ওচৰলৈ গৈ ক'লে— 'এনেকে বোকা-পানী লেটি থাকিলে অসুখ হয়!'

দময়ন্তীয়ে উভতি চালে। বিস্ময়ৰ ৰেখা কিছুমান বিয়পি পৰিল তাইৰ চকুৱে-মুখে।

আনদিনাৰ দৰে আজিও তাই কোনো উত্তৰ নিদিলে।

আকৌ ক'লে মহাজনে—'মই মোৰ বান্ধাটোৰ হতুৱাই কলমৌ কি? টেঁকীয়া, খুঁতুৰা...'

বাক্যটো মহাজনে শেষ কৰিব নোৱাৰিলে। তাই আকৌ উভতি চালে। মহাজন যেন দুকুৰা জুইৰ লগতহে মুখামুখি হ'ল। তেওঁ সেইখিনিত আৰু বৈ নাথাকিল। কোঁ-কোঁৱাই আহি চেগুন গছৰ গুৰিটোত বহিল। সৌৱা বিছনাৰ পৰাই ঘৈণীয়েকে চাই আছে। যেন খোৰোঙত সোমাই থকা পাখি ভঙা ফেঁচাই বাহিৰত উৰি ফুৰা চৰাই কিছুমানহে চাই আছে। ৰাতপুৱা তাই উঠিছিল। এতিয়া কিন্তু আকৌ তাই বিছনা লৈছে। মূৰটো আচন্দ্ৰাই কৰিছে হেনো। বহুদিনৰ মূৰত তাই উঠিব খুজিছিল। তাইৰ শুকাই কৰ্কশ হৈ যোৱা আঁঠু

আৰু হাতৰ গ্ৰন্থীবোৰৰ পৰা কটকট কটকট শব্দ এটা বাহিৰ হৈ আহিছিল। তাৰ পিছতেই মূৰটো আচন্দ্ৰাই কৰিবলৈ ধৰিলে। আকৌ তাই বিছনাত পৰি বাহিৰলৈ চাবলৈ ধৰিলে। পীতাম্বৰ মহাজনে এটা বৰ কৰ্কশ আৰু অস্বস্তিৰ দৃষ্টিৰে ঘৈণীয়েকলৈ চালে। মুখেৰে সি কোনো কথা উচ্চাৰণ নকৰিলে। এইখিনি সময়ত তাই এবিধ পনীয়া দৰব খোৱাৰ সময় হৈছে। মহাজনৰ দৰবৰ কথা মনত পৰিল। সি কিন্তু উঠি নগ'ল। কিছুসময় মহাজনে তলমূৰ কৰি নিজৰ জোতাযোৰকে চাই ৰ'ল। এই সত্ৰৰ ভিতৰত মাত্ৰ চাৰিটা মানুহেহে জোতা পিন্ধি ফুৰে। সত্ৰৰ অধিকাৰৰ ল'ৰা দুটা, সত্ৰৰ মহৰী বাবু আৰু সি পীতাম্বৰ মহাজন। পাঞ্জাবীৰ পকেটৰ পৰা ৰুমাল উলিয়াই মহাজনে জোতাযোৰৰ পৰা বোকাবোৰ গুচাবলৈ চেষ্টা কৰি আকৌ আলিলৈ চালে। নাই, কৃষ্ণকান্ত পুৰোহিত অহা নাই। হঠাৎ কেৰ কেৰ, ঘেৰ ঘেৰ শব্দ কৰি গৰুগাড়ী এখন তাৰ পদূলিৰে সোমাই আহিল। বঙৰাৰ আধিয়াৰহঁতে বোকাধান দিব আহিছে। আনদিনা হোৱা হ'লে পীতাম্বৰে উৎসাহেৰে উঠি গৈ ধানৰ টোমবোৰ হিচাপ কৰি চালেহেঁতেন। আজি তেওঁ নিষ্ক্ৰিয় যেন দেখি বান্ধাইঁতেই আগবাঢ়ি গৈ ধৰা-মেলা কৰি ধনাৰ টোমবোৰ নমাই ভঁৰালত থ'লে। এটা সময়ত অধিয়াৰহঁতে চাহ-তামোল খাই ভৰি-হাত ধুই তেওঁৰ পৰা বিদায়ো ল'লে। বিদায় লোৱাৰ সময়ত আধিয়াৰহঁতে আনদিনাৰ দৰে আজিও আক্ষেপ কৰি গ'ল।

'সতি-সন্ততি নাই। এই তিনি-চাৰিটা ভঁৰালৰ ধান কোনে খাব মহাজন! দান-দক্ষিণা কৰা। বুঁঢ়া হৈ আহিছা— কথাতে কয়

আঁহ লুকাবা বাঁহ লুকাবা—
গাল সোতোৰা ক'ত লুকাবা?

পীতাম্বৰ মহাজনে কোনো উত্তৰ নিদি বহি থাকিল।

বিছনাত শুই থকা মানুহজনীৰ চকু আকৌ মেল খাইছিল। কিছু আগেয়ে তাই হয়তো পানী খাবলৈ বিচাৰিছিল। পিতলৰ গিলাচ এটাত এগিলাচ পানী তাইৰ বিছনাৰ ওচৰত কোনোবাই থৈ গৈছে। তাইৰ দৰব খোৱাৰ সময়ো পাৰ হৈ গৈছিল।

পীতাম্বৰ মহাজনে এইবাৰ তাইৰ দৰবখিনি দি অহাৰ কথাকে ভাবিলে। মনত পৰিল। সি উঠিল। জোতাযোৰ খুলি কাঁথিৰ এচুকত থ'লে। তাৰ পিছত ঘৈণীয়েকৰ চালপীৰাৰ পিনে যাব খোজোতেই পদূলিৰ মূৰত কৃষ্ণকান্ত পুৰোহিতৰ মাত শুনা পালে। খুলি থোৱা জোতাযোৰ আকৌ ততাতৈয়াকৈ পিন্ধি সি পদূলিৰ মুখলৈ কোবা-কুবিকৈ আগবাঢ়ি গ'ল।

মহাজনৰ ঘৈণীয়কৰ জাপ গৈ থকা চকু দুটা মেল খালে। একেবাৰেই দুৰ্বল দৃষ্টি। এই দৃষ্টিত আগেয়ে থকা জুইকুৰা নুমাই ছাই হৈ গৈছে।

'মহাজন।'

'কোৱা বাপু, কোৱা?'

'পূর্ণিমাৰ দিনা ৰাতি তাইৰ টেঁখালত তুমি উপস্থিত হ'বা! কিন্তু শুনা মহাজন।' কৃষ্ণকান্তই চাৰিওফালে চালে। তাৰ পাছত মহাজনৰ কাণৰ ওচৰলৈ আহি ফুচফুচাই ক'লে— 'মই খবৰ লৈ আহিছো— তাইৰ পেট খালী আছে। আপীটোৱে ভোলাৰ দোকানৰ গজা

খাই ক'লে— এইবাৰ চাকি লৈ হেনো ভলুকা বাঁহৰ তলত বেয়া বস্তু পুতি থৈ অহা এমাহো হোৱা নাই। ছবছৰীয়া আপী একো বুজি নাপায়। তাই গোন্ধ-তেলৰ চাকি লৈ মাকক পহৰা দি আছিল। এইবাৰ মাকে হেনো চতৰাগুৰিৰ বামুণৰ ল'ৰাটোৰে দিয়া চিপৰাঙেৰে মাটি খান্দিছিল। এই চতৰাগুৰিৰ বামুণৰ ল'ৰাই চাইকেল মাৰি চাৰিআলিৰ কলেজলৈ পঢ়িব আহিছিল। অৱস্থাপন্ন ঘৰৰ ল'ৰা আছিল। চৰিত্ৰহীন। কলেজলৈ আহো বুলি কিতাপ-পত্ৰ দময়ন্তীৰ ঘৰৰ চাউলৰ ডুলিত লুকুৱাই থয়। কলেজৰ মাচুলৰ টকা দময়ন্তীৰ চুচি-মালতীত খৰচ কৰে। এইবাৰ পুতি থৈ অহা সন্তানটো সেই ছাত্ৰটোৰেই হেনো!' পীতাম্বৰ মহাজনে মুখেৰে ইস্ আস্ শব্দ কৰিবলৈ ধৰিলে।

কৃষ্ণকান্তই আকৌ— 'শুনা মহাজন, মই তোমাৰ কথা তাইক ক'লো। তাই জাঙুৰ খাই উঠিল। ক'লে— 'বেটা, শুদুৰীয়া মহাজনৰ ইমান সাহ। সি বেটাই নেজানেনে মই যজমানী বামুণৰ আপী বুলি!' মই ক'লো— 'যজমানী বামুণৰ আপী বুলি সকলোৱে জানে। কিন্তু পাপ পথত নমা হৈছে যেতিয়া বামুণ-শুদিৰ কিহৰ? বাকী বামুণৰ আপাইঁতেতো তোক বিয়া কৰাব আগবাঢ়ি অহা নাই। কুঁহিয়াৰৰ সিঠাৰ দৰে সিবোৰে চোবাই চোবাই এৰি থৈ যাব। মহাজনে একেবাৰে পঞ্চায়তৰ আশীৰ্বাদ লৈ হোম পুৰি বিয়া কৰাব। ঘৈণীয়েকৰ আজি যাওঁ কালি যাওঁ অৱস্থাৰ দৰে হৈছে। সুখত ৰাখিব। একেবাৰে মূৰৰ ওপৰত তুলি ৰাখিব। শুনা, পীতাম্বৰ মহাজন, তাই ভিতৰলৈ গৈ ফেকুৰি ফেকুৰি কান্দিবলৈ ধৰিলে। কিয় তাই তেনেকৈ কান্দিলে মই একো বুজি নাপালো।'

'তাৰ পাছত চাদৰেৰে চকু মচি তাই ক'লে— 'আজিকালি গাটোও ভাল লাগি নাথাকে। কাৰোবাৰ গাত ভেজা দি থাকিব পাৰিলে ভালেই হ'ব।'

'মই ক'লো, গা কেনেকৈ ভালে থাকিব । শুনিছো চাৰি-পাঁচবাৰ 'বেয়া বস্তু' বাৰীৰ পাছত পোতা হৈছে। পঞ্চায়তৰ মেল বহুৱাব লাগিলে হাহাকাৰ লাগি যাব, বেমাৰত মুখত পানী দিব অহা মানুহেও কুৰি টকা দণ্ড ভৰিব লাগিব।'

তাইৰ চকুৰ পানী মাটিত পৰিল। ক'লে— 'একো উপায় নাছিল। পেটৰ ভোকত ছাটি-ফুটি কৰি মৰিছিলো। আগে অধিকাৰিণী গোসাঁনীয়ে চিৰা ভাজিব মাতিছিল। আজিকালি মই চিৰা ভাজিলে হেনো চুৱা যায়। আগে লগুণ কাটিব দিছিল, আজিকালি এই খণ্ডৰ বামুণে লগুণ কাটিব নিদিয়া হৈছে। আধি খাই থকা মানুহমখাও অসুৰৰ দৰে হৈছে। মোৰ মূৰৰ ওপৰত চাল নোহোৱাৰ কথা সিহঁতে জানে। বামুণৰ বিধৱা বুলিতো আৰু দয়া-মমতা নাই। সাতপখলিৰ মানুহে ধান দিব এৰিছেই। মই অসুৰহঁতৰ লগত ক'ত যুঁজো? সাতপখলিৰ দুই পুৰা মাটিৰ পাঁচ মোন ধান আজি পৰ্যন্ত কোনোৱে দিব অহা নাই। সেই মাটিৰ খাজনা আজি তিনি বছৰেও দিব পৰা নাই.... এই নিলাম হয় এই নিলাম হয়। এই অৱস্থাত মই আপী দুটা লৈ কৰো কি?"

পীতাম্বৰ মহাজনৰ ইতিমধ্যে অধৈৰ্য হৈ উঠিল। তেওঁ আটাহ পাৰি উঠিল, 'পিছে মোৰ কথা!'

'এয়া তোমাৰ কথালৈ আহিছোঁ শুনা। ক'লে— শূদিৰ মানুহ, অৰ্থাৎ এই চতুৰ্থ বৰ্ণৰ

মানুহৰ লগত... শুনা, তাই এই পূৰ্ণিমাৰ দিনা তোমাক টেঁখালতেই লগ ধৰিব ক'লে!!'

পীতাম্বৰ মহাজন আনন্দত আত্মহাৰা হৈ উঠিছিল। এই সুযোগতে কৃষ্ণকান্ত পুৰোহিতে ক'লে— 'এইবাৰ পাঁচ কুৰিমান লাগিব। দময়ন্তীক বোলে মহে খায়। আঁঠুৰা লাগে! আৰু আপী দুটাক ভোলাৰ দোকানৰ গজা।'

খপজপকৈ ভিতৰলৈ উঠি গ'ল পীতাম্বৰ মহাজন। বিছনাত শুই থকা মানুহজনীয়ে চকু মেলি চালে। তাইৰ ঔষধ খোৱাৰ সময় পাৰ হৈ গৈছিল। গিৰীয়েকক হাতনি পেৰাৰ ওচৰলৈ যোৱা দেখি তাই ভিতৰলৈ চালে। পীতাম্বৰ মহাজনে আটাহ পাৰি উঠিল— 'কি তেনেকৈ ট টকৈ চাই থাক ঐ। কেতিয়াবা চকু দুটা ঘুকটি উলিয়াই আনিম!'

কৃষ্ণকান্ত পুৰোহিতে চব কথা শুনিলে, চব কথা জানিলে। টকা পাঁচ কুৰি লৈ উভতি আহোতে মহাজনৰ কাণৰ কাষলৈ গৈ সি ফুচফুচাই ক'লে— 'বেছি প্ৰয়োজন হ'লে এটা কাম কৰিবা— ঘৈণীয়েৰাক কানিৰ বড়ি এটা খুৱাই দিবা। বিছনাত শুই শুই তাই চব হিচাপ কৰি আছেই কিজানি!' এইদৰে কৈ কৃষ্ণকান্তই ঢেকঢেককৈ হাঁহিবলৈ ধৰিলে। বিছনাত শুই থকা মানুহজনীয়ে এইবাৰ চকু দুটা মুদি দিলে।

কৃষ্ণকান্ত এইবাৰ আকৌ আগুৱাই আহি ফুচফুচাই ক'লে— 'টকা-পইচাৰ প্ৰতি দময়ন্তীৰ বৰ হুতাহ। একেবাৰে বাঘিনীৰ দৰে। শুনা মহাজন, টেঁখালত তুমি তাইৰ হাতত ধৰিব পাৰিবা!!'

মহাজনে আকৌ থকমককৈ উভতি চালে। নাই নাই, বিছনাত পৰি থকা মানুহজনীয়ে শুনা নাই। তাই চকু মুদি পৰি আছে। তাই সেই শুকান কপালখনত ঘামৰ কণিকা দুটামান দূৰৈৰ পৰাই চিক্‌মিকাই আছে।

আহাৰ মাহৰ পূৰ্ণিমা। পীতাম্বৰ মহাজনে এৰীৰ পাঞ্জাবী আৰু শান্তিপুৰী ধুতী পিন্ধিলে। আশী সূতাৰ চাদৰ এখন কান্ধত পেলাই ল'লে। বহুদিনৰ মূৰত সি কাঠৰ ফ্ৰেমৰ আইনাখন বাহিৰলৈ আনি নিজৰ মুখখন পৰীক্ষা কৰি চালে। ৰাতিপুৱাই সি ডাঢ়ি খুৰাইছিল। এতিয়া বাহিৰত ৰ'দৰ পোহৰত সি তাৰ মুখত অজস্ৰ ৰেখা দেখা পালে। মুখৰ এইবোৰ ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ ৰেখা বাহিৰলৈ আইনাখন আনি এনেদৰে চোৱাৰ বাবেহে যেন দেখা পালে— এনে এটি ভাব হ'ল মহাজনৰ। তথাপি তেওঁ যেন নিজৰ মুখখন দেখি সন্তুষ্ট হ'ল। ৰেখাবোৰ যেন এখন জাল হ'ল। আৰু নিজৰ মুখখন সেই জালত এটা মাছ। জালত পৰি থকা মাছ।

এটা সময়ত সি দময়ন্তীৰ ঘৰৰ পিনে আগবাঢ়িল। চেগুনৰ হাবি এখন পাৰ হৈ শিংৰা নদীৰ দলঙৰ ওচৰত তাইৰ ঘৰ। এইফালে সত্ৰৰ চাৰিঘৰমান মানুহহে আছে। এনেদৰে অকলশৰীয়া ঠাইত থকা বাবেহে যেন দময়ন্তীয়ে এনে ধৰণৰ এটা জীৱন যাপন কৰিব পাৰিছে এনে ভাব হ'ল পীতাম্বৰ মহাজনৰ।

আকাশত কাঠফুলাৰ বৰণ লোৱা কিছুমান ডাৱৰ বিচিত্ৰ ভংগীৰে আকাশৰ পূব দিশত বিয়পি পৰিছিল। সেইবোৰক একোটা কামানৰ দৰে দেখা গৈছিল। আৰু সেই চন্দ্ৰমাক? কোনোবাই যেন ছাল বখলিয়াই থোৱা এজনী হৰিণা পহু। তাই ফুটুকা-ফুটুকী ছালখন কামানকেইটাত যেন কোনোবাই মেৰুৱাই থৈছে। ছাল বখলিয়াই থোৱা হৰিণা পহু?

লপথপ লপথপ তাইৰ মাংস চকচকীয়া। জলমলীয়া । আহ! পীতাম্বৰ মহাজনৰ চকুত এই ছাল বখলিয়াই থোৱা হৰিণাজনী দময়ন্তীলৈ ৰূপান্তৰিত হ'ল। একেবাৰে নগ্ন হৈ থকা দময়ন্তী। সৌৱা গাভিনী ছাগলীৰ পেটৰ দৰে তাইৰ স্তনদ্বয়। সুস্বাদু বিজুলী বাঁহৰ গাঁজৰ দৰে তাইৰ শৰীৰৰ ৰং আৰু তাইৰ ওঁঠ? কাটি থোৱা সফৰি আমৰ দৰে দগমগীয়া তাইৰ ওঁঠ— নাই নাই, বেছি সময় পীতাম্বৰ মহাজনে আকাশলৈ চাই থাকিব নোৱাৰিলে। আজি গোটেইখন নিমাওমাও হৈ আছে। আজি সত্ৰৰ বকুলৰ তলত বছৰেকীয়া যাত্ৰাৰ দিন। তাই জানি শুনিয়েই আজি তাক নিমন্ত্ৰণ কৰিছে।

এজাক শিয়ালে ওচৰৰ কাঁইটীয়া জোপোহা এটাৰ ওচৰত হোৱা দি উঠিল। ঘন ঘনকৈ খোজ পেলাই পীতাম্বৰ মহাজন দময়ন্তীৰ টেঁখালৰ পিনে আগবাঢ়িল।

এটা সময়ত জোতা খুলি মহাজন কাথিত বহিল। ক'ৰবাত কঁঠাল চম্পা ফুল ফুলিছিল। গোন্ধে গোটেইখন মলমলাই আছে। চাউলৰ ডুলি আৰু পকা কঁঠালৰ দ'মৰ মাজত থকা চালপীৰা এখনত দময়ন্তীৰ সৰু ছোৱালীজনী শুই আছিল। সাত-আঠ বছৰীয়া ডাঙৰ ছোৱালীজনীয়ে চিলঠ এখনত টোপনিয়াই টোপনিয়াই স্বৰবৰ্ণসমূহ লিখি আছিল। ফটা মলিয়ন চিমনিৰ লণ্ঠন এটা তাইৰ আগত জ্বলি আছিল। টেঁখালৰ বেৰাত আঁউজি দময়ন্তীয়ে পীতাম্বৰ মহাজনৰ ৰেহ-ৰূপ চাই আছিল। এইবাৰ হাতৰ ইংগিতেৰে দময়ন্তীয়ে মহাজনক টেঁখালৰ ওচৰলৈ মাতিলে। তাত বহিবলৈ মূঢ়া এটা পাৰি থোৱা আছিল। চকুৰ ইংগিতেৰে তাই তাক মূঢ়াত বহিব দিলে। তেল চিকটিৰে ভৰা গছ এডালত এটা সৰু মিঠাতেলৰ চাকি জ্বলি আছিল। চাকিৰ শেঁতা পোহৰত তাইৰ দেহৰ পিনে মূৰ তুলি চাবলৈ পীতাম্বৰ মহাজনৰ ভয় লাগিল। ক'ৰবাত যেন কিবা শেষ হৈ যাব।

এইখন যেন এখন মায়াৰ ৰাজ্য।

তাৰ সন্মুখত থকা এই বামুণৰ বিধৱাজনী যেন মানুহ নহয়— ঠিক এনে ভাব হ'ল মহাজনৰ।

'টকা-পইচা কিবা আনিছিলানে?' মহাজনে চক্ খাই উঠিল। প্ৰথম প্ৰশ্নটো ঠিক এই প্ৰশ্ন হ'ব বুলি আশা কৰা নাছিল।

'মোৰ যি আছে সকলো তোমাৰ।' এইবুলি কৈ পীতাম্বৰ মহাজনে এটা শন সূতাৰ মোনা দময়ন্তীৰ পিনে আগবঢ়াই দিলে। তাই সৰু মোনাটো টেঁখালৰ খুঁটাত থোৱা থালৈ এটাত ভৰাই থ'লে। তাৰ পাছত চাকিটো লৈ তাৰ আগেৰেই গৈ কাথিত উঠিল। লণ্ঠনৰ পোহৰত টোপনিয়াই টোপনিয়াই স্বৰবৰ্ণ লিখি থকা ছোৱালীজনী ভনীয়েকৰ ওচৰলৈ গৈ টোপনি গ'ল। চাউলৰ ডুলি থোৱা কোঠা এঠাত এখন তেনেই চাপৰ চালপীৰা পৰা আছিল। দময়ন্তীৰ স্বামীয়ে সেইখন অধিকাৰ গোসাঁইৰ মৃত ভায়েকৰ শ্ৰাদ্ধত লাভ কৰিছিল।

পীতাম্বৰ মহাজনে দময়ন্তীৰ পাছে পাছে গৈ সেই চালপীৰাত বহিল। এটা সময়ত তাই তেওঁৰ ওচৰলৈ আহিল।

দুটা মাহ পাৰ হৈ গ'ল। এদিন মহাজন উঠি যোৱাৰ পাছত নদীৰ পাৰলৈ গৈ গা ধুই থকা অৱস্থাত কৃষ্ণকান্ত পুৰোহিতে দময়ন্তীক ঠাট্টা কৰি ক'লে— 'আগেয়েও দুধনৈ

বঙাৰৰ বামুণৰ ল'ৰাবোৰে দেখোন অহা-যোৱা কৰিছিল। সিহঁতে উঠি যোৱাৰ পাছত তইতো এনেদৰে আহি গা ধোৱা নাছিলি, দময়ন্তী?'

দময়ন্তীয়ে কোনো উত্তৰ নিদিলে।

'মহাজন চতুৰ্থ বৰ্ণৰ মানুহ দেখি তই...।'

দময়ন্তীয়ে কোনো উত্তৰ নিদিলে। কিন্তু হঠাৎ তাই তিতা কাপোৰবে কো-কোৱাই গৈ চুৰনিৰ ওচৰত হকহকাই বমি কৰিবলৈ ধৰিলে। কিংকৰ্তব্যবিমূঢ় হৈ কিছু সময় কৃষ্ণকান্ত পুৰোহিত একে ঠাইত থিয় হৈ থাকিল। তাৰ পাছত তেওঁ তাইৰ ওচৰলৈ এখোজ আগুৱাই গৈ ক'লে— 'এইটো তেতিয়াহ'লে পীতাম্বৰ মহাজনৰ সন্তান হ'ব?'

তাই কোনো উত্তৰ নিদিলে।

'বৰ ভাল হৈছে। বৰ ভাল হৈছে— বেচেৰা পীতাম্বৰ? পিতৃ হ'বলৈ কেনেকৈ সি হামৰাও কাঢ়ি মৰিছিল?'

এইবাৰো তাই কোনো উত্তৰ নিদিলে।

'মই তেতিয়াহ'লে পীতাম্বৰক খবৰ দিম। শুন, গান্ধী মহাৰাজাই কৈ গৈছিল এই জাত-পাতৰ বিচাৰমখাই আমাৰ মানুহমখাক উটাৱোকা ভকত কৰি তুলিছে। মহাজনে হোমপুৰি বিয়া কৰাব। ৰাইজৰ আশীৰ্বাদ লৈ বিয়া কৰাব। শুন দময়ন্তী, ৰাইজ অতিষ্ঠ হৈছিল। তোৰ কাণ্ড-কাৰখানা দেখি পঞ্চায়ত বহে পঞ্চায়ত বহে এনে অৱস্থা হৈ আছিল। শুন, মই আজি খোলাখুলিকৈ কৈছো তোক!! তই বোধহয় নাজান, তই বিজুলীবাঁহৰ তলত পুতি থৈ অহা তিনিমহীয়া সন্তান এটাৰ মাংস-পিণ্ড এটা শিয়ালে টানি আনি গোসাঁই ধুওৱা পুৰোহিতৰ চোতালত পেলাইছিল। তাই জানেনে পুৰোহিতে কেইধেনু পৰাচিত হ'বলগা হৈছিল?'

দময়ন্তীয়ে আকৌ খকখকাই বমি কৰিবলৈ ধৰিলে।

'এইবাৰ তই একো গণ্ডগোল নকৰিবি! সকলো জানিও পীতাম্বৰ মহাজনে তোক গ্ৰহণ কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহিছে। এইবাৰ উদ্ধাৰ নহ'লে তই একেবাৰে নৰকত পতিত হ'ব..., মই মোৰ এই যজ্ঞসূত্ৰত স্পৰ্শ কৰি কৈছো, একেবাৰে পতিত হ'বি!'

কৃষ্ণকান্ত পুৰোহিতেই পীতাম্বৰ মহাজনক তাৰ জীৱনৰ আটাইতকৈ সুন্দৰ খবৰটো দি ক'লে— 'তাই যদি এই সন্তান নষ্ট নকৰে— জানিবা মহাজন তাই বিয়াত বহিব!'

আনদিনাৰ দৰে মহাজনে কাটি পেলোৱা গছজোপাৰ মূঢ়াৰ দৰে হৈ পৰা গুৰিটোত বহি আছিল। ভৰিত বোকাৰে লেটিপেটি হৈ থকা জোতাযোৰ সি খুলি থোৱা নাছিল।

কৃষ্ণকান্ত পুৰোহিতৰ কথা শুনি সি উত্তেজিত হৈ থৰক-বৰককৈ কঁপিবলৈ ধৰিলে। সি পিতৃ হ'ব? সি পিতৃ হ'ব? এই কথা সঁচা? এই কথা সঁচা? এই কথা পুৰোহিত বামুণে নিজে কৈছে!!

বহাৰ পৰা উঠিল সি। কিছু সময় চোতালখনত পায়চাৰি কৰিবলৈ ধৰিলে। মনৰ আনন্দই একেবাৰে হাফোলা মাৰি ধৰিছে নহয়নে— আঢ়ৈকুৰি বছৰত পিতৃ হ'ব পৰা সৌভাগ্য বৰ সৌভাগ্য!

হঠাৎ পীতাম্বৰ মহাজনে কৃষ্ণকান্তৰ ওচৰত আঁঠুকাঢ়ি বহিল। একেবাৰে বিনয় কৰাৰ দৰে গলবস্ত্ৰ হৈ সি ক'লে— 'বাপু মোৰ আশাত কুঠাৰাঘাত যেন নহয়। মোৰ পিতা-আতা কেনে সিংহ পুৰুষ আছিল জনা নহয়। বংশৰ প্ৰদীপ নোহোৱা হতভগাৰ মনস্তাপ কেনে সি ভুক্তভোগীয়েহে জানে! অকলে সেয়ে নহয়, তাই কুহকিনী বামুণৰ আপীয়ে মোৰ জীৱনটো হাতৰ মুঠিত লৈ আছে। কি কৰোঁ মই? কি কৰোঁ মই?' হাত এখন দাঙি কৃষ্ণকান্তই আশ্বাস দিয়াৰ দৰে ক'লে— 'মই মৰাশ পহৰা দিয়া শগুণৰ দৰে পহৰা দি থাকিম! তুমি ভয় নকৰিবা। যিজনী বুঢ়ীয়ে গছৰ শিপাসোপাৰে সেইবোৰ অপকৰ্ম কৰে তাইকো সাৱধান কৰি থ'ম। কিন্তু তাৰ বাবেও টকা-সিকি প্ৰয়োজন হ'ব।

আজি মহাজনৰ হাতনি পেৰা খোলাৰ প্ৰয়োজন নহ'ল। বাৰীৰ সাতডাল কঁঠাল গছৰ কঁঠালমখা আজি সি একেলগে ওৰপুতৰ পিনৰ বেপাৰী এটাক বেচি দিছিল। পাঞ্জাবীৰ পকেটতে নোটৰ-বাণ্ডিলটো ভৰাই থৈছিল। গোটেই বাণ্ডিলটোকে আনি মহাজনে কৃষ্ণকান্ত পুৰোহিতৰ হাতত তুলি দিলে। কৃষ্ণকান্তই গদ গদ হৈ মহাজনক মূৰত ধৰি আশীৰ্বাদ দিলে।

এইবাৰ·উভতি কোঠাত সোমাব খোজোতে পীতাম্বৰ মহাজনৰ বিছনাত পৰি থকা ঘৈণীয়েকৰ চকুযোৰৰ সৈতে মুখামুখি হ'ল। এটা মৰ্মভেদী চাৱনিয়ে কিছুসময় তাক চক্ খুৱালে সঁচা কথা, কিন্তু পিছ মুহূৰ্ততে সি বৰ্বৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি সি আটাহ পাৰি উঠিল— 'ঐ হেৰেপা মুঙ্গ, কাঠবাজী! কিয় চাই থাক তেনেকৈ?'

এইবুলি কৈ তেওঁ বান্ধাকেইটাক চিএঞৰি চিএঞৰি মাতিবলৈ ধৰিলে— 'ধৰ ধৰ, এইৰ বিছনাখন ধৰ। এইৰ বিছনাখন আনি ঢেঁখালৰ কাষৰ কোঠাটোত পাৰি থওঁ। ধৰ! ধৰ!!'

যেনে কথা তেনে কাম। চাৰিটা বান্ধাৰ সৈতে পীতাম্বৰে বিছনাখন মানুহজনীৰ সৈতে দাঙি ঢেঁখালৰ কাষৰ দুৱাৰ-খিৰিকী নোহোৱা অন্ধকাৰ খুপৰি এটাত থৈ আহিল। দময়ন্তীৰ সৈতে সম্বন্ধ হোৱাৰ পৰা মহাজনে ঘৈণীয়েকৰ চিকিৎসাৰ কথা পাহৰাৰ দৰে হৈছিল। মানুহজনীৰ দেহত অস্থি-চৰ্মহে বাকী আছিল। তাইৰ খোৱা-বোৱাখিনিও বান্ধাইঁতে ওচৰত আনি দিবলৈ গাফিলতি কৰিছিল। ভাতৰ লগত পানীৰ গিলাচ দিব পাহৰিছিল। পিয়াহত ডিঙি শুকাই কাঠ হৈ গৈছিল। নাই, মানুহজনীয়ে কিন্তু মুখেৰে কোনো উচ্চাৰণ নকৰিছিল। ডিঙি শুকাই কাঠ হৈ গ'লেও নাইবা চুৱা-বাচন চকুৰ আগত পৰি থাকিলেও তাই মনে মনে আছিল। তাই মানুহে কোৱাৰ দৰে জীয়া মৰাশ হৈ পৰিছিল। এতিয়া এই আন্ধাৰ খুপৰিটোত এনেদৰে পেলাই থৈ যোৱাটো তাই নিশ্চুপ হৈ থাকিল। কিন্তু আচৰিত কথা এয়ে যে এই অন্ধকাৰৰ মাজতো মানুহজনীৰ চকু দুটা জ্বলি থাকিল। মাটিৰ চাকিৰ শেঁতা পোহৰৰ দৰে তাইৰ এই দৃষ্টিৰ পোহৰত তাই যেন সকলো বস্তুৰে নাঙঠ ৰূপ দেখা পালে।

সন্তান লাভৰ আনন্দত পীতাম্বৰ মহাজনে সুখ আৰু কল্পনাৰ ৰাজ্যত বিচৰণ কৰি ফুৰিব ধৰিছে। দময়ন্তীৰ গৰ্ভত স্থিতি লোৱা শিশুটিয়ে যেন জন্মলাভ নকৰোতেই শৈশৱৰ পৰা গৈ তৰুণ যুৱক হ'ল। ধনশ্ৰী নদীৰ পাৰে পাৰে সি পীতাম্বৰৰ হাতত ধৰি ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে, বংশ পৰম্পৰা যুগ যুগান্তৰৰ এডাল সোণালী ৰচি সি টানি লৈ গ'ল কোনো এক সীমাহীন দিগন্তলৈ য'ত স্বৰ্গ আৰু মৰ্ত্য এক হৈ আছে, য'ত সকলো ৰং এক হৈ আছে,

য'ত সকলো ৰং এখ হৈ পোহৰৰ পিনে ধাবিত হৈছে।

পীতাম্বৰে এইবাৰ পুৰণা পেৰা এটা বান্ধাবোৰৰ হতুৱাই আটালৰ পৰা পাৰি আনি কোনেও নেদেখাকৈ ভিতৰৰ মজিয়াত খুলিলে। গামোচা এখনেৰে পিতাক বলিৰাম মহাজনৰ কেইটুকুৰামান অস্থিত তাত বন্ধা আছিল। আধাপোৰা এই হাড়কেইটুকুৰাৰ লগতে পিতাকে সদায় পিন্ধি থকা সোণৰ মাদলিৰ সৈতে পোৱালমণি এধাৰি লেটিপেটি হৈ পৰি আছিল। মণিধাৰ মৃত্যুশয্যাত পৰি থকা পিতাকৰ ডিঙিৰ পৰা খোলাৰ সময়ত পিতাকে তাক সেহাই সেহাই কৈছিল— 'এই মণি তোৰ পুত্ৰই পিন্ধিব। তাৰ পাছত তাৰ পুত্ৰই, তাৰ পাছত।... সোণালী জখলাৰে সিহঁতে আমাৰ বংশৰ ধ্বজা....!' আৰু ক'ব পৰা নাছিল। হাইজা হৈ ঢুকাইছিল পিতাক। মণিধাৰ উলিয়াই আনি পীতাম্বৰ মহাজনে আকৌ অস্থিবোৰ গামোচাত বান্ধিলে। বন্ধাবোৰে পুৰণা পেৰাটো আনি আকৌ আটালত তুলি থ'লে।

দিনৰ পাছত দিন বাগৰি যাব ধৰিলে। কিবা এটা খবৰ পাবলৈ পীতাম্বৰ মহাজন অধীৰ হৈ থাকিল। কোনোবাই কৈছিল, পাঁচ মাহ গৰ্ভত থকা সন্তান নষ্ট কৰা নাযায়। সি অধীৰ আগ্ৰহেৰে সময় বাগৰি যোৱাৰ কথা চিন্তা কৰিলে। প্ৰত্যেকটো দিনেই তাৰ সন্মুখত এখন পৰ্বতৰ দৰে আহি থিয় হ'ল। সি কুহকিনী পদধ্বনি যেন অহৰহ শুনা পাবলৈ ধৰিলে। তাই যেন তাৰ কাণৰ ওচৰত আহি গুণগুণাব ধৰিলে—

'হোমৰ যোগাৰ কৰা!'

'মই এতিয়া আৰু বাহিৰ ওলাব নোৱাৰা হৈছো। হোম পোৱাৰ যোগাৰ কৰা!'

'উঃ সেইবোৰ শূদিৰ-বামুণ-গৰিয়া-মুছলমান চব খোলাকটিৰ তাল। মানুহহে লাগে আমাক— কাটিলে তেজ ওলোৱা মানুহ!'

'হোমৰ যোগাৰ কৰা মহাজন? দেখা নাই, মোৰ পেটটো কেনেকৈ বাঢ়ি আহিছে!'

... হয় হয় তাই যেন ভৰিত জুনুকাহে পিন্ধি থাকে। ৰুণ-জুন, ৰুণ-জুন। হয় হয়, কল্পনাত দেখা তাই বাঁহগাজ বৰণীয়া ভৰিখনত যেন তাই জুনুকাহে পিন্ধি থাকে.. তাই আহে! তাই মনলৈ সকলো সময়তে আহে। কয়, 'মহাজন তোমাৰ লগত শুই উঠাৰ পাছত মই আৰু নাদৰ পাৰলৈ গৈ গা নোধোওঁ। এইবোৰ হিন্দু-মুছলমান-বামুণ আদিৰ খোলাকটিৰ তাল!'

তিনিটা মাহ পাৰ হৈ গ'ল। এতিয়াও অহৰহ পীতাম্বৰ মহাজনে ধনেশ্বৰী নদীৰ পাৰে পাৰে এটা তৰুণ যুৱকৰ কান্ধত হাত থৈ ঘূৰি ফুৰাৰ স্বপ্ন দেখে। দিনতো দেখে, ৰাতিও দেখে।

ভাদ মাহ। আবেলিৰ পৰাই ধুমুহা আৰম্ভ হৈছিল। ঘৈণীয়েকৰ কোঠাৰ দুৱাৰ মাৰিবলৈ গৈ সি দেখিলে আনদিনাৰ দৰে তাই একেদৰে চকু মেলি চাই আছে। আজি তাইৰ চাৰনি ৰাতি ভৰিৰ আগেৰে পাৰ হৈ যোৱা সাপ এডালৰ চিকমিকনিৰ দৰে লাগিল। ধুমুহা বতাহত ঘৰৰ লেম-চাকিবোৰ নুমাই থাকিব। বান্ধাবোৰক চিঞৰি চিঞৰিও মহাজনে নোপোৱা হ'ল।

কাৰো মাঁত কোনেও নুশুনা হ'ল। হিৰ হিৰ, গিৰ গিৰ কৰি বাৰীৰ পাছৰ গছ কিছুমান বাগৰি পৰিল।

কি গছ পৰিল? হায় হায়, কি গছ পৰিল? আকৌ দূৰৈত ক'ৰবাত যেন বজ্ৰপাত পৰিল। এইবাৰো কিবা গছৰ ওপৰত পৰিল চাগৈ। গছ ফালি ছিৰা-ছিৰ হোৱাৰ শব্দ শুনা গৈছে। মহাজনে খপজপকৈ বাহিৰলৈ ওলাই আহিল। কাঁথিৰ এচুকত সাতডাল নাৰিকল গছৰ নাৰিকল দ'মাই থোৱা আছিল। বান্ধাবোৰে বৰষুণত তিতি তিতি সেইবোৰ ঢেঁখালত থোৱাৰ আয়োজন কৰিছে। বতাহৰ কোবত কিছুমান নাৰিকল বাগৰি গৈ চোতালত ধপধপকৈ পৰিব ধৰিলে। কাৰো মাত কোনেও নুশুনা হ'ল। লাহে লাহে বতাহ আৰু মেঘৰ গৰ্জন কমি আহিল। কিন্তু ধাৰাসাৰে বৰষুণ পৰিবলৈ ধৰিলে। এতিয়া কেৱল এটাই শব্দ। বৰষুণৰ শব্দ। কোনোবাই মহাজনৰ শোৱনি কোঠাত লণ্ঠন এটা থৈ গ'ল। অপৰিষ্কাৰ চিমনিৰে অহা শেঁতা পোহৰত সি বাহিৰৰ বৰষুণৰ তিৰবিৰণি দেখা পালে। তিতিন যোৱা মজিয়াখনত কোনোবাই যেন কুমজেলেকুৱাৰ ছাল এখন পাৰি থৈছে এনে ভাব হ'ল তাৰ। কিন্তু এনে এটা অৱস্থাতে মহাজনে ভৰিৰ সেই ৰুণজুন ৰুণজুন জুনুকাৰ শব্দ পালে। এক তৰুণ যুৱকৰ লগত সি ধনেশ্বৰী নদীৰ পাৰে পাৰে ঘূৰি ফুৰাৰ ছবি দেখা পালে। সি সেই যুৱকৰ বুকুৰ ওচৰলৈ আনি মূৰ গুঁজি চালে... তাইৰ ভৰিৰ ৰুণ-জুন ৰুণ-জুন শব্দৰ লগত বাহিৰত মুষলধাৰেৰে পৰা বৰষুণৰ শব্দ যেন এক হৈ গ'ল। বৰপীৰা এখনত বহি মহাজনে বৰষুণৰ শব্দলৈ অপেক্ষা কৰিলে। আকৌ বাৰে বাৰে সেই ৰুণ-জুন ৰুণ-জুন শব্দ তাৰ কাণৰ ওচৰলৈ আহিল।

হঠাৎ বাহিৰত কোনোবাই মহাজনক নাম ধৰি মতা শুনিলে। অহৰহ উৎকৰ্ণ হৈ থকা মহাজনে বৰষুণৰ মাজতো এই শব্দ শুনা পালে। লণ্ঠনটো লৈ সি খপজপকৈ বাহিৰলৈ ওলাই গ'ল। বৰষুণৰ মাজতো তিতি সি জুৰুলি-জুপুৰি হৈ অহা কৃষ্ণকান্ত পুৰোহিতক দেখা পালে। বুকু ধপধপাব ধৰিলে। কিয় আহিল পুৰোহিত? কিয় আহিল তেওঁ বৰষুণত তিতি-বুৰি? সৌৱা ফটা ছাতিটোৱে তেওঁক বৰষুণৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰিব পৰা নাই। ধুতিখন তেওঁ আঁঠুৰ ওপৰলৈ কোঁচাই লৈছে। একেবাৰে উদং শৰীৰত চাদৰ এখন তিতি লপথপকৈ পৰি আছে। মানুহটো এটা নৰকংকালৰ দৰে দেখা গৈছে। এটা নৰকংকাল তেওঁৰ ওচৰলৈ আগবাঢ়ি আহিছে! কি খবৰ আনিছে? উঃ কি খবৰ আনিছে?

লণ্ঠনটো দাঙি ধৰি মহাজনে চিঞৰি উঠিল— 'বাপু! এই ৰাতি? এই বৰষুণত?'

কৃষ্ণকান্ত পুৰোহিতে কোনোপধ্যেই আহি কাঁথিত উঠিল। কঁপা কঁপা হাতেৰে থৰক-বৰককৈ তেওঁ ছাতিটো জপাই খুঁটা এটাত আঁউজাই থ'লে। গাত লৈ থকা চাদৰখন চেপি তেওঁ মুখখন মচি ল'লে। তাৰ পাছত তেওঁ কুঁজা হৈ মহাজনৰ পিনে আঙুলি টোঁৱাই স্খলিত কণ্ঠেৰে ক'লে— 'পীতাম্বৰ, তোমাৰ প্ৰথমজনী তিৰোতা ঢুকাওঁতে পুহকৰ লাগিছিল নহয়নে? তিনিটা নে চাৰিটা পুহকৰ?'

'মনত নাই? কিন্তু কিয়?'

'তিনিটা পুহকৰ লাগিলে ঘৰৰ চোতালৰ দূবৰিবনো জ্বলি-পুৰি শেষ হৈ যায়। তোমাৰ তিনিটা পুহকৰ লাগিছিল। চব জ্বলি-পুৰি শেষ হৈ গৈছে!'

'কি হ'ল বাপু? কি হ'ল?'

'তাই নষ্ট কৰি পেলাইছে। শূদিৰীয়াৰ বীজ তাই নকঢ়িয়ায়। তাই শাণ্ডিল্য গোত্ৰীয়

বামুণ। তাই নষ্ট কৰি পেলাইছে। তোমাৰ সন্তান তাই নষ্ট কৰি পেলাইছে, পীতাম্বৰ... পীতাম্বৰ.... !'

(ধনেশ্বৰীৰ পাৰত ঘূৰি ফুৰা তৰুণ যুৱক পীতাম্বৰ মহাজনৰ হাতৰ পৰা এৰ খাই যেন নদীৰ গভীৰ পানীত বাগৰি পৰিল। কোন পৰিল? কোন পৰিল? পীতাম্বৰ নে তৰুণ যুৱক পৰিল? পীতাম্বৰ মহাজন পৰিল নে তৰুণ যুৱক পৰিল? পীতাম্বৰ মহাজন পৰিল নে তৰুণ যুৱক পৰিল? উঃ, কোন পৰিল।)

এদিন মাজৰাতি হঠাৎ দময়ন্তীয়ে শুনিলে কোনোবাই বিজুলী বাঁহৰ জোপোহাৰ তলত মাটি খান্দিছে। 'কোন? কোন?' বুলি তাই ডাঙৰ ছোৱালীজনীক জগাই দিলে। এই ছবছৰীয়া ছোৱালীজনী আৰু মাকে কাণ পাতি শুনিলে। হয় হয় কোনোবাই বিজুলী বাঁহৰ তলত মাটি খান্দিছে। সৌ সিদিনা মাক-জীয়েক দুয়ো যি ঠাইত মাটি খান্দিছিল ঠিক সেই ঠাইৰ পৰাই এই শব্দ আহিছে। মাক-জীয়েক দুয়ো অন্ধকাৰ ৰাতি সেইদিনা চাতামপুৰৰ বামুণৰ ল'ৰাই দিয়া চিপৰাংখনেৰে অনেক সময় ধৰি মাটি খান্দিছিল। জীয়েকে ওচৰতে শিয়ালৰ হোৱা শুনি বাৰে বাৰে কঁপি উঠিছিল। আজি সেই ঠাইত শব্দ হ'ব লাগিছে— হৰাৎ হৰাৎ! হৰাৎ হৰাৎ!! হুটুৰ! হুটুৰ! হুটুৰ!... দুয়ো মাক-জীয়েকে হাতত চাকি লৈ খুপি খুপি খিৰিকীৰ ওচৰত উপস্থিত হ'ল।

হৰাৎ! হৰাৎ!! হুটুৰ! হুটুৰ! হুটুৰ!!!

মাক-জীয়েক দুয়ো এটা জ্বলি থকা লণ্ঠন দেখা পালে। লণ্ঠনৰ পোহৰত দুয়ো দেখিছিল এটা হৃষ্টপুষ্ট মানুহে সেই একেটা গাঁতকে খান্দি আছে যিটো গাঁত মাত্ৰ দুদিন আগেয়ে দময়ন্তীয়ে খান্দিছিল। হয় হয়, সেই একেটা গাঁতকে খান্দি আছে।

দময়ন্তীৰ অন্তৰাত্মা কঁপি উঠিল। সেইটো পীতাম্বৰ মহাজন! হয় হয়, সেইটো পীতাম্বৰ মহাজন। একান্তমনে মহাজনে গাঁতৰ মাটি আঁতৰাব লাগিছে। লণ্ঠনটো বিজুলী বাঁহৰ পুলি এটাৰ ওপৰত বান্ধি থৈ দিছে।

মহাজনে ভয়ংকৰ ৰূপ ধাৰণ কৰিছে। মানসিক ব্যাধিগ্ৰস্ত ৰোগীৰ দৰে তেওঁ মাটি গুচাব লাগিছে। দময়ন্তীয়ে ভয়ত থক থককৈ কঁপিবলৈ ধৰিলে। কি কৰে মানুহটোৱে। আটাহ পাৰিব নেকি তাই বাৰু? তাইৰ ঘৰত এই কাণ্ড ঘটিছে তাই আটাহ নাপাৰিবনে?

'মহাজন? মহাজন?'

নাই, কোনো ভ্ৰূক্ষেপ নাই।

হুটুৰ! হুটুৰ! হুটুৰ!!

'মহাজন! মহাজন! কিয় খান্দিছা গাঁত!'

পীতাম্বৰ মহাজনে খিৰিকীৰ পিনে এবাৰ উভতি চালে। কিন্তু কোনো উত্তৰ নিদিলে। হাহাকাৰ কৰি উঠিল দময়ন্তীয়ে।

'মই পুতি থৈছো সঁচা কথা! কিন্তু কি পাবি তাত— মাংসপিণ্ড এটাহে পৰি আছে!!'

পীতাম্বৰ মহাজনে মূৰ তুলি চাই ক'লে— 'মোৰ সন্তান আছিল— মই মাংসপিণ্ড টুকুৰাকে চুই চাম। মই মোৰ এই দুখন হাতেৰে মোৰ বংশধৰক চুই চাম।'

নিৰুপমা বৰগোহাঞি

মধ্যবৰ্তিনী

বাহিৰত গাড়ী এখন ৰোৱাৰ শব্দ শুনি ৰেখাৰ অন্তৰখন ধক্ কৰি উঠিল।

মিনতিয়েও বোধহয় শব্দটো শুনিছিল, কাৰণ ৰেখাই দেখিলে বৌৱেকে পুনুক কোলাত লৈ ভিতৰৰ পৰা ওলাই আহিছে।

ঃ ৰেখা, ককাইদেৱেৰাহঁত বোধহয় আহিল। চাওঁগৈ আহা।

ঃ তুমিহে গৃহিণী, তুমিয়ে অতিথিক অভ্যৰ্থনা কৰাগৈ যোৱা। মই বৰং কাঞ্চাকে পাকঘৰত অলপ সহায় কৰি দিওঁগৈ। —ৰেখাই অন্তৰৰ কৌতূহল আৰু চাঞ্চল্য গোপন কৰি বাহিৰত উদাসীন ভাব ফুটাই তুলিবৰ যত্ন কৰি বৌৱেকৰ কথাৰ উত্তৰ দিলে।

মিনতিয়ে অলপ হাঁহিলে— 'অতিথিৰ খোৱা-বোৱাৰ তদাৰক কৰাটোহে বোধহয় গৃহিণীৰ প্ৰধান কৰ্তব্য। গতিকে অতিথিৰ প্ৰতি কাৰ মনোযোগ বেছি ভালকৈয়ে বুজা গ'ল দেই ৰেখা।' ... হাঁহি হাঁহি মিনতি বাহিৰলৈ ওলাই গ'ল আৰু ৰেখাই লাজ পাই পাকঘৰলৈ প্ৰথমে নাযাবলৈ ঠিক কৰি অলপ সময় একে ঠাইতে বৈ থাকি আকৌ পিছত পাকঘৰলৈকে লাহে লাহে যাবলৈ ধৰিলে।

ৰেখাৰ ককায়েক অনিল দত্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰফেছৰ। তেওঁৰ অন্তৰংগ বন্ধু বিমল বৰুৱা। অনিল দত্তই অৰ্থনীতিত এম এ পাছ কৰি বিশ্ববিদ্যালয়ৰ চাকৰি কৰিছে আৰু বিমলে এম এ আৰু ল পাছ কৰি বেৰিষ্টাৰী পঢ়িবলৈ লণ্ডনলৈ গৈছিল। দুমাহমান হ'ল বিমলে পঢ়া শেষ কৰি ঘৰলৈ উভতিছে, এতিয়া বন্ধু অনিলৰ অনুৰোধত তেওঁৰ লগত কিছুদিন কটাই যাবলৈ আহিছে। বিমল বিলাতলৈ যাবৰ সময়ত অনিলে বিয়া কৰোৱা নাছিল; কিন্তু বিমল যোৱাৰ দুমাহ পিছতে তেওঁৰ বিয়াখন হৈ গ'ল অভাৱনীয়ভাৱেই। মিনতিৰ বিয়ালৈ অনিল দৰাপক্ষৰ মানুহ হিচাপেহে গৈছিল, দৰা হিচাপে নহয়। অনিল আচলতে দৰাৰ সম্বন্ধীয় ভায়েক আছিল। পিছত বিয়াৰ থলীত এনে এটা ঘটনা ঘটিল যে তাৰ বাবে দৰাই বিয়া কৰাবলৈকে অসন্মত হ'ল। দোষটো অৱশ্যে কইনাৰ দেউতাকৰে আছিল। তথাপি অনিলে ককায়েকক বুজাবৰ চেষ্টা কৰিলে যে তাৰ বাবে নিৰপৰাধী ছোৱালী এজনীৰ সৰ্বনাশ কৰিব নাপায়; কিন্তু দৰাৰ যুক্তি এয়ে যে এনে বাপেকৰ ছোৱালী কেতিয়াও ভাল হ'ব নোৱাৰে। জানি-শুনি এনে গলগ্ৰহ জীৱনলৈ চপাই ল'ব নোৱাৰি। অগত্যা অনিলে শেষত ঠিক কৰি পেলালে যে সিয়েই ছোৱালীজনীক বিয়া কৰাব।

গতিকে এনেকৈ হোৱা বিয়াখনৰ আগতীয়া খবৰ বিমলক দিব নোৱাৰিলে, কিন্তু তাৰ পিছতে সিহঁতৰ যৌথ ফটো পঠিয়াই অনিলে বিয়াৰ সকলো ঘটনা বিৱৰি শেষত বিমললৈ লেখিলে— 'বিয়াৰ এমাহ পূৰ হ'ল। মোৰ কইনাজনী দেখিবলৈ কেনেকুৱা তই ফটো চাই গম পাবি। বাকী কথা কেৱল ইয়াকে কওঁ যে মাজে মাজে সেই ককাইদেউজনৰ প্ৰতি সহানুভূতি উপজি মই মনে মনে কওঁ— 'ককাইদেউ, তুমি হাতৰ লক্ষ্মী ভৰিৰে ঠেলি পঠিয়ালা।'

বিমল অবিবাহিত। তাৰ মাক-বাপেক নাই। ভাই-ককাই, বাই-ভনী বহুতো, ঘৰৰ ল'ৰাৰ ভিতৰত সিয়ে সৰু। বাকী আটাইকেইজন ককায়েকেই বিয়া কৰাইছে। এতিয়া বিমল বাকী আছে। অনিলে মিনতিক কৈছিল যে বিমলৰ বিয়াৰ ক্ষেত্ৰত বিমলৰ মতটোৱেই প্ৰধান কথা হ'ব। গতিকে ৰেখাক যদি বিমলৰ অপছন্দ নহয় বিয়াখন হোৱাত কোনো বাধা হ'ব নোৱাৰে।

বিমলক যেতিয়া অনিলে মাতি পঠায় আৰু বিমলো আহিবলৈ আগ্ৰহেৰেই সন্মত হয়, হঠাৎ মিনতিয়ে অনিলক সুধি পেলাইছিল— 'বাৰু, আমাৰ ৰেখাৰ লগত তোমাৰ বন্ধুৰ বিয়াৰ বন্দৱস্ত কৰিব নোৱাৰিনে?'

অনিলো উৎসাহিত হৈ উঠিছিল— 'ঠিক কথাটোকে ভাবিছা মিনু। মোৰ মনলৈ কিন্তু এইটো ভাব এবাৰো অহা নাছিল। মাইকী মানুহৰ লগত সংসাৰ বুদ্ধিত আমি দেখিছো কোনোমতে ফেৰ মাৰিব নোৱাৰো, অথচ ৰেখা মোৰেই ভনী। বাৰু বিমলৰ ৰেখাক অপছন্দ নহ'বতো?'

মিনতিয়ে গহীনাই উত্তৰ দিছিল— 'ৰেখাৰ দৰে ছোৱালী এজনীক যদি অপছন্দ হয় তেন্তে তোমাৰ বন্ধুৱে অসম দেশত সহজে পছন্দ কৰিবলগীয়া ছোৱালী নাপাই দেই। ৰেখাৰ কোনফালে নাই কোৱাচোন? দেখাত ইমান ধুনীয়া, পঢ়া-শুনাতো ভাল, অনাৰ্ছ লৈ বি এ পাছ কৰি এম এ পঢ়িছে, ঘৰুৱা কাম-কাজ সকলো জানে, স্বভাৱে-চৰিত্ৰই, মাতে-কথাই কোনো দোষ নাই। ছোৱালী এজনীৰ থাকিবলগীয়া সকলো গুণেইতো আছে।' মিনতি খন্তেক ৰ'ল, তাৰ পিছত অলপ হাঁহি ক'লে— 'ৰেখাৰ আৰু এটা ডাঙৰ গুণ কি জানা? তাইৰ যে তোমাৰ দৰে মানুহ এজনৰ ভনীয়েক হোৱাৰ সৌভাগ্য হৈছে।'

মিনতিক আৰু বেছি ক'বলৈ সুবিধা নিদি অনিলে ওপৰতে কৈ উঠিল— 'এৰা, বিমলক ক'ম— বোলো তোৰ নবৌৱেৰাক এইকেইদিন দেখিবি নহয় আৰু ৰেখাক বেছিভাগ ট্ৰেইনিং নবৌৱেৰাই দিছে। তাৰ পিছত চাবা মিনতি, বিমলৰ আৰু কোনো আপত্তিয়েই নাথাকিব।'

মিনতিয়ে হাঁহি দিলে— 'আমি পৰস্পৰক যিদৰে স্তোত্ৰবাক্য শুনাবলৈ ধৰিছো, মানুহে শুনিলে আমাৰ সম্বন্ধটো আন কিবাহে ভাবিব।'

অনিলে গৰ্বৰে উত্তৰ দিলে— 'প্ৰণয়ীৰ? তিনি বছৰৰ বিবাহিত দম্পতীৰ পক্ষে ইয়াতকৈ সৌভাগ্যৰ আৰু সুখৰ কি সম্বন্ধ থাকিব পাৰে মিনতি?'

বিমল সিহঁতৰ লগত কিছুদিন থকাৰ পিছত মিনতিয়েই কথাটো উলিয়াব বুলি দুয়ো ঠিক কৰি থৈছিল। অনিলৰ কাৰণে সেই কামটো দিগদাৰৰ— পাত্ৰী যেতিয়া তাৰ নিজৰ ভনীয়েক আৰু পাত্ৰ অন্তৰংগ বন্ধু।

ৰেখাই কথাটো গম পাই গ'ল, কাৰণ মিনতিয়ে ঠিক স্পষ্টভাৱে নহ'লে আভাসে-ইংগিতে তাইক জনাই থ'লে। এনেকি সুবিধা পালে দুই-এবাৰ জোকাবলৈও নেৰিলে। গিৰীয়েকক মিনতিয়ে ক'লে যে এইদৰেই তাই ৰেখাৰ সন্মতি আদায় কৰি লৈছে। কাৰণ যদি হঠাৎ কিবাকৈ ৰেখাই আপত্তি জনায় তেতিয়াহ'লে বিমলক সুধি অপ্ৰস্তুত হ'ব লাগিব। অনিলে কৈছিল— 'তুমি অলপ আগতীয়াকৈ ৰেখাৰ মত লৈ পেলালা নেকি মিনু?'

মিনতিয়ে হাঁহিলে— 'মোৰ উদ্দেশ্য আৰু গম্ভীৰ! ৰেখাই এতিয়াৰ পৰা বিমলক লৈ সপোন ৰচিব পাৰিলে সিহঁতৰ ভৱিষ্যৎ যৌথ জীৱনটো খুব মধুৰ হ'ব। আৰু চোৱাচোন, ৰেখাই যে আমি পাতি দিয়া বিয়া এখনতো প্ৰেমৰ আস্বাদ পাব পাৰিব।'

অনিলেও হাঁহিলে— 'সঁচায়ে তোমালোক ছোৱালীবোৰ বৰ হিচাপী; কিন্তু মিনু, যদি বিমলৰ আপত্তি থাকে, তেতিয়া?'

মিনতিয়ে দৃঢ়তাৰে উত্তৰ দিলে— 'তোমাৰ বন্ধুজনতো মহাদেৱ নহয়। এটা মাহ ৰেখাৰ দৰে ছোৱালী এজনীৰ সাহচৰ্যত থাকিও যে তেওঁৰ কোনো ধৰণৰ দুৰ্বলতা নোপজিব সেইটো মোৰ বিশ্বাস নহয়। অন্ততঃ ৰেখাৰ প্ৰতিতো তেওঁৰ কোনো বিৰাগ নোপজে। আৰু আন ভয়ো নাই, তুমিতো কৈছাই কোনো নীল নয়নাই হেনো তেওঁৰ হৃদয় জয় কৰা নাই। বিলাতলৈ যোৱাৰ আগতেও বোলে কোনো ছোৱালীৰ লগতো কোনো ঘনিষ্ঠতা নাছিল, তেন্তে?' এইবাৰ অনিলে আৰু একো উত্তৰ দিয়া নাছিল। উত্তৰ দিবলৈ নাছিলো।

পুনুক কোলাত লৈ মিনতি ক্ষিপ্ৰ গতিৰে আগফালে ওলাই গ'ল।

ইতিমধ্যে অনিলহঁত মটৰৰ পৰা নামিছে। মিনতিয়ে দেখিলে— অনিলৰ পিছে পিছে হাতত এটাচি এটা লৈ বিমল আহিব ধৰিছে। মিনতিয়ে আগ্ৰহ আৰু আৱাহনৰ দৃষ্টিত চকু ফুটাই বিমললৈ চালে। আগতে তাই গিৰীয়েকৰ এই বন্ধুজনক দেখা নাই। এনেকৈ ফটোতো। অনিলৰ লগত বিমলৰ কোনো ফটো নাছিল। এতিয়া মিনতিয়ে দেখিলে তাই ভবাতকৈ অলপ বেছি ওখ বিমল, গাৰ বৰণটো অনিলৰ দৰেই হ'ব— অৰ্থাৎ বেছি বগাও নহয়, অথচ ক'লাও একেবাৰে বুলিব নোৱৰি। চুলি বোধহয় কিছু সৰিছে, কাৰণ ঠিক তপা নহ'লেও গিৰীয়েকৰ তুলনাত বিমলৰ চুলি খুব পাতল যেন দেখি। চকু, মুখ, নাক নিয়মীয়া অৰ্থাৎ বিশেষ ধুনীয়াও নহয়, আকৌ বেয়াও বুলিব নোৱাৰি; কিন্তু সমগ্ৰ মানুহজনক পুংখানুপুংখভাৱে বিচাৰ নকৰি এনেয়ে চালে দেখি ভালেই লাগিব, বিশেষকৈ মিনতিয়ে মন কৰিলে বিমলৰ মুখখনত এনে এটা নম্ৰ, বিনয়ী, শান্ত-সৌম্য ভাব ফুটি উঠিছে যে দেখিলে এনে লাগে এই মানুহজনে যেন জীৱনত কোনো বেয়া কৰিব নোৱাৰিব কেতিয়াও।

বিমলে নিখুঁত চাহাবী পোছাকেৰেই সজ্জিত হৈ আহিছিল। অৱশ্যে ট্ৰেইনৰ দীঘলীয়া যাত্ৰাই কাপোৰ-কানিৰ পাৰিপাট্য যে বহুতখিনি নষ্ট কৰি পেলাইছে দেখিলেই বুজিব পাৰি।

সেইফালে চাই মিনতিয়ে মনতে ৰেখাক বিমলৰ ওচৰত থিয় কৰাই চালে..., ৰেখাক অলপ বেছি চাপৰ দেখিব।

ঘৈণীয়েকক দেখি অনিলে হাঁহি মাৰি ক'লে— 'মিনু, এৱেঁই বিমল। আৰু বিমল এয়াই মোৰ সহধৰ্মিণী শ্ৰীমতী মিনতি দেৱী, তোক নক'লেও হ'ব নিশ্চয়।'

বিমলে উত্তৰত মধুৰভাৱে হাঁহি এটা মাৰি কেৱল ক'লে— 'নমস্কাৰ নবৌ।' তাৰ পিছত সি পুনুলৈ চাই ক'লে— 'তোমাৰ নাম কি মাজনী?'

জীয়েকৰ হৈ মাকেই উত্তৰ দিলে— 'এইক আমি পুনু বুলি মাতো। ভাল নাম পছন্দ নোহোৱাৰ কাৰণে এতিয়াও দিব পৰা নাই।' মিনতিয়ে অলপ হাঁহিলে— 'আপোনাকে বাৰু পিছত সেইটো ভাৰ দিম। এতিয়া আৰু ইয়াত বাহিৰৰ কোঠাত বহিব নালাগে দেই। আপোনাৰ ৰুম ঠিক কৰি থোৱাই আছে। ভোক-ভাগৰ লাগিছে নিশ্চয়। খন্তেক পৰ জিৰাই গা ধোৱক। ভাত হৈয়ে আছে। অ' চাহ যে খাব পাৰে সেইটো মই সোধাই নাই।'

বিমলে বাধা দি ক'লে— 'ওঁহো, চাহ আৰু নাখাওঁ নবৌ, পুৱাৰ পৰা তিনি বাৰমান চাহেই খালো। গা ধুই একেবাৰে ভাতেই খাম।' তাৰ পিছত অলপ হাঁহি বিমলে ক'লে— 'অৱশ্যে চাহ অলপ মই বেছিয়েই খাওঁ। আপোনালোকৰ লগত থকাকেইদিন এইটো বিষয়ত আপোনাক অলপ আমনি কৰিম দেই।'

মিনতিয়েও হাঁহি মাৰি ক'লে— 'সেই আমনি নসহিলেও হ'ব বোধহয়। ৰেখা আছে নহয়, ৰেখাই খুব ভাল চাহ কৰে আৰু চাহ কৰাত তেওঁৰ অলপো ক্লান্তি নাই।'

কথা পাতি আটাইবোৰ বিমললৈ ঠিক কৰি ৰুমটোত ইতিমধ্যে সোমাইছিলহি। মিনতিয়ে মন কৰিলে, বিমলে যেন তাত সোমায়ে মুগ্ধ চকুযোৰৰ দৃষ্টি এবাৰ চাৰিওফালে বুলাই আনিলে। অকল সেয়ে নহয়, সি মিনতিৰ কথাৰ মাজতেই কৈয়ো পেলালে— 'মোৰ ৰুমটো আপুনিতো খুব ধুনীয়াকৈ সজাই ৰাখিছে?'

ঃ মই সজোৱা নাই, ৰেখাইহে সজাইছে। অ' মই কেৱল ৰেখা ৰেখাকৈহে আছো, তেওঁকো মাতি আনি আপোনাৰ লগত যে চিনাকি কৰি দিব লাগে সেইটো মোৰ ভাবেই হোৱা নাই। ৰ'ব, মই মাতি আনোগৈ, তেওঁ পাকঘৰৰ কামত লাগি আছে। আপুনি বহক দেই।' মিনতি ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল।

অনিলে এইবাৰ ক'লে— 'ৰেখাই সকলো ট্ৰেইনিং পিছে মিনতিৰ পৰাই পোৱা। মিনতি মেট্ৰিক পাছ কৰাৰ পিছত শান্তি নিকেতনত পঢ়িছিল নহয়, আৰ্টিষ্টিক টেলেণ্ট থাকক বা নাথাকক, তাত পঢ়ি অহা সকলোৰে অলপ নহয় অলপ আৰ্টিষ্টিক টেষ্ট গঢ়ি উঠেই, অৱশ্যে মিনতিৰ গান-বাজনাত ৰাপ আছিল বুলিয়েই তালৈ গৈছিল।' হয়তো সিহঁতে ৰেখা-বিমলক লৈ আগতে কৰি থোৱা আশাটো ফলৱতী কৰাৰ চেষ্টাত মিনতিয়ে বৰ আগতেই বিমলৰ আগত ৰেখা ৰেখাকৈ সীমা চেৰাইছে— এই ভাবিয়ে, অথবা য'ত বেছিভাগ কৃতিত্ব মিনতিৰে তাত ৰেখাই এইদৰে সমস্ত প্ৰশংসা পোৱাটোত অসহ্য লাগি অনিলে বিমলক এইখিনি নকৈ নোৱাৰিলে।

বিমলৰ বিছনাৰ মূৰৰ ফালে এখন সৰু টিপয়, খুব সুন্দৰ এম্ব্ৰইডাৰি কৰা ঢাকনি এখন তাত পাৰি থোৱা, এখন বেতৰ চকী, বিমলে তাতে বহি জোতাৰ ফিটা খুলি খুলি অনিলৰ লগত কথা পাতি আছিল। অনিল ক'তো বহা নাছিল, কাৰণ তেতিয়া তাৰ কোলাত পুনু, পুনুৱে কাৰো বহা কোলা সহ্য নকৰে, গতিকে তাইক কোলাত লৈ অনিল ৰুমটোৰ ভিতৰতে ঘূৰি ফুৰিছিল।

তেনেতে দৰ্জাৰ পৰ্দাখন আঁতৰাই মিনতি সোমাল আৰু পৰ্দাখন দাঙিয়ে ভিতৰলৈ চাই ক্ষন্তেকপৰ তাতেই ৰৈ থাকিল আৰু মিনতিৰ দৃষ্টি অনুসৰণ কৰি বিমলেও মূৰ তুলি সেইফালে চাই দেখিলে, হাতত সৰু ট্ৰে এখন লৈ লাহে লাহে ছোৱালী এজনী সোমাই আহিছে।

মিনতিয়ে বিমললৈ চাই কৈফিয়ৎ দিয়াৰ সুৰত ক'লে— 'মই পাকঘৰলৈ গৈ দেখিলো, ৰেখাই চাহ কৰিলেই। আধা কাপমান খাওক, ভাত খাওঁতে খাওঁতে অন্ততঃ আৰু এঘণ্টা-আধা ঘণ্টা। ৰেখা, এই টিপয়খনতে থোৱা না, থিয় হৈ ৰ'লা কিয়? তুমিও বোধহয় আগতে এখেতক দেখা নাছিলা নহয়?'

এই কথাৰ উত্তৰ অনিলেই দিলে— 'নাই, বিমলেনো কেনেকৈ দেখিব, মই সৰুৰে পৰা হোষ্টেলত থাকি পঢ়োতেই গৈছে। আমাৰ তিতাবৰৰ ঘৰলৈ বিমল কেতিয়াও যোৱা নাই।'

চাহকাপ বিনা বাক্যব্যয়ে হাতত তুলি লৈ বিমলে ভদ্ৰতা কৰি ক'লে— 'নেদেখিলেও এখেতৰ কথা মই জানো। ইয়াত থাকি পঢ়াৰ কথাটো অনিলে এবাৰ মোলৈ চিঠিত লিখিছিল।' তাৰ পিছত ক'লে— 'আপোনালোক দেখোন থিয় হৈ ৰ'ল।' বিমল ব্যস্তভাৱে বহাৰ পৰা উঠিব খুজিছিল, মিনতিয়ে সহজ হাঁহিৰে বাধা দি ক'লে— 'আপুনি এতিয়া সেইখিনি ভদ্ৰতা কৰিব নালাগে বাৰু, আমি ভাত-পানী দিয়াৰ দিহা কৰোগৈ। আপুনি গা-পা ধোৱক। ৰেখা, এখেতৰ গামোচা আদি বাথৰুমত দিছানে?'

হাতত ট্ৰেখন লৈ খুব অস্বস্তিৰ ভংগীৰে থিয় হৈ আছিল ৰেখা, তাই যে বৌৱেকৰ দৰে সহজ হ'ব পৰা নাই সেই কাৰণে নিজকে নিজে খং কৰি আছিল, এতিয়া কোনোমতে উত্তৰ দিলে— 'ওঁ, অথনিয়ে দি থৈছো।'

ঃ বাৰু, আপুনি তেন্তে গা ধোৱক দেই। মিনতিয়ে পুনুক কোলাত ল'লে আৰু গিৰীয়েকক ক'লে— 'তুমি পিছে এই সময়ত চাহ নেখালেই ভাল আছিল, বেছি চাহ যেতিয়া তোমাৰ সহ্য নহয়।' তাৰ পিছত তাই ভিতৰফালে খোজ লৈ ৰেখাক ক'লে— 'ৰেখা, তুমি কাপ-প্লেট দুযোৰ লৈ আহিবা দেই।'

পৰ্দাৰ আঁৰত মিনতি অদৃশ্য হ'ল। ৰেখাক যে কৌশল কৰিয়ে তাত তেনেকৈ এৰি গ'ল বৌৱেকে সেইটো বুজি ৰেখাৰ মিনতিৰ ওপৰত খং উঠিব খুজিছিল, কিন্তু কি আচৰিত, তাইৰ এই খং জানো অকৃত্ৰিম?

লগে লগেই যেন মিনতিক কিবা এটা দৰকাৰী কথা ক'বলৈ মনত পৰিল— তেনেকৈ

অতি ব্যস্তভাৱে অনিলেও 'মিনু, মিনতি' বুলি চিঞৰি পৰ্দা ঠেলি ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। ৰেখা হতবাক হোৱাৰ দৰে হ'ল; মনতে তাই ককায়েকক ক'লে— 'ইউ টু ব্ৰুটাছ।'

ঃ আপোনাৰ কি ছাবজেক্ট?

অলপ অন্যমনস্ক হৈ পৰিছিল ৰেখা, হঠাৎ যেন এতিয়া উচপ খাই উঠিল।

ঃ ফিল'ছফি। ৰেখাই লাজ-নম্ৰ ভংগীৰে উত্তৰ দিলে। তাৰ পিছত খাই শেষ হোৱা কাপ-প্লেটবোৰ তাই লাহে লাহে টিপয়খনত তুলিলে। সেই কামটো কৰোতে তাই বিমলৰ ইমান ওচৰ চাপিব লগা হ'ল যে তাইৰ হাত দুখন কঁপি গ'ল, বুকুৰ স্পন্দনতো দ্ৰুত হৈছিলেই।

ককায়েকে নিজৰ কাপ-প্লেট নিজেই ভিতৰলৈ লৈ গৈছিল। এতিয়া তাই আগবাঢ়ি গৈ বিমলক ক'লে— 'আপুনি গা ধোৱক। ভাত ঠাণ্ডা হ'ব।'

পৰ্দাৰ সিপাৰে গৈ ৰেখাই নিজকে মাথোঁ ক'লে— 'ধেৎ—।' আচলতে তাইৰ এই অভাৱনীয় দুৰ্বলতাত তাই লাজ পাইছিল, বিৰক্ত হৈছিল। প্ৰায় অচিনাকি মানুহ এজন, নবৌয়েকে যেনিবা জোকালেই, কিবা সম্বন্ধ এটা হ'ব পাৰে বুলি যেনিবা ভাবিলেই, সেই বুলিয়ে তাই সেই মানুহজনৰ প্ৰতি এনে দুৰ্বল হৈ যাব পায়নে? এইটো কি ৰহস্য বাৰু? কিন্তু এটা কথা হ'লে স্বীকাৰ নকৰি নোৱাৰে— এই বিমল বৰুৱা বোলা মানুহজনৰ চেহেৰাটো যদিও একো অসাধাৰণ নহয়, দেখি কিন্তু ভাল লাগি যায়, কিবা এটা বৰ ভাল লাগি যায়।

পাকঘৰৰ ফালে আগবাঢ়ি গৈ গৈ ৰেখাই হঠাৎ অনুভৱ কৰিলে— তাইৰ এতিয়া ক্ষন্তেকপৰ অকলে থাকিবৰ মন গৈছে, নিৰ্জনতাৰ মাজত কিছুপৰ অকল নিজকে পাবৰ মন গৈছে, কিন্তু তেনে কিবা এটা কৰিব গ'লেই ঠাট্টা-তামাচাত তাই জানো তাৰ পিছত শান্তিৰে ৰ'ব পাৰিব?

পাকঘৰত তেনে কোনো কাম নাছিল ৰেখাৰ, তাইক দেখি মিনতিয়ে ক'লে— খন্তেকপৰ তাই পুনুক ৰাখিব পাৰিলে ভাল হয়, ইতিমধ্যে মিনতিয়ে ভাত বাঢ়ে। ৰেখাই ভালেই পালে, পুনুক লৈ তাই আগফালৰ ছায়াময় বাগানৰ চুক এটাত আশ্ৰয় ল'লেগৈ। মিনতিৰ খুব যত্নত গঢ়ি উঠা সিহঁতৰ এই বাগানখন বৰ ধুনীয়া। পুনুক কোলাৰ পৰা ঘাঁহনিত নমাই দি ৰেখাও ওচৰতে বহি পৰিল। তাইৰ নিচেই কাষতে ফুল এজোপা ৰমক-জমককৈ ফুলি আছিল। ৰেখাই ফুল ভাল পায়, অৱশ্যে মিনতিৰ দৰে ইমান বেছিকৈ নহয়, কিন্তু আজি তাই খুব আলফুলকৈ ফুলবোৰ চুলে, তাইৰ প্ৰতিটো আঙুলিয়ে যেন সিহঁতক গভীৰ স্নেহস্পৰ্শ দিয়ে আৰু তাৰ পিছত তাই খুব অনুচ্চ সুৰত মুখৰ ভিতৰতে গুণগুণালে— 'ফুলেৰে বনে যাৰ পাশে যাই তাৰেই লাগে ভালো।' ঠিক গাব নেজানে ৰেখাই, গুণগুণাওতেই যায়, এতিয়া বেছিকৈ মিনতিৰ মুখত শুনি শুনি ৰবীন্দ্ৰ সংগীতৰ লাইনবোৰ মুখলৈ আহি যায়। হঠাৎ আজি ভাব হ'ল ৰেখাৰ— তাই যদি নবৌৱেকৰ দৰে ইমান ভাল গান গাব পাৰিলেহেঁতেন— বাৰু, বিমল গান-টান ভাল পায়নে নাপায়...?

ঃ বাইদেউ, ভিতৰলৈ মাতিছে।

কাঞ্চাৰ মাতত ৰেখা উচপ খাই উঠিল। কিমান সময় যে তাই আপোন পাহৰা হৈ বহি আছিল গমকে নাছিল। এতিয়া সচকিত হৈ দেখিলে কাঞ্চা ওচৰতে বৈ আছে আৰু পুনু গৈ বাগানৰ সিমূৰ পাই কিবা গছৰ ফুল ছিঙি আছে। সৰ্বনাশ, আজি এই নবৌৰ বাগান ধ্বংস কৰিলে বোধহয়! ৰেখা গৈ একেলৰে পুনুৰ ওচৰ পালেগৈ। পিছে নাই, বেচেৰী পুনুৱে খুব নিৰীহভাৱে ঘাঁহ কিছুমানহে ছিঙি আছে। ৰেখাই তাইক কোলাত তুলি চুমা এটা খাই ক'লে— 'আমাৰ পুনুমণিজনী বৰ ভাল ছোৱালী।'

কাঞ্চাৰ নিৰ্দেশমতে একেবাৰে খোৱা কোঠা পাই ৰেখাই দেখিলে মেজত চাৰিওজনৰ খোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। দুখন চকীত ককায়েক আৰু বিমল বহিছিল, তাইক সোমোৱা দেখি বিমলে এবাৰ মূৰ তুলি চালে; তাৰ ওঁঠত যেন ভদ্ৰতাসূচক পাতল হাঁহি এটাও খেলি গ'ল। কথা ক'লে ককায়েকে— 'বহ ৰেখা, বৌৱেৰে কৈছিল তহঁত দুয়ো পিছত খাবি, পিছে বিলাতত থাকি অহাৰ ফলত বিমলে সেইটো সহ্য নকৰে, গতিকে ভালকৈ পৰিৱেশন কৰাৰ অভাৱত মোৰ আৰু লাজ-সংকোচত তোৰ, আমি এই দুই ভাই-ভনীৰ খোৱা মাটি হ'লেও উপায় নাই।'

সকলোৱে হাঁহিলে, হাতত কিবা এটা পাত্ৰ লৈ মিনতি আৰু পিছে পিছে কাঞ্চা সোমাইছিল— সিও হাঁহিত যোগ দিলে। কাঞ্চা সিহঁতৰ লগত বহুত দিন আছে, গতিকে সি প্ৰায় ঘৰুৱা ল'ৰাই হৈ পৰিছিল।

খোৱাৰ লগে লগে ইটো-সিটো কথা-বতৰা চলিল। বেছিভাগ বিলাতৰে কথা, তাৰ জীৱন-প্ৰণালী, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, মানুহ-দুনুহৰ কথা। কথা-বতৰা নকৈ তাক-প্ৰশ্ন আৰু উত্তৰ নামেৰে অভিহিত কৰাই ভাল। প্ৰশ্ন কৰা হয় বিমলক আৰু সেই প্ৰশ্ন আহে হয় অনিলৰ পৰা নহয় মিনতিৰ ফালৰ পৰা। ৰেখাই কিবা শুধিবলৈ দুই-তিনিবাৰো চেষ্টা কৰিলে, কিন্তু মনৰ সেই প্ৰশ্ন বাংময় হৈ এবাৰো তাইৰ ওঁঠত ফুটি নুঠিল। নিজৰ ওপৰত আৰু এবাৰ বিৰক্ত হৈ তাই নীৰৱে তলমূৰকৈ খাই গ'ল, মাজে মাজে কথাৰ মাজত বৌৱেকহঁতে হাঁহিলে তায়ো মিচিকিয়াই হাঁহে আৰু বিলাতৰ নানা বিষয়াৰ বৰ্ণনাৰত বিমলৰ মুখলৈ কথাবোৰ মনোযোগ দি শুনাৰ ভংগীত মূৰ তুলি চায়, কিন্তু কি অস্বস্তি!

ভাত খাই উঠি মুখ-হাত ধুই গামোচাৰ মুখ মচি বিমলে কাঞ্চালৈ চাই ক'লে— 'কাঞ্চাতো বৰ ভাল ৰান্ধনি।'

মিনতিয়ে হাঁহি দিলে। তাৰ পিছত ৰেখাই চাই ক'লে— 'ৰেখা, পুৱাৰে পৰা তুমি জুইৰ গুৰিত মিছায়ে কষ্ট খাই মৰিলা।'

মুহূৰ্ততে বিমল অপ্ৰস্তুত হৈ পৰিল, সি ক্ষমাৰ ভংগীত ৰেখালৈ চাই ক'লে— 'মোৰেই ভুল, ছাৰ্ভেণ্ট জাতীয় লোকৰ দ্বাৰা যে ইমান সুন্দৰ ৰন্ধা-বঢ়া সম্ভৱ নহয় মই জানিবই লাগিছিল।'

ৰেখা অলপ ৰঙা পৰি উঠিল, বিমলৰ আগত তাইৰ গুণৰ তালিকা দাঙি ধৰিবলৈ

গৈ বৌৱেকে জানো অলপ মিছাৰ আশ্ৰয় লোৱা নাই? কিছু কিছু তাই বাদ্ধিছে সঁচা, কিন্তু অলপ দেখোন মিনতিয়েও বাদ্ধিছে।

'নবৌ তোমাৰ কৃতিত্ব মোৰ গাত জাপি দিলা কিয়? মই তোমাক সামান্য সহায়হে দিছিলো।' ৰেখাই প্ৰতিবাদ নকৰি নোৱাৰিলে।

ইয়াৰ উত্তৰত মিনতিয়ে কেৱল হাঁহি এটা মাৰি বিমললৈ চাই সুধিলে— 'মোৰ আগবেলাটো যায় পুনুক খুৱাওঁতে-ধুৱাওঁতে, আলপৈচান ধৰোতে, আপুনিয়ে বাৰু কওকচোন তাৰ পিছত ভাতৰ চৰুলৈ যাবলৈ মোৰ ক'ৰ পৰা আজৰি ওলাল?'

মেজৰ ওপৰত থকা বঁটাৰ পৰা ভজা মছলা অলপ হাতত তুলি লৈ বিমলে ক'লে— 'প্ৰত্যেকেই যেতিয়া বিনয়ৰ পৰাকাষ্ঠা দেখুৱাই কৃতিত্ব ল'বলৈ অস্বীকাৰ কৰিলে, তাৰ পিছত মোৰ আৰু কাকো ধন্যবাদ জনোৱাৰে উপায় নাই দেখিছো। এতেকে কাণ্ডা, পৰিৱেশনৰ বাবে তোমাকে ধন্যবাদ জনালো দেই!'

ইয়াৰ পিছত প্ৰত্যেকেই নিজৰ নিজৰ কোঠালিলৈ জিৰাবলৈ গ'ল। এইবাৰ ৰেখাই ইমান পৰৰ মূৰত সম্পূৰ্ণ নিজকে পালে। তাই কোঠালিত সোমাই দুৱাৰখন বন্ধ কৰি দিলে, খিৰিকীৰ দীঘলীয়া পাতল নীলা ৰঙৰ পৰ্দাবোৰ টানি টানি দি প্ৰত্যেকখন খিৰিকীও বন্ধ কৰি দিলে যাতে অনাহুত বতাহৰ উপদ্ৰৱে পৰ্দা কঁপাই অসহ্য লগা পোহৰৰ এটা কণিকাও ভিতৰলৈ স্নেমাব নোৱাৰে।

মুহূৰ্ততে কোঠাটো নীলা আন্ধাৰে ভৰি গ'ল। ৰেখাই লগে লগেই বিছনাত উবুৰি হৈ বাগৰি দিলে আৰু কোমল গাৰুটো বুকুত সাবটি ধৰি অস্ফুট মাতেৰে গুণগুণাই উঠিল— 'হৃদয় আজিকে কেমনে গেলো খুলি।' হঠাতে তাই হাঁহি দিলে আৰু সেই হাঁহি কোনোবাই শুনিছে বুলি ত্ৰস্ত হৈ তৎক্ষণাৎ মুখখন গাৰুত গুজি দি নিজকে নিজে ক'লে— 'নবৌৰ লগত পৰি মই দেখিছো বৰ ৰবীন্দ্ৰনাথৰ ভক্ত হৈ পৰিলো!'

বহু সময় পাৰ হৈ গ'ল।

হঠাৎ ৰেখাই সাৰ পালে। প্ৰথমে তাই একো বুজিব পৰা নাছিল, এতিয়া ৰাতি নে দিন তাকো তাই ঠিক ভাবি নাপালে; কিন্তু এক মুহূৰ্ত মাত্ৰ, লগে লগে তাই বিছনাৰ পৰা একৰকম জাঁপ মাৰি মাটিত থিয় দিলে। 'ইস্, দুপৰীয়া ভাত খাই জিৰোৱাৰ নামত তাই বোধহয় গোটেই দিনটোৱেই শুলে— ছিঃ ছিঃ নবৌহঁতে বা কি কৰিছে, চাহ-টাহেই বোধহয় হ'ল, নবৌৱেনো মোক এবাৰ মাতিবও নাপায়নে, ছিঃ বিমল যে আহিছে আজি, এতিয়া বা কি কৰিছে। নিজৰ ওচৰতে ৰেখাৰ লাজ লাগি গ'ল আৰু এটা কথাত, তাই যে অতপৰে টোপনিত বিমলক লৈ কিবোৰ নেদেখিলে— ধেৎ।

ক্ষিপ্ৰ গতিৰে ৰেখাই দুৱাৰ খুলি বাহিৰলৈ ওলাই আহিল।

বাহিৰৰ ৰ'দ শেঁতা। তিনিটা বাজি গ'ল বোধহয়। ইফালে-সিফালে চালে ৰেখাই। ক'তো কাৰো সাৰসুৰ নাই। পাকঘৰত উকি মাৰিলে, কাণ্ডা নাই, কিন্তু চৌকাত জুই ধৰাৰো চিন আছে। ৰেখা লাহে লাহে গৈ নবৌৱেকৰ কোঠাত ভুমুকি মাৰিলে, তাতো কোনো

নাই। এইবাৰ তাই নিঃশব্দ পদেৰে বিমলৰ কোঠাৰ ওচৰলৈ গ'ল আৰু পৰ্দাৰ ইফালে যথেষ্ট দূৰৈত থিয় হ'ল। এৰা, আটাইবোৰ ইয়াতে আছে, বোধহয় চাহ খাইছে। তাই বিমলৰ মাত আৰু নবৌৰেকৰ হাঁহি শুনিলে। তেতিয়া আকৌ এবাৰ অপ্ৰস্তুত হ'ল ৰেখা— নবৌ চাগে কিমান আগতে উঠিলে, চাহো কৰিলে, কাঞ্চাই বোধহয় পুনুক উলিয়াই লৈ গ'ল।

ৰেখা উভতি আহিল। ঘড়ীটো চালে। তিনিটা বাজি পঁচিছ মিনিট। উস্, কি যে মৰ টোপনিয়ে পালে।

বাথৰুমত সোমাই চকু-মুখত জোৰে জোৰে পানী ছটিয়াই ৰেখাই অনুভৱ কৰিলে যে তাইৰ এতিয়া খুব বিমলৰ কোঠালিলৈ যাবৰ মন গৈছে; কিন্তু তাই তাত সোমোৱাৰ লগে লগেতো নবৌৱে সুধিব— কেঁচা টোপনিৰ পৰা উঠিলা? তাৰ পিছত তাই বিমলৰ আগত কেনেকৈ সহজ হ'ব?

ভাল লগা নাই মোৰ, একো ভাল লগা নাই। বিৰস মনেৰে ৰেখাই ড্ৰেছিং আইনাৰ সমুখত থিয় হৈ আউল-বাউল চুলিবোৰ ঠিক কৰিবলৈ ধৰিলে। তাইৰ চুলিবোৰ দীঘল, বেছ দীঘল, কিন্তু চুলিবোৰ দীঘল নহৈ মানুহজনী যদি আৰু অলপ দীঘল হ'লহেঁতেন! এই ভাবটো অহাৰ লগে লগে ৰেখা আকৌ এবাৰ ৰঙা পৰি উঠিল। তাই কিয় বেছি ওখ নহয় এই ভাবটোতো তাইৰ মনলৈ কোনোদিনে অহা নাছিল।

আইনাত ছাঁ পৰিল। নবৌ। ৰেখাই লগে লগেই ঘূৰি অভিযোগ কৰিলে— 'মই যে ইমান সময় শুলো মোকনো জগাই দিব নোৱাৰিলানে?'

নবৌৰেকে হাঁহিলে— 'মই ইচ্ছা কৰিয়েই নজগালো। দিনত বেছিপৰ শুলে চেহেৰাটো বৰ ধুনীয়া হয়।'

ৰেখাই একো নামাতি খুব গহীন হৈ তাৰ পৰা ওলাই যাব খুজিলে, মিনতিয়ে আকৌ হাঁহি বাধা দি ক'লে— 'ৰ'বা ৰেখা, খং কৰি ক'লৈ যোৱা? একাপ চাহ নোখোৱা জানো?'

ঃ পানী এগিলাচ খাই দিলো, চাহ আৰু নাখাওঁ।' — গহীনাই উত্তৰ দি ৰেখা আকৌ যাবলৈ ওলাল।

ঃ তেন্তে এটা কাম কৰা না ৰেখা, কাঞ্চা বোধহয় পুনুক আগফালৰ বাৰাণ্ডাত ৰাখি আছে তাইক তুমি ৰাখি তাক পাকঘৰলৈ পঠাই দিয়াগৈ, তাৰ লগত মই আবেলিৰ চাহ-জলপান কৰো।

একো নামাতি ৰেখা আগফাললৈ ওলাই গ'ল। তাইৰ খং উঠিছে, কিন্তু সেই খঙটো নবৌৰেকৰ ওপৰত নহয়, নিজৰ ওপৰতহে।

বাৰাণ্ডা পাই ৰেখাই দেখিলে পুনুৰ লগত বিমলে কিবা ধেমালি কৰি আছে আৰু কাঞ্চাই ওচৰতে থিয় হৈ ৰৈ আছে।

ৰেখাৰ বুকুখন সামান্য কঁপি উঠিল। হঠাৎ তাইৰ অন্তৰখন নবৌৰেকৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞতাৰে পৰিপূৰ্ণ হৈ গ'ল। তথাপি এই ষড়যন্ত্ৰৰ বিষয়ে অলপো প্ৰস্তুত নাছিল কাৰণে তাই বাৰাণ্ডাত

ওলায়ে কিছুপৰ কিংকৰ্তব্যবিমূঢ়ৰ নিচিনা হ'ল...। কাঞ্চাকটো ভিতৰলৈ পঠাব লাগে।

তাইক দেখি বিমলে অলপ হাঁহিলে, পুনুৱে পেহী বুলি হাত দুখন মেলি দিলে। 'কাঞ্চা, নবৌৱে তোক ভিতৰলৈ মাতিছে।' এইবাৰ ৰেখাই মাত লগালে। তাৰ পিছত তাই পুনুৰ ওচৰলৈ আগবাঢ়ি গৈ তাইক কোলাত তুলি বিমললৈ চাই লাজুক হাঁহি এটা মাৰি সুধিলে— 'কাঞ্চাই পুনুক আপোনাক গতাই নিজে বোধহয় আৰাম কৰিছিল।'

বিমলেও হাঁহিলে— 'নহয়, ময়েই কাঞ্চাক মাতি পুনুৰ লগত ধেমালি কৰিছিলো। পিছে পুনু, পেহীক পাই তুমি আৰু মোৰ লগত নেখেলা নেকি?'

পুনুৱে ক'লে— 'খেলিম। মোৰ লগত তুমি খেলিবা, পেহী খেলিব।'

ৰেখাই অনুভৱ কৰিলে— 'এই অকণমান ছোৱালীজনীৰ অতি সাধাৰণ কথা এটায়ো তাইৰ কাণ দুখন গৰম কৰি দিলে। অকণি পুনুৱে যেন মাকৰ ষড়যন্ত্ৰ বুজি পাই তাক সফল কৰিবলৈহে চেষ্টা কৰিলে।

অগত্যা খেলা চলিল। খেলা মানে পুনুৰ আদেশ পালন। তাৰ মাজে মাজে ডাঙৰ দুজনৰ কথা-বতৰা চলিল। ৰেখা আজি কিয় ক্লাছলৈ নগ'ল, সিহঁতৰ কিমান প্ৰফেছৰ, কোনে কেনে পঢ়ায়, পৰীক্ষা কেতিয়া— এইবোৰ প্ৰশ্ন বিমলে সুধিলে। ৰেখাই যথাযথভাৱে সকলো উত্তৰ দিলে; কিন্তু তাই যে বিমলক কি সুধিব একো ভাবি নাপালে। অথচ তাইৰ মনত জানো প্ৰশ্নৰ অভাৱ? কত কথাইচোন তাইৰ বিমলৰ সম্পৰ্কে জানিবৰ মন যায়, এনেকি বিমলে গৰমৰ দিন ভাল পায় নে ঠাণ্ডাৰ দিন ভাল পায়— এনে ধৰণৰ প্ৰশ্নও তাইৰ মনলৈ আহে, এনে ধৰণৰ অতি আপাত-তুচ্ছ, অবান্তৰ কথা জানিবলৈকো তাইৰ বিশেষ আগ্ৰহ উপজিছে দেখোন।

কিন্তু ৰেখা প্ৰায় নিৰ্বাক হৈয়ে ৰ'ল। আৰু তাইৰ ভাষাহীন উপায়হীনতাক লৈ কেৱল মনে মনে ক'লে— When the heart is full, words are few– বিমল জানো অন্ধ বা অন্ধ হৈ থাকিব পাৰিব?

খেলি খেলি বোধহয় পুনুৰ আমনি লাগিল। তাই ক'লে— 'পেহী, ভিতৰলৈ যাওঁ। ভোক লাগিছে।'

যেন ইমান সময় পুনু নোখোৱাকৈ বাহিৰত এনেকৈ খেলি থাকিবলগীয়া হোৱাত ৰেখাহে জগৰীয়া— তেনে ধৰণৰ অপ্ৰস্তুতৰ ভাব লৈয়ে ৰেখা তৎক্ষণাৎ উঠিল আৰু পুনুক কোলাত তুলি লৈ ক'লে— 'ওঁ, ব'লা যাওঁ।' তাৰ পিছত তাই বিমলৰ ফালে চাই কৈফিয়ৎ দিয়াৰ দৰে ক'লে— 'এইৰ ভোক লাগিছে, আমি ভিতৰলৈ যাওঁ দেই।'

মিনতিহঁতৰ ঘৰত কিছুদিন থকাৰ পিছত বিমলো সিহঁতৰ ঘৰৰ মানুহৰ দৰেই হৈ পৰিল। পুনুৱে তাক মাক-দেউতাকৰ নিৰ্দেশক্ৰমে খুৰা বুলি মাতে।

অনিলে মাজে মাজে মিনতিক সোধে— 'বিমল আৰু ৰেখাৰ কি খবৰ?' মিনতিয়ে পাতল হাঁহিৰে উত্তৰ দিয়ে— 'জানো মই একো ধৰিবই পৰা নাই। বিমলে মাজে মাজে ৰেখাক চাই বিচৰাহে শুনিছো, হৃদয় বিচাৰিছে নে নাই ধৰিব পৰা নাই। অৱশ্যে ৰেখাই

যে তাক নিবিচৰাকৈয়ে বিমলক অৰ্পণ কৰি থৈছে সেইটো হ'লে গম পাওঁ।

ঃ তুমি দেখোন কোৱা বিমলে আমি নথকা সময়খিনিত দিনতো তোমাৰ লগত কথা-বতৰা পাতিয়ে কটাই দিয়ে। এই বিষয়ে একো আভাস নিদিয়েনে?

ঃ তোমাৰো যে কথা। — মিনতিয়ে মৃদু ভৰ্ৎসনাৰ সুৰত উত্তৰ দিয়ে। বিমলেনো মোক কি বুলি কি হ'ব?

ঃ এৰা। — ভাবি ভাবি অনিলে উত্তৰ দিলে। সেইটোওতো ঠিক। সিনো তোমাক কি বুলি ক'ব। যিহওক, আমি এতিয়া বাটকে চাওঁ আৰু। সি যোৱাৰ আগে আগে এদিন প্ৰস্তাৱটো কৰি চালেই হ'ব।

ঃ ময়ো তাকে ভাবি থৈছো। সঁচাই, কেনেবাকৈ যদি এই বিয়াখন নহ'ব লাগে বৰ বেয়া লাগিব দেই। বিমলক মোৰ খুব ভাল লাগিছে। ৰেখাও খুব সুখী হ'ব পাৰিব। ইমান ভদ্ৰ, ইমান গহীন ল'ৰাটো! অথচ মানৱীয় সৰু-সুৰা গুণ সকলো আছে। খুব 'কনচিডাৰেট'। ঘৰৰ মতা মানুহজন সহানুভূতিশীল হ'লে মাইকী মানুহৰ বৰ সুখ হয়। এইকেইদিনতে বিমলৰ মই প্ৰমাণ পালো নহয়। কেতিয়াবা তুমি, ৰেখা ইউনিভাৰ্ছিটিত থকা অৱস্থাত পুনুক লৈ মোৰ খুব দিগদাৰ হয়, বিমলে যে কেনেকৈ গম পায়, নিজে নিজে আহি মোক সহায় কৰেহি, কাপ্তা বজাৰত যোৱা সময়ত মই পাকঘৰত থকা সময়তো সদায় পুনুক লৈ পাকঘৰতে মোৰ ওচৰত বহি ইটো-সিটো কৰি দিবই। এইটো তেওঁৰ নিত্য-নৈমিত্তিক অভ্যাসত পৰিণত হৈছে। ৰেখা বাৰে বাৰে ফিৰি যাব লগা হয়— বিমলে পঠাই দিয়ে, পঢ়া ক্ষতি কৰি পাকঘৰৰ কাম কৰিব নালাগে বুলি।

অনিলে হাঁহিলে— 'অ' বিমল দেখিছো গভীৰ পানীৰ মাছ। সি তেন্তে তোমাক সহায় কৰাৰ নামত ৰেখাকহে সহায় কৰে। জানোচা তোমাক কাম-বন কৰি-মেলি দি থাকোতে ৰেখাৰ পঢ়াৰ ক্ষতি হয় সেই ভাবিয়ে তোমাক সহানুভূতি দেখুৱায়! নাই মিনু, আৰু কোনো ভয় নাই। তুমি এতিয়া নন্দেৰাৰ বিয়াৰ যোগাৰত লাগি যোৱা।'

মিনতিয়ে হাঁহি মাৰি ক'লে— 'এৰা, এনে লক্ষণতো মই আগতেও আৰু দুই-চাৰিটা দেখিছো। মোৰ বাৰু কিয় ইমানদিনে সেইফালে ভাব যোৱা নাই? সিদিনা গধূলি তোমালোকৰ ইউনিভাৰ্ছিটিৰ মিটিংখনলৈ বিমলকো যে লৈ গৈছিলা মনত আছে নহয়, বিমলে যে তোমাক এৰি অকলেই সোনকালে গুচি আহিল? সেইদিনা গধূলি যে কি সুন্দৰ জোনাক আছিল, তোমালোকে লাইটৰ উজ্জ্বল পোহৰত মিটিং কৰি নিশ্চয় একোকে গম নাপালা। গধূলি তোমালোক যোৱাৰ পাছত মই আৰু ৰেখা বাগানত বহিছিলোগৈ। ফাগুন মাহৰ জোনাক ৰাতিৰ নিচিনা মাদকতা সনা জোনাক আৰু কেতিয়াও নহয়। অ-ৰোমাণ্টিকসকলো ৰোমাণ্টিক হৈ পৰে। মই ৰেখাক সামান্য দুই-এটা কথা কৈ জোকাই আছিলো। হঠাৎ দেখিলো— বিমলৰ আবিৰ্ভাৱ। আমি কিবা সোধাৰ আগতে নিজেই ক'লে যে মিটিংখন অলপো ভাল নলগা বাবে গুচি আহিল। তাৰ পিছত মোক ক'লে— ৰবীন্দ্ৰসংগীত এটা শুনাব লাগে। মই অৱশ্যে বুজিলো, বেচেৰাই আচলতে কাৰ গান শুনিব খোজে। সেই

কাৰণে ৰেখাক ক'লো— মোৰ মাতটো ভগাৰ দৰে হৈছে, তায়ে গাবক না; কিন্তু ৰেখা জানো সহজে ৰাজী হোৱা পাত্ৰী, বিমলৰ প্ৰতি তাইৰ সম্পূৰ্ণ লাজ এতিয়াও আঁতৰা নাই নহয়। আকৌ বিমলেও মৌখিক ভদ্ৰতা কৰি ক'লে যে ময়েই আগে গাব লাগে। অগত্যা 'ঐ আমাৰ চাঁদেৰ আলো'টো গাই ৰেখাৰ হতুৱাই দ্বিতীয়টো গোৱালো। অ', সিদিনাও তেন্তে বিমলে মিটিং বেয়া লগাৰ নামত ৰেখাৰ আকৰ্ষণতেই গুচি আহিছিল। তাতে এনেহেন জোনাক ৰাতি। সিহঁত হালক বাগানত অকলে এৰি থৈ আহিবলৈ নানা ছেলু বিচাৰিলেও কিন্তু আহিব নোৱাৰিলো। তেনে একো ছেলু উলিয়াবও নোৱাৰিলো। ফলত ৰেখায়ো লাজ কৰি নীৰৱে ৰ'ল, বিমলো নিশ্চয় উপায়বিহীন হৈ মোৰ লগতে কথা পাতি থাকিল।'

ঃ আহা বেচেৰা! অনিলে কৃত্ৰিম নিশ্বাস পেলাই সুধিলে— 'ৰেখাৰ সম্পূৰ্ণ মনটো তুমি বুজি পাইছানে?"

মিনতিয়ে হাঁহিলে— 'এতিয়াও বাকীনে? তোমাৰ ভনীয়েৰা আৰু আগৰ ছোৱালী হৈ থকা নাই। এতিয়া তেওঁ কথা কয়, পঢ়া কিতাপ আগত মেলি লৈ আগতকৈ বহুত সময় বেছি বহি থাকে, আগে মূৰ আঁচোৰোতে বা কাপোৰ পিন্ধোতে যিমান সময় লাগিছিল এতিয়া তাতকৈ বহুত বেছি সময় লাগে; পুনুক এতিয়াও আগৰ দৰেই লৈ থাকে বা মৰমো কৰে; কিন্তু আগৰ দৰে মনোযোগৰ উচ্ছ্বাস নাই, অন্যমনস্ক থাকেই। আগে বাৰু ৰেখা প্ৰত্যেক ৰবিবাৰে নিয়মিতভাৱে পাকঘৰত সোমাইছিলনে? এতিয়া কিন্তু সোমায়। ৰেখাই আৰু কি কৰে জানা? ফুলদানীত ফুল সজায়, কথাটো বহলাই কওঁ ৰ'বা। আগে ড্ৰয়িং ৰুমৰ ফুলদানীত নিয়মিতভাৱে আমি দুজনীৰ কোনো এজনীয়েই নথৈছিলো। পিছে ৰেখা এতিয়া সেই বিষয়ত ৰেগুলাৰ। আৰু সময়টো হ'ল— বিমল গা ধোৱা পৰত। কাৰণ বিমলৰ ৰুমৰ টেবুলৰ ওপৰতো ৰেখাই ফুলদানী এটা থাপনা কৰিছে আৰু ড্ৰয়িং ৰুমত ফুল থোবাৰ সময়ত তাতো সদায় থ'বলৈ নাপাহৰে।'

ঃ অৰ্থাৎ। — অনিলে হাঁহি হাঁহি ক'লে— 'বিমলৰ ফুলদানীত ফুল থওঁতে ড্ৰয়িং ৰুমৰ ফুলদানীতো ফুল থ'বলৈ নাপাহৰে মোৰ ভনীয়ে।

মিনতিয়েও হাঁহি দিলে।

এদিন আবেলি অনিলে হঠাৎ প্ৰস্তাৱ কৰিলে যে নতুনকৈ সজা কামাখ্যাৰ বাটটোৰে ভুবনেশ্বৰী মন্দিৰলৈ ফুৰিবলৈ যোৱা যাওক। বিমলেতো দেখা নাই।

অনিলহঁত মতা মানুহ। গতিকে দুয়ো বন্ধুৰ ওলাওঁতে বেছি সময় নালাগিল। তাৰ পিছত মিনতিহঁতক সাজপাৰ প্ৰসাধন কৰিবলৈ অফুৰন্ত সময়ৰ অনুমোদন কৰি দুয়ো বিমলৰ কোঠাত বহি কথা পাতি থাকিল।

পুনুক সজাই-পৰাই কাঙ্খাৰ হাতত দি মিনতি আইনাৰ ওচৰলৈ আহি দেখে বহুত আগৰে পৰা সাজসজ্জা কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰা ৰেখাৰ তেতিয়াও শেষ হোৱা নাই।

ঃ ৰেখা, মিনতিয়ে হাঁহি হাঁহি ক'লে— 'আজি বিমলৰ মূৰ ঘূৰি নীলাচল পাহাৰৰ পৰা পৰে বুলি মোৰ ভয়েই লাগিছে।'

উত্তৰত ৰেখাই মিনতিৰ ফালে কেৱল চকু ঘোপা কৰি সপ্রশ্ন দৃষ্টিৰে চাই ৰ'ল।

ঃ বুজি পোৱা নাই? তুমি যি মোহিনী বেশত এঘণ্টা পৰ ধৰি সাজিছা, তাৰ পিছতনো আৰু বিমলৰ মূৰ নুঘূৰোৱাকৈ থাকিব পাৰেনে?

ৰেখা খুব অপ্রস্তুত হৈ গ'ল। তাই যেন গোপন কিবা এটা কৰিহে হাতে-লোটে ধৰা পৰি গ'ল। কেইমুহূর্তমান নীৰৱে থাকি তাই বৌৱেকৰ দুষ্টালি হাঁহিৰে ভৰা মুখখনলৈ চাই লাহে লাহে ক'লে— 'নবৌ, মই যদি তোমাৰ দৰে ধুনীয়া হ'লোহেঁতেন— তেতিয়াহ'লে কোনো প্রসাধনেই নকৰিলোহেঁতেন, তোমাৰ দৰে চকু, তোমাৰ দৰে নাক....।'

মিনতিয়ে প্রায় খং কৰাৰ দৰে বাধা দি ক'লে— 'থৈ দিয়া, থৈ দিয়া— আমি এতিয়া বুঢ়ী হ'লো, বিয়া-বাৰু কৰাই ল'ৰা-ছোৱালীৰ মাক হ'লো, আমাৰ ৰূপ এতিয়া আৰু চাবলৈ নাযায়। আৰু যদি সঁচায়ে ধুনীয়াও হ'লোহেঁতেন, ক'লা ছোৱালীৰ আকৌ কিহৰ ৰূপ? হ'লোহেঁতেন যদি তোমাৰ দৰে গাৰ বৰণৰ, এৰা—, তেতিয়াহ'লে অৱশ্যে ধুনীয়া ধুনীয়া বুলি মুহূর্তে সচেতন হৈ গৰ্বত ওফন্দি থাকিলোহেঁতেন।'

ৰেখাই কিবা ক'বলৈ ওলাইছিল; কিন্তু তাৰ আগতেই মিনতিয়ে তাইৰ গাত মৃদুভাৱে ঠেলা এটা মাৰি বাহিৰলৈ পঠিয়াই দিলে— 'ওলোৱা, ওলোৱা নিজে সাজিকাচি এতিয়া মোকো অলপ সাজিবলৈ নিদিয়ানে?'

ৰেখাই লাহে লাহে নিজৰ কোঠালৈ খোজ ল'লে। মিনু নবৌৱে মুখত মোক সন্তুষ্ট কৰিবলৈ ক'লে কি হ'ব— তেওঁৰ দৰে ধুনীয়া যদি মই হ'লোহেঁতেন! কি অপৰূপ মুখৰ গঢ় আৰু গাৰ সৌষ্ঠৱ মিনু নবৌৰ। ৰেখাৰ পাতল হুমুনিয়াহ এটা ওলাল।

ভুৱনেশ্বৰী মন্দিৰৰ ওচৰ পাওঁতে ব্রহ্মপুত্রৰ বুকুত বেলি ডুবিল। সেই অস্তগামী সূৰ্যৰ ৰঙা পোহৰ ব্রহ্মপুত্রৰ বুকুত সিঁচৰতি হৈ পৰা অপূর্ব দৃশ্যটো চাৰিও কিছু সময় মুগ্ধ হৈ চালে। তাৰ পিছত মিনতিয়ে গিৰীয়েকৰ ফালে অর্থপূর্ণ দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰি অন্যমনস্ক আৰু আপোন পাহৰা যেন হৈ দলটোৰ পৰা আঁতৰি গুচি গ'ল। লাহে লাহে তাই আৰু ওপৰলৈ উঠি উঠি প্রকাণ্ড ডাঙৰ শিল এটাত উঠি সূৰ্যৰ শেষ ৰশ্মিৰফালে পিঠি দি ব্রহ্মপুত্রৰ বুকুলৈ চাই ৰ'ল।

অলপ আঁতৰতে পুনুৱে গুলঞ্চ ফুল বুটলি আছিল। ৰেখাই ভাবিছিল— তায়ো বৌৱেকক অনুসৰণ কৰাটো শোভন হ'ব নেকি, কিন্তু আজি যেন তাই বিমলৰ ওচৰৰ পৰা আঁতৰি যাবলৈ একেবাৰে শক্তিহীন হৈ পৰিছে, অগত্যা পুনুক চাবলৈয়ে যে তাইৰ থকাৰ প্রয়োজন, এনে এটা ভাব দেখুৱাই তাই তাতেই থাকি গ'ল।

প্রায় সন্ধিয়াৰ ৰঙা আন্ধাৰত দূৰৈৰ মিনতিৰ মূর্তিটো তেতিয়া ছিলুৱেটৰ ক'লা ছবিৰ নিচিনা লাগিছিল। সেইফালে চাই অনিলে চিগাৰেট এটা জ্বলাই বন্ধুকো এটা আগবঢ়াই দি ক'লে— 'বিমল, সবাৰ উপৰে মানৱী সত্য— নহয়নে?'

চিগাৰেটটো জ্বলাই বিমলে হাঁহিলে। তাৰ পিছত মূৰ তুলি মিনতিৰ ফালে খন্তেকপৰ চাই সি ক'লে— 'তাতকৈ নকব কিয়— সবাৰ উপৰে মিনতি সত্য, তাহাৰ উপৰে নাই?'

অনিলে সশব্দে হাঁহি উঠিল আৰু ক'লে— 'খুব সঁচা।' তাৰ পিছত পুনুক থাপ মাৰি দাঙি লৈ ক'লে— 'ব'ল পুনু, আমি মাৰাক লৈ আহোঁগৈ।'

লগে লগে অনিলে ৰেখা আৰু বিমলক তাতে অকলে এৰি গুচি গ'লেই। মিনতিৰ চকুৰ অৰ্থপূৰ্ণ দৃষ্টি বুজি পাইছিল।

ৰেখা মুহূৰ্তৰ বাবে হতভম্ব হৈ গ'ল। পুনুৰ সৈতে বুটলি দ'ম কৰি থোৱা ফুলবোৰ লিৰিকি-বিদাৰি তাই চকীত গোপন দৃষ্টিৰে বিমললৈ চাই দেখিলে যে বিমলো যেন বৰ বে-কায়দাত পৰি গ'ল ।তাই কি কৰিব নকৰিব, কি ক'ব কি নক'ব ভাবি থাকোতে কিছু সময় পাৰ হৈ গ'ল। ইতিমধ্যে কিন্তু বিমলে সহজ হৈ ল'লেই। কাৰণ ৰেখাৰ ফালে চাই অলপ হাঁহি সি সুধিলে— 'আপোনালোকেতো এদ'ম ফুল গোটালে। এইবোৰ এতিয়া কি কৰিব? মটৰত উঠাই লৈ যাব নেকি?

ঃ নিলে বেয়া নহ'ব। সাধাৰণ ফুল হ'লেও গোন্ধটো বৰ সুন্দৰ। গোটেই বাটটো গোন্ধে আমোলমোলাই যাব। বৰ ৰোমাণ্টিক লাগিব।

এইখিনি কথা যে তাইৰ মুখৰ পৰা ওলাল ৰেখা আচৰিত হৈ গ'ল। বোধহয় এই নিৰ্জন পাহাৰ, এই সন্ধিয়াৰ ধূসৰ আন্ধাৰ, গুলঞ্চ ফুলৰ মিঠা গোন্ধ আৰু ওচৰত বিমল— বিমল— বিমল— শোৱাৰ আগতে যাৰ নাম জপ কৰি কৰি তাই টোপনি যায়— এই সকলোবোৰে তাইৰ বোবা, ভীৰু প্ৰাণৰ সকলো সংকোচ আঁতৰাই পেলালে।

অ' মৰমী নবৌ তোমাক ধন্যবাদ।

ঃ খুব ভাল গোন্ধ নেকি? চাওঁ ফুল এপাহ দিয়কচোন। বিমল অলপ আগবাঢ়ি আহিল।

এপাহ? মাত্ৰ এপাহ? মই যে উজাৰ কৰি গোটেইসোপা দিব খোজো। একো নামাতি ৰেখাই এপাহ ফুল বিমললৈ আগবঢ়াই দিলে। তাইৰ বুকুখন অলপ কঁপি উঠিল।

বিমলে ফুলপাহ লৈ এবাৰ শুঙি চালে। তাৰ পিছত সি আৰু একো নকৈ মিনতিহঁত থকা ঠাইডোখৰলৈ চাই পঠিয়ালে। বিমলৰ দৃষ্টি অনুসৰণ কৰি ৰেখায়ো চাই দেখিলে যে ককায়েক-বৌৱেকহঁত লাহে লাহে আগবাঢ়ি আহিছে। ৰেখাই বুজিলে নাহি উপায় নাই কাৰণেই আহিছে সিহঁত। ৰেখাৰ মনটো সেমেকি গ'ল। জীৱনৰ দুৰ্লভতম ক্ষণ এটা তাই যেন পাব খুজিও হঠাৎ হেৰুৱাব লগা হ'ল। এনেদৰে বঞ্চিত হোৱাৰ বেদনা সহজে আঁতৰিব নোখোজে।

ঃ নবৌ, এভাৰেষ্ট বিজয়ৰ এয়া সন্মানসূচক নিদৰ্শন গ্ৰহণ কৰক। বিমলে মিনতিৰ ফালে ফুলটো আগবঢ়াই দিলে।

সকলোৱে হাঁহি দিলে। ৰেখায়ো।

পিছদিনা বিমল গুচি যাবগৈ। ৰেখাই আৰু ক্লাছত কোনোমতেই নিজকে আবদ্ধ কৰি ৰাখিব নোৱাৰিলে— মন বহুওৱাটো দূৰৈৰ কথা। আচলতে আজি এই এমাহমান আগৰে পৰাই ক্লাছত প্ৰফেছৰে দিয়া বক্তৃতাৰ এটা বৰ্ণও ৰেখাৰ কাণত নোসোমোৱা হৈছিল।

প্ৰায় দুটামান বজাত তাই ক্লাছৰ পৰা গুচি আহিল। ঘৰ সোমোৱাৰ সময়ত কিন্তু তাই সম্মুখৰ গেটেৰে নোসোমালে। পিছফালে এটা বাট আছে, সেই ফালেৰে চোৰৰ দৰে সন্তৰ্পণে তাই ঘৰ সোমাল।

দুপৰীয়াৰ অখণ্ড নীৰৱতা ঘৰখনত বিৰাজ কৰিছে। কাম-বন শেষ কৰি কাঞ্চাও বোধহয় শুইছে। নবৌ, পুনু? নবৌৰেকেইঁতৰ শোৱা কোঠালিৰ পৰ্দাখন ওচৰলৈ শব্দহীনভাৱে গৈ জুমি চাই ৰেখাই দেখিলে যে বিছনাত পুনু অকলে শুই আছে, মিনতি নাই। পুনুৱে যাতে সাৰ নাপায়, সেই সাৱধানতা অৱলম্বন কৰি তাইৰ কাষত দুটা ডাঙৰ ডাঙৰ গাৰু দি থোৱা আছে।

ৰেখা গৈ তাইৰ কোঠালিত সোমাল। পঢ়া মেছত লৰালৰিকৈ কিতাপবোৰ থৈ তাই ভৰিৰ জোতাযোৰ খুলিব ধৰিলে। উত্তেজনাত ৰেখাৰ বুকুখন ধান বনাদি বানিবলৈ ধৰিলে। মিনু নবৌ নিশ্চয় বিমলৰ লগত কথা পাতি আছে। কালি বিমল যাবগৈ, কি কথা পাতিছে নবৌৰে?

চোৰৰ দৰে হাতত সাৰে ভৰিত সাৰে আগবাঢ়ি গৈ ৰেখা বিমলৰ কোঠালিৰ পৰ্দাৰ ওচৰত ৰ'লগৈ। ৰেখাৰ হৃৎপিণ্ড দ্ৰুত লয়ৰ শব্দ যদি শুনা যোৱা নাই, আন আৰু কোনো শব্দই তাই কৰা নাই বিমলহঁতে শুনিবলৈ। গতিকে ৰেখাই ভাবিলে যে বিমল আৰু মিনতিৰ কথা-বতৰা, পৰ্দাৰ ইফালে তাইৰ উপস্থিতি সত্ত্বেও একেদৰেই চলি থাকিব।

হঠাতে ৰেখাই কাণ থিয় কৰিলে— এয়াতো বিমলৰ মাত! কিন্তু এইবোৰ কি ক'ব ধৰিছে বিমলে? .....মোক ক্ষমা কৰা নবৌ, এনে আচৰিত সৌভাগ্যত মই কৃতাৰ্থ হৈ যাব লাগিছিল; কিন্তু নবৌ... মানে ... there is another woman...

নিজৰ কোঠালৈ আহোতে এইবাৰো কোনো শব্দ নহ'বলৈ প্ৰাণপণে চেষ্টা কৰিবলগীয়া হ'ল ৰেখাই।

তাৰ পিছত তাই ধপ্‌কৈ বিছনাৰ ওপৰত উবুৰি হৈ পৰিল আৰু মুখত গাৰু এটা হেঁচা মাৰি ধৰি প্ৰবল বেগেৰে ওলাই অহা কান্দোনৰ শব্দ ৰোধ কৰিবলৈ যত্ন কৰিব ধৰিলে।

বিমলৰ ট্ৰেইনৰ সময় আবেলি। ছিট ৰিজাৰ্ভ কৰিবলৈ অনিলে পুৱা চাহ খাই উঠাৰ পিছত বিমলক লগত লৈ ষ্টেচনলৈ ওলাল। পুনুও দেউতাক আৰু খুৰাকৰ লগত গ'ল।

মিনতি প্ৰায় নীৰৱেই গৈ আকৌ পাকঘৰত সোমাল। ইমানপৰে সকলোৰে লগত বিমলৰ লগত বেছ সহজ হাঁহি-মাত-কথাৰেই চলি গৈছিল তাই, কিন্তু ৰেখাৰ লগত মুখামুখি হোৱাৰ লগে লগে মিনতি তাইৰ আগৰ পৰা পলাই সাৰিল। বেদনা আৰু অপৰাধৰ বোজা লৈ ৰেখাৰ মুখলৈ চাই মুখ তুলি চোৱাৰ যেন তাইৰ সাধ্য নাছিল। আগদিনা ৰাতি অনিলে তাইক বহুতখিনি ভৰ্ৎসনা কৰিলে। ৰেখাৰ এই দুৰ্ভাগ্যৰ বাবে সম্পূৰ্ণ দায়ীতো মিনতিয়েই। গিৰীয়েকৰ সকলো দোষাৰোপ মিনতিয়ে নীৰৱেই নতশিৰে মানি লৈছিল। এটা শব্দও আৰু তাইৰ মুখৰ পৰা ওলোৱা নাছিল আগদিনা ৰাতি। তলমূৰকৈ আন্ধাৰতে বহুত পৰ বহি আছিল। ৰেখাৰ জীৱনৰ এই বিৰাট ট্ৰেজেডিৰ গুৰিততো তায়েই— ই যে

সঁচাতকৈও বেছি, কিন্তু এনে হ'বতো নালাগিছিল। কিয় এনে হ'ল বাৰু, কিয় এনে হয়...

ৰেখা এতিয়া সম্পূৰ্ণ অকলশৰীয়া। বিমল অহাৰ দিনা তাই পাকঘৰতে সোমাই আছিল। নতুন আলহী— প্ৰথম দিনাইতো সাধাৰণভাৱে খুৱাব নোৱাৰি। আজি বিমল যাবগৈ। আজিও সাধাৰণভাৱে খুৱাব নোৱাৰি। নবৌ এতিয়া পাকঘৰতে খুব ব্যস্ত থাকিব। নবৌ, তাই নহয়।

ৰেখা লাহে লাহে ওলাই গ'ল।

খোৱা কোঠাটো তাইৰ কোঠালিটোৰ সংলগ্ন। এই ৰুমটোৰ সিটো মূৰৰ ৰুমটো আলহীৰ। এতিয়া বিমলৰ।

আগফালৰ বাৰাণ্ডাত দুবাৰমান অস্থিৰ পদেৰে ঘূৰাঘূৰি কৰি ৰেখা আকৌ খোৱা ৰুম পালেহি। কিবা এটা ঠিক কৰিব খুজিও যেন পৰা নাই তেনেভাৱে লাহে লাহে আগবাঢ়ি তাই বিমলৰ ৰুমৰ ওচৰ চাপি ওঁঠটো কামুৰি ধৰি পৰ্দা এহাতেৰে টানি অলপ যেন কিবা ভাবিলে, তাৰ পিছত আকৌ যাবলৈ ধৰিলে। হঠাৎ বিমলৰ ৰুমত সোমাই পৰিল।

কোঠালিটোৰ সকলো একেদৰেই আছে। আজি আৰু কেইঘণ্টামান পিছতে যে এজন মানুহ ইয়াৰ পৰা গুচি যাবগৈ তাৰ কোনো চিনেই নাই। তাই চুকৰ টেবুলখনলৈ চালে, ফুলদানীটোত ইমানদিনৰ মূৰত আজি প্ৰথম নতুন ফুল থোৱা হোৱা নাই।

হঠাৎ ৰেখাৰ চকুৰেদি সৰসৰাই পানী পৰিবলৈ ধৰিলে।

কিছু সময়ৰ পিছত আঁচলেৰে চকুলো মচি তাই ইফালে-সিফালে চাবলৈ ধৰিলে। ক'ত বাৰু নামটো পোৱা যাব? ক'ত? ক'ত? তাইৰতো সকলোতে অজস্ৰবাৰ লিখি থোৱা আছে — তাইৰ ডায়েৰীত, তাইৰ নোটবুকত, তাইৰ চিঠি লিখা পেডত... বিমল.... বিমল.... বিমল.... হাজাৰ হাজাৰ নাম।

এচুকত বিমলৰ দুটা বাকচ। ওপৰতে এটাচিটো। ৰেখাই ওচৰলৈ গৈ দেখিলে সেইটো খোলা— হয়তো চৌৰ্যতাৰ অপৰাধত সন্দেহ কৰিবলগীয়া কোনো মানুহ এই ভদ্ৰ শিক্ষিত ঘৰখনত থাকিব নোৱাৰে বুলিয়েই। এইখন ঘৰৰ চাকৰটো পৰ্যন্ত ভদ্ৰ আৰু বিশ্বাসী। অকণমানি ছোৱালীজনীয়েও এনে শিক্ষা পাইছে যে ভুলতো আনৰ বস্তু নোচোৱে।

ৰেখাই লাহে লাহে তাৰ ঢাকনিখন খুলিলে। সৰু ছুটকেছটো নানাৰকমৰ বস্তুৰে ঠাহ খাই আছে। পুৰণি চিঠি-পত্ৰ, চিঠি লিখা পেড, কেইঅনামান ভঙনীয়া পইচা, মিক্সাৰ পেপাৰ, ফাউণ্টেন পেন, এখন আধা মলিন ৰুমাল আৰু নানা কিবাকিবি। ৰেখাই পগলাৰ দৰে বস্তুবোৰ ওলট-পালট কৰি বিচাৰিব ধৰিলে....

কি নাম তাইৰ? কি কি?

এটা অসহ্য যন্ত্ৰণাময় কৌতূহলৰ তাড়নাত ৰেখাই বিমলৰ ছ্যুটকেছটো ওলট-পালট কৰি চাব ধৰিলে। কি যে এটা সুদৃঢ় অদ্ভুত বিশ্বাস— তাইৰ ৰক্তাক্ত বেদনাৰ কৌতূহলৰ জ্বালা নিবৃত্ত হ'বই হ'ব।

অৱশেষত এবাৰ নোটবুকখনৰ মাজৰ পাত এখিলাত তাই হঠাৎ ৰৈ গ'ল। তাইৰ মুখলৈ মৃত্যুৰ স্তব্ধতা নামি আহিল। নোটবুকখনত লিখা আছে— নবৌ, মিনু, মিনতি। হায় আকাশকুসুম!

দীনেশ চন্দ্ৰ গোস্বামী

দি হেয়াৰ টাইমাৰ

আৰু এদিন বা দুদিনতে এইটো লেব'ৰেটৰিত মোৰ কাম শেষ হ'ব। আচলতে কাম শেষ হৈছেই, এনেয়ে ইটো-সিটো উলিয়াই ইন্সপেকছন চলি থকা যেন দেখুৱাই আছো। সঁচা কথা ক'বলৈ গ'লে ইন্সপেকছননো কি! সকলো নিৰ্ভৰ কৰে তেওঁলোকে আমাক কিমান আদৰ-আপ্যায়ন কৰিছে, ডাইৰেক্টৰ আৰু ছিনিয়ৰ ছাইণ্টিষ্টবোৰে আমাক কিমান মূল্য দিছে, ইয়ং ৰিছাৰ্চবোৰৰ মাজত এট্ৰাক্টিভ দুই-এজনী আছেনে নাই, তেওঁলোকে কেনে আদৰ-যতন কৰিছে আৰু ভাল ৰিছিপচনিষ্ট-টনিষ্ট কোনোবা আছেনে নাই— এইবোৰ কথাৰ ওপৰতে। ৰিছাৰ্চ লেব'ৰেটৰিবোৰৰ মেনেজমেণ্টে আজিকালি এইবোৰ কথা বুজে। বুজে বাবেই ক'তো মুঠেই কাৰ্পণ্য নকৰে। সমপৰ্যায়ৰ একে লেব'ৰেটৰিবোৰক যাতে চেৰ পেলাব পাৰে তাৰৈ তেওঁলোকে খুব মনোযোগ দিয়ে। ৰিছাৰ্চত নহয় অৱশ্যে, অভ্যৰ্থনাতহে।

অৱশ্যে তাৰ মাজতে ৰিছাৰ্চো হয়। নহ'লে দেশখন চলিলহেঁতেন কেনেকৈ?

এইটো লেব'ৰেটৰিতো বেছ ভাল কামেই হৈছে— এই যে চোৰে পেলাই যোৱা চিগাৰেটৰ টুকুৰাৰ পৰা চোৰৰ ব্লাড গ্ৰুপ উলিওৱা, বেংকত লগাব পৰা ব'ডি হিট ডিটেক্টৰ, যাৰ ফলত ডকাইতৰ স্পষ্ট-অস্পষ্ট চিত্ৰ এখনেই যুগুতাই উলিয়াব পাৰি। বেংকত সেই সময়ত থকা কেইবাকুৰিও মানুহৰ মাজৰ পৰা, এইবোৰ ৰিপ'ৰ্টত লিখিম আৰু চেয়াৰমেনেও মোক আহিবৰ সময়ত ব্ৰিফ কৰিছেই— এইটো ফৰেনছিক লেব'ৰেটৰিক একেবাৰে ৰিজিয়নেল ষ্টেটাছৰ লেব'ৰেটৰি পতাৰ বাবে মিনিষ্ট্ৰিয়ে ঠিক কৰিছেই প্ৰায়। গতিকে ৰিপ'ৰ্টটো ভাল হ'ব লাগিবই। মই নিমিত্তহে মাত্ৰ।

বিজ্ঞানীকেইজনৰ প্ৰেজেণ্টেছন বিশদভাৱে চোৱা হ'ল। এতিয়া মই দুই-এটা প্ৰব্লেম দি তেওঁলোকক লগাই দিছো। অৱশ্যে ৰিপ'ৰ্ট ভাল যাবই। ইয়াৰ ছাইণ্টিষ্ট অলকা ফুকনক কথাটো মই প্ৰায় কৈছোৱেই। আৰু হেৰিকো কৈছো— আইৰিনক। আইৰিন চলিহাক। এই কথা ক'বলৈ মোৰ লাজ নালাগে যে প্ৰথম দেখাৰে পৰা আইৰিনক বৰ ধুনীয়া দেখো। প্ৰথম দিনা সোমাই আহোতেই ডাইৰেক্টৰ বি পি দত্তই চিনাকি কৰি দিছিল— 'আইৰিন, আমাৰ চাৰ্মিং ৰিছিপচনিষ্ট।' সঁচাই চাৰ্মিং লাগিছিল। বিশেষকৈ ফুলৰ তোৰাটো হাতত তুলি দিওঁতে মোলৈ চাই মৰা হাঁহিটো। তেতিয়া তোলা ফটো একপি দিবলৈ ডক্টৰ দত্তক ক'ব লাগিব।

আইৰিনে অলপ আগতে এনেক্স ৰুমটোত খোৱা টেবুল সজাই থৈ গৈছে। অলপ

পাছতে তাই মোক খাবলৈ মাতিব। আজি ডাইৰেক্টৰ ড° দত্ত নাই। চাৰিদিহীয়াৰ ওচৰত চাহ-দোকানত বোমা ফুটিছে, তালৈ বেলিষ্টিকছৰ টিমটোলৈ নিজে গৈছে। মই অকলেই খাব লাগিব। নহয় মানে, আইৰিন থাকিব পৰিচৰ্যা কৰি। ডাঙৰ বেংক অফিচাৰৰ ছোৱালী, আধুনিক আদব-কায়দাবোৰ ভালদৰে জানে।

এয়াৰ কণ্ডিচনড ভি আই পি ৰুমটোৰ কোমল চোফাত বহি মই যেন সেই কলেজৰ দিনৰ গল্প লেখকজনহে হৈ পৰিছিলো— ক'ৰ পৰা ক'লৈ গৈ আছিলো, এনেতে ইণ্টাৰকমত বুৰবুৰণি কটাৰ দৰে ৰিং এটা আহিল।

ঃ হেল্লো...

ঃ ছাৰ, আপোনাক লগ পাবলৈ ইউনিভাৰ্ছিটিৰ পৰা লেডি প্ৰফেছাৰ এগৰাকী আহিছে। — ৰিছিপচনৰ পৰা আইৰিনে ক'লে।

ঃ হুঁ? — বুজিব নোৱাৰাত মোৰ নাকৰ পৰা শব্দটো ওলাল।

এইবাৰ ৰহস্য সনা ভাবেৰে আইৰিনে মিহিকৈ ক'লে— নাম কাবেৰী বৰুৱা।

কাবেৰী বৰুৱা? হয়তো কিবা ৰিছাৰ্চ গ্ৰাণ্ট-টাণ্ট বিচাৰি আহিছে হ'ব পায়, মই ইয়াত থকা গম পাইছে কেনেবাকৈ। প্ৰথম আড়ষ্টতাৰ পৰা মুক্ত হৈ এইবাৰ মই আইৰিনক ধেমালি কৰি সুধিলো— ধুনীয়া নে?

আইৰিনে কিবা এটা ভাবিলে। হয়তো কি উত্তৰ দিলে মহিলাগৰাকীয়েও বুজি নাপাব, অথচ মোৰো কথাৰ উত্তৰ হ'ব অকমান ভাবিলে। তাৰ পাছত তাই সহজ উত্তৰ এটাকে দিলে— হয়... পঠাই দিওঁ নেকি ওপৰলৈ? নে লাঞ্চৰ পাছতে দেখা কৰিবলৈ ক'ম? অৱশ্যে 'হয়' শব্দটোত তাই কিছু বেছি জোৰ দিলে।

মই ৰহস্য কৰি ক'লো— ধুনীয়া যদি আৰু কি চাইছা? এতিয়াই পঠাই দিয়া। লগতে আৰু জোৰ দি ক'লো— বিলম্বৰ নাই প্ৰয়োজন।

আইৰিনৰ লগতহে মই এনেকুৱা ফ্ৰি আন ছাইণ্টিষ্ট বা অন্য কোনো ষ্টাফে মোক খুব ছিৰিয়াছ, নইঁহা মানুহ বুলিয়ে বুজিব পাৰিছে। হয়তো অলপ বদমেজাজী বুলিও ভাবিছে। নিজৰ ঠাইলৈ আহিছো যদিও চৰকাৰী কামত আহিছো। তাতে আহিছো একেবাৰে দিল্লীৰ ছাইণ্টিষ্ট ৰিছাৰ্চ ডেভেলপমেণ্ট বোৰ্ডৰ হেড কোৱাৰ্টাৰৰ পৰা; গতিকে অলপ মেজাজী যেন দেখুৱাব লগা হয়েই। অৱশ্যে শেষত ৰিপ'ৰ্টটো ভালেই দিম— লিখিম এইটো লেব'ৰেটৰিয়ে ৰিজিয়নেল ফৰেনছিক লেব'ৰেটৰি এটালৈ উন্নীত হোৱাৰ বীজ বহন কৰিছে। নন-কমিটেড, বুৰোক্ৰেটিক ভাষা। তথাপি এদিন ৰিজিয়নেল লেব'ৰেটৰি হৈ পৰিলে 'দৈনিক বন্ধু'ৰ ৰিপ'টাৰ হৰেন শইকীয়াক লৈ লেখাব পৰা যাব যে ১৯৮৮ চনতে লেব'ৰেটৰিটোৰ এই ভৱিষ্যৎ সম্ভাৱনাৰ কথা লিখি থৈ গৈছিল ডক্টৰ অমুকে ইত্যাদি। মানুহে মোক উদাৰ অন্তৰৰ, দূৰদৰ্শী পুৰুষ বুলি ভাবিব।

হে প্ৰভু! হাঁহি মাৰি যিগৰাকী মহিলা সোমাই আহিল তেওঁ মোৰ পুৰণি চিনাকি দেখোন। কাবেৰী। তেতিয়া পূজাৰী আছিল। এতিয়া বৰুৱা হ'ল। সেওঁতাত অকণ সেন্দূৰ থকাটো মন কৰিলে ধৰিব পাৰিব। আমাতকৈ এক ক্লাছ তলত পঢ়িছিল। ফিজিক্সত অনাৰ্ছ।

ধুনীয়া ছোৱালী বুলি নাম আছিল। কল্যাণ বৰুৱা নামৰ একে ক্লাছৰে ল'ৰা এটাৰ লগত ভাল আছিল। গতিকে আমি কাবেৰীৰ কথা মনলৈ বেছিকৈ নানিবলৈ চেষ্টা কৰিছিলো। অৱশ্যে ধুনীয়া ছোৱালী বাবে সুবিধা পালেই কথা-বতৰা পাতিছিলো। তাৰ পাছত কল্যাণৰ লগতে বোধহয় বিয়া হ'ল— সেইবোৰ আৰু গম নাপাওঁ।

মই ইমান আচৰিত হ'লো যে ক'ব নোৱৰাকৈয়ে থিয় হ'লো। এনেয়ে মানুহ আহিলে তেনে নকৰো। ফাইলত মূৰ গুজি ব্যস্ত দেখুৱাও।

ঃ চিনি পাইছে নহয়? কুৰি বছৰ আপোনাৰ লগত দেখা হোৱা নাই।

বৰ ধুনীয়া হৈ আছে কাবেৰী। বা আগতকৈ ভৰিহে পৰিছে বুলিব লাগিব।

ক'লো— নাপামনে? ইমান ধুনীয়া ছোৱালীক কোনোবাই পাহৰি যাব পাৰে?

কথাটো সঁচা নাছিল। বিয়াৰ আগতে কাবেৰী পূজাৰীৰ কথা কেতিয়াবা পুৱাৰ চিকুণ টোপনিৰ মাজতে মনত যে পৰা নাছিল সেইটো নহয়, কিন্তু সংসাৰৰ বোজা পৰাৰ পাছত লাহে লাহে কলেজীয়া আন কথাৰ লগতে কাবেৰীও হেৰাই গৈছিল।

ঃ আপুনি ইয়ালৈ অহা বুলি কালি 'দৈনিক বন্ধু'ত পঢ়িলো। আজিকালি কিমান ডাঙৰ মানুহ।

ঃ কোন, মই? নাই নাই এইবোৰ সেই হৰেনৰ কাম। হৰেন শইকীয়া যে চাকৰি-বাকৰি নাপাই শেষত কাগজত সোমাল, সি হঠাতে লগ পাই গ'ল এয়াৰপোৰ্টত। সি কাৰোবাক থ'বলৈ গৈছিল। তাৰেই কাম। সিহঁতকো কিবা একোটা নিউজ-ছিউজ লাগেতো। কথাটো পাতলাই দি মই ক'লো।

কাবেৰীৰ লগত আগতে সম্পৰ্ক ঘনিষ্ঠ কৰিব নোৱাৰিলো। কল্যাণ থকা কাৰণেই, কিন্তু এতিয়া বৰ ভাল চিনাকি যেনেই লাগিল বহুত দিনৰ মূৰত লগ পাই। মই ক'লো— কথা-বতৰা বাৰু পাছতে পাতিম, এতিয়া ইউ জইন মি ইন লাঞ্চ। উহু। মই একো আপত্তি নামানো।

কাবেৰীয়ে হেহোঁ-নেহোকৈ লাঞ্চত যোগ দিলে যদিও বিশেষ একো নাখালে। প্ৰাইভেচি নষ্ট হয় বুলি মই আইৰিনক আমি লৈ খাব পাৰিম বুলি আঁতৰাই পঠাইছিলো।

আমি দুই-এটা ইটো-সিটো কথা পাতিবলৈ ধৰিলো। মোৰ সংসাৰৰ কথা ওলাল। প্ৰভাক কাবেৰীয়ে চিনি পাছিলেই। প্ৰভাৰ সংস্কৃতত অনাৰ্ছ আছিল যদিও মোৰ লগত কথাটো ওলাই গৈছিল। কাবেৰীহঁতে হোষ্টেলত জোকাইছিলেই বোলে। আৰু দুটা ল'ৰা-ছোৱালী।

তাৰ পাছত সেই অনিবাৰ্য প্ৰশ্নটো— তোমাৰ?

কাবেৰীয়ে মূৰ জোকাৰিলে। সেই দিগদাৰী লগা পৰিৱেশটো আঁতৰ কৰিবলৈ মই তৰকাৰীত যে জ্বলা দিয়ে ইহঁতে তেনে ধৰণৰ কথা এটা উলিয়ালো।

কিন্তু মই তেতিয়া জনা নাছিলো যে তেতিয়া মই কিতাপৰ পাতনিটোহে মেলিছো, গোটেই কিতাপখনেই মুকলি হৈ পৰিব এতিয়া।

কাবেৰীয়ে মোক তেওঁৰ ডিপাৰ্টমেণ্টত চলোৱা সৰু ৰিছাৰ্চ প্ৰজেক্টটোৰ বাবে এটা

গ্ৰাণ্টৰ কথা কৈছিল। কেজুৰেলি কোৱা যেন লাগিছিল। ময়ো কথাটো চমু কৰিলো— তুমি মোক কাইলৈ দুই পৃষ্ঠাৰ নোট এটা দিবা— থ্ৰু প্ৰপাৰ চেনেল— তাত টাইটল, অব্‌জেক্‌টিভ, মেথ'ড'লজি আৰু বাৰ চাৰ্ট দি দিবা। ফাণ্ড কিমান লাগে, প্ৰত্যেক বছৰে লিখিবা। তিনি বছৰত প্ৰজেক্টটো শেষ হ'ব বুলি দেখুৱাবা। বাচ।

পিছদিনা সেই ৰিছাৰ্চ প্ৰজেক্টটো ডিছকাছ কৰাৰ অজুহাততে কাবেৰীৰ ঘৰ পালোগৈ। কাবেৰী বৈয়ে আছিল। ঠাইখিনি আওহতীয়া যদিও ঘৰটো ধুনীয়া, নিৰিবিলি। ভালদৰে সজাই-পৰাই ৰাখিছে।

কল্যাণ ক'ৰবালৈ যাবলৈ ওলাছিল। হেণ্ডচেক কৰিলে। চিগাৰেট যাঁচিলে, তাৰ পাছত দুই-এষাৰ কথা পাতিলে— বতৰ, ৰাস্তা, নৰ্দমাৰ পানী, নতুন চৰকাৰ ইত্যাদি। তাৰ পাছত মোৰ পৰা বিদায় লৈ নতুন বগা মাৰুতিখন চলাই গুচি গ'ল। বেংকত চাকৰি কৰা মানুহবোৰ এনেকুৱা স্মাৰ্ট হয়েই। আমিহে কিবা ফাইল ঘাটি ঘাটি জলহ হৈ পৰিছো।

চাহ আৰু দুবিধমান কিবা বস্তু আগত দি কাবেৰী কাষতে বহিল। নিজেও আগত একাপ চাহ ল'লে।

চাহকাপ হাতত তুলি লৈ লাহে লাহে খাবলৈ ল'লো। সঁচা কথা ক'ব লাগিলে কল্যাণ নথকা বাবে মোৰ ভালেই লাগিল। এফালে স্মাৰ্ট মানুহৰ আগত মই হীনমন্যতা অনুভব কৰো; আনফালে আকৌ কাবেৰীৰ লগত অকলে অকলে এনেদৰে কথা-বতৰা পাতিব পৰাটো এটা প্ৰিভিলেজ।

কিন্তু, হাৰে! কাবেৰীৰ চকুকেইটা বেছি ৰঙা হোৱা নাইতো। আমি বহুপৰ মনে মনে বহি থকা নাইনে? ময়েই সেইবাবে আৰম্ভ কৰিলো— বৰ ধুনীয়া ঘৰ।

কাবেৰীয়ে উত্তৰ নিদিলে, কিন্তু এটা হুমুনিয়াহ তেওঁৰ নিয়ন্ত্ৰণৰ বাহিৰ হৈ ওলাই আহিল।

মই আগতেও নানা অকেজনত দেখিছো যে ল'ৰা-ছোৱালী নোহোৱা মানুহৰ আগত যিকোনো কথা ক'লেও ঘূৰি ঘূৰি ঠিক সেইটোতে পৰা যেন লাগে।

ঃ মই কেতিয়াও সেইবোৰ কথা লৈ উত্ৰাৱল হোৱা নাছিলো। কাবেৰীৰ নিয়ন্ত্ৰণৰ বাহিৰ হৈহে যেন শব্দবোৰ আপোনা-আপুনি ওলাই আহিছে।

ঃ কোনবোৰ কথা? বুজিব নোৱাৰি মই সুধিলো।

কাবেৰীয়ে পোনপটীয়াকৈ উত্তৰ নিদিলে; কিন্তু কৈ গ'ল— কল্যাণক লৈয়ে মই সুখী হৈ থাকিব খুজিছিলো।

মই মাত্ৰ শুনি গ'লো।

ঃ কিন্তু অ'ৰ-ত'ৰ নানা পৰিস্থিতি, বন্ধু-বান্ধৱৰ চাৱনি-মন্তব্য আৰু বিশেষকৈ মাকৰ প্ৰশ্ন— এইবোৰে কল্যাণক যেন লাহে লাহে ব্যতিব্যস্ত কৰি তুলিলে। কাবেৰী অলপ ৰ'ল। পোহৰ কমি আহিছিল, কিন্তু লাইট জ্বলাবলৈ তেওঁ মন নকৰিলে।

ঃ দোষটো যে কল্যাণৰ কল্যাণে সেইটো জানিছিল। আমাৰ দুয়োকে পৰীক্ষা কৰি ডিব্ৰীৰ ডাক্তৰে সেই আমোঘ সত্যটো ঘোষণা কৰিছিল— তেওঁ স্পাৰ্মবোৰ ডিফৰ্মড্‌।

মই চাহৰ কাপটোত এনেয়ে এটা চুমুক দিলো।

ঃ মই তাৰবাবে একো দুখ কৰা নাছিলো। কল্যাণক সুখী কৰি ৰাখিবলৈ যত্ন কৰিছিলো; কিন্তু কল্যাণ লাহে লাহে উগ্ৰ হৈ আহিল। এদিন তেওঁ সেই ভয়ানক প্ৰস্তাৱটো মোৰ ওচৰত তুলিলে।

ঃ কি প্ৰস্তাৱ?

কাবেৰী মনে মনে ৰ'ল। মোৰ প্ৰশ্নটোৱে বিৰক্ত কৰা নাইতো? ময়ো মনে মনে ৰৈ গ'লো।

ঃ তেওঁ তেওঁৰ বন্ধু এজনক মোৰ ওচৰলৈ অনাৰ প্ৰস্তাৱ দিলে। কাবেৰীয়ে শূন্যলৈ চাই ক'লে।

এনেয়ে মই এই কথাষাৰ এনেদৰে ক'লে ঠিক বুজিলোহেঁতেননে নাই ক'ব নোৱাৰো, কিন্তু পৰিস্থিতি, পৰিৱেশ, কথাৰ সুৰ, তাৰ প্ৰসংগ এইবোৰৰ একোটা ডাঙৰ বৰঙণি আছে। কথাটো বুজাৰ লগে লগে মোৰ ডিঙিটো শুকাই যোৱা যেন লাগিল।

ঃ কল্যাণে সমাজৰ আগত লাজৰ কথা ক'লে, বুঢ়া বয়সত আশ্ৰয়ৰ কথা ক'লে। বন্ধুৰ সহায়ত হ'লেওতো সেয়া মোৰতো পূৰা-পূৰিয়েই। কল্যাণৰ যেন নহয় আন কোনে জানিব? — বন্ধুজনতো আমাৰ দুয়োৰে বন্ধু, তেওঁ ছিৰিয়াছ মানুহ, তেওঁ ক'তো কেতিয়াও নুলিয়ায়। আমাৰ শাস্ত্ৰতো তেনে কথা আছে— তেওঁ মোক বুজাবলৈ ধৰিলে।

ইমানপৰে যে কাবেৰীৰ চাহ চেঁচা হৈ চামনি পৰিবলৈ লৈছিল মনেই নাছিল। হঠাতে তেওঁৰ সেইফালে চকু যোৱাত কাপটো তুলি চাহখিনি ঘোট ঘোটকৈ পি খালে।

ঃ কল্যাণে মোক সন্ন্যাসীৰ ওচৰলৈও নিব খুজিছিল। অসুবিধাটো য'ত কল্যাণৰ দেহতহে, মোৰ নহয়, তাত সন্ন্যাসীয়ে যে মোৰ ওপৰত কি মন্ত্ৰৰ পৰশ চলাব মোৰ জনা আছিল। মই মান্তি নহ'লো।

বহুপৰ আমি আন্ধাৰতে থমথমকৈ বহি থাকিলো। ৰিছাৰ্চ গ্ৰাণ্ট বিচাৰি কালি মোৰ ওচৰলৈ যোৱাটো যে এটা অজুহাত সেইটো মই বুজিলো। কাবেৰীয়ে যেন তেওঁৰ সংঘাতৰ কথা কাৰোবাক লৈ বোজা পাতলাব খুজিছিল। কিন্তু মোক কিয়?

ঃ তাৰ পাছত আমাৰ মাজত সৰু-সুৰা কথাতে খুট-খাট লাগিবলৈ ধৰিলে। মই যেন কৰিবলৈ ধৰিলো কল্যাণ যেন লাহে লাহে মোৰ পৰা আঁতৰি যাবলৈ ধৰিলে। ঘৰলৈ আহোতে তেওঁৰ প্ৰায়েই পলম হয়। সুধিলে কিবা এটা নিৰস উত্তৰ দিয়ে আৰু শেষত এতিয়া কল্যাণ মাজে মাজে ৰাতি ঘৰলৈ নাহেও। এই আওহতীয়া ঘৰটোত গোটেই ৰাতি মই উজাগৰে কটাওঁ।

একো কথাকে বিচাৰি নাপাই অলপ পাছত মই উলিয়ালো— ৰিছাৰ্চ প্ৰজেক্টটো ৰেডি কৰিলা তেনেহ'লে? দুটা পেজৰ নোট এটা বনাব কৈছিলো যে?

কাবেৰীয়ে ঠাট্টা কৰাৰ দৰে হাঁহি এটা মাৰিলে— আপোনাকহে মই এটা ৰিছাৰ্চ প্ৰব্লেম দিব খুজিছো ডক্টৰ। সচৰাচৰৰ দৰে নহয় অলপ বেলেগ।

কাবেৰীৰ ঘৰৰ পৰা গাড়ী আহি যেতিয়া ফৰেনছিক লেব'ৰেটৰি কেম্পাছত সোমাল, গেষ্ট হাউছৰ লগে ডাইৰেক্টৰৰ ৰেছিডেন্সলৈ গাড়ী নিবলৈ ক'লো। ড° ঘৰতে আছিল। আদৰ-সাদৰ কৰি মাতি নিলে।

মই প্ৰব্লেমটো এক প্ৰকাৰ খাৰা কৰি পেলাইছিলো। আমাৰ চেয়াৰমেনে সদায় কয়— প্ৰব্লেম এটা ভালদৰে ভাবি-চিন্তি সজাই ল'ব পাৰিলেই জানিবা ইট ইজ ছলভ্‌ড, তাৰ আধা সমাধান পাইছাই।

ঃ ড° দত্ত, এ— মানে সেই আপোনালোকৰ ইয়াৰ চুলিৰ বিষয়ে কেনেকুৰা এক্সপাৰ্টাইজ আছে? কিবা নতুন গৱেষণা হৈছেনে? মানে ধৰক চুলি এডাল পালে, গৰাকীৰ বিষয়ে কি কি সম্ভেদ দিব পাৰিব আপোনালোকে?

কাবেৰীৰ চেলেঞ্জটো বাৰে বাৰে মনলৈ আহি থাকিল। কাবেৰীয়ে লক্ষ্য কৰি আহিছে যে কল্যাণ আনমনা হৈছে, কল্যাণে ভিন্ন গতি কৰিব লাগিছে। কল্যাণৰ চুৱেটাৰত লাগি আহিছে দীঘল চুলি— এদিন নহয় তিনি-চাৰিদিনো। কল্যাণে আজিকালি কাবেৰীক নিবিচাৰেও। বেংক মেনেজমেণ্টৰ এম ডি চলিহাৰ ঘৰলৈ আহ-যাহ চলিছে বুলি কাবেৰীয়ে শুনিছে— আনকি চলিহাৰ পৰিবাৰ নথকা অৱস্থাতো। জীয়েক আইৰিনৰ নহয়তো এই চুলি? পাৰিবনে আপোনাৰ ফৰেনছিক বিজ্ঞানে ক'ব?

কাবেৰীৰ কথাখিনিকে মই বেলেগ ৰূপত আৰু এটা একাডেমিক হাব-ভাব ঘটাই ড° দত্তক কোৱাত ড° দত্তই প্ৰফেছাৰসুলভ হাঁহি এটা মাৰি ক'লে— এডাল চুলি যদি ঘটনাস্থলীত পায় সেইডাল চুলি অমুক মানুহজনৰ হয়নে নহয় কোৱাটো একেবাৰে উজু কথা। পোৱা চুলিডাল আৰু মানুহজনৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰা চুলি এডাল স্কেনিং ইলেক্ট্ৰন মাইক্ৰ'স্কোপত চালেই হ'ল। ফটফটীয়াকৈ ওলাই পৰিব। এইটো ফৰেনছিক বিজ্ঞানীৰ বাবে একো নতুন কথা নহয়। আনকি সাধাৰণ মাইক্ৰ'স্কোপেৰে বহুখিনি ৰিজাল্ট উলিয়াব পাৰি।

কথাটো মই নাজানিছিলো, কিন্তু ইমান নজনা যেন দেখুৱাটো ভাল নহয়। মই শলাগিলো। কোন ছাইণ্টিষ্টে আপোনাৰ ইয়াত এই বিষয়ৰ কাম কৰে?

ঃ অলকাই। অলকা ফুকন যে, বৰ ইণ্টেলিজেণ্ট ছোৱালী। মেৰেজ লাইফটো ভাল নহ'ল বেচেৰীৰ। ডাইভোৰ্ছ। ল'ৰা এটা আছে। অলপ ৰৈ ড° দত্তই আৰু ক'লে— অলকাহঁতৰ গ্ৰুপটোৱে চুলিৰ বিষয়ে বহুতো নতুন কামো কৰিছে। এই ধৰক ঘটনাস্থলীত চুলি এডাল পালে তাৰ পৰা তাৰ গৰাকীৰ ব্লাড গ্ৰুপ উলিয়াব পাৰে, চুলিত উফি বা তেনে কিবা থাকিলে তাৰ পৰা মানুহজনক চিনাক্ত কৰিব পাৰে, চুলিৰ পৰা মানুহজনৰ নিউট্ৰিছনৰ ষ্টেটাছ উলিয়াব পাৰে। তেওঁ মদ খায় নে নাই আৰু চুলিডাল সৰাৰ পৰত তেওঁ নিচাত আছিল নে নাই তাকো উলিয়াব পাৰে।

শেষৰ ফালে ড° দত্তৰ কথাবোৰ মোৰ কাণত নোসোমোৱা হৈ আহিল। তেওঁ ড্ৰিংক এটা যাচিছিল, কিন্তু মই আৰু নৰ'লো।

ৰাতি ভালদৰে টোপনি নাহিল। পিছদিনা পুৱা ভি আই পি ৰুমটোত চাহ দিবলৈ আহোতেই এবাৰ আইৰিনক অকণমান ওচৰ চপাই আনিলো। তাৰ পাছত তাইৰ চুলিৰে

মোৰ আঙুলি বুলাই দি দেউতাকে মৰম কৰাদি কৰিলো। আইৰিন কিন্তু প্ৰেমিকৰ ওচৰ চপাদি চাপি আহি লেবেজান হৈ দিলে। মই তাইক থুঁতৰিটোত ধৰি জোকাৰি দি ক'লো— দুষ্ট ছোৱালী ক'ৰবাৰ।

চাহকাপ লৰালৰিকৈ খাই এইবাৰ অলকা ফুকনক মাতি পঠালো। আইৰিন চলিহাৰ চুলি দুডাল বাওঁহাতৰ তৰ্জনী আঙুলিত মেৰিয়াই মেৰিয়াই পাছত ষ্টেপবোৰ ভাবি থাকোতে অলকা আহিল।

ঃ তুমি যে হেয়াৰৰ লাইনতো কাম কৰিছা সেইটো বিশেষ নাজানিছিলো। মই ক'লো— তোমাৰ স্কিনৰ কামবোৰৰ বিষয়েহে সিদিনা প্ৰেজেণ্টেছনত কৈছিলা।

অলকাই হাঁহি এটা মাৰিলে। বৰ ধুনীয়া দাঁত। আৰু মোৰ দৰে বিবাহিত মানুহে ক'ব নাপায়, ওঁঠো বৰ ধুনীয়া। তাৰ পাছত ক'লে— সিদিনা ছাৰ, আমাৰ হেয়াৰৰ কামৰ বিষয়েও শ্লাইড দুখনমান আছিল, সময় পাৰ হোৱাতহে নেদেখুৱালো।

ঃ অ, কোৱাচোন এই লাইনত তোমালোকে—

ঃ ছাৰ, হেয়াৰ হ'ল আমাৰ স্কিনৰে এটা মেডিফিকেছন। নখো তেনেকৈ মোডিফাইড স্কিনহে। মানুহৰ নেকেড স্কিনখনত হাজাৰ হাজাৰ হেয়াৰ, মানে চুলি বা নোম থাকে। আমাৰ মাথোঁ ওঁঠত (আঃ মোৰ বুকুখন টনটনাই গ'ল!) আৰু হাত-ভৰিৰ তলুৱাতহে নোম নাথাকে। জন্মৰ আগতেই মাকৰ গৰ্ভাশয়ত থাকোতেই, কেঁচুৱা এটাৰ গাত বহুত বেছি নোম থাকে। জন্মৰ পাছত তৰপে তৰপে চুলি গজি সৰি কেইমাহমানৰ পাছত মূৰ আৰু চেলাউৰিত ডাঠ চুলি বা নোম গজে। বৰ্ধনৰ লগে লগে কিশোৰ অৱস্থাত কাষলতিৰ তলত ডাঠ নোম গজে, যৌনাংগৰ ওপৰত পিউবিক হেয়াৰ গজে।

নিজৰ বিষয়টোত ক'বলৈ পালে ছাইণ্টিষ্টবিলাকে অলপ দীঘলীয়া ইণ্ট্ৰ'ডাকছন এটাৰে আৰম্ভ কৰে। মোৰ ধৈৰ্য কম। আমাৰ চেয়াৰমেনৰ লগত থাকি থাকিয়েই তেনেকুৱা হৈ পৰিছো হ'ব পায়। 'আগৰখিনি মই জানো, নতুনখিনি কোৱা' বোলাত অলকাই ডিঙি পৰিষ্কাৰ কৰি লেক্‌চাৰ এটাৰ বাবে সাজু হ'ল।

ঃ মংগোলীয় মানুহ এজনৰ চুলি যে একেবাৰে পোন, নিগ্ৰো এজনৰ কেকোঁৰা-কেঁকুৰি তাৰ কাৰণ হ'ল কেৰাটিনৰ অৱস্থা। কেৰাটিন নামৰ এই বিশেষ প্ৰ'টিনবিধৰ অৱস্থানে এই পোন বা কেঁকোৰা গুণটো দিয়ে।

ঃ বুজিলো যে এই বিশেষ প্ৰ'টিনৰ অৱস্থান চাই তুমি এটুকুৰা চুলি কোন জাতৰ ক'ব পাৰিবা। তাৰ পাছত মোৰ সমস্যাটোলৈ আহি ক'লো— কিন্তু আমাৰ ইয়াতেতো প্ৰায় একে জাতৰ মানুহ। তেনে ক্ষেত্ৰত দুজন মানুহৰ চুলিৰ পাৰ্থক্য ধৰিব পাৰিবানে? বা দুডাল চুলি একেজনৰ হ'লে একেজন মানুহৰ বুলি নিশ্চিতকৈ ক'ব পাৰিবানে?

অলকা অলপ ৰ'ল। তাৰ পাছত ক'লে— আপুনি এটা কাম কৰিব নেকি ছাৰ? বেয়া নাপায় যদি আমাৰ লে'বলৈ আহক।

ছিৰিৰে নামি যাওঁতে কিবা এটা গধুৰ যন্ত্ৰ ওপৰলৈ তুলি অনা মানুহ চাৰিজনক বাট এৰি দিওঁতে অলকাই মোৰ গাত মৃদু খুন্দা এটা মাৰিলে। মোৰ গাটো জিকাৰ খাই উঠিল।

অলকাৰ ধুনীয়া এয়াৰ কণ্ডিচনড্ লেব। ছালৰ লেব'ৰেটৰি বাবে গোন্ধাব বুলি ভাবিছিলো। নাই। অলকাৰ গাৰ পৰা ভাহি অহা দামী চেন্টৰ ফুৰফুৰীয়া গোন্ধটোহে নাকত লাগিল।

গ্ৰুপটোৰ আন বিজ্ঞানী আৰু গৱেষককেইজনৰ লগত চা-চিনাকি কৰি দিয়াৰ পাছত অলকাই মোক কেবাখনো ফটোমাইক্ৰ'গ্ৰাফ দেখুৱালে। ৰংচঙীয়া, এবষ্ট্ৰেক্ট আৰ্ট যেনহে লাগে। ক'লে— চাওক ছাৰ, এইডাল মোৰ ল'ৰাটোৰ চুলি, এইডাল আকৌ মোৰ চুলি। দেখাত একেই, কিন্তু ফটোমাইক্ৰ'গ্ৰাফ দুটা চাওক।

মই দেখিলো দুয়োটাৰে বেছ পাৰ্থক্য আছে। আজিকালি লেইট্জ কম্পিউটাৰাইজ্ড মাইক্ৰ'স্কোপৰ সহায়ত হেয়াৰ ছেফ্টত থকা পিগমেণ্টবোৰ গণি পেলাব পাৰি। প্ৰতিজন মানুহৰে পিগমেণ্টৰ সংখ্যা বেলেগ বেলেগ; পিগমেণ্টৰ ৰঙৰ ৰেছিঅ' বেলেগ বেলেগ। তদুপৰি ছাৰ— নাটকীয়ভাৱে অকমান পিছুমুৱাকৈ খোজ দি অলকাই ক'লে— এই তিনিটা এটাচ্চমেণ্ট আমাৰ গ্ৰুপে ডেভেলপ কৰা। এইটোৰ সহায়ত চুলি বা নোমৰ টুকুৰা এটাৰ পৰা মানুহজনৰ বয়স উলিয়াব পাৰি। টিভি স্ক্ৰিনত স্কেনিং ইলেক্ট্ৰন মাইক্ৰ'স্কোপৰ বিশ্লেষণ দেখুৱাই অলকাই আৰু বহু কথা ক'লে।

এইবোৰ লেক্চাৰ ইমানকৈ আজিকালি শুনি থাকিব লগাত পৰিছোঁ যে মই প্ৰায়েই ব'ৰ হৈ যাওঁ। গতিকে, নতুন যন্ত্ৰ-পাতিবোৰৰ কথা শুনাতকৈ মই মোৰ সমস্যাটোলৈ পোনে পোনে আহিলো নাটকীয়ভাৱেই।

ঃ"গতিকে, মিছ ফুকন! বাওঁ হাতৰ তৰ্জনী আঙুলিৰ পৰা আইৰিন চলিহাৰ চুলি দুডালৰ মেৰ খুলি খুলি ক'লো— এই দুডাল চুলি লোৱা। দীঘল চুলি দেখি অলকা আচৰিত হ'ল যদিও দক্ষ বিজ্ঞানীৰ দৰে চুলি দুডাল আলফুলকৈ পেট্ৰি ডিছ এখনত থ'লে। তাৰ পাছত মোৰ মুখলৈ চালে।

এইবাৰ কোটৰ জেপৰ পৰা কালি সন্ধিয়া কাবেৰী বৰুৱাই দিয়া ফটোৰ ৰীলৰ খালী টেমাটো উলিয়ালো। ইয়াতো তিনিডাল চুলি আছে— মই ক'লো। এতিয়া তুমি মোক যিমান সোনকালে পাৰা আৰু যিমান বিতংকৈ পাৰা চুলি কেইডালৰ বিষয়ে তথ্য দিয়া।

দিনটো ডাইৰেক্টৰ দত্ত আৰু তেওঁৰ ছিনিয়ৰ ছাইন্টিষ্টকেইজনৰ লগত ব্যস্ত থাকিলো যদিও অলকাৰ ৰিজাল্টবোৰৰ বাবে পৰীক্ষাৰ ৰিজাল্টৰ বাবে বাট চোৱাৰ দৰে উৎকণ্ঠাৰে বাট চালো।

লাঞ্চৰ পাছত অলকা আহিল। তেওঁৰ মতে মই আঙুলিত মেৰিয়াই নিয়া চুলি দুডাল টেমাত থকা চুলি দুডালেৰে সৈতে হুবহু একে। আঙুলিত মেৰিয়াই নিয়া চুলি দুডাল একেবাৰে নতুন। হয়তো আজিৰ ছেম্পলেই হ'ব। বাকী দুডাল সৰি পৰাৰ বা ছিঙি অনাৰ এসপ্তাহৰ বেছি হৈছে। টেমাৰ তৃতীয় চুলিডাল বেলেগ তিৰোতা মানুহৰ (ইমান দীঘল চুলি তিৰোতা মানুহৰ হ'বই মইনা!), বয়স চল্লিছ প্লাছ মাইনাছ পাঁচ। ব্লাড গ্ৰুপ 'বি পজিটিভ'।

গম্ভীৰ সুৰত অলকাই যোগ দিলে— এই যে তৃতীয় চুলিডালৰ গৰাকী, মহিলাগৰাকী, যোৱা তিনিটা মাহত তেওঁ কোনো ছেক্সুৱেল এক্সাইটমেণ্ট পোৱা নাই। আনহাতে মিলি যোৱা চুলিকেইডালৰ গৰাকী, মহিলাগৰাকীয়ে প্ৰমাণ কৰিছে, ডেট শ্বি ডেড বিন গেটিং

ছেক্সুৱেল এক্সাইটমেণ্ট কোৱাইট ফ্রিকুৱেণ্টলি। আপোনাৰ হাতত মেৰিওৱা চুলি কেইডালত যোৱা তিনিদিন আগতেও যৌন-উদ্দীপনা পোৱাৰ চিন আছে।

এওঁ দৈৱজ্ঞ নেকি! মই জটিল দৃষ্টি এটাৰে অলকাৰ চকুলৈ চালো।

ঃ ছাৰ, আপোনাক তেতিয়া দেখুৱাইছিলো— শ্ৰেণীত আগতে মনোযোগ নিদিয়া ছাত্ৰক বাইদেৱে আকৌ এবাৰ কিছু বিৰক্তিত দোহাৰাৰ সুৰত অলকাই ক'লে— কেনেকৈ আমাৰ নতুন এক্সৰে এটাচ্চমেণ্টটো স্কেনিং ইলেক্ট্ৰন মাইক্ৰ'স্কোপৰ লগত লগ লগাই এটা পাৰফেক্ট হেয়াৰ টাইমিং কৰিব পাৰি।

অলকাৰ কথাৰ পৰা বুজিলো— চুলি বাঢ়ি বাঢ়ি দীঘল হৈ গৈ থকাৰ লগে লগে শৰীৰৰ কেমিকেল কম্পাউণ্ড আৰু ট্ৰেছ এলিমেণ্টবোৰ চুলিত অংকিত হৈ গৈ থাকে। চুলিৰ গাঁত বা ফলিকলটোৱে স্থিৰ হাৰত শৰীৰৰ পৰা ৰাসায়নিক মৌল একোটা পাই গৈ থাকে; কিন্তু চুলিৰ বৰ্ধন সদায় একে গতিত নহয়। চুলি খৰকৈ বাঢ়িলে মৌলটো চুলিত পাতলকৈ বিয়পি পৰে, স্বাভাৱিক হাৰত বাঢ়িলে মৌলটোও স্বাভাৱিক হাৰত চুলিত জমা হয়। গতিকে চুলি একোডালক কেমিকেল টেপৰেকৰ্ডাৰ একোটাই বুলিব পাৰি।

কিন্তু, গৰাকীজন উত্তেজিত হ'লে, বিশেষকৈ তেওঁ যৌন উত্তেজনাৰ শীৰ্ষত থাকিলে চুলি বেগাই বাঢ়ে।

ঃ গতিকে আমাক এটাচ্চমেণ্টটোৱে নমুনা চুলিডালৰ পইণ্ট-বাই-পইণ্ট কনচেণ্ট্ৰেছন জুখি উলিয়াব পাৰে। তাত চুলিডালত হোৱা নৰ্মেল ডে এণ্ড নাইট ভেৰিয়েছনৰ সময়ৰ দাগ দিব পাৰি। তদুপৰি, অতি নিৰ্ভুলভাৱে যৌন উদ্দীপনা পোৱাৰ সময়ত উলিয়াব পাৰি। পিউবিক হেয়াৰ ছেম্পল পালে আৰু সুবিধা হয়; কাৰণ পিউবিক হেয়াৰ যৌন উত্তেজনাৰ সময়ত অতি বেগাই বাঢ়ে।

অলপ বৈ সাফল্যৰ হাঁহিৰে অলকাই যোগ দিলে— তিনিটা এডালটেৰিৰ বেলেগ বেলেগ কেছত আমি সফলভাৱে প্ৰেমিক-প্ৰেমিকা যুটিবোৰৰ উত্তেজনাৰ হেয়াৰ টাইমিং মেট্‌ছ কৰাই দিছো।

অলকাই এনে দক্ষতা আৰু নিৰ্লিপ্ততাৰে এনে কথা ডেকা মানুহ এজনৰ আগত কৈ যাব পাৰে ভাবিলে আচৰিত লাগে। অথচ আমাৰ প্ৰভাই দেখোন মাহেকীয়া হোৱা কথাটোকে মোক ক'বলৈ ভীষণ টান পায়।

সন্ধিয়া যেতিয়া কাবেৰীৰ ঘৰ পাওঁ, আশা কৰা মতেই কল্যাণ ঘৰত নাছিল। তাঁতী শাড়ী এখনেৰে কাবেৰীক চমৎকাৰ লাগিছিল।

ঃ দুডাল চুলি আইৰিন চলিহাৰ হয়, কিন্তু আনডাল নহয়। তদুপৰি আনডালত উদ্দীপনাৰ চিন নাই। অলকা ফুকনৰ ৰিছাৰ্চৰ বিষয়ে থূলমূলকৈ বুজাই দি কাবেৰীক ক'লো।

আইৰিনৰ চুলি সম্পৰ্কে কাবেৰীয়ে কোনো আবেগ নেদেখুৱালে।

কাবেৰী ইণ্টেলিজেণ্ট। সেই 'আনডাল' তেনেহ'লে মোৰ চুলি হ'ব। তেওঁ ক'লে।

মই কাবেৰীৰ চুলিৰ ছেম্পল এটাও মেট্‌ছ কৰাবৰ বাবে খুজিলো। কাবেৰীয়ে ফণী আনি মূৰ আঁচুৰি দিব খুজিছিল। মই নালাগে বুলি কৈ কাবেৰীৰ মূৰটো মোৰ বুকুৰ ওচৰলৈ আনি, বাইফোকেল চছ্‌মাযোৰৰ তলৰ অংশৰে চকু ফ'কাচ কৰি কাবেৰীৰ চুলি দুডালমান

গুৰিতে ছিঙি কাগজত জাপি ল'লো। চুলি ছিঙোতে ইমান মোলায়েম গোন্ধ এটা নাকত লাগিল যে মই নাক আৰু ওঁঠেৰে তেওঁৰ চুলিখিনি লাহেকৈ চুই চালো। কাবেৰীয়ে হয়তো গমেই নাপালে; কিন্তু মই চুলি এডাল ছিঙি উঠাৰ পাছতো তেওঁ মূৰটো আঁতৰাই নিবলৈ খৰধৰ নকৰিলে।

উলিয়াও নে নুলিয়াও ভাবি থাকোতে কল্যাণৰ পিউবিক হেয়াৰৰ কথাটোও মুখেৰে ওলাই গ'ল। ভিতৰলৈ কল্যাণৰ বাথৰুমত থোৱা আণ্ডাৰ গাৰমেণ্ট এটাৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰি কাবেৰীয়ে তাকো বগা খাম এটাত ভৰাই দিলে।

মই যে এইবোৰ কিহৰ বাবে কৰি ফুৰিছো ক'ব নোৱাৰো। কিবা এটা মায়াতহে সোমাই পৰিছো যেন পাওঁ।

আগতে ঠিক কৰি থোৱা মতেই মোৰ প্ৰাইভেট ডিনাৰ এঠাত যোগ দিবৰ বাবে আইৰিন আহিল। ফিয়েট এখন চলাই পৰী যেন হৈ আহিছে। ফিয়েটখনৰ ৰংটো মোৰ মেজত থকা খামটোৰ দৰে ডাঠ নীলা।

আদৰি নি বহুৱালো। বিয়েৰ দুবটল বয়টোৰে দি যোৱাৰ পাছত দুৱাৰত খিলি লগাই দি কথা পাতি থাকি বিয়েৰত চুমুক দিলো।

তাৰ পাছত কথাবোৰৰ মই বৰ বিতং বৰ্ণনা দিব নোখোজো; কিন্তু এটা কথা ঠিক যে আইৰিন অলপ সহজে লেবেজান হৈ পৰে। হয়তো ডেকা মানুহৰ গোন্ধটোৰেই তাইক দুৰ্বল কৰি তোলে।

অলকা ফুকনে পিছদিনা লেব'ৰেটৰী খোলাৰ ডেৰঘণ্টা পাছতে দুটা ৰিজাল্ট দিলে। এক— আগৰ যে আনমেট্‌ছড চুলিডাল, আজি পুৱা দিয়া দীঘল চুলি দুডাল যি গৰাকী মহিলাৰ তেওঁৰেই চুলি আছিল। দুই— বগা আৰু নীলা খামত দিয়া পিউবিক হেয়াৰকেইডালৰ ছেক্স পিকবোৰ মেট্‌ছ কৰিছে, কিন্তু নীলা খামত থকা ছেম্পলটোত একেবাৰে শেষত এটা এক্সট্ৰা পিক পোৱা গৈছে। সেই পিকটো যে যোৱা ৰাতিৰ সেইটো বুজি লাজ লাগি গ'ল।

কাবেৰীক মই ফোনতেই কথাখিনি ক'ব পাৰিলোহেঁতেন যে কল্যাণ-আইৰিনৰ উত্তেজনাৰ পিক মিলি গৈছে কেবাবাৰো। আৰু কাবেৰীৰ ছেম্পলৰ ক'তো একো পিকেই নাই।

কিন্তু আজি দুদিনমান বিশ্লেষণ কৰি দেখিছো যে অলকা ফুকন অলপ নিৰস, হয়তো ডাইভোৰ্ছৰ আগৰ সংঘাত আৰু বৰ্তমানৰ ৰিছাৰ্চৰ ব্যস্ততাই এনে কৰিছে, আইৰিন চলিহাই অলপ সহজতে ধৰা দিয়ে আৰু কাবেৰী বৰুৱা? কাবেৰীক মোৰ যেন অলপ মৰম লাগে। এনেয়ে।

গতিকে কল্যাণৰ ব্যস্ততাৰ পৰতে সিদিনাও গধূলি কাবেৰীহঁতৰ ঘৰ পালো। স্মাৰ্ট ড্ৰেছ পিন্ধি চাবি ঘূৰাই ঘূৰাই কল্যাণ ক'ৰবালৈ যাবলৈ ওলাইছিল। মোক দেখি দুৱাৰমুখতে সৌহাৰ্দ্যসূচক কথা পাতিলে। তাৰ পাছত কাবেৰীক মাত দি ওলাই গ'ল।

ৰিজাল্টৰ ডিটেইলখিনি শুনাৰ পাছত কাবেৰী থমথমকৈ বহুপৰ বহি ৰ'ল। কোনো কথা নাই, হুমুনিয়াহো নাই। ৱাল ক্লকটোৱে গধূলি সাত বজাৰ ঘণ্টা মাৰিলে।

এনেকৈ বহি থাকিলে ক'তো উপস্থিত হ'ব নোৱাৰিম। গতিকে নানা ধৰণে শব্দবোৰ

মনত সজাই-পৰাই মই উপদেশ দিয়াৰ সুৰত মাতটোত যিমান পাৰি আৱেগ বা উষ্ণতা কমাই ক'বলৈ ধৰিলো— এটা কথা কাবেৰী। হেৰি, মানে তোমাৰ চুলিৰ নমুনাৰ পৰা এই কথা স্পষ্টকৈ ওলাই পৰিছে যে তুমি কেবামাহো ধৰি স্বাভাৱিক জীৱন-যাপন কৰা নাই। আৱেগ-উত্তেজনা এইবোৰ নোহোৱাকৈ, একেবাৰে কোনো পিক নোহোৱাকৈ চলা ফ্লেট কাতৰ জীৱন এটাক কেতিয়াও নৰ্মেল বুলিব নোৱাৰি।

তাৰ পাছত কেনেকৈ কি ক'লে মই অলপ আগবাঢ়িব পাৰিম ধৰিব নোৱাৰি ৰৈ গ'লো।

কাবেৰী হঠাতে থিয় হৈ ভিতৰলৈ খোজ দিলে। বেয়া-চেয়া পালে নেকি বাৰু। মোৰ অলপ ভয়ো লাগিল।

কিছুপৰ পাছত তেওঁ জিএন্তাৰ পাখিৰ দৰে নাইট গাউন এটা পিন্ধি সোমাই আহিল। আহি কোনো ভনিতা নকৰাকৈ পৰম প্ৰত্যয়েৰে মোৰ চকুত চকু থৈ ফুটো-নুফুটোকৈ ক'লে— আহিব? তাৰ পাছত মই আৰু মই হৈ নাথাকিলো। নাইবা— কোনে জানে? মই হয়তো আচল মই হৈ পৰিলো।

পুৱা ডাইৰেক্টৰ দত্তৰ লগত শেষখন মিটিঙত বহিলো; কিন্তু মনোযোগ দিব নোৱাৰিলো। যোৱা ৰাতি আহিবৰ সময়ত খাম এটা হাতত দি কাবেৰীয়ে কোৱা কথাকেইটা মোৰ মূৰত বাজি থাকিবলৈ ধৰিলে— কাইলৈ হেয়াৰ স্কেনিং কৰাই মোৰনো পিক উঠিছেনে নাই ৰিজাল্টটো দিব। মই যে আৱেগবিহীন, কাঠৰ দৰে নহওঁ তাৰ ছাইণ্টিফিক প্ৰমাণ এটা লাগে।

কিন্তু অলকা ফুকনৰ টেষ্টটো সম্পৰ্কে মোৰ এতিয়া গভীৰ বিশ্বাস হৈছে। গতিকে বাৰে বাৰে নতুন নতুন ছেম্পল দি টেষ্ট কৰাই থকাৰ কোনো অৰ্থ নাই।

মিটিঙৰ ভিতৰতে কোনোবা এজনে টেলিগ্ৰাম এখন হাতত দিলে। চেয়াৰমেনৰ টেলিগ্ৰাম। লিখিছে— নিজৰ ঠাই পাই আন্‌নেছেছেৰিলি লং টাইম লৈছা (অফিচিয়েল টেলিগ্ৰামতো বুঢ়াই ঠাট্টা কৰিবলৈ নেৰে)— হে'ড কোৱাটাৰত জৰুৰী কাম ওলাইছে। যিমান পাৰি সোনকালে ওভতা। আকৰ্ষণীয় কিবা পাইছা যদি আকৌ যাবা।

সিদিনাই গধূলিৰ ফ্লাইটত দিল্লীলৈ ওভতাৰ ঠিক কৰিলো। লাঞ্চৰ আগতে কেইঘণ্টামান বহি পইণ্ট বাই পইণ্ট ৰিপ'ৰ্ট এটা ডিক্টেছন দিলো। এইটো লেব'ৰেটৰি ৰিজিঅ'নেল ফৰেনছিক লেব'ৰেটৰী হ'ব লাগে। ইয়াত উদ্ভাৱনা কৰা টাইমিঙৰ কেতবোৰ কথা একেবাৰে মৌলিক, ইণ্টাৰনেচনেল ষ্টেণ্ডাৰ্ডৰ বস্তু ইত্যাদি।

আবেলি ৰিপ'ৰ্টটো চহী কৰি উঠি কাবেৰীলৈ ফোন কৰিলো। তোমাৰ কথাই ঠিক— স্পষ্ট দীঘলীয়া পিক পোৱা গৈছে। তোমাক দেখিলে তোমাৰো যে এনে স্পষ্ট ফ্লেট পিক উঠিব ভাবিবই নোৱাৰি। —কথাষাৰ মিছা, কিন্তু বক্তব্যটোত সত্যতা আছে। তেওঁৰ ৰিছাৰ্চ প্ৰজেক্টটোৰ কথা কওঁতে কাবেৰীয়ে পাছত হ'ব বুলি ক'লে।

বোৰ্ডিং কাৰ্ডখন হাতত লৈ প্লেনৰ ছিৰিয়েদি উঠি যাওঁতে অলকা, আইৰিন আৰু কাবেৰীৰ মুখকেইখন চকুৰ আগত ভাহি উঠিল। শেষত স্থিৰ হৈ ৰৈ থাকিল এখন মুখ— সেইখন কাবেৰীৰ।

মনোৰমা দাসমেধি

গোসাঁনী

'আৰু কি আনিছ?' খৰাহীত বাকি দিয়া শুকান জলকীয়াখিনিলৈ চাই ডাঙৰ আইদেৱে সুধিলে।

'ধূনা আনিছে বাবুনী। ঝাৰু-বনো আনিছে।'

'আৰু?'

ভুটীয়াটোৱে হলৌ চোলাটোৰ খলপা এটাত হাত এখন সুমুৱাই দিলে। জেপ নহয়। কেংগেৰুৱে পোৱালি সুমুৱাই ৰখা মোনাটোহে যেনিবা। বুকুৰ নামনিৰ পৰা পেটলৈকে বিয়পি থকা খোৰোং এটা। খোৰোংটোৰ ভিতৰৰ পৰা সি কাঁচৰ বটল এটা উলিয়ালে। বটলটোৰ ভিতৰত জাৰকালি গোট মৰা নাৰিকল তেলৰ দৰে এবিধ বগা পদাৰ্থ।

'সেয়া কি?'

'ঘিউ।'

'কি ঘিঁউ?'

'গৰু ঘিঁউ, বাবুনী।'

ডাঙৰ আইদেউৰ নাকটো কোঁচ খাই গ'ল। কি বা ঘিঁউসোপা আনিছে এই জলহুটোৱে। গৰুৰ গাখীৰেৰেই নে গৰুৰ মূৰটোৱে। মুখ ফুটাই ক'লে— 'ঘিঁউ নালাগে। ধূনা আৰু ঝাৰু-বনখিনিকে দে।'

সি পিঠিৰ পৰা বোজাটো নমালে।

'ঝাৰু-বন বেছিকৈ আনিব নোৱাৰিলি?'

'ৰাজাগিৰিৰ মানুহে দেখা পাল্লে ধৰে বাবুনী।'

'কোন ৰজা?'

'আমাৰ দেশৰ ৰাজা, বাবুনী।'

'এই অঁকৰাকেইটাৰ দেশতো এনে তীখৰ ৰজা আছে নে?'— আইদেউৰ মাতত বিস্ময় ভাব।

হেম মহৰীয়ে ময়ূৰ পাখিৰ কলমটো ডবুৱা কটাৰীখনেৰে কাটি থকাৰ পৰা মত লগালে— 'ৰজা ৰজাই, আইদেউ! সেই দেশৰেই হওঁক বা এই দেশৰেই হওক।'

'ইহঁতৰ ৰজাও বগা-চাহাব নেকি হেমকাই?' ডাঙৰ আইদেউৰ ন বছৰীয়া পুত্ৰ বাপধনে সুধিলে। হেম মহৰীয়ে ময়ূৰ পাখিৰ কলমটো বাপধনৰ হাতত দি ক'লে, 'লিখি

চোৰাগেচোন ঠিক আছে নে নাই। এই কলমটোৰে তুমি কিন্তু তুলাপাতততহে লিখিবা দেই। কলপাতত লিখিবলৈ মই বাঁহ খাগৰি বনৰ কলম এটা কাটি দিম।' বাপধনে তেতিয়াও লৰচৰ নকৰা দেখি হেম মহৰীয়ে হাঁহি এটা মাৰি ক'লে— 'ৰজাৰ কথা সুধিছা? ইহঁতৰ ৰজা ইহঁতৰে মানুহ। হলৌ চোলা পিন্ধা ভূটীয়া।'

'তুমি ৰজাক দেখিছানে?'

'কেনেকৈ দেখিম? ৰজা অনাই-বনাই ঘূৰি নুফুৰে নহয়। পালি-পহৰীবোৰকহে দেখিছো।'

'সিহঁত ক'ত থাকে?'

'আমাৰ খেৰ্‌খেৰীয়া পাহাৰৰ পৰা অকণমান উজাই গ'লে তাতেই সীমাটো। সীমাত পালি-পহৰীয়াৰ শিবিৰ এটা আছে। ইহঁতে ধূনা, ঝাৰু-বন আনি বেচিছে বুলি জানিবহে লাগে, ধৰি নি শিকনি দিব নহয়।'

ককিলা বায়ে জলকীয়াৰ খৰাহীটো কঁকালত তুলি ল'লে। বাচন ধোৱা ঘাটতে এধোৱা দি নাদৰ পানীৰে আৰু এবাৰ ধুব লাগিব। তাৰ পিছত ৰ'দত শুকুৱাই ঢেঁকীত নহৰুৰ সৈতে খুন্দিব। এই জলকীয়া আইদেৱে পাকঘৰত সুমুৱাবলৈ নিদিয়ে। বাহিৰা ঘৰত থ'ব। বনকৰা মানুহখিনিয়ে ভাতৰ লগত লোণ-তেল সানি জুতি লগাই খাব।

'দেউতা! দেউতা!'

পোনা মহৰী উধাতু খাই সোমালহি।

'আইদেউ দেউতা ক'ত?'

আইদেৱে বেতৰ মূঢ়া এটা পোনা মহৰীলৈ আগবঢ়াই দি ভুটীয়াটোক ক'লে, 'আজি যা। পৰহিলৈ আহি ধান এদোন লৈ যাবি।'

'কালি দিবি দে বাবুনী।'

'বৃহস্পতিবাৰে আমি কাকো ধান-চাউল নিদিওঁ। পৰহিলৈ আহিবি।'

ভুটীয়া গ'লগৈ। আইদেউ ভিতৰলৈ গ'ল আৰু খন্তেক পিছতে মুৰুলীধৰ চৌধুৰীৰ পাছে পাছে ওলাই আহিল। কাঠৰ ৰেলিং দিয়া বাৰাণ্ডাখনত দুয়ো অগা-পিছাকৈ থিয় হ'ল। পোনা মহৰী মূঢ়াটোত তেতিয়াও বহা নাই। থিয় হৈয়েই আছে। অথিৰ-অবিৰ চেহেৰা।

'সন্ধি মাউতক ধৰি নিলে দেউতা।' তেওঁ ফোপাই-জোপাই ক'লে।

'কোনে?'

'ভুটীয়া চিপাহীয়ে।'

ইতিমধ্যে ঘৰৰ ল'ৰা-লুৰি, লিকচৌ-লিগিৰী আটায়ে আহি জুম পাতিছে। পোনা মহৰীয়ে ঘন-ঘনকৈ উশাহ লোৱা দেখি ডাঙৰ আইদেৱে সুধিলে, 'পানী এটোপা খাই ল'বা নেকি?' মহৰীয়ে একো ক'বলৈ নৌপাওঁতেই শাওণী নামৰ লিগিৰীজনীয়ে লচ্‌পচ্‌কৈ পানী এবাটি আনি দিলে। ঘোট্‌ঘোটকৈ পানী বাটি পি তেওঁ লানি লগাই ঘটনাটো ক'বলৈ চেষ্টা কৰিলে।

'ওৰেটো দিন কাঠ টনা কাম চলিয়েই আছিল দেউতা। বেলি হালিলত, সন্ধিৰাম

হাতীৰ পিঠিৰ পৰা নামি কাষতে থকা ফটিকাৰ পোহাৰ এখনত সোমালগৈ। চৰতীয়াটো দিবৰ সময়ত ভূটায়া পোহাৰীজনীৰ লগত...।' পোনা মহৰীয়ে বাক্যটো আধাতে এৰি জিভা কামুৰি ধৰিলে।

ডাঙৰ আইদেৱে ল'ৰা-ছোৱালীকেইটালৈ চাই শাসনৰ সুৰত ক'লে— 'তহঁত ভিতৰলৈ যা।' লগে লগে ল'ৰা-ছোৱালী, লগুৱা-লিগিৰী আটাইবোৰ সুৰ্‌সুৰকৈ ভিতৰলৈ গৈ ভাগে ভাগে বেৰত চেপেটা লাগি কাণ থিয়কৈ থাকিলগৈ।

চৌধুৰীয়ে গহীন মাতেৰে পোনা মহৰীক ক'লে— 'কৈ যোৱা।'

আগৰ কথাৰ আঁত ধৰি পোনা মহৰীয়ে ক'লে— 'ই কিবা চুপতি মাৰিবলৈ মন মেলিছিল হ'ব পায়, তাইৰ মতাটো চোমাৰি খেদি আহিল। ই'গলৈ অহা ভূটীয়ামখাৰ নিচিনাই তাৰ চেহেৰা। মোটোহা-মোটোহা হাত-ভৰি। ফটিকাসোপাকে অনবৰতে পি থাকে হ'বলা, মুখখন ৰঙা পৰি থাকে। গুজুৰ-গাজাৰকৈ কিবাকিবি বলকি সি ফেপেৰি পাতি ধৰিলেহি। লাগি গ'ল ওখনা-উখনি। কঁকালত বান্ধি ৰখা খাপটোৰ পৰা মিটখন উলিয়াই এঘাপ মাৰিলেও।'

'কোনে?'

'ভুটীয়াটোৱে দেউতা। দাৰ গদিটোৰেহে পিছে। নহ'লেতো সন্ধিৰামৰ কালিয়েই চাউলকঠা অন্ত পৰে।'

চৌধুৰীৰ চকুত স্পষ্টকৈ ভৰ্ৎসনাৰ ভাব এটা ফুটি উঠিল। অৰ্থটো এনেকুৱা, ই কি কৰিলে? ভেবা লাগি থাকিল? নে নেজ পেলাই দৌৰ মাৰিলে?

পোনা মহৰীয়ে তেওঁলৈ লক্ষ্য কৰি সৰুকৈ গল-খেকাৰি এটা মাৰি ক'লে— 'ই সন্ধিওতো কম নহয় দেউতা। দঁতাল হাতী বলোৱা মানুহহে তেওঁ। হাতত থকা অংকুশপাটেৰে দিলে নহয় হান এটা মাৰি।'

'ক'ত হানিলে?'

'ভুটীয়াটোৰ কৰঙনতে দেউতা। সোপোসোপে তেজ আঁঠুৰেদি বৈ আহিল।'

বাৰাণ্ডাত থিয় হৈ থকা ডাঙৰ আইদেউ, তাঁতৰপাটত ফুল বাছি থকা সৰু আইদেউ, বেৰত কাণপাতি বৈ থকা ল'ৰা-লুৰি, লিক্‌চৌ-লিগিৰীহঁত আটাইবোৰ জিকাৰ খাই উঠিল। চৌধুৰীৰ মুখত অৱশ্যে বিশেষ ভাবান্তৰ নাই, কেৱল বহল কপালখন সামান্য থূপ খাই গৈছে।

'তাৰ পিছত দেউতা, কি হৈ-চৈ। ভুটীয়া-ভুটীয়ানীহঁতৰ চিএৰ-বাখৰত গছৰ পাত সৰা অৱস্থা। গোলমাল সুনি ওলাওকহি ভুটীয়া চিপাহী কেইটামান। সোধ নাই, পোছ নাই, সন্ধি মাউতক বান্ধি-কুন্ধি চোঁচৰাই লৈ গ'ল।'

'জগন্নাথ ক'ত?'

জগন্নাথ! পোনা মহৰীক অধীৰ কৰি ৰখা উত্তেজনাৰ নিচা মুহূৰ্ততে কাটি গ'ল। ঠিকেইতো, জগন্নাথ ক'ত থাকিল, কাৰোৱেইতো মন কৰিবলৈ নহ'ল।

পোনা মহৰীয়ে বাওঁহাতেৰে গলধনত পৰি থকা চুলিখিনি চুই চুই ক'লে— 'সন্ধিৰাম

হাতীৰ পিঠিৰ পৰা নামি এই গোলমালত পাক খাই পৰিলত, জগন্নাথ এৰা-পৰলীয়া হৈ উত্তৰমুৱা বাটটোৰে এখোজ-দুখোজকৈ গৈ আছিল।'

'তাৰ পিছত?'

'তাৰ পিছত।' পোনা মহৰীয়ে এইবাৰ মূৰ খজুৱাবলৈকো পাহৰি বেবুৱা লাগিল। মুৰুলীধৰ চৌধুৰী গৰ্জি উঠিল— 'এই মুহূৰ্ততে কল্কি ফান্দীক লগত লৈ জগন্নাথক বিচাৰি যোঁৱা। ৰাতিৰ ভিতৰতে ঘূৰি আহি হাতীয়ে-মানুহে মোক দেখা কৰিবা।'

'দেউতা! দেউতা!!'

নিতাল মৰা জগতখন পোনা মহৰীৰ মাতটোত সজাগ হ'ল। দুপদপাকৈ দুৱাৰবোৰ খোল খালে। চৌধুৰী বাৰাণ্ডাত থিয় হোৱাৰ লগে লগে আনখন দুৱাৰেদি ডাঙৰ আইদেউ ওলাই আহিল। সৰু আইদেউ নিজৰ কোঠৰ দুৱাৰডলিতে ৰৈ থাকিল। হাঁকোটা লগাই ওলোমাই ৰখা লেমৰ চিমনীটোৰ একাষ বতাহ লাগি ক'লা পৰি গৈছে। ম্লান পোহৰত পোনা মহৰীৰ বিপন্ন চেহেৰাটো অস্পষ্টভাৱে দেখা গৈছে।

'জগন্নাথ ক'ত?' — চৌধুৰীয়ে পোনেই প্ৰশ্ন কৰিলে।

'দেউতা, জগন্নাথ ভুটানৰ ভিতৰ সোমাইছেগৈ। যিপিনে গৈছে সেইপিনেই মহটীয়াই খাস্তাং কৰিছে। পোনতে আমাক সীমা পাৰ হ'বলৈকে নিদিয়ে। বৰকৈ যেতিয়া ক'লো যে হাতীটো ধৰি নিবৰ বাবেহে ফান্দীৰে সৈতে আমি উপস্থিত হৈছো, তেহে অনুমতি দিলে। জগন্নাথক দেখাও পালো। জোপোহা গছ এজোপাৰ ঠানি আঁজুৰি আছে। জোৰ-বাতি দেখিয়েই হ'বপায়, আকৌ উজাই খোজ ল'লে। কল্কি ফান্দীয়ে ক'লে— "এই কথাই কথা নহয়। ধৰিব লাগিব।' সি সৌৰ মাৰি গৈ আগচি ধৰিব খোজোতে...." পোনা মহৰীয়ে ফোপাবলৈ ধৰিলে। তাৰ পিছত বনিয়নটো হাতেৰে টানি ধৰি নিজৰ বুকুতে এবাৰ থুকুৰিয়াই ল'লে। 'কাণ-মূৰ জোঁকাৰি, দেউতা, প্ৰকাণ্ড দৈত্য এটাৰ দৰে যেনেকৈহে চোঁচা মাৰি খেদি আহিল, কথমপিহে জীউটো বান্ধি লৈ এইখিনি পাইছোহি, দেউতা।'

'কল্কি ফান্দী ক'ত?'— চৌধুৰীয়ে সুধিলে।

'আছো দেউতা।' শেৱালিজোপাৰ ছাঁ পৰি আন্ধাৰ হৈ থকা ঠাই টুকৰাৰ পৰা মাতটো ভাহি আহিল। মানুহটোৱে যেন পোহৰত মুখ দেখুৱাবলৈ টান পাইছে।

'পোহনীয়া হাতীটোও ধৰি আনিব নোৱাৰিলি? ফান্দী বোলাইছ? তাক তয়েই পোহ মনোৱা নাছিলিনে? তিৰস্কৃত হৈয়ো কল্কি ফান্দী নিমাতে ৰ'ল। পোনা মহৰীয়েহে মাতটো নাকেৰে কোমলকৈ উলিয়াই ক'লে— 'ই সন্ধিয়ে কেইবাবছৰো অকলে চলাই তাক এহতীয়া কৰি পেলাইছে দেউতা। ইয়াক এতিয়া জগন্নাথে কুটা হেনো নেদেখে।'

চৌধুৰী খন্তেকপৰ চিন্তিতভাৱে থিয় হৈ ৰ'ল। তাৰ পিছত আদেশৰ সুৰত ক'লে, 'এতিয়া ঘৰাঘৰি যা। পুৱাতে আহিবি। মোৰ লগত যাব লাগিব।'

পাৰই ৰুণ দিলে। সৰু আইদেৱে কান্দো কান্দো মাতেৰে ক'লে— 'মোৰ সোঁ চকুটো নাচি আছে।' তেওঁ সৰু আইদেউৰ চকুৰ পাহিত আঙুলি বুলাই বুলাই ক'লে— 'নাচিবই।

এশ কাঠিৰ ফুল বাছি থাকিলে বাওঁ চকুটোৱেও নাচোন ধৰিব।”

‘অকলে অকলে মোৰ বৰ বেয়া লাগে।’ সৰু আইদেৱে আকৌ ওজৰ জনালে। অকলে? চুটি জোতাযোৰত ভৰি সুমুৱাব খুজি চৌধুৰী বৈ গ’ল। এইখন ঘৰত এটা চুবুৰীৰ সমান মানুহ আছে। দুগৰাকী পত্নী, প্ৰথম পক্ষৰ তিনিটা সন্তান, নিকট আত্মীয়, আশ্ৰয়-প্ৰাৰ্থী, কৰ্মচাৰী, লগুৱা-লিগিৰীৰে অনবৰতে উদুলি-মুদুলি হৈ থকা এখন ঘৰ। তথাপিতো তেওঁ কেনিবা গ’লে সৰু আইদেৱে অকলশৰীয়া বোধ কৰে।

চেলেং, চাদৰ যতনাই দি ডাঙৰ আইদেৱে ক’লে— ‘কন্কি ফান্দী হেন মানুহটোও হঁহকি আহিছে। আপুনি মিছাতে কিয় বিপদ মাতিবলৈ যায়?’ চৌধুৰীয়ে কোনো প্ৰতিক্ৰিয়া প্ৰকাশ নকৰি বটাৰ পৰা তামোল এখন লৈ মুখত ভৰালে। মুগাৰ চেলেংখনৰ তলত ঢাক খাই থকা চোলাটোৰ জেপত কলমটো আছে নে নাই এবাৰ চালে। তাৰপিছত ডাঙৰ আইদেউৰ নিচেই কাষত থিয় হৈ ক’লে— ‘হেম মহৰীয়ে খাজনাৰ হিচাপ-পত্ৰ তোমাৰ হাতত দিব। ভালকৈ থ’বা।’ দুৱাৰখনৰ পিনে দুখোজ গৈ আকৌ ক’লে— ‘মোৰ বেতডাল নিদিলা দেখোন।’ ডাঙৰ আইদেৱে লৰালৰিকৈ এমূৰত চিকুণকৈ ৰূপখটোৱা বেতৰ মিহি লাঠিডাল আনি চৌধুৰীৰ হাতত তুলি দিলে।

‘আইদেউ! আইদেউ!’ চোতালত আকুল-আতুৰ মাতটো শুনি ডাঙৰ আইদেউ ভিতৰৰ পৰা ততাতৈয়াকৈ ওলাই আহিল। সাধাৰণতে ডাঙৰ আইদেউক কোনোবাই বিচাৰিলে সৰু আইদেউ কোঠাৰ পৰা ওলাই নাহে; কিন্তু পোনা মহৰীয়ে যেনেকৈহে পানীত ডুবিলৈ ধৰা মানুহৰ নিচিনাকৈ বিততহৈ চিঞৰিছে, ঘৰত থকা আটাইবোৰ মানুহেই মুহূৰ্ততে জুম বান্ধিলেহি।

‘আইদেউ, সিহঁতে দেউতাক ৰাখি থ’লে।’

‘কোনে?’

‘ভূটানৰ চিপাহীয়ে।’

‘কিয়?’

ধপ্‌কৈ শব্দ এটা শুনি আটায়ে মুখ ঘূৰাই চাই দেখিলে, সৰু আইদেউ বহাতে পৰি গ’ল। কিছুদিন ধৰি মানুহজনীৰ গাত ঠেহ্ ঠেহ্ নেহ্ নেহ্‌বোৰ লাগিয়েই আছে। চাৰিমাহৰ লেঠা। ককিলা বাইহঁতে ধৰাধৰিকৈ দাঙি নি তেওঁক বিছনাত শুৱাই দিলেগৈ।

খোপাৰ ওৰণিখন সেওঁতাৰ ওপৰলৈকে টানি লৈ ডাঙৰ আইদেউ বেতৰ ডাঙৰ মূঢ়াটোত বহিল। পোনা মহৰীয়ে সৰু মূঢ়াটোত বহি ক’বলৈ ধৰিলে— ‘ভূটানৰ দাৰোগাৰ পৰা অনুমতি লৈ দেউতাই সন্ধিকৃ উলিয়াই আনিলে। হাতীটো ধৰাৰ পিছত কন্কি ফান্দীক তুলি দিব। গলচীত ভৰি সুমুৱাই এবাৰ যদি বহি ল’ব পাৰে আৰু চিন্তা নাই। সন্ধিৰামক হাজোতত চম্‌জি দি উভতি অহা যাব। লক্ষী নদীৰ পাৰে পাৰে হাতীৰ খোজ চাই চাই উজাই গ’লো।’

‘এখেতো গৈছিল নেকি?’

'নাই যোৱা। দেউতা দাৰোগাৰ লগত কথা পাতি বহি থাকিল। সন্ধিৰাম, কন্ধি, ফান্দী, মই আৰু ভুটীয়া চিপাহী দুটা, আমি পাঁচটা মানুহ আগবাঢ়ি গ'লো। গৈ আছো, গৈ আছো। গৈ গৈ দেখিলো নৈৰ ডুবিটোত সাঁতুৰি-নাদুৰি জগন্নাথে গা-ধুই আছে। ডিঙিৰ গলচীডাল, সোঁ কাণৰ কাষত ওলমি থকা গুপ্তিপাট একেদৰে আছে। মাউত বহা সতৰঞ্চিডোখৰহে নদীত উটি গ'ল হ'বলা, পিঠিখন তেনেই উদং। সন্ধিৰামে পাৰৰ পৰাই চিঞৰিলে— 'জগন্নাথ!!' শুৰডালেদি পানী সিঁচিবলৈ এৰি জগন্নাথ বৈ গ'ল। দ্বিতীয়বাৰ আকৌ মাতিলে— 'জগন্নাথ! আহ, এইপিনে আহ।' এখোজ-দুখোজকৈ জগন্নাথ পানীৰ মাজৰ পৰা উঠি আহিল। কন্ধি ফান্দীৰ কেনে লাগিছিল ক'ব নোৱাৰো, মোৰ হ'লে আইদেউ, কলিজাটোৱে টিপলিং টিপলিং কৰি হাত-ভৰি কোঁচ খুৱাই আনিছিল। নাই, কোনো অমূৰি নাই, আখটি নাই, যেন সৰু ল'ৰা এটাহে থুপুক-থাপাক খোজকাঢ়ি মাকৰ কাষলৈ আগবাঢ়ি গৈছে।'

'এখেতক কিয় ৰাখি থ'লে, তাকেহে কোৱা।' ডাঙৰ আইদেৱে অধৈৰ্য হৈ ক'লে।

'কৈছো, আইদেউ! ই সন্ধিৰামে জগন্নাথৰ বিছনা হেন কাণ দুখনত ভৰ দি শুৰডালেদি উঠি গৈ তিতি থকা পিঠিখনতে বহি ল'লে। ভৰি দুখন গলচীৰ দুয়োপিনে সুমুৱাই দি গুপ্তিপাট খামোচ মাৰি ধৰিলে। তাৰ পিছতে আইদেউ...' পোনা মহৰীয়ে কাষতে থকা লোটাটোৰ পানীখিনি ঘোটঘোটাই পি দীঘল দীঘলকৈ উশাহ ল'লে। তাৰ পিছত আইদেউ, হঠাতে সি হাতীটো দৌৰাই নিবলৈ ধৰিলে। গৈয়েই আছে। আধা ফাৰ্লংমান বাট গ'লেই হ'বপায়, ভুটীয়া চিপাহী দুটাই তেহে সম্বিৎ পাই চিঞৰিছে.... 'হেই! ৰুক্কো, ৰুক্কো।' কন্ধি ফান্দী আৰু ময়ো টেঁটু ফালি চিঞৰিছো, হঞে সন্ধিৰাম, কি ল'ৰা-ধেমালিখন কৰিছ। ঘূৰি আহ। সজে সজে ঘূৰি আহ বুলিছো। নাই, হাতী, মানুহ থিতাতে অদৃশ্য হৈ গ'ল।'

ডাঙৰ আইদেউৰ মূৰটো আচন্দ্ৰাই কৰিছে। কিন্তু ধৈৰ্য হেৰুৱালে কেনেকৈ চলে? ঘৰৰ মূল মানুহজনৰ বিপদ। তেওঁক কি উপায়ে সুকলমে মোকলাই আনিব পাৰি এতিয়া সেইটোৱে চিন্তা কৰিবলগীয়া বিষয়।

অলপ সময় টলকা মাৰি ডাঙৰ আইদেৱে ক'লে— 'তোমালোকে ক'ব লাগিছিল, বদমাছি সন্ধি মাউতেহে কৰিছে। এখেতৰ কি দোষ? এখেতক সিহঁতে কিয় ৰাখি থ'ব?'

'কৈছিলো আইদেউ! দেউতাই নিজ মুখেও কৈছিল। পিছে কেৱল খোলাকটিৰ তাল। মৈত উঠা অঁকৰাৰ দৰে সিহঁতে নিজৰ মতটোতে খামোচ মাৰি ধৰি থাকিল। সন্ধিৰাম আচামী। দেউতাইহে নিজৰ জামিনত অলপ পৰৰ বাবে তাক মোকলাই দিবলৈ কৈছিল। এতিয়া তাক চম্‌জি নিদিয়া পৰ্যন্ত সিহঁতে দেউতাক এৰি নিদিয়ে।'

'তাক ধৰি আনিবৰ বাবে যি যি কৰিব লাগে সকলো কৰা।'

'হয় আইদেউ! পিছে হেমকায়ে অকলে মৌজাৰ কাম চম্ভালিবলৈ আহুকাল পাব হ'বলা।'

'সহায় কৰিবৰ বাবে কেইদিনমান কোনোবা এজনক ৰখা যাব। যোগেন মণ্ডলৰ পুতেকটোৱে ছাত্ৰ-বৃত্তি পৰীক্ষা দিছে নহয়, তাৰে খবৰ এটা কৰিবা।'

'হ'ব আইদেউ।'

'আৰু...', ডাঙৰ আইদেউ কোঠাৰ ভিতৰত সোমাব খুজিও ৰৈ গ'ল। 'এটা কাম কৰিবাচোন।'।

'কওক আইদেউ।'

'তেখেত এসাঁজ কাপোৰেৰেই ওলাই গৈছিল। কাইলৈ আৰু এসাঁজ কাপোৰ দি আহিবা।'

'হ'ব আইদেউ।'

সৰু আইদেউ শেতেলিত কাতি হৈ পৰি আছে। মূৰ-ঘূৰণিটোৱে এৰা দিয়া নাই। ককিলা বায়ে ডাঙৰ আইদেউক ফুচফুচাই কৈছে— 'মাকৰ ঘৰলৈ পঠাই দিলেই দেখোন ভাল হয়।' ডাঙৰ আইদেৱে লগে লগে মূৰটো জোঁকাৰি দিলে— 'তাইৰ বংশ পৰিয়ালে বলি-বিধান মানে। এইখন ঘৰৰ সৈতে সেইটো পৰিয়ালৰ সম্বন্ধ ঘটাটোৱেই আচলতে অসম্ভৱ কথা।'

'জানো, আইদেউ। কাষত কলহ লৈ পানী তুলিবলৈ যোৱা তাইৰ ৰূপটো দেখিহে দেউতা গুৰু-গোসাঁই নমনা আঁকোৰগোজটো হ'লগৈ।'

ডাঙৰ আইদেউৰ মুখমণ্ডল সামান্য গোমা হৈ উঠিল। মাতত স্পষ্ট কাঠিন্য। 'মফচললৈ যোৱাৰ বাটত তাই পেখম ধৰি ফুৰিছিল। জুইৰ কাষত ঘিঁউ। গলিবলৈ কিমান পৰ? বলিৰ তেজেৰে ফোঁট লোৱা ঘৰৰ জীয়ৰী বুলি জ্ঞাতি-বংশই কম আপত্তি কৰিছিলনে।' ডাঙৰ আইদেউৰ মুখেদি আৰু এষাৰ কথা ওলাই পৰো হেন কৰিছে, 'কেৱল বলি-কটা ঘৰৰ বুলিহে। মোৰ ভূত-ভৱিষ্যতৰ চিন্তাৰ বাবে নহয়।' নাই, এই নির্মম সঁচা কথাষাৰ ককিলাহঁতৰ নিচিনা মানুহৰ আগত প্ৰকাশ কৰি তেওঁ নিজকে লঘু কৰিব নোৱাৰে, চেৰেকীৰ সূতাত লাগি ধৰা জোঁটটোত চকু থৈ তেওঁ ক'লে— 'বিয়াখন হ'লগৈ। কিন্তু চৰ্ত চৰ্তই। তাই মাকৰ ঘৰলৈ অহা-যোৱা কৰিব নোৱাৰিব। দৈবাৎ কোনোবা দিনা যাবলগীয়া হ'লেও কাৰো হাতে খোৱা-বোৱা কৰিব নোৱাৰিব। চৌ-খুঁটি মাৰি বেলেগে খাব লাগিব। এইখন ঘৰত কেতিয়াও গোসাঁনী-সেৱা পাতিব নোৱাৰিব। ইয়াত যি নিয়ম-নীতি চলি আহিছে, আখৰে আখৰে পালন কৰিব লাগিব।'

'মাকজনীকে আনি ৰাখিলে কেনে হয় আইদেউ?' ককিলা বায়ে সুধিলে।

'নালাগে। মিতিৰ মানুহ। পাকঘৰলৈ নি বহুৱাবলৈকো নহ'ব, বাহিৰা ঘৰত বহুওৱাও নচলিব। অশান্তি এখন চপাই লোৱাহে হ'বগৈ।'

পোনা মহৰী সোমাই আহিল। ডাঙৰ আইদেৱে সুধিলে— 'কাপোৰ সাজ দিলাগৈনে?'

'দিলো আইদেউ।'

ডাঙৰ আইদেউ খন্তেক নীৰৱে ৰ'ল। তাৰ পিছত সোধো-নোসোধোকৈ সুধিলে— "তেখেতক কেনে দেখিলা?'

'দেউতা এটা দুটা ৰাতিতে তেনেই শুকাই গ'ল আইদেউ।'

'খোৱা-বোৱা কৰা নাই?'

'সিহঁতে কিবাকিবি দিছেহি বোলে। পিছে অজাতিৰ হাতে কি সতেনো খায়?'

'কাইলৈ তুমি গাখীৰ আৰু ফলমূল লৈ যাবা।'

'হ'ব, আইদেউ।'

'সন্ধিৰামক ধৰিবৰ বাবে কি ব্যৱস্থা কৰিছা?'

'ওচৰৰ মৌজা তিনিখনলৈ খবৰ পঠাইছোঁ, আইদেউ। তেওঁলোকে হাতীৰে পিছ লোৱাৰ কথা।'

'তুমি যাওঁতে সোণেশ্বৰ দেউক লগ ধৰি যাবাচোন। গোসাঁইঘৰত বিষ্ণুহোম এটা কৰকহি। কি কি অনাব লাগিব সুধি-পুচি কাকতত লিখি আনিবা।'

'হ'ব আইদেউ।'

গোসাঁই ঘৰৰ আশ-পাশ আম-খৰিৰ ধোঁৱাৰে ধুঁৱলি-কুঁৱলী। এদিন-দুদিন নহয়, সাত দিন, সাত ৰাতি। বৰঘৰৰ ভিতৰখনো ধুঁৱলি-কুঁৱলী হৈ আছে হুমুনিয়াহে আৰু চকুপানীৰে।

'পোনা মহৰীয়ে মোনাটোৰ পৰা খালী জগটো উলিয়াই পিৰালিত থৈ ক'লে— 'আইদেউ, গাখীৰ, ফলমূল আৰু নিনিলেও হ'ব নেকি!'

'কিয়?'

'গৈ দেখিলো, দেউতাৰ হাতত এগিলাচ তপত গাখীৰ। মই বোলো, কালি দি অহা গাখীৰেই হ'বলা। কোনেবা তপতাই দিলে। তেনেতে থাল এখনত এথাল ফলমূলো দেউতাৰ সন্মুখত আথে-বেথে থৈ গ'লহি।'

'কোনে?'

'ভুটীয়া ছোৱালী এজনীয়ে।'

'হাজোতত আকৌ ক'ৰপৰা ছোৱালী ওলালহি?'

'তাৰে কৰ্মচাৰী এজনৰ ছোৱালী, আইদেউ। চিপাহী-চন্তৰীবোৰৰ কঁকালে-কঁকালে চামৰাৰ পেটী, ভৰিয়ে ভৰিয়ে চামৰাৰ জোতা। তেনেকৈ জধেমধে আনি দিয়া খোৱা বস্তু দেউতাই নাখায়। সেইকাৰণে ছোৱালীজনীকে আলপৈচান ধৰিবলৈ দিছে।"

'ছোৱালীজনী কেনে?' আইদেৱে নোসোধা বুলি ভবা সত্ত্বেও কথাষাৰ মুখৰ পৰা ওলাই গ'ল।

'পাটগাভৰু আইদেউ। ইয়ালৈ অহা ভুটীয়াবোৰৰ দৰে তেজ-গোৰা। পোছাকো একে। দগধা চোলা, মূৰত নোম্বৰ টুপী।'

আউলী-বাউলী বেশেৰে শেতেলীৰ পৰা সৰু আইদেউ উঠি আহিল, আকুল মাতেৰে সুধিলে— 'বাইদেউ, ময়ো পূজা এভাগ আবঢ়াওঁনে?'

'কি পূজা?'

'গোসাঁনী-সেৱা।'

'নহ'ব।' ডাঙৰ আইদেৱে কঠিন মাতেৰে ক'লে— "এইটো চৌহদত গোসাঁনী সেৱা

কাহানিও হোৱা নাই আৰু কাহানিও নহ'ব।'

গোসাঁইঘৰত হোম-যজ্ঞ চলি আছে। হুমুনিয়াহ আৰু চকুপানীও বৈ আছে। পাঠ, কীৰ্ত্তন, শংখ, ঘণ্টায়ো কাৰো বুকু শাঁত পেলাব পৰা নাই।

'বাইদেউ, গোসাঁনীলৈ এভাগ—'

সৰু আইদেউৰ কথালৈ কাণ নিদি ডাঙৰ আইদেউ নিজৰ কোঠাৰ পিনে আগবাঢ়ি গ'ল। সৰু আইদেৱে তেওঁক আগচি ধৰি ভৰিৰ কাষতে বহি পৰিল। 'বাইদেউ, মই ইয়াত সেৱা নাপাতো। আই-পিতাইৰ হতুৱাই সেৱা ভাগ তাত থকা গোসাঁনী-থানত আগবঢ়াম। মই কেৱল মানস কৰিব খুজিছো।'

ডাঙৰ আইদেৱে স্থিৰ দৃষ্টিৰে সৰু আইদেউলৈ চালে।

'কেৱল মানস কৰিব পাৰিম নে বাইদেউ?'

ডাঙৰ আইদেৱে অলপ চিন্তা কৰি ক'লে— 'ওঁ।'

তিতা চুলি, তিতা বস্ত্ৰেৰে সৰু আইদেৱে গছৰ পৰা ফুল ছিঙিছে। তেজ-ৰঙা জবা ফুল। ককিলা বায়ে চোতালখন নিকাকৈ মচি-কাচি থৈছে। পুবফালৰ অকণমান ঠাই কলপাতেৰে ঘেৰি দিছে। তাত পাৰি থোৱা আগলতি কলপাতডোখৰত সৰু আইদেৱে ফুলকেইপাহ আগবঢ়াই দিলে। মিঠাতেলৰ চাকিগছ জ্বলালে। শাওণী আৰু ককিলা বায়ে ক'লা ছাগলীটো ধৰাধৰিকৈ দাঙি আনিছে। সিহঁত দুজনীৰো চুলি, কাপোৰ তিতি আছে। সৰু আইদেউৰ কাষতে সিহঁতেও আঁঠু ল'লে। কান্দি কান্দি বহি যোৱা মাতটোৰে সৰু আইদেৱে গোসাঁনীক তুতি কৰিবলৈ ধৰিলে। মাজে মাজে তেওঁৰ মাতটো শোকে সোপা মাৰি ধৰে। উচুপনি ঠেলি থোকা-থুকি মাতটো আকৌ ওলাই আহে। বুকু উজাৰ কৰি, বহু সময় ধৰি তেওঁ তুতি-কাকূতি কৰি থাকিল।

ৰাতিৰ ৰাতিটো পৰ দি ভদীয়াকাইৰ চকুহাল শেষনিশা সদায়ে টানি ধৰে। বাটচ'ৰাৰ মজিয়াত বহি শালকাঠৰ খুঁটাটোত আঁউজি দিলেই নাকৰ ঘোৰঘোৰণি আৰম্ভ হয়। কাৰোবাৰ খোজত শুকান পাতবোৰ মৰমৰাই উঠিল, সি থক্‌মক্‌কৈ পোন হৈ বহিল। মেচী-দাখনৰ নালটোত অলসভাৱে পৰি থকা হাতখন মুহূৰ্ততে সক্ৰিয় হৈ উঠিল। টান মুঠিৰ মাজত দাখন লৈ সি আগবাঢ়ি গ'ল। 'কোন অ' সেইটো?' সি ডাঙৰ কৈ মাত লগালে। 'এই আন্ধাৰত কাক কি লাগে?' পিছ মুহূৰ্ততে সি সচকিত হৈ উঠিল, 'দেউতা? অকলে অকলে। এই শেষ ৰাতি।' যেন কুকুৰাইহে ৰাও পাৰিলে। শেষ প্ৰহৰৰ ৰাতিটো মুহূৰ্ততে দিন হৈ গ'ল। বন্ধ কোঠাৰ দুৱাৰ খুলি দুয়োগৰাকী আইদেউ খৰধৰকৈ ওলাই আহিল।

অজাতিৰ দেশত পিন্ধা সাজ-পাৰ সলাই তেওঁ স্নান কৰিলে। তাৰ পিছত শুদ্ধ-বস্ত্ৰ পৰিধান কৰি ভিতৰত বহিলহি। তেওঁৰ ভৰিহালৰ কাষতে বহি লৈ ডাঙৰ আইদেৱে সুধিলে— 'সন্ধিৰামক পালে?'

'নাই পোৱা।'

'তথাপিতো আপোনাক এৰি দিলে?'

'নাই দিয়া।'

'তেন্তে আহিল কেনেকৈ?'

'ছোৱালী এজনীয়ে দুৱাৰ খুলি—'

'কি—?' সৰু আইদেউৰ লগতে ডাঙৰ আইদেউৰো সৰ্বশৰীৰ ৰোমাঞ্চিত হৈ উঠিল। 'ও। ছোৱালী এজনীয়ে মোক উলিয়াই লৈ আহিল। আন্ধাৰৰ মাজে মাজে বাট দেখুৱাই সীমা পাৰ কৰি থৈ গ'ল।'

শুদা মজিয়াখনতে সৰু আইদেউ দীঘল দি পৰিল। 'আই গোসাঁনী, তোমাৰ দয়া। কিহেৰে পূজিম তোমাক আই। কিহেৰে পূজিম?'

ককিলা বায়ে হাতযোৰকৈ ক'লে, 'কি জাগ্ৰত গোসাঁনী আইদেউ। আজি স্তুতি কৰাৰ লগে লগে দয়া কৰিলে।'

শাওণী বাইৰ দুগালেদি ভক্তিত চকুপানী দুধাৰ বৈ আহিল। 'গোসাঁনীয়েই ছোৱালীৰ ৰূপ লৈ আমাৰ দেউতাক উদ্ধাৰ কৰিলে। নহ'লেনো এই ঘোপমৰা ৰাতিখন বাঘ-ভালুক, দেও-মনিচ কেৰে ফুট নোপোৱাকৈ দেউতা পাহাৰৰ পৰা ঘৰ পায়হি নে!'

ডাঙৰ আইদেউ কিছুপৰ বিস্ময়ত শিহৰিত হৈ বহি থাকিল। তাৰ পিছত মজিয়াত কপাল লগাই বহা ঠাইতে আঁঠুকাঢ়ি সেৱা এটা কৰিলে।

'সেৱা ভাগ পাতিব লাগিছিল নহয়।'

'মোৰ চৌহদত নহ'ব।'

'তনেকৈ কিয় কয়? ভগৱতীৰ ঋণ।'

'আমাৰ বংশ-পৰম্পৰাত নোহোৱা-নোপজা কথা।'

আত্মীয়ই হওক বা অনাত্মীয়ই হওক, শুভাকাংক্ষীসকলে কথাইপতি চৌধুৰীক সকীয়াই আছে।

'চৌহদৰ বাহিৰতো আপোনাৰ ভালেখিনি মাটি আছে দেখোন। বৰভুঁইৰ পূবে থকা মাটিখিনি এনেয়েহে পৰি আছে। হেঁপা, ফেউৰাৰ বাহ। জাৰণিখন আৰু বাঢ়িব লাগিলে বাঘেও চোং পাতিবহি।'

ডাঙৰ আইদেৱেও ক'লে— 'আটায়ে সজ বুধি দিছে। ভাললৈহে কৈছে। নুশুনেনো কিয়? ভকতো ৰ'ব, চাউলো সিজিব।'

'তোমালোকেই কৰাইক।' চৌধুৰীয়ে নিৰ্লিপ্তভাৱে ক'লে।

'ল'ৰা-ছোৱালীকেইটিৰ শপত, অমুৰি নকৰিবচোন।' ডাঙৰ আইদেৱে কাকুতি কৰি ক'লে— 'চান্দো সদাগৰে বাওঁহাতেৰে হ'লেও মনসা গোসাঁনীক পূজা দিয়া নাছিল জানো?'

'মোৰ সাজে এ কন্যাই কাচোন কাচে।'

ওজাপালিৰ দীঘলীয়া ৰাগৰ ছন্দে ছন্দে বেউলাই সাজোন-কাচোন কৰিছে। স্বৰ্গত নৃত্য প্ৰদৰ্শন কৰিব। দেৱতাসকলক সন্তুষ্ট কৰি স্বামীৰ জীৱন ওভোতাই আনিব।

'শিখাৰ সিন্দূৰ পিন্ধে অগণিত আটি। গলত তুলিয়া পিন্ধে হাৰ গজমতি।'

দেবেবা ওজাই সুৰ টানি নৃত্য-কুশলা বেউলাৰ ৰূপটো জীৱন্ত কৰি তুলিছে। পালি চাৰিজনে দোহাৰি মানুহবোৰক বেউলা-লখীন্দৰৰ জগতখনলৈ উৰুৱাই লৈ গৈছে। কুঁহিলা কনৰ কঠত আঁঠুকাঢ়ি, লেপেটা কাঢ়ি তন্ময় হৈ থকা মানুহবোৰৰ হৃদয়ত নৃত্যৰতা বেউলা আৰু ভূটানৰ মায়াৱতী কন্যাগৰাকী অভিন্ন হৈ মিলি গৈছে।

ঢেৰ মানুহ। দূৰ-দূৰণিৰ গাঁৱৰ পৰাও লানি ধৰিছে। হাতে হাতে আহুতিৰ উপচাৰ। মুৰুলীধৰ চৌধুৰীয়ে অভ্যাগত অতিথিসকলৰ সৈতে ইটো-সিটো কথা পাতিছে।

'তেনেহ'লে এই অঞ্চলটোত এয়ে প্ৰথম দেৱীপূজা।'

'হয়। নাজানো আৰু কিবা দায়-দোষেহে চোৱে নেকি!'

'দায়-দোষে কিয় চুব। চুব নোৱাৰে নহয়! সেই সংকটৰ পৰা আপোনাক স্বয়ং দেৱীয়ে মানবী ৰূপ লৈ ৰক্ষা কৰিছে। সেই হেন কৰুণাময়ী দেৱীক আপুনি কিমতে উলংঘা কৰিব?'

'হয়।'

'কি সাংঘাতিক মাহাত্ম্য! আপুনি নিশ্চয় লগে লগে অংগীকাৰ কৰিছিল।'

চকুৰ আগত ওলমি থকা কুঁৱলীময় পৰ্দা এখন চাৎকৈ দাং খাই গ'ল। নিমাত-নিমজ অন্ধকাৰ ৰাতি। ছোৱালীজনীৰ হাতখন তেওঁৰ হাতৰ মুঠিত আন্ধাৰৰ মাজে মাজে বাট দেখুৱাই তেওঁৰ নিচেই কাষে কাষে তাই খোজকাঢ়িলে। সেইটো সীমা। নীৰৱ, নিস্তব্ধ।

'মই তোমাক মনত ৰাখিম।'

তেওঁৰ হাতৰ মুঠিৰ মাজত ছোৱালীজনীৰ হাতখন বৈ বৈ কঁপি উঠিল।

'তোমাক মোৰ কাষতে ৰাখিম।'

এটা ক্ষীণ উচুপনিৰ শব্দ। তাইৰ হাতখন তেওঁ নিজৰ বুকুৰ ওপৰত এবাৰ হেঁচি ধৰিছে। 'তোমাক মই প্ৰতিষ্ঠা কৰিম।'

'গোসাঁনী-থানখন আপুনি বৰ সুন্দৰ ঠাইত প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে। বংশ-পৰম্পৰা অনুযায়ী চৌহদৰ ভিতৰতো নহ'ল। অথচ আপোনাৰ খাচ জমিতে থাকিল।'

পৰ্দাখন চাৎকৈ নামি আহিল। ধূপ-ধূনাৰ গোন্ধত আমোল-মোল পূজা-মণ্ডপ। চৌধুৰীয়ে তেওঁৰ স্বভাৱসুলভ গহীন ভংগিমাটোৰ উত্তৰ দিলে— 'হয়। অংগীকাৰ অনুসৰিয়েই মই থানখন ইয়াত প্ৰতিষ্ঠা কৰিছো।

'সজ, সজ। অতি উত্তম।'

অতিথিসকলে একেমুখে চৌধুৰীক বখানিবলৈ ধৰিলে।

নবীন বৰুৱা

নিয়ৰসিক্ত কিছু দুখৰ সপোন

এক

দীপংকৰ দত্ত এইমাত্ৰ উঠি গ'ল। মাধৱী চলিহা দুৱাৰমুখলৈকে আগুৱাই গৈ ৰৈ গ'ল। আন দিনাৰ দৰে গেটৰ মুখলৈকে আগুৱাই যোৱাৰ কথা ভাবিও কিয় ৰৈ গ'ল নিজেও ক'ব নোৱাৰিলে। একমাত্ৰ ছোৱালী আয়'না দীপংকৰ দত্তৰ লগত অন্য দিনাৰ দৰে হাঁহি-মাতি গেটলৈকে আগুৱাই গ'ল। দীপংকৰ দত্তই গেটৰ কাষতে থৈ অহা গাড়ীখন চলাই নোযোৱালৈকে তাই ৰৈ থাকিল। হাত জোকাৰি অনাদিনাৰ দৰে বিদায় দিলে। এই দৃশ্যটো মাধৱী চলিহাই একান্তমনে উপভোগ কৰিলে; কিন্তু মুহূৰ্ততে বুকুৰ মাজত যেন এটা অতি তীব্ৰ মিঠা বিষ অনুভৱ কৰিলে, ক'ব নোৱাৰাকৈ চকুৰ কোণ দুটা সিক্ত হৈ পৰিল। মনটো উভতি গ'ল পিছলৈ, আৰু বহু পিছলৈ।

এনেকৈয়ে এদিন মাধৱী চলিহাই বিমান চলিহাক বিদায় দিছিল। অফিচলৈ যাওঁতে গাড়ীখন দেখি থকালৈকে মাধৱী ৰৈ আছিল গেটখনত দুহাতেৰে ধৰি। এই দৃশ্যটো আজিকালি প্ৰায়ে দেখি থাকে মাধৱী চলিহাই। লগে লগে মনটো বৰ দুৰ্বল হৈ পৰে মাধৱীৰ। বাৰে বাৰে নিজকে প্ৰশ্ন কৰে, মই ভুল কৰিছো নেকি, মই তোমাৰ প্ৰতি অন্যায় কৰিছো নেকি বিমান? তুমি মোক ভুল বুজিছা নেকি, মই তোমাক পাহৰি যাব বিচাৰিছো বুলি ভাবিছা নেকি? প্ৰশ্নটোৰ উত্তৰ মাধৱী চলিহাই নিজে বিচাৰি নাপায়। সেয়েহে আজিকালি দীপংকৰ দত্ত ওলাই গ'লে, গেটলৈকে ওলাই যাবলৈ ভয় কৰে। মাধৱীৰ ধাৰণা হয়— দুৱাৰডলিটোৱেই তেওঁৰ কাৰণে লক্ষ্মণৰেখা। এই ৰেখা অতিক্ৰম কৰিব খুজিলে কোনো এক অচিনাকি শক্তিয়ে যেন মাধৱীৰ ভৰি দুটা টানি ধৰে।

বহুদিন মাধৱী চলিহাই নিজকে প্ৰশ্ন কৰিছে— মই বাৰু ভুল কৰিছো নেকি? বিমানৰ মৃত্যুৰ পিছত মাধৱীয়ে ভাবিছিল, জীৱনটো শূন্য হৈ গ'ল, সন্মুখত পৰি ৰ'ল মাথোঁ এটি এৰি অহা অতীত; কিন্তু এই মাধৱীয়ে বিমানৰ মৃত্যুৰ মাত্ৰ পাঁচটা বছৰৰ পিছত জীয়াই থকাৰ যদি এক নতুন অৰ্থ বিচাৰি পায়, ভুল কৰা হ'ব নেকি বাৰু?

বিমানৰ মৃত্যুৰ পিছত মাধৱীৰ জীয়াই থকাৰ একমাত্ৰ আশা, একমাত্ৰ স্বপ্ন আছিল আয়'না। মাধৱীৰ অবিহনে আয়'নাৰ কি হ'ব— একমাত্ৰ এই কথাটোৱেই মাধৱীক এদিন জীয়াই থকাৰ শক্তি দিছিল। সেই আয়'না এতিয়া বহু ডাঙৰ হৈছে, বুজা হৈছে, তাই বাৰু

দেউতাকৰ স্মৃতি পাহৰি জীৱনৰ নতুন স্বপ্ন দেখিছে নেকি? মাজে মাজে মাধৱীয়ে নভবা নহয়, আয়'নাৰ জীৱনলৈ মুহূৰ্ততে কেৱল এই কথাটোৰ কাৰণেই মনটো কিবা এক গভীৰ দুখত ভৰি পৰে। আয়'নাৰ অবিহনে কাক লৈ জীয়াই থাকিব, সেই কথা মনলৈ আহিলে তাৰ কোনো উত্তৰ বিচাৰি নাপায় মাধৱীয়ে।

মাজে মাজে মাধৱীৰ মনত কৌতূহল হয়, আয়'নাৰটো এতিয়া প্ৰেমত পৰাৰ বয়স হৈছে, তাই এইবাৰ বি এ পৰীক্ষা দিব, কোনো বিশেষ বন্ধু আছে নেকি তাইৰ? তাইৰ দুই-এক বন্ধুৱে মাজে-সময়ে তাইক বিচাৰি নহা নহয়। সিহঁতৰ বন্ধুত্ব দেখিলে সঁচাকৈয়ে হিংসা হয়, কিমান মুকলি আজিকালিৰ ল'ৰা-ছোৱালী। এইটো বয়সত মাধৱীহঁতৰ ল'ৰাৰ লগত বন্ধুত্ব থাকিলেও ইমান মুকলি নাছিল। আপুনিৰ পৰা খুব বেছি কলেজত কাৰো কাৰোৰ লগত সম্পৰ্কটো তুমিলৈ নামিছিল। কিন্তু এনেকৈ তই-হয় কৈ কথা কোৱা একেখন থালৰ পৰা কোনো সংকোচ নকৰাকৈ খোৱা পুৰুষ বন্ধু কোনো নাছিল। এই বন্ধুবোৰৰ লগত আয়'নাৰ প্ৰেম আদি হ'ব পাৰে বুলি মাধৱীৰ মুঠেও ধাৰণা নহয়। আৰু হ'লেও আয়'নাই প্ৰথম মাককে যে ক'ব সেই দৃঢ়বিশ্বাসো মাধৱীৰ আছে। কাৰণ আয়'নাই মাকক সদায় মাক হিচাপে নহয় বন্ধু হিচাপে গ্ৰহণ কৰি আহিছে।

আয়'নাই গেটখন বন্ধ কৰি এখোজ-দুখোজকৈ পিছুৱাই আহিল। মাধৱীয়ে একে ঠাইতে ৰৈ আয়'না অহালৈ বাট চাই আছিল। নিচেই কাষ পোৱাৰ পিছত আয়'নাই সুধিলে—"মা, তুমি যে ইয়াত ৰৈ গ'লা?'

ঃ নাই, এনেয়ে— প্ৰশ্নটো এৰাবৰ কাৰণে মাধৱীয়ে ক'লে, বাহিৰত নিয়ৰ পৰিছে, মোৰ নিয়ৰত তিতি পানী লগাবৰ মন নগ'ল....

ঃ মা, নট কন্‌ভিন্সিং ৰিপ্লাই— আয়'নাই হাঁহি মাৰি ক'লে— আজিয়েই নহয়, আজিকালি মই মন কৰিছো দীপ মামাক তুমি আগৰ দৰে গেটলৈকে আগুৱাই থ'বলৈ নোযোৱা...।

তুমিতো গৈছা, মই কিয় যাব লাগে? —মাধৱীয়ে অলপ বিৰক্ত হোৱাৰ দৰে ক'লে।

ঃ প্লিজ ড'ন্ট মাইণ্ড, মা, তোমাক মই মা হিচাপে নহয়, মোৰ মৰমৰ বন্ধু হিচাপে কওঁ, মোতকৈ দীপ মামাই তুমি আগবঢ়াই থ'বলৈ গ'লে বেছি ভাল পালেহেঁতেন...।

দুই

সঁচাকৈয়ে আয়'নাৰ পৰা এনে ধৰণৰ পোনপটীয়া উত্তৰ মাধৱীয়ে আশা কৰা নাছিল। মাধৱী অলপ আহত হৈছিল। আয়'নাৰ কথাৰ কোনো উত্তৰ নিদি মাধৱী গৈ বিছনাত পৰিছিল।

বিমান জীয়াই থাকোতে, মাধৱীহঁতৰ সদায় সন্ধিয়া ক'ৰবালৈ নহয় ক'ৰবালৈ ফুৰিবলৈ ওলাই যোৱাৰ অভ্যাস আছিল। সেয়েহে আবেলিতে নিশাৰ আহাৰ ৰান্ধি ৰখাৰ অভ্যাসটো মাধৱীৰ ৰৈ গ'ল। মাত্ৰ ৰাতিৰ সাঁচ খাবৰ সময়ত গৰম কৰি লয়। আজিও ঠিক একেদৰে আবেলিতে নিশাৰ আহাৰৰ বাবে ভাত ৰান্ধিবলৈও উঠিবৰ মন নগ'ল।

বাৰে বাৰে মাধৱীৰ মনত এটা কথাই খুন্দা মাৰি ধৰিছে, মই আয়'নাৰ সন্মুখত ধৰা পৰি গ'লো নেকি? মই বিমানৰ প্ৰতি অন্যায় কৰিছো নেকি? তাইৰ দেউতাকক পাহৰি মই কোনো পৰপুৰুষৰ প্ৰতি আসক্ত হৈছো বুলি ভাবিছে নেকি বাৰু আয়'নাই?

আয়'নাই দেউতাকক খুব ভাল পাইছিল। আজিও পায়। যিকোনো কথাৰ প্ৰসংগতে তাই সদায় দেউতাকক টানি আনে। এনেক্ষেত্ৰত তাই বাৰু মাধৱীৰ দীপংকৰ দত্তৰ সৈতে গঢ় লৈ উঠা বন্ধুত্বক সহজভাৱে ল'ব পাৰিবনে? মুখেৰে প্ৰকাশ নকৰিলেও আয়'নাই ভিতৰি ভিতৰি মোক বাৰু ঘিণ কৰিবলৈ লৈছে নেকি?

ঃ মা, কি হ'ল তুমি নুঠা নেকি? — আয়'নাই আহি সুধিলে— তুমি বাৰু মোক বেয়া পাইছা নেকি? তোমাক মই বন্ধু বুলি ভাবো কাৰণেই মনত যি আছে তাকেই কৈ পেলাওঁ, মই আজি কিছুদিনৰ পৰা লক্ষ্য কৰিছো তুমি যেন তোমাৰ দীপ মামাৰ লগত হোৱা বন্ধুত্বখিনি সহজভাৱে ল'ব পৰা নাই, তোমাৰ মনৰ এই দ্বিধাগ্ৰস্ততাৰ কাৰণ কি?

ঃ চোৱা আয়'না— মাধৱীয়ে ক'লে— তুমি ডাঙৰ হৈছা, তোমাক মই মোৰ ছোৱালীতকৈও বন্ধু হিচাপেই লৈছো, সেইবাবে ময়ো তোমাক সোধো, মই নিজৰ প্ৰতি, তোমাৰ প্ৰতি, বিশেষকৈ তোমাৰ দেউতাৰাৰ প্ৰতি অন্যায় কৰিছো নেকি? এগৰাকী বিধৱাই পৰপুৰুষৰ মুখলৈ চোৱাটোও পাপ— মই ঠিক এনে সংকীৰ্ণ মনেৰে হয়তো কথাবোৰ নাভাবো, কিন্তু দীপৰ সৈতে হোৱা মোৰ বন্ধুত্বৰ লক্ষ্মণৰেখাডাল বিচাৰি মই ভয় খাই উঠো। মই মোৰ জীৱনৰ পৰা দেউতাৰাৰ স্মৃতিবোৰ মচি পেলাব পৰা নাই, মই অনুভৱ কৰো মোৰ চাৰিওফালে তোমাৰ দেউতাৰা যেন সদায় জীয়াই আছে।

ঃ মই কথাবোৰ ঠিক এনেদৰে লোৱা নাই মা, দেউতাই তোমাক ভাল পাইছিল, তুমি আজিও দেউতাক খুব ভাল পোৱা। মই তোমাৰ আৰু দীপ মামাৰ বন্ধুত্বক কোনো বেয়া চকুৰে চোৱা নাই, মই ভাবো দেউতা আমাৰ কাৰণে এটা মধুৰ স্মৃতি, কিন্তু তোমাৰ বাকীখিনি জীৱন পাৰ কৰিবৰ কাৰণে সেই স্মৃতিটোৱেই একমাত্ৰ অৱলম্বন হ'ব নোৱাৰে, তোমাৰ কাৰণে দীপ মামাৰ দৰে বন্ধুৰো প্ৰয়োজন আছে।

মাধৱীয়ে একো নক'লে, তাইৰ মনটো উৰি গ'ল দূৰলৈ আৰু বহু দূৰলৈ। বিমানৰ সৈতে কটোৱা দহোটা বছৰৰ স্মৃতিয়ে মনটো ভাৰাক্ৰান্ত কৰি তুলিলে। বিমান আছিল স্ফূৰ্তিবাজ, হৈ-হাল্লা কৰি চলি যোৱা মানুহ। বিয়াৰ পিছত নিত্য নিয়মিত কাম আছিল, সুযোগ পালেই ক'ৰবালৈ ফুৰিবলৈ যোৱা, কোনোবা ৰেষ্টুৰাঁত বহি খোৱা 'আজি দেওবাৰ ওলোৱা ওলোৱা সোনকালে' বুলি দিনটোলৈ ওলাই যোৱা, ক'ৰবাত চিনেমা চোৱা, ক'ৰবাত বহি খোৱা। বিমান আছিল সম্পূৰ্ণ বহিৰ্মুখী মানুহ; কিন্তু মাধৱী আছিল ইয়াৰ সম্পূৰ্ণ বিপৰীত। তাই ভাল পাইছিল নীৰৱতা, ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত বহি সূৰ্যাস্ত চোৱা, দীঘা বা পুৰীৰ সাগৰৰ পাৰত বহি দূৰৈৰ সাগৰৰ ঢৌ চোৱা, তাৰ মাজত নাচি-বাগি থকা নাওবোৰ চোৱা। অকণমান নিৰ্জন মনে কাৰোবাৰ কবিতাৰ কিতাপ এখন লৈ পৃথিৱীৰ সকলোবোৰ শব্দৰ পৰা দূৰৈত থাকি তাই ভাল পাইছিল। মাজে মাজে দুই-এখন ছবি আঁকিছিল কোনেও নজনাকৈ, কোনেও নেদেখাকৈ। মাজে মাজে দুই-এটা কবিতা লিখিছিল, যিবোৰ কবিতা

তাই গোটাই ৰাখিছিল কোনো একোটা নীৰৱ মুহূৰ্তত বিমানক পঢ়ি শুনাবলৈ; কিন্তু বিমানৰ দৰে এটা গতিশীল ব্যস্ত মানুহৰ কাৰণে সেইবোৰ কবিতা শুনাৰ আগ্ৰহ বা ধৈৰ্য কোনোটোৱেই নাছিল। তাই বিয়াৰ আগতে চেতাৰ বজাইছিল। বিয়াৰ পিছত সেই চেতাৰখন অতি আগ্ৰহেৰে লৈ আহিছিল। কেতিয়াবা নিৰলে তাই সেইখন বজাব আৰু সেই চেতাৰৰ একমাত্ৰ শ্ৰোতা হ'ব বিমান; কিন্তু মাধৱীৰ সেইবোৰ সপোন সপোন হৈয়ে থাকিল, কোনোদিন ভুলতো বিমানে এবাৰলৈও নক'লে, বজোৱাচোন তুমি চেতাৰখন, মই শুনো। নাই, এইবোৰ বস্তুৰ প্ৰতি বিমানৰ আগ্ৰহ নাই। কোনো অনুভূতি নাই। প্ৰচণ্ড ক্ষোভ আৰু অভিমানত মাধৱীয়ে কোনোদিন সেই চেতাৰখন চুই নাচালে। ধূলি-মাকতিৰে পৰি থাকিল দুৱাৰৰ এচকুত।

দীপংকৰ দত্ত আছিল মাধৱীৰ কলেজৰ দিনৰ সহপাঠী। কলেজত পঢ়ি থাকোতে মাথোঁ কুৰি বছৰ বয়সতে মাধৱীৰ বিয়া হৈ গৈছিল। দীপংকৰ আছিল কলেজৰ কালচাৰেল ছেক্ৰেটাৰী। দীপংকৰৰ আগ্ৰহ আৰু এৰাব নোৱাৰা দাবীত মাধৱীয়ে কলেজৰ ফাংছনত চেটাৰ বজাইছিল, কলেজ উইকৰ লগত হোৱা প্ৰদৰ্শনীত তাইৰ তিনিখন পেইণ্টিং নিছিল দীপাংকৰে প্ৰায় জোৰ কৰি। পেইণ্টিংকেইখন ক'ত ডিছপ্লে কৰিব, লাইটটো কিমান দূৰৈত থাকিব লাগিব, সেই সকলোবোৰ লৈ দীপংকৰ আগ্ৰহৰ আতিশয্য দেখি সেইদিনা মাধৱীৰ সঁচাকৈয়ে বৰ লাজ লাগিছিল। তাই ভাবিছিল, তাইৰ ছবিয়ে ইমানখিনি মূল্য পোৱাৰ জানো যোগ্যতা আছে?

বিয়াৰ পিছত বিমানৰ দুৰন্ত গতিময় জীৱনটোৰ কথা ভাবি মাধৱীয়ে মনে মনে দূৰন্ত গতিময় ঘোঁৰাৰ এখন পেইণ্টিং আঁকিছিল। সেইখন বিমানৰ জন্মদিনৰ দিনা বৰ আগ্ৰহেৰে মাধৱীয়ে উপহাৰ দিছিল। মাধৱীয়ে ভাবিছিল বিমান আনন্দত উৎফুল্লিত হৈ উঠিব; কিন্তু বিমানে ক'লে— তোমাৰ জন্মদিনত মই তোমাক ইমান দামী শাড়ী এখন দিলো, মই ভাবিছিলো তুমি নিশ্চয় মোক এযোৰ ছ্যুট দিবা, ছবি এখন দি ভাল ঠগিলা দেই.... হ'ব দিয়া, মোৰ জন্মদিনৰ বাবে মই চেম্পেইনৰ বটল এটা আনি থৈছো, আজি তুমি মোৰ আলহী, তেতিয়া কিন্তু নাখাওঁ নাখাওঁ বুলি নক'বা।

মাধৱীৰ সেইদিনা চকুৰেদি দুধাৰি চকুলো বৈ আহিছিল। তথাপি নিজৰ কোনো দুখ প্ৰকাশ নকৰি হাতত চেম্পেইন তুলি লৈ কৈছিল— 'ছিয়েৰ্ছ'।

ছবিখন ঘৰৰ কোনো এটা চুকত পৰি আছিল। সেইখন যত্ন কৰি ক'ৰবাত আঁৰিবলৈ কাৰো আগ্ৰহ নাছিল, মাধৱীয়ে নিজেও হেৰুৱাই পেলাইছিল সকলোখিনি উৎসাহ।

তিনি

ঃ ছবিখন চোৱাচোন— ঠিক এইখিনিতে আঁৰিমনে? চাওঁ লাইটটো জ্বলাই দিয়াচোন, ছবিখনত লাইটৰ পোহৰটো কেনেদৰে পৰে এবাৰ চাওঁ।

ঃ মই কৈছো নহয়, এই ছবিখন তুমি আঁৰিব নালাগে, সি য'তেই আছে তাতেই থাকক।

মাধৱীয়ে ক্ষোভেৰে কোৱা কথাবোৰ দীপাংকৰে কোনো গুৰুত্ব নিদিলে। সি একান্তমনে ছবিখন আঁৰাত লাগিল। মাজে মাজে আয়'নাক গজাল বিচাৰি, হাতুৰি বিচাৰি তাইকেই টনা-আঁজোৰা কৰি থাকিল।

ঃ তুমি ইমান সুন্দৰ ছবি আঁকিছিলা, এৰি দিলা কিয় ?— দীপংকৰে মাধৱীক সুধিলে। মাধৱীয়ে কোনো উত্তৰ নিদিলে।

এয়া বিমানৰ মৃত্যুৰ তিনিমাহৰ পিছৰ ঘঠনা। মাধৱীয়ে বি এ পৰীক্ষা দিয়াৰ আগেয়ে বিয়া হৈ যোৱাত দীপংকৰৰ লগত মাধৱীৰ কোনো সম্পৰ্ক নাছিল। মাধৱীৰ বিয়ালৈ অহাৰ বাহিৰে দীপংকৰে কোনো সম্পৰ্ক ৰখা নাছিল। মাত্ৰ দুদিনৰ অসুখতে বিমানৰ মৃত্যুৰ খবৰটো পাই দীপংকৰ হঠাৎ আহি মাধৱীৰ কাষ পাইছিলহি। একেবাৰে নিজৰ কোনোবা এজনৰ দৰে সকাম-নিকামত লাগি-ভাগি দিছিল। সেইকেইদিন কোনে কি কৰিছিল মাধৱীৰ খবৰ নাছিল।

লাহে লাহে খবৰ লোৱা মানুহৰ সংখ্যা পাতলিবলৈ ধৰিলে। মাধৱীৰ বিয়াৰ পিছতে মাক-দেউতাকৰ মৃত্যু হৈছিল। ককায়েকহঁতৰ নিজস্ব সংসাৰ আছে। তথাপি তেওঁলোকে মাধৱীক নিজৰ লগত নি ৰাখি ঘৰটো ভাড়া দিয়াৰ প্ৰস্তাৱ দিছিল। ঘৰটোৰ পৰা উপাৰ্জন হৈ থাকিলে মাধৱীৰ ভৱিষ্যৎ জীৱনটোৰ কাৰণে সুবিধা হ'ব। মাধৱীয়ে সেই প্ৰস্তাৱত সন্মতি নিদিলে। বিমানৰ নিজৰ বুলিবলৈ কোনো নাই, বায়েক এজনী আছে, থাকে বহু দূৰত। আহ-যাহ কম, নিজৰ সংসাৰ লৈ ব্যস্ত।

বাকীবোৰ মানুহৰ আহ-যাহটো কমি গ'লেও দীপংকৰ আহি থাকিল। মাধৱীৰ বিধ্বস্ত হোৱা সংসাৰখন যিমান পাৰি থানথিত লগাবলৈ যত্ন কৰিছিল। অফিচৰ গ্ৰুপ ইঞ্চুৰেঞ্চৰ টকা, ফেমেলি পেঞ্চন, প্ৰভিডেণ্ট ফাণ্ডৰ টকা, ছাকচেছন চাৰ্টিফিকেট উলিওৱা— এই সকলোবোৰ কাম মাধৱীৰ লগত থাকি কৰি গৈছিল।

যিবোৰ কামৰ কাৰণে মাধৱীৰ ককায়েকহঁতে সময় উলিয়াব লাগিছিল, সেইবোৰৰ কাৰণে তেওঁলোকে সময় উলিয়াব পৰা নাছিল; কিন্তু দীপংকৰে সঠিক সময়ত সময় উলিয়াই সহযোগিতা কৰিছিল। সেয়েহে ককায়েকহঁতে কামবোৰ দীপংকৰকে পাচিবলৈ ধৰিলে। ক'ৰবাত প্ৰয়োজন হ'লে দিহা-পৰামৰ্শ দিয়া নাইবা অ'ত-ত'ত ফোন কৰাৰ বাহিৰে অন্য একো কৰা নাছিল।

এদিন দীপংকৰে ক'লে— তুমি সদায় এনেকৈয়ে থাকিবানে, কিবা এটা কৰা। তোমাৰ লগতে আয়'নাৰ গোটেই ভৱিষ্যতটো পৰি আছে।

ঃ কি কৰিম ? — মাধৱীয়ে সুধিলে। বি এ পৰীক্ষাও দিয়া নহ'ল। ক'ৰবাত প্ৰাইভেট স্কুলত চাকৰি এটাও বিচাৰিব নোৱাৰো।

ঃ চাকৰি কৰাৰ কথা মই কোৱা নাই। দীপংকৰে ক'লে— তোমাৰ ইমান প্ৰতিভা আছে, সেইবোৰ মৰহি যাবলৈ নিদিবা। জীৱনৰ মাজৰ দহটা বছৰৰ কথা পাহৰি নিজৰ ভাল লগাৰ দৰে জীৱনটো আৰম্ভ কৰা।

সেইদিনা মাধৱীয়ে একো কোৱা নাছিল। দীপংকৰে কোৱা কথাবোৰ মাথোঁ শুনি গৈছিল। মাধৱীয়ে নিজেও নভবা নহয় কিবা এটা কৰাৰ কথাৰ, কিন্তু কি কৰিব একো উৱাদিহ পোৱা নাছিল।

দীপংকৰে কৈছিল— তুমি আকৌ ছবি আঁকিবলৈ আৰম্ভ কৰা।

দুৱাৰৰ চুকত পৰি থকা সেই তেজাল ঘোঁৰাৰ ছবিখনৰ ধূলি-মাকতি এৰুৱাই দীপংকৰে ড্ৰয়িং ৰুমত আঁৰি দিছিল। ইয়াৰ পিছত এদিন ক'লে— তুমি সপ্তাহত দুদিনকৈ সৰু সৰু ল'ৰা-ছোৱালীক ছবি আঁকিবলৈ নিশিকোৱা কিয়?

মাধৱীয়ে ক'লে— মোৰ কোনো ফৰমেল ট্ৰেইনিং নাই; ডিপ্ল'মা নাই, মোৰ ওচৰত কোনে শিকিব?

ঃ সৰু ল'ৰা-ছোৱালীক শিকাবলৈ ফৰমেল ট্ৰেইনিং লাগে নেকি? তোমাৰ ডিপ্ল'মা আছেনে নাই কোনে জানে?

ইয়াৰ পিছত জোৰ কৰি গেটৰ মুখত আঁৰি দিলে এখন সৰু ছাইনবৰ্ড 'মাধৱী আৰ্ট স্কুল', মাত্ৰ তিনিটা প্ৰাইমেৰী স্কুলৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰে আৰম্ভ হ'ল আৰ্ট স্কুল। আৰ্ট স্কুলৰ লগে লগে মাধৱীয়ে নিজেও এখন-দুখনকৈ ছবি আঁকিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। মাধৱীক নোকোৱাকৈ দীপংকৰে আৰ্ট গেলাৰী বুক কৰি আহি যেতিয়া ক'লে, তোমাৰ এখন এক্‌জিভিছন পাতিম, সেইদিনা মাধৱীয়ে ভীষণ আপত্তি কৰিছিল; কিন্তু মাধৱীৰ কোনো আপত্তিলৈ দীপংকৰ ৰৈ থকা নাছিল। অকলেই সকলোবোৰ আয়োজন কৰিছিল। নিমন্ত্ৰণী চিঠি ছপা কৰা, প্ৰেছৰ মানুহক লগ ধৰা, ছবি কিনিব পৰা সম্ভাব্য মানুহবোৰ লগ কৰা— এইবোৰ কাম অকলেই কৰিছিল।

মাধৱীৰ ছবিৰ বিষয়ে কাগজবোৰে বৰ ভালকৈ লিখিছিল। পাঁচখন ছবি বিক্ৰী হৈছিল, ইয়াৰে এখন ছবিৰ বাবে এজনে দহ হেজাৰ টকা যেতিয়া অফাৰ কৰিছিল মাধৱীয়ে নিজেই কথাটো বিশ্বাস কৰিব পৰা নাছিল। মাধৱী গুৱাহাটী কলা জগতত এগৰাকী প্ৰতিভাময়ী শিল্পী হিচাপে প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিল।

ইয়াৰ কিছুদিনৰ পিছত মাধৱীলৈ কলকাতাৰ এটা নামী এড্‌ভাৰটাইজিং কোম্পানীৰ গুৱাহাটী অফিচৰ কাৰণে আৰ্ট এডভাইচাৰৰ এটা অফাৰ আহিল। দহ হেজাৰ টকা দি যিজন মানুহে মাধৱীৰ ছবিখন কিনিছিল, তেওঁ আছিল সেই কোম্পানীটোৰ মেনেজিং ডাইৰেক্টৰ। প্ৰথমতে চাকৰিটো কৰিবলৈ মাধৱীয়েও ভয় খাইছিল, কিন্তু দীপংকৰে প্ৰায় জোৰ কৰি চাকৰিটোত জইন কৰোৱাইছিল।

মাধৱীয়ে চেতাৰখনৰ কথা একৰকম পাহৰিয়েই গৈছিল। দীপংকৰে জোৰ কৰি সেইখন হাতত তুলি দিছিল। বহুদিন অভ্যাস নথকাত মাধৱীয়ে বহু কথাই পাহৰিছিল। দীপংকৰে এজন শিক্ষকৰ ওচৰত সপ্তাহত দুদিনকৈ চেতাৰ শিকোৱাৰ বন্দবস্ত কৰি দিছিল। এনেদৰে তিনি বছৰ শিক্ষাৰ পিছত ৰবীন্দ্ৰ ভৱনৰ এখন সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানত চেতাৰ বজাবলৈ বাধ্য কৰিছিল। অনুষ্ঠান শেষ হওঁতে নিশা এঘাৰ বাজিছিল। ইয়াৰ পিছত দীপংকৰে

মাধৱীক ঘৰত থৈ নিজৰ ঘৰলৈ উভতি যাবলৈ লওঁতে বৰ বেছি ৰাতি হৈছিল কাৰণে দীপংকৰক নিশাটো মাধৱীহঁতৰ ঘৰত থকাৰ প্ৰস্তাৱটো মাধৱীয়েই দিবলৈ বাধ্য হৈছিল।

সেইদিনা নিশা মাধৱীৰ টোপনি অহা নাছিল। বাৰে বাৰে দীপংকৰৰ লগত থকা সম্পৰ্কটোৰ এডাল লক্ষ্মণ ৰেখা টানিবৰ চেষ্টা কৰিছিল। সেই লক্ষ্মণ ৰেখাডাল ক'ত টানিব সেই নিশা একো ঠিৰাং কৰিব নোৱাৰি গোটেই নিশা মাধৱী শুব পৰা নাছিল।

চাৰি

ঃ মা, তুমি মোৰ কথাখিনিৰ উত্তৰ নিদিলা অথনি? — বিছনাত শুবলৈ আহি আয়'নাই পুনৰ মাধৱীক প্ৰশ্ন কৰিলে।

ঃ যিবোৰ কথাৰ কোনো উত্তৰ নাই সেইবোৰ কথাৰ কি উত্তৰ দিম মই? তোমাৰ দেউতাৰাই মোক খুব ভাল পাইছিল, ময়ো পাইছিলো, তোমাৰ দেউতাৰ স্মৃতিবোৰ মোৰ জীৱনৰ কাৰণে আজিও সজীৱ...।

ঃ কিন্তু তোমাৰ মনৰ অনুভূতিবোৰ, এইবোৰ দীপ মামাৰ দৰে দেউতাই জানো অনুভৱ কৰিব পাৰিছিল?

ঃ সকলো মানুহৰে জীৱন সম্পৰ্কে দৃষ্টিভংগী বেলেগ, হয়তো তেওঁ মোৰ সূক্ষ্ম অনুভূতিবোৰ অনুভৱ কৰিব পৰা নাছিল; মোৰ মাজত থকা প্ৰতিভাখিনি বিচাৰি উলিয়াব নাজানিছিল, কিন্তু তেওঁ মোক খুব গভীৰ অন্তৰেৰে ভাল পাইছিল, তোমাৰ দেউতাৰাৰ স্থানত মই কোনো অন্য মানুহক ৰাখি তুলনা কৰিব নোখোজো।

ঃ তেনেহ'লে তুমি আজিকালি ভয় খোৱা কিয়? কিয় তুমি এডাল লক্ষ্মণ ৰেখাৰ কথা ভাবা? আয়'নাই মাকক পোনপটীয়াকৈ সুধিলে— মই জানো, তুমি নিজকে ফাঁকি দিব বিচাৰিছা।

মাধৱীয়ে আয়'নাৰ কথাৰ কোনো উত্তৰ নিদিলে। মাধৱীয়ে মাথোঁ অনুভৱ কৰিলে তাইৰ জীৱনলৈ দীপংকৰ নহা হ'লে জীৱনটো বেছ সহজ আৰু সৰল হ'লহেঁতেন। দীপংকৰৰ লগত টানিব খোজা লক্ষ্মণ ৰেখাডালৰ এটা বিন্দুত থিয় হৈ আছে আয়'না— বিমান আৰু মাধৱীৰ যুগ্ম স্বাক্ষৰ যিটো বিন্দু অতিক্ৰম কৰাৰ শক্তি মাধৱীয়ে কেতিয়াবাই হেৰুৱাই পেলাইছে।

দেবব্ৰত দাস

দূৰত্বৰ সংলাপ

ইতি

তোমাৰ পৰিত্যক্তজন....

ৰঞ্জন

যোৱা তিনি দিনজুৰি লেখা সুদীৰ্ঘ চিঠিখন এনেকৈ শেষ কৰি ৰঞ্জন অলপ অৱশ হৈ পৰিল। ৰাতি ডেৰটামান বাজিল চাগে'। দূৰৈৰ পুলিচ থানাত টাংকৈ এটা ঘণ্টা বাজিল। ৰঞ্জনে টেবুলৰ পৰা উঠি খোলা খিৰিকীখনৰ ওচৰ চাপি গ'ল। পিছপিনৰ বাৰীখনৰ গছ-গছনিবোৰ এন্ধাৰত জয়াল যেন প্ৰতীত হৈছে। সিহঁতৰ ঘৰৰ পিছ চোতালৰ পিটনিখনৰ কাষলৈ এটা ৰাতিৰ চৰাই ফট্‌কৈ নামি আহি আকৌ উৰি গ'ল। ফেঁচা আছিল চাগে'। কেঁচু দেখা পাই ধৰি লৈ গ'ল খাবলৈ। এই দোভাগ ৰাতিৰ পটভূমিত ক'লা গছ-গছনিবোৰ। বতাহত লৰি থকা নাৰিকল, তামোলবোৰৰ পাতবোৰ। ফেঁচা আৰু জিলিৰ মাতবোৰ। এইবোৰ দেখা-শুনা পায়ো তাৰ মনত বিশেষ কোনো ধৰণৰ ৰেখাপাত নহ'ল। সি এতিয়া বিছনালৈ উভতি যাব। বিছনাত বহাৰ পাছত সি হয়তো ভাবিব এইমাত্ৰ লেখি উঠা সুদীৰ্ঘ চিঠিখন বা তাৰ কৈফিয়ৎটো আকৌ এবাৰ পঢ়ি চাব নেকি? তেনে কোনো বিশেষ তাগিদা নাই তাৰ। সি এইবাৰ বিছনাৰ কাষৰ সৰু চাপৰ টেবুলখনৰ পৰা টেবলেটৰ বটলটো আনি সাঁফৰটো খুলিব। এখন হাতৰ তলুৱাত টেবলেটবোৰ ঢালি ল'ব। আনখন হাতেৰে পানী ভৰা গিলাচটো লৈ অকণমান খাই ল'ব। এইবাৰ সি এটাৰ পিছত এটাকৈ টেবলেটবোৰ জিভাত লৈ ঢোক গিলি খাই যাব। এক-দুই তিনি-চাৰি... একত্ৰিছ-বত্ৰিছ...

এক ঃ বৰষুণৰ মাজত মাধৱী

বৰষুণ, ঘোৰ বৰষুণ— কলহৰ কাণেৰে ঢলা বৰষুণ। আবেলিটো গধূলিত পৰিণত হওঁ হওঁ সময়তে মাধৱী কেন্টাৰ বাছখনত উঠিছিলহি। সভাঘৰৰ পৰা ওলাই আহিল। তেতিয়াই বৰষুণ কিন কিন। সহকৰ্মী ছবিজনী দুটা ষ্ট'পৰ পিছতে নামিব। তাইৰ প্ৰস্তাৱটোত মান্তি হোৱা হ'লেই ভাল আছিল। তাই কৈছিল— মাধৱী বাইদেউ, বৰষুণ বেয়াকৈ আহিব। গুৱাহাটীৰ এইটো ৰাস্তাত অলপ বৰষুণ হ'লেই পানী উঠে। গাড়ী-মটৰ বৈ যাবলগীয়া হয়। আপুনি যাব খানাপাৰালৈ ইমান দূৰ বাট। তাতকৈ ইয়াতে নামক বৰষুণ কমিলে যাবগৈ

অথবা ৰাতিটো আমাৰ ঘৰতে থাকক।

এতিয়া মাধৱীয়ে উপলব্ধি কৰিছে ছবিজনীৰ কথা শুনি নামি যোৱা হ'লেই ভাল আছিল। কপালত এনেকুৱা দুৰ্ভোগ নেথাকিলহেঁতেন। কোনে জানে দোপালপিটা বৰষুণৰ সন্মুখত গুৱাহাটীৰ প্ৰধান ৰাজপথ এটা এনেকৈ নদী হৈ পৰিব বুলি? প্ৰথমতে বৰষুণ কম হৈ থাকোতেই বাছখনৰ গতি কমি আহিছিল। কাৰণ ট্ৰেফিক জাম। এখুজি-দুখুজিকৈ বাছখন আগবাঢ়ি থাকোতেই বৰষুণৰ কোব বাঢ়ি গ'ল। চাওঁতে চাওঁতে ৰাস্তাৰ পানী একাঁঠু হ'ল। ইপিনে এন্ধাৰ বাঢ়িব ধৰিলে। এঠাইত গৈ বাছখন আৰু সমুখৰ গাড়ীবোৰো ৰৈ গ'ল। বেছিভাগ যাত্ৰীয়েই বাছৰ পৰা নামি বৰষুণৰ পানী ভাঙি খোজকাঢ়িয়েই ওভতাৰ পথ ল'লে। তাই আৰু তাইৰ দৰে দূৰণিবটীয়া দুই-চাৰিজনহে বহি ৰ'ল বাছখনত, মূৰত দুৰ্ঘোৰ অশান্তি লৈ।

তাইৰ ওচৰতে বহি আছিল আদহীয়া তিৰোতা এগৰাকী। তেওঁ মাধৱীক সুধিলে ক'লৈ যাবা? মাধৱীয়ে উত্তৰ দিয়াত তেওঁ মন্তব্য দিলে— তুমি তথাপি গুৱাহাটীৰ ভিতৰতে থাকিবা। আমি যাব লাগিব জাগীৰোড। ইয়াতে চাৰে সাত বাজিল। দিছপুৰ কেতিয়া পাওগৈ বা? তাৰ পৰা আকৌ অইন বাছ ধৰিব লাগিব।

কণ্ডাক্টৰে তিৰোতাগৰাকীৰ কথা শুনি মাত লগালে— বাইদেউ, আজি বতৰৰ যেনে অৱস্থা দেখিছো আপোনালোকে জাগীৰোড যোৱাৰ কথা বাদ দিয়ক। বেলেগ ব্যৱস্থাৰ কথাহে ভাবক।

পিছত বহি থকা পুৰুষ এজনে উঠি আহি মাধৱীৰ সহযাত্ৰিনীক ক'লে— হেৰা, সুশীলহঁতৰ ঘৰলৈকে যাওঁ ব'লা। ইয়াৰ পৰা দহ মিনিটমান লাগিব খোজকাঢ়িলে।

মাধৱীয়ে বুজিলে মানুহজন সম্ভৱতঃ তাইৰ পাৰ্শ্বৱতী মহিলাৰ গিৰীয়েক। এইগৰাকী মহিলাৰ এজন হ'লেও অভিভাৱক আছে, এই বিপদত সহায় কৰিবলৈ। তাইৰ কোনো নাই। তাই তেনেই অকলশৰীয়া। তাই এতিয়া কি কৰিব? কেনেবাকৈ ৰঞ্জনলৈ খবৰ এটা পঠিয়াব পৰা হ'লে। ৰঞ্জনেনো কি কৰিব? এনেকুৱা এন্ধাৰ ৰাতি অথাই সাগৰৰ পৰা সি তাইক কেনেকৈ উদ্ধাৰ কৰিব? অৱশ্যে তাই এনেকৈ বাছত বহি অবাবতে সময় কটাবলগীয়া হোৱা বুলি জানিব পাৰিলে অন্ততঃ ঘৰলৈ ওভতাত পলমৰ বাবে ৰঞ্জনৰ মগজুত নিশ্চিতভাৱে উৎপন্ন হোৱা দুঃচিন্তাবোৰৰ শাম কাটিব। এইবাৰ তাই সহযাত্ৰিনীৰ পিনে চাই ক'লে— আপোনালোক নামি যায় যদি মোৰ এটা উপকাৰ কৰিবনে? মই এটা ফোন নম্বৰ দিওঁ। আপুনি যদি ফোন কৰি তেখেতক জনাই দিয়ে মই এনেকৈ ইয়াতে.... অৱশ্যে যদিহে আপোনালোকে বেয়া নাপায়।

বিপদত সকলোৱে ইজনে-সিজনক সহায় কৰাৰ প্ৰবৃত্তি এটা আবিষ্কাৰ কৰি পেলায়। মানুহজনীয়ে মাধৱীৰ কথাষাৰ শেষ হ'বলৈকে নিদিলে। তাই ক'লে— ইস্ ৰাম। কেলেই বেয়া পাম বাৰু? দিয়ক দিয়ক— আপোনাৰ ফোন নম্বৰটো দিয়ক।

তেওঁলোক নামি যোৱাৰো আধা ঘণ্টামানহে হ'ল। বাছখন আগবঢ়াৰ অকণো লক্ষণ দেখা নেযায়। বৰষুণটো কমাৰো লক্ষণ নাই। কণ্ডাক্টৰজনে কৈছে ৰবষুণ কমিলে বাছ,

গাড়ী-মটৰবোৰ চলিবলৈ আৰম্ভ কৰিলেও ৰাতি হৈ যোৱা বাবে বাছখন হেনো মাজ বাটতে গেৰেজ কৰিব লাগিব। দূৰণিৰ যাত্ৰীসকলে বাকীছোৱা বাট বেলেগ বাছেৰে যাব লাগিব।

এই সমস্যাৰ সমাধান নহওঁতেই এটা সমস্যাৰ অৱতাৰণা হ'ল। মাধৱীয়ে এপাচি চিন্তা মূৰত লৈ ঘড়ীৰ পিনে চালে— ইচ্ ৰাম আঠটা পঁচিশ হ'লেই। তাৰ মানে এইকণ বাট পাৰ হওঁতেই তিনি ঘণ্টা সময় লাগিব।

বাছখনৰ ওচৰৰে ফুটপাথত ওপচা পানী ভাঙি খুপি খুপি আগবঢ়া বাটৰুৱাবোৰৰ মাজৰ এজন তাই বহা ছিটটোৰ কাষতে ৰৈ গ'ল। আৰু তাইক মাত লগালে— মাধৱী।

তাই বাটৰুৱাজনৰ পিনে চাই চিনি পালে— বিজয়দা। ৰঞ্জনৰ এসময়ৰ সহপাঠী। ৰঞ্জনৰ বাল্য বন্ধু। তাই স্বতঃস্ফূৰ্তভাৱে কৈ উঠিল— চোৱাচোন বিজয়দা কি বিপদত পৰিছো। তিনি ঘণ্টা হৈ গ'ল, এনেকৈ বৰষুণত—

বিজয়ে বাধা দি ক'লে— জানো জানো, ৰঞ্জনে ফোন কৰিছিল। নামি আহা আমাৰ ঘৰ তেনেই ওচৰতে—

দুই ঃ ৰঞ্জনৰ চিঠিৰ পৰা সুনীতিৰ কথা

কেনেকৈ আঁতৰি যায় এজন সিজনৰ পৰা— এই প্ৰক্ৰিয়াটো মই নেজানো, কেতিয়াও জনা নাছিলো। মা-দেউতাৰ অসম্মতিত বিয়াত বহাৰে পৰা ইমান কাষতে পাই যেতিয়া তোমাৰ সৈতে যুগ্ম জীৱন আৰম্ভ কৰিছিলো, তেতিয়া তিলমানো সন্দেহ কৰা নাছিলো এনেকুৱা কেতিয়াবা হ'ব বুলি। তুমি মোৰ পৰা আঁতৰিবলৈ ল'লা লাহে লাহে আৰু মেয়ো। কেতিবায়া ভাবিছিলানে ঘূণাক্ষৰেও এনে হ'ব বুলি? অথচ যিদিনা তুমি ঠিক কৰিলা, আমি একেলগে একেখন বিছনাত ৰাতিটো পৰ্যন্ত কটোৱাৰ অৱস্থাত নাই আৰু, সেইদিনা মই অকণো আচৰিত হোৱা নাছিলো। যিদিনা গধূলি অফিচৰ পৰা আহি দেখিলো বেডৰুমৰ আচবাব-পত্ৰবোৰৰ অৱস্থান সলনি হৈ গৈছে। মোৰ কিতাপৰ সৰু আলমাৰিটো এচুকলৈ নিৰ্বাসিত হৈছে আৰু জোৰা দি ৰখা খাট দুখনৰ এখন আলমাৰিটোৰ কাষত পথালিকৈ পতা হৈছে। অথচ আনখন আগৰ ঠাইতে খিৰিকীৰ কাষত। এইবোৰ নতুন ব্যৱস্থাই মোক আচৰিত কৰিব পৰা নাছিল। কাৰণ তাৰো বহু আগৰে পৰা আমাৰ দুয়োৰে মাজত এটা শীতল ব্যৱধান নিৰ্মিত হৈ গৈছিল। মই তোমাৰ নিৰ্বিকাৰ উপস্থিতি আওকাণ কৰিবলৈ ভাল পাইছিলো। তুমিও ঠিক একেদৰে মোৰ শাৰীৰিক সান্নিধ্যৰ আকাংক্ষাবোৰত পানী ঢালি আঁতৰি যাবলৈ ভাল পাইছিলা।

কেতিয়াৰ পৰা, ঠিক কোনটো মুহূৰ্তৰ পৰা আমাৰ মাজত এই দুৰ্ভেদ্য উদাসীনতাৰ প্ৰাচীৰ গঢ়ি উঠিবলৈ লৈছিল মই নেজানো। সেইবোৰ খুচৰিবলৈও মন নাযায় এতিয়া। তথাপি সম্ভৱতঃ গৰ্ভতে মৃত কেঁচুৱাটো প্ৰসৱ হোৱাৰ পাছত ঘৰলৈ উভতি আহি যি এক শূন্যতাত তুমি নিজকে পাইছিলা তাক মই মোৰ হেজাৰ প্ৰশ্ৰয়ৰ আলিংগনেৰেও হয়তো পূৰাব পৰা নাছিলো। সেই সময়খিনিতেই সম্ভৱতঃ তোমাৰ আৰু মোৰ সম্পৰ্কৰ সমাপ্তিৰ

আৰম্ভণি।

সেই সময়তেই তোমাৰ মনত পৰেনে, আমাৰ সংসাৰলৈ ঘনিষ্ঠ হৈ আহিছিল তোমাৰ মামাৰ ছোৱালীজনী— সুনীতি। সুনীতিৰ কথা মনত পৰেনে? তাই ঘনাই অহা-যোৱা আৰম্ভ কৰিছিল হোষ্টেলৰ পৰা আমাৰ ঘৰলৈ। তোমাৰ অসুখীয়া মন আৰু শৰীৰত ভনীৰ সান্নিধ্যৰ মৰম অথবা মলম পৰক বুলি প্ৰায়েই স্কুটাৰেৰে তাইক ছুটীৰ দিনবোৰত মই লৈ আনিছিলো দিনটো কটাবলৈ আমাৰ ঘৰত। তায়ো তেনেকৈ হৈ-হাল্লা কৰি ঠাট্টা-তামাচাৰে আমাৰ নিৰানন্দ ঘৰটোলৈ উৎসৱৰ পৰিৱেশ আনি দিব পাৰিছিল।

সেই সুনীতিয়েই যে মোক নিষিদ্ধ আনন্দৰ পিনে হাত বাউলি দি মাতি নিয়াৰ আয়োজন কৰিব এদিন তাক মই নেজানিছিলো। আজি মই মোৰ সম্পূৰ্ণ সততাৰে তোমাৰ বাবে লিপিবদ্ধ কৰিব খুজিছো মোৰ এই স্বীকাৰোক্তি—

প্ৰথমতে সুনীতিয়ে মোৰ সৈতে নিৰ্দোষ ধেমালি-ধুমুলাৰেই আৰম্ভ কৰিছিল কথা-বতৰা। এদিন তাই আৱিষ্কাৰ কৰিলে ভাৰতৰ অৰ্থনীতিৰ ওপৰত মোৰ এটা জাগ্ৰত অনুসন্ধিৎসু আছে। তুমিয়েইচোন এদিন তাইৰ হৈ অনুৰোধ কৰিবলৈ আহিলা— সুনীতিক অকণমান ইক'নমিক্‌ছ চাই নিদিয়া কিয়? জি ডি পি, বাজেট, ইনফ্লেচন, গভৰ্ণমেণ্ট স্পেণ্ডিং, পাব্লিক চেক্টৰ, প্ৰাইভেট চেক্টৰ এইবোৰ বুজাবলৈ গৈ এদিন মই আৱিষ্কাৰ কৰিলো সুনীতিয়ে আলোচনাত মন দিছে কম। তাতকৈ মোৰ পিনে দুচকুত দুষ্টামি সনা চাৱনিৰে চাই ৰ'বলৈ ভাল পাইছে বেছি। এনেকুৱা অকলশৰীয়া মুহূৰ্তবোৰত মাজে মাজেই তাইৰ কান্ধৰ পৰা চাদৰৰ আঁচল খহি যাবলৈ খুজিলে প্ৰায়েই। তাইৰ ক্ষীণ-মীন আকৰ্ষণীয় শৰীৰৰ ভাঁজবোৰো চকুত লগাকৈ মোৰ দুচকুৰ সমুখত প্ৰকট কৰাবলৈ তাইৰ সজাগ প্ৰচেষ্টা চলিব ধৰিছে দৃষ্টিকটু হিচাপে। প্ৰথমতে মই অসহজবোধ কৰিছিলো। প্ৰথমতে মই তাইৰ স্পষ্টপ্ৰায় অভিপ্ৰায়বোৰ আওকাণ কৰি যাবলৈ চেষ্টা কৰিছিলো; কিন্তু এনেতে হঠাতে এদিন তাই মোৰ অফিচত গৈ উপস্থিত হ'ল।

— ভিনদেউ, মোক টকা এহেজাৰ লাগে। অহা সপ্তাহমানে পাব। ঘৰৰ পৰা মনিঅৰ্ডাৰ পালেই ওভতাই দিম। বাইদেউক নজনাব কিন্তু।

তাইৰ দুচকুত ঘন কাজলসনা। ভুৰুৰ তলত ভিতৰুৱা অংশত কিঞ্চিৎ বেগুনীয়া ৰং। ওঁঠত ডাঠ ব্ৰাউন ৰঙৰ লিপষ্টিক। অফিচত মোৰ সহকৰ্মীকেইজনে অৰ্থপূৰ্ণভাৱে মোৰ টেবুলৰ পিনেই চাই আছে। তাইৰ আকৰ্ষণীয় উপস্থিতিটোৰ বাবে। অপ্ৰস্তুত অৱস্থাৰ পৰা হাত সাৰিবলৈ মই উঠি পৰিলো আৰু তাইৰ পিনে চাই প্ৰায় আদেশৰ দৰে ক'লো— ব'লা, বাহিৰলৈ ব'লা। বাহিৰত কথা পাতোগৈ।

তাই মোৰ পৰা ধাৰে লোৱা টকা এহেজাৰৰ কথা পাহৰি থাকিল। কিন্তু আমাৰ ঘৰলৈ আহি ঘনিষ্ঠতাৰে মোৰ সৈতে অকলশৰে সময় কটোৱাৰ অৱসৰ বিচৰাৰ প্ৰকোপ বাঢ়িবলৈ ল'লে। ইটো-সিটো ইক'নমিক্‌ছ পাঠ্যপুথিৰ কথা, তাৰ মাজে মাজে বিভিন্ন আড্ডা, হোষ্টেলৰ ছোৱালীৰ কথা, তাইৰ বাল্য জীৱনৰ পুতলা খেলাৰ কথা এনেকুৱা ঘনিষ্ঠ আড্ডা এটাতে এদিন মই আচৰিত হৈ লক্ষ্য কৰিলো ইমান দিনে প্ৰায় বাৰ বছৰৰ বিবাহিত

জীৱন একনিষ্ঠতাৰে কটোৱাৰ পাছত প্ৰথমবাৰৰ বাবে এজনী অন্য নাৰীৰ সান্নিধ্যত মই লাহে লাহে অজ্ঞাতসাৰে কিন্তু স্পষ্টতাৰে শাৰীৰিকভাৱে আকৰ্ষিত হ'ব ধৰিছো। এছাটি তপত বতাহে মোৰ দেহা-মন-ইচ্ছা আগুৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। এক মানসিক অগ্নিৰ শিখাই মোক সুনীতিৰ উপস্থিতিটোৰ পিনে টানি লৈ যাবলৈ প্ৰস্তুত হৈছে। অথচ সুনীতি, তাই মোৰ ইমান দিনৰ পত্নী মাধৱীতকৈ কোনো গুণেই বেছি আকৰ্ষণীয় নহয়। তাইৰ দেহ বল্লৰী মাধৱীতকৈ বহু দিশে পিছপৰা। তাইৰ কথা-বতৰা, বুদ্ধিমত্তা কোনোপধ্যেই মাধৱীৰ ব্যক্তিত্বৰ সমুখত ফেৰ মাৰিব পৰা বিধৰ নহয়। একমাত্ৰ এটা বিশেষ দৃষ্টিকোণত তাই মাধৱীক হৰুৱাই দিব পাৰে হেলাৰঙে। সেই দিশটো হ'ল— সান্নিধ্যৰ আকাংক্ষা। মাধৱী আজিকালি মোৰ পিনে তেনেই আওকাণ। অথচ আনপিনে এই ছোৱালীজনী যি অকণমান সময় আমাৰ ঘৰলৈ আহে, পাৰিলে সেই সময়খিনিৰ প্ৰায় প্ৰতিটো পল মোৰ সন্মুখত নিজকে আকৰ্ষণীয়কৈ তুলি ধৰিবলৈ আগ্ৰহী। মোৰ ওপৰোক্ত অনুভৱবোৰে মোক আমনি কৰিবলৈ ল'লেও মই কিন্তু নিজকে ইন্দ্ৰিয়ৰ বশ হ'বলৈ এৰি দিয়া নাছিলো কেতিয়াও। কেইবাবাৰো অকলশৰীয়া মুহূৰ্তত কাষ চপাৰ সহজ সুযোগবোৰকো মই আওকাণ কৰি যাবলৈ ধৰাৰ পিছতো কিন্তু সুনীতিয়ে তাইক প্ৰকট ইচ্ছাবোৰ কাৰ্যকৰী কৰাৰ চেষ্টা এৰা নাছিল। তাৰ মাজে মাজে প্ৰায়েই মোৰ পৰা টকা ধাৰে বিচৰাৰ স্বভাৱটোও। তাইক মই এদিন সুধিও পেলাইছিলো—

— তোমাক ইমান টকাৰ দৰকাৰ কিয়?

— আপুনি কি বুজিব ৰঞ্জনদা, আজিকালি হোষ্টেলীয়া ছোৱালীৰ কিমান কি দৰকাৰ? বিউটি পাৰ্লাৰতেইচোন তিনিশ-চাৰিশ যায়, তাৰ পাছত পাৰফিউম, লিপষ্টিক, নেইল পলিছ এইবোৰ আছেই।

এইবোৰ হিচাপ দি দি তাই বিপজ্জনকভাৱে মোৰ কাষ পাইছিলহি সেইদিনা। হঠাৎ মোৰ চুলিৰ মাজত আঙুলি ভৰাই তাই চিঞৰি উঠিছিল— ইচ ৰাম ৰঞ্জনদা, আপোনাৰ পকা চুলি ওলাইছে।

কথাৰ লাচত তাই মোৰ তেনেই কাষত। তাইৰ বুকুৰ কোমল অংশ এটাই মোৰ সোঁ-কান্ধ হেঁচি ধৰিছে। তাইৰ সুবাসিত উশাহ-নিশাহ মোৰ কপালৰ ওপৰত। মোৰ শৰীৰলৈ আকৌ তপত বতাহছাটি ব'বলৈ আৰম্ভ কৰিছে। একুৰা মানসিক জুয়ে মোক পুৰি পেলাও পেলাও কৰি তুলিছে। মই কেনেকৈ সাৰি যাওঁ মোৰ দেহা-মন পৱিত্ৰতাত চেকা নেপেলোৱাকৈ মই চিঞৰি উঠিলো ভিতৰৰ পিনে তোমালৈ উদ্দেশ্য কৰি— মাধৱী, চাহ একাপ হ'ব নেকি?

সুনীতিয়ে নিৰাশ কণ্ঠেৰে মন্তব্য কৰিলে— ৰঞ্জনদা, আপুনি এটা মস্ত বুৰ্বক।

তিনি ঃ এন্ধাৰত মাধৱী

বিজয়দাৰ 'দুবছৰীয়া ল'ৰাটো— ৰবী। ইমান মৰম লগাটো হৈছে। বগা নোদোকা ল'ৰাটো, মুখত লাজুকীয়া হাঁহি। বাথৰুমৰ পৰা মুখ-হাত ধুই শ্যামলী বৌৰ নাইটি এটা পিন্ধি ওলাই অহাৰে পৰা ৰবীয়ে তাইৰ সৈতে লুকাভাকু খেলিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। এবাৰ

তাই হাতৰ ওচৰতে পাই ৰবীক সাবটি ধৰি কোলাত তুলি লৈ চুমা খাই দিলে। ৰবীয়ে তাইৰ আলিংগনৰ পৰা পলোৱাৰ চেষ্টাত হাত-ভৰি জোকাৰিবলৈ ধৰিলে। কোলাৰ পৰা নমাই দিওঁতেই সি দৌৰি পলাল। মাকৰ ওচৰলৈ।

সৰু ভাৰাঘৰটোৰ ততোধিক সৰু ড্ৰয়িংৰুমটোৰ বেতৰ চকী এখনত তাই বহি পৰিল। বিজয়দাও আহি ওলালহি তাইৰ ওচৰৰে আন এখন চকীত।

— ৰবীয়ে তোমাৰ লগ লৈছে নহয়? এনেয়ে সি কিন্তু বৰ ৰিজাৰ্ভড।

মাধৱীয়ে উত্তৰ দিলে— বৰ মৰম লগাটো হৈছে।

এনেতে বিজয়ৰ ঘৈণীয়েক শ্যামলীয়ে ট্ৰেত চাহ-মিঠাই-বিস্কুট লৈ আহিল। ট্ৰেখন টেবুলত নমাই থৈ তাই ক'লে— বৰ দুষ্টও হৈছে।

মাধৱীয়ে ক'লে— ইচ্ ৰাম বৌ এইবোৰ নহ'লেও হ'লহেঁতেন। ভাত খোৱাৰ সময়েই হ'লচোন।

বিজয়ে আগ্ৰহ কৰিলে— পাৰিবা দিয়াচোন খোৱা। ভাতলৈ এতিয়াও কমেও এঘণ্টামান বাকী।

ৰবীয়ে মাকৰ মেখেলাত ধৰি মাধৱীৰ পিনে চাই আছিল। সিও বাপেকৰ কথাত উজান ধৰিলে— পাৰিবা দিয়াচোন খোৱা।

তাৰ কথাত সকলোৱে গিৰ্জনি মাৰি হাঁহি দিলে। সি মাকৰ কাপোৰত টানি সুধিব ধৰিলে— এয়া কোন মাহী মা?

— মই মাধৱী মাহী, আহা মোৰ ওচৰলৈ আহা। এইবুলি তাই সৰু ল'ৰাটোক কাষলৈ টানি আনিলে— এতিয়া কি খাবা কোৱা মোৰ প্লেটত আছে মিঠাই, বিস্কুট। কোনটো খাবা?

মাকে ক'লে— ৰবী মাহীক বেছি দিগদাৰী নকৰিবা আকৌ। মই পাকঘৰলৈ যাওঁ দেই।

মাধৱীয়ে ক'লে— চাহখিনি খাই উঠি ময়ো গৈ আছো বৌ। আপোনাৰ খা-খবৰো বহুদিন পোৱা নাই নহয়?

শ্যামলী যোৱাৰ পিছত বিজয়ে ক'লে— বৌৱেৰাৰ গা-মূৰ বৰ ভাল নহয়। গাত পাঁচ মাহ। এনিমিয়াতো আছেই। তাৰ বাহিৰেও কিবা-কিবি কমপ্লিকেশ্বন।

মাধৱীয়ে একো নামাতি ৰবীৰ সৈতে খেলাত লাগিল— ৰবী মোৰ সৈতে 'বকচিং' খেলিবা। ইটো-সিটো কথাৰ পাছত ৰবী মাধৱীৰ সৈতে তেনেই সহজ হৈ পৰিল। বেতৰ চকীখন বগাই তাইৰ কোলাত বহি ল'লে। অলপ পৰৰ পাছত সি দেউতাকক এটা অদ্ভুত প্ৰস্তাৱ দিলে— দে'তা, আমি এইজনী মাহীক ৰাখি থ'ম দেই। এইজনী মাহী ভাল মাহী।

— তোমাৰ মাৰাতকৈও ধুনীয়ানে?

তাইৰ চাহ খোৱা শেষ হৈছিল। বিজয়ৰ হোৱা নাছিল। তাই বহাৰ পৰা উঠি ট্ৰেখন হাতত লৈ পাকঘৰৰ পিনে খোজ ল'লে।

ইটো-সিটো কথাৰ পাছত শ্যামলীয়ে মাধৱীক ৰঞ্জনৰ কথা সুধিলে। মাধৱীৰ নিস্পৃহ

উত্তৰে শ্যামলীক সন্দিহান কৰি তুলিলে। তাই সুধিলে— একো ইমপ্ৰুভমেণ্ট হোৱা নাই নেকি?

— কিনো কওঁ? চলি আছে আৰু। তেওঁ তেওঁৰ হিচাপে, মই মোৰ হিচাপে— ইমানেই।

— ৰঞ্জনক মই গৈ বুজাও নেকি এবাৰ?

— নাই নালাগে। তোমাৰ হেনো কিবা-কিবি অসুবিধা দেখা দিছে। এইবাৰ ল'ৰা নে ছোৱালী? ছন'গ্ৰাফী কৰি চাইছা নেকি?

— ধেৎ, সেইবোৰ কৰা নাই। ডাক্তৰে বেছি লৰচৰ কৰিবলৈ মানা কৰিছে। পাতলীয়া কাম-কাজ কৰিবলৈ কৈছে।

— লৰচৰ কৰা মানা? তাৰ মানে বিজয়দা ইমান দিনে ফ'ৰ্চড্ বেচেলাৰ?

— মাৰিম দেই, অসভ্যজনী।

সৰু ভাৰাঘৰটোৰ এটা কোঠাত বিজয়হঁত শোৱে। ড্ৰয়িংৰুমৰ এপিনে আলহীৰ কাৰণে এখন সৰু খাট। ভাত খোৱাৰ পাছত শ্যামলী আৰু মাধৱী দুয়ো মিলি খাটখনৰ ওপৰত আঁঠুৱা তৰিলে। আঁঠুৱা তৰাৰ পাছতে ৰবী আহি আঁঠুৱাৰ ভিতৰত সোমাই ক'লে— মই আজি ৰাতি ধুনু মাহীৰ লগত থাকিম। হ'ব নে মা?

মাধৱীয়ে ক'লে— হ'ব হ'ব। আজি মই তোমাক ধুনু ধুনু সাধু কথা কৈ দিম। শুনি শুনি তুমি টোপনি যাবা দেই?

শ্যামলীয়ে ক'লে— থাকা তেনেহ'লে মাহীয়েৰৰ লগত। ৰাতিখন কিন্তু উঠি মা-মাকৈ নিচিএৰিবা। মাজৰাতি সাৰ পাই আমাক নজগাবাগৈ।

সেই ৰাতি তিনিটা সাধু শুনাৰ পাছতো ৰবীৰ টোপনি নাহিল। সৰু ল'ৰাটোক সাৱটি বুকুৰ মাজত সুমুৱাই মাধৱী বহুপৰ সাৰে আছিল। এনেতে তাইৰ মনত পৰিল তাইৰ অসফল মাতৃত্বৰ প্ৰয়াসৰ কথা। তাইৰ ওপজোতেই মৃত সন্তানটো জীৱিত হৈ থকা হ'লে আজি ৰবীৰ সমানেই ডাঙৰ হ'লহেঁতেন। তাইৰ দুচকু সেমেকি উঠিল। ৰবীয়ে বোধহয় তাইৰ মানসিক অস্বস্তিৰ কথাটো উমান পালে নেকি? নে তাইৰ চকুলোৰ এটোপাল-দুটোপাল কেনেবাকৈ তাৰ দুগাল স্পৰ্শ কৰিলে? তাইৰ দুবাহুৰ মাজত সিও উচপিচাব ধৰিলে। অলপ পাছত সি ক'লে— মাহী, মই মাৰ ওচৰলৈ যাম।

বিছনাৰ পৰা নমাই দিয়াৰ লগে লগে এন্ধাৰতেই সি দৌৰ মাৰিলে ভিতৰলৈ। বাহিৰত বৰষুণ বন্ধ হৈ গৈছিল ইতিমধ্যে। তাইৰ টোপনি নাহিল বহুপৰ। ৰাতি এসময়ত দপ্‌কৈ লাইটবোৰ নুমাই গ'ল। লোডশ্বেডিং নহয় নিশ্চয়। বৰষুণ-বানপানীৰ বাবেহে পাৱাৰ কাটি দিলে চাগে'। এন্ধাৰতে তাই বিষাদগ্ৰস্ত মন এটাৰে অকলশৰে এই আচহুৱা বিছনাখনত পৰি ৰ'ল। তাইৰ কেতিয়া টোপনি আহিল তলকিবই নোৱাৰিলে। গভীৰ টোপনিতে তাই অনুভৱ কৰিলে এন্ধাৰতে কোনোবাই তাইক আষ্টেপৃষ্ঠে বান্ধি পেলাইছে। কঠিন পুৰুষ এজনৰ শক্তিশালী দুবাহুৰে তাইক বন্দী কৰি পেলাইছে। নহয়, এইজন ৰঞ্জন নহয়। ৰঞ্জনৰ

সৈতে শাৰীৰিক সান্নিধ্য বহুদিনৰ আগৰে পৰা বিচ্ছিন্ন হৈ গৈছে। ৰঞ্জনে কেতিয়াও ইমান নিশ্চয়তাৰে ইমান সদৰ্পে তাইক বান্ধি পেলোৱাৰ কথা তাইৰ মনত নপৰে। টোপনিৰ চিলমিল অসতৰ্কতাৰ মাজতে তাই পাহৰি গ'ল যে তাই বাধা দিয়া উচিত। সামান্যভাৱে হ'লেও এনে আহ্বানত তাই আপত্তি সাব্যস্ত কৰা উচিত। কিন্তু ইতিমধ্যে তাই অনুভৱ কৰিলে পৰপুৰুষ এজনৰ মুখবলয় এটাই তাইৰ অস্তিত্বটো ঢাকি পেলাব খুজিছে। এক অদ্ভুত উন্মাদনাত তাই আপত্তিৰ কথা পাহৰি পেলালে। তাই শুনা পালে কোনোবাই ফুচফুচাই তাৰ কাণৰ কাষত উচ্চাৰণ কৰিছে মাধৰী, মই বিজয়, আজি ৰাতিটো তুমি মোৰ। মাধৰী, উস্ তুমি ইমান ধুনীয়া কিয় হ'লা?

মাধৰীয়ে ইতিমধ্যেই পুৰুষ স্পৰ্শই আনি দিয়া ইন্দ্ৰিয়াতীত সুখৰ সাগৰত সাঁতুৰি-নাদুৰি ফুৰিব ধৰিছে। এনেকুৱা আনন্দৰ মাজত টুলবুল তাইৰ দেহা-মনৰ নাওখন কেতিয়াকৈ পাৰলৈ উভতি আহিব? তাইৰ মন যোৱা নাই উভতি আহিবলৈ— আৰু অলপ— আৰু অলপ দূৰ—

বহুপৰৰ পাছত বিজয়ে তাইৰ নগ্ন শৰীৰটো এৰি উঠি যোৱাৰো বহু বহু সময়ৰ পাছত তাই সম্বিৎ ওভতাই পালে। অনাদৃত নিষিদ্ধ অথচ ইমানদিনৰ জীৱনত এতিয়ালৈকে তাই ইমান গভীৰভাৱে কেতিয়াও অনুভৱ নকৰা এক অভূতপূৰ্ব সুখানুভূতিৰ জোৱাৰে তাইক শ্যামলীৰ প্ৰতি এইবাৰ সঁচাকৈ ঈৰ্ষান্বিত কৰি তুলিলে।

চাৰি ঃ ৰঞ্জনৰ চিঠিৰ পৰা পবিত্ৰীৰ কথা

সহকৰ্মী এজনৰ কথা কওঁ। তাৰ পত্নী বিয়োগ হোৱা বেছি দিন হোৱা নাছিল। আমাৰেই সমবয়স্ক হ'ব প্ৰবীৰ। অফিচ ছুটীৰ পাছত আমি তিনিওজনে সন্ধিয়াটো একেলগে কটাও বুলি প্ৰবীৰৰ কোৱাৰ্টাৰত বহিছিলোঁগৈ এটা সৰু হুইস্কিৰ বটল লৈ। আধা ঘণ্টামানৰ পাছতে তৃতীয়জনৰ ঘৰৰ পৰা ফোন আহিল। কোনোবা এজন গেষ্ট আহিছে। দৰকাৰী কাম আছে। তেওঁ গ'লগৈ। তেতিয়া আমি দুয়ো অকলশৰে। নানানটা কথাৰ মাজত এবাৰ মাজতে মই সুধি পেলালো— প্ৰবীৰ, তোৰতো বয়স বেছি হোৱা নাই। মোৰ সমনীয়াই হ'বি। তই আকৌ এবাৰ বিয়া নেপাত কিয়?

প্ৰবীৰে হাঁহি উঠিল— পাগল নেকি? মোৰ সেই ডিয়াৰ ডিপাৰ্টেড ৰাইফে বিবাহিত জীৱনত মোক যিমান জলা-কলা কৰি থৈ গ'ল তাৰ পাছত আকৌ এবাৰ জ্বলা জুইত জাঁপ দিবলৈ নক'বি ভাই।

মই আচৰিত হৈ গ'লো। মই কেতিয়াও ভবা নাছিলো প্ৰবীৰৰ জীৱনতো এনেকুৱা বিপৰ্যয় ঘটিছিল বুলি। অলপ পৰ মনে মনে থাকি সি আকৌ ক'লে— ৰঞ্জন, ব'ল এঠাইলৈ ,তোক এটা নতুন আড্ডালৈ লৈ যাওঁ। এইবুলি সি মোক সেইদিনাই পবিত্ৰীৰ সৈতে চিনাকি কৰি দিলেগৈ। ৰেলৱে' ষ্টেচনৰ ওচৰৰ সৰু গলি এটাৰে বহুদূৰ গৈ গৈ প্ৰায় পাহাৰৰ ওচৰৰ নিৰিবিলি চুবুৰিটোৰ মাজৰ শান্তশিষ্ট ঘৰ এটাৰ মাজত সেই ছোৱালীজনীক মই লগ পালো।

ষিজনীয়ে সেই সন্ধিয়া যথেষ্ট সাজি-পাৰি বহি আছিল, যাৰ চকুত-গালত যথেষ্ট মাচকাৰা আৰু ৰুজৰ উৎপাত। ওঁঠত সুনীতিতকৈও ডাঠ ব্ৰাউন ৰঙৰ লিপষ্টিক। দৃষ্টিত এটা সুস্পষ্ট নিষিদ্ধ আনন্দৰ বাবে সুলভ আহ্বান। আকৌ এবাৰ মই একেটা ধৰ্ম সংকটৰ সন্মুখত পৰিলো যিটোৰ সোৱাদ এবাৰ সুনীতিয়ে দি থৈছিল। তেতিয়া অৱশ্যে মই নিজকে নৈতিকতাৰ সীমাত বান্ধি ৰাখিবলৈ সক্ষম হৈছিলো; কিন্তু সেইদিনা প্ৰবীৰে মোক যিটো বাতাবৰণলৈ লৈ আনি উপনীত কৰালেহি অকণমান অপ্ৰকৃতিস্থ অৱস্থাত সেইদিনা মোৰ নিজৰ ওপৰতে তিমান নিয়ন্ত্ৰণ নাছিল। নৈতিকতা, অনৈতিকতা এইবোৰ তৰ্ক সেইদিনা সম্ভৱতঃ মোৰ বাবে অবাস্তৱ আছিল। সেই সন্ধিয়া ময়েই পবিত্ৰীক ব্যৱহাৰ কৰিলো নে পবিত্ৰীয়েই মোক ব্যৱহাৰ কৰিলে এই বিষয়ে মোৰ সন্দেহ থাকি গ'ল। মুঠৰ ওপৰত মই আৰু প্ৰবীৰে সেইদিনা এজনী সাধাৰণ ছোৱালীৰ ব্যক্তিগত স্বাধীনতাখিনিক আমাৰ স্বচ্ছলতাৰ সুযোগ লৈ দলিত কৰি এৰি থৈ আহিলো। বাটত প্ৰবীৰে ক'লে— পবিত্ৰীৰ দুখৰ ইতিহাসখন। ৰেলৰ নিম্নবিত্ত কৰ্মচাৰী এজনৰ ছোৱালীজনীক এঠাইলৈ বিয়া দি উলিয়াই দিয়া হৈছিল। বিয়াৰ আগেয়ে ভালকৈ খা-খবৰ লোৱা নহ'ল হেনো, বিয়াৰ পাছতহে জানিব পৰা গ'ল জোঁৱায়েকৰ আন বহু গুণৰ ভিতৰত এগৰাকী লাগী উপপত্নীও আছে। সদায় ৰাতি ৰাতি তাইৰ ওচৰৰ পৰা মদ খাই আহি ঘৈণীয়েকক মাৰধৰ কৰাটো বিয়াৰ পাছত তাৰ অভ্যাসত পৰিণত হৈছিলগৈ। এনে এখন নৰকত দুবছৰ যন্ত্ৰণা ভোগাৰ পাছত পবিত্ৰী দেউতাকৰ ঘৰলৈ উভতি আহিল। ককায়েক-বৌৱেৰেক এই কথাটোত বৰ সন্তুষ্ট নহ'ল। এদিনাখন ঘোৰ কাজিয়াৰ অন্তত ককায়েক বেলেগ হৈ আঁতৰি গ'ল বুঢ়া দেউতাক-মাকক অকলে পবিত্ৰীৰ সৈতে এৰি থৈ। এতিয়া পবিত্ৰীয়েই উপাৰ্জন কৰি মাকক খুৱায়, দেউতাকৰ কেন্সাৰৰ চিকিৎসা কৰে। তাইক সহায় কৰে প্ৰবীৰৰ দৰে দুই-চাৰিজন চিনাকিয়ে। সেইদিনা ৰাতি বিদায় লৈ উভতাৰ সময়ত পবিত্ৰীয়ে মোৰ পিনে কাতৰভাৱে চাই প্ৰাৰ্থনাৰ দৰে প্ৰশ্ন কৰিলে— নতুনকৈ চিনাকি হ'লো যেতিয়া মাজে মাজে আহিব দেই। আহিব নে সঁচাই?

বিশ্বাস কৰা মাধৱী, তুমি ইমান দিনে মোৰ পৰা সজ্ঞানে আঁতৰি নথকা হ'লে সেইদিনা হয়তো মোৰ পদস্খলন নঘটিলহেঁতেন। আচলতে ভিতৰি ভিতৰি মই কিজানি সঁচাই এটা মৰেলিষ্ট পাষণ্ড। যাৰ পেটত ভোক আছে কিন্তু নিষিদ্ধ খাদ্যৰ গৰাহ মুখলৈ তুলি নিয়াটোত যাৰ প্ৰবল অনাগ্ৰহ। মোৰ পাষণ্ডতাখিনি, মোৰ দুতলীয়া মধ্যবিত্তৰ চৰিত্ৰটো, মোৰ সুবিধাবাদী স্বৰূপটো, মোৰ নিজৰ সমুখত এনেকৈয়ে দ্বিতীয়বাৰৰ বাবে উদ্ভাসিত হৈ উঠিল— সুনীতিৰ সৈতে হোৱা পৰ্বটোৰ পাছত আকৌ এবাৰ। এইবাৰ পবিত্ৰীৰ সৈতে—

পাঁচ ঃ নিজৰ সন্ধানত এইবাৰ মাধৱী

সেই ৰাতিৰ সেই সাংঘাতিক ক্ষণকেইটাৰ সুখানুভূতিৰ অনুৰণনখিনিয়ে পিছদিনালৈকে তাইৰ সত্তাটোৰ আমূল জোকাৰি আছিল। এনেতে দুপৰীয়া ফোনটো বাজি উঠিল। ৰঞ্জন যথাৰীতি অফিচত। ঘৰত তেতিয়া তাই অকলে। তাই ফোনটো উঠাই উচ্চাৰণ কৰিলে—

হেল্লো।

— মাধৱী মই কৈছো। বিজয়দা। ৰ'বা মাধৱী ফোনটো ডিছ্‌কানেক্ট নকৰিবা। যোৱা কালিৰ বাবে মই সঁচাই অনুতপ্ত। তোমাৰ অসহায় অবস্থাত আশ্ৰয় দিবলৈ গৈ তোমাক মই এনেকৈ অপ্ৰস্তুত কৰি পেলালো— মই সঁচাই ছ'ৰি।

মাধৱীয়ে কৈ নেপেলালে.... কি সুখত কি আনন্দত অভূতপূৰ্ব অভিজ্ঞতা তাই বিচাৰি পালে বিজয়ৰ তথাকথিত ক্ষমা বিচাৰিবলগীয়া অপকৰ্মখিনিৰ মাজত। তাই মাথোন চমুকৈ ক'লে— অ'কে। মই ঘটনাটো পাহৰিবলৈ চেষ্টা কৰিম। তুমিও পাহৰি যোৱাটো উচিত হ'ব। তুমি এজন দায়িত্বপূৰ্ণ লোক। সংসাৰ এখনৰ মুৰব্বী। কাৰোবাৰ পতি, কাৰোবাৰ দেউতাক।

বিজয়ে বৰ সহজে মান্তি হৈ গ'ল— তুমি ঠিকেই কৈছা মাধৱী। তোমাৰ সৈতে মোৰ ঘনিষ্ঠতা আৰু নবঢ়াটোৱেই ভাল; কিন্তু তথাপি এফাঁকি সঁচা কথা মই সদায় হৈ যাম। এই কথাষাৰ ক'বলৈ মই সংসাৰৰ কালৈকো ভয় নকৰো —

— কি কথা?

— মাধৱী। তুমি ইমান ধুনীয়া। তোমাতকৈ ধুনীয়া নাৰী মই হয়তো কেতিয়াও ক'তো লগ পোৱা নাই। আৰু তুমি ইমান মেচিঅ'ৰ। জীৱনৰ ইমান ডাঙৰ এটা দুৰ্ঘটনা যোৱা ৰাতি ঘটি গ'ল। অথচ এতিয়া তুমি ইমান শান্ত-সৌমতাৰে তাৰ মুখামুখি হ'ব পাৰিলা— মই সঁচাই তোমাক ৰেছপেক্ট কৰিম মাধৱী— তুমি সঁচাই এজনী বিউটিফুল আৰু মেচিঅ'ৰ লেডি। মোৰ সৌভাগ্য মই তোমাক লগ পাইছো। আই ছেল অলৱেইজ চেৰিচ্ ইয়'ৰ কম্পেনি—

দুদিনমানৰ মূৰত আকৌ ফোন আহিল বিজয়ৰ। এবাৰ মাধৱীক আকৌ লগ পাব খুজিছে নিভৃতভাৱে অকলশৰে আন এঠাইত। মাধৱী আহিব পাৰিবনে? কেলেই নোৱাৰিব মাধৱীয়ে? নিজ স্বামীৰ দ্বাৰা প্ৰায় পৰিত্যক্তা, স্বামীৰ সান্নিধ্যৰ পৰা স্বেচ্ছাৰে আঁতৰি আহিব খোজা ছোৱালী এজনীয়ে কেলেই এনে আকৰ্ষণীয় পুৰুষৰ হাতছানিক আওকাণ কৰি আঁতৰি থাকিব? তথাপি সমাজৰ, দেশৰ নিয়ম-ৰীতি-নীতিৰ বাধা নিষেধ কিছুমান আছে— সেইবোৰৰ দোহাই দি আঁতৰি থকাৰ ভুৱা চেষ্টাৰে মাধৱীয়ে আবেদন জনালে— বিজয়দা, তোমাৰ শ্যামলীৰ দৰে সুগৃহিণী এজনী আছে, ববীৰ দৰে ইমান মৰম লগা সন্তান এটা আছে, তথাপি কিয় তুমি মোক পৰস্ত্ৰী এজনীক এনেকৈ অবাটে নিব খুজিছা?

বিজয়ে উত্তৰত দৰ্শনৰ আশ্ৰয় ল'লে— মাধৱী, মানৱ জীৱনটোৱেই বৰ অদ্ভুত। মানুহে নেজানে আচলতে জীৱনৰ পৰা মানুহে কি বিচাৰি ল'ব খোজে? বিবাহ-সন্তান-সংসাৰ এইবোৰ বান্ধোনৰ বাহিৰতো আঁনি এখন বিশাল জগত আছে। কোনে ক'ত আনন্দ বিচাৰি পায় কোনে জানে? তুমি আহিব লাগিব মাধৱী। আমাৰ কম্পেনীৰ এটা গেষ্ট হাউছ আছে নদীৰ পাৰৰ টিলাটোৰ ওপৰত। অকলশৰীয়া নিৰ্জন ঠাই। আহানা এবাৰ, অকণমান সময় কটাই যাবা মোৰ সৈতে। প্লিজ, কোৱানা আহিম বুলি—

মাধৱীয়ে যে বিজয়ৰ এই অন্যায় আব্দাৰত সঁহাৰি দিবলৈ ৰাজী হ'ল তাৰ দুটা কাৰণ

আছিল। এটা হ'ল বিজয়ৰ লগত বিচাৰি পোৱা তাইৰ দেহজ আনন্দৰ সন্ধান যিটো কেতিয়াও তাই ৰঞ্জনৰ সৈতে বিবাহিত জীৱনৰ এদিনো আহৰণ কৰিব পৰা নাছিল। এই অতৃপ্তি আঁতৰোৱাৰ স্বাৰ্থপৰ আকাংক্ষাৰ বাহিৰেও আন এটা কথা আছিল। তাই ইমান দিনে ৰঞ্জনৰ আচৰণবোৰৰ বিৰুদ্ধে তাইৰ হিয়াত উমি উমি জ্বলি থকা জুইকুৰাত প্ৰতিহিংসাৰ পানী ঢলাৰ এটা উচিত উপায় বিচাৰি পোৱা যেন পালে বিজয়ৰ এই পৰকীয়া প্ৰেমৰ ব্যাকুল আহ্বানত সঁহাৰি দিবলৈ পাই।

মাধৱীয়ে এদিন অন্তৰংগ মুহূৰ্ত কিছুমানৰ পাছত সকলো গোপনীয়তা ত্যাগ কৰি বিজয়ৰ সন্মুখত সকলো ব্যক্তিগত খেলিমেলিৰ কথা ব্যক্ত কৰি দিলে। কেনেকৈ তাইৰ বৈবাহিক জীৱনত পূৰাব নোৱাৰা এটা ফাঁটে থিতাপি লৈছেহি অ'ত দিনে। তাই বৰ্ণালে কেনেকৈ তাই অন্তঃসত্ত্বা হোৱাৰ পাছতেই তাইৰ পেটত বাঢ়িব ধৰা ফেটাচটোৰ লিংগ নিৰূপণ কৰিবলৈ ব্যস্ত হৈ পৰিছিল ৰঞ্জন। কথাটো আইনবিৰুদ্ধ বুলি জনা সত্ত্বেও। কেনেকৈ তাইৰ পেটত এটি কন্যা সন্তানে থিতাপি লৈছে বুলি জানিব পাৰি ক্ষোভত, খঙত ফাটি পৰিছিল ৰঞ্জন। কেনেকৈ সেই সন্তানটোক গৰ্ভতে বিনষ্ট কৰিবলৈ অন্যায়ভাৱে মাধৱীৰ ওপৰত মানসিক হেঁচা প্ৰয়োগ কৰিবলৈ সাধাৰণ স্তৰৰ দন-হাই-কাজিয়া-পেচাল কৰিবলৈকো পিছ হোহকা নাছিল ৰঞ্জন। তাই ইমান দিনে চিনি নোপোৱা এটা অসুৰলৈ পৰিবৰ্তিত হৈ পৰিছিল ৰঞ্জন। মাধৱীয়ে কিন্তু যুদ্ধ কৰিছিল। হেজাৰ চেষ্টা কৰিলে ৰঞ্জনে তাইক সৈমান কৰাব নোৱাৰিলে গৰ্ভপাতৰ বাবে। আগত সন্তানটোৰ বাবে তাই ইমান যুদ্ধ কৰিও কিন্তু শেষত ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰিলে। তাইক নিৰাশ কৰি ভূমিষ্ঠ হ'ল এটা গৰ্ভতে মৃত সন্তান। সেই সন্তানটোৰ মৃত্যুৰ বাবে তাই কাকো দোষী সাব্যস্ত কৰিব নুখুজিলে। আনকি ভাগ্যকো নুদুষিলে তাই। তাইৰ বাবে তাইৰ মৃত সন্তানটোৰ হত্যাকাৰী আন কোনো নহয়। তাইৰেই বিবাহিত পতি ৰঞ্জন। আৰু তাৰ বংশলতিকা আগবঢ়াই নিয়াৰ পুৰণিকলীয়া অন্ধবিশ্বাসগ্ৰস্ত অসুস্থ মন এটাত ওপজা পুত্ৰ সন্তান এটাৰ প্ৰাপ্তিৰ বাবে দুৰন্ত হাবিয়াস। মৃত সন্তানটোৰ প্ৰসৱৰ পাছতেই ডাক্তৰে তেতিয়া সিহঁতক জনালে যে মাধৱী আৰু কেতিয়াও মাক হ'ব নোৱাৰিব। সেই মুহূৰ্তটোৰ পৰাই সিহঁত দুয়োৰে সম্বন্ধৰ মাজত যি এটা দুৰ্লংঘ্য প্ৰাচীৰ নিৰ্মাণ হ'ব ধৰিছিল। মাধৱীয়ে বুজিলে তাৰ বাকী ৰোৱা অংশখিনি হয়তো বিজয়ে তাৰ অন্যায় আহ্বানেৰে পূৰাবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। এতিয়া তাইৰ নিজৰ সন্ধান সঁহাৰিত।

সিহঁতৰ অনিয়মীয়াকৈ লগ পোৱা মুহূৰ্তবোৰত বিজয়ো মাজে মাজে ভাবপ্ৰৱণ হৈ উঠে। বিজয়ে নিজৰ ব্যক্তিগত বিবাহজনিত সম্পৰ্কটোৰ কথা সাধাৰণতে এৰাই চলে। তথাপি মাধৱীয়ে বুজি পোৱাকৈ আকাৰে-ইংগিতে বিজয়ে স্বীকাৰ কৰি লয় যে সিও বৰ সুখী নহয়। শ্যামলীৰ পৰা যিমান আত্মীয়তা, যিমান ঘনিষ্ঠতা শাৰীৰিক অথবা মানসিক সি আশা কৰে তিমানখিনি সি পাব পৰা নাই। জোৰকৈ জোৰা দি ৰখা বান্ধোনটোৰ পৰা দুজনৰ কোনোৰেই তৃপ্তি আহৰণ কৰিব পৰা নাই। বিজয়ৰ জীৱনত এতিয়া মাধৱীৰ আগমনে হেনো বিজয়ক স্বাৰ্থপৰ কৰি তুলিব ধৰিছে।

বিজয়ৰ এনেবোৰ কথাই মাধৱীক এপিনেদি শ্যামলী আৰু ৰবীৰ অনিশ্চয় ভৱিষ্যৎ

এটাৰ বাবে নিজকে দোষী যেন প্ৰতীত কৰাৰ খোজে। আনপিনে ৰঞ্জনৰ সৈতে তাইৰ নিজৰে ভাঙি পৰিব খোজা বৈবাহিক সম্বন্ধটো। তাইৰ নিজৰ বাবেই কি ধৰণৰ অনিশ্চয় ভবিষ্যৎ এটা বাকী তাৰ কথা ভাবিলে তাইৰ নিজকে বৰ অসহায় যেন লাগে। এনে সময়বোৰত তাইৰ স্বাৰ্থপৰ হ'বলৈ মন যায়। সেইবাবেই হয়তো প্ৰথমতে বিজয়দাৰ অন্যায় আহ্বানবোৰত সঁহাৰি দিবলৈ ৰাজী নোহোৱা ছোৱালীজনীয়ে আজিকালি বিজয়ৰ ফোনটোৰ বাবে বৈ থাকে অধীৰভাৱে। কৃষ্ণৰ বাঁহীৰ সুৰলৈ অপেক্ষাৰতা ৰাধিকাৰ দৰে। কেতিয়া বিজয়ে ফোনৰে তাইক নিৰ্দেশ দিব তাই কোনখিনিত কোনটো বাছ ষ্ট'পত বৈ থাকিব, ক'ৰ পৰা তাইক স্কুটাৰেৰে আহি লৈ যাব বিজয়ে, সিহঁতৰ কোম্পানীৰ নদীৰ পাৰৰ অকলশৰীয়া গেষ্ট হাউছটোত। কিমানপৰ নিভৃতে কটাব পাৰিব সিহঁতে শাৰীৰিক আৰু মানসিক সান্নিধ্যৰ সন্ধানত, সকলো চিনাকি সম্পৰ্কৰ আঁতৰত, একান্ত গোপনীয়তাৰে, স্বাৰ্থপৰতাৰেও কিজানি—

ছয় ঃ ৰঞ্জনৰ চিঠিৰ পৰা ৰুবিনাৰ কথা

বিশ্বাস কৰা মাধৱী, মই সেই এবাৰেই পবিত্ৰীক লগ পাইছিলো। সম্পূৰ্ণ প্ৰকৃতিস্থ অৱস্থাত থকা হ'লে হয়তো তাই মোৰ জীৱনত কেতিয়াও প্ৰৱেশ কৰাৰ অধিকাৰ পৰ্যন্ত নেপালেহেঁতেন; কিন্তু সেইদিনাৰ কথা কিঞ্চিৎ বেলেগ আছিল। প্ৰবীৰৰ পৰোক্ষ উছটনি। গাত ৰিম্‌ঝিম্ মদৰ নিচা। মনত তোমাৰ সৈতে ইমান দিনৰ ওচৰতে থাকিও ভোগা দূৰত্বখিনি। এনেবোৰ ভিন ভিন তত্ত্বই একেলগে সেইদিনা মোক ঠেলি দিছিল পবিত্ৰীৰ দৰে এজনী সাধাৰণ চৰিত্ৰৰ ছোৱালীৰ ওচৰলৈ। সেইটো সামান্য চিনাকিৰ অজুহাত লৈ এদিন বজাৰৰ ফুটপাথত তাই মোক মাত লগালে। সেইদিনা আবেলি মই অকলে আছিলো। সস্তীয়া মেকআপ, উগ্ৰ লিপষ্টিক আৰু নিজকে দৃষ্টিকটুভাৱে আকৰ্ষণীয় কৰি তোলাৰ প্ৰচেষ্টাখিনিৰ বাবে ওচৰৰে পাৰ হৈ যোৱা বাটৰুৱাবোৰে অৰ্থপূৰ্ণভাৱে তাইৰ পিনে ঘূৰি ঘূৰি চাই যোৱা কথাটো মোৰ বাবে বৰ সহ্যকৰ পৰিস্থিতি নাছিল। আনপিনে তাই তেতিয়া মোক মাত লগাইছে— ছাৰ, মোক চিনি পাইছেনে? মই পবিত্ৰী।

— পাইছো পাইছো? মই পবিত্ৰী।

— পাইছো পাইছো। ভালে আছানে?

— ভালেনো ক'ত আছো, আপোনালোক যাবলৈ এৰিলে। বৰ কষ্টত আছো, টকা-পইচাৰ ফালৰ পৰা।

বজাৰৰ ব্যস্ত ফুটপাথত ইমানবোৰ মানুহৰ অহা-যোৱা আৰু সুতীক্ষ্ণ দৃষ্টিৰ সন্মুখত এজনী সস্তীয়া ছোৱালীৰ সন্মুখত থিয় হৈ কথা পাতিবলগীয়া হোৱা পৰিস্থিতিত মই অপ্ৰস্তুত হৈ পৰিছিলো। কেনেকৈ সোনকালে তাইৰ কবলৰ পৰা উদ্ধাৰ পাওঁ উপায় বিচাৰি মোৰ মনটো দৰকাৰতকৈও বেছিকৈ সক্ৰিয় হৈ উঠিছিল। এনেতে হঠাতে আহি ফুটপাথৰ কাষতে গাড়ী এখন বৈ গ'ল। গাড়ীৰ ভিতৰৰ পৰা নাৰীকণ্ঠৰ আহ্বান এটি ভাহি আহিল—

এই ৰঞ্জন, কি কৰি আছা? আহা গাড়ীত উঠাহি, বহুত কথা আছে।

মই ৰাস্তাৰ পিনে তলমূৰাকৈ গাড়ীৰ ভিতৰলৈ চাই পঠিয়ালো। ড্ৰাইভাৰৰ ছিটত ৰুবিনা বহি আছে। মোৰ এসময়ৰ সহপাঠিনী। বিশ্ববিদ্যালয়ত একেলগে ডিবেটিং কৰা বান্ধৱী ৰুবিনা। তাইচোন কলকাতাত আছিল। ইয়ালৈ কেতিয়া আহিল? মই ভালেই পালো। মই এতিয়া এইৰ কাষৰ পৰা পলাব পাৰিম। মই পবিত্ৰীক ক'লো— পিছত লগ পাম দিয়া। মোৰ কাম আছে, আজি যাওঁ।

গাড়ীত উঠি বহাৰ পাছত ৰুবিনাই সুধিলে— সেইজনী কোন আছিল? তোমাৰ গাৰ্লফ্ৰেণ্ড নেকি?

ৰুবিনাই গাড়ী ষ্টাৰ্ট দিলে। মই উত্তৰ দিলো— এ' সেইবোৰ বহুত হিষ্ট্ৰি। কেতিয়াবা ক'ম তোমাক। তোমাৰ কথা কোৱাচোন— গুৱাহাটীলৈ সাময়িকভাৱে নে পাৰ্মেনেণ্টলি? শ্ৰীমান ক'ত?

ভিতৰ ৰাস্তাৰে গাড়ী চলোৱাত মনোনিৱেশ কৰি ৰুবিনাই উত্তৰ দিলে— মই পাৰ্মেনেণ্টলি আহিলো। শ্ৰীমানেও ট্ৰেন্সফাৰৰ চেষ্টা কৰি আছে, হৈ যাব লাগে। এটা ল'ৰা দাৰ্জিলিঙত, আনটো আজমিৰত। তোমাৰ খবৰ কোৱা—

এসময়ত ৰুবিনা আমাৰ অন্তৰংগ বান্ধৱী আছিল— তাইক সকলো কথাই ভাঙি-পাতি ক'ব পাৰি। মই ক'লো— এ মোৰ খবৰ। দুখৰ খবৰহে দিব পাৰিম, দীঘলীয়া হ'ব, তুমি বোৰড্ হৈ যাবা...

ৰুবিনাই ক'লে— ব'লা তেনেহ'লে দীঘলীয়া আড্ডা এটা দিব পৰা যাব। মই পেহীদেউইঁতৰ বাংলো এটাত উঠিছো। মস্ত ঘৰটো এনেয়ে পৰি আছিল। নদীৰ পাৰৰ পিনে। বঢ়িয়া ঠাই। তোমাক দেখুৱাই দিম ব'লা, তোমাৰ সময় আছেতো?

ৰুবিনাৰ সৈতে আমাৰ লগত কেইবাজনৰো প্ৰগাঢ় বন্ধুত্ব আছিল বিশ্ববিদ্যালয়ত। তাইৰ কাৰোবাৰ লগত ইন্টিমেট সম্পৰ্ক আছিল নে নাই কোনেও নাজানিছিল। কিন্তু তাই আমাৰ বাবে এগ'নি আণ্টৰ দৰে এজনী আছিল। আমাৰ মাজত কোনোবাই কাৰোবাৰ প্ৰেমত পৰিলেই তাইৰ ওচৰলৈ দৌৰিছিল। পৰামৰ্শ বিচাৰি অথবা সহায় বিচাৰি। তায়ো আমাৰ সকলোৰে প্ৰতি সদয় আছিল। সকলোৰে সমস্যা ধৈৰ্যসহকাৰে শুনি তাৰ সমাধান উলিওৱাত সদায় যত্নপৰ হৈছিল এইজনী আমাৰ নিচেই মৰমৰ বান্ধৱীয়ে।

মই তাইৰ মুখত মোৰ সকলোবোৰ অশান্তি, বৈবাহিক জীৱনত তোমাৰ সৈতে গঢ়ি উঠা দূৰত্বটোৰ কথা, সুনীতিৰ কথা, পবিত্ৰীৰ কথা সকলোবোৰ ঢালি-বাকি বৰ্ণনা দিলো ৰুবিনাৰ আগত সেইদিনা।

ৰুবিনাই সকলো কথা মন দি শুনিলে। শুনি ক'লে— আজি বহু সময় হৈ গ'ল। তোমাৰ কথাবোৰ শুনি থ'লো। আজি ৰাতি ভাবি লওঁ কথাবোৰ। মনৰ মাজতে জুকিয়াই লওঁ। তাৰ পাছত আন এদিন তোমাক মই মোৰ মন্তব্যবোৰ দিম। হ'বনে? আকৌ কেতিয়া আহিবা? মই অফিচৰ পৰা সোনকালেই ওভতো। আহিবা যেতিয়াই মন যায়।

এনেকৈ ৰুবিনাৰ থকা ঘৰটোলৈ মোৰ আহ-যাহ বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। প্ৰচুৰ অৱসৰ

থকাৰ বাবে অথবা তাইৰ লগত পৰিয়ালৰ কোনোৱেই উপস্থিত নথকাৰ বাবে আমাৰ কথা-বতৰাবোৰ আন্তৰিকতাৰে ভৰা গাঢ় আড্ডা একোটা হোৱাত কোনো বাধা নাছিল। এনেকৈয়ে এদিন সেইপিনে যাওঁতে দেখিলো মোৰ একালৰ নলেগলে লগা শৈশৱৰ আবাল্য বন্ধু বিজয়ৰ স্কুটাৰখন আন এটা অকলশৰীয়া বঙলাৰ বাহিৰত ষ্টেণ্ড কৰি থোৱা আছে। তাৰ স্কুটাৰখন চিনি পালো এইবাবেই যে তেনেকুৱা তিনিচকীয়া স্কুটাৰ চহৰত কমেই আছে। বঙলাটোৰ বাহিৰত এখন চাইন ব'ৰ্ড। কোনোবা কম্পেনি এটাৰ গেষ্ট হাউছ। বাহিৰৰ পৰা অহা অতিথি বা ডাঙৰ অফিচাৰে এৰাতি-দুৰাতি কটোৱাৰ ঠিকনা। মোৰ ক্ষীণকৈ মনত পৰিল বিজয়ে সম্ভৱতঃ সেইটো কম্পেনিতেই কাম কৰে।

তোমাক এতিয়া ক'বলৈ বাধা নাই ৰুবিনাই মোৰ সমস্যাবোৰৰ বৰ সুন্দৰ বিশ্লেষণ কৰিলে। ৰুবিনাই মোক বুজাই দিলে তোমাৰ সৈতে দাম্পত্যৰ সম্পৰ্কত মই কিমান ডাঙৰ ভুল কৰি আছিলো ইমান দিনে। মই যে পদে পদে তোমাৰ স্বাধীনতাক বাধা দিয়াৰ চেষ্টাত ব্ৰতী আছিলো সদায়, আনকি তোমাৰ গৰ্ভত উপস্থিত হোৱা ভ্ৰূণটোকো মই যে শত্ৰু গণ্য কৰিছিলো অথবা তোমাৰ গৰ্ভপাতৰ পাছত অজানিতভাৱে মই তোমাৰ মানসিক ক্ষতবোৰত মলম লগোৱা দূৰৈৰ কথা, ভুৱা প্ৰবোধেৰে তাত নিমখ সনাৰ ব্যৱস্থা কৰিছিলো এইবোৰ সত্য প্ৰথমবাৰৰ বাবে ৰুবিনাজনীয়েই মোৰ চকুত উদঙাই দিলে।

তাতোকৈ মই আশ্বস্ত হ'লো সুনীতি আৰু পবিত্ৰীৰ সৈতে হোৱা মোৰ সাক্ষাৎবোৰৰ বিশ্লেষণত। ৰুবিনাৰ মতে আমাৰ কাৰো ক'তো দোষ নাই। এইবোৰ সাময়িক চাৰিত্ৰিক স্খলনৰ বাবে দায়ী বা দোষী হ'ল আমাৰ সমাজখন, আমাৰ দেশৰ অৰ্থনীতি অথবা আমাৰ সময়ৰ বৰ্তমান ভাগি পৰিব ধৰা মূল্যবোধবোৰ। সুনীতিৰ দৰে সাধাৰণ ছোৱালীবোৰে চহৰলৈ আহি চৌখিন হ'বলৈ শিকে। লগৰ আন আন আঢ্যৱন্ত বা ফেশ্ব'নেব্‌ল ছোৱালীবোৰৰ সৈতে ফেৰ মাৰিবলৈ গৈ মধ্যবিত্ত পৰিয়ালবোৰৰ বাবে একো একোটা আৰ্থিক বোজা হৈ পৰিব খোজে। সেইবাবেই দৰকাৰ হয় আন আন সহৃদয় সচ্ছল অৱস্থাপন্ন পুৰুষ বন্ধুৰ। লৈংগিক দুৰ্বলতাবোৰৰ সহায় লৈ সিহঁতে নিজকে সহজে উপলব্ধ কৰিব খোজে সামান্য বিউটিপাৰ্লাৰ বা মেকআপ কিটৰ দৰে দৰকাৰবোৰৰ বাবে। পবিত্ৰীহঁতৰ কথা অৱশ্যে অলপ তাতোকৈ দুখলগা। ইহঁতে জীয়াই থকাৰ তাড়নাত নিজকে বিক্ৰী কৰিবলৈ বাধ্য হয়। ইহঁতৰ সম্মুখত অন্য কোনো পথ নাই।

সমাজত বিভিন্ন সোঁতৰ ক্ৰিয়া-প্ৰতিক্ৰিয়াত উদ্ভূত হোৱা এনেকুৱা জীৱনবোৰৰ সম্মুখত আন একো বিকল্প নেথাকে। এনে ধৰণৰ প্ৰলোভনৰ সম্মুখত তোমাৰ দৰে সাধাৰণ প্ৰাণী কিয় ঋষি-মুনি, ডাঙৰ ডাঙৰ বীৰ পুৰুষ, ৰাজনৈতিক নেতাও সেও মনাৰ উদাহৰণ বুৰঞ্জীত প্ৰচুৰ পৰিমাণে পোৱা যায়। তুমি ঐজন সাধাৰণ পুৰুষ হৈ যথেষ্ট সংযমতাৰে কাম কৰিছা। সুনীতিয়ে হাজাৰ ছলাকলাৰেও তোমাক বলাব পৰা নাই। আৰু পবিত্ৰীৰ ওচৰলৈ তুমি এবাৰেই যি গ'লা— তাকো অপ্ৰকৃতিস্থ অৱস্থাত। তাৰ পাছতো তুমি তাইৰ কাষলৈ পুনৰ যাবলৈ কোনো তাগিদা অনুভৱ কৰা নাই।

'সকলো কথা মাধৱীক বুজাই ক'বা', ৰুবিনাই শেষ মন্তব্যটো দি উঠি ক'লে—

মাধৱীয়ে নিশ্চয় বুজি পাব তোমালোকৰ যুগ্ম জীৱনলৈ আকৌ সুখ-শান্তি-সহজতা উভতি আহিব।

সেইদিনা পৰম অস্বস্তিৰে প্ৰবল আত্মবিশ্বাসেৰে মই উভতি আহিছিলো ৰুবিনাৰ ঘৰৰ পৰা। মাধৱীৰ সন্মুখীন হ'ব পৰা এটা নতুন সাহস গোটাই লৈ। সেইদিনা মই সঁচাই ভাবিছিলো আকৌ নতুনকৈ আমাৰ সংসাৰলৈ সুখ-শান্তি-সহজতা ওভতাই আনিব পাৰিম বুলি। আমাৰ সম্পৰ্কৰ মাজত দূৰত্বখিনি সৰ্বকালৰ বাবে দূৰ কৰি দিব পাৰিম বুলি। কিন্তু সেইদিনাই তোমাক মোৰ ক'বলগীয়াখিনি কোৱাৰ কোনো সুবিধা নাছিল। সেইদিনা তুমি মাৰাৰ ঘৰলৈ যোৱাৰ কথা দুদিনৰ বাবে। মই ভাবিলো ঠিক আছে দুদিন পাছলৈ মোৰ কথাবোৰ স্থগিত হৈ থাকক। ইমান দিনৰ দূৰত্বৰ পাছত আৰু দুদিনৰ বিৰহ তিমান দীৰ্ঘস্থায়ী নহ'ব চাগে'। মই অফিচলৈ যোৱাৰ সময়তেই দেখিছিলো তুমি তোমাৰ সৰু ৰঙা কেনভাছৰ বেগটোত দুই-এপদ কাপোৰ সুমুৱাই লৈছা দুদিনমান মাৰা আৰু ভনীহঁতৰ সৈতে কটোৱাৰ বাবে চুটি ভ্ৰমণটোৰ সংগী হিচাপে।

সেইদিনা ৰুবিনাৰ ঘৰৰ পৰা দুখোজমান দি ওলাই আহোতেই দেখা পালো দূৰৰ পৰা লাহে লাহে আহি থকা বিজয়ৰ সেই তিনিচকীয়া স্কুটাৰখন। স্কুটাৰৰ পিছপিনে কোনোবা বহি আছে। বিজয় মোৰ পুৰণি বন্ধু। বাল্যকালৰ পৰা একেলগে খেলাধূলা কৰি ডাঙৰ হোৱা প্ৰায় অভিন্ন বন্ধু। তাৰ এটাই মাথোন দোষ। তাৰ চৰিত্ৰৰ দোষ। ধুনীয়া ছোৱালী দেখিলেই সি থিৰেৰে ৰ'ব নোৱাৰে। ডেকা কালৰে পৰা লক্ষ্য কৰি আহিছো এজনীৰ পাছত এজনীকৈ তাৰ প্ৰেমিকা সলনি হয়। তাৰ এটা সহজাত প্ৰতিভা আছে। তাৰ কথাৰ যাদুত অতি সহজেই যিকোনো ছোৱালী তাৰ বাহুলগ্ন হ'বলৈ ৰাজী হৈ যায়। আমি ভাবিছিলো বিয়াৰ পাছত হয়তো সি তাৰ ধৰণ-কৰণবোৰ সলনি কৰিব। কিন্তু নহ'ল। এতিয়াও সি এজনীৰ পাছত আন এজনী বান্ধৱী গোটায়েই আছে। লাহে লাহে চলালেও তাৰ স্কুটাৰখন আগবাঢ়ি আহিল। এন্ধাৰ হ'লেও মই মনিব পাৰিলো তাৰ কান্ধত এটা সৰু কেনভাছৰ বেগ। ৰঙা বেগ।

স্কুটাৰখন মোৰ কাষ পোৱাৰ আগয়েই ৰাস্তাৰ পৰা নামি গ'ল। ওচৰৰে ওখ টিলাত অৱস্থিত বিজয়হঁতৰ কম্পেনীৰ গেষ্ট হাউছটোৰ পিনে গতি ল'লে স্কুটাৰখনে। মই বুজিলো তাতেই সি ৰাতিটো কটাব আজি। তাৰ কোনোবা নতুন বান্ধৱীৰ সৈতে। তাৰ স্কুটাৰখনে কেঁকুৰিটো লোৱাৰ সময়তেই মই দেখা পালো তাৰ পাছৰ ছিটত বহি আছে মোৰ নিচেই চিনাকি ছোৱালী এজনী। মাধৱী, তুমি—।

ভাৰতী বৰুৱা

হৃদয়ৰ ভাষা

মেহগনি কাঠৰ বৃটিছ্ আৰ্হিৰ আৰামী চকীখনত বহি বিশাল খিৰিকীখনেৰে মই বাহিৰলৈ চাই থাকোঁ। বহি থকাৰে পৰা মই আকাশৰ বিশাল বিস্তৃতি দেখা নাপাওঁ, যিকণ দেখা পাওঁ, আকলুৱাৰ দৰে সেইকণ চায়েই এতিয়া মই পৰম তৃপ্ত। বিমুগ্ধ নয়নে, অপলকভাৱে মই চাই থাকোঁ-এচমকা আকাশৰ সৌন্দৰ্য্য । মোৰ স্বামীয়ে প্ৰায়ে মোক কয়— মন বেয়া লাগিলে বা এনেয়েও আকাশ চোৱাৰ অভ্যাস কৰিবা। আকাশৰ বিশালতাই মানুহৰ মন উদাৰ আৰু বহল কৰে।

ক্ষণে ক্ষণে সলনি হোৱা আকাশৰ ৰঙৰ লগত মই তুলনা কৰি ভাল পাওঁ মোৰ খেয়ালী মন। কেতিয়াবা পিছে আকাশ ফৰকাল নহ'লেও মোৰ মনটো হৈ থাকে ৰঙিয়াল, তজ্‌বজীয়া, কেতিয়াবা আকাশ মুকলি, অথচ মোৰ শ্ৰাৱণী আকাশৰ দৰে মেঘাচ্ছন্ন । কিয় যে এনে হয়। অতদিনেতো মোৰ দেহ-মনে আছিল বালিকাৰ চপলতা। এই বয়সতো সকলো পৰতে মই ৰাংঢালী।

মোৰ এই আপদীয়া অসুখটো ধৰা পৰাৰ পিছত, ইয়ালৈ অহাৰ আগতে মোৰ এটা মেজৰ অপাৰেচন হৈ গৈছে। মোৰ ডাক্টৰসকলৰ মতে, এই মাৰাত্মক ব্যাধিৰ কণ-কঠীয়া সমূলি নিৰ্মূল কৰাৰ বাবে আৰু এটি অপাৰেচনৰ প্ৰয়োজন হ'ব পাৰে। সেইবাবেই আমি মুম্বাই পালোঁহি। এই দ্বিতীয় অপাৰেচনটোৰ বাবে হাস্পটালত ৰূম বুক কৰাৰ সময়ত মোৰ সুখ-সুবিধাৰ বাবে সততে দৃষ্টি ৰখা মোৰ স্বামীয়ে ঠিক কৰিছিল এটি ডিলাক্স ৰূম। আধুনিক সা-সুবিধাৰে সজ্জিত অত্যন্ত বিলাসী আৰু দামী ৰূম। তেখেতে কৈছিল-তুমি আপত্তি নকৰিবা । মধুচন্দ্ৰিকা যাপনৰ সুবিধাও তুমি মোক দিয়া নাছিলা; এতিয়া থাকাচোন এইকেইদিন ইয়াতে।

চিকিৎসাৰ বাবে আহি মধুচন্দ্ৰিকা? নহয়, কথাটো আচলতে তেখেতে বেলেগ অৰ্থত কৈছিল। অত বছৰে বিভিন্ন সময়ত তেখেতে প্ৰায়ে মোক সেই কথাটো মনত পেলাই থাকে। জীৱনৰ শেষ দিনালৈকে সোঁৱৰণি মঁফুৰাত সযতনে সাঁচি থব পৰাকৈ আমাৰ প্ৰমোদ-বিহাৰৰ স্মৃতি মোৰ বাবেইতো নহ'ল। নহ'ল নাই, তাৰ বাবে কোনো দিনে আক্ষেপ কৰা নাই মই। আমাৰ পাৰ হৈ যোৱা যুগ্ম জীৱনৰ সুখে-দুখে ভৰা দিনবোৰৰ কত স্মৃতি মোৰ মনত খুন্দা খাই আছে। পাহৰিব খুজিলেও সেইবোৰ পাহৰিব জানো পাৰি।

এৰা, স্মৃতি সততেই সুখৰ। সযতনে সাঁচি থ'ব পৰাকৈ। কেৱল স্মৃতি হিচাবেই থাকি যোৱা কিছুমান সুখ সোঁৱৰণি মনৰ মাজত এতিয়াও অগা-দেৱা কৰি থাকেহি ।

বিয়াৰ প্ৰথম নিশা কোঠাত সোমায়েই তেখেতে খিৰিকী এখন মেলি দিছিল। লগে লগে ঠেলা হেঁচাকৈ সোমাই আহিছিল ৰাতি ফুলা ফুলৰ মন মতলীয়া এটা গোন্ধ। কোঠাৰ পাতল নীলা পোহৰত স্নান কৰি অ'ত-ত'ত খেলি-মেলিকৈ পৰিছিলহি পাতলীয়া জোনাক। মজিয়াত জোনাকৰ আল্পনা। শিতানৰ ৰজনীগন্ধাৰ থোপাটোৰ পৰা বৰ কোমলকৈ বিয়পিছিল মায়াবী সুবাস।

কবিগুৰুৰ জৰাজীৰ্ণ 'বিচিত্ৰা' এখন মোৰ হাতত বৰ আলফুলে তুলি দি তেখেতে সৰু সৰুকৈ কৈছিল— সেই চিন দি থোৱা কবিতাকেইটা পঢ়াচোন, শুনি শুনি টোপনি যাওঁ।

চৰিতপুথি এখনৰ দৰেই ভকতি ভাবেৰে 'বিচিত্ৰা'ৰ পাত লুটিয়াওতেই মোৰ কোলাত সৰি পৰিছিল উৰা জাহাজৰ দুটা টিকেট। ঠিক তেতিয়াই তেখেতে ৰহস্যময় হাঁহি এটিৰে মোক কৈছিল— তুমিটো চাগে দীঘালৈ যোৱা নাই; ওলোৱা। পৰহিলৈ যাম। মুঠেই তিনি তাত থাকিম। মুঠেই তিনি দিন? দীঘাত? ইমান খৰচ-পাতি কৰি গৈ ইমান সোনকালে ঘূৰি আহিম? কথাটো মোৰ ভাল নালাগিল। গতিকে মধুচন্দ্ৰিকা নহ'ল।

মোৰ স্থিতপ্ৰজ্ঞ স্বামীৰ মতে অসুখ-বিসুখ, বিপদ-সংকটত বিচলিত নহৈ ৰঙিয়াল মনে থাকিব লাগে। গতিকে "ধৰি লোৱা আমি ফুৰিবলৈ আহি এটা দামী হোটেলত আছো।" ডিলাক্স ৰূমটোৰ কথা প্ৰসংগত সেইদিনা তেখেতে তেনেকৈয়ে কৈছিল।

মোৰ বাবে এইটো কোঠাই ভাল। ইয়াত এখন বিশাল খিৰিকী আছে। মন গ'লেই মই আকাশ চাব পাৰোঁ। আমাৰ দৰে মানুহৰ বাবে দাম যথেষ্ট যদিও কোঠাটো সকলো সুবিধাৰে আহল-বহল। এই কোঠাতো কেই মহলাত মই নাজানো; কিন্তু খিৰিকীখন প্ৰায় কাষতে থকা প্ৰাচীন নাৰিকলজোপাৰ থোকেৰে সৈতে মই কেৱল আগটোহে দেখা পাওঁ। ছিৰিলি ছিৰিলি পাতবোৰ বতাহত হালি-জালি থকা চাই মই কত কথা ভাবোঁ । এদিন নিশাৰ ভাগত তেনেকৈ চাই থাকোতে হঠাৎ চমকি উঠি ছিলোঁ, জিৰিজিৰি বতাহত হালি-জালি থকা ছিৰিলি পাতৰ সুৰুঙাৰে জোনবাই। মোৰে সৈতে যেন জোনটোৱে লুকাভাকু খেলিছে। চকলিয়াই থোৱা আপেলৰ দৰে এচকল জোন। ছিৰিলি ছিৰিলি সেই পাতৰ মাজত জোনটোৱে যেন বাট হেৰুৱালে। মই আত্মমগ্ন হ'লোঁ। এনেকুৱাইতো; এনেকুৱাই আছিল তাহানিৰ সেই ছবিখন।

পকা সুমথিৰা বৰণৰ শাড়ী এখন পিন্ধি মই জোনাকত গা ধুই আছিলোঁ। নকৈ ডাঙৰ হোৱা মোৰ গাভৰু দেহাৰ উদং ঠাইবোৰত 'খোপনি পুতিব নোৱাৰি পিছলি পৰিব খুজিছিল জোনাক। মই যেন জোনাকেৰেহে গা ধুইছিলোঁ। মোৰ উদং বাহুত, বুকুত আৰু হাতৰ ঠাৰিত পৰা বিন্দু বিন্দু পানীৰ টোপালবোৰ জোনাকত জিলিকিছিল মুকুতা হৈ। চপ্‌চপীয়া পানীত লিপিট খাই থকা সুমথিৰা বৰণৰ শাড়ীখনে মোৰ শৰীৰত এক অলৌকিক অথচ অপৰূপ কাৰুকাৰ্য্যৰ সৃষ্টি কৰিছিল। চম্পাফুলীয়া মোৰ দেহাৰ বৰণ সুমথিৰা ৰংটোৰ সৈতে একাকাৰ হৈ গৈছিল জোনাকত। সেইদিনাই, সেইদিনাই প্ৰথম মই প্ৰেমত পৰিছিলোঁ মোৰ শৰীৰটোৰ।

এনেকৈয়ে সেইদিনাও জোনটিয়ে বাট হেৰুৱাইছিল খেজুৰ গছৰ চিৰিলি পাতৰ আঁৰত। তেতিয়া, সকলো পৰতে শব্দৰ সৈতে উমলিবলৈ ভালপোৱা বয়স মোৰ। চিত্ৰকল্প, ব্যঞ্জনা আদিৰ সৈতে চিনাকি হৈছোঁহে মাত্ৰ। কিবা এটা হঠাৎ ভাল লাগিলে, অনাহক বিষাদে আৱৰি

ধৰিলে কবিতা এটা আপোনা-আপুনি জন্ম হয় মোৰ মনত। সেইদিনাও, সেইদিনাও ছিৰিলি পাতৰ আঁৰত হঠাৎ বাট হেৰুৱাই পেলোৱা আমন- জিমন জোনটো দেখি মোৰ পূৰঠ ওঁঠযুৰিৰ ফাকেদি সৰি পৰিছিল হাইকু ষ্টাইলৰ এফাঁকি কবিতা— যেনেকৈ সউ/ছিৰিলি পাতৰ আঁৰত/জোনটিয়ে বাট হেৰুৱালে/ তেনেকৈয়ে মোৰ নগ্ন দেহৰ/কুমাৰী কেশত/ বাট হেৰুৱায়/ দুপাহি কদম ফুলে।

তাৰ বহুত পিছত, মই মোৰ এটা গল্পত নায়িকাৰ স্নান কৰি থকা দৃশ্যটোত ঠিক এই চিত্ৰকে ব্যৱহাৰ কৰিছিলোঁ। গল্পটো প্ৰকাশ পোৱাৰ দুদিনমানৰ পিছতে এজন প্ৰখ্যাত শিল্পীৰ পৰা মই অভাৱনীয় ভাৱে এখন ছবি উপহাৰ পালোঁ। উজ্জ্বল ছবিখনত ছোৱালী এজনীয়ে গা ধুইছে। তাইৰ উজ্জ্বল শৰীৰটোত লিপিট খাই আছে সম্পূৰ্ণভাৱে তিতা সুমথিৰা বৰণীয়া এখন শাড়ী। এখন হাতেৰে ছোৱালী জনীয়ে বুকুৰ ওপৰত খামোচ মাৰি ধৰি থকা আঁচল এই পৰোঁ পৰোঁ। বুকুৰ ওপৰত খেলিমেলিকৈ পৰি আছে তাইৰ দীৰ্ঘ কেশ।

হায়, মোৰ সেই দীঘল চুলিকোছা। মোৰ দীঘল চুলিকোচা আছিল ৰেচমী-কোমল, সোণালী বৰণ। বিয়াৰ পিছত মোৰ শাহুআয়ে সেই চুলিখিনিত দিনৌ বান্ধি দিছিল একোটা ন ন বাহাৰী খোপা ।

আৰু মোৰ সেই চম্পাফুলীয়া গাৰ বৰণ! বুকুৰ পাজৰি মোৰ ভাগি যাব খোজে ভাবিলে। এটাৰ পিছত এটাকৈ শক্তিশালী কেম'থেৰাপি লোৱাৰ পিছত সেই চুলিৰ অৰণ্যত এডালো চুলি নৰ'ল। লয় পালে দেহাৰ সুষমা। নিমজ চিকুণ ছাল, একোছা অনন্যা সুন্দৰ সোণালী চুলি আৰু এটি ৰাংঢালী মনৰ বিনিময়ত মই পালোঁ এটি হেৰাব খোজা জীৱন, কিছুদিনৰ আয়ুস।

এই বিশাল খিৰিকীখনৰ কাষত আকাশ চাবলৈ বহিলে আপোনাআপুনি মোৰ মনলৈ আহে এইবোৰ কথা। এটুকুৰা আকাশত চকু থৈ কত কি যে ভাবিব পাৰি। মই বহুত কথা ভাবো। এচমকা আকাশত চকু থৈ মই আমাৰ ল'ৰাটি -মিকুলৰ কথা ভাবোঁ। আত্মীয়-স্বজন প্ৰিয়জনৰ কথা ভাবোঁতে কাৰ কথানো মোৰ মনলৈ নাহে?

সেই চিত্ৰশিল্পীজনলৈও মোৰ মনত পৰে সঘনে। কেতিয়াবা হঠাৎ তেওঁৰ কণ্ঠস্বৰ শুনিবলৈ মই বিয়াকুল হওঁ। হস্পিটাললৈ অহাৰ আগতে আমি পাৰেলৰ আম্বেদকাৰ ৰোডৰ হোটেল এৰ'মাত আছিলোঁ । সুউচ্চ হোটেলৰ বাৰাণ্ডাখনত বহি থাকিবলৈ মই বৰ ভাল পাইছিলোঁ। তাই পৰা দেখা পোৱা উইলছন বিল্ডিংটো চাই চাই মই কত কথা যে ভাবোঁ। এদিন তেনেকৈ বহি থাকোঁতেই টেলিফোনটো বাজিছিল। মোৰ হাতলৈ ৰিচিভাৰটো দি স্বামীয়ে কৈছিল, কথা পাতা তোমাৰ প্ৰিয় পুৰুষ।

সিপাৰৰ কণ্ঠস্বৰটো শুনি কে্লেই যে মই কঁপি উঠিছিলোঁ। আনন্দ, উত্তেজনা নে আন কিবা কাৰণত মই নাজানো।

ঃ তুমি ভালে আছানে, মৌ?

ঃ মৌ! জিকাৰ খাই উঠিবলৈ আৰু কি লাগে? তেওঁ মোক এনেকৈয়ে মাতে। মউ। অথচ সেইদিনা মাতষাৰত যেন অবেগসনা আছিল। তেওঁৰ কথাৰ পৰা বুজিলো অচিৰেই তেওঁ মুম্বাইলৈ আহিব। এক অনিশ্চিত উদ্বেগ-উৎকণ্ঠাত কটাইছে প্ৰতি পল।

মোৰ বাবে? হয়তো হব পাৰে ।

বিয়াৰ আগতে মই তেওঁৰ নাম শুনিছিলোঁ, তেওঁ অঁকা ছবিও দেখিছিলোঁ দুই-এখন। বিয়াৰ পিছত আন এটা কাৰণত মানুহজনৰ প্ৰতি মোৰ কৌতূহল হৈছিল। মই আকাশবাণীৰ মনোনীত গীতিকাৰ, গতিকে মই এদিন স্বামীৰ আগত ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিছিলোঁ— মই লিখা নতুন গীত এটি কোনোবা ভাল কণ্ঠৰ শিল্পীৰ দ্বাৰা গোৱাবলৈ মন। তেতিয়ালৈকে মোৰ জ্ঞাত নাছিল যে সেই ছবি অঁকা শিল্পীজন গীতৰো শিল্পী। আচলতে তেওঁ আন এটা নামেৰেহে গীতৰ সৈতে জড়িত। এদিন গীতটো স্বামীয়ে নিজেই তেওঁক দি থৈ আহিলগৈ আকাশবাণীত পৰিবেশনৰ অনুৰোধেৰে।

ছটিয়ায় দিলা প্ৰেমৰ সুবাস/অংগে অংগে মোৰ।
দিলা বাকি আজি কণ্ঠত মোৰ/সুৰ সুধা সুমধুৰ।।

গীতটোৰ প্ৰথম কলিটো শিল্পীৰ কণ্ঠত শুনি মই চক্ খাই উঠিছিলোঁ। ইমান আৱেগেৰে কোনেওতো আজিলৈকে মোৰ গীত গোৱা নাই।

শিল্পীক লগ পাবলৈ মোৰ মন উদ্বাউল হ'ল। তেনেকুৱা দিনতে এদিন অভাৱনীয়ভাৱে তেওঁ আমাৰ ঘৰলৈ আহি মোক এখন ছবি উপহাৰ দিলে। পুৰণি আলোচনী এখনত প্ৰকাশ পোৱা মোৰ এটি গল্পৰ আধাৰত অঁকা সেই ছবিখন দেখি মই অত্যন্ত পুলক অনুভৱ কৰিছিলোঁ। তাতোকৈ আনন্দিত হৈছিলোঁ জানি যে শিল্পীজনে মোৰ সেই গল্পটো পঢ়ি ইমানেই অভিভূত হৈছিল যে মাজৰাতি বিছনাৰ পৰা উঠি আহি তেওঁ কেনভাচৰ সন্মুখত থিয় হৈ থাকিল বহুপৰ আৰু তাৰ পিছত সেই গল্পটোৰ চিত্ৰৰূপ দিলে ৰাতিৰ ৰাতিটো ।

এগৰাকী গল্পকাৰৰ বাবে ইয়াতকৈ উৎসাহজনক কথা আৰু কি হব পাৰে।

প্ৰথম পুৰুষত লিখা সেই গল্পটো চমুকৈ এনেকুৱা আছিল—

বিহুৰ সময়ত আমি বৰপেটাৰ ঘৰত গৈছিলোঁ। বিভিন্ন পিঠা-পনা আৰু জা-জলপান লৈ ঘূৰি অহাৰ দিনা এক জনশূন্য ঠাইত আমি অহা বাছখনৰ কিবা বিজুতি ঘটিল। বাছখনৰ সৰহ ভাগ যাত্ৰী আছিল বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী। সিহঁত উঠিছিল যোৰহাট, ডেৰগাঁও আদি বিভিন্ন ঠাইত। সিহঁতৰ কথা-বতৰাৰ পৰা বুজিপাইছিলোঁ হোষ্টেলত খাবলৈ, খুৱাবলৈ সিহঁতেও ঘৰৰ পৰা আনিছে বিধে বিধে বিহুৰ জা-জলপান।

লাহে লাহে দিনৰ পোহৰ শেষ হ'ল, বেলি ঢলি পৰিল পছিম আকাশত । ভোক-ভাগৰ, উদ্বেগ-উৎকণ্ঠা, অনিশ্চয়তাত বাছৰ মানুহবোৰ বিতত আৰু কাতৰ হৈ আলিৰ দাঁতিৰ অ'ত-ত'ত বহি আছিল। এই বিপদকাতৰ অৱস্থাত, এটা বেলা একেলগে কটোৱা মানুহবোৰৰ মাজত লাহে লাহে গঢ়ি উঠিছিল এক অন্তৰংগ আপোন সম্পৰ্ক, সৈহাৰ্দ্য; কিন্তু ভোক লগাৰ পৰত যেন প্ৰত্যেকেই স্বাৰ্থপৰ হ'ব খুজিছে। কাৰোবাক দিব লগা হোৱাৰ আশংকাত কোনেও খুলিব খোজা নাছিল নিজৰ জলপানৰ টোপোলা। অৱশেষত একেখন বাছতে অহা নিঃকিন নিছলা বৃদ্ধই তেওঁৰ মলিয়ন গামোচাখনত বান্ধি অনা চিৰাৰ টোপোলাটো খুলি এফালৰ পৰা হাতে হাতে বিলাই গ'ল শুকান একোমুঠি চিৰা। নাম-প্ৰসঙ্গৰ পিছত হাতে হাতে মাহ প্ৰসাদ বিলোৱাৰ দৰে চিৰাখিনি বিলাই দি থাকোঁতে বৃদ্ধৰ মুখত ফুটি উঠিছিল এক অৰ্থপূৰ্ণ হাঁহি।

আজিৰ এই স্বাৰ্থপৰ পৃথিৱীত এই বৃদ্ধৰ ব্যতিক্ৰম আৰু বদান্যতা দেখি লাজত মোৰ শিৰ নত হ'ল। এটা সময়ত চিৰা এমুঠি হাতত লৈ সেই বৃদ্ধ মোৰ ওচৰ পালেহি। ডেৰ-দুভৰিকৈ সোণৰ গোটা বালা পিন্ধা মোৰ হাত দুখন আঁজলি পাতি ক'ব নোৱাৰাকৈয়ে মই বৃদ্ধৰ ফালে আগবঢ়াই দিলোঁ। ক্ষুধাতুৰ ভিক্ষাৰীক ভিক্ষা দিয়াৰ দৰে নে নৈবেদ্যৰ ফুল নিৰ্মালি দিয়াৰ দৰে নাজানো, মোৰ বগা নিটোল হাত দুখনত বৃদ্ধই বাকি দিলে এমুঠি শুকান চিৰা। সেই সময়ত বৃদ্ধৰ কোটৰত সোমোৱা চকুহাল অদ্ভুত এক জ্যোতিৰে জিলিকি উঠিছিল; দুখ দৰিদ্ৰ আৰু বয়সে গৰকি গচকি চাব-মোহৰ মৰা শীৰ্ণ মুখখনত বিয়পি পৰিছিল এক অলৌকিক ৰহস্যময় হাঁহি।

চিত্ৰশিল্পীজনে তেওৰ বিশেষ আৰু অতুলন শিল্প-নৈপুণ্যৰে অঁকা ছবিখনত চিত্ৰিত কৰিছিল— গোটা বালা পিন্ধা নিটোল, মসৃণ, সুগঢ়ি, অঞ্জলি লোৱাৰ দৰে দুখন হাতত, শীৰ্ণ হাত এখনে ঢালি দিছে দুটামান চিৰা আৰু চিৰাবোৰ একোটা ডালিমা বাখৰ হৈ সৰি পৰিছেহি সেই নাৰীৰ সুষমাসনা কমনীয় কৰতলত।

সেই এদিনেই মই মাথোঁ তেওঁক লগ পাইছিলোঁ। সাক্ষাৎ কেতিয়াও নহৈছিল যদিও মাজে মাজে তেওঁ টেলিফোন কৰে। তেনেকৈয়ে আমাৰ হয় দীৰ্ঘ আলাপ। কত যে কথা কয় মোক। তেওঁৰ সুন্দৰ কণ্ঠস্বৰ শুনি মই অভিভূত হওঁ। মোৰ ওঁঠত কথা নুফুটে। বয়সৰ ব্যৱধান পাহৰি পেলাওঁ।

কেতিয়াবা কথা পাতে কবিতাৰে । কিছুমান বুজি পাওঁ। সৰহভাগ নুবুজোঁ। কথাৰ মাজতে কেতিয়াবা আবৃত্তি কৰে ৰবীন্দ্ৰনাথ। গীত গাই নজৰুলৰ—'পেয়ালা কেন মিছে, আনিলে ভয়ে।' এদিন ৰিচিভাৰটো থোৱাৰ সময়ত কোনো প্ৰসংগ নোহোৱাকৈ আৱেগ-বিহ্বল কণ্ঠেৰে গালে—

যাহা আছে, চব আছে/ তোমাৰ আঁখিৰ কাছে
প্ৰসাৰিত অবাৰিত মন/দিয়েছি সমস্ত মোৰে
কৰিতে ধাৰণা— /তাই মোৰে বুঝিতে পাৰ না......।।

লাহে লাহে তেওঁৰ কথাবোৰ মোৰ বাবে অৰ্থপূৰ্ণ ৰহস্যময় যেন লগা হ'ল। কি যে হ'ল মোৰ। গল্প এটা লিখিবলৈ লৈ ভাবোঁ— এইটো গল্প পঢ়ি তেওঁ বাৰু ছবি এখন আঁকিব পাৰিবনে? লাহে লাহে কেলেই জানো তেওঁৰ কথা ভাবিবলৈ মোৰ ভাল লগা হ'ল। কিয় যে এনে হ'ল মোৰ?

তাকে এদিন স্বামীক কোৱাত তেখেতে স্বভাৱ সুলভ গহীনতাৰে কলে— "ইয়াততো অস্বাভাৱিকতা একো নাই। ধুনীয়া ফুল এপাহ যদি তোমাৰ ভাল লাগিব পাৰে, এটি শিশুক যদিতোমাৰ মৰম লাগিব পাৰে, এটি শিল্পীসত্তাক ভাল পোৱাত বাধা কি? এইক্ষেত্ৰত তুমি নিজকে অপৰাধী বুলি ভবাৰ যুক্তি ক'ত মই বুজি নাপাওঁ। কাৰোবাক ভাল পোৱাৰ অধিকাৰ তোমাৰ আছে। থাকিবই। কেৱল মনত ৰাখিবা— তোমাৰ স্থিতি কেৱল এটা সীমাতে সীমাবদ্ধ। তাতেই আছে তোমাৰ লক্ষ্মণৰেখা। তাত মনেৰে অপেচৰী সূতাৰ এখন জেওৰা জপনা দি থ'বা। ক্ষণে ক্ষণে মনত পেলাবা এই সংসাৰখন আমাৰ বৰ পৰিপাটি ·আৰু হেঁপাহৰ । আৰু

এটা কথা , এপাহ ফুলৰ পাহিবোৰ এপাহ এপাহকৈ এৰুৱাই ভাঙি পেলাবলৈ তেনেই সহজ; কিন্তু পুনৰপাহিবোৰ থুপাই এপাহ সম্পূৰ্ণ ফুল তুমি সাজিব নোৱাৰা।"

স্বামীৰ এইখিনি কথাই মোৰ মনটোক ভালেখিনি শক্তিশালী কৰিলে। সঁচায়ে আমাৰ সংসাৰখন বৰ পৰিপাটি। এপদ এপদকৈ সুখে-দুখে গোটাই লোৱা সামগ্ৰীৰে আমাৰ হেপাহৰ সংসাৰ। ক'ৰবাত মেলাত 'ম-ৰি যাওঁ, ইমান সুন্দৰ' বুলি অধিক দাম দি কিনি অনা নোমাল মেকুৰি পোৱালিটো, চন্দন কাঠৰ কলমটো, মোৰাদাবাদী ধূপদানিটো, চীনামাটিৰ এষ্ট্ৰে আদিবোৰতো তেনেকৈয়ে গোটোৱা। ঘৰখনত মূল্যবান বস্তু বুলিবলৈ আছে কোঠাই কোঠাই বিভিন্ন কিতাপ। কিতাপেই আমাৰ প্ৰকৃত সম্পদ। ঘৰখনৰ প্ৰতিটো বস্তুৰ লগত মোৰ নিবিড় সম্পৰ্ক। প্ৰতিটো বস্তু মোৰ মৰমৰ। নাল লগা পিয়লা এটাকো মই অনাদৰ নকৰোঁ। খিৰিকী কাষত এতিয়া এনেকৈ বহি থাকিলেও মোৰ মনত পৰি থাকে ঘৰখনৰ সকলো বস্তুলৈ।

চিকিৎসাৰ বাবে ইয়ালৈ অহাৰ সময়ত মই এবাৰো ভবা নাছিলোঁ মোৰ মূল্যবান বস্তুবোৰ অন্ততঃ গহনাখিনিকে কৰবাত নিৰাপদ ঠাইত থৈ যাম নেকি! তেনেকৈ নভবাৰ কাৰণ, আমাৰ বিবাহিত জীৱনৰ আটাইতকৈ মূল্যবান সম্পদ আমাৰ একমাত্ৰ ল'ৰাটিকেচোন এৰি থৈ আহিছোঁ, অকলে। অথচ পুৱা গধূলি তাৰ গাখীৰৰ পিয়লা ময়েতো হাতত তুলি দিব লাগে তাক। মই হাত বুলনিৰে নজগালে পুৱা কোনে জগাব পাৰে তাক? জাৰকালি শেতেলীৰ পৰা উঠি তাৰ কোঠালৈ গৈ, তাৰ গাৰ পৰা পৰি যোৱা লেপখন ঠিক কৰি দি আহোঁ এতিয়াও অথচ এতিয়াতো মই তাৰ পৰা যোজন দূৰৈত।

খিৰিকীখনৰ কাষত বহি এচমকা আকাশত চকু থৈ এইবোৰকে ভাবি থাকোঁ মই। দূৰৈত বহুদূৰৈত এটুকুৰা আকাশৰ বুকুত তেনেই কাষতেই থকা সুউচ্চ অট্টালিকাকেইটাও চাই থাকোঁ মই। এনেকৈ চাই থাকোঁতে মাজে মাজে মই শিয়ৰি উঠোঁ। অজান ভয়ত। কি কথাতনো ভয় নাখাওঁ মই আজিকালি? এটা অতি ভয়ংকৰ দুঃস্বপ্নই যেন মোক খেদি ফুৰে অহৰহ। জুইশলা বাকচৰ দৰে অথচ তেনেই ঠেক, আকাশৰ পৰা যেন তেনেই কাষতে থকা সেই দীঘল ওখ ঘৰকেইটা চাই থাকোঁতেই মোৰ ভয় লাগে। এজাক দুৰন্ত বতাহত মোৰ চকুৰ সন্মুখতে যদি ঘৰকেইটা বাগৰি পৰে। বাৰ্ডবয় এটাই কৈছিল সেই ঘৰকেইটা হেনো চল্লিছ মহলাৰ। সাগৰৰ পাৰত থকা সেই ঘৰবোৰৰ খিৰিকীবোৰ ইয়াৰ পৰা ভালকৈ নমনি; সাগৰৰ ঢৌৰ গৰ্জনো শুনা নাপায়।

মোৰ বুকুৰ ঠিক তলৰ পৰা তলপেটলৈকে গোলাপী ক্ৰেপ-বেণ্ডেজ। সিংহাসনৰ কোমল কুছনত আঁউজি মই বহি থাকো নিঃসাৰে। সন্ধিয়াৰ বহু আগেয়ে নাৰিকল গছৰ পাতবোৰৰ ফাঁকেৰে যেতিয়া বেলিটো যাওঁ-নাযাওঁকৈ পিছলি পিছলি কোনোবা দিক্‌চৌ বনলৈ গুচি যায়গৈ তেতিয়া সেই ঘৰবোৰৰ চৌপাশ কজলা বৰণীয়া হয়; আকাশ টুকুৰাৰ ৰং হয় ধূসৰ। তেতিয়া মোৰ মনটো হঠাৎ উদাস-উদাস লাগে। মোৰ কাষৰ বিছনাখনত তেতিয়া কিতাপ কাগজত মুখ গুজি তন্ময় হৈ থাকে মোৰ স্বামী। মাজে মাজে হঠাৎ ক্ষন্তেক টোপনি যায়। বুকুতে পৰি থাকে মেলা কিতাপ, চকুত চছমা। মাজে মাজে মোক সোধে, পানী অকণ দিমনে? ফলৰ ৰস? বিছনাত শুবানে অকণমান? এনেকুৱা। মোৰ বুকুখনত হঠাৎ তেতিয়া কিবা এটা

হয়। হাহাকাৰ? মই নাজানো। লাহে লাহে মোৰ মনৰ আকাশখনৰ ৰঙো কজলা বৰণীয়া হয়। হুমুনিয়াহ এটাৰ সৈতে হেঁচি-ঠেলি সৰি পৰিব খোজে দুটোপাল চকুপানী। পৰেও কেতিয়াবা।

দুই এদিনতে মোক ইয়াৰ পৰা যাবলৈ দিব। গ'ৰেগাঁৱত থকা মোৰ মাৰাঠী ভাগিন জোঁৱাই মিঃগালভাংকাৰ আহিব আমাক নিবলৈ। তাত দুদিনমান জিৰণি লোৱাৰ পাছত আমি প্লেনেৰে উভতিম অসমলৈ। সেইবোৰকে ভাবি মই বহি আছিলো খিৰিকী কাষত। চাহ এপিয়লা খাবলৈ স্বামী ওলাই গৈছে। মোৰ কোলাত আমন জিমনকৈ পৰি আছে টোকা বহীখন। এই দামী বহিখন আৰু চুম্‌কি লগোৱা বাদামী ৰঙৰ কলমটো মোক স্বামীয়ে উপহাৰ দিছিল আমি ইয়ালৈ অহাৰ পিছদিনাই । দাদৰ ষ্টেচনৰ কাষৰ এখন বিলাসী দোকানত হঠাৎ দেখিয়েই তেখেতে মোলৈ কিনি আনিছিল।

মইনো কি লিখিম? অথচ কত কথা আছে মোৰ লিখিবলৈ। কোলাত বহীখন লৈ এনেয়ে খিৰিকীৰে চাই থাকিবলৈকেচোন মোৰ ভয় লাগে। কালি খিৰিকীখনৰ কাষত বহি থাকোতে এটা সৰু কবিতা লিখি পেলাইছিলোঁ—

জোনাকত জাপি থ'লোঁ হৃদয়
জনাতো নাছিলোঁ
জীৱন যাতনাময়।

কবিতাটো এতিয়ালৈকে মই তেখেতক দেখুওৱা নাই। কাৰণ মই জানো, তেখেতে মোৰ মুখত, মোৰ লেখাত যন্ত্ৰণা, শূন্যতা, বিষাদ আৰু হতাশাৰে ভৰা কথা শুনিবলৈ বেয়া পায়।

যাৰ
চৰণৰ চাপ পৰি
খেলিমেলি হৈ আছে
মজিয়া মনৰ
তেওঁৰ, বিচৰাতো নাই মই
স্পৰ্শ আৰু স্বাদ চুম্বনৰ।।

একেবাৰে অভাৱনীয়ভাৱে মোৰ কলমৰ পৰা আপোনা আপুনি ওলাল এনেকু ৱা কেইবাটিও হাইকু ষ্টাইলৰ কবিতা। সুউচ্চ ঘৰবোৰ আঁউজি থকা পিচফালৰ এচমকা ধোঁৱাবৰণীয়া আকাশ চাই কবিতাৰ কথা ভাবি থাকোঁতে হঠাৎ মনলৈ আহিল জীৱনটো কেনে অসাৰ।

তেতিয়াই, ঠিক তেতিয়াই নিৰ্জনতা ভংগ কৰি মোৰ কোঠালৈ ভাহি আহিল কাৰোবাৰ স্পষ্টসুৰীয়া কণ্ঠস্বৰ। এই কণ্ঠ যেন মই চিনি পাওঁ; মোৰ বৰ আপোন; কিন্তু ইয়াত? এই সময়ত?

পাৰে পৰি হুৰি, সবহু অসাৰি....

সুৰটো, সেই উদাত্ত কণ্ঠই খন্তেকৰ বাবে মোৰ মন উদ্বেলিত কৰিলে, কিন্তু এয়া সম্ভৱ নে? সুৰটো অনুসৰণ কৰিবলৈ মোৰ মন উদ্বাউল হ'ল। কাৰো সহায় নোলোৱাকৈ ইকাতি

সিকাতি কৰিব নোৱাৰা মোৰ ৰুগীয়া দেহাটিৰে, ন-কৈ থিয় দণ্ডা দিবলৈ শিকা শিশু এটিৰ দৰে থৰক-বৰককৈ মই দুৱাৰৰ ফালে আগবাঢ়িলোঁ।

সন্মুখত মোৰ সেই প্ৰিয় পুৰুষ। একে আঁজোৰেই ছিঙি পেলালোঁ অপেচৰী সূতাৰে মজবুতকৈ দি লোৱা মোৰ মনৰ দেৱালৰ বান্ধোন। দুয়োখন হাত প্ৰসাৰিত কৰি মই শিল্পীৰ ফালে আগবাঢ়ি গ'লো। দুহাত মেলি তেৱোঁ আগবাঢ়ি আহিল উদ্‌ভ্ৰান্ত হৈ। সমৰ্পণৰ ভংগীত তেওঁ মোৰ বুকুত ঢলি পৰিল। মোৰ প্ৰসাৰিত হাত দুখনে পৰম আকুলতাৰে, বৰ নিবিড়ভাৱে তেওঁক আলিংগন কৰিলে। তেওঁৰ চকুযুৰিত, মুখখনত বিয়পি পৰিল এক আশ্চৰ্য্য জ্যোতি। মোৰ ভৰুণ বুকুত মূৰ থৈ বৰ নিফুটভাৱে তেওঁ বিৰবিৰালে ৰবীন্দ্ৰনাথৰ—

তোমাৰে যা দিয়েছিনু
সে তোমাৰি দান,
গ্ৰহণ কৰেছ যত
ঋণী তত কৰেছ আমায়.......।

স্যমন্ত ফুকন

ভয়

“সি কেতিয়া যাব?” চকুত দুষ্টালি ভৰা হাঁহি এটা লৈ সি সুধিলে। সিটো কোঠাৰ পৰা বিপ্লৱে মাত লগালে, “আজি সন্ধিয়া যাম আৰু এসপ্তাহৰ আগতে নাহোঁ।”

“বঢ়িয়া।”—টিলিকি এটা মাৰি সি ক'লে। “আজি ৰিস্ক ল'ব নোৱাৰি। কাইলৈৰ পৰা এটা ছিৰিয়াচ চেষ্টা চলাব লাগিব। তুমি ৰাজীতো?” মোৰ চকুলৈ পোনে পোনে চাই সি সুধিলে। চকুত তাৰ কৌতুক, কিন্তু মাজে মাজে সি এনে ধৰনে চাই যে কিবা লাগি যায়।

“অঁ ৰাজী।” —বুলি তাৰ পিঠিত ঢকা এটা শোধালো। দুখ পোৱাতকৈ সি যেন অকণ আৰামহে পালে এনে ভাবেৰে সি গাটো মোহাৰি দেখুৱালে।

বিপ্লৱে গা ধুই উঠি কাপোৰ পিন্ধি আছিল। অলপ পাছতে সি আমাৰ লগত বহিলহি। ইয়াৰ পাছত কি হ'ব মোৰ মুখস্থ। আজি দেওবাৰ। প্ৰচণ্ড গৰম। কেইবটলমান বিয়েৰ লৈ মিতুল আমাৰ ঘৰলৈ আহিছে গৰম পাহৰিবৰ বাবে। আমাৰ বিপ্লৱে ‘নেবালেও সাত চাপৰ বায়।’ গতিকে ঘৰতে তাৰ প্ৰিয়তম বন্ধু এটাই অনা বিয়েৰ খাই ‘ছেছন’ এটা কৰিব পৰাত সি মহা খুচি। তাতে আজি ৰাতি সি ট্যুৰলৈ যাব। ফ্ৰিজৰ পৰা প্ৰথম বটলটো উলিয়াই তাৰ স্ফূৰ্তিৰ ভাবটো প্ৰকাশ কৰি বিপ্লৱে আৰম্ভ কৰিলে, “তোমাক মই সম্পূৰ্ণ স্বাধীনতা দিলো। মোৰ অনুপস্থিতিত মোৰ যুৱতী ভাৰ্যাক তুমি আনন্দত ৰাখিবলৈ চেষ্টা কৰিলে, মোৰ কোনো আপত্তি নাই। লিখি দিম নেকি?”

ইমানতে মই মাত নলগালে ইহঁত দুটাই ক'ৰ কথা কিহত শেষ কৰিবগৈ তাৰ কোনো ঠিকনা নাই। গতিকে মই মাত লগালো—“তোমালোক যে কি হৈছা। পাপলুৱে শুনিলে বাৰু কি ভাবিব?” পাপলুৰ নাম শুনি দুয়োটা শান্ত হ'ল। নহ'লে দুয়োটাৰে যিল লেকাম নাইকিয়া মুখ। কিন্তু চাৰি নে পাঁচ নম্বৰ বিয়েৰটো শেষ হয় মানে সিহঁতৰ মুখবিলাক আকৌ খোল খাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। বিষয়বস্তু মূলতঃ এটাই। মই। মিতুলে অতি নিষ্ঠাৰে মোৰ বিষয়ে বৰ্ণাইছে আৰু বিপ্লৱে তাত উজান দিছে। সজ্ঞান আৱস্থাত মিতুলে প্ৰায়ে কয় যে কোমল বয়সত পঢ়া বাবে ডেল কাৰ্নেগিৰ কিতাপবিলাকে তাৰ মূৰটো খালে। সি মানুহৰ বেয়া দিশটো নেদেখেই। সদায় ভাল দিশবিলাকহে তাৰ চকুত পৰে ইত্যাদি। অৱশ্যে তাৰ অৱজাৰভেছন ভাল। মই কি ধৰণৰ ছোৱালী, কোনবিলাক কথা মোৰ ভাল লাগে, কেনেধৰণৰ মতা মানুহ মোৰ পছন্দ, মই কিমান পাৰমিছিভ, বিপ্লৱৰ বাহিৰে আন পুৰুষ এজন কিমান আগবঢ়ালৈকে মই অশালীন বুলি নাভাবিম, বিপ্লৱৰ অস্তিত্বটোৰ অৱমাননা

নকৰাকৈও, হয়তো এহাজাৰ বছৰত এবাৰ, কেনেধৰণৰ পুৰুষ বন্ধু এজনক মই এক গভীৰ আৱেগৰ তাড়নাত অতি অন্তৰংগ ৰূপত গ্ৰহণ কৰিব পাৰো—এইবিলাক বিষয়ে সি এক দীঘলীয়া সূক্ষ্ম বৰ্ণনা দাঙি ধৰিলে। তাৰ কিছুমান বৰ্ণনাত অতিষ্ঠ হৈ মাজে মাজে তাৰ মুখখন বন্ধ কৰিবলৈ আৰু বহুতো কিবাকিবি ক'লো, কিন্তু মাজে মাজে সঁচাকৈয়ে মই আচৰিত হৈ মন কৰিলো যে মিতুলে কিমান অদ্ভুত সঁচা কথা কিছুমান কৈ আছে। বিপ্লৱ এটা অতি ছেনছিটিভ ল'ৰা, কিন্তু মই আশ্চৰ্য হৈ মন কৰিলো যে প্ৰচুৰ বিয়েৰ পানৰ মাজে মাজে (মিতুলৰ নিজৰ ভাষাত 'গুলগুলীয়া' মুডত) সি মোৰ ৰুচি, ভাল লগা আদিৰ বিষয়ে এনে কিছুমান কথা কৈ আছে যে, যিবিলাক অতি সঁচা, অথচ যিবিলাক কথা হয়তো বিপ্লৱেও মন কৰা নাই—আমাৰ সোতৰ বছৰৰ বিবাহিত জীৱনৰ পাছতো।

প্ৰায় দুঘণ্টামান ধৰি বিপ্লৱ আৰু মিতুলৰ বিয়েৰ ছেছ্ন চলিল। এই দুঘণ্টাৰ ভিতৰতে নানা ৰস লগা কথাৰ অৱতাৰণা হ'ল। বহুতো অশ্লীল জ'ক পুনৰ পৰিৱেশিত হ'ল। আৰু এসময়ত মিতুল যাবলৈ উঠিল। বিপ্লৱৰ ছয়-সাতদিনৰ অনুপস্থিতিত মোৰ অনুগ্ৰহ পাবলৈ, এক অতি সুক্ষ্মভাৱে পৰিকল্পিত, ৰোমাঞ্চকৰ অথচ ভদ্ৰোচিত আৰু ওচৰ-চুবুৰীয়া সকলোৰে অলক্ষিতে সমাধা কৰিব পৰা আঁচনি এখন ভাবি উলিয়াবলৈ মিতুলে আজি ৰাতিটো সময় ল'লে। আমি হাঁহি হাঁহি তাক বিদায় দিলো।

বিপ্লৱ নথকাৰ 'সুবিধাটো' গ্ৰহণ কৰিবলৈ নিয়মমতে মিতুল পিছদিনা আমাৰ ঘৰলৈ অহাৰ কথা, কিন্তু পিছদিনাহে নালাগে এমাহলৈ তাক দেখাই পোৱা নগ'ল। সি তেনেকুৱাই। সকলোৱে জানে মিতুল কোনো কথাতে ছিৰিয়াছ নহয়। তাৰ মুখৰ কোনো লাগ-বান্ধ নাই। কেতিয়া যে সকলোৰে আগত আদি ৰসাত্মক কাহিনী এটা ক'বলৈ আৰম্ভ কৰিব বা অদ্ভুত প্ৰস্তাৱ এটা দি পেলাব তাৰ কোনো নিশ্চয়তা নাই। মিতুলৰ শ্ৰীমতী মালতীৰ ভাষাত সি 'সাত হাল বায়, কামত এহালো নাই।' মিতুলে নিজে সহজ ভাষাত ক'ব —'মই কথাই বতৰাই বা টেক্‌নিকেলি ক'লে অৱেল' আৰু কৈয়েই সি চকুটিপ এটা মাৰি গভীৰ বদমাছি হাঁহি এটা মাৰিব। কথাটো ব্যাখ্যা কৰিবলৈ তাৰ মুখখন আৰু খোল খোৱাৰ আগতে আমি বেলেগ এটা কথা আৰম্ভ কৰি দিওঁ।

আৰু সেইটো মিতুলৰ বাবেই আজি মোৰ যত দুশ্চিন্তা। আজিও তাৰ মুখত তেনে ৰসিকতা ভৰা কথা। আজি কিন্তু তাৰ আগত মই একেবাৰে সহজ হ'ব পৰা নাই। মই মানুহজনী একেবাৰে অস্থিৰ হৈ উঠিছো।

হঠাৎ কেতিয়াবা সি এনেকুৱা একোটা কথা কৈ দিয়ে যে মই থতমত খাই যাওঁ। অৱশ্যে মোক বিব্ৰত হোৱা যেন দেখিলেই সি কথাৰ সুৰটো তৎক্ষণাৎ সলাই দিয়ে। এদিন সন্ধিয়া টিভিৰ সমুখত আমি এদল বহি আছো। সি মোৰ ওচৰতে। এবাৰ লাহেকৈ ক'লে—"কিতিং ওলাই ওলাই আছে।" এইটো শব্দ মই কেতিয়াও শুনা নাই। সম্ভৱ এইটো তাৰ নিজৰ সৃষ্টি, কিন্তু তাৰ চকুৰ ধূৰ্তালিভৰা হাঁহিটো দেখিয়েই মই গম পালো সি কি কৈছে। মই একো নুবুজাৰ ভাও ধৰি থাকিলো। অলপ পিছত চাদৰখন ঠিককৈ ল'লো।

কেতিয়াবা অৱশ্যে তাৰ স্ফূৰ্তি সহ্যৰ সীমা পাৰ হৈ যায়। তেনে অৱস্থাত তাক অতি

ৰুঢ় ভাষাত কথা কৈছে। কেতিয়াবা মোৰ চেহেৰা দেখিয়েই সি বোধকৰো বুজে যে তাৰ কিছুমান স্ফূৰ্তি মোৰ পছন্দ হোৱা নাই। তেনেকুৱা সময়ত সি লাহেকৈ কথাটো ঘূৰাই আনপিনে লৈ যায়।

এক মুহূৰ্তৰ আগতে মিতুলে কোৱা কথাকেইটা শুনি মই যে ভীষণ অপ্ৰস্তুত হৈছো, সেইটো কথা সি ঠিক গম পাইছে, কিন্তু আজি সি কথাটো সলাবলৈ চেষ্টা কৰা নাই। সেইবাবেই মোৰ বেছি খেলিমেলি লাগিছে।

পিকনিকৰ দিনা ঘূৰি আহিবৰ সময়লৈকে তাৰ প্ৰচণ্ড নিচা। খোজ প্ৰায় থৰক-বৰক। গাড়ীত উঠিয়েই যিটো স্পিডত সি গাড়ীখন বেক কৰিলে, মোৰ ভয় লাগি গ'ল। মই মালতীক লাহেকৈ ক'লো—"তুমি চলালেই ভাল হ'ব নেকি?" সি কথাষাৰ শুনিলে আৰু মালতীয়ে কিবা এটা ক'বলৈ মুখ মেলোতেই ভেকাহি মাৰি উঠিল। অনাহকত ৰুক্ষ ব্যৱহাৰ কৰা দেখি মালতীয়ে তাক টানকৈ কিবা এষাৰ ক'লে। লগে লগেই সি জাণ্ডুৰ খাই উঠিল। নিচা হ'লে মদ খোৱা মানুহবিলাক বেছি ছেণ্টিমেণ্টেল হৈ পৰে, সিহঁতে অতি অস্বাভাৱিক ব্যৱহাৰ কৰে—এই সকলো কথা জানিও মোৰ খং উঠিল, মই তাৰ বান্ধৱী মাত্ৰ। শ্ৰীমতী নহওঁ। সকলোৰে সমুখত মোক তেনে অশ্লীল ভাষাত কথা ক'বলৈ তাক কোনে অধিকাৰ দিলে? ময়ো যথেষ্ট কাঢ়াকৈ তাক এটা উত্তৰ দিলো। লগে লগেই সি গাড়ীৰ পৰা নামি গ'ল—'তহঁতৰ লগত নাযাওঁ যা' বুলি। বিপ্লৱ আৰু অজয়ক মাতি আনিলো, কিন্তু যথেষ্ট দেৰি হোৱাৰ পিছতো মিতুলৰ দেখাদেখি নাই। কোনোবা এজনে এসময়ত খবৰ দিলে—হয়, এনেকুৱা ধৰণৰ কাপোৰ পিন্ধা ওখ মানুহ এজনক এইপিনে দৌৰি গৈ থকা তেখেতে দেখিছিল। এখন গাড়ী অজয়ে আৰু এখন মালতীয়ে চলালে। আমি লাহে লাহে তাক চাই চাই আগবাঢ়ি আহিলো। তিনি কিলোমিটাৰমান দূৰত তাক পোৱা গ'ল। সি তেতিয়াও দৌৰিয়েই আছে। দিনটো মদ্যপান কৰাৰ পাছত মানুহ এটাই ইমানদূৰ কেনেকৈ দৌৰিব পাৰে ভাবি মই আচৰিত হ'লো। বিপ্লৱ আৰু অজয়ে নামি গৈ তাক জোৰকৈ গাড়ীত বহুৱাই ল'লে। এইবাৰ সি আপত্তি নকৰিলে। বোধকৰো তাৰ ভাগৰ লাগিছিল। সেইদিনা ৰাতি ঠিক কৰিলো. এনেকুৱা নিৰ্ভৰ কৰিব নোৱাৰা. অভদ্ৰ মানুহৰ লগত সম্পৰ্ক নাৰাখো। ইহঁতে বন্ধুত্বৰ মূল্য নুবুজে।

পাছদিনা পুৱাই কিন্তু সিদ্ধান্তটো সলাব লগা হ'ল। শুই উঠাৰ কেইমিনিটামানৰ পিছতে সি হাজিৰ। গা-পা ধুই পৰিষ্কাৰ কাপোৰ-কানি পিন্ধি চিকুণটো হৈ আহিছে। কালিৰ 'উচ্ছৃংখল' মদ্যপ 'সি'টোৰ লগত আজিৰ 'তাৰ' কোনো সম্বন্ধ নাই। আহিয়েই হাতযোৰ কৰি, মুখত নিমাখিত ভাব এটা লৈ সি দুৱাৰডলিতে আঁঠুকাঢ়ি বহি পৰিল। মই বৰ অপ্ৰস্তুত হ'লো। সি ক'লে—"প্লিজ, আজিৰ পৰা আৰু কেতিয়াও এনেকুৱা নহয়।' মই কি উত্তৰ দিম ভাবি নাপালো। 'নিচা নোহোৱালৈকে মই মানুহটো যে বেয়া নহওঁ তুমিতো জানাই, কিন্তু হঠাৎ কালি যে কি হৈ গ'ল....।" তাৰ মাতটোত ইমান সঁচা আন্তৰিকতা এটা আছিল যে, তাৰ প্ৰতি মোৰ এটা সহানুভূতিয়েই জাগি উঠিল। অথচ মাত্ৰ কালি ৰাতি মই তাক পৰাপক্ষত নামাতিবলৈ ঠিক কৰিছিলো। অনবৰত স্ফূৰ্তিত টগবগ কৰি থকা চঞ্চল মানুহটোক

পৰিষ্কাৰ কাপোৰ-কানিৰে মোৰ সন্মুখত দুৱাৰডলিত হাতযোৰ কৰি আঁঠুকাঢ়ি থকা দৃশ্যটো দেখি হঠাৎ মোৰ হাঁহি উঠি গ'ল। মুখখন ঘূৰাই মিতুলক মাতিলো—"হেৰা, এইজনক চোবাহিচোন....।" কেইমুহূৰ্তমান পিছতে বিপ্লৱ ওলাই আহিল। মিতুলক সেই ভংগীত দেখি সি হাঁহিত ৰ'ব নোৱৰা হ'ল। মই আগবাঢ়ি গৈ কান্ধত ধৰি মিতুলক উঠালো। 'হ'ব হ'ব। এতিয়া চং দিব নালাগে।'

তাৰ পাছতো মিতুলক নানা ৰূপত দেখিছো। তাৰ ব্যৱহাৰত অতিষ্ঠ হৈ বহুবাৰ তাৰ লগত দুৰ্ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ বাধ্য হৈছো, কিন্তু আজিৰ ৰূপত মিতুলক প্ৰথম দেখিছো আৰু সেইবাবেই মোৰ ভয় লাগিছে। মিতুললৈ নহয়। নিজলৈহে।

তাৰ ধিতিঙালিৰ সীমা নাই। সন্ধিয়া এদিন একেলগে বহি আছো। মই পিন্ধি থকা টি ছাৰ্টটোত কিছুমান ছবি, আখৰ, খবৰ কাগজৰ টুকুৰা আদি একাবেঁকাকৈ প্ৰিণ্ট কৰা আছে। আহিয়েই সি অনুমোদন দিয়াৰ ভংগীৰে টি ছাৰ্টটো শলাগিলে—"বাঃ বৰ ধুনীয়া বস্তু পিন্ধিছা।" দুঘণ্টামানৰ পাছত, যথেষ্ট পানীয় তাৰ পেটলৈ যোৱাৰ পাছত, তাৰ ৰসবোধ উঠলি উঠিল। মই বহি থকা চোফাখনৰ সন্মুখতে মাটিত লেপেটা কাঢ়ি বহি সি মোৰ টি ছাৰ্টটোত লিখা কথাবিলাক মূৰটো একাবেঁকা কৰি পঢ়িবলৈ চেষ্টা কৰিলে। চকুত তাৰ এটা ধূৰ্তালি হাঁহি। সি যে এটা বদমাছি স্ফূৰ্তি কৰিছে সেইটো সকলোৱে গম পোৱাৰ বাবে সি যি যি কৰিব লাগে কৰিলে। মই কেনেবাকৈ তাক নিৰস্ত কৰিব খুজিলে বা তাৰ পৰা উঠি গ'লেও যে সি লাজ পাব সেইটো নহয়, কিন্তু তাৰ এই বদমাছিবিলাকত এটা মজাও পোৱা যায়, কিন্তু যেতিয়া সি 'এইটো অ' নে ইউ' বুলি তাৰ আঙুলিটো মোৰ বুকুৰ পিনে টোঁৱাই আনিলে তেতিয়া অনিচ্ছা সত্ত্বেও মই তাক বাধা দিব লগা হ'ল। তাৰ কাৰবাৰ দেখি সকলোৱে হাঁহিলে।

অথচ সেইটো মিতুলৰ আজিৰ কথাকেইটা মই একেবাৰে সহজভাৱে ল'ব পৰা নাই। মোৰ সাংঘাতিক দিগদাৰ লাগিছে।

মিতুল এতিয়া আমাৰ ড্ৰয়িংৰুমত বহি আছে। যোৱা দুবছৰ সি মোৰ পিছে পিছে লাগি ফুৰিছে। তাক মই অনুগ্ৰহ কৰিব লাগে। সোতৰ বছৰ বিবাহিত জীৱন কটোৱাৰ পিছত কথাবিলাকৰ 'সামান্যতা'টো মই বুজি পাব লাগে আৰু তাক কৃতাৰ্থ কৰিব লাগে। মোৰ মনলৈ আহিব পৰা সকলো ভাব-সংশয়'সি নিজেই ব্যাখ্যা কৰি মোক বহুদিন ধৰি শুনাই আছে। তাৰ প্ৰস্তাৱটোৰ সমৰ্থমত সি দুই-তিনিটামান যুক্তি দিয়ে। প্ৰথমটো হ'ল—প্ৰস্তাৱটো গভীৰ নিষ্ঠাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। সচৰাচৰ অংশগ্ৰহণকাৰীসকলৰ মাজত যিটো এটা 'নিয়মীয়া' বৈচিত্ৰ্যহীন কাৰবাৰ, আন এজনৰ ওচৰত সেইটোৱেই এক অবিস্মৰণীয় ৰোমাঞ্চকৰ অভিজ্ঞতালৈ পৰিণত হ'ব পাৰে। দ্বিতীয়তে, সি মানুহৰ অনুভূতিক মৰ্যাদা দিব জানে। তাৰ জীৱনলৈ এনে অনুগ্ৰহ আহিলে তাৰ স্মৃতি সম্পূৰ্ণ মৰ্যাদাৰে সৈতে সাঁচি থ'ব। তৃতিয়তে, সি এটা পৰিষ্কাৰ নিৰোগী ল'ৰা। কোনো ধৰণৰ আপত্তিকৰ অভ্যাসো তাৰ নাই। শেষত তাৰ মতেৰ এই বিষয়ত তাৰ কিছু পাৰ্গতালিও আছে।

মিতুলে যে মোৰ পিছত এনেকৈ লাগি ফুৰে মোৰ কেনেকুৱা লাগে বাৰু ? সঁচা কথা

ক'বলৈ আমাৰ সকলো বন্ধু-বান্ধৱৰ উপস্থিতিতো আনকি সি যে মোৰ মনোযোগ পাবলৈ চেষ্টা কৰি থাকে, সেই কথাটোত মই এটা মজাও পাওঁ। বিপ্লৱ আৰু মোৰ মাজত স্বাভাৱিকতে এতিয়া সেই প্ৰথম লগ পোৱাৰ দিনৰ চিত্ত-চঞ্চলতা নাই। মিতুলৰ কথা ভাবিলে মাজে মাজে মোৰ কলেজৰ সময়খিনিলৈ ঘূৰি যোৱা যেন লাগে। মাজে মাজে ভয় হয় যেন এইধৰণে চলি থাকিবলৈ দিলে হয়তো মোক এদিন প্ৰয়োজনে আৱৰি ধৰিব। বিপ্লৱৰ কথা ভাবিলে আৰু খেলিমেলি লাগে। তাৰ ঘূৰি ফুৰা চাকৰি। মাহেকৰ আধা সময় সি বাহিৰতে থাকে। তাৰ যি প্ৰকৃতি—অনবৰত বন্ধু-বান্ধৱ, হৈ-চৈৰ মাজত থকাৰ তাৰ যি অভ্যাস—সি যে বাহিৰত থকা সময়খিনি বৰ শুষ্ক জীৱন যাপন কৰে— এই বিষয়ে মোৰ সন্দেহ আছে। মই ডাঙৰ হোৱা আমাৰ ঘৰত 'পিউৰিটান' পৰিৱেশটোৰ বাবেই নেকি নাজানো, বিপ্লৱৰ অতি স্বাভাৱিক আশাবিলাকতো সাধাৰণতে মোৰ উৎসাহ নাথাকে আৰু প্ৰায়ে মই সেইবিলাকত সঁহাৰি জনাওঁ তাৰ প্ৰয়োজনৰ কথা ভাবিহে। আৰু 'বৈচিত্ৰ্যৰ খাতিৰত' বিপ্লৱে দিয়া অনেক প্ৰস্তাৱত অংশগ্ৰহণ কৰাৰ কথা মই আনকি কৰিব নোৱাৰো। মোৰ এই অনিহাক লৈ আমাৰ মাজত কম বাক-বিতণ্ডা হৈ যোৱা নাই। বাহিৰত থকা সময়খিনিত মোৰ সামান্য সান্নিধ্যৰ স্মৃতিয়েই বিপ্লৱৰ বাবে যথেষ্ট নে আৰু কাৰোবাৰ সান্নিধ্যৰ প্ৰয়োজন হয়, এইটো কথাত মোৰ সামান্য কৌতূহল থাকিলেও জানিবলৈ মই কেতিয়াও চেষ্টা কৰা নাই। মোৰ পৰা ইমান নগন্য সঁহাৰি পালে, বিপ্লৱ আনত আগ্ৰহী হ'লেও কথাটো মই একো অন্যায় বুলি নাভাবো।

কিন্তু মই, মই কি ভাবো। মিতুলৰ প্ৰস্তাৱটোত সঁহাৰি দিবলৈ মোৰ মন নাযায়নে? কথাটো ভাবিব খুজিলেই মোৰ মনটো শিঁয়ৰি উঠে। কথাটো মনলৈ অনাটোৱেই বিপ্লৱৰ প্ৰতি অন্যায় কৰা হোৱা নাইনে? বিপ্লৱৰ অনুভূতিৰ কথা মই যেনেদৰে ভাবো, বিপ্লৱেও মোৰ মোৰ কথা তেনেদৰে ভাবেনে? বিপ্লৱ মোৰ সমানে অনুভূতিপ্ৰৱণনে? নে সি কথাবিলাক সহজে লয়? মোৰ বাহিৰেও আন কাৰোবাৰ লগত বিপ্লৱৰ অন্তৰংগতা থাকিলে, কথাটো মোৰ মোৰ সপক্ষে এটা যুক্তি হ'ব নেকি? বিপ্লৱৰ প্ৰতি অন্যায় নকৰাকৈ এনে কিবা সম্ভৱনে? ভৱিষ্যতে মই এটা মানসিক যন্ত্ৰণাৰ বোজা কঢ়িয়াই ফুৰিব নালাগিবনে? ৰমা বাইদেউৰতো তেনে কোনো যন্ত্ৰণা থকা যেন নালাগে। ভিনদেউৰ লগততো তেখেতৰ সংসাৰখন সুন্দৰকৈ চলি আছে। ৰাজীৱদাৰ স্পষ্ট উপস্থিতিসত্বেও।

এই বিশেষ দিনটোৰ বাবে সি কি কি প্ৰস্তুতি চলাব তাৰ সূক্ষ্ম বৰ্ণনা মিতুলে মোক বেলেগ বেলেগ সময়ত শুনাই থৈছে। সেইদিনা সি দুবাৰ ডাঢ়ি খুৰাব। গালত মৃদু গোন্ধৰ আফ্‌টাৰ শ্বে'ভ লোচন লগাব। তাৰ্ গোন্ধটো ইমানেই মৃদু হ'ব যে নাকটো তাৰ গালত প্ৰায় লাগি নোযোৱালৈকে গোন্ধটো পোৱাই নাযাব (এমাইল আঁতৰৰ পৰাই গোন্ধাই থকা প্ৰসাধন সামগ্ৰী সি হেনো সহ্য কৰিব নোৱাৰে)। দাঁতবিলাক সি অতি পৰিষ্কাৰকৈ ধুই আহিব। (তাৰ দাঁত এনেয়েও বৰ পৰিষ্কাৰ)। তামোলৰ গুড়ি বা ৰুটী-ভাজিৰ অৱশিষ্ট দাঁতৰ ফাঁকত লৈ অভিসাৰলৈ ওলাব পৰাৰ সমান জধলা হেনো সি নহয়। তাৰ ভায়েকে আমেৰিকাৰ পৰা পঠোৱা ডি-অডৰেণ্ট এটা সি নোখোলাকৈ থৈ দিছে—ঘামে সঘনাই আমনি কৰা

অংশবিলাকত লগাবলৈ। সেইদিনা তাৰ কাপোৰ-কানি হ'ব সকলো নতুন। পেণ্টৰ জেপত পৰিষ্কাৰ ৰুমাল আৰু আন কাৰিকৰী সহায়ক দ্ৰব্যৰ বাহিৰে একো নাথাকিব। জেপত জুনুক-জানাক ভঙনীয়া পইচাৰ শব্দ হোৱাটো বা ওফন্দি থকা মানিবেগ এটা থকাটো তাৰ মতে নিম্নখাপৰ ৰুচি। এইবিলাক হ'ল তাৰ 'প্ৰস্তুতি'পৰ্বৰ সামান্য অংশবিশেষ।

'মূলপৰ্ব'ৰ অনেক সময়ত, কেতিয়াবা মোক অকলে, কেতিয়াবা বিপ্লৱৰ উপস্থিতিতে বা কেতিয়াবা আন বন্ধু-বান্ধৱৰ উপস্থিতিত সি মোক বহুত কথা শুনাইছে। তাৰ কথা কোৱাৰ ধৰণটো মোৰ ভাল লাগে, কিন্তু সেইবাবেই তাক এইবিলাক কথা এনেকৈ ক'বলৈ সুবিধা নিদিওঁ, কিন্তু কথাবিলাক সি খুব চতুৰভাৱে, টুকুৰা-টুকুৰকৈ, যেতিয়া তাৰ কথা নুশুনো বুলি প্ৰস্তুত হৈ নাথোকো, তেনে সময়তে হঠাতে কৈ পেলায়। আৰু এবাৰ শুনাৰ পাছত কথাবিলাক নুশুনা হৈ যাব নোৱাৰি। আৰু খুব সংক্ষিপ্ত শব্দৰে সি এনে কিছুমান প্ৰসংগ উত্থাপন কৰিব— সঁচাকৈয়ে সি নথকাত ভাব হয় যে ঠিকেইতো, এইটো বা এইবিলাক কথাতো আগতে মই এনেধৰণে ভাবি চোৱা নাছিলো।

এটা কথাত সি প্ৰায়েই খুব জোৰ দি থাকে যে এই বয়সত তাৰ এনে কোনো উদগ্ৰ কামনা নাই, যাৰ বাবে অতি খৰখেদাকৈ হুলস্থূল কৰি সি এটা কেলেংকাৰিৰ সৃষ্টি কৰিব। সি সময় ল'ব। লাগিলে কেইবছৰমান অপেক্ষা কৰিব, কিন্তু গোটেই কাৰবাৰটো সি অতি বিলম্বিত লয়ত, সময়জ্ঞান পাহৰি, দুশ্চিন্তা, দুৰ্ভাৱনা আদিৰ বাহিৰৰ জগত এখনত সমাধা কৰিব। মই হাঁহি হাঁহি তাক কওঁ—"এই ভাৰাঘৰত দুটা ল'ৰা-ছোৱালী, বন্ধু-বান্ধৱ, বিপ্লৱৰ অফিচৰ মানুহ, নাহিব।" সি কয়—"মই মেনেজ কৰিম চাবা। পাহৰি নাযাবা, মই এটা কোম্পানিৰ প্ৰডাকছন মেনেজাৰ।"

দুৱাৰখন খুলি মিতুলক অকলে দেখি প্ৰথমতে মোৰ এইটো কথাই মনলৈ আহিল—মিতুলে বাৰু আজিৰ দিনটো 'মেনেজ' কৰিছেনে কি? কথাটো ভবাৰ লগে লগে যেন মোৰ দেহৰ মাজেদি এটা শিহৰণ বৈ গ'ল। সেইবাবে দুৱাৰখন খুলিয়েই তাক সুধিলো—"বিপ্লৱ ক'ত?" দুপৰীয়া সময়ত সিহঁত দুয়োটা একেলগে ওলাই গৈছিল।

"ক'ম ক'ম।"—সি ক'লে। "উশাহ ল'বলৈ দিয়া।" সি চোফাখনত বহে মানে মই ফ্লেটৰ দুৱাৰখন বন্ধ কৰি দিলো। ফ্লেটৰ দুৱাৰখন সাধাৰণতে আমি বন্ধ কৰি থওঁ।

মই মিতুলৰ সম্মুখৰ চোফাখনত বহিলো। সি বাৰু জানেনে এই বন্ধ ঘৰটোৰ ভিতৰত মাত্ৰ আমি দুটাহে আছো। বুকুখনত মোৰ কিবা এটা অজান কঁপনি উঠিল।

মিতুলে খবৰ দিলে যে মৃগেনহঁতে বৰকৈ ধৰাত বিপ্লৱ জাগীৰোডলৈ গৈছে। ৰাতিয়েই ঘূৰি আহিব, কিন্তু আহোতে দেৰি হ'ব। কিবা কাৰণত ৰাতি ঘূৰি আহিব নোৱাৰিলে পুৱা মিষ্টাৰ বেনাৰ্জীলৈ টেলিফোন এটা কৰি দিবলৈ কৈছে।

আজি মিতুলহঁত আমাৰ ঘৰলৈ অহাৰ কথা আছিল সন্ধিয়া আঠ বজাত আৰু আমাৰ ঘৰৰ পৰাই দুয়োটা পৰিয়াল একেলগে যোৱাৰ কথা দিলীপহঁতৰ ঘৰলৈ। "মালতীৰ গাটো বেয়া। তাই কম্বল এখন লৈ শুই আছে।" মিতুলে খবৰ দিলে—"তোমাৰ পুত্ৰ পাপলু আৰু মোৰ পুত্ৰ মলয় দুয়োটা একেলগে জালুকবাৰীত সিহঁতৰ বন্ধুৰ ঘৰত বিয়া খাবলৈ গৈছে।

ৰাতি সিহঁতে তাতে থাকিব। তোমাৰ জীয়ৰী মানী পৰীক্ষাৰ বন্ধ কটাবলৈ যোৱা দেওবাৰে যোৰহাটৰ মোমায়েকৰ ঘৰলৈ গৈছে। গতিকে এতিয়া সন্ধিয়া চাৰে সাত বজাত, এই বন্ধ ঘৰটোৰ ভিতৰত তুমি আৰু মই অকলে। আজিয়েই মই অপেক্ষা কৰি থকা সেই 'বিশেষ দিনটো'।"

"খালি বদমাছি কথা।"—এইবুলি কৈ মই চোফাৰ পৰা উঠিলো। মোৰ ভৰিকেইটা ইমান দুৰ্বল লাগিছে কিয়?—যেন ভৰি দুটাই মোৰ দেহৰ ভাৰটোৱেই ল'ব নোৱাৰিব। মই মানুহজনী ভিতৰি ভিতৰি এনেকৈ কঁপিছো কিয়?

"তুমি বহা। মই কফি বনাওঁ।" সি চব বুজাৰ হাঁহি এটা মাৰি ক'লে—"মই হঠাৎ অহাৰ বাবে অলপ নাৰ্ভাছ হৈছাতো। গতিকে কফি বনোৱাৰ চলেৰে কথাটো অলপ ধীৰে-সুস্থিৰে ভাবি চাব খুজিছা। মোৰ কোনো আপত্তি নাই।"

মিতুল অহাৰ পৰাই এক মধুৰ অথচ অসহ্য যন্ত্ৰণাত মই ভুগি আছো। মিতুলে আগতে কোৱা অনেক টুকুৰা-টুকুৰ কথা মোৰ মনত পৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। প্ৰলোভন, আশংকা, নিষিদ্ধ আনন্দ, মিতুলৰ আগ্ৰহজনিত আশা— এনেকুৱা কিছুমান বিচ্ছিন্ন ভাবে মোৰ মনটো আগুৰি আছে। মই ভাবি আছো মিতুলৰ মুখখন কেনেকৈ বন্ধ কৰা যায়। অথচ সি কৈ থকা প্ৰত্যেকটো কথাই ইমান সঁচা। কফি দুকাপ হয় মানে মই অস্থিৰ হৈ পৰিলো। এটা অবান্তৰ কথা। হয়তো মিতুলে অনবৰতে কৰি থকা ধেমালিবিলাকৰে এইটোও এটা। তেনেহ'লে ঠিকেই আছে। কথা-বতৰা তাৰ লগত কোনো লাগ-বান্ধ নোহোৱাকৈ পাতিব পাৰি, কিন্তু ধেমালিৰ চলেৰে, সি কথাবিলাক সঁচাকৈয়ে কৈ আছিলনে কি ইমানদিনে? আজিৰ নিচিনা এনেকুৱা নিৰ্জন সন্ধিয়াত সি একো প্ৰস্তুতি নোহোৱাকৈ হঠাতেই ওলাইছেহি নে?

আৰু মই? মোৰ কি মন? মিতুল যদি ছিৰিয়াছ মই তাৰ প্ৰস্তাৱত সঁহাৰি দিমনে? মই গম পাইছো যে মই ভয় খাবলৈ আৰম্ভ কৰিছো। মিতুললৈ মোৰ ভয় নাই। মোৰ নিজলৈকেহে ভয় লাগিছে। কথাটোত এটা ন্যায়বোধজনিত সমস্যা নাথাকিবনে? পাপলু, মানী আৰু বিপ্লৱৰ প্ৰতি অন্যায় কৰা নহ'বনে? এটা অপৰাধবোধে পাছৰ সময়ছোৱাত মোক খুলি খুলি নাখাবনে?

কফিকাপ টেবুলত থৈ মিতুলৰ সমুখত বহিলো।

"কফি খাম বাৰু? কিন্তু মোৰ প্ৰস্তাৱটোৰ কি হ'ল?" মিতুলে সুধিলে।

এইটোৱেই হ'ল সেই অসহ্য মুহূৰ্তটো, য'ত মই ইমান বছৰৰ ধ্যান-ধাৰণা বিচাৰ-বুদ্ধি সকলো জলাঞ্জলি দিব পাৰো। আজিৰ পাছত এনেকুৱা যিমান মুহূৰ্ত আহিব, সেইবিলাক এই মুহূৰ্তটোৰ নিচিনা নিশ্চয় ইমান তীব্ৰ দ্বন্দ্বেৰে ভৰা নহ'ব। মোৰ এনে লাগিল যেন মই পানীৰ ওপৰেদি খোজকাঢ়ি গৈ আছো। আৰু যিকোনো মুহূৰ্ততে ডুবি যাব পাৰো। মিতুলৰ স্পৰ্শটো ইতিমধ্যে মই মই কল্পনাৰে অনুভৱ কৰিছো। এক অসহ্য তীব্ৰ ভাল লগা স্পৰ্শ। খুব লোভ হৈছে মোৰ। অথচ মই নিজৰ ওচৰৰ পৰাই পলাব খুজিছো। এই অসহ্য যন্ত্ৰণাৰ পৰা মুক্তি পাবলৈ কিবা এটা উপায় বিচাৰি মই হাহাকাৰ কৰিছো। মোক অলপ সময়

লাগে। এটা অৱলম্বন লাগে। এয়া আগজাননী নোহোৱাকৈ হঠাৎ আহি উপস্থিত হোৱা কেইটামান মুহূৰ্ত বুলি ভাবিবলৈও মোৰ উপায় নাই। অথচ মিতুলক পোনপটীয়াকৈ প্ৰত্যাখ্যান কৰিব পৰা নাই কিয় মই। বাহিৰত মই সহজ হৈ দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিলো, কিন্তু মই থিৰেৰে থাকিব পৰা নাই। মোৰ মূৰটো প্ৰচণ্ড বেগেৰে ঘূৰিব লাগিছে। মই গম পাইছো যে মোৰ অস্থিৰতাৰ কথা মিতুলে গম পাইছে।

আন্ধাৰত বহুতপৰ খেপিয়াই থকাৰ পিছত, হঠাৎ পোহৰ পোৱাৰ দৰে এটা উপায় মনলৈ আহিল। মিতুলৰ প্ৰশ্নৰ একো পোনপটীয়া উত্তৰ নিদিয়াকৈ যিমান পাৰো সহজ হৈ তাক ক'লো—'তোমাক আৰু অলপ দেৰি বহুৱাম। দহ মিনিটত মই গা ধুই ল'ম।'

সি স্থিৰ দৃষ্টিৰে মোৰ পিনে অলপ দেৰি চালে আৰু ক'লে—"এইটো যদি প্ৰস্তুতি, তেনেহ'লে মোৰ বাবে পৰম সৌভাগ্যৰে কথা, কিন্তু যদি যেনে-তেনে সময়খিনি পাৰ কৰাব খুজিছা, যাতে কোনোবা এটা আহি ওলায়হি—তেনেহ'লে কওঁ—সেইবিলাক কৌশল কৰাৰ কেনো প্ৰয়োজন নাই। মোক স্পষ্টকৈ ক'লেই মই উঠি যাম।"

মই তাক একো উত্তৰ নিদিলো? কাপ-প্লেটযোৰ লৈ ভিতৰলৈ গ'লো। গা ধুই থাকোতে মই মনটো প্ৰায় বান্ধোনলৈ আনিলো। মই ঠিক কৰিলো যে মিতুলক মই মোৰ অক্ষমতাৰ কথা ক'ব লাগিব। অন্ততঃ আজি মই এনেকুৱা এটা মুহূৰ্তৰ সন্মুখীন হ'ব নোৱাৰিম। অনেক প্ৰস্তুতিৰ পাছতো কেতিয়াবা পাৰিমনে নোৱাৰিম নাজানো। আচলতে মই কেতিয়াও ভবা নাছিলো যে তাৰ ইমান চলাহী কথাৰ মাজতে এনেকুৱা এটা মুহূৰ্ত সঁচাকৈয়ে আহি যাব পাৰে, কিন্তু মালতীৰ প্ৰতি মিতুলৰ কোনো দায়বদ্ধতা নাই নেকি? ইমান মুকলি হৈ সি কেনেকৈ ওলাই আহিব পাৰিলে?

গা ধুই আগতকৈ অনেক সহজ হৈ মিতুলৰ সন্মুখত বহিলো। তাক সুধিলো—সি আজি যে এনেকৈ মোৰ ওচৰলৈ আহিছে এইটো হঠাৎ উদ্ভুত আইডিয়া নে আগৰে পৰা ভাবি-চিন্তি সৃষ্টি কৰা মুহূৰ্ত। সি ক'লে—হঠাৎ উদ্ভুত। মালতীয়ে গাটো বেয়া লগা বুলি কোৱাৰ লগে লগে সম্ভাৱনাটো তাৰ মনলৈ আহিল। সেইবাবেই সি 'এটা আৰম্ভণি হওক' বুলি আহি গ'ল।

"যদি মালতীৰ জ্বৰ নুঠিলেহেঁতেন?"

"তেতিয়া প্ৰশ্নই নুঠে। কাৰণ তেতিয়া তাই যিকোনো মুহূৰ্ততে ইয়াত উপস্থিত হ'লহেঁতেন।" অলপ সময় মই মনে মনে থাকিলো। এক অস্বস্তিকৰ নীৰৱতা।

"মিতুল, মোক সময় লাগিব।" অৱশেষত মই ক'লো। "মই প্ৰস্তুত হ'ব পৰা নাই এতিয়াও। এইটোত কিবা অন্যায় আছে বুলি মই নাভাবো, কিন্তু মনৰ সংস্কাৰখিনি আঁতৰাবলৈ মোক সময় লাগিব। মোৰ সংসাৰখনৰ দায়বদ্ধতাৰ পৰা মই এতিয়াও মুক্ত হ'ব পৰা নাই।"

"মোৰ দায়বদ্ধতা নাই?" সি সুধিলে।

"তোমালোক মতা মানুহবিলাকৰ কথা বেলেগ।"

"কিয়?"

"তোমালোক ইমান অনুভূতিপ্ৰৱণ নোহোৱা।"

"কেনেকৈ জানিলা?"

"মই কথাবিলাক যেনেকৈ ভাবিছো, বিপ্লবে তেনেকৈ ভাবে বুলি মই নাভাবো। মই ভাবো সুবিধা পালে, এনে অন্তৰংগতাক বিপ্লবে অতি সহজভাৱে গ্ৰহণ কৰিব। মোৰ নিচিনাকৈ মানসিক যন্ত্ৰণাত ছাটিফুটি নকৰাকৈ। খুব সহজভাৱে। মই নাজানো। এইবিলাক মোৰ ধাৰণা মাত্ৰ।"

"কিন্তু মিতুল বিপ্লৱ নহ'বও পাৰে।"

"কিন্তু মিতুল বেছিহে মুক্ত। সকলোৰে সন্মুখতে এগৰাকী বন্ধু পত্নীৰ পিছত এনেকৈ লাগি যাব পাৰে যেতিয়া, সি নিশ্চয় সংস্কাৰমুক্ত।"

অলপ পৰ সি একো নামাতিলে। তাৰ পাছত লাহে লাহে ক'লে—"এই ষ্টুপিড সংস্কাৰটোৰ পৰা মুক্ত হ'বলৈ বহুতদিন ধৰি চেষ্টা কৰিছো। এতিয়ালৈকে পৰা নাই। মই জানো এইটো অৰ্থহীন সীমাৰেখা। এসময়ত পাৰ হৈ যাম। মাত্ৰ এতিয়ালৈকে পৰা নাই। আৰু যিমানে এই অক্ষমতা উপলব্ধি কৰো, সিমানে ছিৰিয়াছ কথা-বতৰাত বেছি সাহসী হৈ পৰো। মই আচৰিত হৈ তালৈ চালো। ইমান ছিৰিয়াছ কথা মিতুলৰ মুখত আজিলৈকে শুনা নাই।

কোনোবাই বে'ল বজালে। মিতুলে উঠি যোৱাৰ কোনো উমঘাম নেদেখুৱালে। দুৱাৰ খুলি দেখো মালতী। সাজি-কাচি আহিছে। আচৰিত হৈ মিতুললৈ চালো। তাৰ মুখত মিচিকিয়া হাঁহি। সি হাত দুখন যোৰ কৰি ক্ষমা প্ৰাৰ্থনাৰ ভংগীত বুকুৰ ওচৰলৈ লৈ গ'ল। ভিতৰ সোমায়েই মালতীয়ে সুধিলে—'ওলোৱা নাই?"

"তোমাৰ বোলে আকৌ জ্বৰ।"

"কোনে ক'লে?"

"মিতুলে।"

"তাৰ কথানো তুমি বিশ্বাস কৰিব লাগেনে? মই ক্লাবৰ মিটিঙলৈ গৈছিলো। মোৰ দেৰি হ'ব পাৰে বুলি মিতুলৰ আগত খবৰ দি পঠিয়ালো যাতে তোমালোক ওলাই থাকা।"

মিতুললৈ চালো। আধা ঘণ্টামানৰ ভিতৰতে মালতী আমাৰ ঘৰলৈ আহিব, এই কথাটো জানিও সি মোক পৰীক্ষা কৰিবলৈ আহিছিল নেকি? মই তাৰ কথাত সঁহাৰি দিয়া হ'লে সি কি কৰিলেহেঁতেন? মোৰ সাহসতে সি নিজৰ সাহস গোটোৱাৰ চেষ্টা কৰিছিলে নেকি?

চোফাখনত বহি থকা মিতুলে মোলৈ চাই মিঠাকৈ হাঁহিলে। সুধিলে—"এম আই এ গুড বয়?"

হঠাৎ তালৈ বৰ মৰম লাগি গ'ল। চতুৰ সৰৱ মিতুলৰ সলনি তাত যেন এটা ছিৰিয়াছ, অকণমানি ল'ৰা বহি আছে। তাৰ চুলিৰ মাজত হাত ভৰাই এটা মৃদু জোকাৰণি দিলো। ক'লো—"ইউ আৰ এ ভেৰি গুড বয়।"

অনিল ফুকন

ধৰ্মযুদ্ধ

উৎপল : এইখন এখন ৰংগমঞ্চ। সম্পূৰ্ণকৈ আলোকপাত নোহোৱা এইখন বিশাল ৰংগমঞ্চত সৌ এটা কোণত এজনী ছোৱালীৰ মনো-নমনো ছায়ামূৰ্তি। অস্পষ্ট পোহৰত তাই যেন ক্ষণিক স্থবিৰ। সামান্য লক্ষ্য কৰিলেই কিন্তু দেখা যায় তাইৰ হাতত কেইখিলামান বগা কাগজ। তাইৰ অনতিদূৰত, মঞ্চৰ আন এটা কোণত অস্থিৰ দণ্ডায়মাণ মই এক যুৱক। আজিৰ যুব-সমাজৰ প্ৰতিভূ। খং, ঘৃণা, বিতৃষ্ণা, দ্বিধা-দ্বন্দ্ব আৰু গোটেইখন ছাৰখাৰ কৰি ফালি পেলাব খোজা অথচ ইতস্ততঃ এক যুৱক। মোৰ হাততো এয়া বৈছে দুখিলামান কাগজ। দুটামান ক'লা চিঞাহিৰ আঁক-বাঁক ইয়াৰ মাজত। কিন্তু আধালিখা সকলো কথা। কি বৃত্তান্ত লিখিম? আমাৰ চকু মঞ্চৰ ওপৰত ওলমি থকা সৌ দুটা স্পট লাইটৰ ওপৰত, কিন্তু মঞ্চৰ এই অস্পষ্ট পোহৰত দেখা যাব আমাৰ দুহাল চকুত স্পষ্ট অধীৰতা। বুজা যায় আমি প্ৰত্যেকেই ৰৈ আছো বিজুলী ঘূৰি অহালৈ। এই কেইছেকেণ্ডমান আগতে আৰম্ভ হৈছিল লোড-শ্বেডিং। সদা অভ্যস্ত কিবা এক দৈনিক কাৰবাৰ।

সন্মুখত এয়া আপোনালোক উৎকণ্ঠাহীন দৰ্শক। লোড-শ্বেডিঙত অভ্যস্ত দৰ্শক। ভালে আছে, ভালে থাকক। নীৰৱে থকাই ভালে থকা। কিন্তু এই গেলেৰিৰ কোণত বহি থকা উদণ্ড ডেকা ল'ৰা, গুৰু-গোসাঁই নমনা ল'ৰা। নতুন হাৱাৰ ধ্বজাবাহী, খণ্ডৰ ভমক বুজাবৰ বাবে গালত নচঁচা ডাড়ি লৈ নখ কামুৰি বৈ থকা ডেকা ল'ৰা! ভয় নাই, ভয় নাই, চালু কৰি দিয়া নিৰ্বিঘ্নে তোমাৰ কাৰখানা। সোঁৱে-বাঁৱে। শনিত কৰা তোমাৰ কণ্ঠ, তোমাৰ উৰুলি, তোমাৰ উন্মাদ শিঙা। হোষ্টেলত এক ছেকেণ্ড লাইট নাথাকিলে পঢ়া এৰি বাৰাণ্ডাত ভিৰ দিয়া আৱাসীৰ কণ্ঠত যিদৰে পাল তোলে উমানন্দৰ হলৌ বান্দৰৰ কণ্ঠস্বৰে। মুখৰ কৰা এই মঞ্চ, এই গেলেৰি, আকাশ-বতাহ। প'ষ্টাৰ প্ৰদৰ্শন কৰা— Down with All। আৰু যিসকল বহি আছে, চকীয়ে চকীয়ে হাতোৰাত কিলাকুটি ৰাখি উম লোৱা ইজনে সিজনৰ বাহুৰ উম! উস্ ইশ্মান মিঠা।

আৰু এই মঞ্চত এয়া প্ৰায় স্থিৰ দণ্ডায়মান আমি দুটা নগ্ন প্ৰাণী, বহু হাজাৰ দৰ্শকৰ চকুৰ চকুৰ সন্মুখত। আমাৰ প্ৰতিটো চালচসন, অংগী-ভংগী আৰু কথোপকথনৰ ওপৰত, আমাৰ প্ৰতিটো পদক্ষেপত দৰ্শকৰ তীক্ষ্ণ চকু। যেন মঞ্চত, নহয়, ফাঁচিকাঠত ওলোমোৱাৰ আগমুহূৰ্ত। দুৰ-দুৰু বুকু, শুকান ওঁঠ। কণ্ঠত জড়তা। শুকাই কাঠ হোৱা ওঁঠৰ ভগা দলঙত সংলাপৰ সশব্দ ব্ৰেক....

উস্ এইখন কি?

কি এইখন? নাটক?

নো-নাটক? এন্টিপ্লে'? শ্রুতি নাটক? কি দেখুৱাব খুজিছে নাট্যকাৰে? নাটকৰ কোনো কাহিনী নাই।

বহুৱা লেখকৰ আধা কেচেলুৱা বেবিৰিবাং কিছু কথা।

কথা নহয় হয়তো, বকলা!

চৰিত্ৰৰ পৰিস্ফুৰণ নহ'ল, নিস্তেজ অভিনয়, অভিনেতা-অভিনেত্ৰীদ্বয়ৰ কণ্ঠস্বৰত নিয়ন্ত্ৰণ নাই। ...দৰ্শক, আপোনালোকৰ এষাৰ মন্তব্যত, এটা কলমৰ আঁচোৰত স্তব্ধ আমাৰ ভৱিষ্যৎ, আমাৰ মুখৰ আহাৰ! হে দৰ্শক, আহক আমি এই মঞ্চত প্ৰতিষ্ঠা কৰো এটা সৰু কাহিনী যাৰ কোনো নাট্যগুণ নাই, কোনো অৰ্থ নাই। কেৱল ৰজা হ'লেই যে ইতিহাসত স্থান পাব পাৰি তেনে কোনো কথা নাই। ৰজাৰ ৰক্ষিতায়ো স্থান পায় ইতিহাসত। কেতিয়াবা আকৌ সেই ৰক্ষিতাই ৰজা ভঙা-পতাত ভাগ লয়। যি কি নহওক, হত্যা, ধৰ্ষণ, দাংগা-হাংগামা এতিয়া যেতিয়া প্ৰাত্যহিক ঘটনা, প্ৰতিজন মানুহেই যেতিয়া একো একোজন নায়ক, একো-একোজন বিভীষণ, বিশ্বাসঘাতকতা, শঠতা আৰু অসত্যই যেতিয়া ধৰ্ম, আহক, এই মঞ্চত আমি প্ৰতিষ্ঠা কৰো এটা সৰু প্ৰেমৰ অথবা অ-প্ৰেমৰ কাহিনী যাৰ কোনো গূঢ়াৰ্থ নাই। নাই অন্তৰৰ সৈতে যোগসূত্ৰ অথবা কোনো সাহিত্যিক মূল্য। এটা বহুকথিত অশ্লীল গাজাৰ দৰেই আপুনি শুনিব আৰু পাহৰি যাব...

এতিয়া চিনাকিপৰ্ব—

ক্ষন্তেকৰ বাবে ধৰি লওক, এই যে মঞ্চত সেয়া থিয় হৈ আছে—তাইৰ নাম মৌচুমী। তাইৰ হাতত আছে সৌৱা কেইখিলামান কাগজ। তাতে শুনাব খুজিলে তাইৰ জীৱন কাহিনী। তাইৰ সৈতে মই এক তেমেকা। হাত উজান দি যাম মাথোঁ মাজে মাজে।

আচলতে তাই তাইৰ মনোজগত আলোড়িত কৰি থকা তাইৰ অন্তৰৰ কথাখিনি আপোনালোকৰ আগত ব্যক্ত কৰিব খুজিছে। তাগিদা এটাই। স্বীকাৰোক্তিৰে তাই পাতল কৰিব খুজিলে তাইৰ ভাৰাক্ৰান্ত হৃদয়ৰ এক এসহনীয় ভাৰ। পিছে মোৰ পৰা আপোনালোকে একো বেছি আশা নকৰিব। নাৰীৰ ওচৰত সকলো পুৰুষেই মাথোঁ একো একোজন তেমেকা! অসহায় ব্যক্তি। সমস্ত কাহিনী জুৰি মই ৰৈ যাম এটা Unwanted চৰিত্ৰৰ দৰে।

মৌচুমী, আৰম্ভ কৰা, আৰম্ভ কৰা তোমাৰ বক্তব্য। ভাবি লোৱা, তুমি এই মঞ্চত নাই। তুমি হাজিৰ হৈছা এটা confessional standত। অথবা সম্মোহিনী বিদ্যা জনা এক ডাক্তৰৰ সন্মুখত। অপৰাধ স্বীকাৰ কৰা, শাস্তি লভা। ওম্ শান্তি। আজিৰ পৃথিৱীত কি দুৰ্লভ এইপদ বস্তু!

মৌচুমী ঃ ধন্যবাদ উৎপল। ধন্যবাদ। উপস্থিত দৰ্শক, মোৰ নাম মৌচুমী। উপাধি বৰ্জন কৰিছো জ্ঞাতে আৰু সম্পূৰ্ণ বিতৃষ্ণাৰে। মানুহৰ এই সম্পত্তি কণেইতো ভাগ ভাগ কৰি থৈছে সমাজ। আহক, আপুনি মোক সম্বোধন কৰক কেৱল নামটোৰে। অৱশ্যে আপুনি মোক মৰমেৰে 'চুমি'টো বাদ দি 'মৌ' বুলি মাতিব পাৰে। কিন্তু সাৱধান, মই 'মৌ'ৰ

দৰে মিঠা নহয়। মোৰ এটা অতীত আছে। তিক্ত অতীত। বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যৎবিহীন এটা অতীত। কদৰ্যও বুলিব পাৰে। সান্ত্বনা এয়ে যে আমাৰ দৰে অতীতযুক্ত যুৱতীসকলক জী থাকিবলৈ উচ্ছাস দিয়া বাক্যৰ অভাৱ নাই পুৰুষৰ ওঁঠত। অতীত নথকা যুৱতী হেনো শুকান খেৰৰ দৰেই নিৰস! "There is nothing as dull as a woman who does not have a past..."গতিকে মই মিঠা নহ'লেও ৰসাল।

উৎপল ঃ তোমাক জীৱনৰ যিটো পিৰিয়ডৰ কথা আমাৰ আগত ব্যক্ত কৰিবলৈ ওলাইছা প্ৰেম তেতিয়াও এক চোৰাং কাৰবাৰ।

মৌচুমী ঃ তেতিয়াতো আজিৰ দৰে কামসূত্ৰ, মহাৰাজাৰ উন্মুক্ত ৰঙীণ বিজ্ঞাপন নাছিল।

উৎপল ঃ এৰা, নিস্পৃহ অথবা অৰ্ধনিদ্ৰিত অভিভাৱকৰ চলিহা পৰা চকুৰ অলক্ষিতে সেই প্ৰেমৰ ফুল ফুটিছিল, গোন্ধ বিয়পিছিল অথচ তোমালোক দুজনৰ বাহিৰে আন কোনেও গমকে নাপাইছিল।

মৌচুমী ঃ 'আনক দেখুৱাই কেটেৰাই মাতিবা'ৰ অপূৰ্ব ভাওনা একেবাৰে!

উৎপল ঃ কিন্তু যেতিয়াই তুমি সামান্য বেপৰোৱা হৈছা, তেতিয়াই প্ৰেম-অপ্ৰেমৰ খবৰ বতাহে বতাহে। আজি ইকাণ, কালি সিকাণ। পৰহি তাৰ ৰূপ 'আকাশবাণীৰ বাতৰি। Confirmed news! সাংবাদিকৰ বৰভোজ। যেন পৃথিৱীত তুমিয়ে প্ৰথম। আৰু হয়তো শেষো...

উৎপল ঃ তোমাৰ চোৰাং কাৰবাৰ প্ৰথমে ধৰা পৰিছিল তোমাৰ দাদাৰ চকুত। তোমাৰ মাৰাই জানিও হয়তো নজনাৰ ভাও ধৰিছিল। হয় যদি হওক কিবা এটা। আপদ এটা আঁতৰিব। আবিয়ৈ গাভৰু পৰিয়ালৰ গলগ্ৰহ।

মৌচুমী ঃ উপন্যাস এখনৰ পাতৰ মাজত মোৰ দাদাৰ এক বাল্যবন্ধুৰ প্ৰেমপত্ৰ! মোৰ দশমখন নীলা খামৰ চিঠিৰ উত্তৰ ! উচ্ছাসভৰা হৃদয়ৰ অনভিজ্ঞ প্ৰচেষ্টা! পেনপেননি, বিননিৰ উৎকৃষ্ট নিদৰ্শন। তেওঁ লিখিছিল—

উৎপল ঃ (নিজৰ হাতৰ কাগজকেইখিলাৰ মাজৰ পৰা এখন কাগজ বিচাৰি উলিয়াই পঢ়ে) মোৰেই মম-উ-উ! প্লাষ্টিকৰ ঠোঙাত এঠোঙা মৰম। বিশেষনো কি লিখিম? তোমৰ অতুলনীয়, মোহনীয় ৰূপত মই মুগ্ধ। তোমাৰ সত্তাত মই সম্পূৰ্ণ জাহ গৈছো। ক্ৰিকেটীয় ভাষাত মই first বলতেই bowled out সোণজনী!

মৌচুমী ঃ বেচেৰাই নাজানে মই সপ্তাহত দুবাৰ যাওঁ বিউটিচিয়ানৰ ওচৰলৈ। আধুনিক মেক-আপ ব্যৱহাৰত মোৰ ত্বকৰ উজ্জ্বলতা সৌন্দৰ্য্যময় প্ৰতীকলৈ ৰূপান্তৰিত। ফেচিয়েলৰ কাৰচাজিত মোৰ গালৰ শালমনৰ পুৰণি ক্ষত বিউটি স্পটত পৰিণত। মোৰ নখচুকীয়া—

উৎপল ঃ ৰ'বা, ৰ'বা। তেওঁ আৰু লিখিছিল—তোমাৰ স্মৃতিয়ে মোক খেদি ফুৰে অহৰহ। অহৰহ। শয়নে-সপোনে কেৱল তোমাৰ প্ৰতিচ্ছবি মোৰ সন্মুখত। তোমাৰ প্ৰতিটো মুখভংগীত পূৰ্বৰ অভিনেত্ৰীসকল জনী-জনীকৈ ফেড-আউট হৈ যায়। ক্লোজ-আপত কেৱল তুমি। তোমাৰ প্ৰতিটো বাক্যৰ অনুৰণন মোৰ কাণৰ ছাউণ্ড বক্সত। জানা মউ, চকু খুলিও তোমাৰ মুখ, চকু মুদিও তোমাৰ মুখ। তুমি ডাৰ্ক-হৱাইজনত একমাত্ৰ মণ্টাজ। ...ক'ৰ পৰা

আৰম্ভ কৰো তোমাৰ ভটিমা? Where do I begin?

মৌচুমী ঃ ৰাত্তিপুৰাৰ পৰা।

উৎপল ঃ ৰাতিপুৰা?...ওঁ, পাইছো পাইছো। এয়া ৰাতিপুৰা মেচৰ কাঞ্চাটোৱে কম্পিত হাতেৰে এইমাত্ৰ একাপ চাহ আনি টেবুলত থৈ গ'ল। টেবুলতো নহয়। টাউন কমিটীৰ ডাষ্টবিন। তুমি মোৰ টাউন কমিটীৰ চেয়াৰ পাৰ্চনজনী হৈ নহালৈকে এনেকৈয়ে ৰ'ব এইখন। ...চাহকাপৰ লগত দুখন খাস্তা বিস্কুট, সেমেকা! পৰুৱায়ো নাখাব। জানা মউ, ব্ৰেকফাষ্টৰ টেবুলত চাহৰ পিৰিচ-পিয়লাত তোমাৰ উজ্জ্বল মুখ। খাস্তা বিস্কুটৰ ঘূৰণীয়াত একেখন মুখৰে প্ৰতিচ্ছবি। আনকি পিয়লাটোৰ তলত পৰি ৰোৱা আধা গলা চেনি আৰু CTCৰ ধূলিয়ৰি চাহপাতৰ সংমিশ্ৰণতো তোমাৰ শ্ৰীময়ী মুখৰ প্ৰতিবিম্ব...

মৌচুমী ঃ দুপৰীয়া ভাতৰ টেবুলত ষ্টেইনলেছ ষ্টিলৰ থালিৰ মাজৰ চিকমিকনিত তোমাৰ মুখ! (তাৰ চাৰিওফালে চাগৈ তেলচিকটি। বয়টোৱে কিজানি ভালদৰে ধোৱা নাছিল থালখন)। আৰু তাৰ পিছত আবেলি—

মৌচুমী ঃ ইমান সোনকালে আবেলি?

উৎপল ঃ অনভিজ্ঞ যে। তৰাং অন্তৰ। ইমানখিনিতে কলম কামুৰি দুদিনমান জিৰাইছিল চাগৈ। চিএগ্ৰাহীৰ টোপাল। খুব কটাকটি। প্ৰেমৰ ঠাইত "ফ্ৰেম," সপোনৰ পৰিবৰ্তে "সোপান।" পিছৰ ফালে ক্ষমা এটা বিচাৰিব চাগৈ। কুকুৰঠেঙীয়া আখৰ দেখি—

মৌচুমী ঃ কুকুৰ নহয়, কাউৰীঠেঙীয়া।

উৎপল ঃ একে? দুয়োবিধৰে জোঙা নখ। অৱশ্যে মেনিকিউৰড-পেডিকিউৰড নহয়।

আস্ ঠিক আছে, ঠিক আছে। মূল কথালৈ আহো। আবেলিৰ কথা । আবেলি হেনো ৰ'দ আহি কৰি দিলে খেলি-মেলি। (আবেলি ৰ'দ অহাৰ সময় নে যোৱাৰ সময়)? তোমাৰ চুলিত পালে তেওঁ আবেলি গোন্ধ! নে আবেলিত তোমাৰ চুলিৰ গোন্ধ?

মৌচুমী ঃ আবেলি কি হৈছিল তেওঁৰ?

উৎপল ঃ কি আৰু হ'ব? দেখিছিল দিবাস্বপ্ন। বিহাৰী চানাৱালাটোৱে এবেগেত কাগজত নুৰিয়াই দিয়া চাৰিঅনীয়া গৰম চানাচুৰত কুৰমুৰীয়া তোমাৰ লাৱণ্যময়ী মুখ। একেবাৰে স্কিযোফ্ৰেনিক!

মৌচুমী ঃ নিশ্চয় গাৰ্লছ হোষ্টেলৰ সন্মুখত পৰ দিয়া বিহাৰী চানাৱালাটোৰ পৰা কিনিছিল।

উৎপল ঃ বুজিছাই। তাৰ পিছত, তাৰ পিছত তোমাৰ হেলেনীয় মুখৰ এবকলা ৰিজনি।

মৌচুমী ঃ পঢ়ি যোৱা, পঢ়ি যোৱাচোন উৎপল। তেওঁৰ সেই কথাবোৰ শুনি মোৰ মন পুনৰবাৰ উত্ৰাৱল হৈছে। কি অৰিজিনেল আইডিয়া আছিল তেওঁৰ। মইতো তেওঁৰ চিঠিখন সিদিনা পঢ়িবলৈকে নাপালো। সিদিনা আচলতে তুমি অহাৰ কথা আছিল আমাৰ ঘৰলৈ। মই সাজি-কাচি—

উৎপল ঃ শুনা তেন্তে! তেওঁ লিখিছে- তোমাৰ মুখখনি যেন মহাভৃংগ কেশতৈলৰ চিচাটোৰ গাত মেৰিওৱা কাগজৰ লেবেলখনত এআকাশ আন্ধাৰ মেলি বৈ থকা ছোৱালীজনীৰ

দৰে। তোমাৰ দাঁত দুপাৰি অ-বৈদ্যনাথ দন্ত-মঞ্জনৰ টিনৰ টেমাটোত থকা ৰূপহীজনীৰ ডালিমগুটীয়া দাঁতকেইটাৰ দৰে। তোমাৰ কণ্ঠত মূৰ্ছনা তোলে নগা পাহাৰৰ উত্তাল ঝৰণাই। নগা পাহাৰৰ ঝৰণাবোৰৰ নাম তোমাৰ বাৰু মনত আছেনে মউ?

নগা পাহাৰৰ নহয়। তেওঁ চাগৈ মেঘালয়ৰ কথা ক'ব খুজিছিল। বিডন-বিচপ। ফলছ,

য'ত আমি—

উৎপল : আজিকালি তাত পানী নপৰে তুমি জানা! শুকাই তৰাং হ'ল। পাহাৰৰ ওপৰত মানুহৰ দা-কুঠাৰ-কৰতৰ যুদ্ধত সৈনিক গছ-গছনিৰ মুণ্ডপাত। অতএব, জলপ্ৰপাত নহৈ আজিকালি একপ্ৰকাৰ থলপ্ৰপাত! খৰখৰীয়া শিলৰ গুৰি, গছ-গছনিৰ মৰা শিপা, মাটিৰ গুৰি বাগৰি আহে। নতুন প্ৰজন্মক এতিয়া গছ দেখুৱাবলৈ শেঠজীৰ ড্ৰয়িংৰুমলৈ নিব লাগিব। তাতহে যি দুই-এডাল বনছাই কৰা গছ বাচি আছেগৈ।

মৌচুমী : মেঘালয় আৰু বনস্পতিৰ কথা এতিয়া এৰা।

উৎপল : তোমাৰ খোজৰ লয়লাসৰ কথা নক'লে চব আধৰুৱা হৈ ৰ'ব, মৌচুমী। আচলতে তোমাৰ খোজৰ লয়লাস গতিৰ বৰ্ণনা দিয়া মোৰ পক্ষে সম্ভৱ নহয়। কেৱল শংকৰদেৱেহে দিব পাৰিব সেই বৰ্ণনা। মোহিনীৰ ৰূপ বৰ্ণনা দিছিল! ছিঃ ইমান অশ্লীল!

মৌচুমী : চিঠিখন দেখিতো মোৰ দাদাৰ চকুৰ চেলাউৰি কপালত!

উৎপল : নুঠি পাৰে?

মৌচুমী : মই তেতিয়া বাথৰুমত। স্নানাৰতা। অলিভ অইল, ভিনেগাৰ, গ্লিচাৰিন আৰু কণীৰ মাক্স ঘঁহি চুলিত টাৱেল মেৰিয়াই বহি বহি কণ্ঠত তুলি দিছিলো মোৰ এটা প্ৰিয় গানৰ লহৰ—"কেতিয়া দেখা হ'ব তোমাৰ স'তে / আবেলি নে সন্ধিয়াতে / সময় বাগৰি যায় / তোমাৰ অপেক্ষাতে...। শ্বাৱাৰৰ ঝিৰঝিৰণিৰ সৈতে নিজৰ সুৰবোৰচোন কেতিয়াবা লতা-আশাৰ দৰে লাগি যায়... কিন্তু মোৰ সেই সুৰ হঠাৎ থমকি ৰ'ল। বাথৰুমৰ চিনটেক্স দুৱাৰ আৰু বেৰৰ টাইল্‌ছ ফালি মোৰ কাণত পৰিলহি দাদাৰ ভীম গৰ্জন।

উৎপল : তাৰ দাঁত ভাঙি গুড়ি কৰিম আজি! চালা হাৰামজাদা, বিশ্বাসঘাতক! আহক আজি সি! তাৰ ইমান মৰসাহ! বন্ধু-চন্ধু সেইবোৰ মই একো নাজানো। বন্ধুত্বৰ ছেলু লৈ সি একেবাৰে আমঠুত কামুৰিছেহি! তাৰ—

মৌচুমী : বাথৰুমতে মই তাপ মাৰিলো। গাত এটা কঁপনি। অলপ ক্ষুণ্ণ, অলপ লজ্জিত। প্ৰথমবাৰ ধৰা পৰিছোতো! কিন্তু মগজু ইমান অস্থিৰ নহয়। পুৰুষতকৈ আমি হাজাৰ গুণে কেলকুলেটিভ! শ্বাৱাৰটো বন্ধ কৰি নিজৰ ডিফেন্স তৈয়াৰ কৰিবলৈ লাগিলো। নিজৰ অসাৱধানতাৰ বাবে ধিক্কাৰ দিলো বাৰে বাৰে। তাৰ বাহিৰে তেতিয়া সেই মুহূৰ্তত আৰু কথা কি আছিল?

উৎপল : আছে আছে। বহুত কথা আছে। তুমি পাহৰি গৈছা, অথবা ক'বলৈ ইচ্ছুক নহয়! ভৱিষ্যতৰ বাবে প্লেনিং কৰা। নিজৰ গোপন বস্তুবোৰ ক'ত সুৰক্ষিত কৰিব পাৰি! কাৰণ এতিয়ালৈকে চব দাদা আৰু ভাইটিহঁতে গম পাই গৈছে সেই সমস্ত গোপনীয়

ঠাই—গাৰুৰ গিলিপ, কিতাপৰ মলাট আৰু বেটুপাতৰ মাজখণ্ড, ছেলুলাৰ টেপ লগোৱা পঢ়া টেবুলৰ তলখাপ, ৰাৰড্ৰ'ৰ ডাঠ শাড়ীৰ ভাঁজ...

মৌচুমী ঃ ক্ষন্তেক ভাবি চাওক দৰ্শক মণ্ডলী! মনত ৰাখিব আপোনালোকৰ কোনো গোপনীয় বস্তুৱেই সুৰক্ষিত নহয়। দাদা আৰু মাৰ দক্ষ চকুত ধৰা পৰি যোৱাৰ চান্স নাইন্‌টি নাইন পাৰ্চেণ্ট।

উৎপল ঃ please take a tip from her! যিসকলৰ এনে কোনো গোপনীয় বস্তু আছে তেওঁলোকে আৰু এবাৰ নিজৰ উদ্ভাৱনা শক্তি আৰু কল্পনাৰ আশ্ৰয় লোৱাৰ দৰকাৰ। হতাশ হোৱাৰ কাৰণ নাই। চোৰাং কাৰবাৰ চলাই যাওক। জিত হ'বই।

মৌচুমী ঃ দাদাৰ তৰ্জন-গৰ্জন সামান্য শাম কটাত বাথৰুমৰ পৰা ওলাই আহিলো। উপন্যাসখনৰ পাতবোৰৰ সৈতে তেওঁৰ প্ৰেমপত্ৰখন বতাহ-ধুমুহাত কোনোৱা কলপাতৰ আকাৰত বিছনাৰ তলত পৰি আছে। চববোৰ ককায়েকেই ৰুক্মিণীহৰণ নাটৰ ৰুক্মবীৰৰ দৰে নেকি বাৰু?

উৎপল ঃ ককায়েকবোৰেহে জানে!

মৌচুমী ঃ ৰুমটোত তুমুল গতিৰে দাদাৰ পায়চাৰী। যেন পৃথিৱীৰ পৰা একখণ্ড খহি গৈছে ব্ৰেকহোলত। মই বাথৰুমটোৰ পৰা ওলাবলৈহে বাট চাই আছিল। মোক দেখিয়েই পায়চাৰী বন্ধ কৰি মূৰটো ১৮০ ডিগ্ৰী টাৰ্ণ এটা মাৰি চকু দুটাত খণ্ডৰ ভাবুকি জ্বলালে। কণ্ঠত এগাল ঘৃণা সানি হিন্দী চিনেমাৰ খলনায়কৰ দৰে চিঞৰি উঠিল—

উৎপল ঃ তই এইবোৰ কি কৰিছ? তোৰ পৰা অন্ততঃ এনে আশা কৰা নাছিলো। ...অমুকৰ ঘৰৰ ছোৱালী অবাটে গ'লি। বংশৰ নাম ডুবালি। তেজীখাতা—

মৌচুমী ঃ মই নুশুনাৰ ভাও ধৰি টাৱেল এখনেৰে চুলিৰ পানী টুকিবলৈ লাগিলো। তাৰ বাহিৰে আৰু কি কৰিম? তেজটুপিতো আৰু খালোৱেই! অমুকৰ ঘৰৰ ছোৱালী অমুক নকৰিবি, তমুক নকৰিবি। ডেকা ল'ৰাৰ লগত কথা নাপাতিবি, বদনাম হ'ব। গধূলি হোৱাৰ আগতে ঘৰ সোমাবিহি। ৰেষ্টোৰাঁত নবহিবি।

উৎপল ঃ লাইব্ৰেৰিলৈ গৈছিলি? ক'তা, মইচোন তোক দেখা নাপালো তাত? তাৰ মানে তই মিছা কথা কৈছ! তাৰমানে তই লাইব্ৰেৰিলৈ নগৈ—মুঠতে নাটকৰ আখৰালৈ যাওঁতেও লগত এটা এলচেচিয়ান, মিউজিক কনফাৰেন্সলৈ গ'লেও এটা গাৰ্ড। উৰি উৰি খুঁটিবৰ মন থকা চিলনীহেন মাকজনীও হ'ব পাৰে, গচকত মাৰিবৰ শক্তি থকা বনৰীয়া কিৰিংগাহেন ভায়েকটোও হ'ব পাৰে!

মৌচুমী ঃ অমুকৰ ঘৰৰ ল'ৰাই পিছে চব কৰিব পাৰিব। ৰাতি এপৰলৈ আড্ডা দিব। কলেজৰ ক্লাছ নকৰি ৰেষ্টোৰাঁ-কেণ্টিনত জমাই থাকিব। ৰেলিঙত বহি পথচাৰী বাইদেউ-ভণ্টিহঁতক অশ্লীলৰ পৰা অশ্লীলতম ইংগিতেৰে জোকাব পাৰিব, চিটিবাছ, বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বাছত ভিৰৰ সুৰুঙাৰ সিহঁতৰ বক্ষ আৰু নিতম্বৰ জোখ নিব নিচপিচ আঙুলিৰে। আৰু ধৰ্ণা আৰু আন্দোলন পৰ্বত চিঞৰিব—জয় আই অসম।

উৎপল ঃ তাক আজি নেৰো। পিঠিৰ চামৰা তুলিম। কি বুলি ভাবিছে সি নিজকে?

মৌচুমী : ইমান ভলিউম দিছ কিয়? সিটো পাবাৰ আজলী মাহীৰ কাণত পৰিবগৈ এতিয়া!

উৎপল : আজলী মাহী সকলোৰে ত্ৰাসৰ কাৰণ। নামটোৰ সৈতে চেহেৰাৰ তলত শুই আছে এক অবিশ্বাস্য ক্ৰূৰতা। পৰৰ ছোৱালীৰ চৰিত্ৰৰ বকলা তেওঁৰ পেৰা-কাকতত। চৰিত্ৰত কলংক সানিবলৈ এজনী ছোৱালীৰ যিমানখিনি বৈশিষ্ট্য দৰকাৰ সেই আটাইবোৰ তেওঁৰ উদ্ভাবনা শক্তিৰ আয়ত্তৰ ভিতৰত। তেওঁ কিঞ্চিৎ কটাক্ষত আপুনি এটা জাহামাল অথবা এটা চিকাৰ দৰে গোন্ধাব পাৰে। কিন্তু জানানে মৌচুমী, information techonologyৰ দয়াত আজলী মাহীৰ চৰিত্ৰ আজিকালি কিছু সংবাদপত্ৰত খোদিত...।

মৌচুমী : আজলী মাহীৰ নাম শুনি দাদাৰ কণ্ঠস্বৰ সামান্য ঢিলা হ'ল। পূৰ্বৰ অভিজ্ঞতাৰ Reflex! কিন্তু আস্ফালন চলি থাকিল সেই অনুপস্থিত শত্ৰুৰ প্ৰতি। বন্ধু Cum শত্ৰু! মই তাৰ একমাত্ৰ দৰ্শক।

উৎপল : আৰু তাৰ মাজে-মাজে দুই-এক অভিধান অসন্মত শব্দৰ পয়োভৰ। সেইবোৰৰ ব্যৱহাৰ নহ'লে যেন নিজৰ খং প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰি।

উৎপল : সাৱধান, ইয়াত তাৰ ক্ৰমোল্লেখ জোতা খোৱাৰ কাৰণ হ'ব পাৰে। অথবা কণী বৰ্ষণ।

মৌচুমী : দাদাৰ সেই তমতমণি জোঁকৰ মুখত চূণ পৰাৰ নিৰ্মমতাৰে বন্ধ কৰি দিয়াৰ মছলা মহৌষধ মোৰ জনা আছিল যদিও একো নকৰিলো।

উৎপল : তোমাৰ মহানুভৱতা!

মৌচুমী : মোৰ মহানুভৱতা? নহয়, নহয়। তুমি ভুল নকৰিবা। আচলতে সেইটোৱে নিয়ম। ছোৱালীতো! তুমি যিহেতু পৰৰ আশ্ৰিতা, মনে মনে থাকা। তোমাৰ কোনো মাত মতাৰ অধিকাৰ নাই!

উৎপল : তোমাৰ স্বাধীনতা মাথোঁ ওঁ আৰু আঁ-ত। তুমি নিস্পেষিতা, তুনি নিৰ্যাতিতা। ধৈৰ্য ধৰা। সহ্য কৰা।

মৌচুমী : তোমাৰ আন নাম সহ্য।

উৎপল : অৱশ্যে তুমি আৰু এটা কাম কৰিব পাৰা! তুমি চকুপানী টোকা। কান্দি কান্দি জ্বলি মৰা। কিন্তু তোমাৰ জ্বলনৰ ধোঁৱা কাৰো চকুত নপৰে। আজলী মাহীৰো। আনৰ দৃষ্টিৰ আঁৰত কান্দিব পৰাটোৱে কান্দোনৰ এটা আৰ্ট।

মৌচুমী : এটা বেছ নিচুকনি বাক্য!

উৎপল : তাৰ বাহিৰে আৰু কি?

মৌচুমী : কিন্তু মনত ৰাখিবা। মই এজনৰ সৈতে চিঠিৰ আদান প্ৰদান কৰিছিলো। ক্ষণিকৰ উত্তেজনাত দেহ দান কৰিছিলো। ইয়াৰ অৰ্থ এইটোতো নহয় যে মোৰ তেওঁৰ সৈতে প্ৰেম আছিল। সেয়া মাথোঁ ভাবৰ আদান-প্ৰদান। অথবা দেহৰ। হয়তো ইয়ে অৱশেষত প্ৰেমত পৰিণত হ'লহেঁতেন।

উৎপল : কিন্তু তাত যতি পৰিল। দাদাই চব চাদা বনাই দিলে।

মৌচুমী ঃ কিন্তু তাৰ বাবে কন্দা মানুহ মই নহয়। "তোমৰ অবিহনে যদি চিপজৰী...।"

উৎপল ঃ হে আধুনিকা, তোমাক নমস্কাৰ! Bravo! তাৰ পিছত তাৰ পিছত? তাৰ পিছত তাৰ পিছত? বৰ ইণ্টাৰেষ্টিং হৈ পৰিছিল তোমাৰ আত্মজীৱনী। Spellbound! কৈ যোৱা, একে উশাহে তুমি।

মৌচুমী ঃ তাৰ পিছত, মোৰ জীৱনলৈ আহিলা তুমি! উৎপল, তুমি। এটা ধূমকেতুৰ দৰে।

উৎপল ঃ ধূমকেতু কিন্তু হঠাৎ আবিৰ্ভাৱ নহয়। মৌ, আজিকালি তাৰ আবিৰ্ভাৱৰ পতিটো দিন-বাৰ-মুহূৰ্ত গণনা কৰা থাকে। সেই হিচাপৰ একতিলো হেৰফেৰ নহয়। তুমি জনা দৰকাৰ।

মৌচুমী ঃ ভাবি লোৱা মোৰ কথাবাৰ আছিল এক সাহিত্যিক বাস্তৱতা। Poetic truth!.."the cruel crawling foam !" ....মোৰ আজিও মনত আছে আমাৰ পৰিচয়ৰ সূচনাৰ দিন। এটা মিঠা সোঁৱৰণ।

উৎপল ঃ সঁচানে?

মৌচুমী ঃ আমাৰ পৰিচয়ৰ প্ৰথমদিন ধৰি মই তোমাক লক্ষ্য কৰিছিলো এক জহুৰিৰ দৃষ্টিৰে। মই নিশ্চিতভাৱে লক্ষ্য কৰিছিলো তোমাৰ অজানিতে মই সোমাই পৰিছিলো তুমি লেখা কবিতাত, একাকাৰ হৈছিলো তোমাৰ মনৰ গোপন কথাৰ প্ৰতিধ্বনি হৈছিল তোমাৰ বক্তব্যত।...তুমি যদি মোৰ জীৱনলৈ কিছুদিন আগতেই আহিলাহেঁতেন!

উৎপল ঃ আৰু আৰ্থিকভাৱে যদি স্বচ্ছল হ'লোহেঁতেন! তোমাৰ দাদাৰ বন্ধুজনৰ দৰে।

মৌচুমী ঃ সম্বন্ধক অৰ্থনীতিৰ তুলাচনীৰে জুখিব নোৱাৰি।

উৎপল ঃ মিছা নামাতিবা, মৌচুমী! Mind you, তুমি ইয়াত হাজিৰ হৈছাহি স্বীকাৰোক্তিৰ বাবে। সকলো স্বীকাৰ কৰা অকপটে। আৰু শাস্তি লভা।

মৌচুমী ঃ তুমি যদি ধৰিয়েই লৈছা, মোৰ ক'বৰ কি আছে? তোমাৰ মতৰ পৰাতো তোমাক বিচলিত কৰিব পৰা নাযাব। সি যি নহওক, তোমাৰ জীৱনৰ অৰ্ধদশক যে মই আবৰি আছিলো সেই কথাটো তুমি অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰা।

উৎপল ঃ তোমাৰ ধোখা হৈছিল, মৌচুমী।

মৌচুমী ঃ তুমি কি কৈছা এইবোৰ? মোৰ ধোখা হৈছিল?

উৎপল ঃ মোৰ গল্প আৰু কবিতাত অংকিত সেই নাৰী মূৰ্তি তুমি নহয়।

মৌচুমী ঃ কোন সেই নাৰী? মোৰ ৰক্তচাপ বৃদ্ধি হৈছে উৎপল। কৈ পেলোৱা কোন সেই নাৰী?

উৎপল ঃ স্বীকাৰ নকৰি উপায় নাই যে তাই আন কোনো নহয়। অসীমৰ কল্পনাও নহয়। তাই আছিল এজনী মানৱী। তোমাৰ আপোন ভণ্টি। ৰবী।

মৌচুমী ঃ ৰবী? কি কোৱা?

উৎপল ঃ মই আকণ্ঠ নিমজ্জিত হৈছিলো তাইৰ প্ৰেমত। যদিও জানিছিলো তাইক

নিজৰকৈ পোৱাৰ আশা একেবাৰে ক্ষীণ।

মৌচুমী ঃ কিয়? কিয় ভাবিছিলা তুমি তেনেকৈ?

উৎপল ঃ তুমি জানাই প্ৰেমৰ পৃথিৱীৰ একছত্ৰী কৰ্তা কেৱল বেকাৰ, বিয়া অথবা প্ৰাপ্ত চুলি সৰি তলি আৰু পেট ওলোৱা প্ৰতিষ্ঠিত যুৱকৰ। মই তেতিয়া আছিলো প্ৰেমৰ পৃথিৱীৰ কৰ্তা।....মাত্ৰ কেইমিনিটমান দিন, অথচ কি গভীৰ আছিল আমাৰ প্ৰেম। তাইৰ আন্ধাৰ ক'লা চুলিৰ জবা কুসুমৰ গোন্ধ এতিয়াও মোৰ—

মৌচুমী ঃ কি বিশ্বাসঘাতক তোমালোক পুৰুষবোৰ! কোনে বিশ্বাস কৰিব তোমাৰ এনে নিমাখিত চেহেৰাৰ তলত শুই আছিল মোচোৱা গোম! নিমৰ্মতা।

উৎপল ঃ আছিল। এতিয়াও আছে। কিন্তু তোমাতকৈ কম। তুমিতো মোক ব্যৱহাৰ কৰিছিলা এডাল জখলাৰ দৰে। আন এডাল জখলালৈ বগুৱাৰ বাবে মই আছিলো এক নিৰ্ভৰযোগ্য foot step !

মৌচুমী ঃ তেনেহ'লে সেইবোৰ কি আছিল, সেই যে পূৰ্ণিমাৰ উজ্জ্বল জোনটোক সাক্ষী কৰি লৈ জনপ্ৰাণীহীন একাবেঁকা পথটোৰে আমি দুজনৰ ৰাত্ৰিভ্ৰমণ? নিৰ্জন খড়গপুৰৰ কুঁৱলীভৰা পাহাৰী পথত গাড়ী ৰাখি সেই সৰু জিৰ জিৰ ঝৰণাটোৰ কাষত সংগোপনে ঘণ্টাৰ পিছত ঘণ্টা কটোৱা ! সেইবোৰ, সেইবোৰ?

উৎপল ঃ মই জানিছিলো তোমাৰ ব্যৰ্থ পদক্ষেপৰ বাবে তুমি ভাগি পৰিছিলা তেতিয়া। আচলতে কোনো সম্বন্ধই সহজতে ছেদ কৰা নহয়, মৌচুমী।

মৌচুমী ঃ সেয়া তোমাৰ ভুল।

উৎপল ঃ ভুল? অৱশ্যে! স্বাৰ্থ সিদ্ধি নহ'লে খুব সহজে সম্বন্ধ ছেদ কৰি দিয়া যায়। যি দৰে তুমি—

মৌচুমী ঃ ইমান নিষ্ঠুৰভাৱে নক'বা। মই তেতিয়া—

উৎপল ঃ তুমি কাতৰ হৈ পৰিছিলা তেতিয়া। সম্পূৰ্ণ অসহায়। দাদাৰ চকুত অপৰাধ ধৰা পৰাৰ চক্ষুলজ্জা, আনফালে সেই সংকটৰ মুহূৰ্তত তোমাৰ আটাইতকৈ দৰকাৰ হৈছিল সহায়ৰ। ময়ে আছিলো সেই দুৰ্যোগত তোমাৰ আটাইতকৈ নিৰ্ভৰয্যোগ্য আৰু সহায়দাতা।

মৌচুমী ঃ তুমি আচলতে মোক পুতৌ কৰিছিলা। কি নিষ্ঠুৰ আছিলা তুমি আৰু তোমাৰ নিষ্ঠুৰতাকে মই প্ৰেম বুলি পতিয়ন গৈছিলো।

উৎপল ঃ তোমাৰ প্ৰতি প্ৰায় একেধৰণৰ অভিযোগ ৰবীৰো। তাই আজিও ভাবে তুমি আছিলা ভীষণ স্বাৰ্থপৰ। তাইৰ প্ৰেমৰ পাত্ৰক তুমি কাঢ়ি লৈ গ'লা। কিন্তু তাই চেষ্টা কৰিলে অথবা ইচ্ছা কৰিলে মোক তোমাৰ পৰা কাঢ়ি নিব পাৰিলেহেঁতেন। সেই চেষ্টা তাই কিন্তু কেতিয়াও নকৰিলে। বৰং ত্যাগকেই মহৎ বুলি গ্ৰহণ কৰিছিল তাই।

মৌচুমী ঃ অথচ ময়োতো তোমাক নাপালো। তোমাকো কাঢ়ি নিলে আন এজনীয়ে।

উৎপল ঃ ক্ষতিয়েই বা কি হ'ল। এটা উৎপল তোমাৰ বাবে হেৰাই গৈছিল। যিদৰে হেৰাই গৈছিল তোমাৰ পৰা তোমাৰ দাদাৰ বন্ধু। অথবা তোমাৰ বন্ধু— এজন, দুজন অথবা বহুজন। মোৰ বাবেও এজনী, দুজনী অথবা—

মৌচুমী ঃ তুমি ঠিকেই বুজিছা। কোনো ক্ষতি নাই। অথচ তোমালোকে পুৰুষবোৰে আমাক পুতৌৰ দৃষ্টিৰে চোৱা। সান্ত্বনাৰ বাণী শুনোৱা। যাৰ আচলতে কোনো অৰ্থ নাই কোনো মানে নাই। মই ময়েই হৈ ৰৈ আছো! বহু বল্লভা। যাৰ এজনী নাৰী! মোৰ প্ৰথম চিনাকি! অনভিজ্ঞ, বুৰ্বক স্বামীৰ বাবে মই আজিও কুমাৰী!

এইখিনিতে লোড-শ্বেডিং হৈ যায়। উৎপলে চিঞৰি উঠে—"হেই হে'ই। লাইট, লাইট, লাইট গ'ল......"(back ground- অত এজাক হলৌ বান্দৰৰ চিঞৰ)

ফণীন্দ্ৰকুমাৰ দেৱচৌধুৰী

অমৃতা

(অকল অলপ অনুভৱৰ বাবে)

অৱসৰ লোৱাৰ পিছত ঘৰতে বহি বহি দেউতা এজন কোনো দায়িত্ব নোহোৱা অকামিলা মানুহ যেন হৈ পৰিছিল। হঠাতে তেৱোঁ যেন কিবা এটা দায়িত্ব, কিবা এটা কাম কৰাৰ অধিকাৰ বিচাৰি পালে। কেইদিনমানৰ পৰা বিশেষভাৱে তৎপৰ হৈ উঠা মা আৰু দেউতাৰ মন প্ৰফুল্লিত হৈ উঠা যেন অনুভৱ হ'ল।

সমবয়সী মহিলা কোনোবা ফুৰিবলৈ আহিলে মাই কিবা এক গৰ্বৰেই কয়—আমাৰ ডাঙৰ ল'ৰাজনৰ বিয়া আঘোণতে পাতিম বুলি ভাবিছো। দেউতাকেই ছোৱালী চাইছে। ল'ৰায়ো না কৰা নাই। ল'ৰাৰ বিয়া সোনকালে পাতি দিয়াই ভাল। সেই অপলকটোক নেদেখিলানে, ক'ৰ ছোৱালী এজনী লৈ আহিল।

অপলকে মাক-দেইতাকৰ বিৰুদ্ধে দৈ কলেজত একেলগে পঢ়া তৃষ্ণা নামৰ ছোৱালী এজনী বিয়া কৰালে। অপলক সৰুৰে পৰা শান্ত-শিষ্ট, মাক-দেউতাকৰ কথা মানি চলা ল'ৰা আছিল। সিনো এনেকুৱা এটা কাম কিহৰ তাড়নাত কৰিলে মই আজিও বুজি নাপালো।

তৃষ্ণা নামৰ ছোৱালীজনীৰ ঘৰখনো 'সম্বন্ধীয় বুলি চিনাকি দিবলৈ লাজ লগা' ধৰণৰ ঘৰ। আমাৰ মা, বাইদেইহঁতে অপলকে কৰা কামটো কোনোমতেই সমৰ্থন কৰিব নোৱাৰিলে। মায়েতো যাকে লগ পায় তাৰেই আগত কয়—আচলতে ভাল ল'ৰা পাই সেইজনীয়ে পাক-ৰাও কৰিলে, নহ'লে সি তেনেকুৱা ছোৱালী এজনী বিয়া কৰায়নে?

আজিকালি চ'ৰাঘৰৰ চকীখনত বহি বহি সন্ধিয়া পৰত দেউতাই কাৰোবাক কাৰোবাক কয়— আজিকালি বিয়া-বাৰুবোৰ বৰ খৰচী হ'লহে। চিন্তা কৰিয়েই পোৱা নাই এথোন, কেনেকৈনো ইমান টকা যোগাৰ কৰো।

দেউতাৰ কথা শুনি ভাব হ'ল বিয়াৰ লগত আহি পৰিব পৰা আনুষংগিক সমস্যাবোৰ দেউতাই ভালদৰেই উপভোগ কৰিছে। তেওঁৰ মুখত সমস্যাৰ উদ্বিগ্নতাতকৈ প্ৰসন্নতাহে মই বেচি দেখা পালো। আচলতে মোৰ দেউতা ভিতৰি ভিতৰি এজন বিৰাট চালাক মানুহ। টকাৰ কথা তেনেকৈ ক'লেই মই জানো প্ৰকৃততে এনেকুৱা ধৰণৰ তিনি-চাৰিখন বিয়া দিব পৰাকৈ তেওঁৰ হাতত টকা জমা আছে।

আটাইতকৈ আনন্দিত হ'ল পিছে মোৰ আইতা। প্ৰথম নাতিৰ বিয়াৰ বতৰা শুনি বুঢ়ী

যেন নাচনী হৈ উঠিল। কাহি কাহি ক'লে—তোৰ বিয়াখন চাবৰ বাবেই হ'বলা ভগৱানে ইমানদিন জীয়াই ৰাখিছিল।

মোৰ বিয়াখননো কি এনেকুৱা চাবলগীয়া উৎসৱ বা আইতায়েই তাত ইমান আনন্দিত হ'বৰ কি কাৰণ থাকিব পাৰে মই ভাবি নাপালো।

ঃ ছোৱালী চাবলৈ মোকো নিবিনে? আজিকালি বুকুখন কেতিয়াবা যেনেকৈহে হেঁচা মাৰি ধৰে, কেতিয়া জীউটো ওলাই যায় ঠিকনা নাই। বিয়া পাওঁ নে নাপাওঁ নাজানো।

ঃ বাইদেউ, মই আৰু আইতা ছোৱালী চাবলৈ ওলালো —মই অসমৰ বাহিৰত পঢ়া বাবেই নেকি মাহঁতে বাহিৰত পঢ়ি আহি এতিয়া গুৱাহাটীতে ঘৰত বহি থকা ছোৱালী এজনী মোটামুটি পছন্দ কৰিছে।

বাইদেউৰ বিয়া হ'বৰ সাতবছৰ হ'ল। তায়ো এনেদৰে সাজি-কাচি ওলাল যেন তাইকহে কোনোবাই চাব। আইতাৰ পকা চুলিখিনিও তাই আঁচুৰি ঠিক কৰি দিলে। ব্লাউজ পিন্ধাই দিলে। যোৱাৰ আগেয়ে বাইদেৱে আইতাক জোৰ-জবৰদস্তি কৰি এটা সোলোক-ঢোলোক ব্লাউজ পিন্ধাই দিলে। যোৱাৰ আগেয়ে বাইদেৱে আইতাক শিকাই-বুজাই দিলে—তই গাঁৱলীয়া ভুতুনীৰ দৰে যিহকে-তিহকে নুসুধিবি। ভয়েই লাগে তোক নিব, কি বা বলকি থাকগৈ।

আইতাই অভিমান কৰা যেন দেখুৱাই ক'লে—বেয়া পাৱ যদি নাযাওঁ দে।

মোৰ মুখৰ ফালে চায়ো বাইদেৱে এটা দুষ্টৰ হাঁহি মাৰিলে, মুখত এনেকুৱা এটা ভাব—দেখাতহে বৰ শান্ত-শিষ্ট, ভিতৰি ভিতৰি চাগে—

আইতাই ছোৱালীজনীৰ খোজ-কাটলবোৰ গভীৰ মনোযোগেৰে লক্ষ্য কৰিলে। বাইদেৱে পঢ়া-শুনাৰ খবৰ ল'লে আৰু ছোৱালীৰ কাপোৰযোৰ পিটিকি পিটিকি চালে। আইতাই আহিবৰ সময়ত গালে-মূৰে হাত ফুৰাই দি চুমা এটাও খালে। বাকীকেইজনে সশব্দে হাঁহিলে। ছোৱালীজনী অলপ ৰঙা পৰিল। বাইদেৱে এটা কৌতুকভৰা চাৱনিৰে মোৰ মুখলৈ চালে, যেন ক'ব খুজিছে—এই চুমাটো তইহে খাব লাগিছিল।

মোৰ মনত অৱশ্যে তেনেকুৱা কোনো ধৰণৰ ৰোমণ্টিক চিন্তাৰ উদ্রেক হোৱা নাছিল।

অমৃতা।

আইতাই 'অমৃতা' নামটো বিশেষ পছন্দ নকৰিলে, হয়তো তেওঁৰ সোলা মুখখনত ভালদৰে ফুটি নুঠাৰ বাবে। সীতা-সাবিত্রী—তেনেকুৱা ধৰণৰ পুৰণি নাম এটা হ'লেই কিজানি আইতাই বেছি ভাল পালেহেঁতেন। ওভটাৰ পৰত অমৃতাৰ কথা কওঁতে আইতাই 'অমু' বুলিহে উল্লেখ কৰিলে। বাইদেৱে ক'লে—"ক'ৰ শান্তি নিকেতনত পঢ়ি অহা ছোৱালী, অমু অমু বুলি থাকিলে দিব মজা তোক্।"

ঃ ছোৱালী তোৰ দৰে দাংকাটি নহয় দে। লক্ষ্মী ছোৱালী।

বাইদেউক তেনেকৈ মজা দিয়া দেখি মই পেটে পেটে আইতাক প্রশংসা কৰিলো।

বেনাৰসত মোৰ লগত একেলগে পঢ়া বন্ধু কিৰণেহে এদিন খবৰটো দিলে। আমাৰ ঘৰত হঠাতে ক'ৰবাৰ পৰা উপস্থিত হৈ সি মোক অকলে লগ ধৰি, মাতটো যথাসম্ভৱ সৰু

কৰি এনেদৰে খবৰটো দিলে যেন সেই গোপন খবৰটোৰ ওপৰতেই সমগ্ৰ পৃথিৱীৰ ভৱিষ্যৎ নিৰ্ভৰ কৰিছে।

ঃ অমৃতাৰ লগত তোৰ বোলে বিয়া?

ঃ কিয়? কি হ'ল?

ঃ এটা কথা জাননে নাজান?

ঃ কি কথা?

ঃ শান্তি নিকেতনত থাকোতে তাইৰ পূৰ্ণেন্দু পাত্ৰ বুলি তাৰেই ছাৰ এজনৰ লগত সম্বন্ধ আছিল। মাক-দেইতাকে জোৰ কৰিহে লৈ আহিছে।

মই হো-হোৱাই হাঁহি দিলো।

তাকে দেখি কিৰণ অলপ অপমানিত হোৱা বুলিয়েই ভাব হ'ল। তাক ক'লো—"মই এনেকুৱা ধৰণৰ কথাত গুৰুত্ব দিয়াৰ কাৰণ নেদেখো।"মোৰ ভাব-ভংগী দেখি কিৰণে আৰু বেছি কিবা কোৱাৰ প্ৰয়োজনবোধ নকৰিলে।

বিয়া ভালে ভালে হৈ গ'ল। বোৱাৰী সকলোৰে পছন্দ হ'ল। আনকি আমাৰ প্ৰতিবেশীবোৰ, যিবোৰে কাৰোবাৰ ঘৰলৈ নতুন ছোৱালী অহাৰ পিছতেই চকু, মুখ, নাক, খোজ-কাটল, মাত-কথাত এশ-এটা দোষ উলিয়াবলৈ সদা তৎপৰ হৈ থাকে, তেওঁলোকেও একমুখে ন-ছোৱালীৰ গুণ বখানিলে। মায়ে বোৱাৰীক প্ৰতিবেশীৰ কাৰ কাৰ ঘৰলৈ যাব লাগিব, কোনজনী তিৰোতাৰ লগত কিমানখিনি সম্বন্ধ ৰাখি চলিব লাগিব—তাক সবিস্তাৰে বৰ্ণনা কৰিলে। দেউতায়ো আজৰি সময়ত, সাংসাৰিক জীৱনৰ জটিলতা, গাৰ্হস্থ্য জীৱনৰ কৰ্তব্য আদিৰ বিষয়ে সৰু-সুৰা বক্তৃতা দিবৰ বাবে 'এজনী একান্ত বাধ্য ছাত্ৰী' পালে।

বিয়াৰ পাছতো মই বিশেষ এটা পৰিৱৰ্তন অনুভৱ নকৰিলো। চালাক দেউতাই চাকৰিৰ সময়ছোৱাত সোঁ আৰু বাওঁ দুয়োখন হাতেৰে এনেদৰে অৰ্থ উপাৰ্জন কৰি থৈছে যে আমাৰ ঘৰখনত একোৰে অভাৱ নাছিল। গতিকে অমৃতা সুখী হোৱাটোৱে মই স্বাভাৱিক বুলি ধৰি ল'লো। ছোৱালী এজনীয়েনো ইয়াতকৈ আৰু কি বিচাৰে? বাহিৰত পঢ়ি-শুনি আহিলেও অমৃতাক এজনী বেছ নিৰীহ ছোৱালী যেনেই লাগিব। উচ্ছবাচ্য কৰা ছোৱালী হ'লে হয়তো মই বা মা-দেউতা কোনোৱে অমৃতাক ভাল ছোৱালী বুলি নক'লোহেঁতেন।

সকলোৱে খুচি থকা বাবে, যদিও মই বিশেষ এটা প্ৰয়োজন অনুভৱ কৰা নাছিলো, এবাৰ দীঘলীয়া ছুটীত অমৃতাক লৈ বাহিৰলৈ ফুৰিবলৈ যোৱাৰ সিদ্ধান্ত ল'লো। আজিকালি বিয়াৰ পিছত এইদৰে বাহিৰলৈ কিছুদিনৰ বাবে আনন্দৰ সন্ধানত যোৱাটো মই অমৃতাৰ প্ৰতি এক কৰ্তব্য বুলিয়েই অনুভৱ কৰো।

গুৱাহাটীৰ পৰা গৈ কলকাতাত কেইদিনমান থাকি দাৰ্জিলিং, পুৰী, গোপালপুৰ আদিলৈ যোৱাৰ কথা ভাবিলো। কলকাতাত পুৱাৰ পৰা সন্ধিয়ালৈ নৱ-দম্পতীবোৰে যিদৰে চিৰিয়াখানা, ব'টানিকেল গাৰ্ডেন, ভিক্টোৰিয়া মেম'ৰিয়েল হল, প্লেনেট'ৰিয়াম, নিউ মাৰ্কেট ঘূৰি ফুৰে, সেইদৰে আমিও ঘূৰি ফুৰিলো। চৌৰংগীত নতুনকৈ হোৱা হোটেল এখনত থাকিলো। আমাৰ অভিন্ন পৰিয়ালটোৰ সীমাবদ্ধতাৰ পৰা আঁতৰি আহি অমৃতা সুখী হোৱাটো

স্বাভাবিক বুলি মই ভাবিলো। নিউ মাৰ্কেটত অমৃতা আৰু ঘৰৰ বাবে প্ৰয়োজনীয়-অপ্ৰয়োজনীয় কিবাকিবি বস্তু কিনিলো।

এদিন সন্ধিয়া গংগাৰ পাৰলৈ ফুৰিবলৈ যোৱাৰ প্ৰস্তাৱটো অমৃতায়ে দিলে। কলিকতা মহানগৰীত নিজকে ব্যস্ত ৰাখিবলৈ সীমাহীন সুবিধা থকা সত্ত্বেও গংগাৰ পাৰলৈ ফুৰিবলৈ যোৱাৰ তাগিদাৰ মই একো কাৰণ বিচাৰি নাপালো। তথাপি অমৃতাই আগতীয়াকৈ নিজে প্ৰস্তাৱ দিয়াৰ বাবে যোৱাটো শ্ৰেয় বিবেচনা কৰিলো।

কাঠৰ পুৰণি ৰেলিং এখনৰ ওপৰত আমি কিছুসময় আঁউজি ৰ'লো। দূৰৈত কেইখনমান নাও আৰু ষ্টিমাৰ অহা-যোৱা কৰিছে। হাওৰা ব্ৰিজখন দূৰৈৰ পৰা বতাহত ভাহি থকা দীঘল সাঁকো যেন লাগিছে। কিয় জানো অমৃতাৰ ফালে চাই হঠাতে ভাব হ'ল— তাই যেন সূৰ্যৰ বিলীয়মান প্ৰান্তৰত তন্ময় হৈ কিবা এটা বিচাৰিব লাগিছে। প্ৰাক-সন্ধ্যাকালৰ কাজল ছায়া গংগাৰ পানীত বিয়পি পৰিছে। মাৰ যাব ধৰা বেলিৰ এচেৰেঙা সোণালী ৰ'দত তাইৰ মুখখন যেন মেদুৰ হৈ উঠিছে। এটা মৰ্মৰ মূৰ্তিৰ দৰে থিয় হৈ থকা অমৃতাক দেখি মোৰ ভাব হ'ল তাই যেন এই জগত পাহৰি অইন এখন পৰম সুন্দৰ জগতলৈ ঢাপলি মেলিছে। সূৰ্যাস্তৰ মাজত তাই হয়তো এক অবিস্মৰণীয় দৃশ্য প্ৰত্যক্ষ কৰিছে অথবা তাই একান্তমনে এটা গীত শুনিছে, যি গীতৰ শব্দ মই কেতিয়াও শুনা নাই। তাইৰ চকুৰ পল্লৱত অশ্ৰুবিন্দু জিলিকি উঠিল আৰু সেই জিলিকণিত মই দেখা পালো এক বুজাব নোৱৰা সুখ আৰু শান্তি। এনেকুৱা শিশুৰ দৰে পবিত্ৰ সুখ আৰু শান্তি কেতিয়াও মই অমৃতাৰ মুখত পূৰ্বতে দেখা মনত নপৰিল।

অমৃতাৰ দৃষ্টি অনুসৰণ কৰি চালো— হাওৰা ষ্টেচনৰ ফলকখন জিলিকি আছে, ধোঁৱাৰে আবৰা মহানগৰীৰ আকাশত গতানুগতিকভাৱে সূৰ্যটো ডুব যাব ধৰিছে। এইবোৰ ঘটনাই কিদৰেনো কাৰোবাৰ মনলৈ পৰম শান্তিৰ আশ্বাস কঢ়িয়াই আনিব পাৰে। ভাবি ভাবি মই তাৰ একো যুক্তিয়েই বিচাৰি নাপালো।

পিছদিনা পুৱা টোপনিৰ পৰা উঠাৰ পিছত অমৃতাৰ মুখখন মলিন যেন লাগিল। গোটেই নিশা কিবা এক যন্ত্ৰণাৰ সৈতে তাই যেন যুঁজ কৰিছে। এঢলীয়া পাহাৰৰ উপত্যকাৰ পৰা সুৰুযৰ ছায়াৰ দৰে তাইৰ দুচকুত ক'লা দাগ।

মোৰ কিৰণে কোৱা পূৰ্ণেন্দু পাত্ৰৰ কথা মনত পৰিল। আজিলৈকে এই বিষয়ে অমৃতাক কোনো কথা সোধাৰ মই প্ৰয়োজনবোধ কৰা নাই। হঠাতে মুখৰ পৰা নভবা-নিচিন্তাকৈ ওলাই আহিল— বলা, শান্তি নিকেতনৰ পৰা ফুৰি আহো। তোমাৰ আগৰ চিনাকি ঠাই।

মোৰ প্ৰস্তাৱত অমৃতাৰ দুখৰ একো ভাবান্তৰ দেখা নগ'ল।

কলিকতাৰ পৰা প্ৰায় এশ সত্তৰ কিলোমিটাৰ দূৰৱৰ্তী বোলপুৰ ষ্টেচনত এদিন ৰবি ঠাকুৰৰ পিতৃ মহৰ্ষি দেবেন্দ্ৰনাথ আহি নামিছিল, ইয়াৰ নিৰ্জন, শান্ত পৰিৱেশত মুগ্ধ হৈ তেওঁ এক সুবিশাল ভূমিখণ্ড কিনি লৈছিল আৰু নাম ৰাখিছিল তাৰ শান্তি নিকেতন।

শান্তি নিকেতনৰ সৰু হোটেল এখনত আমি উঠিলো। বিশ্বকবিয়ে ব্যৱহাৰ কৰা খৰম,

সাজ-পোছাক আদি যাৱতীয় সামগ্ৰী সযতনে ৰখা যাদুঘৰ এটা আছে বুলি কেতিয়াবা ক'ৰবাত শুনিছিলো। তাকেই চাবলৈ ওলালো।

বিশ্বভাৰতীয় চৌহদত সোমোৱাৰ পৰাই ভাব হ'ল অমৃতা যেন মোৰ পৰা আঁতৰি অন্য এখন ঠাইলৈ গুচি গৈছে। সময়ৰ সীমা অতিক্ৰম কৰি অতীতৰ পৰা উঠি অহা এখন নিজস্ব পৃথিৱীয়ে হয়তো তাইক আহ্বান জনাইছে আৰু আকুলতাৰে সঁহাৰি জনাবলৈ তাই উন্মুখ হৈ পৰিছে।

অডিটৰিয়ামৰ বাৰাণ্ডাতে হঠাতে দেখা হৈ গ'ল পূৰ্ণেন্দু পাত্ৰৰ লগত। সহাস্যবদনে তেৰেঁই প্ৰথমতে মাত লগালে— এই যে অমৃতা কি আশ্চৰ্য!

মানুহজনক দেখিয়েই মই অকাৰণতে এক কৌতুক অনুভৱ কৰিলো। এইজন মানুহেনো অমৃতাৰ দৰে ছোৱালীৰ লগত কিবা সম্বন্ধ গঢ়ি তোলাৰ কথা কল্পনা কৰিব পাৰে নে? মানুহজনৰ বয়স হয়তো চল্লিছৰ ওচৰা-উচৰি, জপৰা চুলি, বগা কুৰ্তা-পায়জামাৰে মানুহজনক কি নিঃকিন যেনেই লাগিছে। মানুহজনৰ লগত নিজৰ স্বচ্ছল অৱস্থা, পোছাক-পৰিচ্ছদৰ এটা তুলনামূলক ৰিজনি কৰি মই মনৰ ভিতৰত এক তৃপ্তি আৰু স্বস্তি অনুভৱ কৰিলো। সেই তৃপ্তি অৱশ্যে বেছি সময় নৰজিল।

হঠাতে কিয় জানো মোৰ ভাব হ'ল— মানুহজনে অমৃতাৰ মুখলৈ যেন এনে দৃষ্টিৰে চাইছে য'ত মিহলি হৈ আছে বসন্তৰ সকলো প্ৰেম। তেওঁৰ বুকুৰ মাজেৰে যেন দ্ৰুতগতিত পাৰ হৈ গৈছে স্বপ্নৰ এক সুদীৰ্ঘ শোভাযাত্ৰা। মুহূৰ্তৰ বাবে আনমনা হৈ পৰা অমৃতালৈ চাই মোৰ ভাব হ'ল তাই যেন তেওঁৰ বুকুত দৌৰি গৈ সোমাই পৰিব আৰু অশ্ৰুসিক্ত বেদনাৰে প্ৰশ্ন কৰিব— পাৰ ভাঙি আহিবলৈ উদাত হোৱা আনন্দ আৰু বেদনাৰ কি নাম বাৰু?

যদিও অজান কিবা এটা ভয়ত মোৰ শ্বাসৰুদ্ধ হৈ আহিব খুজিছিল, মই তাক প্ৰকাশ নকৰাকৈ থাকিবলৈ সমৰ্থ হ'লো।

সন্ধিয়া পৰত ঘৰলৈ আমন্ত্ৰণ জনাই তেওঁ গুচি গ'ল। কিছুমান মানুহ যোৱাৰ পাছতো তেওঁলোকৰ উপস্থিতি বহুত সময়লৈ অনুভৱ কৰা যায়। পূৰ্ণেন্দু পাত্ৰ গুচি যোৱাৰ পাছতো মোৰ এনেকুৱা এটা অনুভূতিয়েই হ'ল।

অমৃতাৰ মুখলৈ চাবলৈ মই শংকা অনুভৱ কৰিলো। মোৰ ভাব হ'ল অমৃতা যেন মোৰ বাবে এজনী সম্পূৰ্ণ অচিনাকি ছোৱালী।

সন্ধিয়া আমি যাবৰ সময়ত তেওঁ এখন আধা আঁকা তৈলচিত্ৰত ৰং সানি আছিল। ছবিখনে এতিয়াও পৰিস্ফুট ৰূপ এটা লোৱা নাই। সেয়েহে মোৰ অ-কলাসুলভ মনটোৰ বাবে সেয়া বিভিন্ন ৰঙৰ এক অৰ্থহীন সমাহাৰ যেন লাগিল। আমি যোৱা বাবে মানুহজন ব্যস্ত হৈ নুঠিল। মোৰে ভাব হ'ল— আধা আঁকা ছবিখন সম্পূৰ্ণ কৰিবৰ বাবে তেওঁ হয়তো ইমান একাগ্ৰতাৰে মনোযোগ দি আছিল যে তেওঁ বাস্তৱৰ পৃথিৱীখন পাহৰি অন্য এক কলাৰ জগতত বিচৰণ কৰি আছিল আৰু সেই জগতৰ গভীৰৰ পৰা উঠি আহিবলৈ তেওঁক যেন কিছু সময় লাগিব।

ৰং তুলিকা সামৰি তেওঁ আমাৰ লগত কথা পাতিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। কথা পাতিবৰ

সময়ত মোৰ ভাব হ'ল তেওঁৰ দৃষ্টি যেন দূৰ-দিগন্তৰ কোনোবা এটা বিন্দুত নিবদ্ধ হৈ আছে। সেই বিন্দুটো অতীতৰ অমৃতাও হ'ব পাৰে বুলি মোৰ মনত অলপ সংশয়ৰ ভাব উদয় হোৱা যেন অনুভৱ হ'ল।

তেওঁৰ সৰু ঘৰটো ভৰি আছে ৰং-বিৰঙৰ ছবিৰে যেন ৰামধেনু সাতোটা ৰং আহি ঘৰখনক এক বিচিত্ৰ ৰঙৰ ব্যঞ্জনাৰে ভৰাই তুলিছে। যিখন ছবি দেখি মই চক্ খাই উঠিলো, সেইখন হ'ল এখন পট্ৰেইট— অমৃতাৰ। মোৰ হঠাতে মনত পৰি গ'ল গংগাৰ পাৰত কাঠৰ ৰেলিঙত আঁউজি ৰোৱা, মৰ্মৰ মূৰ্তিৰ দৰে অমৃতাৰ অশ্ৰুসিক্ত চকুহালিয়ে য'ত পৃথিৱীৰ সমস্ত বিষণ্নতাৰ মাজতো বিৰাজ কৰিছিল শিশুৰ দৰে পৱিত্ৰ এক সুখ। যিটো কথা ভাবি মই সবাতোকৈ আচৰিত হ'লো সেইটো হ'ল— অমৃতাৰ লগত একেখন ঘৰতে ইমানদিনে কটোৱাৰ পিছতো অমৃতাৰ যি ৰূপ মোৰ দৃষ্টিগোচৰ নহ'ল, সেই ৰূপ আৰু অনুভৱ পূৰ্ণেন্দু পাত্ৰই আৱিষ্কাৰ কৰায়েই নহয়, হয়তো তাক জগাই তুলিছেও তেৱেঁই আৰু চিৰদিনৰ বাবে আৱদ্ধ কৰি ৰাখি তেওঁৰ কেনভাছত। অকল কেনভাছতেই নে? মই পূৰ্ণেন্দু পাত্ৰৰ মনৰ ভিতৰখন চাব পাৰিলোহেঁতেন তেনেহ'লে হয়তো দেখিলোহেঁতেন সেই পৱিত্ৰ সুখৰ দুৰ্লভ পয়োভৰ।

বুকুৰ ভিতৰত এক অদ্ভুত ছটফটনি অনুভৱ কৰিলো। হঠাতে মোৰ ভয় হ'ল অমৃতা যেন এটা বন্ধ ৰুম আৰু সেই ৰুমৰ ভিতৰত কিহৰ পয়োভৰ, কিহৰ হাহাকাৰ সেয়া আৱিষ্কাৰ কৰাৰ চাবি-কাঠি আছে মাত্ৰ এজনৰেই হাতত, তেওঁৰ নাম পূৰ্ণেন্দু পাত্ৰ।

ঠিক সেই মুহূৰ্ততে মোৰ মনত জাগি উঠিল এক চয়তানসুলভ দূৰভিসন্ধি। অমৃতা আৰু পূৰ্ণেন্দু পাত্ৰক পৰীক্ষা কৰি চোৱাৰ এক তীব্ৰ আকাংক্ষা অনুভৱ কৰিলো।

ঃ অমৃতা তুমি অলপ বহা, পুৰণি বন্ধু, গল্প-গুজৱ কৰা। মই ষ্টেচনত গৈ ট্ৰেইনৰ খবৰ কৰি আহো।

মোৰ মুখত ফুটি উঠিব খোজা কুটিল হাঁহিটো যিমানদূৰসম্ভৱ লুকুৱাই ৰখাৰ চেষ্টা কৰি মই ক'লো—ষ্টেচনটো এঘণ্টাৰ বাট।

ঃ সন্ধিয়া.....।

অমৃতাক আৰু কোনো কথা কোৱাৰ সুবিধা নিদি মই গুচি আহিলো। ষ্টেচনলৈ ৰিক্সা লৈ ইয়াৰ পৰা অহা-যোৱা কৰা মানে প্ৰায় ডেৰঘণ্টা।

পূৰ্ণেন্দু পাত্ৰ আৰু অমৃতাই নিশ্চয় ভাবিব আৰু প্ৰায় ডেৰঘণ্টা সময় তেওঁলোকে সেই কোঠালিত অকলশৰে থাকিব পাৰিব।

মই কল্পনা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলো—কোঠালিৰ দুৱাৰখন লাহেকৈ বন্ধ হৈ যাব, পুৰণি প্ৰেমিক-প্ৰেমিকাই কিমান দিনৰ মূৰত আজি এইদৰে অকলশৰে পাব ইমান সুদীৰ্ঘ সময়, প্ৰগাঢ় চুম্বনেৰে হয়তো—

অন্ধকাৰৰ আঁৰ লৈ মই ভঙা প্ৰাচীৰ এখনৰ কামত প্ৰতীক্ষা কৰি ৰ'লো। মোৰ দৃষ্টি নিবদ্ধ হৈ ৰ'ল পূৰ্ণেন্দু প্ৰাত্ৰৰ সেই কোঠালিত, য'ত এতিয়া পূৰ্ণেন্দু পাত্ৰৰ লগত অকলে আছে তেওঁৰ এসময়ৰ প্ৰেমিকা আৰু মোৰ বৰ্তমানৰ পত্নী অমৃতা।

বুকুৰ ভিতৰত মই যন্ত্ৰণাৰ এক দুৰু দুৰু কঁপনি অনুভৱ কৰিলো। হয়তো আৰু ক্ষন্তেক পিছতে—

বাহিৰত শুভ্ৰ জোনাক। নাই এতিয়াও একো ঘটা নাই। মই লাহে লাহে নিজকে আঁৰ কৰি কোঠালিটোৰ পিছফালে আগবাঢ়ি গ'লো।

হঠাতে ভূত দেখাৰ দৰে মই চমক খাই উঠিলো। ঘৰৰ সম্মুখৰ দুবৰি বনৰ ওপৰত দেখা পালো দেৱদূতৰ দৰে পূৰ্ণেন্দু পাত্ৰ আৰু অমৃতা বহি আছে, অমৃতাৰ মুখৰ পৰা নিগৰিত হৈছে এটা শুনা-নুশুনা গুণগুণ ধ্বনি। মোৰ এনেকুৱা লাগিল যেন সিহঁতহালে জোনাকৰ হ্ৰদ এটাত আপোন মনে নাওহে বাইছে। এক নতুন আনন্দ চেতনাৰ উজ্জ্বল উন্মেষত প্লাৱিত হৈ উঠা অমৃতাৰ মুখত মই দেখিবলৈ পালো এক অপাৰ্থিৱ সৌন্দৰ্য— যেন জোনাকৰ সকলো শুভ্ৰতা আৰু সকলো স্নিগ্ধতা শুহি লৈ তাই নিজেই জোনাকত পৰিণত হৈছে ।

তন্ময় হৈ ৰোৱা পূৰ্ণেন্দু পাত্ৰৰ মুখলৈ চাই মোৰ ভাব হ'ল যেন পৃথিৱীৰ সবাতোকৈ সুন্দৰ, হীৰাৰ দৰে উজ্জ্বল আৰু শিশুৰ দৰে এটা অনুভূতিৰ শিহৰণত নিমজ্জিত হৈ আছে। মনত অকণো গ্লানি আৰু দুখবোধ নোহোৱাকৈ মই অনুভৱ কৰিলো এক তুচ্ছ, নিঃকিন সামাজিক বান্ধোনৰ দোহাই দি এই দুষ্প্ৰাপ্য সুখ কাৰো পৰা কাঢ়ি লোৱাৰ মোৰ কোনো অধিকাৰ নাই।

অকনো সাৰসুৰ নোহোৱাকৈ, নিঃশব্দে মই ষ্টেচনলৈ আগবাঢ়িলো—ৰাতিৰ ট্ৰেইন ধৰিবলৈ।

হেমন্ত বৰ্মন

চিনাকি অচিনাকি

ছয় মহলাৰ তাৰ কোঠাটোৰ খোলা খিৰিকীৰে দূৰৈৰ নৈখনলৈ চাই আকাশে চহৰখন এৰাটোকে ঠিৰাং কৰিছে। এই সিদ্ধান্ত লোৱাৰ দিন হ'ল। কিন্তু হেড অফিচে তাক কোনোপধ্যেই এৰিব বিচৰা নাই। কালি ফোনতো জেনেৰেল মেনেজাৰে একে কথাকে কৈছে। কিন্তু ক'লেই নহ'ব। আকাশে কিবা এটা কাম কৰাৰ কথা ভাবিলে তাক কাৰ্যকৰীও কৰে। চহৰখলে তাক জগৰ লগোৱা নাই, অফিচটোৱেও, কিন্তু তাৰ মগজুত যেতিয়া এবাৰ এৰাৰ কথা সোমাল এতিয়া আৰু ধৰাৰ প্ৰশ্ন নাই। কথাটো ভাবি তাৰ মনটো ফৰকাল হ'ল। ক'ব নোৱাৰাকৈ সি চিনাকি গানৰ সুৰ এটি গুণগুণালে। কিছুদিনৰ পৰা তাৰ ধাৰণা হৈছে ইয়াত (ইয়াতেইনে?) যেন জীৱনৰ স্বাভাৱিক গতি হেৰাই গৈছে। শীৰ্ণ হৈছে এসময়ৰ ভৰুণ নদী। খিৰিকীৰে সি চিনাকি নৈখন চালে। যোৱা দুটা বছৰে এই নৈখন আৰু সিপাৰৰ পাহাৰলানিৰ লগত তাৰ এক আত্মিক সংযোগ ঘটিছে। সময় পালেই সি নৈখনলৈ চায়। বৈ যোৱা দূৰৈৰ নৈখনত ভাহি আছে বহু টলুঙা নাও। তাৰ মাজেৰে নীলা পাল তৰা নাও এখনত আকাশৰ চকু স্থিৰ হ'ল। তেনে এখন নাৱত উঠি ক'ৰবালৈ গুচি যাব পৰা হ'লে!

চহৰখন এৰিব বুলি ঠিক কৰাৰ পিছৰে পৰা কিছুদিনজুৰি আকাশ সামান্যভাৱে যেন অস্থিৰ হৈ আছে। দিনে-নিশাই অফিচৰ সকলো কাম-কাজ থানথিত লগোৱাৰ টেষ্টা কৰিছে। মনত অহৰহ বাজি আছে 'লংকাদহন'ৰ মূৰ্ছনা। বাৰে বাৰে সি নিজকে সুধিছে এই অস্থিৰতাৰ (হেড অফিচৰ সৌজন্যত সঘনাই ইখন ঠাইৰ পৰা সিখন ঠাইলৈ যোৱাটো হ'ল তাৰ কৰ্মজীৱনৰ স্বাভাৱিক ঘটনা)! কোনোটো অফিচতে সি এবছৰৰ বেছি কাল থকা নাই। কিন্তু এই চহৰখনত তাৰ প্ৰায় দুবছৰ হ'ল। অস্থিৰতাৰ এয়াই একমাত্ৰ কাৰণ নেকি?

প্ৰান্তীয় এই অফিচটোৱে দীৰ্ঘদিন জুৰি লোকচান ভৰি থকাত হেড অফিচ উদ্বিগ্ন হৈ আকাশক ইয়ালৈকে পঠাইছিল। বিনাদ্বিধাই আকাশ ইয়ালৈ আহিছিল। সকলো থানথিত লগাব । অফিচে লাভৰ মুখ দেখিব। কৰ্মচাৰীসকল সুখী হ'ব। আৰু সি পুনৰ গুচি যাব। সি যোৱাটোত বাহিৰে সকলো হ'ল। কথাটো মনলৈ আহিলেই সি অস্থিৰ হয়। খিৰিকীমুখৰ পৰা আহি আকাশে কেন্দ্ৰীয়ভাৱে নিয়ন্ত্ৰিত মিউজিক ছিষ্টেমৰ বুটাম টিপাত (অফিচৰ কৰ্মচাৰীসকলৰ কৰ্মদক্ষতা বৃদ্ধিৰ বাবে অফিচত এই ব্যৱস্থাৰ দিহা সিয়েই কৰিছে। এতিয়া কৰ্মচাৰীসকলে কামৰ মাজে মাজে মন গ'লেই সংগীত শুনিব পাৰে) উদ্দাম এক পশ্চিমীয়া

সংগীত বাজি উঠিল। লগে লগেই সি অফ কৰি দিলে এই কোলাহল। পুনৰ সি খিৰিকীৰ কাষ পালে। আকাশত কপাহৰ দৰে উৰি আছে শুকান ডাৱৰ। ডাৱৰৰ ৰেহৰূপ চাই খন্তেকলৈ সি সকলো পাহৰিলে। ভাসমান কোমল ডাৱৰে যেন চুই গ'ল তাৰ গাল-মুখ। উৰন্ত ডাৱৰৰ মাজে মাজে আঁৰে আঁৰে যেন এইমাত্ৰ পাখিত পাখি লগাই উৰি যাব এজাক ৰাজহাঁহ। 'হংসধ্বনি'ৰে মুখৰিত হ'ব জীৱন। টেলিফোনৰ ধাতৱ শব্দত আকাশ বিৰক্ত হ'ল। খঙে চুলিৰ আগ পালেও সি দায়িত্ব পাহৰিব নোৱাৰে। ৰিছিভাৰৰ সিমূৰত ৰিচেপচনৰ মায়াৰ কণ্ঠস্বৰ—"ছাৰ, 'টিটি টুডে'ৰ মিছ বৰুণাই বিচাৰিছে দিমনে?"

"নো, আজি কাৰো ফোন মোক নিদিবা! হেড অফিচৰ হ'লেও।"

এছাটি কৰুণ বতাহে তাক কোবাই গ'ল। দেহত অসংখ্য বেজিৰ খোচ। কাপত কফি বাকি লৈ এশোহা মৰি অফিচলৈ অহাৰ প্ৰথম দিনটোৰ কথা মনত পেলোৱাৰ চেষ্টা কৰিলে সি। এয়াৰপ'ৰ্টৰে পৰা পোনে পোনে সি অফিচলৈকে অহাটোকে ঠিক কৰিছিল। নিৰ্দিষ্ট সময়তকৈ এদিন আগতে উপস্থিত হোৱাৰ বাবে তাক ৰিছিভ কৰিবলৈ অফিচৰ কোনো যোৱা নাছিল।

ফোনত এইবাৰ স্পপ্না। বাহিৰৰ ফোন নহয়, অফিচৰে। "ছাৰ জি এমে আপোনাক বিচাৰিছিল। মায়াই নাই বুলি কোৱাত গাংগুলীক বিচাৰি নাপাই মোক মেছেজ এটা দিছে আপোনাক দিবলৈ।"

স্বপ্নাক জোকাবৰ মন গ'ল তাৰ। "মই কি কৰিব লাগে?"

"নহয় মানে ছাৰ মই ক'ব বিচাৰিছো।"

"মই জি এমক ফোন কৰিব লাগে বুলি পৰামৰ্শ দিব খুজিছে।"

"নহয় নহয় কিয় হ'ব। মই মেছেজটো দিব বিচাৰিছো অৰ্থাৎ হেড অফিচে অহা দুদিন আপোনাক অফিচ এৰিবলৈ মানা কৰিছে।"

টেক্সি এখন ভাৰা কৰি সি অফিচলৈকে আগবাঢ়িছিল। মাথোঁ ৪৫ মিনিটৰ পথ অতিক্ৰম কৰোতে দুঘণ্টাৰো বেছি সময় লাগিছিল। ট্ৰেফিক জামৰ বাবে নহয়, চহৰখনত সেনাবাহিনী আৰু উগ্ৰপন্থীৰ মাজত এনকাউণ্টাৰ হোৱা বাবে চহৰত প্ৰৱেশ কৰা প্ৰতিখন গাড়ীতে তালাচী চলিছিল কেবাঠাইতো। পিছদিনাৰ কাকতত দুজন ডেকাৰ মৃতদেহৰ ছবি দেখি সি চকু মুদি দিছিল।

চহৰখন তাৰ তেনেই অচিনাকি নহয়। বিচাৰিলে আত্মীয়-স্বজন ওলাব। দিল্লীত পঢ়া সময়ত লগ পোৱা বন্ধু-বান্ধৱৰ দুই-এজন এতিয়া ইয়াত চৰকাৰী উচ্চপদস্থ বিষয়া। 'চিটি টুডে'ৰ সম্পাদক তাৰ বন্ধু। ক্লাছমেট বুলবুলিও ইয়াতে থাকে। অফিচৰ বাহিৰে আকাশে ইয়ালৈ অহাৰ বতৰা ইচ্ছা কৰিয়ে কাকো জনোৱা নাছিল। আৰু ইয়াত থকা সময়ছোৱাতো সি সাধাৰণতে সামাজিক বা ব্যক্তিগত সম্পৰ্ক এক প্ৰকাৰ এৰাই চলে।

আকাশ অফিচ পাওঁতে লান্স ব্ৰেক উকলি যোৱাৰ সময়। ইয়াত তাক কোনেও চিনি নাপায়। সি পোনো পোনে লিফ্‌টলৈকে আগবাঢ়িল। লিফ্‌টৰ দুৱাৰ বন্ধ হোৱাৰ আগতেই খৰধৰকৈ সোমাই আহিল নীলা শাড়ী পৰিহিতা এগৰাকী গাভৰু (বিবাহিতাও হ'ব পাৰে)।

উপস্থিতিয়ে উমান দিছিল দুৰ্বিনীত এক সৌন্দৰ্যৰ। থৰ হৈ সমগ্ৰ অৱয়ৱতে নিমিষতে চকু ফুৰাই আকাশৰ চকু গাভৰুৰ চকুত খন্তেকলৈ থমকি ৰৈছিল। বিশাল এহাল চকু। সহজেই জাহ যাব পৰা আবেদন। গৈ থাকোতেই সি সেই সৌন্দৰ্যক উদ্দেশ্য কৰি সুধিছিল— ‘এক্সিউজ মি, ডেপুটি মেনেজাৰৰ কোঠা কোন ফ্ল’ৰত?” ‘ছিক্সথ্ ফ্ল’ৰত’ বুলি কৈ চাৰি মহলাত গাভৰু নামি গৈছিল। ইন্দ্ৰিয়ক আচ্ছন্ন কৰি আকাশৰ মনত বিয়পি পৰিছিল নীলা ৰং। দেহজুৰি অনুভূত হৈছিল ‘হেমন্ত’ ৰাগৰ বিস্তাৰ।

চেষ্টা কৰিও সি পুনৰ অফিচৰ কামত মন বহুৱাব নোৱাৰিলে। নীলা ৰঙৰ লগত তাৰ যৌৱন আৰু কৈশোৰৰ সম্পৰ্ক। এখন নীলা খিৰিকী (আচলতে খিৰিকী নহয়, খিৰিকী বিয়পি থকা এখন নীলা পৰ্দাহে) আজিও তাৰ মনৰ মাজত মুকলি হৈ আছে। মাজে মাজে সেই খিৰিকীৰে সি অতীতৰ লগত ভুমুকি মাৰে। সেই খিৰিকীৰে এসময়ত তাৰ দেহ আৰু মনত উন্মাদনা সানিছিল। তাৰ অৱশেষ এতিয়াও সি জোকাৰি পেলাব পৰা নাই। স্বপ্নাৰ (পিছত সি জানিছিল প্ৰথম অফিচলৈ আহি মুখামুখি হোৱা সৌন্দৰ্যৰ পৰিচয়) শাড়ীৰ ৰঙেও সেয়ে তাৰ ইন্দ্ৰিয়দ্বয়ক ইমান আচ্ছন্ন কৰিছিল নেকি? এইবোৰৰ সূক্ষ্ম বিচাৰ এৰি আকাশ অতীতমুখী হৈছিল। সযতনে আৰু সংগোপনে সাঁচি ৰখা তাৰ নীলা খিৰিকী খুলি সি মন্ত্ৰমুগ্ধ হৈ অতীতলৈ চাইছিল। তাৰ পঢ়া কোঠাৰ পৰা দেখি থকা খিৰিকীখন সদায় বিয়লি কোনোবাই খুলি দিছিল। বৃহৎ সেই খিৰিকীৰ ফ্ৰেমত পশ্চিমলৈ মুখ কৰি এক নাৰী মূৰ্তিৰ আৱিৰ্ভাৱ ঘটিছিল। কিচ্‌কিচিয়া ক’লা এধাৰি চুলিৰ বাহিৰে সমগ্ৰ নাৰী মূৰ্তিক হেঙুলী বেলিৰ পোহৰে ৰঙা কৰি তুলিছিল। মন দি চালে গম পায় সেই নাৰী মূৰ্তিৰ পিন্ধনত আছিল টিক্‌টিকীয়া ৰঙা ফ্ৰক। সেই নাৰীৰ চুলিৰ সুৱাস আকাশে নিজৰ কোঠাত পাইছিল। মুখ চিনিব নোৱৰা দূৰত্বৰ পৰা এনে সুৱাস অহাটো সম্ভৱ জানো? প্ৰথম পৌৰুষত্বৰ দাবী ধ্বনিত হৈছিল তাৰ তেজত । তেজ ৰঙা সপোনক লৈ সি উন্মনা হৈ পৰিছিল। কি সুন্দৰ সেই মুহূৰ্ত। আজিও সি আঁজুৰি আনিব খোজে সেইবোৰ দিন, সেই মুহূৰ্ত। আজিও সি আঁজুৰি আনিব খোজে সেইবোৰ দিন, সেই অনুভৱ। অন্তহীন অপেক্ষাৰ এদিন অন্ত পৰিছিল। আকাংক্ষিত সেই নাৰী কলেজৰ সহপাঠী জবাৰ লগত তাৰ বন্ধুত্ব ক্ৰমে গাঢ় হৈছিল। জবাৰ সঁহাৰিয়ে তাৰ হৃদয়ত বজাইছিল ‘জয়জয়ন্তী’ ৰাগ। বহু প্ৰতিশ্ৰুতিৰে তাৰ মন ৰঙাই জবা শ্বিলঙলৈ পঢ়িবলৈ গৈছিল। সি গৈছিল দিল্লীলৈ। এসময়ত সমান্তৰাল সৰল ৰেখাৰ দৰে থকাৰ ফলত ইজনে সিজনৰ পৰা আঁতৰি থাকিবলগীয়া হৈছিল।

মৌনতা আৰু জবাৰ লগত হোৱা ব্যৱধানে আকাশকে কুটি কুটি খাইছিল। যন্ত্ৰণাৰ সেই লালন-পালন তাৰ বাবে আছিল অসহনীয়। নিয়তিৰ কি পৰিহাস, যি সময়ত জবাক সি নীচেই ওচৰৰ পৰা পাইছিল তেতিয়া আৰু মনেৰে জৰ্জৰিত জবাৰ কাতৰতাই তাক কন্দুৱাইছিল। নীলা খিৰিকী তেতিয়া ধূসৰ, ৰঙা সপোন মাথোঁ অৱশেষ। আন এক বন্ধনত আকাশ বন্দী।

কোনোবাই তাৰ দুৱাৰত টুকুৰিয়াইছিল।

“মে আই...।”

মায়াক শেষ। কৰিব নিদি সি কৈছিল—"আহা, কি হ'ল?"

"আমেৰিকাৰ পৰা ফোনত আজি তিনিদিন ধৰি এগৰাকী মহিলাই আপোনাক বিচাৰি আছে আৰু মই এদিনো আপোনাক দিব পৰা নাই। আজিও বাৰে বাৰে বিচাৰি আছে। কি কৰো ছাৰ?"

"বাৰু এইবাৰ বিচাৰিলে দিবা।"

আকাশৰ ফোনটোৱে চিৎকাৰ কৰি উঠিল। লগে লগেই সি ৰিচিভাৰ তুলি ল'লে।

"আকাশ, ক'লৈ যোৱা তুমি। ইমান চেষ্টা কৰিও পোৱা নাই। ঘৰৰ ফোন বেয়া (আকাশৰ ঘৰলৈ ফোন কৰিলে কোনেও নাপায়। সংযোগ বিচ্ছিন্ন। সি কিন্তু বাহিৰলৈ কৰিব পাৰে) নেকি? মনে মনে আছা যে।"

"অ' কোৱা, ফোনটো বেয়া, তোমাৰ ভালনে?"

"হ'ব তুমি মোৰ খবৰ কৰি দেখুৱাব নালাগে। তুমিতো মোৰ খবৰ নকৰা। মইহে ফোন কৰো। মোৰ যে জানিবৰ মন যায় তুমি কি কৰিছা, কেনেদৰে আছা।"

"মোৰ সকলো ঠিকেই।"

"তুমিতো ঠিকেই থাকা। মই এৰি আহোতেও ঠিকেই আছিলা। এতিয়াও ঠিকেই আছা। কি কৰিম... আকাশ।"

"সান্ত্বনা বা উপদেশ দিয়া।"

"একো নিদিওঁ। তোমালৈ মনত পৰিছে কাৰণে ফোন কৰিছো। এতিয়াতো মোৰ বন্ধুত্বৰ দাবীও নাই। হ'ব তুমি ভালে থাকিলেই হ'ল। তোমাক সান্ত্বনা বা উপদেশ দিয়াৰ সামৰ্থ মোৰ আছে জানো?"

"মই কৃতজ্ঞ ৰূপা...। তোমৰ খবৰ কোৱা?"

"কৃতজ্ঞতাৰে মোক ভৰাই ৰাখা। নিজক যিমান পাৰা কষ্ট দিয়া। এয়াইতো। মই কাইলৈ ছিডনিলৈ যাম ছেমিনাৰ এটেণ্ড কৰিবলৈ। ডিচেম্বৰত দিল্লীলৈ আহিম, তোমাক এবাৰ লগ পামনে?"

"মোৰ ট্ৰেন্সফাৰৰ কথা চলি আছে। হয়তো তোমাক লগ পাব নোৱাৰিম।"

"মই জানো। এবাৰ নিজলৈ চোৱা আকাশ। তোমাৰ কথা ভাবিবলৈ কোন আছে?"

"কেৌলৈ মই।"

"হ'ব অভিমান, অভিমানেই তোমাক...।"

"শেষ কৰিব নহয় জানো।"

ৰূপাই ৰিচিভাৰটো থেকেচি থোৱাৰ শব্দ আকাশে শুনিছিল।

হঠাৎ অফিচত হৈ-চৈ লাগিল। কোনোবাই দৌৰি আহি তাক ক'লে "ফেক্টৰিত জুই লাগিছে ছাৰ।" সি এছ পি ফায়াৰ ছাৰ্ভিচক ফোন কৰি "চিটি টুডে'ৰ ৰিপ'ৰ্টাৰ নীলা বৰুৱাক যোগাযোগ কৰিলে।

"তুমি হেনো নাছিলা? মই ইমানবাৰ ফোনত বিচাৰিছো।"

"তুমি এতিয়াই গুচি আহা, মই অফিচৰ সমুখতে আছো।" সি ফোন নমাই থৈছিল।

প্ৰায় দুবছৰজোৰা কষ্টৰ ফলত অফিচটো ঠন ধৰি উঠিছিল। অচল হৈ থকা ফেক্টৰিটো পুনৰ সচল হৈছিল। প্ৰডাকচন আগতকৈ দুগুণ বাঢ়িছিল। হঠাৎ আকৌ পয়মাল!

ইয়ালৈ অহাৰে পৰা সি বহু বাধা-বিপত্তিৰ সন্মুখীন হৈছে। বহুবোৰ দিশেই ইতিমধ্যে চিজিল লাগিছে। কোম্পানীৰ এইটো অফিচে লোকচান ভৰাৰ বিপদ আঁতৰিছে। হঠাৎ ফেক্টৰিত জুই লগাৰ কোনো কাৰণ আকাশে বিচাৰি পোৱা নাই। সি ভবাৰ দৰে কাৰো কু-অভিসন্ধি নহৈ ইলেক্ট্ৰিচিটিৰ বিজুতিৰ বাবওে দুৰ্ঘটনা ঘটিব পাৰে। ভাগ্য ভাল যে কোনো মানুহ হতাহত হোৱা নাই। সেই সময়ত লাঞ্চৰ বাবে সকলো ফেক্টৰিৰ বাহিৰত আছিল। সি আহি পোৱাৰ সময়ত জুই কমিছে। ফায়াৰ ছাৰ্ভিচৰ তৎপৰতাৰ বাবেহে এয়া সম্ভৱ হ'ল। ডেপুটি কমিছনাৰ আৰু এছ্ পি নিজেই ঘটনাস্থলী পৰিদৰ্শন কৰি গৈছে। মূল প্লান্টটো অক্ষত মেনেজাৰকো আকাশে সোঁৰৰাই দিবলৈ নাপাহৰিলে, যাতে সকলো সাংবাদিকক প্ৰকৃত ছবিখন দাঙি ধৰা হয়।

আকাশ অফিচলৈকে উভতি আহিল। তেতিয়া তাৰ মনত পুনৰ 'লংকাদহন'ৰ সুৰ বাজিছে উচ্চ গ্ৰামত। ক্লান্তি আৰু অৱসাদে তাক চকীত বহুৱাই দিলে। মনটোৱে হাহাকাৰ কৰি উঠিল। এক মুহূৰ্তও তাৰ এই চহৰখনত থকাৰ ইচ্ছা নাই। কিন্তু দায়িত্বৰ বোজা আৰু কামৰ হেঁচা? এনে অস্বস্তিকৰ সময়ত ৰূপা আছিল তাৰ বাবে শান্তিৰ এছাটি কোমল বতাহ। ৰূপাৰ আঙুলিৰ পৰশত এদিন শান্ত হৈছিল তাৰ উত্তেজনাময় সময়। শাঁত পৰিছিল হৃদয়। আজি ৰূপা নাই। ৰূপাই নহয় তাৰ জীৱনত এতিয়া কোনো নাৰী নাই, যি এজাক বৰষুণ হৈ বন্ধ্যা সময় উৰ্বৰ কৰিব পাৰে। হঠাৎ সি কাহানিও নকৰা কাম এটা কৰিলে। স্বপ্নাৰ ঘৰলৈ ফোন কৰিলে? সিমূৰত স্বপ্নাৰ কণ্ঠস্বৰ।

"মই আকাশে কৈছো।"

"ছাৰ...মই অফিচত একো খেলি-মেলি কৰা নাইতো?"

(আকাশ কিছু সময় মনে মনে ৰ'ল। কি ক'ব সি? সি কেলৈ ফোন কৰিছে নিজেই নাজানে।)

"জি এমৰ আৰু কিবা মেছেজ আছিল নেকি?" সি মিছা ক'লে আৰু জানিলে স্বপ্নাই তাৰ ফাঁকি ধৰিব পাৰিছে।

"কাইলৈ ক'ম ছাৰ।"

নিজৰ ওপৰতে খং উঠিল। কি প্ৰয়োজন আছিল এই ৰাতিখন স্বপ্নাক ফোন কৰাৰ। এক অসতৰ্ক মুহূৰ্তৰ বলি হ'ল আকাশ। মাজে মাজে স্বপ্নাক এবাৰ চাবলৈ সি আকুল হয়। কিহৰ এই আকৰ্ষণ? এয়া ভ্ৰমো হ'ব পাৰে। নিজৰ ওচৰত এই দুৰ্বলতা কাহানিও লুকুৱা নাই। বৰঞ্চ এই অনুভৱে তাৰ নিৰ্জীৱ সময়ক জীয়াই তুলিছে। বিবাহিতা এগৰাকী নাৰীৰ বিষয়ে এইদৰে ভবা উচিতনে বুলি নিজক প্ৰশ্ন কৰে যদিও তাৰ মনত বিন্দুমাত্ৰও পাপবোধ নাই। প্ৰকৃততে স্বপ্না আৰু তাৰ মাজত কোনো নাৰীৰ জীৱনৰ এছাটি জোনাকে কাৰোবাক চৌৱাই যোৱাত মলিনতা আছে জানো? পাপবোধৰ প্ৰশ্ন ইয়াত অব্যন্তৰ।

অস্থিৰতাই সৃষ্টি কৰা অসতৰ্কতাৰ বাবে আকাশ নিজৰ ওচৰত নিদেই লজ্জিত হ'ল।

চমু বৈবাহিক জীৱনত ৰূপাৰ লগতো বহুবাৰ গ্লানিত ভুগিছে সি। কিন্তু আজিৰ এই ঘটনা যেন চৰম পৰাজয়ৰ সূচক। নাই নাই ইয়াত জয়-পৰাজয়ৰ প্ৰশ্ন নাই। আকাশে কাকো জয় কৰিব বিচৰা নাই, কাৰো পৰাজয়ৰ মালা পিন্ধিব খোজা নাই। মাথো হৃদয়ৰ নিষ্পাপ এক অনুভৱৰ বিস্ফোৰণ ঘটিছে। যুক্তিৰে সি নিজক প্ৰবোধ দিছে নেকি বাৰু?

এইবাৰ ফোনৰ শব্দই তাক সকাহ দিলে। এইবোৰ ঘুকুটি নাথাকিলেও হ'ব এতিয়া।

"নীলাই কৈছো, কি কৰিছা অফিচটোত? অফিচ আৰু ফেক্টৰিতেই তোমাৰ জীৱন নহয়নে? ভাবিব নালাগে অগ্নিকাণ্ডত তোমালোকৰ ক্ষতি বেছি হোনা নাই, মোক ফেক্টৰি মেনেজাৰে কৈছে। ব'লা ফুৰি আহো, মোক ফেক্টৰি মেনেজাৰে কৈছে। ব'লা ফুৰি আহো অকণমান, যাবা?"

আকাশে ঘড়ীলৈ চালে।

"এই ৰাতিখন?"

"কি হ'ল তাতে? মুকলি ৰাস্তাৰে গাড়ী চলাই দূৰলৈ গুচি যাম? ব'লানা বৰ মন গৈছে।"

মুকলিমূৰীয়া নীলাৰ সাহস আৰু জীৱনবোধ বেলেগ ধৰণৰ। নীলাক তাৰ ভালেই লাগে। প্ৰশ্ৰয় দিয়াৰ সাহস কিন্তু নহয়।

নীলাই তাক ঠিকেই কৈছিল "তুমি এটা কাৱাৰ্ড।" মাজে মাজে সি ভাবে কাৱাৰ্ডৰ লগত নীলাই বন্ধুত্ব কৰিব খোজে কিয়? এয়া হয়তো সাময়িক। নীলাৰ বাবে হয়তো কোনো কথাই স্থিৰ নহয়। সকলো কথাই আপেক্ষিক।

"বৰ ভাগৰ লাগিছে নীলা, আজিলৈ যাওক।"

"গাড়ী মই চলাম তুমি মাথোঁ বহি যাবা। ৰেডি হোৱা গৈ আছো।"

নীলাৰ লগত ওলাই যোৱাৰ সামান্য লোভ হৈছিল যদিও সি তাক সামৰি থোৱাটোকে স্থিৰ কৰিলে। এতিয়া আৰু কাৰো লগত সম্পৰ্ক গাঢ় কৰাৰ হাবিয়াস নাই। নীলাৰ বয়সো কম। ৰুচিও ভিন্ন।

এৰি অহা এটা কথা মনত পৰিল তাৰ। এটা ৰেল দুৰ্ঘটনাৰ ৰিপ'ৰ্ট কৰিবলৈ যোৱা নীলাৰ লগত সি চহৰখনৰ পৰা ষাঠি কিলোমিটাৰমান দূৰৈৰ সৰু ষ্টেচন এটালৈ গৈছিল। নিশা বাৰ বজাত নীলাই ষ্ট'ৰি ফেক্স কৰি পঠাই মুকলি হোৱাৰ পিছত পথৰ দাঁতিৰ ধাবাত খাই সিহঁত উভতি আহিছিল। বিশাল এখন পথাৰ দুফাল কৰি দীঘলীয়াকৈ পৰি থকা অজগৰ এটাৰ দৰে নেচনেল হাইৱেৰে সিহঁতৰ গাড়ী আগবাঢ়িছিল। নীলা ষ্টিয়েৰিঙত। সাপৰ নেগুৰৰ দৰে বিজুলীৰ পোহৰত সি ক'লা আকাশ এখন দেখিছিল। প্ৰচণ্ড ঢেৰেকণিৰ শব্দত ৰাতিটো ফাটি ছিৰাচিৰ হৈছিল।

"বৰ জোৰে বৰষুণ দিব নীলা।"

"ভালেই লাগিব।" কলহৰ কাণে ঢলা বৰষুণত নীলাৰ গাড়ীৰ গতি মন্থৰ হৈছিল। এন্ধাৰ নিশা। গাড়ীৰ সমুখত বৰষুণৰ এখন ৰূপালী প্ৰাচীৰ। গাড়ী ৰখোৱাৰ বাহিৰে উপায় নাই। বৰষুণৰ শব্দত আকাশৰ মন সংগীতময় হ'ল। 'মেঘ' ৰাগৰ আৰোহণ-অৱৰোহণ

বিয়পিল সমস্ত দেহত। সময় তেতিয়া নিথৰ, হৃদয়ত বৰষুণৰ সংগীত।

হঠাৎ অকল্পনীয় এক ঘটনা ঘটিল আকাশৰ অতৰ্কিতে। সময়জ্ঞানৰহিত সেই ঘটনা। কাৰ ইচ্ছা বা নিৰ্দেশত মন্ত্ৰমুগ্ধ দুটি দেহৰ সান্নিধ্যই প্ৰাণৰ বিস্ফোৰণ ঘটিলে সেয়া আজিও আকাশৰ বাবে বিস্ময়।

“আই এম ছ’ৰি নীলা।”

“ছ’ৰি ফৰ হোৱাট? স্বৰ্ণমণ্ডিত কিছু সময়ৰ বাবে কাৰো ৰিগ্ৰেট থকা উচিত নহয় আকাশ” তাৰ পিঠিত হাত থৈ নীলাই কৈছিল। গাড়ী এন্ধাৰৰ মাজেৰে লাহে লাহে আগবাঢ়িল।

নিস্তৰংগ জীৱনত ক্ষণিকৰ পৰিধিবিহীন তৃপ্তিৰ পিছত সঁচাকৈয়ে তাৰ মনত অনুশোচনা হোৱা নাছিলনে, আকাশে বহুবাৰ ভাবিছে এই কথা। নীলাৰ লগত তাৰ ঘনিষ্ঠতা আছে যদিও ই স্বাভাৱিক আৰু স্বচ্ছন্দ। কোনো দিনাই নীলাই কোনো দাবী কৰা নাই। আনকি ব্যক্তিগত কথাতো ভুমুকি মৰা নাই। তাৰ ফালৰ পৰাও কোনো দাবী নাই।

সংশ্লিষ্ট বিষয়াসকলক অগ্নিকাণ্ডৰ বাবে কৰিবলগীয় প্ৰয়োজনীয় নিৰ্দেশ দি আকাশ নিথৰ হৈ বহি আছিল। কফিৰ ফ্লাস্কটোলৈ হাত মেলোতে দুৱাৰত নক কৰি স্বপ্না সোমাই আহিল। পিন্ধনত নীলা শাড়ী যদিও আজিৰ নীলাৰ শ্বেডটো ভিন্ন। চকুৰ কোণত ঈষৎ হাঁহি। মুখমণ্ডলত তাৰ আভা।

“সঁচাকৈয়ে বৰ দুঃখিত স্বপ্না, মই আপোনাক আমনি কৰিব নালাগিছিল।”

“একো আমনি কৰা নাই। মই বুজি পাওঁ ছাৰ আৰু অনুভৱো কৰো।” স্বপ্নাৰ সমগ্ৰ সৌন্দৰ্যলৈ নামি আহিছিল এক নমনীয়তা।

সি একো ক’ব নোৱাৰিলে। মাথোঁ একেথৰে স্বপ্নালৈ চাই থাকিল।

“মই আহো ছাৰ।”

বিশ্বাস আৰু অবিশ্বাসৰ মাজত দুলিছে আকাশ। হৃদয় কয় স্বপ্নাৰ কথা সঁচা, মগজ সন্দিহান। সঁচা হ’লেও আৰু বেছি সঁচা হোৱাৰ প্ৰয়োজন নাই।

অতীতৰ এটা সপোনৰ লগত আৰু এটি সপোন যোগ হওক। সি তাকেই আপডাল কৰিব।

কিমান সোনকালে এই চহৰখন এৰিব পাৰে তাৰেই চিন্তাত মগ্ন হ’ল আকাশ। কম্পিউটাৰত নিজহাতেই ৰেজিগনেচন লেটাৰ ছেট কৰিলে সি। মাথোঁ বুটামটো টিপিলেই হেড অফিচ পাব। এই চহৰ এৰি ক’লৈ যাব, কি কৰিব আকাশে এবাৰো ভবা নাই। দিল্লীলৈকে গুচি যাব নেকি?

খিৰিকীৰ ওচৰ পালে সি। হেঙুলীয়া বেলিৰ পোহৰত নৈখন সেন্দুৰীয়া হৈ পৰিছে। অস্পষ্ট নাওবোৰ ভৰি আছে। আবেলিৰ বতাহে চুই গ’ল তাৰ কপাল। এদিন নাৱেৰে যাওঁতেই ৰূপাক সি আপোন কৰাৰ কথা কৈছিল সহস্ৰ দ্বিধাৰে। ৰূপাই কোৱা কোনো এটা কথাই সি শুনা নাছিল। তাৰ বাবে অতি নিষ্ঠুৰ সেই সময়ত মাথোঁ ৰূপাই আছিল খেৰকুটা। সেয়া বন্ধুত্ব নে প্ৰেম আকাশে তাৰ সংজ্ঞা আজিও বিচৰা নাই। ৰূপাই তাক আৱৰি

ৰাখিলেও সিহঁতৰ মাজত বহুদিনলৈ সামান্য এক ব্যৱধান আছিল।

এদিন ব্যৱধানৰ ক্ষীণ সেই সীমাৰেখা আঁতৰাই উভয়েই বন্দী হৈছিল দাবী আৰু অধিকাৰৰ সম্পৰ্কৰ মাজত। ৰূপা আছিল আকাশৰ বাবে তীব্ৰ এক ৰাগী। শ্বাসৰুদ্ধ কৰিব পৰা আকাশৰ আৱেগ আৰু দেহৰ দাবীক ৰূপাই গ্ৰহণ কৰিছিল। সেই সম্পৰ্কই ৰূপাক কিবা দিছিল নে নাই আকাশে নাজানে। আকাশ মাথোঁ হেৰাই গৈছিল ৰূপাৰ দেহৰ অৰণ্যত। ৰূপাই সকলো মানি লৈছিল এক অবুজ শিশুৰ আবদাৰৰ দৰে। সেয়া প্ৰেম, কৰুণা নে সহানুভূতি ৰূপাই নিজেও জনা নাছিল। তীব্ৰ উন্মাদনাৰে বাৰে বাৰে মাজত হেৰাই যাব খোজা আকাশক তাই মাথোঁ মাজে মাজে সুধিছিল।

"তুমি মোৰ মাজত কেৱল দেহকেই পালানে আকাশ?"

গ্লানিয়ে তাৰ মন ভৰাই তুলিছিল। কেইদিনমানলৈ সি নিশ্চুপ হৈ ৰয় ৰূপাৰ কথাত। নিজৰ কৃতকৰ্মৰ বাবে তাৰ চকু সেমেকি উঠে। ক্ৰমান্বয়ে ধূসৰ হয় বৰ্তমান। শৈশৱ সাৰ পায়। মাকৰ শ্মশানত হালি-জালি থকা তিলফুলে তাৰ মনৰ কাৰুণ্য হেজাৰ গুণে বঢ়াই তোলে। সঁচাকৈয়ে সি দেহৰ ভাষাই বুজে নেকি? সি নিজকে প্ৰশ্ন কৰে মিলনৰ উদ্দামতা মাথোঁ দেহৰেই ভাষানে?

সিহঁতৰ বৈবাহিক জীৱনত একেই পুনৰাবৃত্তি ঘটিছে বহুবাৰ।

বিষণ্ণতাৰ বতাহে তাক বাৰুকৈয়ে কোবায়। দেহেৰে সি বিচ্ছিন্ন হৈ পৰা ৰূপাৰ পৰা। ৰূপাই বাৰু বুজে নে তাৰ এই অনুভৱ? কামত বুৰ গৈ সকলো পাহৰাৰ চেষ্টা কৰে সি। সিহঁতৰ সাহচৰ্যৰ বহুতো দিন হেৰায়। সময় তেতিয়া বন্ধ্যা।

এদিন ৰূপাই নিজৰ কথা কৈছিল। আকাশৰ বুকুত মূৰ গুজি বহুপৰ কান্দিলে। তাৰ কপাহী ছাৰ্ট ৰূপাৰ চকু পানীৰে তিতিল।

"মই আৰু নোৱাৰিম আকাশ, তোমাৰ বাবে মই সঁচাকৈয়ে অনুভৱ কৰো, কিন্তু মোৰ কথাওতো আছে। টনা-আঁজোৰাত মই ক্ষত-বিক্ষত। মোক মুকলি কৰি দিয়া আকাশ। মই দীপক আশ্বাসেই নহয় বিশ্বাসো দিছো। মই যাবই লাগিব, কিন্তু তোমাক এৰি যোৱাটোও মোৰ বাবে বৰ কষ্টকৰ। হয়তো মই দূৰলৈকে গুচি যাব লাগিব।"

"মোক এৰি যাব খুজিছা? তুমি বিচৰা মানুহজন মই নহয়। যোৱা। এয়া অভ্যাসহে, সলনি হ'ব।"

আকাশৰ কথা বিক্ষিপ্ত হৈছিল। (ৰূপাই মাথোঁ ভাবিছিল তাই যোৱাৰ পিছত কি কৰিব এই মানুহজনে। পুনৰ অতীতৰ ৰঙা এটি সপোনৰ পিছত দৌৰিব!)

"এবাৰ মাথোঁ মোক তোমাৰ বুকুত মূৰ গুজিব দিয়া ৰূপা।"

আকাশৰ কাতৰতাই ৰূপাৰ বুকুত আৰ্তনাদ হৈ খুন্দিয়াইছিল। উন্মাদনাৰে নিজৰ বুকুত চপাই লৈছিল আকাশৰ মুখ। কবিতা এফাঁকি তাৰ মনলৈ আহিছিল—যেতিয়া শৰতৰ কোনো এক সন্ধিয়াত /তোমাৰ বুকুৰ মৃদু সুৱাস মোৰ নাকত লাগে/ দুচকুৰ পতা মোৰ জাপ খাই থাকে/ মই দেখো সুখৰ বলুকাই ৰূপৰ পোহাৰ মেলে/ ক্লান্তিকৰ সূৰুযৰ শিখাত সিহঁত চিকমিকাই উঠে।

এই ৰূপাকে সি এইবাৰ দেখা দিব বিচৰা নাই। নিঃসংগতাৰ লগত যে তাৰ মিতিৰালি হ'ল। নৈখনৰ পৰা দৃষ্টি আঁতৰাই আনিবলৈ বাধ্য হ'ল। খন্তেক পিছতে উজ্জলি উঠিব বহুতো পোহৰৰ বিন্দু।

তাৰ সিদ্ধান্তৰ কথা অফিচৰ কোনেও নাজানে। সঁচাকৈয়ে সি পলাব বিচাৰিছে নেকি? এই চহৰ, এই অফিচ নে নিজৰ পৰা নে স্বপ্নাৰ পৰা। বহুবাৰ নিজকে সি এই প্ৰশ্ন সুধিছে। সদুত্তৰ কিন্তু পোৱা নাই। পালেও সি স্বীকাৰ কৰিব খোজা নাই নিজৰ দুৰ্বলতা। স্বপ্নাক লৈ তাৰ মনৰ মাজত হোৱা আলোড়ন জানো দুৰ্বলতা? যিমানেই ভাবে সিমানেই স্বপ্না কাষ চাপি আহে। সি চিঞৰি উঠে এয়া অসম্ভৱ। অসম্ভৱ আৰু সম্ভৱৰ সীমাৰেখা আকাশে ঠাৱৰ কৰিব পৰা নাই। হৃদয়ত মাথোঁ স্বপ্নাই হেন্দোলনি তোলে। স্বপ্নাৰ উপস্থিতিত শিহৰিত হয় কৰিব হয় দেহ-মন। অনুভৱে সোঁৱৰাই এয়া যে প্ৰেমৰে উন্মেষ। যদি প্ৰেমেই হয় পৰিণতি কি? পৰিণতিৰ প্ৰশ্ন নুঠে। 'হে অবিনাশী প্ৰেম, তোমাৰ সঁচা ৰূপ কিদৰে প্ৰকাশ কৰো মই? চিৰন্তনৰ অটল তলিত মোৰ, পৰি আছে মুখাৰ টুকুৰা, চকুৰ আঁৰত।'(ব'ডলেয়াৰ)

কলেজীয়া দিনৰ সৰু চহৰখনলৈকে গুচি যোৱাৰ কথা ভাবিলে সি। এটা ভগ্ন অতীতৰ মাজত তাৰ বিচৰণ হ'ব তেনেই কষ্টকৰ। অৱশ্যে জবা আছে। তাহানিৰ ৰঙা এটি সপোন বুকুখন মোচৰ খাই উঠে সেই সপোনৰ কথা ভাবিলে। ৰাংঢালী জবাৰ স্মৃতিয়ে তাক শোক হৈ খুন্দিয়ায়। ৰূপাৰ সান্নিধ্যত উন্মাদ হৈ থকাৰ সময়তে সি জবাক পাইছিল। গিৰীয়েকক এৰি জবা উলটি আহিছে, স্বাধীনভাৱে নিজে ব্যৱসায় কৰি ভৰিত থিয় দিয়াৰ চেষ্টা কৰিছে। দিনটো মদত বুৰ গৈ থাকে। হঠাৎ এদিন বাটত জবাক দেখি আকাশ তাইৰ ঘৰ ওলাইছিল। প্ৰথমে তাক চিনি পোৱা নাছিল। লাহে লাহে নিচা আঁতৰাত তাত আজুৰি চকিৰ পৰা উঠাই কৈছিল।

"এতিয়া আহিছা শ্মশানত চাকি জ্বলাবলৈ। তোমাৰ যদি অলপো বোধ থাকিলহেঁতেন। সাহসৰতো প্ৰশ্নই নুঠে।"

"জবা।"

"মনে মনে থাকা। মোক ভাষণ দিব নালাগে। তুমি সামান্য সাহস দেখুৱালে আজি মোৰ এই অৱস্থা নহয়। সঁচাকৈয়ে তুমি কাৱাৰ্ড। ভালেই হ'ল কাৱাৰ্ডৰ লগত থকাতকৈ অকলে থকাই ভাল। ঘিণ লাগে এই পুৰুষবোৰক।"

ঢোকঢোককৈ এগিলাচ ডিঙিত পেলাই আকাশৰ নিচেই কাষত বহিল জবা।

"ড'ন্ট মাইণ্ড আকাশ, এতিয়া মদ নাখালে মই থাকিব নোৱাৰো। তুমি বৰ পলম কৰিলা আকাশ, বৰ পলম কৰিলা।"

কুঁচিমুচি তাই আকাশৰ বুকুত সোমাই হুক্‌হুকাই কন্দিছিল। এই কান্দোনৰ যেন শেষ নাই। মূৰত হাত বুলাই আকাশে জবাক শান্ত কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল। ফেঁকুৰি ফেঁকুৰি জবাই নিজেও আকাশৰ চকু-মুখ স্পৰ্শ কৰিছিল। ক্ৰমান্বয়ে পুৰণি এটা সপোনৰ মাজত আকাশ হেৰাই গৈছিল। বেদনা, হতাশা, ঘৃণা আৰু উত্তেজনাৰ শেষত প্ৰাপ্তিৰ ক্ষণিক আনন্দই

জবাৰ চকু মুদ খুৱাই আনিছিল।

তেতিয়া আৰু সেই সপোন দিঠক কৰাৰ সময় নাছিল। আকাশ উভতি আহিছিল বুকুত এচপৰা শিল লৈ।

পুনৰ জবাৰ ওচৰলৈ যোৱাৰ মানসিক প্ৰস্তুতি আকাশৰ নাই। কেতিয়াবা ভাবে জবাক স্বাভাৱিক জীৱনলৈ ফিৰাই আনিব পাৰি নেকি? কিন্তু স্বাভাৱিক জীৱনৰ অধিকাৰ আৰু দাবীত সোমোৱাৰ সাহস তাৰ নাই। আন্ধাৰত বহি বহি অতীত আৰু বৰ্তমানৰ সেঁতু সাজিবলৈ গৈ আকাশ ভাগৰি পৰিল।

প্ৰমোচনৰ বাবে অফিচত সিদিনা গাংগুলীয়ে পাৰ্টি দিছিল। গাংগুলীয়ে কেবাবাৰো আহি মাতিছিল যদিও সি ভাবত বুৰ গৈ কথাটো পাহৰি আছিল। খপজপকৈ উঠি লাইটটো জ্বলাই সি চিগাৰেট এটা জ্বলাই পুনৰ খিৰিকীৰে বাহিৰলৈ চালে। দূৰৈত আন্ধাৰ নৈখনৰ বাৰু বেদনা নাইনে?

মায়া আৰু স্বপ্না তাৰ কোঠালৈ সোমাই অহাটো সি গমেই পোৱা নাছিল।

"ছাৰ।"

সি উভতি চাই সুধিলে—"কি হ'ল?"

"পাৰ্টিলৈ নাযায় ছাৰ। সকলো আপোনালৈ বৈ আছে।" মায়া আৰু স্বপ্নাক দেখি তাৰ অনুমান হ'ল সকলো সাজি-কাচি আহিছে। হালধীয়া সাজযোৰেৰে স্বপ্নাক অপূৰ্ব লাগিছে। তাৰ চকু থৰ হৈ ৰ'ল। স্বপ্নাই চকু নমাই ফ্ল'ৰলৈ চাইছিল, যোৱাৰ সময়ত ইষৎ দৃষ্টিৰে ক্ষণিকলৈ আকাশৰ চকুত চকু থৈছিল। আৰ্দ্ৰতাৰ আঁৰত আশ্বাস বা কাতৰতাৰ সামান্য বিদ্যুৎ।

এই দৃষ্টিৰ সন্মুখত আকাশৰ হৃদয় কঁপিছিল। পাৰ্টীৰ পৰা আহি আকাশে ৰেডি হৈ থকা ৰেজিগনেচন লেটাৰখন নিমিষতে হেড অফিচ পোৱাৰ বাবে কম্পিউটাৰৰ বুটাম টিপিলে। ড্ৰয়াৰ খুলি 'জাৰ্নি টু মুন' নামৰ ইহুদি মেনুহিন আৰু এল সুব্ৰমনিয়ামৰ কেছেটটো এটাচীত ভৰালে। কাইলৈৰ যাত্ৰাৰ সংগী হ'ব সেই সংগীত। অফিচৰ শেষ ষ্টেপটো নামি গাড়ীলৈ আগবাঢ়োতে তাৰ মনত পৰিল ব'ডলেয়াৰৰ কবিতা এফাঁকি—মোৰ আত্মা মোৰ দেহৰ দৰেই শান্তিৰ সন্ধানত, ব্যগ্ৰ হিয়াই মোৰ বহন কৰিছে বিষণ্ণ বিষণ্ণ সপোনৰ বোজা।

(গল্পত ব্যৱহৃত ব'ডলেয়াৰৰ কবিতাকেইফাঁকিৰ অনুবাদ গৌতম বৰদলৈৰ।)

খবিৰ আহমেদ

তুমি যি শুনিছা

হৰহৰকৈ প্ৰকাণ্ড মেচিনটো চলি আছে। কাৰো মাত ক'তো নুশুনি। বিভিন্ন বিভাগৰ কৰ্মচাৰীৰ অহা-যোৱা, দৌৰা-দৌৰি। এফালে সুগন্ধি ধঁপাতৰ গুড়িবোৰ সুৰসুৰকৈ তললৈ নামি আহিছে, সেইফালৰ পৰা ৰোলাৰ মেচিনটোৰ পৰা বগা কাগজবোৰ মেৰ খুলি খুলি ওলাই আহিছে। ধপাতৰ সুগন্ধি গুৰিবোৰ সৰু চুঙাটোৰ ভিতৰেদি তললৈ আহি বগা কাগজবোৰৰ ওপৰত পৰাৰ লগে লগে বগা কাগজৰ টুকুৰাবোৰ চকুৰ পচাৰতে এক নিৰ্দিষ্ট পৰিমাণৰ গুড়ি ধঁপাত মেৰিয়াই পেলাইছে। তাৰ পাছত সেইবোৰ বৰ দীঘল চিগাৰেট এডাল হৈ দুৰন্ত গতিৰে অন্য এটা মেচিনৰ ফালে সোমাই গৈছে।

বিৰাট আকাৰত ফেক্টৰিটোৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ ইঞ্জিনিয়াৰ অভিজিৎ বৰুৱা দৌৰা-দৌৰি কৰিব লাগিছে। নাই, মেচিনটো কোনো কাৰণতে বন্ধ হ'ব নোৱাৰিব। ঘৰঘৰ হৰহৰ শব্দ কৰি মেচিনটো চলিয়েই আছে, পেকিঙৰ মানুহকেইটা ব্যস্ত হৈ পৰিছে। দিনৰ পৰা ৰাতি ৰাতিৰ পৰা দিন হোৱাৰ প্ৰক্ৰিয়াটোৰ গতানুগতিকতাৰে প্ৰকাণ্ড মেচিনটো চলিব ধৰিছে।

হঠাৎ যেন মেচিনটো বন্ধ হৈ গ'ল, কাম কৰি থকা মানুহখিনি, হৰহৰাই চলি থকা ফেনকেইখন, হাইপাৱাৰৰ লাইটকেইটা—সকলোখিনি যেন হঠাতে অচল হৈ পৰিল। ঠিক এনেকুৱা ভাব এটা হঠাৎ ইঞ্জিনিয়াৰ অভিজিৎ বৰুৱাৰ মনলৈ আহি গ'ল। সি যেন শুনিছে তাৰ পৰিবাৰ নিভাই তাক সুধি দিছে—'মই এইবোৰ কি শুনিছো।'

নিয়াৰিকৈ চলি থকা এখন সৰু ঘৰ, এখন সংসাৰ অভিজিৎ বৰুৱা আৰু নিভাৰ। ল'ৰা-ছোৱালী দুটা। ডাঙৰ ল'ৰা বাহিৰত থাকি পঢ়ে—ঘৰলৈ খুব কম আহে। স্কুলে বান্ধি দিয়া বন্ধকেইটাৰ বাহিৰে অহা-যোৱা নিষেধ। সৰু ছোৱালী গীতাঞ্জলি লগতে থাকে। আপোন পৰিয়ালৰ ফালৰ পৰা—'কিয় এই মাহত টকা পঠোৱা নাই? টকা দুহেজাৰ সোনকালে পঠাই দিবি।' 'ঔগুৰিৰ মাটিটুকুৰা লৈ বাবুলী মণ্ডলে তিলেশ্বৰৰ ফলীয়া হৈছে—কেতিয়া কাৰ ডিঙি কটা যায়, ঠিক নাই, তই তেনেকৈ চুপে-চাপে থাকিলে নহ'ব। চিঠি পোৱাৰ লগে লগে আহি যাবি' জাতীয় অসুবিধা অভিজিৎ বৰুৱাই পাবলগীয়া হোৱা নাই। পৰিবাৰ নিভাৰাণী দহোটীয়া ভাল ঘৰৰে ছোৱালী। উচ্চ শিক্ষিতা, সুন্দৰী আৰু লগতে অলপ উচ্চাকাংক্ষী। নিভাৰাণীয়ে যেন আকাশ, বতাহ, মাটি, পানী সকলোতে সকলো সময়তে তাক গুণগুণাই কোৱা শুনে—'নিভা! তোৰ কি নাই? সকলো আছে? তই তোৰ এই সকলোবোৰ কামত লগা। দেখিবি তই ওপৰলৈ আৰু বহু ওপৰলৈ গৈ আছ। দিছপুৰ

তোৰ শেষ সীমা নহয়, হ'ব নোৱাৰে। তই উৰা মাৰ আগলৈ আৰু আগলৈ, ওপৰেদি দূৰলৈ আৰু দূৰলৈ।' নিভাৰণী দৌৰিলে, উৰিলে, বহুত উৰিলে।

অভিজিৎ বৰুৱাৰ এদিন উপলব্ধি হ'ল তাইৰ উৰণটো বেছি বেছি হৈছে।

ঘৰত থকা গীতাঞ্জলিৰ কাৰণে, অফিচৰ পৰা বহুত দেৰিকৈ ভাগৰে-জোগৰে ঘৰ সোমোৱা তাৰ বাবে অকণমান সময় দিয়া ধাৰণাটো নিভাৰাণীৰ মনৰ পৰা নাইকিয়া হৈ গ'ল।

নিভাৰাণী যেন নতুনকৈ পাখি গজা এজনী চৰাই, উৰিবলৈ শিকি গছৰ পৰা ননমা হ'ল—ইফালৰ পৰা সিফাললৈ, অ'ৰ পৰা ত'লৈ তাই দুই পাখি কোবাই উৰিব লাগিছে। উৰাৰ আনন্দই উচ্চাভিলাষে তাইক মাটিৰ কথা পাহৰাই পেলালে।

ঃ নিভা? —অভিজিতে এদিন সুধিছিল।

ঃ কি হ'ল?

ঃ তুমি এইবোৰ বাদ দিয়া।

ঃ বাদ দিম? কিয় বাদ দিম? মই ঘৰত সোমাই থাকি জীৱনটো বৰবাদ কৰিব নোৱাৰো। তুমি মোক কি ভাবিছা? নিভাৰাণী জিকাৰ খাই উঠে। এক অদ্ভুত আশংকাত অভিজিৎ ভিতৰি ভিতৰি কঁপি উঠিছিল। ল'ৰা ল'ৰা ভাগে, ছোৱালীজনী তাইৰ ভাগে আৰু সিহঁত দুটা সিহঁত দুটা ভাগে বেলেগ বেলেগ—এনেকৈ নোৱাৰি।

চলি আছে, ঘৰখন চলি আছে।

বিৰাট ডাঙৰ মেচিনটো হৰহৰাই চলি আছে, কৰ্মচাৰীখিনি নিজৰ নিজৰ কামত ব্যস্ত। দীঘল হৈ চিগাৰেট এডাল ওলাই আহিছে, সেইডাল খট্‌খট্‌কৈ চলি থকা ব্লেডখনৰ ফালে আগবাঢ়ি গৈছে আৰু টুকুৰা-টুকুৰ হৈ নিৰ্দিষ্ট জোখৰ একোডাল চিগাৰেট হৈ পৰিছে। হয়, দেখাত এই প্ৰকাণ্ড মেচিনটো ঠিকেই চলি থকা যেন অনুভৱ হয়। তথাপি ক'ৰবাত যেন কিবা গণ্ডগোল হৈ গৈছে এই মেচিনটোৰ, এই মানুহখিনিৰ, ইয়াৰ প্ৰত্যেকটো বস্তুৰ।

এই যে নিভাৰাণীয়ে মাজৰাতি দেৰিকৈ ঘৰলৈ ঘূৰি আহোঁতে গিৰীয়েক অভিজিতক যে কথাষাৰ ক'লে—'মই এইবোৰ কি শুনিছো?' ক'ৰবাত কিবা এটা গণ্ডগোল হৈছে ইতিমধ্যে। বাহিৰৰ পৰা ধৰিব নোৱাৰি ক'ত কি হৈছে। যেন হাঁহি হাঁহি কাম কৰি যোৱা কোনো এক ক্ষয়ৰোগী।

অভিজিৎ বৰুৱাই ঘৰঘৰকৈ চলি থকা মেচিনটোৰ ফালে একান্তমনে চাই আছে। ইয়াৰ পৰা নিৰ্গত প্ৰতিটো শব্দ, প্ৰতিটো কেৰকেৰণি, ঘেৰঘেৰণি তাৰ সিৰা-উপসিৰাৰ মাজেদি বৈ থকা যেন অনুমান হয়। সি এইবাৰ মেচিনটোৰ ক'ৰবাৰ পৰা ওলাই অহা এক অদ্ভুত শব্দ শুনা পাইছে। ওচৰে-পাঁজৰে পিতপিতাই ঘূৰি ফুৰা হেড মেকানিক হেৰম্ব বৰা, ফিটাৰ দুৰ্লভ গগৈ—কোনো এজনেও যেন এই শব্দটো ঠিক ক'ৰ পৰা আহিব পাৰে ধৰিব নোৱাৰে। শব্দটো সিদিনা তাৰ পৰিবাৰ নিভাৰাণীয়ে তাক কোৱা—'মই এইবোৰ কি শুনিছো?' বোলা শব্দকেইটাৰ দৰেই কৰ্কশ প্ৰাণহীন, ৰহস্যময়।

নিজকে লৈ ব্যস্ত থকা সীমাৰ বাহিৰত যশ, টকা সম্পত্তিৰ পাছে পাছে ফূৰি ফুৰা নিভাৰাণীয়ে এইবোৰ কি শুনিছে বাৰু? তাই এবাৰো বুজিবলৈ চেষ্টা কৰিছেনে এই মানুহটোৰ কথা? অভিজিৎ নামৰ এই আপোনভোলা মানুহটোৰ কথা? মানুহটোৱে এখন ঘৰ বিচাৰে।

চাৰিকোণত চাৰিওজনে অৱস্থান কৰি থকা অভিজিৎ বৰুৱাহঁতৰ ঘৰ নামৰ ঠাইকণৰ বাহিৰৰ আৱৰণটো, ঠিক এই প্ৰকাণ্ড মেচিনটোৰ দৰেই বাহিৰৰ পৰা ঠিকেই দেখি। ঠিকেই চলি আছে; কিন্তু লাহে লাহে যেন ইয়াৰ প্ৰতি অংশৰ পৰা বিশৃংখল শব্দ ওলাই আহিছে।

নিভাৰাণীয়ে কিনো কথা শুনিলে বাৰু? হয়, তাই বহুত কথা শুনিব পাৰে। শুনিবলৈ, শুনাবলৈ জীৱনত কিমান কথা থাকে। নিভাৰাণীয়ে এনেকুৱা ধৰণেও শুনিব পাৰে, এই ধৰক অভিজিতৰ কোনোবা এগৰাকী বান্ধৱী আছে। তাইৰ নাম কিবা জহ্নৱী শইকীয়া হ'ব পাৰে। নিভাৰাণীয়ে এবাৰ তাইক এটা ফাংছনত দেখা পাইছিল। তাই ফাংছনলৈ সেই ৰাতি যোৱাৰ কথা নাছিল। যোৱা গোটেই মাহ তাইৰ দিল্লীতে গ'ল। মাজতে মাত্ৰ কেইদিনমানৰ কাৰণে ঘৰলৈ আহিছিল। বিভিন্ন কাম দিল্লীত। দিল্লীত সকলো ঠিক নাথাকিলে, অন্য কোনো ঠাইত একো ঠিক নাথাকে। নিভাৰাণীয়ে এনেকৈ ভাবে। সঁচাও হ'ব পাৰে। সোনকালে 'ঘৰ' পোৱা কাৰণে তাই ফাংছন চাবলৈ গ'ল।

সেইজনীয়েই জাহ্নৱী। তাইনো মোতকৈ কি গুণে ধুনীয়া। সেই ধেপেচা গাটো, নাকটোও কিবা অভজা। অৱশ্যে গাৰ বৰণটো মোতকৈ অলপ উজ্জ্বল। হ'লেও জাঁপ দি মৰিব লগীয়াকৈ তাইৰ গাত কিটো আছে? অলপ আঁতৰত বহি ফাংছন চাই থকা নিভাৰাণীয়ে কেঁৰাকৈ জাহ্নৱীৰ ফালে চাই চাই ভাবিবলৈ ধৰিলে। 'তাইৰ গাতেই দেখোন অভিজিতে ভাল পাব পৰা বিধৰ সকলো আছে। তদুপৰি আছে তাইৰ যশ, ক্ষমতা, প্ৰতিপত্তি। কিমান মানুহ, কিমান বিষয়া, তাইৰ পিছে পিছে। তাইৰ সামান্য এটা অনুগ্ৰহ পাবৰ বাবে কিমান মানুহ ঘূৰিব লাগিছে। ৰাতিক দিন দিনক ৰাতি কৰি দিবলৈ ক'লেও কৰিবলৈ ওলোৱা বহু মানুহে তাইক সকলো সময়তে আৱৰি আছে। আচলতে এই মতা মানুহবোৰ বুৰ্বক। একো বুজি নাপায়। এই জাহ্নৱীৰ গাত কিনো বেলেগ কিবা এটা দেখিলে অভিজিতে? এছটা বগা মিহি ছাল, এটা হাঁহি, বছ। তাই মানুহটোক বশ কৰি পেলালে। এক প্ৰচণ্ড ক্ষোভত নিভাৰাণী ভিতৰি ভিতৰি জ্বলি উঠিল।

সমুখত বহি থকা জাহ্নৱীক তাই দ্বিতীয়বাৰ চাব নোৱাৰিলে। উচাৎ মাৰি নিভাৰাণী ফাংছনখন আধা চোৱাকৈ এৰি গুচি গ'ল।

চলি থকা মেচিনটোৰ, ঠিক ফিটাডাল ঘূৰি থকা ঠাইৰ পৰা কিবা শব্দ এটা ওলাইছে। শব্দটো ক্ৰমান্বয়ে বেছি হৈ যাবলৈ ধৰিছে।

অভিজিৎ আগবাঢ়ি গৈছে। শব্দটোৱে এক বিকৃত ৰূপ ধাৰণ কৰিছে। যিকোনো সময়তো ফিটাডাল ছিগি যাব পাৰে আৰু প্ৰচণ্ড গতিবেগত ফিটাডালে ঘূৰাই থকা হুইলটো বন্ধ হৈ হৈ স্থবিৰ হৈ পৰি যাব পাৰে।

ওপৰৰ ঠিক চুঙাটো যেন বস্তুটোৰ ভিতৰেদি তথা ধঁপাতৰ গুড়িবোৰ, দীঘলে দীঘলে ওলাই অহা চিগাৰেটডাল, ইয়াক ছাইজমতে কাটি থকা ব্লেডখন—সকলো স্তব্ধ হৈ যাব। ভিতৰৰ কৰ্মচাৰীবোৰৰ মাজত দৌৰা-দৌৰি আৰম্ভ হৈ যাব। একো ধৰিব নোৱাৰি অভিজিৎ বৰুৱাই ইফালে সিফালে চাব ধৰিলে। মেচিনটোৱে আনি দিয়া অস্থিৰতাখিনি যেন চাৰ দেহৰ ভিতৰলৈ ক্ৰমান্বয়ে সোমাই গৈছে। তাৰ তেজৰ লগত সেইবোৰ মিলি গৈ দেহ-মনৰ

ভিতৰত এক প্ৰলয়ৰ সৃষ্টি কৰিছে।

নাই, মোৰ একো ভুল হোৱা নাই, কাৰো প্ৰতি মই একো অন্যায় কৰা নাই। মোৰ পত্নী, ল'ৰা-ছোৱালীহাল কাৰো প্ৰতি। অভিজিৎ বৰুৱাই ভাবিব ধৰিলে। সকলোকে ঠগিলেও আচলতে মানুহে নিজক ঠগিব নোৱাৰে। অভিজিৎ বৰুৱাই কথাটো ভালকৈ বুজি পায়। জাহ্নবীক সি এদিন কথা দিছিল, তায়ো। আজি আৰু ক'তো বিচাৰি নোপোৱা কিবা এটা সিহঁত দুয়োটাই দুয়োৰে দেহ-মনত বিচাৰি পাইছিল। অভিজিৎ আৰু জাহ্নবীয়ে বিয়া নামৰ আনুষ্ঠানিকতাটোৰ বাহিৰত জীৱনৰ আপোন পথ বিচাৰি পাইছিল।

জাহ্নবী আৰু অভিজিৎ দুয়োজনে এতিয়াও ভাবে যে হোমৰ জুইত সিহঁতৰ সুৰীয়া জীৱন পথ নজ্বলিল যদিও ইটোৰ সিটোৰ প্ৰতি থকা আন্তৰিক মৰম, ভালপোৱা এতিয়াও একেই আছে।

ঘেৰঘেৰণি মাৰি মেচিনটো চলিয়েই চলিয়েই আছে আৰু এনেকৈয়ে চলিয়ে থাকে।

তাৰ ঘৰখন ঘৰ জানো? অভিজিতে অনুভৱ কৰে তাৰ দৈনন্দিন ব্যস্ততা, মনোকষ্ট এইবোৰৰ পৰা কিছু সকাহ পাবৰ কাৰণে তাক এখন ঘৰ লাগে। নিজক নিজৰ আত্মাভিমান আৰু সীমাহীন বৈভৱৰ সন্ধানত ঘূৰি ফুৰা নিভাৰাণীয়ে অভিজিতক এইবোৰ একো দিব নোৱাৰে।

অভিজিতে ভাবে, তাক অলপ আশ্ৰয় লাগে, অলপ শান্তি লাগে আৰু এই নিশ্চিত আশ্ৰয় আৰু শান্তিৰ শেষ শব্দটো জাহ্নবীৰ নিবিড় সান্নিধ্যতে আছে।

ইয়াত কোনো পাপৰ কথা নাই, ব্যভিচাৰৰ কথা নাই। শৰীৰৰ প্ৰয়োজন বহু আঁতৰত ৰখাই থৈ সি মাথোঁ এতিয়া শান্তি বিচাৰিছে। আন্তৰিকতাৰ তৃপ্তিৰে ইজনে সিজনৰ মাজত বিলীন হৈ যোৱাৰ এক দুৰ্বাৰ বাসনাই সিহঁত দুটাত ওচৰৰ পৰা আৰু ওচৰ চপাই আনিছে।

মেচিনটোৰ ঘেৰঘেৰণিৰ শব্দটো ক্ৰমান্বয়ে বাঢ়ি আহিছে। শব্দবোৰ যেন অভিজিতে তাৰ তেজৰ মাজেদি চলাচল কৰা অনুভৱ কৰিছে, তাক যেন অস্থিৰ কৰি তুলিছে।

সি মেচিনৰ শব্দবোৰে আনি দিয়া অস্থিৰতাখিনি তাৰ তেজত কঢ়িয়াই লৈয়ে যাবলৈ ঘূৰি আহিছে। মেচিনৰ শব্দ, তাৰ শৰীৰৰ সিৰা-উপসিৰাৰ মাজেদি স্ৰোতমান তেজৰ অস্থিৰতাখিনি যেন একাকাৰ হৈ গৈছে। তাৰ কিবা এটা কওঁ কওঁ লাগিছে, কিবা এটা কৰো কৰো যেন লাগিছে, অথচ সি একো এটা কৰিব পৰা নাই। দেহ-মনৰ অস্থিৰতাই তাক চঞ্চল কৰি তুলিছে।

মেচিনটোৰ ঘেৰঘেৰণিৰ মাজত, তাৰ শৰীৰৰ অস্থিৰ তেজখিনিৰ মাজত হঠাৎ অভিজিতে অনুভৱ কৰিব পাৰিছে, যেন তাৰ পত্নী নিভাৰাণী তাৰ সন্মুখত ঠিক একেই গুৰু-গোসাঁই মানিব নোখোজা ভংগিমাৰে থিয় হৈ আছে।

ঃ অ', তুমি মোক সুধিছা তুমি এইবোৰ কি শুনিছা বুলি, নহয় জানো? আৰু মই ইয়াৰ উত্তৰত কি ক'ম জানালে তুমি নিভাৰাণী? মই ক'ম, তুমি যি শুনিছা, ঠিকেই শুনিছা!

মেচিনটোলৈ ইমানপৰে চাই থকা অভিজিৰ অনুভৱ হ'ল মেচিনটোৰ যন্ত্ৰণাদায়ক ঘেৰঘেৰনি শব্দবোৰ যেন হঠাৎ নাইকিয়া হৈ গ'ল, তাৰ বিশৃংখল খৰস্ৰোতা তেজৰ গতিও যেন ধীৰ হৈ আহিল।

জয়ন্ত কুমাৰ চক্ৰৱৰ্তী

দায়িত্ব

হাইৱে'টোৱে গৈ নগৰৰ উপকণ্ঠৰ বিশাল চৌহদ এটাৰ বন্ধ হৈ থকা প্ৰকাণ্ড টিনৰ গেট এখনৰ সন্মুখত গিৰীয়েকৰ সৈতে মীৰা অট'খনৰ পৰা নামিল। শাড়ীখন ঠিকঠাক কৰি তাৰ ইফালে-সিফালে চকু ফুৰালে। ঠাইখিনিত জনবসতি অতি পাতল। হাইৱে'টোৰ বুকুতে তীব্ৰগতিত চেঁকুৰি ফুৰা গাড়ীবোৰে ঠাইখিনি আৰু ভয়াৱহ কৰি তুলিছে। যিকোনো মুহূৰ্ততেই যেন ইয়ালৈ মৃত্যু নামি আহিব পাৰে।

আহা। গিৰীয়েকৰ মাতত তাই ঘূৰি চালে। কথাবোৰ মনত আছেতো? মই যিদৰে কৈছো ঠিক তেনেদৰে কৰিবা।

কথাখিনি কৈ গিৰীয়েক বন্ধ দুৱাৰখনৰ কাষ চাপি গ'ল। দুৱাৰখনৰ বাঁওকাষে বেৰত ওলমি থকা নাম ফলকখনত মীৰাৰ চকুহাল থমকি ৰ'ল। Mr. P.P. Srivastava, Regional Manager, Khaitan Tea Co. Ltd.

হঠাতে কিবা এক ভয়, কিবা এক উত্তেজনাই মীৰাক জোঁকাৰি দিলে। তাই অনুভৱ কৰিলে তাইৰ ভৰি দুখন যেন স্থবিৰ হৈ পৰিছে। পাৰিবনে তাই কামটো কৰিব? শ্ৰীবাস্তৱ মানুহজন বা আকৌ কেনেকুৱা?

ধামধামকৈ টিনৰ দুৱাৰখনত শব্দ কৰাৰ লগে লগে দুৱাৰখনৰ পেটত থকা সৰু দুৱাৰখনৰ ফাঁকেৰে কোনোবা এজনে বাহিৰলৈ জুমি চালে। আৰু লগে লগে দুৱাৰখন খোল খাই গ'ল।

ঃ ৰাম ৰাম বাবু। —প্ৰকাণ্ড মোছ একোছাৰে ইউনিফৰ্ম পিন্ধা ৰখীয়াজনে গিৰীয়েকক সম্ভাষণ জনালে।

ঃ ৰাম ৰাম। চাহাব আছেনে নাই?

ঃ আছে আছে।

গিৰীয়েকে পিছলৈ ঘূৰি চাই মীৰাক ইংগিতেৰে মাতিলে। মীৰাই মন কৰিলে, ৰখীয়াজনে তাইলৈ কৌতূহলেৰে চাইছে। এখোজ-দুখোজকৈ গিৰীয়েকৰ পিছে পিছে তায়ো সৰু গেটখনেৰে ভিতৰলৈ সোমাই ক'ল। লগে লগে তাই যেন এখন বেলেগ পৃথিৱীত ভৰি দিলে। ক'লা মসৃণ পকী বাট এটা নাকৰ পোনে পোনো কিছু দূৰৈত থকা ধুনীয়া

বঙলাটোলৈ সোমাই গৈছে। বাটটোৰ দুকাষে দুখন ফুলনি। ফুলনিৰ মাজে মাজে সমান সেউজীয়া ঘাঁহনি। ঘাঁহনিখনত মালী এজনে যোৱাৰ এখন চলাই আছে। গোটেই দৃশ্যটোৱে মীৰাৰ চকুত এখন ধুনীয়া প'ষ্টাৰ হৈ ধৰা দিলে।

মছ্‌কুইট' প্ৰুফ নেটেৰে ঘেৰা আহল-বহল বাৰাণ্ডাখনত ভৰি থোৱাৰ লগে লগে বগা পেণ্ট, বগা ছাৰ্ট, পাগুৰি মৰা বয়সিয়াল বেহেৰা এজনে তেওঁলোকক বহিবলৈ কৈ ভিতৰ সোমাই গ'ল। হাতৰ সৰু বেগটো মজিয়াত থৈ আইনা লগোৱা চাহগছৰ মূঢ়াৰ টেবুলখনৰ পৰা বাতৰি কাকত এখন টান মাৰি আনি গিৰীয়েক চোফা এখনতে বহি পৰিল। মীৰা নবহিল। বাৰাণ্ডাখনত এপাক চকু ফুৰাই তাই ঘূৰি পুনৰ ফুলনিখনত চকু থ'লে। আৰু তেতিয়াই তাইৰ চকু গ'ল গেটখনৰ দুইফালে থকা ঘৰ দুটালৈ। এটা ঘৰৰ খাকী ছাৰ্ট-পেণ্ট এযোৰ শুকাবলৈ মেলি দিয়া হৈছে। আনটো ঘৰত—

ঃ ইয়েছ চৌধুৰী, হোৱাট কেন আই ডু ফৰ ইউ? —গলগলীয়া মাত এটা শুনি উচপ খাই মীৰাই পিছলৈ ঘূৰি চালে। লগে লগে খপ্‌জপকৈ বহাৰ পৰা উঠি গিৰীয়েকে ক'লে— গুড মৰ্ণিং ছাৰ। মানে এওঁক লৈ আহিলো ছাৰ। ৰাধা অহাত কেইদিনমান পলম হ'ব বাবেই।

শ্ৰীবাস্তৱৰ চকুৰে মীৰাক মুখৰ পৰা ভৰিলৈ পৰ্যবেক্ষণ কৰিলে। মীৰাই তলমূৰ কৰিলে।

ঃ হু ইজ ছি?

ঃ এওঁ মীৰা ছাৰ। বাগানতেই থাকে ছাৰ।

ঃ তাইৰ হাজবেণ্ড?

প্ৰশ্নটো শুনি চৌধুৰীয়েও যেন কিছু বিপাঙত পৰিল। তথাপি তেওঁ ক'লে—হাজবেণ্ড নাই ছাৰ। মানে এতিয়া তাই অকলেই থাকে।

গিৰীয়েকৰ কথা শুনি তলমূৰ কৰি থকা মীৰাৰ উশাহ-নিশাহ বন্ধ হোৱাৰ উপক্ৰম হ'ল। হায় ভগৱান! কেনেকৈ তাইৰ গিৰীয়েকটোৱে তাইৰ সন্মুখতেই এইষাৰ কথা ক'বলৈ পালে!

ঃ মীৰা। —এইবাৰ শ্ৰীবাস্তৱে তাইক পোনপটীয়াকৈ চাব লাগে। কেইদিনমান আগতে তাই তাইৰ মাকক হেৰুৱাইছে। পাৰিবাঁতো?

মীৰাই নীৰৱে মূৰ দুপিয়ালে। লগে লগে ভিতৰৰ পিনে মুখ ঘূৰাই শ্ৰীবাস্তৱে চিঞৰি মাতিলে—ৰাম সিং।

সিহঁতক বাৰণ্ডাত বহিবলৈ কৈ যোৱা বসসিয়াল বেহেৰাটো ততালিকে হাজিৰ হ'ল।

ঃ ইচ্‌কো বেবিকা পাছ লে যাও। তাৰ পিছত শ্ৰীবাস্তৱে তাক মীৰাৰ বাবে কোঠা এঠা ঠিক-ঠাক কৰিবলৈ পৰামৰ্শ দিলে।

জী হুজুৰ বুলি মূৰ লৰাই সি মীৰালৈ চালে। মীৰাই চালে গিৰীয়েকলৈ। দোষী দোষী ভাবেৰে তাইৰ মুখলৈ নোচোৱাকৈ গিৰিয়েকে ক'লে—যোৱা। অহা দেওবাৰে মই খবৰ ল'বলৈ আহিম।

গিৰীয়েকৰ ভৰিৰ কাষতে পৰি থকা বেগটো তুলি লৈ মীৰাই ৰাম সিঙৰ পিছ ল'লে। তেনে সময়তে তাই শ্ৰীবাস্তৱে তাইৰ গিৰীয়েকক কোৱা শুনিলে—আপুনি আৰু ইয়ালৈ আহিব নালাগে চৌধুৰী। আপোনাৰ কেছটো ছেটেল হৈ নোযোৱালৈকে আপুনি ইয়ালৈ নহাটোৱেই ভাল। তাই কিবা অসুবিধা পালে ৰাম সিঙেই তাইক বাগানত থৈ আহিব।

শ্ৰীবাস্তৱৰ কথা শুনি গিৰীয়েকৰ মুখৰ ভাব কেনে হৈছে চাবলৈ মীৰাৰ খুব মন গৈছিল; কিন্তু পিছলৈ ঘূৰি চাবলৈ তাইৰ সাহস নহ'ল।

দুই

ৰং-বিৰঙৰ সৰু-ডাঙৰ পুতলাবোৰৰ মাজত বহি একান্তমনে খেলি থকা মৰমলগা বেবিজনীক দেখি মীৰাৰ মনটোৱে হাহাকাৰ কৰি উঠিল। ইমান কম বয়সতে মাকক হেৰুৱাই স্বাভাৱিক হ'ব পাৰিছেনে ছোৱালীজনী?

দূৰৈৰ পৰাই মীৰাই একেথৰে তাইৰ খেল চাবলৈ ধৰিলে। বেবিয়ে তেতিয়া হিন্দী ভাষাতে কিবাকিবি কৈ বাৰ্বী ডল এটাক গা ধুৱাইছে। গা মচি দিছে, খানা খুৱাইছে। তাই খাবলৈ মন নকৰাত বেবিয়ে মাক হৈ তাইক বুজাইছে। খানা খাব লাগে। খানা খালেহে সোনকালে ডাঙৰ হ'ব পাৰি।

মীৰাৰ মন আছিল তাইক আমনি নকৰাকৈ তাইৰ খেল চাই থকা; কিন্তু নহ'ল। ৰাম সিং আহি বেবিৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰি ক'লে—দেখাতো বেবি ইয়ে কৌন হ্যেয়।

ঃ ইয়ে তুমহাৰা নয়া দিদি।

ঃ দিদি নহী, ইয়েতো আণ্টি হ্যেয়।

বেবিৰ কথা শুনি মীৰা আৰু ৰৈ থাকিব নোৱাৰিলে। বেবিৰ কাষত বহি তাই বেবিৰ সৈতে কথা পাতিবলৈ ধৰিলে। বেবিয়ে পুতলাবোৰৰ বিষয়ে সুধিলে বৰ ভাল পায়। মাৰায়ো তাকেই কৰিলে। কিছু পিছতেই দুয়ো দুয়োৰে বন্ধু হৈ পৰিল।

দুপৰীয়া বেবিক গা ধুৱাই, খুৱাই ৰকিং চেয়াৰখনতে থপৰিয়াই থপৰিয়াই মীৰাই শুৱাই দিলে। বেবি শোৱাৰ পিছতেই তাই সমস্যাত পৰিল। তাইক শুৱাই থয় ক'ত? শ্ৰীবাস্তৱৰ শোৱনি কোঠাত তাই সোমাব জানো? তাই মন কৰিছে শ্ৰীবাস্তৱে এই গোটেই সময়ছোৱাত কেইবাবাৰো আঁৰে-আঁৰে তাইক মন কৰিছে।

কিছু পিছত খোৱা-বোৱা কৰি শ্ৰীবাস্তৱ ক'ৰবালৈ ওলাই যোৱাৰ সুযোগতে মীৰাই ৰাম সিঙক মাতিলে। তাৰ কথামতেই তাৰ পিছে পিছে গৈ শ্ৰীবাস্তৱৰ প্ৰকাণ্ড শোৱনি কোঠাৰ প্ৰকাণ্ড বিছনাখনতে বেবিক শুৱাই থ'লে। ঘৈণীয়েক নাই যদিও কোঠাটো বেছ পৰিষ্কাৰ। আলমাৰি, ৱাৰড্ৰব, ড্ৰেছিং টেবুল, আইনা সকলোবোৰ বস্তুৱেই যেন নিৰ্দিষ্ট স্থানত অতি পৰিপাটিকৈ সজাই থোৱা হৈছে। শ্ৰীবাস্তৱ মানুহজন দেখনিয়াৰ। ঘৈণীয়েকজনী বাৰু কেনে আছিল?

শ্ৰীবাস্তৱৰ ঘৈণীয়েকৰ ফটো এখন ক'ৰবাত দেখে নেকি বুলি মীৰাই ইফালে-

সিফালে চকু ফুৰালে। নাই, কেলেণ্ডাৰ দুখনমানৰ বাহিৰে কোঠাটোত কোনোধৰণৰ ফটো নাই।

খোৱা-বোৱা কৰাৰ পিছত কৰিবলৈ মীৰাৰ হাতত কোনো কাম নথকাত নিজৰ কোঠাৰ বিছনাখনতে তাই বাগৰি দিলে। আৰু তেতিয়াই ৰাম সিং তাইৰ কোঠালৈ সোমাই আহিল। পাগুৰিটো খুলি থোৱাত তাৰ তপা মূৰটো ওলাই পৰিছে। আগতকৈ তাক এতিয়া অধিক বুঢ়া যেন লগা হৈছে। এইখিনি সময়তে এইখন ঘৰত ৰাম সিঙৰ প্ৰভাৱ কিমান মীৰাই বুজি উঠিছে।

ৰাম সিঙৰ পৰাই মীৰাই এইখন ঘৰৰ সকলো খবৰ পালে। কুৰিদিনমান আগতে শ্ৰীবাস্তৱৰ ঘৈণীয়েক মটৰ দুৰ্ঘটনা এটাত নিহত হৈছে। মানুহজনীয়ে নতুনকৈ গাড়ী চলাবলৈ শিকিছিল। হাইৱেটোৱে সেইদিনা তাই নিজেই গাড়ী চলাইছিল। প্ৰকাণ্ড বঙলাটোত মানুহ বুলিবলৈ এতিয়া মাত্ৰ তিনিটা প্ৰাণী। শ্ৰীবাস্তৱ, বেবি আৰু ৰাম সিং। বাবুৰ্চীজন সহায়কাৰী এজনৰ সৈতে পাকঘৰৰ পিছফালে থকা ঘৰটোতে থাকে। চকীদাৰ, মালী, পিয়ন নিৰাপত্তাকৰ্মীবোৰ আগফালৰ কোৱাৰ্টাৰ্ৰি দুটাত থাকে। ৰাম সিং শ্ৰীবাস্তৱৰ সৈতে থকা বহু বছৰ হ'ল। তাৰ পৰিয়াল উত্তৰ প্ৰদেশৰ কোনোবা এখন গাঁৱত থাকে। সি ভাল অসমীয়া কয়। ৰাম সিঙৰ প্ৰশ্ন শুনি মীৰা বিপাণ্ডত পৰিল। তাই এতিয়া তাক কয় কি? বিয়া হোৱা তাইৰ ছমাহে পূৰ হোৱা নাই। তাইক চাবলৈ যোৱা চৌধুৰীয়ে নিজকে চাহ বাগানৰ মেনেজাৰ বুলি কৈছিল। মীৰাহঁতৰ ঘৰখন দুখীয়া আছিল। বিভিন্ন অসুবিধাৰ মাজেৰে তাই হায়াৰ ছেকেণ্ডাৰী পৰীক্ষাতো পাছ কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছে। বয়সত চৌধুৰী তাইতকৈ ভালেখিনি ডাঙৰ আছিল যদিও বাগানৰ মেনেজাৰৰ চাকৰিটোৱে মাক-দেউতাকক সেই কথা ভবাৰ অৱকাশ দিয়া নাছিল। পুৰুষৰ বয়সনো কি? —তাই আপত্তি কৰাত মাকে কৈছিল। ইমানদিনে আধাপেটিকৈ থাকিলি, এতিয়া মেনেজাৰৰ ৰাণী হৈ থাকিবি—দেউতাকে কৈছিল। পিছে এইবোৰ কথা জানো ৰাম সিঙক ক'ব পাৰি?

তাইক মনে মনে থকা দেখি অৱশেষত ৰাম সিঙেই ক'লে—তোমাক দেখিয়েই বুজিছিলো, তুমি কিবা বিপদত পৰি আহিছ। নহ'লে তোমাৰ দৰে মানুহ এজনীয়ে নিজৰ স্বামীক এৰি ইয়ালৈ এইদৰে কেতিয়াও নাহিলহেঁতেন।

ৰাম সিঙৰ কথা শুনি মীৰাৰ বুকুৰ পৰা কান্দোন এটা ওলাই আহিব খুজিলে। কান্দোনটোক বাধা দিবলৈ যাওঁতেই তাইৰ মুখখন বিকৃত হৈ পৰিল। তাইনো এতিয়া ৰাম সিঙক কেনেকৈ কয়, তাই নহয়, তাইৰ স্বামীয়েহে তাইক এৰি যোৱা বুলি!

ঃ কি কৰিবা, চব ভাগ্যৰ লিখন। —মীৰাক সান্ত্বনাৰ বাণী শুনাই ৰাম সিং বহাৰ পৰা উঠিল।

বিছনাত গাটো পেলাই মীৰাই আকাশ-পাতাল ভাবিবলৈ ধৰিলে। হঠাতে তাইৰ চন্দনৰ কথা মনত পৰিল। মীৰাই পঢ়া কলেজখনতে ওপৰৰ শ্ৰেণীত চন্দন পঢ়িছিল। দুটা বছৰত দুয়ো দুয়োৰে কাষ চাপি গৈছিল। চন্দনক লৈ মীৰাই সপোন দেখিছিল। পঢ়া-শুনা শেষ কৰি সি কিবা এটা কৰিব। তাৰ সৈতে মীৰাই এখন সংসাৰ পাতিব; কিন্তু বাগানৰ

মেনেজাৰৰ ৰূপত অৱতীৰ্ণ হোৱা চৌধুৰীয়ে সেই সপোন ভাঙি চুৰমাৰ কৰি দিলে। চৌধুৰীৰ সৈতে যোৱা ছমাহ ধৰি তাই বৈবাহিক জীৱন কটাইছে কিন্তু এদিন হাতত ধৰি চকামকাকৈ চন্দনে তাইৰ গালত আঁকি দিয়া সেই চুমাটোৰ স্পৰ্শ আজিও পাহৰিব পৰা নাই। চন্দনৰ সেই স্পৰ্শত যেন যাদু আছিল।

হঠাতে বেবিৰ মাত শুনা যেন পাই মীৰা লৰালৰিকৈ কোঠাটোৰ পৰা ওলাই আহিল। বেবিৰ আমনি বিশেষ নাই। খেলা সামগ্ৰীবোৰ পালে তাই নিজে নিজেই খেলি থাকে। ৰাতি তাইক শুৱাবলৈ শ্ৰীবাস্তৱৰ শোৱনি কোঠাত সোমাবলগীয়া হোৱাতহে মীৰাই অস্বস্তি অনুভৱ কৰিলে। কোঠাটোত কম পোহৰৰ লাইট এটা জ্বলি আছিল। চুকৰ টেবুলখনৰ কাষত বহি কিবা এটা চোবাই চোবাই সুৰাপান কৰি থকা শ্ৰীবাস্তৱে তাইলৈ একেৰাহে চাই আছিল। মীৰাৰ ভাব হৈছিল শ্ৰীবাস্তৱৰ চকুৱে যেন তাইৰ দেহটো খুঁটিয়াই খুঁটিয়াই চাব ধৰিছে। ভয়, আশংকাত তাই কোচমোচ খাই পৰিছিল।

ঃ শুনা। —বেবিক শুৱাই থৈ লৰালৰিকৈ কোঠাটোৰ পৰা ওলাই আহিব খোজোঁতেই শ্ৰীবাস্তৱে তাইক মাতিলে। তাইৰ বুকুখন কঁপিবলৈ ধৰিলে।

ঃ কিবা লাগিলে ৰাম সিঙক ক'বা। সি আনি দিব। আৰু এটা কথা। মই তোমাৰ ব্যক্তিগত, কথাত মূৰ নোসোমাওঁ; কিন্তু যেতিয়াই তুমি ইয়াত থাকা বেবিক ভালদৰে চোৱাচিতা কৰিবা। টকা-পইচা যি লাগে তাকে পাবা। টকা-পইচাৰ উল্লেখে মীৰাৰ অহংকাৰত খুঁচি দিলে। তাইৰ অনুভৱ হ'ল বুকুৰ কোনোবা এটা অংশ যেন বিষাই উঠিছে। তাই বাৰু এজনী বান্দীত পৰিণত হ'ল নেকি? কিন্তু তাইতো ইয়াত বান্দী হ'বলৈ অহা নাই। আহিছে শ্ৰীবাস্তৱৰ নিঠৰুৱা ছোৱালীজনীক কেইদিনমানৰ বাবে চোৱাচিতা কৰিবলৈ। অৱশ্যে ইয়াৰ অন্তৰালত গিৰীয়েকৰ এক গুপুত আঁচনি নথকা নহয়; কিন্তু তাৰ বাবেই—

ৰাতি দুপৰলৈ মীৰাৰ টোপনি নাহিল। বিছনাখনত ইকাটি-সিকাটি কৰি তাই ছটফটাই থাকিল। বিয়াৰ পিছত যিদিনা তাই চৌধুৰীৰ সৈতে বাগানৰ কোৱাৰ্টাৰত সোমাইছিল সিদিনাই তাই জানিব পাৰিছিল। গিৰীয়েক বাগানৰ মেনেজাৰ নহয়, গুদাম বাবুহে। চৌধুৰীৰ ছলনাই তাইক ব্যথিত কৰি তুলিছিল; কিন্তু চৌধুৰীয়ে আত্মপক্ষ সমৰ্থনত যুক্তি দিছিল। গুদাম বাবু বুলি ক'লে তোমাৰ অশিক্ষিত দেউতা-মাৰাই কি বুজে কি ঠিক! সেয়ে মেনেজাৰ বুলি কৈছিলো।

কোনো ধৰণৰ দুখ বা অপৰাধবোধ নকৰাকৈ দিয়া গিৰীয়েকৰ নিঃসংকোচ উত্তৰ শুনি মীৰা হতবাক হৈ পৰিছিল। চৌধুৰীৰৰ ঘৰত পিছে আন একো বস্তুৰে অভাৱ নাছিল। বিশাল কালাৰ টিভি, ডাবলডোৰ ফ্ৰীজ, ভিচিআৰ, চিডি প্লেয়াৰকে ধৰি বিভিন্ন সৰু-ডাঙৰ বিলাসী বস্তুৰে ঘৰ ভৰি আছিল। মীৰাক চাবলৈ যাওঁতেও চৌধুৰীয়ে ইমানবোৰ বস্তু লগত লৈ গৈছিল যে তেওঁৰ চাকৰিটো সম্পৰ্কে কাৰো মনত বিন্দুমাত্ৰও সন্দেহ হোৱা নাছিল। বাগানৰ মেনেজাৰ বা বাবুসকলৰ দৰমহা কিমান সেই বিষয়ে মীৰাৰ কোনো ধাৰণাও নাছিল। ৰুচিবোধৰ পাৰ্থক্য থাকিলেও, মতৰ অমিল থাকিলেও শহুৰ-শাহু নথকা ঘৰখনত চৌধুৰীৰ সৈতে মীৰা মোটামুটি সুখেৰেই আছিল; যোৱা মাহত আচম্বিতে এদিন সকলো

ওলট-পালট হৈ গ'ল। কোম্পানিৰ ইন্সপেক্টৰ আহি গুদামত বিস্তৰ খেলিমেলি ধৰা পেলালে। লগে লগে চাৰিওফালে হুলস্থুল লাগি গ'ল। মানুহে কোৱা-মোলা কৰা কিছু কথা আহি মীৰাৰ কাণতো সোমাল। চৌধুৰীয়ে বহুদিনৰে পৰা এইবোৰ কৰি আছে। গুদামৰ পৰা বকচৰ পিছুত বাকচ চাহপাত হাৰা হৈ গৈছে। দুই নম্বৰি ভাউচাৰৰ জোৰত বহু বস্তু নিকিনাকৈয়ে কিনা হৈ গৈছে। সেইবোৰ গুদাম ঘৰটোৱে খাই থৈছে। লেবাৰক অখাদ্য ৰেচন যোগান ধৰা হৈছে। চৌধুৰীৰ লগত নৈশ চকীদাজনো জড়িত আছে। ইত্যাদি ইত্যাদি।

কথাবোৰ যিমানেই মীৰাৰ কাণত পৰিল সিমানেই তাইৰ মুৰটো তললৈ নামি আহিল। বীৰদৰ্পে দম্ভালি মাৰি থকা চৌধুৰীয়েও নেজ কোঁচাই লেতুসেতু হৈ পৰিল। গুদাম ছীলি কৰি ইন্সপেক্টৰে বাগানৰ মেনেজাৰক ৰিপৰ্ট দিলে। মেনেজাৰৰ সেই ৰিপৰ্ট গুৱাহাটীস্থ কোম্পানীৰ ৰিজিঅ'নেল মেনেজাৰ শ্ৰীবাস্তৱলৈ ফৰৱাৰ্ড কৰি পঠিয়ালে। চৌধুৰীৰ ভাগ্য শ্ৰীবাস্তৱৰ বিবেচনাৰ ওপৰতে ওলমি থাকিল; কিন্তু সেই সময়তে মটৰ দুৰ্ঘটনাত শ্ৰীবাস্তৱৰ পত্নী ঢুকাল । চৌধুৰীয়ে ইয়াক দৈৱই দিয়া সুযোগ বুলি ভাবিলে আৰু কিবা এটা কৰিবলৈ উঠিপৰি লাগিল; কিন্তু তেওঁনো কৰিব পাৰে কি? তেতিয়াই তেওঁৰ মনত পৰিল দুবছৰ আগৰ ঘটনা এটা। বাগান পৰিদৰ্শন কৰিবলৈ শ্ৰীবাস্তৱৰ সৈতে অহা তেওঁৰ পত্নীৰ অনুৰোধত তেওঁলোকৰ কেঁচুৱাটো চোৱা-চিতা কৰিবলৈ চৌধুৰীয়ে ৰাধা নামৰ ছোৱালী এজনী বিচাৰি-খোচাৰি আনি দিছিল। ৰাধা এতিয়াও শ্ৰীবাস্তৱৰ ঘৰতে আছে। সেই ৰাধাৰ জৰিয়তেই চৌধুৰীয়ে শ্ৰীবাস্তৱৰ কাষ চপাৰ আঁচনি কৰিলে।

তিনি

দেউতাকৰ যোৱা-থোৱা অৱস্থা বুলি কৈ শ্ৰীবাস্তৱৰ ঘৰৰ পৰা ৰাধাক নি চৌধুৰীয়ে নিজৰ কোৱাৰ্টাৰত তুলিলে। তাৰ পিছত মীৰাৰ কাষ চাপি আদৰ-সাদৰ কৰি ক'লে—কাইলৈ পুৱা তুমি মোৰ সৈতে গুৱাহাটীলৈ যাবা লাগিব দেই। তাত ৰিজিঅ'নেল মেনেজাৰ শ্ৰীবাস্তৱৰ ঘৰত তুমি এসপ্তাহমান থাকিব লাগিব।

গিৰীয়েকৰ কথা শুনি মীৰা আচৰিত। নাই নাই। চৌধুৰীক এৰি তাই ক'লৈকো নাযায়। তাই প্ৰবলভাৱে আপত্তি কৰাত চৌধুৰীয়ে তাইক বুজাবলৈ ধৰিলে। —চোৱা, শ্ৰীবাস্তৱৰ ঘৈণীয়েক ঢুকাইছে। তেওঁৰ তিনি বছৰীয়া ছোৱালী এজনী আছে; কিন্তু এতিয়া চাওঁতা কোনো নাই। এইখিনি সময়ত আমি যদি তেওঁক সহায় কৰো, তেন্তে তেওঁ আমাৰ প্ৰতি সদয় হ'ব। মোৰ শাস্তি লাঘৱ হ'ব। নহ'লে চাকৰিটো যাবই ঘৰৰ বস্তু-বাহানিও বেচিবলগীয়া হ'ব।

তথাপি মীৰাই চৌধুৰীৰ কথাত সন্মতি নিদিলে। প্ৰবলভাৱে তাই মুৰটো জোঁকাৰিয়েই থাকিল। বাৰে বাৰে বুজাব নোৱাৰাত চৌধুৰী গৰজি উঠিল। —তুমি কি তেন্তে মোক জেললৈ যোৱাটো বিচাৰিছা? মোৰ শাস্তি হোৱাটো বিচাৰিছা? কিন্তু মই গ'লে তুমি থাকিবা ক'ত? নে দেউতা-মাৰাৰ লগত থকাৰ কথা ভাবিছ?

প্ৰশ্নবোৰ মীৰাক ভবাই তুলিছিল। ভৱিষ্যতৰ আন্ধাৰ ছবি এখনে তাইক কঁপাই তুলিছিল। অৱশেষত অনিচ্ছা সত্ত্বেও তাই চৌধুৰীৰ কথাত হয়ভৰ দিবলগীয়া হৈছিল।

ঃ কিন্তু মই তাত কৰিম কি? —তাই সুধিছিল।

ঃ একো কৰিব নালাগে। ছোৱালীজনীক চোৱা-চিতা কৰিবা, শ্ৰীবাস্তৱৰ মন জিনিবলৈ চেষ্ট কৰিবা। পিছত সুবিধা বুজি মোৰ চাকৰিটো ৰাখিবলৈ অনুৰোধ কৰিবা।

ঃ মন গ'লে আপোনাৰ অসুবিধা নহ'বনে? আপোনাক ভাত-ৰান্ধি দিব কোনে?

ঃ কিয়, ৰাধা থাকিব নহয়। তায়েই কৰিব।

ৰাধা। গাভৰু ৰাধাক গিৰীয়েকৰ সৈতে অকলে এৰি আহিবলৈ মীৰাৰ একেবাৰেই মন নাছিল; কিন্তু তাইৰ কোনো উপায়ো নাছিল। বাছত গুৱাহাটীলৈ আহি থাকোতে গিৰীয়েকে মীৰাক কথাবোৰ বাৰে বাৰে বুজাই দিছিল। মীৰাক তেওঁৰ ঘৈণীয়েক বুলি শ্ৰীবাস্তৱৰ সৈতে চিনাকি কৰাই নিদিয়াটোৱেই ভাল বুলি গিৰীয়েকে ভাবিছিল। চৌধুৰীৰ ঘৈণীয়েক বুলি জানিলে শ্ৰীবাস্তৱে তাইক নাৰাখে যদি!

চাৰি

দ্বিতীয় নিশা মীৰা এক নতুন অভিজ্ঞতাৰ সম্মুখীন হ'ল। মাজৰাতি হঠাতে বেবিৰ কান্দোন শুনি তাইৰ টোপনি ভাঙিল। বেবিয়ে হুৰাওৰাৱে কান্দিব ধৰিছে। শ্ৰীবাস্তৱে তাইক শান্ত কৰাৰ চেষ্টা কৰিছে যদিও পৰা নাই। বিৰক্ত হৈ অৱশেষত শ্ৰীবাস্তৱে চিঞৰি চিঞৰি ৰাম সিঙক মাতিবলৈ ধৰিলে। কিছু পিছত ৰাম সিঙে যেতিয়া হুলস্থূলকৈ বেবিক নিচুকাব ধৰিলে তেতিয়া আৰু তাই ৰ'ব নোৱাৰিলে। ভৰিৰ সেই বান্ধোনটোও যেন নিমিষতে খুলি গ'ল। দুৱাৰখন খুলি তাই বাহিৰলৈ ওলাই আহিল। তাৰ পিছত ৰাম সিঙৰ কোচৰ পৰা বেবিক লৈ নিজৰ কান্ধত পেলাই দুলাই দুলাই নিচুকাবলৈ ধৰিলে। বেবিয়ে তাইৰ ডিঙিটো সাবটি ধৰিলে। আৰু লাহে লাহে তাই শান্ত হৈ আহিল। দীঘল কৰিড'ৰটোত তাল মিলাই হেন্দুলি হেন্দুলি কেছু সময় খোজকাঢ়ি ফুৰাৰ পিছতেই বেবি শুই পৰিল। তেতিয়াহে মীৰাৰ হুচ আহিল যে ৰাম সিং তাইৰ ওচৰে-পাঁজৰে নাই। তাৰ কোঠাৰ দুৱাৰখনো ভিতৰৰ পৰা বন্ধ। আকৌ সেই সংকোচটোৱে মীৰাৰ বুকুত বাহ বান্ধিলে। বেছ কিছুসময় পিছত সাহস গোটাই এখুজি-দুখুজিকৈ তাই শ্ৰীবাস্তৱৰ কোঠাত সোমাল। বিছনাখনৰ সোঁমাজত শ্ৰীবাস্তৱ ওপৰলৈ মুখ কৰি শুই আছে। পিন্ধনত এটা বগা ট্ৰাউজাৰ আৰু এটা গেঞ্জী।

বিছনাখনৰ ইটো কাষত মীৰা থিয় হোৱাৰ লগে লগে শ্ৰীবাস্তৱে চকু মেলি চালে। কি কৰিব কি নকৰিব ভাবি মীৰা খন্তেক থমকি ৰ'ল। শ্ৰীবাস্তৱে গাৰু দুটা আঁতৰাই একাষৰীয়া হৈ বেবীক শুৱাই থ'বলৈ ঠাই উলিয়াই দিলে। কান্ধৰ পৰা বেবিক নমাই বিছনাত থওঁতেই বেবিৰ হাতৰ মুঠিত সোমাই থকা মীৰাৰ শাড়ীৰ আঁচলটো তললৈ খহি পৰিল। লৰালৰিকৈ আঁচলটো উঠাই তাই শ্ৰীবাস্তৱৰ মুখলৈ চালে। শ্ৰীবাস্তৱৰ চকু দুটা তাইৰ বুকুত লিপিট খাই লাগি আছে। মীৰা কঁপি উঠিল। বেগাবেগীকৈ তাৰ পৰা ওলাই

নিজৰ কোঠালৈ আহি তাই ভিতৰৰ পৰা দুৱাৰৰ খিলিটো লগাই দিলে।

বহু ৰাতিলৈকে মীৰাৰ টোপনি নাহিল। তাইৰ গিৰীয়েকলৈ মনত পৰিল। গিৰীয়েকৰ কথাটো শ্ৰীবাস্তৱক ক'বলৈ আজিও তাই সাহস গোটাব নোৱাৰিলে। কথাটো কেনেকৈ উলিয়ায়, কেনেকৈ ক'লে শ্ৰীবাস্তৱ গিৰীয়েকৰ প্ৰতি সদয় হ'ব তাই যেন একো ধৰিব পৰা নাই। আৰু কথাটো ক'বলৈ গ'লেই তাই জানো নিজৰ পৰিচয় দিব নালাগিব? তাইৰ পৰিচয় পালে গিৰীয়েকৰ প্ৰতি শ্ৰীবাস্তৱ অধিক কঠোৰ হৈ পৰে যদি!

শ্ৰীবাস্তৱৰ ঘৰত গণি গণি মীৰাই পাঁচটা দিন অতিবাহিত কৰিলে। প্ৰথম অৱস্থাত শ্ৰীবাস্তৱলৈ তাইৰ বৰ ভয় লাগিছিল যদিও পিছলৈ সেই ভয় কমি আহিছিল। দিনটোৰ সৰহভাগ সময় শ্ৰীবাস্তৱে বাগানসমূহৰ পৰা অহা বিভিন্নজনৰ সৈতে কথা পাতে। বাকীখিনি সময় তেওঁ অফিচ কোঠাত থকা কম্পিউটাৰটো সম্মুখত বহি কটায়। দিনত দিনত দপদপাই ফুৰা মানুহজন পিছে সন্ধিয়ালৈ শান্ত হৈ পৰে। নিশা খানা খোৱাৰ আগতে অকলে বহি তেওঁ কিছু সময় মদ খায়। তাৰ পিছত টিভিত বাতৰি চায়। কেতিয়াবা আকৌ দীঘল কৰিড'ৰটোত ভূতৰ দৰে খোজকাঢ়ি ফুৰে। শ্ৰীবাস্তৱক তাইৰ দুৱাৰমুখেৰে তেনেকৈ খোজকাঢ়ি ফুৰা দেখি প্ৰথম ৰাতিটো মীৰাই ভয়েই খাইছিল। শ্ৰীবাস্তৱ নোশোৱালৈকে তায়ো শুব পৰা নাছিল।

দিন যোৱাৰ লগে লগে বেবি মীৰাৰ অধিক কাষ চাপি আহিল। আজিকালি পুৱা টোপনি ভগাৰ লগে লগে তাই দেউতাকক নহয়, মীৰাকহে কাষত বিচাৰে। মীৰাই গৈ বিছনাৰ পৰা তুলি আনিলেহে তাই উঠে। শুকুৰবাৰে পুৱাও টোপনি ভঙাৰ লগে লগে বেবিয়ে আণ্টি আণ্টি বুলি চিঞৰি উঠিল। তাইক বিছনাৰ পৰা উঠাই আনোতে মীৰাই মন কৰিলে বেবিৰ গাটো গৰম। আগবেলাটো তাই মীৰাৰ কোচত উঠি থাকিল। খোৱা-বোৱা কৰিব নোখোজা বেবিক দুপৰীয়া মীৰাই ফুচুলাই জোৰকৈ কিবা অলপ খুৱাই শুৱাই থ'লে। সন্ধিয়াৰ পিনে বেবিৰ জ্বৰ উঠিল। তাইক লৈ শ্ৰীবাস্তৱ ব্যতিব্যস্ত হৈ পৰিল। লৰালৰিকৈ গাড়ী পঠিয়াই ডাক্তৰ এজনক মাতি অনা হ'ল। ডাক্তৰে দিয়া ঔষধবোৰ জোৰ-জবৰদস্তিকৈ বেবিক খুওৱা হ'ল। এসময়ত বেবি শুই পৰিল। লগে লগে ঘৰখনো শান্ত হৈ পৰিল। কিন্তু মাজৰাতি সাৰ পাই বেবিয়ে আকৌ আণ্টি আণ্টি বুলি চিঞৰি কান্দিবলৈ ধৰিলে। শ্ৰীবাস্তৱে তাইক নিচুকাব খুজিলে যদিও নোৱাৰিলে। শেষলৈ তাইৰ ওপৰত তেওঁৰ খং উঠি গ'ল। বেবিক গালি-ধমকি দিয়া দেখি আৰু তাইৰ বাঢ়ি যোৱা কান্দোন শুনি মীৰা আৰু তাইৰ কোঠাত সোমাই থাকিব নোৱাৰিলে। লৰালৰিকৈ তাই বেবিৰ কাষলৈ লৰি আহিল। সৰু সৰু হাত দুখন মেলি বেবিয়েও তাইৰ ডিঙিটোত সাৱটি ধৰিলে। বিছনাৰ কাষতে টুল এখনত বহি মীৰাই বেবিৰ গা-মূৰ পিহি থপৰিয়াই গুণগুণাই শুৱাই থোৱাৰ চেষ্টা কৰিলে। লাহে লাহে বেবি শান্ত হৈ পৰিল। কৰুণ চকুৰে এবাৰ বেবিলৈ এবাৰ মীৰালৈ চাই শ্ৰীবাস্তৱে দীঘল হুমুনিয়াহ কাঢ়িলে। কিছু পিছত বেবিৰ কাষৰ পৰা উঠি আহিবলৈ মীৰাই তাইৰ হাতখন বেবিৰ হাতৰ পৰা গুচাবলৈ চেষ্টা কৰোতেই পুনৰ বেবি সাৰ পাই একেটা কাম কেইবাবাৰো কৰাৰ চেষ্টা কৰিও মীৰা সফল নহ'ল। তাই উঠি আহিব খুজিলেই

বেবিয়ে কান্দি উঠে। উপায় নাপাই মীৰা বেবিৰ কাষতেই বহি থাকিবলগীয়া হ'ল। সময় যোৱাৰ লগে লগে টোপনিয়ে তাইক হেঁচি ধৰিলে। তাইৰ অৱস্থা দেখি শ্ৰীবাস্তৱৰ বেয়া লাগিল। কওঁ নকওঁকৈ অৱশেষত তেওঁ লাহেকৈ কৈ উঠিল— তুমি তাইৰ কাষতে বিছনাত শুই থাকা।

পাঁচ

দেওবাৰে আহিম বোলা গিৰীয়েকজন শনিবাৰে আহি ওলোৱাত মীৰাই ভাল পালে। সেই সময়ত শ্ৰীবাস্তৱো ঘৰত নাছিল।

ঃ মোৰ কথাটো শ্ৰীবাস্তৱক ক'লানে? গিৰীয়েকে সুধিলে।

ঃ নাই কোৱা। ক'বলৈ সুযোগেই পোৱা নাই।

মীৰাৰ ভাব হ'ল তাইৰ কথা শুনি গিৰীয়েক যেন ভিতৰি ভিতৰি ক্ষুণ্ণ হৈছে।

ঃ তোমাৰ প্ৰতি শ্ৰীবাস্তৱৰ আচৰণ কেনে?

ঃ ভাল। খুবেই ভাল। ছোৱালীজনীয়েতো মোক এৰি থাকিবই নোৱাৰে।

ঃ ভাল যদি ইমানদিনে কথাটো তুমি ক'ব পাৰিব লাগিছিল। নে শ্ৰীবাস্তৱৰ সৈতে থাকি মোৰ কথা একেবাৰে পাহৰি গ'লা।

ঃ ছিঃ ছিঃ ছিঃ, কিযে কয় আপুনি। অ', কালি এটা ঘটনা ঘটিল। বেবিৰ জ্বৰ হৈছিল। মাজৰাতি মোক বিচাৰি তাই কন্দাকটা আৰম্ভ কৰি দিলে। মই তাইৰ কাষলৈ যোৱাত তাই মোক এৰি নিদিয়া হ'ল। টোপনিয়াই টোপনিয়াই মই তাইৰ কাষত বহি থাকিবলগীয়া হ'ল। তেতিয়া শ্ৰীবাস্তৱে কি ক'লে জানা? ক'লে তুমি বেবিৰ কাষত শুই থাকা। দেখিছেনে কাণ্ড!

ঃ তুমি পিছে শুলা নে নাই?

ঃ ইস্ কিয় শুম।

ঃ তোমাৰ কথা মই কিয় বিশ্বাস কৰিম?

গিৰীয়েকৰ কথা শুনি মীৰাই তেওঁৰ মুখলৈ চাই পোনে পোনে চালে। তাই বুজিলে গিৰীয়েকে ধেমালি কৰা নাই। লগে লগে তাইৰ ভয় লাগিল। গিৰীয়েকক চাগৈ কথাটো ক'বই নালাগিছিল; কিন্তু তেওঁক নোকোৱাকৈ তাইনো থাকে কেনেকৈ?

ঃ কি হ'ল? মনে মনে থাকিলা যে! তুমি শ্ৰীবাস্তৱৰ সৈতে শোৱাহেঁতেন তেওঁক জব্দ কৰিব পৰা গ'লহেঁতেন। এটা ভাল ছান্স হেৰুৱালা।

গিৰীয়েকৰ কথা শুনি মীৰাৰ ভৰিৰ তলৰ মাটি খহি পৰা যেন লাগিল। হে ভগৱান! তেওঁ এইবোৰ কৈছে কি? তেওঁ এইবোৰ হৃদয়ৰ পৰাই কৈছেনে? মানুহজনৰ অৱশ্যে একো ঠিক নাই।

ঃ কি হ'ল? কিবা এটা নোকোৱা কিয়?

ঃ কি ক'ম! মোৰ ঠাইত আপুনি হোৱাহেঁনেত আপুনি কি কৰিলেহেঁতেন? মই

নাথাকিলো বুলিয়েই আপুনি অইন এজনীৰ সৈতে শুবলৈ যাবনে?

ঃ কিয় নাযাম, নিশ্চয় যাম। আৰু এইকেইদিন তুমি নথকাত মইতো ৰাধাৰ লগতেই শুইছো। ইয়াতনো কি মহাভাৰতখন অশুদ্ধ হ'ল? তুমিও শুবা বুজিছা। শ্ৰীবাস্তৱৰ লগত উপযাচি গৈয়ে শুবা। নহ'লে সি মোৰ চাকৰি খাব। আৰু চাকৰি খালে কি হ'ব তাকো বুজিছাই।

গিৰীয়েকৰ কথা শুনি বজ্ৰপাত পৰা মানুহৰ দৰে মীৰা ঠাইতে নিথৰ হৈ বহি থাকিল। তাইৰ অনুভৱ হ'ল তীব্ৰ গতিত হাইৱেৰে দৌৰি ফুৰা ট্ৰাকবোৰ যেন তাইৰ দেহৰ ওপৰেৰেই চলি গৈছে। ট্ৰাকৰ চকাৰ তলত পৰি চাৰিওফালে ছেদেলি-ভেদেলি হৈ পৰা কোনো মৃত কুকুৰৰ দৰে তাইৰ দেহৰ হাড়-মঙহ-তেজবোৰ যেন চাৰিওফালে সিঁচৰতি হৈ পৰিল। দিনৰ দিনটো মীৰাই ক'তো এখন্তেকো শান্তিৰে কটাব নোৱাৰিলে। গিৰীয়েকৰ কথাবোৰে অনবৰতে তাইক খুচি-বিন্ধি থাকিল। নিজৰ চাকৰি ৰাখিবলৈ আজি গিৰীয়েকে তাইক শ্ৰীবাস্তৱৰ সৈতে শুবলৈ কৈছে, অথচ এইজন গিৰীয়েকেই সিদিনা বাছত আহোতে অজানিতে তাইৰ দেহত হাত লগা সহযাত্ৰী এজনক ধৰি কিলাবলৈহে বাকী ৰাখিছিল। মীৰাৰ হঠাৎ অনুভৱ হ'ল তাই যেন এটা ছাগলীলৈ ৰূপান্তৰিত হৈছে। ছাগলীটোক খুৱাই-বুৱাই বলিৰ বাবে উপযুক্ত কৰি তোলা হৈছে। বলি দিলে চৌধুৰীৰ চাকৰি ৰ'ব। বলিৰ তেজ খোৱা বিষয়াই জানো কাৰোবাৰ চাকৰি খাব পাৰে?

কথাবোৰ ভাবি ভাবি মীৰাৰ মূৰ গৰম হৈ গ'ল। গিৰীয়েকৰ ওপৰত তাইৰ ভীষণ খং উঠিল। এই কেইদিন সি ৰাধাৰ সৈতে শুইছে আৰু সেয়া সি গৰ্বেৰে কৈছে। ইচ্ছা কৰিলে তাই জানো শ্ৰীবাস্তৱৰ সৈতে শুব নোৱাৰে? তাইৰ জানো দেহত যৌৱন নাই? তাই জানো ধুনীয়া নহয়?

নাৰীৰ সাধাৰণ অনুভূতিৰেই মীৰাই বুজে, এই অৱস্থাত শ্ৰীবাস্তৱক অকণমান মৰম, অকণমান দুৰ্বলতা দেখুৱালেই শ্ৰীবাস্তৱ তাইৰ কাষ চাপি আহিব; কিন্তু তেতিয়া গিৰীয়েকটোৰ সৈতে তাইৰ কি পাৰ্থক্য থাকিব? তাই জানো গিৰীয়েকৰ চৰিত্ৰ ল'ব খোজে? শ্ৰদ্ধা, প্ৰেম, বিশ্বাসজনিত যৌন সম্পৰ্কৰ মূল্যয়েই বা কিমান?

আন্ধাৰ হোৱাৰ লগে লগে টোপনিৰ পৰা উঠি বেবিয়ে মীৰাক মাতিবলৈ ধৰিলে। মীৰাই জানে এইখিনি সময়ত শ্ৰীবাস্তৱ শোৱনি কোঠাতেই আছে। সেই কোঠাটোত সোমোৱাৰ আগতে মীৰাই সিদ্ধান্ত ল'লে। চৌধুৰীৰ বিষয়ে তাই শ্ৰীবাস্তৱক একো নকয়। একো অনুৰোধ নকৰে। চৌধুৰীয়ে নিজেই যেতিয়া তাইক গিৰীয়েক নথকা অকলশৰীয়া তিৰোতা বুলি পৰিচয় কৰাই দিব পাৰিছে, তেন্তে তাইনো গিৰীয়েক এটা থকা বুলি কোৱাৰ প্ৰয়োজন কি? সেইজন মানুহ নাথাকিলে তাই জানো মৰি যাব? সেইজন মানুহ নাথাকিলে তাই জানো চলিব নোৱাৰিব?

কথাবোৰ এনেদৰে ভাবি মীৰাই যেন কিছু সকাহ পালে। তাইৰ ভাব হ'ল আন্ধাৰৰ মাজতো তাই যেন লাহে লাহে চাৰিওফাল মনিব পৰা হৈছে।

মনোজ কুমাৰ গোস্বামী

খোজৰ শব্দ

অতনুৱে বাৰাণ্ডাত থিয় হৈ তাৰ বেডৰুমৰ খিৰিকীৰে দৃশ্যটো দেখিলে— তাৰ পত্নী বিপাশাক অনিৰ্বাণে চুমা খাইছে— খুব নিবিড় আলিংগনত আবদ্ধ দুয়ো। বিপাশাৰ হাতে অপ্ৰতিৰোধ্য বিৰংসাত অনিৰ্বাণৰ পিঠিত খামুচি ধৰিছে। লাহে লাহে অনিৰ্বাণে এহাতেৰে তাইক বেষ্টন কৰি আনিছে আৰু আনখন হাতে তাইৰ শৰীৰত ব্যাকুল হৈ কিবা বিচাৰি বিচাৰি ফুৰিছে।

বাৰাণ্ডাত কেইছেকেণ্ডমান ৰৈ অতনুৱে সেই দৃশ্যটো দেখিলে, আনকি খিৰিকীৰ পৰ্দা যে কোচোৰা আছে, দুৱাৰো যে মেলা, সেই লৈও সিহঁতৰ কোনো ভ্ৰূক্ষেপ নাই। দুয়ো যেন অন্য এক পৃথিৱীত নিমগ্ন। লাগে লাগে সন্তৰ্পণে অতনুৱে পিছুৱাই বাৰাণ্ডা পাৰ হৈ ছিৰিয়েদি নামি আহিল। ইফালে-সিফালে চাই যিমান পাৰি নিঃশব্দে সি গেটখন খুলি ৰাস্তাত উঠিলহি।

নিজৰ ঘৰৰ পৰাই এনেদৰে পলাতকৰ দৰে উভতি অহাটো হাস্যকৰ, অতনুৰ চৰিত্ৰৰ সৈতে সি খাপো নাখায়; কিন্তু ইয়াৰ সলনি অতনুৱে কেইটামান যুক্তিৰ সৃষ্টি কৰি ল'লে মনতে। স্কুটাৰখন তাৰ নতুন। ইঞ্জিনৰ শব্দ খুব কম; কিন্তু কিয় তাৰ জোতাৰ শব্দ নহ'ল? খোজৰ শব্দ বাৰাণ্ডায়েদি আগুৱাই অহা শুনা পালে হয়তো বিপাশা আৰু অনিৰ্বাণে এনে এটা পৰিস্থিতি সৃষ্টি নকৰিলেহেঁতেন। তদুপৰি হঠাৎ দুপৰীয়া আগতীয়াকৈ কোনো খবৰ নিদিয়াকৈ ঘৰলৈ আহিবলৈ অতনুৰনো কি প্ৰয়োজন আছিল? সাধাৰণতে অতনুৱে অফিচত মূৰ তুলিবলৈ সময় নাপায়, কিন্তু আজি চেটাৰ্জী ছুটীত থকাত জি এমে তাকেই ক'লে পি এন বি প্ৰেমেণ্টটোৰ খবৰ কৰি আহিবলৈ আৰু দুৰ্ভাগ্যবশতঃ অতনুৰ ঘৰটো হ'ল সেই বেংকলৈ যোৱা ৰাস্তাতে।

চিগাৰেট জ্বলাবলৈ গৈ সি দেখিলে জুইশলা বাঁহটোত কাঠি এডালো নাই। অগত্যা পাণ দোকানখনত ৰৈ সি চিগাৰেটটো জ্বলালে; কিন্তু ঘৰৰ সমুখৰ পাণ দোকানখনত এই সময়ত ৰৈ থকাটো অতনুৰ বাবে বৰ নিৰাপদ যেন নালাগিল। খৰ খোজেৰে সি ৰাস্তাটো পাৰ হৈ পাৰ্ক কৰি থোৱা স্কুটাৰখনত উঠিল।

নিজৰ পত্নীক যেতিয়া কোনো পৰপুৰুষৰ বাহুবন্ধনত দেখা যায়, তেতিয়া মানুহজনে কেনে আচৰণ কৰা উচিত? যদি দুয়ো পৰস্পৰ নিবিড় আলিংগনবদ্ধ হয় তেতিয়া? খুব

এটা বিভ্ৰান্তিকৰ পৰিস্থিতি নহয়নে? দুকাষৰ চলমান মহানগৰলৈ চাই সি প্ৰশ্ন কৰে নিজকে। আচলতে কি সি নাৰ্ভাছ, বিব্ৰত হৈ গৈছিল। কি কৰিব লাগিছিল সি, খুব সাংঘাতিক কিবা এটা? উন্মাদৰ দৰে? ক্ষোভ, অভিমান বা প্ৰতিহিংসা চৰিতাৰ্থ কৰিব লাগিছিল কিবা ধৰণে? তাৰ পত্নী বিপাশা আৰু তাৰ একান্ত বন্ধু অনিৰ্বাণৰ এই অবৈধ অন্তৰংগতা এজন ভদ্ৰ মানুহ হিচাপে সি কেনে ধৰণে লোৱা উচিত আছিল।

বিয়াৰ পাঁচ বছৰ পাৰ হৈ গ'ল সিহঁতৰ। বিপাশা ধুনীয়া— উগ্ৰ সুন্দৰী নহ'লেও তাইৰ শৰীৰ চাবুকৰ দৰে, চকু-মুখৰ উজ্জ্বলতা ম্লান পৰা নাই এতিয়াও। তাইৰ শৰীৰী আকৰ্ষণ হয়তো কোনোৱে অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰিব; কিন্তু এই যে বিপাশাই অনিৰ্বাণৰ পিঠিত খামুচি ধৰিছিল, ভয়ংকৰ আকুলতাৰে তাৰ ওঁঠত গুজি দিছিল তাইৰ ওঁঠ, অতনুৱে স্পষ্ট দেখিছিল তেতিয়া তাইৰ বুকু কি দ্ৰুত উঠা-নমা কৰিছিল, তৃপ্তিত চকু মুদি দিছিল তাই। এইবোৰ কি একেদিনাই ঘটিছে? এক ধীৰ নিশ্চিত প্ৰক্ৰিয়াৰেই কি এই সম্পূৰ্ণতাৰ সৃষ্টি হোৱা নাই?

ৰাস্তাৰ খেলিমেলি জনসমুদ্ৰৰ মাজেৰে অতনুৰ স্কুটাৰ দৌৰি গ'ল। অন্যমনস্ক সি। পিছফালৰ এখন গাড়ীয়ে অভাৰটেক কৰাৰ বাবে বাৰে বাৰে হৰ্ণ দি থকা সি যেন শুনিও শুনা নাপালে। ওঁঠৰ মাজত থকা চিগাৰেটটোত শেষ টান মাৰি দলিয়াই দিলে অতনুৱে। বিপৰীত পিনৰ পৰা অহা ৰতাহছাটি তাৰ মুখত। চিটি বাছ ষ্ট'পটোত দুখন বাছ অগা-ডেৱাকৈ আছে, কেইটামান হ'কাৰৰ বিৰক্তিৰ তৎপৰতা, ৰাস্তাৰ কাষৰ ফিল্ডখনত ভ্ৰাম্যমাণ থিয়েটাৰে তম্বু তৰিছে, এক চমক হিন্দী গান তাৰ উগ্ৰ বাজানাসহ উৰি আহিল, সন্মুখৰ চাৰিআলিটোৰে হঠাৎ চাইৰেণ বজাই দুখন ফায়াৰ বিগ্ৰেডৰ গাড়ী, হয়তো ক'ৰবাত জুই জ্বলিছে....।

কেতিয়া আৰম্ভ হ'ল এইবোৰ? বহু বছৰ ধৰি বিপাশাক জানে অতনুৱে, স্বামী হিচাপেই নহয়, বন্ধু, প্ৰেমিক আদি বিভিন্ন ধৰণেও। বাহিৰত তাইৰ কঠিন আবৰণৰ দৰে যি ব্যক্তিত্ব সেই ব্যক্তিত্ব ভেদি খুব সহজে যে কোনোবা এজনে তাইক আবেগিক কৰি তুলিব পাৰে বুলি অতনুৱে নাভাবে। অতনুৱে যিমানদূৰ জানে তাৰ সৈতে বিপাশা সুখী, তৃপ্ত- শাৰীৰিক আৰু মানসিকভাৱে। বুৰঞ্জীত এম এ কৰি তাই 'দি ইণ্ডিয়ান মিড্‌ল ক্লাছ, ডেৱাৰ গ্ৰথ ইন মডাৰ্ণ টাইমছ'ক লৈ ৰিচাৰ্ছ আৰম্ভ কৰিছে। খুব পৰিকল্পিতভাৱে সিহঁতে সন্তান জন্ম দিয়া নাই আৰু ঠিক কৰিছে যে বিপাশাৰ থেছিছ কমপ্লিট হোৱাৰ পিছতেই...। তেন্তে কেতিয়া আৰম্ভ হ'ল এইবোৰ? অনিৰ্বাণ তাৰ ঘৰলৈ অহা আজি ডেৰ মাহো হোৱা নাই। ইয়াৰ আগেয়ে আনকি বিপাশাই তাক চিনিয়েই নাপাইছিল। আনকি এদিন খুব সন্দেহ আৰু ঈষৎ বিৰক্তি মিশ্ৰিত সুৰেৰে বিপাশাই অতনুক সুধিছিল— অনিৰ্বাণ থাকিবই নেকি এনেকৈ? সিহঁতৰ ঘৰত?

তুমি যেনেকৈ অনিৰ্বাণক দেখিছা সি ঠিক তেনেকুৱা নহয়।

বিপাশাই ভ্ৰূকুটিৰে হাঁহে— কেনেকুৱা?

খুব ব্ৰিলিয়েণ্ট ল'ৰা আছিল সি জানা, প্ৰি-ইউনিভাৰ্ছিটিত ষ্টেণ্ড কৰিছিল। আমি

যেতিয়া কলেজত ক্ৰিকেট, বন্ধু-বান্ধৱী, চিনেমা কৰ্চ লৈ মগ্ন তেতিয়াই সি মাৰ্ক্স আৰু লেনিন লৈ ব্যস্ত আছিল। আমিতো তাৰ সৈতে কথা পাতিবলৈকে ভয় কৰিছিলো। তেতিয়াই দেখিছিলো গাঁৱে-ভূঞে গৈ সি সংগঠনৰ কামত নিবিষ্ট, সমদল বিক্ষোভৰ সন্মুখৰ শাৰীতে সি আৰু এদিন বোমা বিস্ফোৰণৰ কেচত পৰি অনিৰ্বাণ জেলৰ ভিতৰতে সোমাই গ'ল।

বিপাশা অকণো বিস্মিত নহ'ল। সেইবোৰ ৰোমাণ্টিকতা এসময়ত সকলোৰে জীৱনত আহে, তাইৰ মাতত তেতিয়া শ্লেষ। আৰু এসময়ত মোহভংগ, ফ্ৰাষ্টেচন। এতিয়া পিছে কি অৱস্থা তোমাৰ সেই বিপ্লৱী বন্ধুৰ? তোমাক চাকৰি এটা মেনেজ কৰি দিয়াৰ কথা কোৱা নাইনে? বা বিজনেছৰ কাৰণে কিবা এটা কালেকচনৰ কথা?

অতনুৱে ম্লানভাৱে হাঁহিলে। তাৰ পিছত ক'লে— শুনা, ওচৰলৈ আহা। অনিৰ্বাণ শোৱা নাই এতিয়াও। সি বিপাশাৰ মুখখন তাৰ লোমশ বুকুৰ মাজলৈ টানি আনে, যেন তাইক অভয় দিয়ে। তাৰ পিছত মাতটো সৰুকৈ তাইৰ কাণৰ কাষত সি কয় অনিৰ্বাণ এতিয়াও ৱাণ্টেড। ৰাজ্যখনত এক্সট্ৰিমিষ্ট আৰ্গেনাইজেছনটোৰ এজন শীৰ্ষ পৰ্যায়ৰ নেতা সি, তাৰ জীৱনৰ ওপৰত বহু হাজাৰ টকাৰ পুৰস্কাৰ ঘোষণা কৰিছে চৰকাৰে। ইতিমধ্যে সিহঁতৰ সংগঠন ভাগি গৈছে, বহুতে বিশ্বাসঘাতকতা কৰিছে, বহুতে ছাৰেণ্ডাৰ কৰিছে, এইপৰ্যন্ত বহু বছৰ অনিৰ্বাণ আণ্ডাৰগ্ৰাউণ্ড হৈ আছে। খুব বিপজ্জনক অনিশ্চয়তাৰ মাজত তাৰ জীৱন...

অতনু আচৰিত হ'ল যে ইমানখিনি কোৱাৰ পিছতো বিপাশা চমকি নুঠিল। তাইৰ বুকুক আগৰ দৰেই শান্ত, নিৰুদ্বেগ। এখন দেৱালৰ সিপাৰে। সিটো ৰুমত এনে এটা বিপজ্জনক মানুহ আছে, তাক তাই প্ৰায় উপেক্ষায়েই কৰিলে। আনকি এদিন যেতিয়া বাথৰুমত অনিৰ্বাণ সোমাইছিল গা ধোৱাৰ বাবে, অতনুৱে তাইক অনিৰ্বাণ শোৱা কোঠাটোলৈ মাতি আনি বিছনাৰ তুলিখন দাঙি দেখুৱাইছিল— চোৱা এইটো। সৰু কিন্তু মাৰাত্মক। বিদেশী ৰিভলভাৰ এটা—ভিতৰত গুলী ভৰ্তি।

নতুনকৈ কিনি অনা অন্তৰ্বাস এটা চাবলৈ যিমান সময় ল'ব তাতকৈ কম সময় ৰিভলভাৰটোলৈ চালে বিপাশাই। তাৰ পিছত তাইৰ সেই চিৰপৰিচিত অৱজ্ঞা, আজিকালিনো এইবোৰ কাৰ হাতত নাথাকে, স্কুল-কলেজৰ ল'ৰাৰ হাততো....।

আচলতে সহজে নিজৰ আৱেগ-অনুভূতিৰ বহিঃপ্ৰকাশ হ'বলৈ নিদিয়ে বিপাশাই। ইমান দিন অনিৰ্বাণ সিহঁতৰ ঘৰতে আছে, তেতিয়াওতো তাইৰ প্ৰতি কৌতূহল, উৎসুক্য অতনুৱে দেখা নাছিল। আনকি এদিন নিশা হঠাৎ তাই অতনুৰ বুকুত মূৰ থৈ কৈছিল— মোৰ এইবোৰ ভাল নালাগে?

: কি? কোনবোৰ?

: এই যে ঘৰটোত আৰু এটা মানুহ! তৃতীয় এটা মানুহ। মোৰ ভাল নালাগে।

: আহ-হা, যিমান পাৰি নিজৰ মাতটো সৰু কৰি অতনুৱে কয়, তাৰ কথাওতো ভাবা। গোটেই জীৱন সি দেশ-সমাজৰ বাবে কিমান ছেক্ৰিফাইজ কৰি গ'ল, সেইটোও ভাবাচোন। এইবোৰ কি কাৰ বাবে কৰি গ'ল?

বিপাশাই কোনো উত্তৰ নিদিয়ে। তাইৰ ওঁঠৰ কোণত সেই অৱজ্ঞা আৰু প্ৰেম মিশ্ৰিত হাঁহি। সেই ওঁঠৰ ওপৰতেই আলফুলে চুমা খাই অতনুৱে। তাইৰ আলুলায়িত চুলিৰ মাজেৰে আগবাঢ়ি আহে তাৰ আঙুলি...

হঠাৎ সি দেখে স্তব্ধ হৈ গৈছে দুকাষৰ চলমান মহানগৰী। জন্ম নিয়ন্ত্ৰকৰ প্ৰকাণ্ড হৰ্ডিংখন, ড্ৰাই ক্লিনাৰ্ছখনৰ চাইনবোৰ্ডখন ৰৈ গৈছে তাৰ ওচৰত। অতনু তাৰ অফিচ আহি পাইছেহি।

নিজৰ টেবুলত আচ্ছন্নৰ দৰে বহি থাকিল অতনু। খিৰিকীৰে এচমকা ৰ'দ আহি তাৰ টেবুলত পৰিছে। হাতৰ আঙুলিবোৰৰ ছাঁৰে সি নক্সা বনোৱাৰ চেষ্টা কৰিলে। কাষৰ টেবুলৰ সেনাপতিৰ বিৰলকেশ মূৰটোত ৰ'দ পৰি ছিটিকিছে, অন্য দিনা হোৱাহেঁতেন ই এটা কৌতুকময় পৰিৱেশৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰিলেহেঁতেন; কিন্তু আজি অতনু আত্মমগ্ন হৈ থাকিল। বাৰে বাৰে একেটা প্ৰশ্নয়েই ঘূৰি ঘূৰি তাৰ মনলৈ আহিল, কেতিয়া কেনেকৈ কিয় এইবোৰ আৰম্ভ হ'ল?

অনিৰ্বাণতকৈ সি দস্তুৰমত সু-স্বাস্থ্যৰ, সুন্দৰ মানুহ। সি ইণ্টেলিজেণ্ট, চাক্‌ছেছফুল, অন্ততঃ অনিৰ্বাণতকৈ সফল মানুহ। আঠ বছৰ হৈছে চাকৰি কৰা, ইয়াৰ মাজতে সি মাটি কিনিছে, ঘৰ বনাইছে, বাহিৰা পইচা আছে, পুৰণি স্কুটাৰখন বেচিছে নতুন এখন লৈছে আৰু গাড়ী এখন কিনাৰ কথাও ভাবিছে। আৰু অনিৰ্বাণতো এটা ব্যৰ্থ বিপ্লৱী, হয়তো অলপ বেছি ৰোমাণ্টিকো। তাৰ স্বাস্থ্য ভাঙি গৈছে, গালৰ হনু ওলাই গৈছে, সাংঘাতিক অনিশ্চয়তাৰ সন্মুখত লগৰ বহু পুলিচৰ গুলিত মৰিছে, কোনে কেতিয়া বিশ্বাসঘাতকতা কৰে ঠিক নাই, সংগঠন যিদৰে থানবান হৈ গৈছে হয়তো ৰি-অৰ্গেনাইজ কৰিব পৰা নাযাব।

জি এমে তাক বিচাৰিছে। পিয়নটোৱে আহি কৈ গ'ল। ৰুমটোৰ পৰা ওলাই যাবলৈ লৈ দুৱাৰমুখত ৰৈ অতনুৱে সেনাপতিক উদ্দেশ্যি ক'লে, মন কৰিবচোন মোৰ খোজৰ শব্দ হয়নে নহয়। তাৰ পিছত সি গপগপাই বাৰাণ্ডাৰে গৈ থাকিল। জি এমৰ ওচৰৰ পৰা উভতি আহি নিজৰ চকীত বহিবলৈ লৈ অতনুৱে প্ৰশ্নসূচক ভংগীৰে সেনাপতিলৈ চালে।

নাই— সেনাপতিয়ে ছছমাযোৰ খুলি পাঞ্জাৰীটোৰ আগেৰে মোহাৰিলে, আপোনাৰ খোজৰ শব্দ নহয়, একদম নহয়।

ঃ কিয়?

ঃ কি জানো। কোনো কোনো মানুহৰ খোজৰ শব্দ নহয়।

ঃ কিন্তু সেইবুলি মোৰ খোজৰ শব্দ কিয় নহ'ব? অতনু উত্তেজিত হৈ পৰে, আপুনি জানেনে মোৰ ওজন ছিক্সটি এইট কেজি, ৰেগুলাৰ এক্সাৰচাইজ কৰো। আপুনি জানেনে আগেয়ে যেতিয়া ক্ৰিকেট খেলিছিলো, বলিং ৰাণ আপত মোৰ দৌৰৰ শব্দ শুনি বেটছমেন কঁপি উঠিছিল।

সেনাপতিয়ে কোনো উত্তৰ নিদিয়ে। মাথোঁ মূৰ দুপিয়ায়। তেওঁ কম কথাৰ মানুহ।

বহু সময় ভাবি অতনুৱে নিজেও বুজিলে সঁচাকৈ আজি আৰু তাৰ খোজৰ শব্দ নুশুনি। সেই যে আজি প্ৰায় দুমাহ আগেয়ে সি অনিৰ্বাণক লগ পাইছিল সন্ধিয়া সময়ত চিটি

বাছ ষ্টপত। অনিৰ্বাণক চিনি পাওঁতে অতনুৰ মুহূৰ্তৰ এক সূক্ষ্ম ভগ্নাংশও নালাগিছিল, অনিৰ্বাণৰ চকুত ছদ্মা, গাত স্কাৰ্ফৰ দৰে এখন কাপোৰ মেৰিয়াই লৈছে সি। ষ্টপটোৰ অপেক্ষাকৃত মানুহবোৰৰ পৰা কিছু আঁতৰত সি বৈ আছে। অতনু তাৰ ওচৰলৈ আহিছিল পিছফালৰ পৰা, তাৰ পিঠিত এখন হাত থৈ সি কৈছিল, অনিৰ্বাণ নহয়নে?

অতনুৱে দেখিছিল বিদ্যুৎস্পৃষ্ট হোৱাৰ দৰে চমকি উঠিছিল অনিৰ্বাণ। তাৰ পিছত যেতিয়া অতনুকো সি চিনিব পাৰিলে তেতিয়াহে তাৰ মুখত দেখা গ'ল স্বস্তি। সেইদিনাই অতনুৰ সৈতে অনিৰ্বাণ আহিছিল তাৰ ঘৰলৈ। সেয়াই আৰম্ভণি।

কিন্তু অনিৰ্বাণৰ সেই চমকি উঠা, সন্ত্ৰস্ত মুখ আজিও মনত আছে অতনুৰ। এৰা, সেইদিনাও তাৰ খোজৰ শব্দ হোৱা নাছিল। হোৱা হ'লে এনেদৰে উচপ খাই নুঠিলেহেঁতেন সি।

সন্ধিয়া কিছু পলমকৈ অতনু ঘৰলৈ আহিল। সকলো স্বাভাৱিক, যেন ক'তো একো হোৱা নাছিল। ডাইনিং টেবুলত অনিৰ্বাণে ক'লে দুদিনমানৰ বাবে সি নাথাকিব। জৰুৰী কাম এটাত এফালে যাব লাগিব। তাৰ পিছত ক'লে যে বিপাশাই বনোৱা ভাতৰ বাদে আন ঠাইত খোৱাত তাৰ ৰুচি নোহোৱা হৈছে। তেতিয়াও অতনুৱে আঁৰ চকুৰে চাই দেখিলে যে বিপাশাই অবিশ্বাস উদাসীনতাৰে এটা নেমু টেঙা কাটি চাৰিভাগ কৰিছে। আনকি অনিৰ্বাণে সদায়ে কৰাৰ দৰে বুৰ্জোৱা, মিডল ক্লাছ চেণ্টিমেণ্টক টানি আনি দুই-এটা কৌতুকো কৰিলে।

ৰাতি বিপাশাৰ শৰীৰৰ স্পৰ্শত শুই অতনুৱে ভাবিলে কেনেকৈ তাই ইমান স্বাভাৱিক হৈ থাকে। ই কি অভিনয়? অন্তৰ্মুখিতা? কি বিশ্বাসেৰে সি তাইৰ ওঁঠত সেই অন্তৰংগতাৰে চুমা খাব, যি ওঁঠ এতিয়াও অনিৰ্বাণৰ শৰীৰৰ উমেৰে উষ্ণ? এইবোৰ দুখে অতনুক পীড়িত কৰিব লাগিছিল; কিন্তু বুকুৰ ক'ৰবাত আন এক বেদনাই খোঁচ-বিন্ধা কৰি থাকিল। তাৰ যে খোজৰ শব্দ নহয়!

অনিৰ্বাণ দুদিনমানৰ বাবে আঁতৰি গ'ল। তাৰ গন্তব্য কি, লক্ষ্য কি অতনুৱে নাজানে। কেতিয়াও বুজাৰ চেষ্টা কৰা নাই। অনিৰ্বাণে যিখিনি জনাইছে সেইখিনিয়েই অতনুৰ বাবে যথেষ্ট। হয়তো সেইবাবেই তাৰ ঘৰখন অনিৰ্বাণৰ এক নিৰ্ভৰযোগ্য নিৰুদ্ৰৱ শ্বেলটাৰ। মাজে মাজে এইদৰে অনিৰ্বাণ নাইকিয়া হয়, অতনুৱে জানে সি প্ৰাণপণে চেষ্টা কৰিছে সংগঠনটো পুনৰুজ্জীৱিত কৰাত; কিন্তু খুবেই নিঃসংগ সি, হয়তো সি সফল হোৱাৰ কোনো আশা নাই।

তাৰ পিছত এদিন শীতৰ শেষৰ এক পুৱা বাৰাণ্ডাত হ'কাৰে দলিয়াই যোৱা বাতৰি কাকতখনত অতনুৱে নিউজটো পঢ়িলে। যোৱা সন্ধিয়া নামনি অসমৰ এটা অখ্যাত ৰে'ল ষ্টেচনত পুলিচৰ গুলীত ঘটনাস্থলীতে নিহত হ'ল অনিৰ্বাণ দত্ত ওৰফে....। তেওঁৰ হাতৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰা হৈছে এটা বিদেশী ৰিভলভাৰ। বাতৰিটো ষ্টাফ ৰিপ'ৰ্টাৰে পৰিৱেশন কৰা। বহু সময় বাতৰি কাকতখন ধৰি থৰ হৈ ৰ'ল সি।

পুৱা খুব ব্যস্ত হৈ থাকে বিপাশা। অতনুক অফিচলৈ উলিয়াই দিয়ে। অলপ পঢ়া-

শুনাও কৰে। বাতৰি কাকতখন পুৰাই পঢ়াৰ সময় নাপায় তাই।

ঃ বেয়া খবৰ এটা আছে হে।

সি সন্তৰ্পণে কমত সোমাই আহি ক'লে। বিপাশাই তাৰ চোলা এটাকেই ইস্ত্ৰি কৰি আছিল। 'খুব বেয়া খবৰ।'

ঃ কি হ'ল ?

ঃ অনিৰ্বাণ মৰিল। পুলিচে গুলীয়াই মাৰিলে ধনেশপাৰা ৰে'ল ষ্টেচনত। কালি ।

সি খুব সাৱধানেৰে তাইৰ প্ৰতিক্ৰিয়া লক্ষ্য কৰিলে। ইস্ত্ৰিৰ ছুইছটো অফ্ কৰিলে তাই।

ঃ মই ভয় কৰিছিলোৱেই এনেকুৱা কিবা এটা ঘটিব বুলি। অতনুৱে আকৌ ক'লে।

ঃ তোমাৰ একো সমস্যা নহয়তো। নিৰ্মম কঠিন শুনা গ'ল তাইৰ কণ্ঠস্বৰ।

ঃ নাই কিবা ক্লু পোৱা হ'লে পুলিচে ইমান সময়ে হায়ৰাণ কৰি গ'লহেঁতেন। সি আছিল অকলে, অন দ্য স্পট মৰিছে।

লাহে লাহে বিস্ময় আৰু হতাশাই গ্ৰাস কৰি আনে অতনুক। কিয় তাই সামান্য আবেগো, অকণমান দুখো প্ৰকাশ নকৰিলে। সেইখিনি দুখ প্ৰকাশক সি মাইণ্ড নকৰিলেহেঁতেন, ক্ষমা কৰি দিলেহেঁতেন উদাৰতাৰে। তাই সাধাৰণতে দিয়াৰ দৰে তাক ভাত বাঢ়ি দিলে, টিফিন কেৰিয়াৰটো সাজু কৰি দিলে। আনকি তাই বাতৰি কাকতখন মেলি নিউজটো নিজে এবাৰ পঢ়িও নাচালে।

অফিচলৈ বুলি ওলাল অতনু। আইনাত নিজৰ মুখ চালে, প্ৰায় স্বাভাৱিক। সদায় কোৱাৰ দৰে বিপাশাই তাক কৈ গ'ল, সোনকালে আহিবাচোন অলপ।

পদূলিৰ গেটখন জপাই ৰাস্তাত উঠিবলৈ লৈ অতনুৱে ভাবিলে, এৰা সন্ধিয়া অলপ বিপাশাক লৈ ওলাই যোৱাই ভাল হ'ব। চিনেমা এখন চাব, কোনোবা এখন ৰেস্তোৰাঁলৈ যাব। সেই কথাটোকে তাইক লৈ যাবলৈ উভতি আকৌ বাৰাণ্ডাত উঠিলহি সি, সন্মুখৰ দুৱাৰখন খোলাই আছে। বেডৰুমত বিপাশা।

বিছনাত পৰি আছে তলমূৰকৈ, চুলি আউলি-বাউলি, হাতেৰে নিউজ পেপাৰখন খামুচি ধৰি বুকুৰ মাজত সুমুৱাই লৈছে তাই। বান্ধোনহীন কান্দোনত তাইৰ শৰীৰ কঁপি কঁপি উঠিছে, লাহে লাহে বুকু ভঙা আৰ্তনাদৰ দৰে বিকট এক শব্দই কমটো কঁপাই তুলিছে।

সি তাইৰ ওচৰত থিয় হ'ল। বিভ্ৰান্ত, বিপৰ্যস্ত।

ঃ বিপাশা ?

তাই তাৰ মাত শুনা নাপালে। সি তাইৰ উদং পিঠিত হাত থয় আলফুলে, বিপাশা!

লাহে লাহে তাই অতনুৰ পিনে চায়। তাইৰ সেই নিস্পৃহতা নাই। কি ভয়ংকৰ পৰিৱৰ্তন হৈছে তাইৰ মুখত। আলুলায়িত চুলি, গালত চকুপানীৰ দাগ, কাপোৰ-কানি অবিন্যস্ত। গোটেই জীৱন যে সি তাইক এনে ৰূপত দেখা নাই।

অতনুৱে তাইক বুকুলৈ চপাই অনাৰ চেষ্টা কৰে। ছুঁৰি বিপাশা। ইট কাণ্ট বি হেল্পড্।

ন' ন' ন' ন'। উন্মাদৰ দৰে তাই চিঞৰি উঠে। তাক প্ৰকাণ্ড শক্তিৰে ঠেলি পঠাই তাইৰ পৰা আঁতৰালে। আই হেইট ইউ! আই হেইট ইউ।

অসহায়ৰ দৰে সি তাইলৈ চাই ৰয়। কি দোষ তাৰ?

ঃ মই ঘিণ কৰো তোমাক। নুচুবা মোক। বিপাশাই নিৰ্মমতাৰে কৈ উঠে। — মই ঘিণ কৰো তোমাক।

স্থানুৰ দৰে অতনু বৈ যায়। কিয়? কি হ'ল? কি দোষ মোৰ?

ঃ তোমাৰ খোজৰ শব্দ নহয়। ক্ৰুৰ, নৃশংসভাৱে বিপাশাই আকৌ উচ্চাৰণ কৰে; তোমাৰ খোজৰ শব্দ নহয়।

অতনু স্থানু হৈ ৰ'ল। পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ নীৰৱতম এটা মুহূৰ্ত কোঠাটোত ওলমি থাকিল।

অনুৰাধা শৰ্মাপূজাৰী

চিহ্ন

জয়ন্ত গোহাঁইৰ উদাস দৃষ্টি আৰু মলিন মুখখন দেখি কোনেও একো সুধিবলৈ সাহস কৰা নাই। কোঠালিটোত থমথমীয়া এটা পৰিবেশ। মাজে মাজে পুৰুষ আৰু নাৰীৰ মিশ্ৰিত গুণগুণনি। শব্দই যেন থন্ থন্‌কৈ ভাঙি পেলাব মৌনতাৰ আইনাখন। বেছিভাগ মানুহেই ফুচফুচাই কথা পাতিছে, কোনোবাই তাৰ মাজতে গৈ জয়ন্ত গোহাঁইক সুধিছে— একাপ ৰঙা চাহ খাবনে? খাওকচোন। গোহাঁয়ে মূৰ লৰাইছে সোঁৱে-বাৱেঁ, অৰ্থাৎ নাখায়। কি মাৰাত্মক খবৰ, এনে হোৱাটোৱেই স্বাভাৱিক। মানুহজনে চাকৰিৰ পৰা অৱসৰ লোৱাৰ মাত্ৰ এমাহ হৈছে। এই প্ৰকাণ্ড ঘৰখনত থাকিবলৈ মানুহেই নাই, দুটা সন্তানৰ ছোৱালী মমীৰ বিয়া হৈ গৈছে দুবছৰ আগেয়ে। থাকে বাংগালোৰত, গিৰীয়েকৰ সৈতে। ল'ৰা মন ছোৱালীজনীতকৈ বহু পিছত হোৱা। প্ৰায় দহ বছৰৰ সি সৰু ছোৱালীজনীতকৈ। মনে আই আই টি খড়্গপুৰত পঢ়ি আছে। পাছ কৰি ওলাবলৈ আৰু এবছৰ বাকী। দুয়োটালৈকে খবৰ দিয়া হৈছে। জয়ন্ত গোহাঁইৰ হাই ব্লাড প্ৰেছাৰ। জয়ন্ত গোহাঁইৰ গম্ভীৰ মলিন মুখ দেখি কথাবোৰ ভালকৈ কোনেও সুধিব পৰা নাই। অথচ গোট খোৱা মানুহখিনিৰ মনত তীব্ৰ কৌতুহল আৰু উত্তেজনা বিৰাজমান। প্ৰত্যেকে ড্ৰয়িংৰুমত বিৰাজমান গোহাঁই দম্পতীৰ লেমিনেছন আৰু কৰা ফটো দুখনলৈ এবাৰ চাইছে আৰ ফুচফুচাই কথা পাতিছে। এখন ফটো বিবাহৰ পাছত তোলা। ক'লা-বগা। গোহাঁই আৰু মিছেছ গোহাঁইৰ চেহেৰা এতিয়াৰ সৈতে একেবাৰে নিমিলে। একোজন মানুহৰ অতীতটো কিমান ফৰকাল আৰু সতেজ হ'ব পাৰে এই ক'লা-বগা ফটোখনেই প্ৰমাণ। গোহাঁইৰ এলবাৰ্ট ষ্টাইলৰ চুলি। মিছেছ গোহাঁইৰ 'সংগম' ছবিখনৰ বৈজয়ন্তীমালাৰ দৰে সন্মুখত ঢৌ উঠা চুলিৰ ফেছন। সামান্য ওৰণি এখনো আছে। দুয়োজনৰ নিৰ্মল আনন্দভৰা মুখ। জীয়া জীয়া টাট্‌কা। দুয়ো দুয়োজনৰ বাবেই যেন জন্ম লৈছিল— ঠিক তেনে এটা তৃপ্তিৰ হাঁহি দুয়োৰে মুখত বিৰাজমান। এনে হোৱাটোৱেই স্বাভাৱিক কথা। গোহাঁয়ে পুৰণি কথা ওলালেই মিছেছ লীনা গোহাঁইক পলুৱাই অনাৰ ৰোমাঞ্চকৰ কথা মানুহক কয়। লীনা গোহাঁই পূৰ্বে আছিল লীনা গোস্বামী। কলেজত গোহাঁই দুবছৰ ছিনিয়ৰ। লীনাই গান গাইছিল, জয়ন্তই একো নকৰিছিল। জয়ন্তহঁতৰ এটা অঘাইটং ফাইল আছিল। লীনাক এবাৰ গান গোৱাৰ সময়ত চিএৰি নাৰ্ভাছ কৰাই দিছিল জয়ন্ত গোহাঁইহঁতে। তাই গাবলৈ এৰি কান্দি দিছিল। পিছত কিয় জানো জয়ন্তৰ

বেয়া লাগি ক্ষমা খুজিছিল। সেয়াই চিনাকি, তাৰ পাছত প্ৰেম। ঘৰত তুমুল যুদ্ধ হ'ল, জয়ন্তলৈ লীনাক বিয়া নিদিয়ে। লীনাহঁতৰ ককাদেউতাকহঁতৰ সত্ৰ আছে। বংশ-মৰ্যাদাক এইদৰে কালিমা সানিব নোৱাৰে। জয়ন্ত গোঁহায়ে এ চি এছ দিলে। টেক্স ইন্সপেক্টৰ হ'ল আৰু এদিন লীনাক হিন্দী চিনেমাত দেখাৰ দৰে পলুৱাই নি এজন বন্ধুৰ ঘৰত ৰাখিলেগৈ। কৰ্ট মেৰেজ কৰি জয়ন্ত গোহাঁই সস্ত্ৰীক লীনাহঁতৰ ঘৰলৈ গ'ল; কিন্তু লীনাৰ দেউতাকে ঘৰৰ পৰা বাহিৰ কৰি দিলে। ক'লা-বগা পুৰণি ফটোখনত জয়ন্ত গোহাঁই আৰু লীনা গোহাঁইৰ মুখ দুখন দেখিলেই বুজিব পাৰি, প্ৰেমৰ যুদ্ধ জয়ৰ তৃপ্তিৰ আভা চেহেৰাত কেনেকৈ প্ৰকাশ পায়। আনখন ফটো গোহাঁই দম্পতীৰ মধ্যবয়সৰ। যৌৱনৰ উত্তাল উন্মাদনাৰ সাগৰত হাজাৰ স্নান কৰাৰ পিছত যি অৱসাদ আহে তেনেকুৱাই লীনা গোহাঁইৰ মুখখন। গোহাঁইৰ মুখখন ভাবলেশহীন। জীয়েক মমীৰ বয়স ন-দহ বছৰমান হ'ব। তাই মাক-দেউতাকৰ মাজত বহি জবৰদস্ত হাঁহি এটা মাৰিছে। বোধহয় ফটোগ্ৰাফাৰে সেই সময়ত কৈছিল 'স্মাইল-স্মাইল...'। লীনা গোহাঁয়ে হাঁহিবলৈ যত্ন কৰিছে। জয়ন্ত গোহাঁইৰ হাঁহি নুফুটিল। এজন দায়িত্ববান পিতৃ আৰু স্বামীৰ দৰে তেওঁৰ গম্ভীৰ মুখ। মানুহবোৰে ড্ৰয়িং ৰুমৰ সেই বিশেষ ফটো দুখন বাৰে বাৰে চাইছে আৰু হুমুনিয়াহ কাঢ়িছে। এটা অস্বস্তিকৰ পৰিৱেশ।

ঠিক তেনেতে ধুমুহাৰ গতিৰে কোঠালিটোলৈ সোমাই আহিল অজিত দত্ত। মানুহবোৰে স্বস্তিৰ নিশ্বাস পেলালে। সকলোৱেই জানে, জয়ন্ত গোঁহাই আৰু অজিত দত্ত কেৱল বিভিন্ন বন্ধুৱেই নহয়, জয়ন্ত গোহাঁইৰ দৰে আঁকোৰগোজ মানুহ এজনক অজিত দত্তইহে বহু কথাত সৈমান কৰাব পাৰে। লীনাক পলুৱাই আনি লুকুৱাই ৰাখিছিল অজিত দত্তৰ ঘৰতে। এই সুদীৰ্ঘ দিনৰ বন্ধুত্ব আজিও বৰ্তি আছে দুয়োজনৰ মাজত। অজিত দত্তও মাত্ৰ পোন্ধৰ দিনৰ আগতে স্থানীয় কলেজখনৰ পৰা প্ৰিঞ্চিপাল হৈ অৱসৰ গ্ৰহণ কৰিছে। পূৰ্বৰ চুক্তিমতেই গোহাঁই আৰু দত্তই একেখন চহৰতে থকাৰ পৰিকল্পনা কৰিছিল। সেইমতেই সকলো হ'ল। বৃদ্ধ বয়সত বন্ধুত্বই আশ্ৰয়, সেই কথা গোহাঁই আৰু দত্তই বিশ্বাস কৰিছিল বাবেই মাত্ৰ এক কিলোমিটাৰ দূৰত্বতে দুয়োৰে ঘৰ হ'ল। দত্তৰ জীৱন গোহাঁইৰ দৰে সৰল ৰেখাত নগ'ল। উত্থান-পতন বহু ঘটিল। দত্তৰ প্ৰথমা পত্নী ৰেখাৰ সৈতে বিবাহৰ দুবছৰৰ ভিতৰতে ডিভোৰ্চ হ'ল। সেই সময়তে গোহাঁইহঁত ডিব্ৰুগড়ত থাকে। দত্ত গুৱাহাটীত। দত্তৰ পৰা জনামতে দত্তৰ পত্নী ৰেখা অত্যন্ত সন্দেহপ্ৰৱণ আৰু নিষ্ঠুৰ। ৰেখাৰ খং উঠিলে দত্তক প্ৰহাৰ কৰে আৰু চুবুৰীয়াই শুনাকৈ বাৰাণ্ডালৈ ওলাই অশ্লীল গালি-গালাজ পাৰে। দত্ত সংগীতপ্ৰিয় আৰু অধ্যয়ন কৰি ভালপোৱা মানুহ। এবাৰ খঙতে ৰেখাই দত্তৰ কিতাপবোৰ জুই লগাই দিয়ে, তেওঁৰ মৰমৰ ভায়'লিনখন ভাঙি টুকুৰা-টুকুৰ কৰিলে। সেই ঘটনাৰ পিছতে ডিভোৰ্চৰ সিদ্ধান্ত ল'লে দত্তই। জয়ন্ত গোহাঁয়ে কথাবোৰ শুনি অজিত দত্তক বুজাইছিল যে এইবোৰ ঘটনাত ডিভোৰ্চ দিব নালাগে। ভায়'লিন এখন কিনি অনাটো কি ডাঙৰ কথা? আৰু কিতাপ? সেইবোৰ বজাৰত বিচাৰিলেই আকৌ পাব। এনেকুৱা পৃথিৱীত কি কিতাপ থাকিব পাৰে যে সেইখন নহ'লে জীৱন বৰবাদ হৈ যাব। নাই নাই আৰু। আৰু আহিল

ঘৈণীৰ কথা। তেনেকুৱা মূৰ্তি দেখুৱালে দুই চৰ লগাই দিলেই ঠাণ্ডা হৈ যায়। সহ্য কৰিলেহে লাই পায়। জয়ন্তৰ কথা শুনি অজিত দত্তই মুখ টিপি হাঁহে।

জয়ন্ত গোহাঁই আৰু অজিত দত্ত দুয়োৰে অদ্ভুত বিপৰীতমুখী চৰিত্ৰ; অথচ দুয়ো দুয়োৰে অভিন্ন বন্ধু। জয়ন্ত গোহাঁইৰ মতে মদে-ভাতে খাই স্ফূৰ্তি-তামাচা কৰি থাকিব পাৰিলেই জীৱনত একোৰে দৰকাৰ নাই। ল'ৰা-ছোৱালীক আৰু পত্নীক দুখত পৰিবলৈ নিদিয়াকৈ ৰখাটো ঘৰৰ মুখিয়াল পুৰুষজনৰ কৰ্তব্য। পৰিয়ালটোৰ সুখ-স্বাচ্ছন্দ্য আৰু খানা-পিনাৰ বাহিৰে যিবোৰ মানুহে আন বস্তুলৈ হাবিয়াস কৰে, তেনে মানুহেই অসুখী হয়। দত্তৰ ডিভোৰ্চৰ পাছত অকলশৰীয়া জীৱন কটোৱা কথাটোত গোহাঁয়ে ভালপোৱা নাছিল। গোহাঁয়ে দত্তৰ বাবে দুজনীমান ছোৱালীও চাইছিল; কিন্তু দত্তৰহে বিবাহলৈ কিবা এটা ভয় সোমাল। গোহাঁয়ে দত্তক বুজাই-বঢ়ায়ো দ্বিতীয় বিবাহৰ বাবে সৈমান কৰাব নোৱাৰিলে। দত্ত অকলশৰেই থাকিল, জয়ন্ত গোহাঁইৰ পৰিয়ালটোৱেই হৈ পৰিল তেওঁৰ পৰিয়াল।

অজিত দত্ত সোমাই আহিয়েই উদভ্ৰান্ত দৃষ্টিৰে গোট খোৱা মানুহবোৰলৈ চালে। এজন চুবুৰীয়াই শোৱনি কোঠাৰ বেলকনিলৈ আঙুলিয়াই দেখুৱালে। দত্তই গৈ দেখিলে, জয়ন্ত গোহাঁই নিশ্চুপ হৈ খোলা আকাশলৈ চাই বহি আছে বেতৰ আৰামী চকীখনত। কাষতে মূঢ়া এঠাত এটা এছট্ৰে। ইতিমধ্যে তাত চিগাৰেটৰ টুকুৰাৰে পূৰ্ণ হৈ উঠিছে। গোহাঁইৰ হাতৰ আঙুলিত এটা জ্বলন্ত চিগাৰেট। দত্তই প্ৰথমেই গৈ গোহাঁইৰ বাউসীত হাত থৈ মাতিলে— জয়ন্ত। ইতিমধ্যে দত্তৰ পিছে পিছে দুই-এজন চুবুৰীয়া গোহাঁইৰ কাষ চাপিলহি।

জয়ন্ত গোহাঁয়ে যেন মাতটো নুশুনিলে, এনেভাবে আগৰ দৰেই বহি থাকিল।

ঃ জয়ন্ত। —পুনৰ মাতিলে দত্তই।

এইবাৰ গোহাঁয়ে মূঢ়াৰ পৰা এছট্ৰেটো মাটিলৈ নমাই ক'লে— বহ, বহচোন।

নীৰৱতা, নীৰৱতা।

ঃ জয়ন্ত কথাটো সঁচানে। কেনেকৈ ঘটিল? দত্তৰ মাতটো ভাগিছিল।

ঃ সঁচা খবৰ। লীনাই অহাৰ আগতেও ফোন কৰিছিল। বাছত আহিছে। দুপৰীয়া দুটা বজাত তেজপুৰ পাব। ভনীয়েকৰ ঘৰত এৰাতি থাকি গুৱাহাটীলৈ আহিব।

ঃ কালি নিশা মোলৈ ফোন কৰিও কৈছিল। লীনাৰ ইমান স্ফূৰ্তি মই আগতে দেখা নাছিলো। এজনী যোল্ল বছৰীয়া ছোৱালীৰ দৰে চিঞৰি-বাখৰি ব'মডিলা-টাৱাঙৰ বৰ্ণনা দিছিল। —অজিত দত্তই উদাস ভংগীৰে ক'লে।

ঃ মই জানো, তই এনেকৈ ক'বিয়েই। চাকৰি জীৱন পাৰ হৈ গ'ল। এনেকৈ ক'তো লীনাক অকলে পঠোৱা নাছিলো। ব'মডিলালৈ নোযোৱা মানুহ মৰি গৈছে নেকি? তই লীনাৰ কথাত কম উৎসাহ যোগোৱা নাছিলি.... সেইবাবেই.... জয়ন্ত গোহাঁয়ে এইবাৰ হুকহুকাই কান্দি দিলে। ইমানপৰে বৰফৰ টুকুৰাৰ দৰে বহি থকা জয়ন্ত গোহাঁইক কন্দা দেখি গোট খোৱা মানুহবোৰে স্বস্তিৰ নিশ্বাস পেলালে। হাই ব্লাডপ্ৰেছাৰ থকা মানুহ। এইদৰে নকন্দাকৈ গুম হৈ বহি থকাত সকলোৰে ভয় খাইছিল। মানুহবোৰ লাহে লাহে আঁতৰি

ড্ৰয়িংৰুমত বহিলগৈ। 'গোহাঁইক আশ্বাস দিব পৰা ৰাইটমেন অজিত দত্তহে এই সময়ত'— চুবুৰীয়া বৰুৱাই ক'লে।

জয়ন্ত গোহাঁয়ে অজিত দত্তৰ বাহুত মূৰ থৈ কান্দিছে। দত্তৰ চকুত পানী নাই যদিও তেওঁৰ চকু দুটা মৰা মাছৰ দৰে প্ৰায় স্থিৰ, শেঁতা।

ঃ জয়ন্ত, তই ভালকৈ জান, লীনাই তোৰ চাকৰিৰ অৱসৰৰ দিনা হোৱা পাৰ্টিত এটাই বস্তু তোক বিচাৰিছিল। কৈছিল— তোমাৰ আৰু ল'ৰা-ছোৱালীৰে সংসাৰৰ দায়িত্ব ওৰে জীৱন লৈ মোৰহে অৱসৰ নোলাল। চাকৰি জীৱনত তুমি সংসাৰত মূৰেই নুসুমুৱালা। এইবাৰ অকলে এবাৰ মোক ওলাবলৈ দিয়া। ধৰি লোৱা এইটো মোৰ ট্যুৰ। ব'মডিলাত থকা ভতিজাটোৱে মাতি থাকে সদায়। তাত এসপ্তাহ থাকিম, তাৰ পাছত ভনীজনীৰ তেজপুৰৰ ঘৰত থাকিম। যাওঁতেও তেজপুৰত থাকি যাম। সকলো মিলি মুঠ দহ দিনৰ ছুটী দিয়া। মনত আছেনে কথাবোৰ? সেয়ে প্ৰথমে ময়ে কৈছিলো অকলে নাযাবা, জয়ন্তকো লৈ যোৱা। তই কৈছিলি— নাই নাই, মই পাহাৰ-চাহাৰ এতিয়া ঘূৰি নুফুৰো। শ্বিলঙত খোজকাঢ়িলেই তোৰ বুকুৰ বিষ হয়। তই কৈছিলি। লীনাই মনটো মাৰি পেলাইছিল। তাই তেতিয়া কৈছিল— মঞ্জুৰ। মনত আছেনে, লীনাই স্ফূৰ্তিতে হাত দুখন ওপৰলৈ তুলি এপাক ঘূৰি দিছিল। সদা গম্ভীৰ লীনাক তেনেকৈ দেখি তই আচৰিত হৈ গৈছিলি। তই কথাটো পাহৰিয়েই গৈছিলি, মই মাত্ৰ সিদিনা লীনাৰ সন্মুখতে পুনৰ তোক মনত পেলাই দিছিলো যে লীনা দেখোন ফুৰি আহিবলৈ পাৰে। সেইবাৰ তোৰ খং উঠিছিল। তই কৈছিলি— নালাগে যাব। মই কৈছিলো— প্ৰতিশ্ৰুতি দি তই কিয় ৰখা নাই? একো নহয় লীনা যাব। ফুৰিব। ভনীয়েকে সকলো ব্যৱস্থা কৰি দিব তেজপুৰৰ ব'মডিলালৈ। মাত্ৰ চাৰি/পাঁচ ঘণ্টাৰ বাট। সিফালে ভতিজাক ৰণি বৈ থাকিব। তোৰ ৰিটায়াৰমেণ্ট পাৰ্টিৰ দিনা লীনাক তই দিয়া প্ৰতিশ্ৰুতিৰ কথা মনত পেলাইহে দিছিলো। মোক কিয় জোৰ দিয়?

ঃ লীনাই যাওঁতে কেনেকুৱা ৰঙৰ শাড়ী পিন্ধি গৈছিল অজিত?

ঃ কমলা ৰঙত বগা ফুল দিয়া শাড়ীখন...

ঃ তোৰ কেনেকৈ মনত আছে?

ঃ আছে, কিয় তই আৰু মই দুয়োটাই তেজপুৰৰ ভনীয়েকৰ ঘৰত লীনাক থ'বলৈ যোৱা নাছিলো?

ঃ নহয়, নীলা শাড়ী পিন্ধিছিল, তই ভুল কৰিছ।

ঃ নহয়, কমলা ৰঙৰ...

ঃ আহোতে লীনাই কি পিন্ধি আহিছিলবা... অজিত, জাননে বাছখন হেনো বিচাৰি পোৱা নাই। লেণ্ডশ্লাইড জ'ন আছিল। বহু তলত বোধহয় টুকুৰা-টুকুৰ হৈ গৈছে।

ঃ খবৰটো প্ৰথমে কোনে দিছিল?

ঃ পুলিচে। মই ভনীয়েকলৈ ফোন কৰিলো। ভনী জোঁৱায়েকো গৈছে। কি মাৰাত্মক খবৰ! মই ঘৰত অকলে... খবৰ আহিছে বাছখন হেজাৰ ফুট তলত পৰি 'নিখোজ' হৈ গৈছে। তোক ফোন কৰিছো, তই নাই।

ঃ মই শুনিয়েই আহিছো... মমী আৰু মনলৈ খবৰ দিলিনে?

ঃ দিছো। মমী কান্দি-কাটি বলিয়া হৈ গৈছে। মনে টেলিফোনতে চিএৰ এটা মাৰিলে। পিছ মুহূর্ততে সি কিন্তু আচৰিত কথা এটা ক'লে।— দেউতা তুমি ধৈর্য ধৰা, বিলেক্স— প্রিজ বিলেক্স। মই গৈ আছো। সকলো ঠিক হৈ যাব। আমি তোমাকো হেৰুৱাব খোজা নাই। আমাৰ কথা ভাবি তুমি শান্ত হোৱা। আচৰিত নহয়নে? সি কেনেকৈ ইমান ধৈর্যশীল হ'ল? মই সঁচাকৈয়ে খবৰটো শুনাৰ পাছত বলিয়াৰ দৰে হৈছিলো। তাৰ কথাত বহুত সাহস আহিল। এই অকণমান ল'ৰাটোৱে চাওঁতে চাওঁতে মোক সান্ত্বনা দিব পৰা হ'ল। লীনাই সদায় কয়— মন একেবাৰে বেলেগ, তাৰ দৰে মই হ'ব পৰা হ'লে বৰ ভাল আছিল। চাচোন পুতেকৰ দৰে বাপেকক হ'বলৈ কয়। মানুহে বাপেকৰ দৰেহে পুতেক হোৱাৰ কথা কয়... জয়ন্তই বিষাদৰ মাজতো হাঁহিলে। মনত আছেনে অজিত, মন হোৱাৰ সময়ত লীনাৰ কিমান কম্প্লিকেচি হৈছিল।

ঃ আছে আছে— লীনাৰ তেতিয়া পঁইত্রিছ বছৰ হৈ গৈছিল। ইমান দিনৰ মূৰত প্রেগ্‌নেন্সি অলপ ভয়ৰ কথা বুলি ডাক্টৰেই কৈছিল। মই ডাক্টৰে কম্প্লিকেটেড কেছ বুলি কোৱাৰ বাবেই এবৰছন কৰিবলৈ কৈছিলো। লীনাই নুশুনিলে। একপ্রকাৰ জেদতেই জন্ম দিব খুজিলে মনক।

ঃ সেই নিশা মই কেতিয়াও নাপাহৰো। কি বিজুলী-ধুমুহাৰ নিশা। লীনাৰ অসময়ত পেইন হৈছিল। ডাক্টৰি হিচাপ মতে আৰু বিছদিন বাকী আছিল ডেলিভাৰিলৈ।

ঃ তই মোলৈ খবৰ দিছিলি।

ঃ অ' তই তেতিয়া ক'ত আছিলি অজিত?

ঃ নগাঁৱত। আৰু তইঁত যোৰহাটত।

ঃ আচৰিত, তই যে তিতি-বুৰি ধুমুহা-বৰষুণতে এখন টেক্সি ভাৰা কৰি আহি নার্ছিংহোম ওলাইছিলিহি। লীনাই ইমান যন্ত্রণাৰ মাজতো হাঁহি এটা মাৰিছিল তোক দেখি। সঁচাকৈয়ে তই অহা দেখি লীনাই সকাহ পাইছিল। তাই জানে, মই অলপ কথাতে কিমান নার্ভাছ কৰো। তাইক নার্ছিংহোমলৈ নিয়াৰ আগতে মোক তোলৈ সেয়ে ফোন কৰিবলৈ বাৰে বাৰে কৈছিল।

ঃ তাইৰ দুপৰীয়াৰ পৰা পেইন হৈছিল আৰু তই খবৰ দিলতো অফিচৰ পৰাই অহা নাছিলি।

ঃ আৰে অজিত নুবুজ কিয়, সেইদিনা সাংঘাতিক জৰুৰী মিটিং চলি আছিল। বোধহয় ওপৰৱালা অফিচাৰো আহিছিল। সন্ধিয়া গৈ পাওঁমানে সাংঘাতিক অৱস্থা।

ঃ অফিচৰ পৰা আহোতে তই মদ খাই অহা নাছিলি?

ঃ তোৰো বৰ কথা মনত থাকে দেই। সেইদিনা পার্টি এটা আছিল অফিচত; কিন্তু মই ঘৰ পায়েই লীনাক নার্ছিংহোমলৈ নিছিলো।

ঃ মনত আছে মোৰ, তয়ো কম নার্ভাছ হোৱা নাছিলি। জীৱনত প্রথমবাৰৰ বাবে তই মোক গালি পাৰিছিলি। লীনাৰ জীৱনক লৈ খেলা কৰিছো বুলি দায়িত্বহীন স্বামী বুলি তই

মোক তিৰস্কাৰো কৰিছিলি।

ঃ পুৰণি কথা বাদ দে, শেষ ফোনটো তই কেতিয়া পাইছিলি জয়ন্ত?

ঃ এঘণ্টামানৰ আগতে। অনন্তই কৰিছিল। বাছখন বিচাৰি পাইছে, মানুহ জীয়াই থকাৰ শূন্যভাগো সম্ভাৱনা নাই...

পুনৰ নীৰৱতা নামি আহিল। বাহিৰত মানুহৰ কথা-বতৰা। প্ৰত্যেকেই প্ৰত্যেকক ঘটনাটো নিজৰ মতে ব্যাখ্যা দিছে। সন্ধিয়া নামিছে ধীৰে ধীৰে। কোনোবাই লাইটবোৰ জ্বলাই দিছে। এজনী ছোৱালীয়ে ধূনাৰ বান এটা কোঠালিবোৰত ঘূৰাই লৈ গ'ল। ধূনাৰ নিৰ্মল সুগন্ধই সন্ধিয়াটোক পবিত্ৰ কৰি তুলিলে।

ঃ লীনাই বৰ শুৱলাকৈ কিবা প্ৰাৰ্থনা এটা সন্ধিয়া কৰিছিল। —গোহাঁয়ে নীৰৱতা ভংগ কৰি ক'লে।

মুক্তিত নিস্পৃহ যিটো... তাই সদায় এই একেটা প্ৰাৰ্থনাকে বৰ শুৱলাকৈ গাইছিল। এসময়ত তাই গান গাইছিল। মাতটো তাইৰ বৰ ভাল। চৰ্চা কৰা হ'লে... অজিত দত্ত পুনৰ নীৰৱ হ'ল। আকৌ নীৰৱতাই গ্ৰাস কৰিলে বাৰাণ্ডাখন।

ঃ অজিত, লীনাই বাৰু মোক মনৰ দৰে হ'বলৈ কিয় কৈছিল? পুতেকৰ চৰিত্ৰ বাপেকে লয়নে? আগতে তাৰ ধীৰ-স্থিৰ স্বভাৱ, প্ৰখৰ বুদ্ধিমত্তা দেখি লীনা নিজেই আত্মহাৰা হৈছিল। লীনাৰ নিজৰ স্বভাৱো তেনেকুৱাই। মমী কিন্তু একেবাৰে বেলেগ। তাই বৰ চঞ্চল, কেতিয়াও শুদ্ধ ডিছিপ্লিন ল'ব নোৱাৰে। চাচোন বিয়াখন তাই জানো ল'ৰাটো ভাল পালে বুলিয়েই ইমান লৰালৰিকৈ পাতিব লাগে? তাই বি এটোও কম্‌প্লিট নকৰিলে। বৰ জেদী ছোৱালী, আঁকোৰগোজ।

ঃ তোৰ দৰেই। অজিত দত্তই নিৰ্বিকাৰভাৱে উচ্চাৰণ কৰিলে।

ঃ মহাদেউ ফোন আহিছে তাৰ পৰা...। অলপ আগতে ধূনা দি যোৱা ছোৱালীজনীয়ে কৰ্ডলেছ ফোনটো আনি জয়ন্ত গোহাঁইক দিলে। চুবুৰীয়া ছোৱালী বোধহয়। বৰ মৰম লগা। তাই ফোনটো দিওঁতেও জয়ন্ত গোহাঁইৰ মুখলৈ শংকিত হৈ চাই আছিল। আশংকা আৰু উত্তেজনাত অজিত দত্তও বহাৰ পৰা জাঁপ মাৰি উঠিল।

ঃ কোন? অনন্ত! কি হৈছে বেগেতে ক— জয়ন্ত গোহাঁইৰ তেজাল মুখখনত ভিতৰৰ কোঠাৰ লাইটৰ পোহৰ পৰি আৰু তেজৰঙা যেন লাগিছিল।

ঃ কি পাইছে— আইডেণ্টিফিকেচন। নাই ৰ নাই মনত পৰা নাই নাই বুজিছ অন্য কিবা...

ঃ কি হৈছে জয়ন্ত? অজিত দত্তই উৎকণ্ঠাৰে চিঞৰি দিলে।

ঃ কেবাটাও বডি পাইছে। নাক-মুখ চিনিব নোৱৰা বড। পুলিচে আইডেণ্টিফাই কৰাৰ বাবে ক্লু বিচাৰিছে। অনন্তই মোক সুধিছে বৌয়েকৰ শৰীৰত-মুখত কিবা বিশেষ চিন আছে নেকি? নাই দেখোন লীনাৰ শৰীৰত একো বিশেষ চিহ্নই নাই... ছেঃ।

ঃ আছে, আছে জয়ন্ত।

জয়ন্ত গোহাঁয়ে এইবাৰ আচৰিত হৈ অজিত দত্তৰ মুখলৈ চালে।

ঃ লীনাৰ মানে...

ঃ নাই, মই জনাত লীনাৰ শৰীৰত ক'তো মাৰ্ক নাই।

ঃ লীনাৰ মানে বাওঁ কাষলতি আৰু স্তনৰ মাজত এটা তুলসী পাতৰ দৰে আধা ইঞ্চিমান ক'লা দাগ আছে...

কথাকেইটা কৈয়েই অজিত দত্তই তলমূৰ কৰিলে।

জয়ন্ত গোহাঁই চক্ খাই উঠিল টেলিফোনত অনন্তৰ অধৈৰ্য মাতত...। 'আছেনে দাদা কিবা মাৰ্ক?'

এইবাৰ কম্পিত স্বৰেৰে জয়ন্ত গোহাঁয়ে ক'লে— আছে...। বাওঁ কাষলতিৰ তল ব্যওঁস্তন...

অজিত দত্ত কোঠাটোৰ পৰা এইবাৰ ওলাই গ'ল।

তপন দাস

বদ্ৰীনাথ

এগৰাকী সদ্যযৌৱনা গাভৰুৱে শৰীৰত কিমান স্বৰ্ণ গহনাৰ ভাৰ বহন কৰিব পাৰে বাৰু! এক কিলো? দুই কিলো? নিজে নাজানে, কিন্তু বদ্ৰীনাথৰ বৰ্ণনাই মোৰ চকুৰ সন্মুখত যিখন কল্পছবি আঁকি দিলে তাৰ অলংকাৰৰ ভৰত সামান্য কুঁজা হৈ পৰিছে ৰাজকুমাৰী হিৰণবালা। বিকশিত ফুলকলিয়ে পুৱাৰ প্ৰথম ৰ'দ পোৱাৰ দৰে তাইৰ সতেজ সেন্দূৰীয়া মুখমণ্ডলত দৃঢ়তা— জেদ আৰু সাহসৰ চূড়ান্ত নিদৰ্শন। হাতত তাইৰ অলংকাৰ ভৰা আৰু এটা চন্দন কাঠৰ মুক্তাখচিত সৰু বাকচ। শৰীৰ আবৰা সোণৰ গুণাকৰা বিয়াৰ সাজ। বংশ-মৰ্যাদা, আত্মীয়-স্বজনৰ সমস্ত এনাজৰী ছিন্ন কৰি জীৱন যৌৱনৰ সৰ্বশেষ উপহাৰ-নৈবেদ্য লৈ হিৰণবালা হাজিৰ হৈছে বদ্ৰীনাথৰ কণমান জুপুৰিটোত। টিমিক-টামাক জ্বলি থকা একমাত্ৰ চাকিটোক সাক্ষী কৰি তাই মুহূৰ্ততে উজাৰ খাই পৰিব খুজিছে বদ্ৰীনাথৰ প্ৰশস্ত বুকুত, পিষ্ট হ'ব খুজিছে তাৰ তাম্ৰকঠিন বাহুবেষ্টনীৰ মাজত! আৰু বদ্ৰীনাথ...

ঃ তাৰ পাছত? প্ৰিয়সিন্ধুৱে নীৰৱতা ভাঙিলে। বদ্ৰীনাথে হাঁহিলে শব্দ কৰি। পুৰণি ৰিক্সাখনৰ চেইন-পেডেলৰ কেৰকেৰ শব্দ তল পেলাই বেছ দূৰলৈ ভাহি গ'ল তাৰ হাঁহি। পথৰ দাঁতিৰ ৰাধাচূড়াৰ ডালত শুই থকা চৰাইকেইটামানে কিচিৰ-মিচিৰ কৰি উঠিল।

ঃ যাবা দিলু তাইক। — হাঁহি হাঁহি উত্তৰ দিলে বদ্ৰীনাথে।

ঃ ক'ত? — প্ৰিয়সিন্ধুৱে সুধিলে।

ঃ আৰ্ ক'ত, ঘৰত' ঘুমাই থাকবা দিলু। ক'লো, আজি না, দুইদিন পাছত পালাই যাম যা।

ঃ তাৰ পাছত? এইবাৰ মই সুধিলো।

তাৰ পাছত আৰ কি বাবু! পাছদিনা মই ৰাজাবাড়ী এৰি পালাংলু। নাহালেতো ৰিচ্‌কা নাচলাই গাড়ী দৌড়ালো হয়— ফাচ্‌কিলাচ মাৰ্‌তি, হাঃ হাঃ হাঃ— আকৌ সশব্দে হাঁহি উঠিল বদ্ৰীনাথে।

বিয়া এখন খাই উভতিছিলো প্ৰিয়সিন্ধু আৰু মই। বিয়াঘৰ এৰি কিছুদূৰ আহোঁতেই দোপালপিটা বৰষুণ এজাকে জব্দ কৰিছিল আমাক। বাটৰ দাঁতিত দোকানঘৰৰ চালি এখনৰ তলত আশ্ৰয় লৈছিলো প্ৰায় আধাঘণ্টা। প্ৰিয়সিন্ধুৱে চিগাৰেট জ্বলাই বকলা মেলিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল তাৰ স্বভাৱসিদ্ধ নাটকীয় কথনভংগীৰে। ছাবজেক্ট · বৰষুণ। কালিদাসৰ

'আষাঢ়স্য প্ৰথম দিৱসে' অম্বুবাচীৰে আৰম্ভ কৰি শেষত এটা প্ৰশ্ন — 'ছাতি, ৰেইনকোট নোলোৱাকৈ বৰষুণত নিতিতি কোন যাব পাৰে?'

ঃ নাজানো।— মোৰ জবাব।

ঃ ইণ্ডিয়ান পলিটিচিয়ানবিলাক। সিহঁতে ছাতি নোলোৱাকৈয়ে বৃষ্টিধাৰাৰ ফাঁকে ফাঁকে সৰকি শুকানে শুকানে ওলাই আহিব পাৰে। যেনে— সুখৰাম! হাঃ হাঃ হাঃ একপক্ষীয়ভাৱে ৰসৰ আস্বাদ লৈ মস্ত হাঁহি মাৰিছিল প্ৰিয়সিন্ধুৱে। তাৰ হাঁহিত কি আছিল নাজানো, বৰষুণ কিন্তু হুৰুৎকৈ বন্ধ হৈ গৈছিল।

চালিখনৰ তলৰ পৰা ওলাই আমি চাৰিআলি পাইছিলো। অট'ষ্টেণ্ড শূন্য। ষ্ট্ৰিট লাইটৰ পোহৰত চক্‌চকাই আছিল হৰ্ডিংবোৰ। ঘড়ী চাই ধৰিব পাৰিছিলো চিটিবাছ কেতিয়াবাই বন্ধ। বাটৰ দাঁতিৰ বাছষ্টেণ্ডটোত অলপ ৰওঁ বুলি আমি আগবাঢ়িছিলো। হঠাৎ প্ৰিয়সিন্ধুৱে মোৰ পৰা ফালৰি কাটি চাৰিআলিটোৰ মাজৰ ট্ৰেফিক পইণ্টটোৰ পিনে গৈ তাত জাঁপ মাৰি উঠিছিল। তাৰ পৰা সি কেউপিনে ৰাজসিকভাৱে নিৰীক্ষণ কৰিছিল— ওপৰে-তলে, কেউদিশে। স্কুটাৰ এখন ভীষণ বেগত পাৰ হৈ গৈছিল। পুৰুষ আৰু নাৰী। হালেই তিতিছে। নাৰীদেহটোৱে চালক পুৰুষদেহটো সাজোৰে সাবটি লিপিট খাই গৈছে।

ঃ ঐ নামি আহ। মই চিঞৰিছিলো। প্ৰিয়ই একধ্যানে বিলীয়মান স্কুটাৰখন চাই আছিল। সি যিকোনো পৰিৱেশতে তৈয়াৰ কৰা নাটকীয়তাবোৰ মোৰ মাজে মাজে ভীষণ অস্বস্তি আৰু বিৰক্তিৰ কাৰণ হৈ উঠে।

ঃ কি হ'ল তোৰ? মই খঙত আকৌ চিঞৰিছিলো।

ঃ অশৰীৰি দেখিছ, অশৰীৰি? সি নেদেখা হৈ পৰা স্কুটাৰখনৰ দিশে আঙুলি টোঁৱালে আৰু ক'লে— 'এয়াই অশৰীৰি বুজিছ।'

প্ৰিয়ৰ কথা কোৱাৰ ধৰণটোত এইবাৰ মই হাঁহি ৰখাব নোৱাৰিলো। শব্দ কৰিয়েই হাঁহি উঠিছিলো। আৰু মোৰ হাঁহিটোতো কি আছিল জানো, যাদুৰ দৰেই অনতিদূৰৰ গলিপথ এটাৰে হুদ তোলা ৰিক্সা এখন সুৰুৎকৈ ওলাই চাৰিআলিটোত উপস্থিত হৈছিল।

ৰিক্সাখন ৰখাইছিলো মই। পক্ক কেশ, বৃদ্ধ অথবা সবল ওখ-পাখ ৰিক্সাৱালা এজন। মুখত চুলাই মদৰ ফুৰফুৰীয়া গোন্ধ। আমাৰ গন্তব্য ঠাইৰ কথা কোৱাত সি 'বহুদূৰ হয় বাবু' বুলি আপত্তি দৰ্শাইছিল। ভাৰা অলপ বেছিকৈ দিম বুলি তাক যেনেতেনে ৰাজী কৰাইছিলো।

ঃ ঐ নাযাৱ নেকি? মই প্ৰিয়ক মাতিছিলো।

ক'ত? সি তাৰ পৰাই চিঞৰি উঠিছিল।

ঃ ঘৰ ঘৰ!

ঃ নাট্ এ ব্যাড আইডিয়া। সি নামি আহিছিল ট্ৰেফিক পইণ্টটোৰ পৰা।

তাৰ পাছত আমি দুয়ো আৰোহী হৈ পৰিছিলো বদ্ৰীনাথৰ ৰিক্সাখনৰ। ক'লীয়া মেঘে ঢকা তৰাশূন্য আকাশত তলত নিশাৰ চহৰ নিজম পৰিছিল। ৰৈ ৰৈ বিজুলীৰ চমক আৰু ফিৰফিৰিয়া এজাক বতাহৰ মাজেৰে আগবাঢ়িল আমাৰ ৰিক্সা। চিগাৰেট জ্বলাই প্ৰিয়বন্ধুৱে কথা আৰম্ভ কৰিছিল বদ্ৰীনাথৰ সৈতে।

ঃ ৰিক্সা ক'ৰ?

ঃ তিনি নাম্বাৰ গেট।

ঃ আচল ঘৰ ক'ত?

ঃ বিজনী।

ঃ কিমান বছৰ হ'ল চলোৱা?

ঃ বিশ বছৰ।

ঃ বাপ্‌ৰে! বিশ? আগতে কি কাম কৰিছিলা?

ঃ মালী। বাগানেৰ আৰ্‌ কি।

ঃ কি বাগান?

ঃ ফুল বাগান। ৰাজাবাড়ীৰ।

ঃ ৰাজাবাড়ী? ক'ৰ ৰাজাহে?

ঃ ঐ দিকেৰ। গোৱালপাৰা ফালৰ। নকওঁ দিয়ক।

ঃ কিয়?

ঘটনা আছে দিয়ক। বদ্রীনাথৰ উত্তৰত প্ৰিয়সিন্ধু খন্তেক তভক মাৰি ৰৈছিল। সি কিবা এটা গোন্ধ পাইছিল। মোলৈ চাই সি নাক মোহাৰি তাৰ ছছ্‌মাযোৰ ঠিক কৰিছিল।

ঃ ক'ৰ ৰাজা ঐ প্ৰিয়?— এইবাৰ মই লাহেকৈ সুধিছিলো প্ৰিয়সিন্ধুক।

ঃ জমিদাৰ। গোৱালপাৰা জমিদাৰ শাসিত জিলা আছিল এটা সময়ত। বিজনী মোগলৰ তলতীয়া ৰাজ্য আছিল। মোগলে সেইপিনে জমিদাৰী কিছুমানক কৰ্তৃত্ব দিছিল। বশ্যতা স্বীকাৰৰ চিনস্বৰূপে শুল্ক-টুল্ক দিব লাগিছিল, ওচৰ-পাঁজৰৰ বিদ্রোহ-আক্ৰমণ আদি ভেটিব লাগিছিল। স্বাধীনতাৰ পাছত জমিদাৰীবোৰ অধিগ্ৰহণ কৰা হৈছিল। তাৰ পাছতো অৱশ্যে সাধাৰণ লোকৰ দৃষ্টিত তেওঁলোকৰ মৰ্যাদা-প্ৰতাপ কিছু দূৰ বৰ্তি আছিল। বগৰীবাৰী, গৌৰীপুৰ, অভয়াপুৰী— এইবোৰৰ জমিদাৰী কথা নাজান? কিয় 'জলসাঘৰ'? সত্যজিত ৰায়ৰ 'জলসাঘৰ' চোৱা নাছিলি? 'ভুলো না মহিম, নজৰানা দেবাৰ প্ৰথম অধিকাৰ গৃহস্বামীৰ।' মনত নাই? ছবি বিশ্বাস। জমিদাৰ বিশ্বম্ভৰ ৰায়।

ঃ অঁ অঁ।

ঃ প্ৰতাপ, খেয়ালখুচি, ভোগ-বিলাস চব আছিল ৰাজসিক। খাজনা আদায়, খাজনা বৃদ্ধি আদি লৈ স্বাধীনতাৰ আগৰে পৰা সৰ্বসাধাৰণ প্ৰজাৰ সৈতে সম্পৰ্ক প্ৰীতিকৰ নহ'লেও কিছু কিছু জমিদাৰৰ তলত ভাল কামো নোহোৱা নহয়। শিক্ষালয় স্থাপন, গান-বাজনাৰ পৃষ্ঠপোষকতা কৰা আদি। বহু জমিদাৰ ব্যক্তি আৰ্ট-কালচাৰ, গান-বাজনাৰ বঢ়িয়া চমঝদাৰ আছিল। এটা মজাৰ কথা মনত পৰিছে। ক'ৰবাত পঢ়িছিলো। স্বাধীনতাৰ আগৰ শ্ৰীহট্ট জমিদাৰীৰ ঘটনা। তেতিয়া জমিদাৰৰ ঘৰত 'ঝলচা' হয়। যিজনৰ ঘৰত 'ঝলচা' বহে সেই জমিদাৰজন বৈঠকীলৈ আহি দুটা-এটা গানৰ ফৰমাইচ দিব লাগে নিজৰ চমঝদাৰী বুজাবলৈ। এবাৰ এই বিষয়ৰ একেবাৰে নিৰ্বোধ এক জমিদাৰৰ ঘৰত বহিল 'জলচা'। জমিদাৰ প্ৰভুৰ অপৰাগতাৰ কথা জানি বিজ্ঞ আৰু চতুৰ দেৱানজনে নিজৰ প্ৰভুক ক'লে যে মই যেতিয়া

কাণত হাত দি দেখুৱাম তেতিয়া আপুনি গায়কক ক'ব— 'একটা কানাড়া' ধৰ, বচ হৈ যাব। 'জলচা' আৰম্ভ হ'ল। জমিদাৰে মাজে মাজে ইংগিতৰ আশাত দেৱানলৈ চাই আছে। দৈৱৰ দুৰ্বিপাক, এবাৰ গানৰ বিৰতিত দেৱানজনে খজুৱতি উঠাত নিজৰ হাতখন গুহ্যদেশত লগালে। লগে লগে ছিগনেল পোৱা বুলি ভাবি জমিদাৰে বিজ্ঞৰ দৰে কৈ উঠিল— 'একটা পেঁদাৰা ধৰহে।'

ঃ ধুৰ বাজে কথা। মই কোনোমতে হাঁহি সম্বৰণ কৰি ক'লো।

ঃ সত্য, সঁচাকথা। তাৰ পাছত লগে লগে দেৱানে হেৰিৰ পৰা হাতখন নি কাণত লগালে। জমিদাৰেও চমঝদাৰীৰে ভুল সংশোধন কৰিলে— 'পেঁদাৰা নাহে কানাড়া। একটা কানাড়া ধৰ।' হাঃ হাঃ হাঃ। প্ৰিয়সিন্ধুৰ অট্টহাস্যৰ লগত ময়ো উজান দিলো। পিছৰ পিনে প্ৰিয়সিন্ধুৱে কথাবোৰ কিছু উচ্চগ্ৰামত কৈছিল। বদ্ৰীনাথেও তাৰ কথা শুনি পাইছিল। সিও ৰস পাই শব্দ কৰি হাঁহি উঠিছিল।

ঃ ৰাজাবাড়ী চবৰ এংকা কৰি আৰ্ বহুত কাহিনী আছে বাবু।

ঃ বহুত কাহিনী বাদ দিয়া, তোমাৰ কাহিনী কোৱা— সুযোগ পাই প্ৰিয়সিন্ধুৱে মোক্ষম ঠাইত অনুৰোধৰ কাঁড়পাট মাৰি পঠিয়ালে। বদ্ৰীনাথে তাত সঁহাৰি নিদিয়াকৈ থাকিব নোৱাৰিলে।

ঃ পুৰণি ৰিক্সাখনৰ জীৰ্ণ পেডেল ঘূৰাই ঘূৰাই বদ্ৰীনাথে আৰম্ভ কৰিছিল তাৰ কাহিনী। মোৰ চকুৰ সম্মুখত ভাহি উঠিছিল এটা চুণ-চুৰ্কি খহি পৰা বিৰাট হাউলী, নিঃসংগ মদ্যপ এক বৃদ্ধ জমিদাৰ আৰু তেওঁৰ একমাত্ৰ বংশলতিকা ৰাজকুমাৰ হিৰণবালা। ক্ষয়প্ৰাপ্ত ভোগ-ঐশ্বৰ্যৰ বিপৰীতে ফুলবাগানৰ মালী নিৰীহ বদ্ৰীনাথৰ দৃপ্ত পৌৰুষ আৰু হিৰণবালাৰ দেহ-মনৰ গাভৰু উত্তাপত গঢ় লৈ উঠা দুটা বিপৰীত মেৰুৰ প্ৰেম কাহিনী। ফুলবাগানৰ মালী আৰু ৰাজাবাড়ীৰ ৰাজকুমাৰী।

ঃ তাৰ পাছত?

ঃ তাৰ পাছত আৰ্ কি বাবু! পাছদিনা মই ৰাজাবাড়ী এৰি পালালুং। নহ'লেতো ৰিচ্কা নচলাই গাড়ী দৌড়ালো হয়— ফাচ্কিলাচ, মাৰ্তী হাঃ হাঃ হাঃ।

বদ্ৰীনাথে তাৰ পাছত আৰু তাৰ কাহিনী আগবঢ়াবলৈ নাপালে? প্ৰচণ্ড বিজুলী গাজনিৰে আকাশ ফাটি পৰিল। প্ৰায় লগে লগে সি ৰিক্সাখনো ৰখাই দিলে।

ঃ চেইন পৰিল নেকি? সুধিলো তাক।

ঃ জলদি বৃষ্টি আহিব। কাপৰটো বান্ধি দিওঁ। সি কোঁচাই থোৱা পলিথিনৰ পৰ্দাখন আমাৰ দুয়োৰে শৰীৰ ঢাকি আঁৰি দিলে।

ঃ তুমিতো তিতিবা বৰষুণত। প্ৰিয়সিন্ধুৱে ক'লে।

ঃ অলপ আগত মোৰ বাহা। তাৰ পৰা ছাতিটো লৈ এই দাণ্ডাডালত বান্ধি দিম। আজি সি টা নানিলু। কৈ সি আকৌ তাৰ আসনত বহি পূৰ্ণোদ্যমে ৰিক্সা টানিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। বিজুলীৰ চমকনি বাঢ়ি আহিল। কেবাল বতাহ এজাক বিপৰীত দিশৰ পৰা ব'বলৈ আৰম্ভ কৰিলে। বদ্ৰীনাথে আঁৰি দিয়া পৰ্দাখন আমাৰ শৰীৰত লিপিট খাই ধৰিলে।

ঃ মোৰ এক বন্ধুৰ কথা মনত পৰিছে। প্ৰিয়ই খুব কষ্টেৰে চিগাৰেট এটা জ্বলাই আৰম্ভ কৰিলে।

ঃ কোন? — সুধিলো মই।

ঃ গকুল। গকুল পাঠক। প্ৰচুৰ আড্ডাবাজ। নাটক-থিয়েটাৰ কৰি চাহ দোকানত আড্ডা মাৰিয়েই বেছিভাগ সময় কটায়। এবাৰ-দুবাৰ নহয়, চাৰিবাৰৰ মূৰতো সি বি এ পাছ কৰিব নোৱাৰিলে। কাপোৰৰ দোকানদাৰ বাপেকৰ পৰা সততে পলাই ফুৰা গকুলৰ এইবাৰ বাপেকে তাৰ কোঠাত সোমাই প্ৰথমবাৰৰ বাবে আগভেটি ধৰিলে। তাৰ পাছত বাপেক-পুতেকৰ মাজৰ কথা-বতৰাখিনি এনেধৰণৰ—

ঃ গকুল, মানুহ কেইপ্ৰকাৰৰ জানা?

ঃ নাজনো পিতা?

ঃ দুই প্ৰকাৰৰ।

ঃ হয় নেকি পিতা?

ঃ অ'! আক্ৰিতি আৰু পক্ৰিতি?

ঃ হয় নেকি পিতা?

ঃ অ'! তই নিজে কি জানা?

ঃ নাজ্নো পিতা।

ঃ তই হৈছা দুৰ্গেৰ দকনৰ মিঠৈ খাৱা এটা মাখি।

বাপেক-পুতেকৰ কথাৰ ধৰণটো কণ্ঠাভিনয় কৰি দেখুৱাই নিজৰ পাৰংগতাত নিজেই হাঁহিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে প্ৰিয়সিন্ধুৱে।

ঃ হঠাৎ গকুলৰ কথা কিয়? মই প্ৰাসংগিকতা নুবুজি সুধিলো তাক। সি হাঁহি বন্ধ কৰিলে। তাৰ পাছত চিগাৰেটত হোপা দি মৃদুস্বৰে ক'বলৈ আৰম্ভ কৰিলে।

চা, বদ্ৰীনাথ আৰু হিৰণবালাৰ প্ৰেম, তাৰ সৈতে চব এৰি গুচি আহিব খোজোতে বদ্ৰীনাথে লোৱা সিদ্ধান্ত, এইখিনি জনাৰ পাছত এইটো বুজিব পাৰি যে আকৃতি আৰু প্ৰকৃতিৰ ফালৰ পৰা বদ্ৰীনাথ সমৰ্থ— শক্তিশালী অথচ কিছু পলায়নবাদী, কিছু দূৰদৰ্শী, কিছু সাধু আৰু কিছু ভয়াতুৰ। এটা দুৰ্লভ প্ৰেম কাহিনীৰ কৰুণ নায়ক সি। কিন্তু আমি কি? এই মুহূৰ্তত আমি বদ্ৰীনাথৰ বিৰহী গল্পৰ ৰস ল'ব খোজা দুটা মতলবী দুৰ্গেৰ দকনৰ মিঠৈ খোৱা মাখি। হাঃ হাঃ হাঃ। আকৌ সশব্দ হাঁহি প্ৰিয়সিন্ধুৰ। মই কিবা ক'ব খুজিছিলো, কিন্তু তাৰ আগতেই কাণ তালমৰা ঢেৰেকনিৰ শব্দ হ'ল আকাশত।

ঃ ডাঙৰ বৃষ্টি আহিব বাবু! প্ৰায় চিঞৰাদি ক'লে বদ্ৰীনাথে, তাৰ পাছতেই সি ৰিক্সাৰ বেগ বঢ়াই দিলে। কিছুপৰ আগলৈকে সি গানৰ কলি এটা গুণগুণাই ৰিক্সা টানি আছিল। সেইটো এইবাৰ বন্ধ হ'ল। আমিও কথা বন্ধ কৰিলো আৰু তাৰ সৈতে সংগতি ৰাখি ষ্ট্ৰিট লাইটবোৰো দুপকৈ নুমাই গ'ল। অন্ধকাৰে প্ৰায় গিলি পেলালে আমাৰ ৰিক্সা। পোহৰ কেৱল ৰিক্সাৰ ক্ষুদ্ৰ লণ্ঠন, প্ৰিয়সিন্ধুৰ হাতৰ চিগাৰেট শীৰ্ষ আৰু আকাশৰ ঘন ঘন চমকনিত। তাকে সাৰথি কৰি ধাৱমান বদ্ৰীনাথৰ ৰিক্সা। দূৰৈৰ পৰা এটা হো-হোৱনিৰ শব্দ ভাঁহি আহি

আমাৰ কাণত পৰিল। বাটৰ দাঁতিত সৰু-ডাঙৰ ঘৰৰ চাল-বেৰ-ছাঁদত টুক-টাক শব্দ আৰম্ভ হ’ল। শিলাবৃষ্টি।

ঃ বদ্ৰীনাথ। শিল পৰিছে। ৰিক্সা ৰখোৱা। প্ৰিয়সিন্ধুৱে চিঞৰিলে। বদ্ৰীনাথে নৰখালে ৰিক্সা, বৰং কাষৰ সংকীৰ্ণ গলিপথ এটাৰে ভুৰুংকৈ সেইখন সুমুৱাই দিলে। অন্ধকাৰ এঢলীয়া বাটটোৰে ৰিক্সাৰ ক্ষুদ্ৰ লণ্ঠনটোক সাৰথি কৰি সেইখন তীব্ৰবেগে আগুৱাই গ’ল। ইতিমধ্যে আৰম্ভ হৈ গৈছে শিলাবৃষ্টিৰ তাণ্ডৱ। ৰিক্সাৰ হুদ্ আৰু বৰশিলাৰ আঘাত। কেইমিনিটমান তেনেদৰে আহি এঠাইত তীব্ৰজোৰে ব্ৰেক কচি ৰৈ গ’ল ৰিক্সাখন। ওচৰত এটা সৰু বস্তি। অ’ত-ত’ত জুপুৰি ঘৰৰ ফাঁকবোৰেৰে চাকি-লেম্পৰ ক্ষীণ পোহৰ বিৰিঙিছে।

ঃ বাবু মোৰ বাহা। ছাতিটো লৈ ল’ম। আপোনালোক আহক। বৃষ্টি কমলে পৌচাই দিম। বদ্ৰীনাথ সম্পূৰ্ণ তিতি গৈছে। সি বস্তিটোৰ পিনে বেগেৰে আগুৱাই গ’ল। চালিঘৰ এটাৰ চকুত আশ্ৰয় লৈ আমালৈ চাই আকৌ মাতিলে, ‘আহক’।

ব’ল। কৈয়েই প্ৰিয়সিন্ধু ৰিক্সাৰ পৰা নামিল আৰু অন্ধকাৰত খুপি খুপি জঁপিয়াই জঁপিয়াই বস্তিটোৰ পিনে আগুৱাই গ’ল। ময়ো তাৰ পিছে পিছে কণামুনাকৈ দৌৰ দিলো। গাত বৰষুণৰ টোপালেই পৰিল নে শিলেই পৰিল ধৰিব নোৱাৰিলো। মুঠতে পলকতে দুয়োৰে আধা শৰীৰ তিতি গ’ল। দুটামান জুপুৰি ঘৰ পাৰ হোৱাৰ পাছতে এটা সৰু জুপুৰি ঘৰৰ দুৱাৰমুখৰ পৰা বদ্ৰীনাথৰ মাত শুনিলো— ‘বাবু এই দিকে।’

বদ্ৰীনাথে ইতিমধ্যে দুৱাৰখন খুলি মেলি ধৰিছিল। দুয়ো একেলগে ভিতৰ সোমালো। সি দুৱাৰ জপাই দিলে। অন্ধকাৰ জুপুৰিটোৰ ভিতৰত থিয় হৈ বাহিৰত চলা শিল, বৰষুণৰ তাণ্ডৱটো অলপ বেলেগ ধৰণে শুনা গ’ল। খেৰৰ চাল আৰু তৰ্জা বেৰত বৰষুণ আৰু বৰফশিলাৰ আঘাতে মিহি আৱাজ তুলিছে।

কেৰাচিন তেলৰ চাকি এটা জ্বলি উঠিল। বেৰত ওলোমাই ৰখা ছাতিটো লৈ বদ্ৰীনাথে সেইটো সৰু কাঠৰ টেবুল এখনৰ ওপৰত থ’লে। টেবুলখনৰ ওপৰত সৰু ছাৰ্ফৰ পেকেট, বজ্ৰাংগ দন্তমঞ্জন, গা ধোৱা চাবোন এডোখৰ, হজমোলাৰ সৰু বটল এটাৰে তাৰ নিত্য ব্যৱহৃত বস্তুবোৰ।

ঃ ক’ত বহিবা দিওঁ। বদ্ৰীনাথৰ কণ্ঠত চিন্তাৰ সুৰ।

ঃ হ’ব হ’ব নালাগে। প্ৰিয়সিন্ধুৱে তাক আশ্বস্ত কৰি এটা চিগাৰেট জ্বলাবলৈ চেষ্টা কৰিলে। চিগাৰেটৰ পেকেট, জুইশলা সেমেকি গৈছে। সি তাৰ পিন্ধি থকা পাঞ্জাৱী চোলাটোকে অভিসম্পাত দিলে।

ঃ বৃষ্টিটো বন্ধ হ’ব টাইম লাগবো বাবু! বদ্ৰীনাথৰ চিন্তা নগ’ল। সি মুখৰ ভিতৰতে বিৰবিৰাই জুপুৰি কোঠাটোৰ ওপৰে-তলে লক্ষ্য কৰিলে। কাঠৰ খাটীয়াখনৰ ওপৰত পাৰি থোৱা চেপেটা আৰু মলিয়ন তুলি-গাৰুখিনি চপাই এটা মূৰত থুপ খুৱালে। মাটিৰ কেঁচা কোঠাটোৰ কাষত পৰিল শুকান ডালখৰিৰ টুকুৰাখিনি তুলি নি সি খাটীয়াখনৰ তলত সুমুৱাই থ’লে।

ঃ খৰি ভিজি গেলি আহি ভাত বনবা ঝামেলা হ’ব। সি ক’লে। মই জুপুৰিটোৰ

মুখচলৈ চালো। চৌকাৰ কাষৰ খৰি থোৱা ঠাইখিনিত মুখচেৰে পানীৰ ছিটিকনি পৰিছে।

প্ৰিয়সিন্ধুৱে ইতিমধ্যে চিগাৰেটটো জ্বলাবলৈ সমৰ্থ হৈছিল। সি খাটীয়াখনতে বহি ল'লে। ময়ো তাৰ কাষতে বহিলো। তাকে দেখি বদ্ৰীনাথেও বেৰত আঁউজাই থোৱা ভুখৰি পীৰা এখন টানি আমাৰ সন্মুখতে বহি ল'লে। তাৰ ধুতি-গেঞ্জী তিতি শৰীৰত লাগি ধৰিছে। ধুতিৰ খোঁচনিৰ পৰা সি ক'লা ৰঙৰ সৰু মোনা এখন উলিয়ালে। খুচুৰা পইচা কিছুমান জনজনাই বাজি উঠিল। মোনাখন খুলি সি এটা প্লাষ্টিকৰ সৰু ঠোঙা উলিয়ালে। ঠোঙাৰ মুখ খুলি সি বিড়ি আৰু জুইশলা উলিয়াই পলকতে জ্বলাই সুখটান দিলে বিড়িত। মই এতিয়াহে তাক ভালদৰে লক্ষ্য কৰিলো। বয়স খুব বেছি পঞ্চাছ-পচপন্ন হ'ব। চুলি আৰু নুখুৰোৱা ডাড়িবোৰ পকিছে যদিও আচলতে বৰ বুঢ়া নহয়। জোঙা নাক আৰু প্ৰশস্ত কপালেৰে মানুহটো ডেকাকালত বেছ শুৱনিয়ে আছিল।

ঃ ৰন্ধা-বঢ়া সদায় কৰা নেকি? প্ৰিয়সিন্ধুৱে সুধিলে বদ্ৰীনাথক।

ঃ মাজে-মধ্যে হোটেলত খাং। ঠিক নাই।

ঃ এইটো ঘৰতে বিশ বছৰ আছানে?

ঃ এই টাউনত বিশ বছৰ হ'ল। এই ঘৰটোত পাঁচ বছৰ। জাগা বদ্‌লি কৰি কৰি আছু। ভাৰা বঢ়াই থাকে না!

ঃ ইয়াৰে আগতে তাৰমানে ৰাজাবাড়ীৰ বাগানৰ মালী?

ঃ না না। মালীতো বহুত আগতে। ৰিচ্‌কা চলোৱাৰ আগতে দোকান। বিজনেছ। জলপাইগুড়িত। ভাল ইনকাম। এক বছৰমান আছিলু তাত। ভাল নালাগিল। চাড়ি দিলু। আট-নয় বছৰ বেড়াই ফুৰিলো বহু জায়গা। বিহাৰ, কোলকাতা চব। তাৰ পৰা ইয়াত। ৰিচকা-থালা! ক্ষীণকৈ হাঁহিলে বদ্ৰীনাথে। বিড়ি টানি-টানি সি এইবাৰ ঘূৰি ফুৰা ঠাইবোৰ বৰ্ণনা দিবলৈ ধৰিলে। তাৰে খেতি-বাতি, মানুহ-দুনুহ, মন্দিৰ, অট্টালিকাবোৰৰ। তাৰ কথাবোৰ শুনি শুনি মই কোঠাটোৰ বেৰত চকু ফুৰাব ধৰিলো। চাকিৰ কম্পিত শিখাই আমাৰ ছায়াকেইটা বেৰত ভীষণ কঁপাই আছিল। এনেকুৱা লাগিল যে অনাৱিষ্কৃত এণ্টাৰ্কটিকাৰ কোনো বৰফ কুঠৰীত বহি বদ্ৰীনাথে আমাক এক দুৰ্দান্ত চিকাৰৰ কাহিনী কৈ আছে আৰু আমি কঁপি কঁপি তাকে শুনি আছো।

কোঠাটোত আঙুলিমূৰত গন্তি কৰিব পৰা বস্তুকেইপদমান। খাটীয়া আৰু টেবুলখনক বাদ দি এপিনে এটা টিনৰ সৰু ছুটকেছ। চৌকাৰ কাষত এটা সৰু কেৰাহী, থাল, চচপেন আৰু সৰু হেতা এখন। এচুকত এটা বাল্টি, দুটামান সৰু টিন আৰু এটা এনামেল মগ। বেৰত খুঁচি থোৱা এখন দা, এখন ফণী, ভগা আৰ্চি এখন, দুখনমান কেলেণ্ডাৰ আৰু মজলীয়া আকাৰৰ এটা ফটোফ্ৰেম। গ্লাছখন নাই। ফ্ৰেমত বন্দী এখন ক'লা-বগা ফটো, য'ৰ অৰ্ধেক অংশ ফলা। ফটোখনৰ একমাত্ৰ মানুহজনক চিনিব পাৰিলো। ডেকা বদ্ৰীনাথ। ষ্টুডিঅ'ত তোলা। সি হাঁহি আছে। পিন্ধনত পাঞ্জাবী চোলা। তাৰ বাহুত বাহু লগাই আনজন নিৰুদ্দিষ্ট ব্যক্তিৰ বাহুৰ কিয়দংশ ফটোখনত ৰৈ গৈছে। ধৰিব পাৰি— কোনোবা নাৰীৰ।

ঃ ফটোখন তোমাৰ? মই মাজতে মাতি দিলো। বদ্ৰীনাথে কথা কৈ আছিল। বন্ধ

কৰিলে।

ঃ মোৰ আৰু মোৰ ঘৈণীটাৰ। আধা নাই। কৈ উঠি সি অলপ বেলেগ ধৰণে হাঁহিলে।

ঃ আধা কি হ'ল? প্ৰিয়সিন্ধুৱে সুধিলে।

ঃ ঘৈণীয়ে ফালি নিছে।

ঃ কিয়?

ঃ পলাল। মই পালাই আনিছিলুং। মোৰ পৰা পালাই নিলাক। হাঃ হাঃ হাঃ। সি আকৌ হাঁহিলে আৰু পীৰাখনৰ পৰা উঠি থিয় হ'ল। বৰষুণ ইতিমধ্যে কমিছিল। বদ্ৰীনাথে দুৱাৰখন খুলি বাহিৰলৈ চালে আৰু ক'লে— 'বল'ক বৃষ্টি কমিছে বাবু।'

আমি ওলাই আহি ৰিক্সাত উঠিলো। ৰিক্সা গলিৰ পৰা ওলাই মূল ৰাস্তাত উঠিল। ইতিমধ্যে ষ্ট্ৰিট লাইটবোৰ জ্বলি উঠিল। ৰাস্তাত দাঁতিত সৰি পৰা ডাল-পাত, ছিগি পৰা কাপোৰৰ বেনাৰ, বেঁকা হৈ ওলমি থকা চাইনবৰ্ড দুই-এখন। জোৰদাৰ শিল-বৰষুণজাকে তাৰ স্বাক্ষৰ থৈ গৈছে। নম্ৰ বতাহ এছাটি ফালি আমাৰ ৰিক্সা আগুৱাই গৈ থাকিল। বদ্ৰীনাথৰ কণ্ঠত অন্য এটা গীতৰ গুণগুণনি পুনৰাই বাজি উঠিল।

ঃ ক'ৰবাত এটা ৰসাল লিখা পঢ়িছিলো হলিউডৰ ফিল্ম নিৰ্মাতা উডি এলেনৰ। 'কন্‌ফেচন্ অব এ বাৰ্গলাৰ'। প্ৰিয়সিন্ধুৱে নাটকীয় বিৰতি এটা দি চিগাৰেট জ্বলালে, তাৰ পাছত বদ্ৰীনাথৰ কাণত নপৰাকৈ মিহি কণ্ঠে ক'বলৈ ধৰিলে— 'এজন চোৰে ঘৰ এটাত সোমাই চুৰ কৰোতে ঘৰৰ গৃহস্থজনে সুন্দৰ সহযোগ কৰিলে আৰু ক'লে— এইটো ঘৰত একো প্ৰব্লেম নাই। তই ইয়াত থাকি যা। ময়ো তোৰ দৰে আজিৰ পৰা পাঁচ বছৰ আগতে চুৰি কৰিবলৈ আহি অকলশৰীয়া মহিলাজনীৰ প্ৰেমত পৰি ইয়াতে থাকি গ'লো। মোৰ এহাল ল'ৰা-ছোৱালীও আছে। তই থাক— মই যাওঁ। বহুদিন চুৰ কৰা নাই। এই বুলি আগৰজন পলাল। পিছৰটো থাকিল। তাৰ ফালৰ পৰা ল'ৰা এটা হ'ল। কেইবছৰমান পাছত নতুন চোৰ এটা আহোতে তাক হেণ্ডঅ'ভাৰ কৰি দি আগৰটো পলাল। হাঃ হাঃ হাঃ। মজাৰ কাহিনী নহয়!

ঃ তই কি বুজাব খুজিছ! মই তাক সুধিলো।

ঃ একো বুজাব খোজা নাই। মনত পৰিল, বচ্।

প্ৰায় পৰিষ্কাৰ হৈ পৰা আকাশৰ তলেৰে আহি আমাৰ ৰিক্সা ঘৰৰ কাষ পালে। নামিলো আমি। বদ্ৰীনাথক ভাৰা মই দিলো। সি 'চালাম' বুলি কৈ ভাৰাটো ল'লে। আমি যাবলৈ উদ্যত হৈছিলো, হঠাৎ বদ্ৰীনাথে শীতল কণ্ঠে মাত দিলে— 'বাবু!' আমি ৰ'লো।

ঃ মানুচ কেই প্ৰকাৰৰ?

ঃ মানে? প্ৰিয়সিন্ধুৱে ছন্মা খুলি কপাল কোঁচাই সুধিলে।

ঃ আহি থাকোতে আপোনালোকৰ কথা কাণত পৰিছিল। কওকচোন, মানুচ কেই প্ৰকাৰৰ?

ঃ মতা আৰু মাইকী। দুই প্ৰকাৰ।— মই ক'লো পাতল সুৰত আৰু হাঁহিলো।

ঃ গণ্ডগোল আছে বাবু! বদ্ৰীনাথে কঁকালৰ খোচনিৰ ক'লা ৰঙৰ সৰু মোনাখনত

পইচাকেইটা ভৰাই ভৰাই আপোনমনে আকৌ কৈ উঠিল— 'বয়সটা দেহাত থাক্‌লি একটা হয়, বয়সটা পেটৰ জ্বালাত থাক্‌লি অন্য একটা। 'মাইকীটা' যেতিয়া পলাই আনিছিলুং তাইৰ বয়সটা দেহাত আছিল। আৰু মোৰ পৰা যেতিয়া পলাই গেলাক তেতিয়া তাইৰ বয়সটা পেটৰ জ্বালা, মনৰ জ্বালাটো বুজি উঠিলাক। অভাৱটো কি জিনিচ্ বুজা নাছিল, ৰাজাৰ আপী আছিলতো।

ঃ ৰজাৰ আপী? সচকিত হ'লো মই।

ঃ ৰাজাবাবুৰ আপী। হিৰণাবাল!

ঃ কিন্তু তুমিতো! প্ৰিয়সিন্ধুৱেও আশ্চৰ্য প্ৰকাশ কৰিলে।

ঃ প্ৰথমদিনা আহোতে মই তাইক ঘূৰাই পাঠাইছিলুং। কাৰণ তাই ৰাণীৰ মতন আহিছিল। সোণাৰ গহনা, সোণাৰ টোপলা! পাছদিনা মই আহি তাইৰ ৰুমত সোমালোং ৰাতি। কিনি নিয়া শাড়ীটো দি ক'লো— এইটো পিন্ধি কালি হাটে ওল্‌বা পৰা যদি ওলা। জেদী আপী, বয়সটা দেহাৰ আৰ হাউলীটা অভিশপ্ত, ৰাজাবাবু পাগলৰ মতন, মদ-মাইকীৰ জাগা— কোন থাকে। গুচি আহিল। আহি চিধা জলপাইগুড়ি। তাত চোটা-মোটা কাম। বিজনেছ্। ছমাসমান পাছত একটা ধনী বিজনেছমেন আছিল। মোৰ লগত দোস্তী বনিল। তাৰ পাছত সিও কিজানি সোণাৰ টোপলা-চোপলা লৈ মাইকীটাৰ চামনত দাড়াইছিল, কি পইচা? ব'ল! এইৰকম আৰকি কিবাকিবি কৈছিল। বচ্ খেল খতম্! হিৰণকো চিকাৰী লো গেয়া, হাঃ হাঃ হাঃ। সেই কাৰণে কৈছে বাবু, চব বদ্‌লি যায়... বদ্‌লি বদ্‌লি যায়। হাঁহি হাঁহিয়েই বদ্ৰীনাথে তাৰ ৰিক্সাখন ঘূৰাই ল'লে।

ঃ আৰ্ বাবু! ফটোটাৰ আধা ছিৰি গেল। তাইৰ টুকুৰাটো কিন্তু লৈও নেগেল্। ফালি চোট চোট টুকৰা কৰি ফেলাই থৈ গেল। ফটোটা থাক্‌লিনু তাইৰ কি লয় গেল্ হৈ কি খয় গেল্ হৈ। সেইটোহে বুজি নাপালুং। বাবু আহো দিয়ক। ৰিক্সা টানি টানি বদ্ৰীনাথে আঁতৰি গ'ল। তাৰ কণ্ঠত আৰু এটা নতুন গীতৰ গুণগুণনি শুনা গ'ল।

আমি অলপ সময় ঠাইতে নীৰৱে থিয় দি ৰ'লো। প্ৰিয়সিন্ধুৱে এহাতেৰে কপাল পিহাত লাগিল। গাড়ী এখন বেগেৰে পাৰ হৈ গ'ল কাষতে থকা পানীৰ ডোঙা এটা ভাঙি। ছিটিকনি আমাৰ কাপোৰত পৰিল। মই 'ছেঃ' বুলি জঁপিয়াই উঠিলো। প্ৰিয়ৰ ভ্ৰূক্ষেপ নাই।

ঃ মানুহ কেই প্ৰকাৰৰ? প্ৰিয়ই সুধিলে।

ঃ নন্‌চেন্স। কাপোৰ লেতেৰা হ'ল যাওঁ।

ঃ শুনচোন শুন। প্ৰিয়ই মাতিলে।

মই নৰ'লো। পদূলিৰ গেট খুলি ভিতৰ সোমাই ঘূৰি চাই দেখো সি কপাল পিহিয়েই আছে আৰু মুখেৰে কিবা বিৰবিৰাই আছে।

দুদিনৰ পাছত প্ৰিয়সিন্ধু আহি ঘৰ ওলাল। তাৰ চকু গাঁতত সোমাইছে।

ঃ মানুহ কেই প্ৰকাৰৰ? সি চিধাই আহি প্ৰশ্ন কৰিলে মোক।

ঃ মানে?

ঃ মানে বদ্ৰীনাথে কোৱা...।

ঃ শুন প্ৰিয়। মই তাক নিৰস্ত্ৰ কৰিলো আৰু এসময়ত তাৰ পৰা শুনা কথা এটাই তাক ওভোতাই দিলো— 'দুই ধৰ্মগুৰুৱে একাৰ এটা মঠৰ পৰা আন এটা মঠলৈ পদব্ৰজে যাত্ৰা কৰিছিল। এজন আছিল সুৰাপায়ী আৰু আনজন আছিল ধৰ্মীয় ৰীতি-নীতিৰ চুলিমানো হেৰফেৰ নকৰা সন্ত-সাধু। যাত্ৰাপথৰ জনশূন্য ঠাই এডোখৰত দেখে সুন্দৰ সাজে সালংকৃতা এক দীপলিপ গাভৰু। পথৰ মাজত থকা লেতেৰা খাল এটা পাৰ হ'ব পৰা নাই। সুৰাপায়ী আৰু ধৰ্মীয় ৰীতি-ৰিবাজৰ তিলমান পৰোৱা নকৰা সাধুজনে নিমিষতে গাভৰুগৰাকীক দাঙি ল'লে আৰু খালটো পাৰ কৰাই দি নমাই দিলে। তাৰ পাছত আকৌ যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলে। নিষ্ঠাবান সাধুজন ইজনৰ এই কৰ্মত সাংঘাতিক ক্ষুব্ধ হ'ল, কিন্তু বাটত একো নক'লে। দুদিন পদযাত্ৰাৰ অন্তত দুই সাধুৱে লক্ষ্যস্থল মঠটো পালে। তাত খাই-বৈ জিৰণি ল'লে। নিশা শুবৰ পৰত নিষ্ঠাবান সাধুৱে ইজনক ক'লে— আচ্ছা প্ৰভু, আপুনি সেই কৰ্মটো কিয় কৰিলে? আমাৰ ধৰ্মইতো কেতিয়াও কোনো সুন্দৰী ৰমণীৰ ওচৰলৈ যোৱাটো পৰ্যন্ত সমৰ্থন কৰা নাই। অথচ আপুনি নিঃসংকোচে তাইক দাঙি ল'লে। তেতিয়া ইজন সাধুৱে ক'লে— প্ৰভু, মইতো তাইক দাঙি খালটো পাৰ কৰায়েই নমাই থৈ আহিলো, আপুনি এই দুদিন ধৰি তাইক দাঙিয়েই আছে নেকি?' 'শুন প্ৰিয়সিন্ধু। মানুহ কেই প্ৰকাৰৰ মই তোক ক'ব নোৱাৰিম। কিন্তু বদ্ৰীনাথ যদি সুৰাপায়ী সাধুটো হয় তেন্তে তই হ'লি দ্বিতীয়টো। বদ্ৰীনাথেতো তাৰ দুখৰ কাহিনী কৈ আমাক নমাই আকৌ গুণগুণাই ৰিক্সা চলাই গুচি গ'ল। বেলেগ ভাৱা মাৰি আছে। তই এতিয়াও তাৰ ৰিক্সাতেই উঠি আছ। শুন ভাই, দুদিনৰ পিছত ৰ'দ ওলাইছে, কাপোৰ কেইটামান ধুবলৈ আছে, তই যা, ডিষ্টাৰ্ব নকৰ আজি।'

অপূর্ব কুমাৰ শইকীয়া

অভিসাৰিকা

গাঁৱলীয়া মান নিৰূপণেৰে দেহেশ্বৰী আৰু মনোমতী দুয়োজনী চঞ্চলা ছোৱালী আছিল। অন্ততঃ সেই কাৰণটোৰ বাবেই দিনৌ আইতাকৰ গালিৰ বাৰিষা সিহঁতৰ মূৰৰ ওপৰেৰে পাৰ হৈছিল। গাঁৱলীয়া সমাজৰ পূর্ব নির্দিষ্ট নৈতিকতাৰ মানদণ্ডক দুয়োজনীয়ে প্ৰায়ে জিভা সিয়াঁৰিছিল। হেৰৌ উঠি অহা ছোৱালী, খৰিচা বনাবলৈ নিজেই বাঁহৰ গাজটো নাকাটিবি, ডাঙৰজনক দেখিলে খিলখিলাই নাহাঁহিবি, খৰময়ূৰীয়া ভৰিৰে খোজ নাকাঢ়িবি, বেলিটো শেতেলিলৈ যোৱাৰ আগতেই ঘৰৰ নঙলাৰ ভিতৰত সোমাবিহি আৰু যেনেকৈহে তহঁত দাওদাওকৈ বাঢ়িছ বুকুৰ কাঁচুলিৰ ওপৰতে গামোচা একোখনো মেৰিয়াই ল’বিহঁক। যৌৱনক লেকাম লগাব খোজা সংসাৰৰ যতমানে নিয়মক সিহঁতে এজাক হিংসুক আৰু চকুচৰহা তিনিমূৰীয়াৰ অভিসন্ধি বুলি বিশ্বাস কৰিছিল। দেহেশ্বৰীয়ে যেতিয়া তাইৰ চঞ্চলতাৰ পুৰস্কাৰ হিচাপে ভৃংগেশ্বৰ নামৰ বেঙেৰা আৰু সৰল প্ৰৌঢ় পুৰুষ এজনক গিৰীয়েক হিচাপে পালে তাই ক্ষিপ্ৰতাৰে তাৰ গাতে আঠা লগাদি ধৰিলে— সি ক’লৈকো যাব নোৱৰাকৈ। থকা বুলিবলৈ তাৰ ওখ কপাল এখন আৰু খালৰ দৰে দ বুকু এখন আছিল। মনোমতীয়ে প্ৰথমে প্ৰতিবাদ কৰি চাইছিল, দেহেশ্বৰীয়ে গ্ৰাহ্য নকৰিলে। দিন-কাল বেয়া, তাহানি ৰাস্তাই-ঘাটে বনবনাই ফুৰা ‘দবা’ বোলা সামগ্ৰীবিধো আজিকালি মহঙা হ’ল। মনে ঢুকি পোৱা দুৰত্বলৈকে বস্তুবিধ সুলভ হোৱাৰ আশা নাই। দেহ আৰু মনৰ খলাবমাখিনি সমান কৰিবলৈ পুটিনৰ দৰে পুৰুষ নামৰ লদা এটা লাগে মাত্ৰ। দেহেশ্বৰীৰ আকাংক্ষা ইমানেই।

বিয়াৰ পিছৰ দেহেশ্বৰীজনীক যিয়েই দেখিলে সিয়েই আচৰিত হ’ল— যেন বৰফুট তুলি গুজৰি গুমৰি থকা কুঁহিয়াৰৰ ৰহখিনি টিনত সোমাই ঠাণ্ডা হ’ল, পিছত মিঠৈ হ’ল। স্ব-উদাহৰণসহকাৰে তাই ঠিকেই বুজিছিল— জীৱনৰ চঞ্চলতা চপলতাই শেষ কথা নহয়, এলুমিনিয়ামৰ তাঁৰৰ দৰে সহজে ভাঁজ ল’ব পৰাটোও নাৰী জীৱনৰে গুণ, খালী অত্যধিক ভাঁজ লৈ তাঁৰডাল নাভাঙিলেই হ’ল।’

বৈবাহিক জীৱনৰ কাণ্ড-কাৰখানাবোৰ দেখি-বুজি দেহেশ্বৰীয়ে এতিয়া অনুভৱ কৰে— অতি ভুল অর্থতহে সিহঁতক চঞ্চলা বোলা হৈছিল দেখোন। জীৱনৰ সৰু-সুৰা নিয়ম-কানুন কোনেনো নাভাঙে? তাতে জীৱনৰ কোনো লিখিত আৰু সংসদ অনুমোদিত সংবিধান এখনো নাই, সংবিধান সংশোধনো হয়। ‘তই যে গাভৰু ছোৱালীজনী হৈ বৰমূৰাহঁতৰ

শিলিখাজোপাত উঠিলিগে কোনকেইটা পৈয়েৰে তলত থিয় হৈ তোৰ তপিনা চাই ৰং পালে?' বুলি ভাবিবলৈ এতিয়ালৈ সিহঁতৰ আইতাকো জীয়াই থকা নাই। আইতাকৰ দৰে সৰ্বগ্ৰাসী আৰু সৰৱ অস্তিত্ব এক সাধাৰণ নিউমোনিয়া নামৰ অসুখে কেইবছৰমান আগতে মৰিমূৰ কৰি থৈ গ'ল। আন্ধাৰ আৰু জয়াল ৰাতিৰ এখন আঁঠুৱাৰ দৰে আছিল আইতাক সিহঁতৰ বাবে— এক কম্পিত আৰু অপৰ্যাপ্ত নিৰাপত্তাবোধৰ এক শৰীৰি ৰূপ।

তাইৰ গিৰীয়েক হেবাং হ'লে কি হ'ব, সিও দুপইচা ঘটে। জীয়াৰী কালত দাঁত ঘঁহিবলৈ হাতত লোৱা ভলুকা বাঁহৰ এঙাৰ এতিয়া আৰু তাই হাতত নলয়। 'শিমলুৰ এঙাৰতকৈ মজ গছৰ এঙাৰেহে দাঁতকেইটা বেছি আবেদনময় কৰি তোলে' জাতীয় গ্ৰাম্য আলোচনাও আজিকালি সিহঁতে নকৰে। দাঁতৰ বিষ হ'লে তাই এতিয়া বাঁহৰ তলত জাতি বাঁহৰ কেঁচা লেকেচি দাঁতত সেক দিবৰ বাবে বিচাৰি নুফুৰেগৈ। জীৱন ধাৰণৰ মান বেছি উন্নত নহ'লেও সলনি কিন্তু হৈছে। লগে লগে অপসৃয়মান হৈ পৰিছে জীৱনৰ সৰু-সুৰা গ্ৰাম্য আনন্দৰ ঘটনা। এক জয়াল দুপৰীয়া দুপৰীয়া অস্তিত্ব এতিয়া সিহঁতৰ।

পমাগুটি এটা সৰি আহি খেৰৰ চালত পৰিলেও নৈঃশব্দ ভংগ হোৱা দুপৰীয়া। এনেকুৱা সময়তে সূৰ্যদেৱতাৰ গাত ৰণ-জেউতি উঠে— চুমাৰে উপচায় প্ৰতিৰক্ষাহীন পথচাৰীৰ গাল, আঁঠুমূৰীয়া চুৰিয়াৰে নাঙলত ধৰা খেতিয়কৰ ফুটা কপাল, অল্পবসনা টপটলৌ যুৱতীৰ ছানস্ক্ৰিন নসনা পিঠিৰ ছাল। পৃথিৱীৰ সমস্ত প্ৰসাধন কোম্পানীসমূহ আস্ত-ব্যস্ত হৈ উঠে— কি হ'ব এতিয়া, কি হ'ব এতিয়া গাভৰুহঁতৰ ছালৰ অৱস্থা— পোৱা বেঙেনাৰ বাকলিৰ দৰে নে জুইত পোৱা এখন পাপৰৰ দৰে। কেনেকৈ ৰক্ষা কৰা যায় এতিয়া ইহঁতৰ সৌন্দৰ্য, কেনেকৈ ভেটা যায় ছোৱালীহঁতৰ বয়সৰ বোঁৱতী নদী। কেনেকৈ ছোৱালীহঁতৰ মনত নিৰন্তৰ জগাই ৰখা হ'ব মৃত্যুপৰ্যন্ত এক অক্ষয় যৌৱনৰ দুৰন্ত আশা। ধৰা, ধৰা, ইহঁতক অতি কোমল বয়সতে থাপ মাৰি ধৰা, কেট্‌ছ ডেম ইয়ং। নাই নাই, ল'ৰা কেঁচুৱাৰ কথা ইমান গুৰুত্বসহকাৰে নল'বা। ইমান সৌন্দৰ্য সচেতন সিহঁত জিনগতভাৱেই নহয়— ইহঁতৰ পৰা এক জীৱনজোৰা ব্যৱসায়িক লাভ তুমি পাই নথকাটোৱেই স্বাভাৱিক, ডাঙৰ হৈ ইহঁতে খুব বেছি ছমাহৰ মূৰত এটোপোলাকৈ কনডম কিনিব; তাতকৈ এঘাৰ বছৰীয়া ছোৱালীহঁতকে ধৰা, সিহঁতৰ ৰজঃস্বলা অৱস্থাটোৰ আৰম্ভণিৰ কথা ভালগাৰ যেন নলগাকৈ, দৰকাৰ হ'লে ৰঙাৰ সলনি নীলা ৰং ব্যৱহাৰ কৰি, শিহৰণ ভালপোৱা এজাক ডেকা বাপেকৰ আগত দূৰদৰ্শনযোগে পৰিৱেশন কৰা, সিহঁতৰ স্বাস্থ্যসন্মত পাঁচটা দিনৰ কথা ভাব-চিন্তত তুমি কাতৰ হৈ পৰা কথাটো পাকে-প্ৰকাৰে সাব্যস্ত কৰা আৰু ইয়াৰ উপায়নো কি বুলি হামৰাও কাঢ়ি থকা তৰল মনৰ মাক-দেউতাককেইটাৰ আগত আকৰ্ষণীয়ভাৱে হাতত তুলি ধৰা কেইটামান ৰজঃস্বলা নেপকিনৰ টোপোলা। চিন্তা নাই, জীয়েকহঁতৰ স্বাস্থ্যৰ খাতিৰত সিহঁতে ব্ৰেকত কিনা চিনেমাৰ টিকটৰ দৰে মুহূৰ্ততে ক্ৰয় কৰি পেলাব তোমাৰ গোলকীয় বজাৰ সামগ্ৰী। এবাৰ নহয়, দুবাৰ নহয় সিহঁতে বস্তুটো বজাৰত কিনিব মুঠতে চাৰিশ বিশবাৰ, তোমাৰ ব্যৱসায়ো হৈ পৰিব ৰমৰমীয়া। চৰৈৱেতি, চৰৈৱেতি।

পিছে এনেকুৱা দুপৰীয়াবোৰক কেনেকৈ নিজৰ স্বাৰ্থৰ অনুকূলে আপডাল কৰিব লাগে দেহেশ্বৰীয়ে নাজানে। কেৱল একক স্থিতি এটা হোৱা হ'লে বেলেগ কথা আছিল— একে সময়তে তীব্ৰতা, শূন্যতা, অৱসাদ আৰু বিক্ততা এই সকলোৰে মুখামুখি হোৱাটো টান। তাতকৈ সহজ দুৱাৰৰ ইণ্টাৰলকটো লগাই ভিতৰত যেন কোনো সোমাই থকা নাই এনে ভাব এটা ওফৰাজেংৰূপী আলহীসকলক জনাই ওপৰমুৱাকৈ সৰু হাতৰ 'টি' আখৰটোৰ দৰে বিছনাত..। নাই, এই ধৰণৰ ভাব বিলাসৰ পকনীয়া আকৌ মনোমতীয়ে পছন্দ নকৰে। তাই তাৎক্ষণিক আৰু প্ৰয়োগিক ফলাফলত বিশ্বাসী। তাত্ত্বিক কথাখিনি দেহেশ্বৰীক গতাই তাই অনবৰতে জীৱনটোক পৃথিৱীৰ প্ৰয়োগশালাখনত সুমুৱাই তাৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠখিনি উপভোগ কৰাৰ তালতে থাকে। এনে ধৰণৰ উচ্ছৃংখলতা দেহেশ্বৰীয়ে ভাল নাপায়; কিন্তু মনোমতীৰ দুখ লগাকৈ একো টান কথা ক'বও নোৱাৰে তাই। দুয়োজনী যঁজা ছোৱালী, এক ভ্ৰূণীয় আৰু সমলিংগীয়— কেনেকৈ এজনীয়ে আনজনীৰ মন ভাঙে? ভাদমহীয়া দামোদৰদেৱৰ তিথিত প্ৰসাদৰ লগৰ যঁজা কল খাই মাকৰ এনে অৱস্থা হোৱা বুলি সিহঁতক সৰুতে বুজোৱা হৈছিল। এই কথাটো লৈ সিহঁত দুয়োজনী এতিয়াও সাৱধান। অৱশ্যে মনোমতীৰ যঁজা সন্তান হোৱাৰ কোনো ভয় সদ্যহতে নাই। স্বাস্থ্যসম্মত বৈধ গিৰীয়েক বা প্ৰেমিক এটা নাথাকিলে হাজাৰটা যঁজা কল খালেও ভয় নাই। ভৃংগশ্বৰ দেহেশ্বৰীৰহে গিৰীয়েক আৰু এই হেবাং মানুহটোৱে দেহেশ্বৰীক অতিক্ৰমি কাহানিবা যে মনোমতীৰ ওচৰ চাপিব পাৰিবগৈ সেই কথাটোত তীব্ৰ সন্দেহ আছে। এইক্ষেত্ৰত মনোমতীৰ আগ্ৰহো প্ৰায় শূন্য। বেঙা মানুহটোৱে ৰুটিন মাফিক কৰিবলগীয়া কাম কেইফেৰাই কৰে আৰু তাৰ মাজতে হেলাই-হেপাই গিৰীয়েক হিচাপে কৰণীয় ব্যায়ামকণো কৰে; তাৰ বাহিৰে কোনো ঔৰ্ধদৈহিক চিন্তা মানুহটোৰ নাই। গতিকে একেখন ডাঙৰ বিছনাত দেহেশ্বৰী, মনোমতী আৰু ভৃংগেশ্বৰ শুলেও মনোমতীৰ লগত কোনো অনৈতিক সম্পৰ্ক গিৰীয়েকৰ সৈতে গঢ়ি উঠাৰ ভয় সদ্যহতে নাই। দেহেশ্বৰীয়ে জানে— এইটো কাৰিকৰীভাৱে অসম্ভৱ কথা।

একেখন ডাঙৰ বিছনা? এৰা, দেহেশ্বৰীৰ যৌতুকত অহা সেই ডাঙৰ বিছনাখনেই এইখন বিছনা। যৌতুকত অহা বস্তুকেইপদৰ লগতে মনোমতীও দেহেশ্বৰীৰ গিৰীয়েকৰ ঘৰলৈ আহিল খুব সন্তৰ্পণে, সংগোপনে আৰু স-সংকোচে। এই জীৱন্ত যৌতুকটিক লৈ পোনতে কিছু কৌতূহল প্ৰকাশ কৰা হৈছিল যদিও লাহে লাহে কথাবোৰ তল পৰিল। এনেয়েও হেবাং মানুহটোৱে প্ৰতিবাদৰ ভাষা বুলি ভাষা এটা পৃথিৱীৰ মানুহে ব্যৱহাৰ কৰে বুলি নাজানে। এতিয়া দেহেশ্বৰীহঁতৰ বিভিন্ন কৰিবলগীয়া উল্লেখযোগ্য কামৰ ভিতৰত মনোমতীৰ প্ৰসংগটোও পৰে। মনোমতীৰ বিয়াৰ প্ৰসংগ। পিছে তাইৰ দৰে ছোৱালীৰ বাবে পছন্দৰ দৰা পোৱাটো খৰালিৰ কলগুত শিহ ওলোৱাৰ দৰে কথা। বিৰলৰো বিৰল কথা। কাৰিকৰী কাৰণতে মনোমতীৰ দৰে আপোচবিৰোধী ছোৱালীৰ কাহানিও বিয়া হ'ব নোৱাৰে।

দুপৰীয়া সময়ত ঘৰৰ কলিং বেলটো বজালে দেহেশ্বৰীৰ মূৰত যেন জুই জ্বলে, খঙৰ জুই। কোন সেইটো আহম্মক ঔ, দুপৰীয়া মানুহৰ পদূলি গুচিব নাপায় বুলি তই নাজান নেকি, মতাটো দুপৰীয়া ঘৰত নাথাকে বুলিও তই নাজান নেকি বনি চিকৰাৰ

পোৱালি; লাভ নাই লুতুৰা, ধৈৰ্ণীয়েৰে তোক নিতৌ যোগান ধৰা সাঁজটোৱেই মোৰো নিয়মীয়া সাঁজ, জুতি সলাবলৈ জাগা বিচাৰি নাপালি। একো নতুন বস্তু মোৰ জাত নাপাবি তই। তইঁত পুৰুষবোৰে এই কথাটোকে নুবুজ, নিৰ্বোধৰ জাত।

দেহেশ্বৰীয়ে কাৰোবাক গালি পাৰি থকা সময়খিনিত মনোমতীয়ে ওঁঠ কামুৰি হাঁহি থাকে। বৰ উপভোগ্যভাৱে ৰসাল দেহেশ্বৰীৰ গালি। খঙৰ উচ্চতাত আৰোহণ কৰি গালিবোৰে ছন্দ হেৰুৱালে মনোমতীয়ে তাইক শুধৰাই-মেলি ছন্দ ঘূৰাই দিয়ে। ‘গানেই গা, নৱকান্তৰ কবিতা আবৃত্তি কৰ বা গালিয়েই পাৰ— তাকে খালি ব্যাকৰণ সন্মতভাৱে কৰিবি।’

‘মোৰ কোনবোৰ কথানো অব্যাকৰণসন্মত হ’ল মুখ খুলি তাকে কচোন’ বুলি দেহেশ্বৰীয়ে গেঙেৰি মাৰে। চুপতিৰ পৰ্যায়লৈ যোৱাৰ আগতেই মনোমতীয়ে কথাৰ বকলা সামৰিব খোজে। তাই জানে আন্তৰিকতাহীনভাৱে কেৱল অভাৱৰ বাবে নিৰামিষহাৰী হোৱা আমিষভোজী লোকৰ খংটোও একপ্ৰকাৰ মানসিক সুৰক্ষা প্ৰক্ৰিয়াহে।

দুপৰীয়া দেহেশ্বৰীক আমনি দি ৰং চোৱা মানুহবোৰ সদায়েই মতা মানুহ নহয়। মতা মানুহকেইটাকো আন কিবা বুলিলেও লুতুৰা বুলিব নোৱাৰা জাতীয়— কেতিয়াবা ডাকোৱাল, কেতিয়াবা খুচুৰা বেপাৰী আৰু কেতিয়াবা হয়তো মগনীয়া এটা আহে। সিহঁতক অৱশ্যে মনোমতীয়েই চম্ভালে। পূৰঠ হাত-ভৰিৰ নোমাল মতা মানুহ একোটা পালে মনোমতীক আৰু একো নালাগে। মুখেৰে যেন ওলাই নোযোৱালৈকে কথাই শেষ নহয়। তাইৰ কুৰুকি কুৰুকি দুৰ্ভগীয়াটোৰ গোটেইখিনি পৌৰুষ সত্তাৰ তাই উলিয়াই আনি তাৰ সমুখতে লিৰিকি-বিদাৰি চায়। দুয়োজনৰে বাবে চম্ভালিব নোৱাৰা পৰিস্থিতি এইটো। তথাপি অত্যন্ত কৌশলেৰে তাই এনেকুৱা পৰিস্থিতিবোৰক আয়ত্তাধীন কৰে। আমোদজনকভাৱে মনোমতীৰ বাবে আদৰ্শ পুৰুষৰ একমাত্ৰ একক হ’ল, ভৃংগেশ্বৰ শইকীয়া নামৰ হেবাং মানুহটোৱেই। কাৰণ আদৰ্শ পুৰুষৰ তেনে এটা সংজ্ঞাই দেহেশ্বৰীয়ে মনোমতীক যোগান ধৰিছে। দুপৰীয়া দুপইচা ঘটিবলৈ যোৱা সেই মানুহটোকে এখন অদৃশ্য তুলাচনীৰ এফালে বহুৱাই নিঃসাৰ দুপৰীয়া মনোমতী বাৰাণ্ডাতে বহি থাকে, বোধহয় দেহেশ্বৰী তেতিয়া প্ৰথমৰ পৰা দ্বিতীয় ঘুমটিলৈ যাবলৈ যো-যা চলোৱাৰ সময়।

মতা মানুহৰ প্ৰতি এক সুউচ্চ ধাৰণা দেহেশ্বৰীৰো নাই, মনোমতীৰো নাই। চাইকেলৰ টায়াৰটোৰ দৰে মৰম চেলাই অনবৰতে সাৱটি ধৰি থাকিলে কি হ’ব, নাৰীৰূপ টিউবটোক ইহঁতে জোখতকৈ বেছি ফুলিবলৈ নিদিয়ে। অৱশ্যে সংসাৰৰ ধূলি, মাকতি, কংকৰ, আলকতৰাৰ অত্যাচাৰৰ পৰা ৰক্ষা কৰি থকাৰ বাবদ টায়াৰৰূপী মতাটোক কিছু মূল্য নিদিলেও নচলে। ইহঁতক উচটাই জোল খাবলৈ ভাল। বুৰ্বককেইটাৰ বাবে আটাইতকৈ সংবেদনশীল কথাটোৱেই হ’ল সিহঁতৰ যৌন সক্ষমতা। সেই কাৰণেই বোধহয় বেছিভাগ মতা মানুহৰে প্ৰিয় চৰাই হ’ল ঘৰচিৰিকা; কিন্তু কথাটো সিহঁতে অতি সংগোপনে ৰাখে। মতা মানুহসকল শৌচালয়ৰ নিচিনা— এক এৰাব নোৱৰা অথচ অনাকৰ্ষণীয় অৱস্থিতি অথচ মনোমতীয়ে ক’ৰবাত শুনিলে— পৃথিৱীৰ বহুপঠনযুক্ত ভালেমান শ্ৰেষ্ঠ কবিতা হেনো সৃষ্টি হৈছিল শৌচালয়তহে আৰু আমোদজনকভাৱে সেই কবিতাৰ স্ৰষ্টা বিশিষ্ট কবিকেইজনৰ ভুগিছিল

কোষ্ঠকাঠিন্য ৰেমাৰত।

অনিচ্ছাকৃতভাৱে এখুজি-দুখুজিকৈ কেতিয়াবা কোনোবা এজন মতা মানুহ আহি সেই তুলাচনীখনতে বহেহি, বাৰাণ্ডাত আলহী বহিবলৈ ভাল ব্যৱস্থাই নাই বাবে। সমস্ত ব্যৱস্থাটোৱেই এনেকৈ গঢ়ি তোলা হৈছে যে— কোনো মতা মানুহ দুপৰীয়া সময়ত আহি তুলাচনীতখনত নবহি উভতি যাব নোৱাৰে। এইবিলাক অৰ্থহীন যেন লগা বেবেৰিবাং কাম কৰি থাকিবলৈ দেহেশ্বৰীৰ সময় নাই। সেয়ে এনেবিলাসবহুল যেন লগা কামবোৰ তাই মনোমতীলৈ পাচে। মনোমতীৰ সময় দেধাৰ, তাই জোনবাইটোনো ময়দাৰে বনোৱা কটীখনৰ দৰে কিয় শেঁতা হালধীয়া তাকে ভাবি থাকোতেই দেহেশ্বৰীয়ে জাঁতত দহ সাঁজৰ মাটিমাহ ফালে।

নগৰত থাকিলেও দেহেশ্বৰীয়ে গিৰীয়েকক সৈমান কৰাই ঘৰতে ঢেঁকীশাল এখন পাতি লৈছে। সৰু খেৰৰ ঘৰ এটা, লোকচক্ষুৰ পৰা কিছু আঁতৰত, বিহুৰ সময়তহে ৰাতিৰ নীৰৱতা ভাঙি ঘৰটোৰ পৰা ঢেংকুৰুচ ঢেংকুৰুচ শব্দ কিছুমান ভাহি আহে, খুবলিৰ দখিনিৰ পৰা পাৰলৈ উদ্দাম ছন্দত নাচি থাকে দেহেশ্বৰীৰ হাত। নগৰত লোকৰ পিঠাৰে বিহু পতা মানুহৰ অভাৱ নাই বাবে এইকেইদিনত দেহেশ্বৰীৰ হাত। নগৰত লোকৰ পিঠাৰে বিহু পতা মানুহৰ অভাৱ নাই বাবে এইকেইদিনত দেহেশ্বৰীৰ ব্যস্ততাই অভাৱ টাইম খাটে। ওচৰ-চুবুৰীয়াৰ ফুচুলনি আৰু চাটুক্তি তুংগত উঠে। এক অব্যাখ্যেয় কাৰণত দেহেশ্বৰীৰ চৰম ব্যস্ততাময় সময়খিনিত মনোমতী পুহমহীয়া বাকৰাজডালৰ দৰে কাহিল হৈ বিছনাত পৰি থাকে। দেহেশ্বৰীয়ে অলসভাৱে শুই-বহি সময় পাৰ কৰোতেহে মনোমতী হৈ পৰে শেঙুণ পেলাব নোৱৰাকৈ ব্যস্ত।

মাজে-সময়ে দেহেশ্বৰীয়ে ভাবে— বোধহয় সিদ্ধান্তটোৱেই ভুল হৈ গ'ল। তেজ-মঙহেৰে লুধুমী গাভৰু ছোৱালীজনীক বিয়াৰ পিছত তাইৰ লগতে লৈ আহিব নালাগিছিল। নাটেশ্বৰীয়ে কেতিয়াবা অঘটন ঘটাব। গিৰীয়েকৰ লগত এক দেহ এক মন লৈ যোৱাৰ পিছত মনোমতীৰ লগতো প্ৰাক্‌বৈবাহিক মানসিক নৈকট্য একে ধৰণে বজাই ৰাখিব পৰা নাযাব বুলি তাই আগতেই অনুমান কৰিব পাৰিব লাগিছিল। খণ্ডত কেতিয়াবা কিবা এষাৰ নকৈয়ো নোৱাৰি; কিন্তু মনোমতীক পৰা গালিখিনি প্ৰায়ে দাঁত নিকটাই উভতি দেহেশ্বৰীৰ ফালে খেদি আহে। কৃষ্ণই যুদ্ধৰ অংকুশডাল ডিঙি পাতি মালাত পৰিণত কৰাৰ দৰে তায়ো তেনে অৱস্থাত এক অপ্ৰাকৃতিক ক্ষিপ্ৰতাৰে উভতি অহা গালিখিনি আত্মস্থ কৰে।

মনোমতীৰ উচ্ছৃংখল উদাহৰণো দেধাৰ। ভৃংগেশ্বৰৰ বাহন বুলিবলৈ সেই তাহানিৰে পৈতৃক সম্পত্তি 'এভাৰেষ্ট' চাইকেলখনেই। তাতে উঠি ভিনিহিয়েক ভৃংগেশ্বৰৰ লগত বিলাস ভ্ৰমণলৈ যোৱাটো প্ৰায় অসম্ভৱ-আৰু দৃষ্টিকটু কথা। বাটেদি অত্যাধুনিক গাড়ী এখন অকলশৰীয়া কাণ-মূৰ মোহাৰি যায়। পাতিলেনে মানুহটোৱে বিয়া? নে মনৰ মতন ছোৱালীয়েই বিচাৰি পোৱা নাই মানুহটোৱে? হেৰৌ অজলা, ৰাস্তাৰে গাড়ী চলাই যাওঁতে ইফালে-সিফালে চকু ঘূৰাবি। ঠিক ধানখেৰ গো-গ্ৰাসে গিলি থকা বলধটোৰ দৰে কাণ-মূৰ জোকাৰিবি। নহ'লে বেটা পস্তাবি। মূৰ ঘূৰালেই ৰাস্তাৰ মানুহলৈ পৰম আকুন্তিৰে ৰ লাগি

থকা অমুকীক দেখিবি, অমুকীৰ মুখত এটি ভুবনভুলোৱা হাঁহিও দেখিব পাৰ। তই মোৰ পদূলি পোৱাৰ সময়ত সেই হাঁহিটোৰ উপলক্ষ কেৱল তই বুলিও নিশ্চয়কৈ বুজিবি। তাকে দেখি সংকোচ নকৰিবি একেবাৰে ওচৰ চাপি আহিবি। একো ভয় নাই, গাভৰু ছোৱালীৰ মন ইমান নিৰ্দয় নহয়, প্ৰসংগ সংগতি নোহোৱাকৈ চিধা-চিধি বিয়াৰ কথা কোৱা পুৰুষকহে সিহঁতে ভাল পায়। তই নিশ্চয়কৈ জানিবি— চিকা-ৰূপেৰে তোৰ চোলা-পেন্টৰ পকেটকেইটা যিমানেই গৰ্ভৱতী হ'ব, মণ্ডহেৰে যিমানেই তোৰ তপিনা আৰু ডিঙি গোনাম'হৰ দৰে ফুলিব সিমানেই বাঢ়িব তোৰ প্ৰেমিক হোৱাৰ যোগ্যতা।

কৈছিল, তেনে এজন বিবাহযোগ্য পুৰুষকে বাটত আগচি ধৰি এদিন তাই বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ দিছিল। বাটেদি অন্যমনস্ক হৈ গাড়ী চলাই অহা সুপুৰুষ এজনৰ গাড়ীখন হাত দাঙি ৰখাইছিল তাই এদিন। একো বুজি নোপোৱা অভং যেন লগা পুৰুষজনে সেহাই সেহাই তাইক সুধিছিল— কিয়নো ৰাখিলে গাড়ীখন?

ঃ কথা আছে, আপুনি কোনফালে যাব?

ঃ মই য'লৈকে বাৰু নাযাওঁ, আপুনি বাৰু ক'লৈ যাব?

ঃ গুলি মাৰক মোৰ গন্তব্যস্থলৰ কথা। আজি মোৰ দিনটো আপোনাৰ নামতে দিলো। ব'লক বহুদূৰলৈ ফুৰিবলৈ যাওঁ, ইটালিয়ান ডেলিকেচি পিজা খাওঁ, বুগি উগি নাচো, সকলোবোৰ সংস্কাৰ বনফায়াৰত জাপি জুই পুৰাওঁ, অকণমান তৰল নিচা সেৱন কৰো, দুৰ্গম সংগীতৰ তালে তালে উত্তাল হৈ নাচো এৰাতি বিশাল আকাশৰ তলত, লাহে লাহে খহি পৰক আমাৰ বসন আৰু দুঃচিন্তা, আপোনাৰ বস্ত্ৰহীন পূৰঠ আৰু মাংসল নিম্নাংগলৈ দুখেৰে চাই মোৰ হীনমন্যতাবোধক এক দুৰ্বহ অৱস্থালৈ তুলি ধৰো, আত্মসমৰ্পণৰ বাবে এক কাৰ্যকৰী কাৰণ বিচাৰো, ইজনে আনজনৰ দেহৰ মাজত উভয়ৰে নগ্নতাৰ পৰা পলায়নৰ পথ বিচাৰো।

ঃ হে হে ৰ'বাচোন ৰ'বা, তুমি এগৰাকী ৰোডছাইড কল নে এগৰাকী অসফল ৰমন্যাসিক কবিহে...?

ঃ নাই নাই, সেইবোৰ মই একো নকওঁ। মই এগৰাকী বিবাহযোগ্য সাধাৰণ ছোৱালীহে। দৰাৰ সন্ধানত ওলাইছো। আপুনি মোৰ সকলো জল্পনা-কল্পনাৰ এক দৈহিক ৰূপ বুলি মোৰ বোধ হৈছে। আপোনাকেই যেন যুগ যুগ ধৰি মই বিচাৰি আছিলো। এতিয়া আপোনাক মোৰ বিয়া পতাৰ একো আপত্তি নাই।

ঃ মোৰ কিন্তু পুৰামাত্ৰাই আপত্তি আছে— বুলি মানুহজন পলাইছিল। গিয়াৰ আৰু এক্সিলেটৰৰ সংযোগহীনতাত সৃষ্টি হৈছিল ক'লা ধোঁৱা আৰু কৰ্কশ শব্দ। মানুহজন গাড়ীখন লৈ যোঁ-যোঁৱাই গুচি যোৱাৰ আধাঘণ্টামান পিছলৈকে মনোমতীয়ে তাক গালিৰে ছুইংগাম চোবোৱাদি চোবাই আছিল।

বান্তিলৈ দেহেশ্বৰীয়ে তাইক বুজাইছিল। খালী হাতেৰে বগৰী ছিঙিবলৈ গ'লে নিজৰ উচ্চতাৰ সমপৰ্যায়ৰ গছজোপাৰ তললৈহে যোৱা উচিত বুলি তাইক সান্ত্বনা দিছিল।

ঃ নামানো মই তহঁতৰ এইবোৰ নীতি-নিয়ম। চাই থাক মাত্ৰ তই, পুঠি-খলিহনা মই

নধৰো, নধৰো মই ওপৰচকুৱা, মই ধৰিম দহ কেজিৰ ৰাঘৰবালি। তই চাই থাক।

এনে ধৰণৰ কথা-বতৰা দেহেশ্বৰীৰ বাবে অতীত হৈ গৈছে। পুঠিমাছটোৰো এখন নিজা বৰ্ণময় জগত আছে। সেই জগতখনক পানীপৃষ্ঠৰ ওপৰৰ পৰা চিনি পোৱা নাযায়। সেয়েহে পুৰুষ-পুঠিৰূপী ভৃংগেশ্বৰৰ লগত তাই মিলিবলৈ গৈ, তুচ্ছতাৰ সোৱাদ ল'বলৈ গৈ নিজকে ক্ষুদ্ৰৰ পৰা ক্ষুদ্ৰতৰ কৰি আনি আছে আৰু এই ক্ষুদ্ৰীকৰণ প্ৰক্ৰিয়াটোৰ পৰা মনোমতী বাহিৰত ৰৈ গৈছে বাবে দুয়োজনীৰে ভাবনাৰ তৰংগৰ মাজত সৃষ্টি হৈছে এক্ষোটা বৃহৎ অপূৰণীয় ফাঁট।

আজি কিছুদিনৰ পৰা দেহেশ্বৰীয়ে অনুভৱ কৰিছে— মনোমতীয়ে হয়তো মানসিক ভাৰসাম্য হেৰুওৱাৰ উপক্ৰম কৰিছে। তাইৰ কাণ্ড-কাৰখানা দেহেশ্বৰীৰ আয়ত্তৰ বাহিৰলৈ যাবলৈ উপক্ৰম কৰিছে। বিশেষকৈ দুপৰীয়া সময়ত মনোমতীয়ে তাইৰ উন্নাসিকতাৰ শীৰ্ষ বিন্দুত আৰোহণ কৰে। অন্ততঃ ওচৰ-চুবুৰীয়া, সদায়েই দেখি থকা ভাতৃসম তৰুণৰ প্ৰতি এনে নীচ দেহজ মনোভাৱ পোষণ কৰি ৰাখিব তাই নালাগিছিল। নিজকে ইমান গভীৰ ক্লেদলৈ দলিওৱাৰ আগতে দেহেশ্বৰীৰ কথাও এবাৰ ভাবি চাব লাগিছিল তাই।

একেই নিঃসাৰ দুপৰীয়াৰ সময়। তৰুণ আহিছিল কোৰ এখন বিচাৰি, তামোল পুলিৰ গুৰি চপাবলৈ লাগে। সি অফিচলৈ যোৱা নাছিল, বেমাৰ বুলি আকস্মিক ছুটী লৈছিল। বাৰীখন চিজিল লগাব লাগে। অৱশ্যে তাৰ জীৱনটোও চিজিল লগোৱা হোৱা নাই, তিতা কথাৰ দৰে সমস্যাগধুৰ জীৱন। কলিং বে'লত হাত দিবলৈ নাপাওঁতেই তাক উদগ্ৰীৱ হৈ বাৰাণ্ডাতে থিয় হৈ থকা মনোমতীয়ে লক্ষিলে।

ঃ আৰে তৰুণ দেখোন, আহা, বহাহি।

অদৃশ্য তুলাচনীখনৰ ওপৰতে পাতল পীৰা এখন পাৰি তাই তৰুণক বহিবলৈ দিলে। তৰুণ বহা তুলাচনীৰ ফালটো সাউৎকৈ তললৈ নামি আহিল তৰ্জুৰ ইটোফালে বিমৰ্ষমনে বহি থকা ভৃংগেশ্বৰ পোনে পোনে আকাশৰ পালে উঠি গ'ল। সন্দেহৰ কোনো আচিলাই নাথাকিল যে ভৃংগেশ্বৰতকৈ তৰুণৰ ওজন ভালেমান বেছি। অৱশ্যে এই কথাটোকে জানিবলৈ মনোমতীক তৰ্জুখনৰ কোনো প্ৰয়োজন নাছিল। নিয়ম ৰক্ষা।

তৰ্জুখনৰ দুয়োফালে চকুৰ সঞ্চালন কৰি মনোমতীয়ে যেতিয়া বেলবেলাবলৈ ধৰিলে তৰুণ সেইফালেই থৰ লাগিল। তৰুণৰ সোঁফালে থকা শূন্য ঠাইখনলৈ চাই আৰু ঠিক পিছতে তৰুণলৈ দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰি তাই কৈ গ'ল—

তোমাৰ চুলি মাসৰ দৰে বগচুৱা, পুষ্টিহীন। তোমাৰ চুলিখিনি পিছে লহপহীয়া, নিনিৰোৱা আহুধানৰ পুলিৰ দৰে।

তোমাৰ চকুকেইটা ৰণভংগী সৈন্যৰ দৰে দীপ্তিহীন আৰু শেঁতা। তোমাৰ চকুকেইটা পিছে জলমলীয়া, এক নিৰন্তৰ আশাৰ দীপ্তিৰে প্ৰোজ্জ্বল।

তোমাৰ অধৰত কোনো সাগ্ৰহ নিমন্ত্ৰণ নাই। তোমাৰ ওঁঠ দুটি পিছে তেজাল কিন্তু বুভুক্ষাৰে পীড়িত।

ঃ বাইদেউ এইবোৰ কি বলকিছে? মোৰ বাহিৰেও কাৰ সৈতে-কথা পাতি আছে

আপুনি? মূৰতে জ্বৰ-চৰ উঠিলগৈ নেকি?

তৰুণ ব্যতিব্যস্ত হৈ উঠিল— মানুহজনীক হঠাতে আহি বীৰা বা অপদৰেতাই লম্ভিলে নেকি? ছেঃ কি কৰা যায়! ভাল বিপদখনে লম্ভিলে।

ঃ তুমি অনৰ্থক উত্তেজিত হৈ নপৰিবাচোন। একো টালি-ভুলি নকৰিবা, মই যি কওঁ তাকে কৰি যোৱা। চাওঁ অকণমান ওচৰ চাপি আহাচোন, ওঁ হৈছে আৰু অকণমান আহা, আহা একো ভয় নাই, এই নিঃসাৰ দুপৰীয়া কোনেও গম নাপায়, তুমি মিছায়ে ভয় নকৰিবা। আহা, বহু হ'ব।

মনোমতী চ'তৰ শিল পৰা কপৌটোৰ দৰে বহি থকা তৰুণৰ ওচৰ চাপি গ'ল আৰু তাৰ চুলিকোছা খামুচি ধৰিলে। মুখৰ পৰা কুমলীয়া কঁঠাল পাত এখিলাৰ দৰে জিভাখন উলিয়াই তাই তৰুণৰ কপালখন চেলেকি চালে— লুণীয়া। তাৰ পিছত মুখখন তাৰ কাণখনৰ পিছফালে নি নাকেৰে এক দীঘল শেঙুন উজোৱা উশাহ ল'লে। অতদিনে অভ্যস্ত হৈ পৰা এক ক্লীৱ গন্ধৰ বিপৰীতে এক পুৰুষ পুৰুষ গন্ধই তাইৰ গন্ধ গ্ৰন্থিক শিহৰাই তুলিলে। এৰা; এনেকুৱা এটা পুৰুষসুলভ গন্ধৰেই যেন নিৰন্তৰ অন্বেষণত আছিল। নিমখ লুণীয়া, সাগৰৰ পানী লুণীয়া আৰু তেজৰ সোৱাদো লুণীয়া; কিন্তু পুৰুষৰ লুণীয়া ছালৰ সোৱাদ এক উন্নতৰ অপ্ৰাকৃতিক উপলব্ধি। হঠাতে বেলনা মাৰিডালৰ তলৰ ময়দাৰ লাডুটোৰ দৰে, তৰুণৰ হেঁচাত পিষ্ট হৈ পৰিবলৈ তাইৰ মন গ'ল ? মৰমৰকৈ ভাঙি যাওক তাইৰ বুকৰ কামিহাড়, চুৰ্চূৰ্মৈ হৈ যাওক তাইৰ দেহৰ ভংগুৰখিনি, তাই হৈ পৰক এচাল হাবুৰুকাৰ দৰে এক হাড়বিহীন চঞ্চল অস্তিত্ব।

ভৃংগেশ্বৰে কবিতা নুবুজে। দেহেশ্বৰীৰ দেহটোৱেই এটা পূৰ্ণাংগ দুৰ্বোধ্য, কবিতা বুলিও সি নাজানে। এটি পিয়াঁজৰ দৰে তৰপে দুৰ্বোধ্যতাৰ বাকলি এৰুৱাই সেই কবিতাক এক অস্তিত্বহীন পৰ্যায়লৈ নিবও সি নোৱাৰে। সেই সূক্ষ্ম কলাকণ তাৰ নাই। জীৱনৰ কঠোৰতাখিনিয়েই তাৰ সকলো পেষণ ক্ষমতা আৰু কাৰুকাৰ্য টানি-আঁজুৰি হৰণ কৰি লৈ গৈছে তাৰ পৰা। দেহেশ্বৰীৰ এই সম্পৰ্কে কোনো অনুযোগ নাথাকিলেও মনোমতী চুপ-চাপ বহি থাকিব নোৱাৰে। পাওনাখিনি তাই ঠিক ধৰণেৰেই উচল কৰিব জানে। এই ক্ষেত্ৰত জোৰ-জবৰদস্তিৰ প্ৰয়োজন হ'লেও তাই পিছ হুহকি নাহে।

মনোমতী গাৰ জোৰ থকা ছোৱালী। তাই জানে— উত্তেজনাৰ উত্তুংগ মুহূৰ্তত সাত ভতৰাৰ বল থকা 'মাই কা লাল' পুৰুষটোও লেতুসেতু হৈ পৰে— এক নিৰ্বল, পুতৌজনক অস্তিত্ব। চকু ছাট্ মৰা উজ্জ্বলতাৰ পোহৰত নিথৰ হৈ পৰা জাতিংগাৰ চৰাইকেইটাৰ দৰে। মোহগ্ৰস্ত হৈ থকা এনেকুৱা সময়তে মনে বিচৰামতে ইহঁতক ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি। মস্তিষ্কৰ বেছিভাগ প্ৰয়োজনীয় তেজ দেহৰ মধ্যখণ্ডলৈ ঢাপলি মেলা বাবে হেনো ইহঁতে এনে সময়ত এনেকুৱা আচৰণ কৰে। বেচেৰাহঁত।

মনোমতীয়ে খৰধৰ লগাইছে, সময় তাকৰ। দেহেশ্বৰীয়ে সাৰ পালে বৌজাল-বৌজাল লগাব। তাইৰ নিৰ্দেশতে তৰুণ বৰ্তমান বাৰাণ্ডাতে শায়িত অৱস্থাত এক ভাল লগা কাহানিও নঘটনা দুৰ্ঘটনাৰ আকুল অপেক্ষাৰে। এচাল কেঁচুৰ দৰে চুঁচৰি চুঁচৰি মনোমতী আগবাঢ়িছে

তাৰ শৰীৰৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰি, বিপৰীত মিছনাৰী কৌশল প্ৰয়োগাৰ্থে। এডাল গুৱলা সাপৰ দৰে তাই মেৰিয়াই ধৰিব তাক আৰু তাইৰ দ্বিতীয়খন মুখেৰে সোৱাদ ল'ব তৰুণৰ পুৰুষ সুধাৰ। চালাক পুৰুষবোৰে কৌশলেৰে লুকুৱাই থয় সিহঁতৰ পুৰুষত্বৰ আকৰ— পৌৱাতী গাইজনীয়ে তাইৰ দামুৰিটোলৈ গাখীৰ খীৰোৱা গুৱালৰ পৰা গাখীৰ লুকুৱাৰ দৰে। পিছে তৰুণ সাৰি যাব নোৱাৰিব, ঠিক ঠাইতে ব্ৰহ্মখোঁটটো দিব তাই তৰুণৰ শৰীৰত। বাছা, পাৰা যদি চেষ্টা কৰা, পলাবলৈ চেষ্টা কৰা, এয়া চোৱা মই তোমাক স্পৰ্শ কৰিলো, এয়া চোৱা বগুৱাবাই মই তোমাৰ ওপৰত উঠলো, এয়া মন কৰা মই কি কৰিবলৈ ওলাইছো, এয়া চোৱা তুমি প্ৰাপ্তবয়স্ক মানুহজনক মই সদ্যজাত কেঁচুৱাৰ পোছাক পিন্ধালো আৰু এয়া তুমি মোৰ সোঁহাতৰ মুঠিত....।

ছন্দ পতন! কেনেকৈ জানো সাৰ পালে, সেইজনী দেহেশ্বৰী ঘৰৰ ভিতৰৰ পৰা ওলাই আহি বাৰাণ্ডাৰ দুৱাৰডলি পালে আৰু অত্যন্ত খঙেৰে মনোমতীৰ ফালে চালে। খঙৰ জুইৰে যেন পুৰি নিব দুয়োটাকে। মনোমতীয়ে এগৰাকী ঘোৰ অপৰাধীৰ দৰে ৰ লাগি দেহেস্বৰীলৈ চাই ৰ'ল। সুযোগ বুজি তৰুণে ভিৰাই লৰ মাৰিলে তাৰ ঘৰৰ ফালে। একেবাৰে নাটকীয় প্ৰেক্ষাপট, নাটকীয় ঘটনা আৰু নাটকীয় চৰিত্ৰ।

মনোমতী মাটিৰ পৰা উঠিল, দেহেশ্বৰীক গবা মাৰি ধৰি হুক্‌হুককৈ কান্দিলে আৰু একো উচ্চবাচ্য নকৰি লাহে লাহে এজনী অপেচৰীৰ দৰে দেহেশ্বৰীৰ নোমৰ বিন্ধাবোৰৰ মাজে মাজে তাইৰ দেহলৈ সোমাই গ'ল আৰু মুহূৰ্ততে তাই অদৃশ্য হৈ পৰিল। খন্তেকৰ ভিতৰতে মনোমতী আৰু দেহেশ্বৰী একাকাৰ হৈ পৰিল।

দেহেশ্বৰীয়ে খিলখিলাই হাঁহিলে, লাজ কৰিলে আৰু নিজৰ গালতে লাহেকৈ চৰ এটা মাৰি ক'লে— দুষ্টজনী ক'ৰবাৰ। ইমান অবুজন নহ'বিচোন। শুই থাক, শুই থাক তই মোৰ ভিতৰতে। এতিয়া কিছুদিনৰ বাবে তোৰ জিৰণি লোৱাৰ সময়। তোক চোৱাচিতা কৰিবলৈ মোৰ এনেয়েও এতিয়া সময়ৰ অভাৱ হ'ব। শুন, মোৰ অন্তৰৰ গোপন খবৰটো শুন। মই মা হ'বলৈ ওলাইছো। দুমাহ। অত্যন্ত ব্যস্ত হৈ পৰিম মই এতিয়া। হোলোকা-হোলোকে বমি হৈ থাকিব এতিয়া মোৰ এমাহমান। দৰকাৰ বোধ কৰিলে মই আকৌ তোক জগাই দিম। যি মন যায় কৰি থাকিবি। শো। যদি টোপনি নাহে সেই আখ্যানমূলক জপনাখনৰ কথা ভাব, এইখনেই সেই জপনাখন। তাৰ মাজেদি পাৰ হ'ব লাগিব এশটা ভেড়া। এবাৰত এটাকৈহে দেই। এই গ'ল এটা আৰু এটা গ'ল, আহ তিনি নম্বৰটো আহ, গ'ল চাৰি নম্বৰটোও গ'ল, পাঁচ নম্বৰটোৱে মূৰটো সুমুৱা, ছয় নম্বৰটো নাহ কিয়, ছেঃ সাত নম্বৰটো...।

প্ৰশান্ত কুমাৰ দাস

[illegible]

সিহঁত যেতিয়া অন্য

এক

ঃ নপুংসক!

ক্ৰোধ-ঘৃণা-হতাশাৰে প্ৰীতিয়ে চেপা স্বৰত বক্ৰোক্তি এৰিলে।

ডিম লাইটৰ ম্লান বেঙুনীয়া পোহৰত কঁপি উঠিছিল প্ৰীতিৰ বিবসনা শৰীৰটো। তাইৰ উষ্ণ-সঘন শ্বাস-প্ৰশ্বাসে বৃশ্চিকৰ শুঙৰ দৰে বিন্ধিছিল অৰ্ণৱ দত্তৰ উদং দেহ। অপমান! অলবৎ অপমান! কিন্তু প্ৰতিবাদ কৰাৰ কোনো ইচ্ছা নহ'ল। যৌন শীতলতাৰ দৰেই যেন তাৰ প্ৰতিবাদৰ উদ্যামো স্তিমিত হৈ আহিছে দিন যায় মানে। আঃ ক্লান্তি, ক্লান্তি! সি প্ৰীতিৰ পৰা দৃষ্টি এৰুৱাই নিৰ্বিকাৰভাৱে বাগৰ সলালে, তাৰ পাছতে সি উপৰ্যুপৰি দুটাকৈ হামিয়ালে।.... চিলমিল টোপনিত সি শুনিলে— প্ৰীতিয়ে যেন উচুপি কৈ উঠিছে— নপুংসক... নপুংসক.....।

দুই

পুৰুষ মূলতঃ বহুগামী। মানৱ বিৱৰ্তনৰ সুদীৰ্ঘ পৰিক্ৰমাত পুৰুষ মানৱে জিনৰ মাজত কঢ়িয়াই লৈ ফুৰিছে বহুগামী চৰিত্ৰ। বহুদিন আগতে ক'ৰবাত সম্ভৱতঃ জেনেটিক সম্বন্ধীয় কোনো লেখাত এইকথা পঢ়িছিল অৰ্ণৱে। কেৱল পুৰুষেই নহয়, নাৰীৰো অৱচেতন মনতো আছে বহুগামীতাৰ প্ৰতি চিৰন্তন আকৰ্ষণ। সামাজিক বিৱৰ্তনৰ এটা জোৰত অৰ্থনৈতিক কাঠামোৰ ভিত্তিত সমাজভেদে নিৰ্ধাৰণ কৰা হ'ল যৌন আকাংক্ষাৰ পৰিসীমা। অন্ততঃ বহু আধুনিক মানৱ সভ্যতাত নাৰী-পুৰুষৰ যৌনাচাৰক কঠোৰভাৱে একগামীৰূপে সুনিৰ্দিষ্ট কৰা হৈছে। প্ৰায়বোৰ 'সভ্য' ৰাষ্ট্ৰতে মানৱৰ সহজাত যৌন প্ৰবৃত্তিক নিয়ন্ত্ৰণ কৰা হ'ল বিভিন্ন ধৰণে— নিৰ্মাণ কৰা হ'ল বিভিন্ন প্ৰমূল্যৰ। প্ৰাক্ বৈবাহিক অথবা বিবাহ উত্তৰ সম্বন্ধ সমাজত ঘৃণনীয় বুলিয়েই কেৱল স্বীকৃতই নহ'ল, গণ্য কৰা হ'ল ৰাষ্ট্ৰীয় শাস্তিৰ যোগ্য অপৰাধৰূপেও। ধৰ্ম, শ্ৰেণী, গোত্ৰ বা অন্যান্য সামাজিক সম্বন্ধৰ ভিত্তিত নিৰ্ধাৰিত যৌনতা সম্পৰ্কীয় বিধি-নিষেধবোৰৰ কথা ভাবিলে অৰ্ণৱৰ হাঁহি উঠি যাব খোজে— এয়াতো সকলোবোৰেই প্ৰহসন। অৰ্ণৱৰ এক বন্ধুই তাৰ নিজৰ পেহীয়েকৰ জীয়েকৰ শাৰীৰিক বৰ্ণনা দিছিল অতি যৌন উত্তেজক ভাষাৰে। বন্ধুজনে পেহীয়েকৰ ছোৱালীজনীৰ সৈতে বাস্তৱ জীৱনত কেতিয়াও শাৰীৰিক সম্পৰ্ক গঢ়ি তোলা নাছিল, গঢ়ি তোলাৰ ইচ্ছাও কৰা নাছিল; কিন্তু সি আত্মৰতিৰ মুহূৰ্তত পেহীয়েকৰ ছোৱালীজনীৰ বিবস্ত্ৰ শৰীৰটোৰ কল্পনা কৰি এক ধৰণৰ যৌনসুখ লাভ কৰিছিল। অৰ্ণৱৰ বন্ধুৰ এই যৌন সম্বন্ধীয় মানসিকতাক

কোনোবাই বিকৃত আখ্যা দিব পাৰে যদিও সি বাস্তৱ জগতত কাহানিও বিকৃত যৌন আচৰণ প্ৰদৰ্শন বা কাৰ্যকৰী কৰা নাছিল; কিন্তু অৰ্ণৱে কেৱল এই এটা উদাহৰণেৰে অভিজ্ঞতাক সৰলীকৰণ কৰা নাই, সি জানে সংগোপনে, দিনৌ ক'ত এনে অবৈধ অভিসাৰ ঘটি আছে সন্তৰ্পণে, যিবোৰক হয়তো আৰু কোনেদিনেই সত্যৰূপে প্ৰতিষ্ঠিত কৰিব পৰা নাযাব। মানুহ জাতিয়া দুখন জগতৰ বাসিন্দা— এখন চেতনাৰ মাজত থকা পাঠ্যপুথি নিৰ্ভৰ প্ৰমূল্যই নিৰ্মাণ কৰা আপাত বাস্তৱ জগত আৰু আনখন মানুহজনে সঞ্চালন কৰি ফুৰা বাস্তৱ জগত। দুয়োখন জগতৰ প্ৰভেদ বিস্তৰ, বৰং বহুক্ষেত্ৰত পৰস্পৰবিৰোধী, কিন্তু দ্বৈত সত্তাৰ অধিকাৰী মানৱ স্বচ্ছন্দে বিচৰণ কৰে একেলগে একে সময়তে দুয়োখন জগতত। বাস্তৱ জগতত মানুহজনে যি সত্যক উপলব্ধি কৰে, চেতনাৰ আপাত বাস্তৱ জগতত তাক অগ্ৰাহ্য কৰে নিদ্বিধাই। অৰ্ণৱে ভাবে বাস্তৱ জগতত যিজন ব্যক্তিয়ে কাহানিও লিপ্ত হোৱা নাই পাঠ্যৰ সত্যই নিৰ্ণয় কৰা অবৈধ অভিসাৰত— তেওঁলোকৰ মনৰ ভিতৰত কিলবিলাই থকা ধৰ্ষণৰ ইচ্ছাৰ দৰে যৌন কামনাবোৰৰ (যিবোৰৰ সংঘটন বাস্তৱ জগতত অপৰাধৰূপে গণ্য) বাবে কি যুক্তিৰ আধাৰত তেওঁলোকক শাস্তি প্ৰদান কৰা নহয়? তেওঁলোকক কিয় বিকৃত যৌনকামীৰূপে সমাজচ্যুত কৰা নহ'ব অথবা ৰাষ্ট্ৰই কিয় কাৰাগাৰলৈ প্ৰেৰণ নকৰিব? ৰাষ্ট্ৰৰ আইন-আদালতে এইসকলৰ মনৰ ভিতৰৰ অপৰাধ বাসনাৰ সন্ধেদ নাপায় বাবেই চেতনাৰ জগতত নিৰ্বিঘ্নে তেওঁলোকে চলাই যাবনে সীমাহীন অপৰাধ?

বাংগালোৰত পঢ়া কালত খ্ৰিষ্টিনা নামৰ ডেনমাৰ্কৰ এগৰাকী সহপাঠী ছোৱালীৰে অৰ্ণৱৰ সম্পৰ্ক গঢ়ি উঠিছিল, যাৰ ভেটি আছিল মূলতঃ যৌনতা। অথচ সেই সময়ত তাৰ প্ৰীতিৰ লগতো প্ৰেমৰ সম্পৰ্ক আছিল। দুবছৰীয়া শৈক্ষিক জীৱনত বাংগালোৰৰ সমাজৰ বাবে খ্ৰিষ্টিনা অথবা অৰ্ণৱ দুয়োটাই আছিল বহিৰাগত। সিহঁতে নিজেও সেইখন সমাজৰ সৈতে একাত্ম অনুভৱ কৰাৰ কোনো ভিত্তি বিচাৰি পোৱা নাছিল; কিন্তু এই বাস্তৱ সমাজ সিহঁতৰ বাবে গুৰুত্বহীন হ'লেও চেতনাৰ মাজত একোখন সমাজৰ বিচ্ছিন্ন অস্তিত্ব অনুভৱ অৱশ্যেই কৰিছিল। সেইখন আছিল সিহঁতৰ নিজৰ নিজৰ সমাজ— য'ত সিহঁতৰ সামাজিকীকৰণ হৈছিল, যিখন সমাজে নিৰ্ধাৰণ কৰা প্ৰমূল্য সিহঁতৰ চেতনাত প্ৰোথিত হৈ আছিল; কিন্তু বাস্তৱ জগতত এইখন সমাজৰ অস্তিত্ব নাছিল বাবে সিহঁতৰ পাপবোধৰ মাত্ৰাও আছিল নিস্তেজ ৰূপত। প্ৰথম নিশা খ্ৰিষ্টিনাৰ ভাৰাঘৰত ৰাত্ৰি যাপন কৰা মুহূৰ্ততো কোনো দ্বিধাবোধে ক্ৰিয়া কৰা নাছিল তাক, মাথোঁ পাছদিনা দুপৰীয়া হোষ্টেলত প্ৰীতিৰ কাম এটা কৰা হ'ল— ঠিক এনে এটা ভাব। বাস্তৱিকতে প্ৰীতিৰ কণ্ঠস্বৰে (তাইৰ অভিমান, আব্দাৰ) তাক টানি লৈ গৈছিল চেতনাৰ সমাজৰ মাজলৈ আৰু সেইখন সমাজক এক আপাতবাস্তৱৰ ৰূপ দিছিল—য'ত সি বাধ্য হৈছিল অন্তৰ্দ্বন্দ্বত ভুগিবলৈ। সি প্ৰীতিক ভাল পাইছিল যদিও আজি এই মুহূৰ্তত তাৰ অতীতৰ সেই মুহূৰ্তৰ ভালপোৱাৰ উপলব্ধিক সঠিকভাৱে উপলব্ধি কৰিবলৈ অক্ষম। প্ৰীতিয়ে সেইদিনা কি কৈছিল? তোমাক লগ পাবৰ বাবে ব্যাকুল হৈ আছো, ফাৰ্ষ্ট জানুৱাৰিৰ দিনা তুমি কাষত নাই! সি অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰে প্ৰীতিৰ সেই মুহূৰ্তত তাৰ এক আৱেগজড়িত সম্পৰ্ক আছিল, যাৰ উৎস আছিল সামাজিকতা; কিন্তু প্ৰীতিৰ প্ৰতি যি আৱেগ আছিল, সেই আৱেগ খ্ৰিষ্টিনাৰ প্ৰতি নাছিল। হয়তো খ্ৰিষ্টিনাৰো নাছিল। সিহঁতৰ মাজত গঢ়ি উঠা যৌন সম্বন্ধই নসাৎ কৰিছিল সিহঁতৰ

চেতনাৰ মাজৰ যৌন সম্বন্ধীয় সমস্ত সামাজিক প্ৰমূল্যক, সিহঁতহালৰ এই বেপৰোৱাই দুয়োৰে মাজৰ সম্পৰ্কত সামাজিকতাৰ বান্ধোন সুদৃঢ় কৰাত অন্তৰায়ৰ সৃষ্টি কৰিছিল।

আজি প্ৰায় পোন্ধৰটা বছৰ হ'ল খ্ৰিষ্টিনাক এৰি আহিব, কিন্তু কেতিয়াওতো সি খ্ৰিষ্টিনাৰ বাবে মন নষ্ট কৰা নাই। কাৰ্যতঃ বাংগালোৰ, ডেনমাৰ্ক ইত্যাদি প্ৰসংগবোৰ নোলালে খ্ৰিষ্টিনাক সাধাৰণতে তাৰ মনতেই নপৰে। প্ৰথম এক-ডেৰ বছৰ চিঠি-পত্ৰৰে যোগাযোগ চলিছিল, তাৰ পাছত লাহে লাহে সকলো শেষ। অন্তিম চিঠিখন কোনে, কেতিয়া অথবা কি লিখিছিল— একোৰেই মনত নাই। হয়তো আজি খ্ৰিষ্টিনাৰো নাই।

তাৰ মাথোঁ মনত আছে— এদিন সন্ধ্যা বন্ধু এজনক বিদায় দি আহি বাংগালোৰ ৰে'লৱে ষ্টেচনৰ পৰা হোষ্টেল অভিমুখী পথত হঠাৎ নামি পৰিছিল বাছৰ পৰা— হোষ্টেললৈ নগৈ উপস্থিত হৈছিল খ্ৰিষ্টিনাৰ ভাৰাঘৰত। দুৱাৰ খুলিছিল খ্ৰিষ্টিনাই— তাইৰ মুখত সুৰাৰ গোন্ধ, গাৰ কাপোৰ অবিন্যস্ত, চুলি আলুলায়িত— মুখাবয়ৱত অস্বস্তিৰ ভাব। ভিতৰলৈ সোমাব খোজা অৰ্ণৱক বাধা দিছিল তাই।

ঃ ছ'ৰি, আই হেভ এ ফ্ৰেণ্ড— ডণ্ট মাইণ্ড।

ঃ লেট মি কাম বেবি, আই ৱানা....

অশ্লীল ভংগীমাত তাইৰ কাণৰ কাষত ফুচফুচাই উঠিছিল অৰ্ণৱে, সি হাঁহিছিল।

ঃ ন', ইউ গ' বেক প্লিজ। একপ্ৰকাৰ বিব্ৰতভাৱেই হাতেৰে তাক হেঁচুকি দি মাৰিব খুজিছিল দুৱাৰখন।

ঃ হোৱাট্‌ছ ট্ৰাবল, খ্ৰিষ্টি? পেশীবহুল উদং শৰীৰ, কঁকালত এখন টাৱেল, এক তামিল যুৱকে ভুমুকি মাৰিছিল দুৱাৰমুখত— 'হু ইজ দা গাই?'

খ্ৰিষ্টিনাই যেনিবা চম্ভালিছিল পৰিস্থিতি। অৰ্ণৱ উভতি আহিছিল শান্তভাৱেই। তামিল যুৱকৰ সৈতে যুঁজ দিয়াৰ সাহসো নাছিল, ইচ্ছাও নাছিল তাৰ— খ্ৰিষ্টিনা তাৰ প্ৰণয়কাংক্ষী নহয়। সেইবাবেই তাৰ মনত তামিল যুৱকজনৰ ভাবুকি অথবা খ্ৰিষ্টিনাৰ প্ৰত্যাখ্যান— একোৰেই ৰেখাপাত কৰা নাছিল। না ক্ষোভ, না অপমান, না ঈৰ্ষা। খ্ৰিষ্টিনাৰ প্ৰতি তাৰ কোনো অধিকাৰবোধ জন্মা নাছিল; কিন্তু দুদিন পাছত খ্ৰিষ্টিনাক যেতিয়া লগ পাইছিল, চকুৰ গুৰি উখহিছে তাইৰ। সেয়া তামিল প্ৰেমিকৰ ক্ষোভৰ নমুনা— খ্ৰিষ্টিনাই কৈছিল তাক।

শৰীৰৰ মাজত সত্তা থাকে নে সত্তাই ধাৰণা কৰে শৰীৰ? কেতিয়াবা অৰ্ণৱৰ বাবে জটিলতৰ হৈ পৰে প্ৰশ্নটো। যি শৰীৰক ভিত্তি কৰি খ্ৰিষ্টিনাৰে তাৰ সম্পৰ্ক হৈছিল, সেই শৰীৰৰ গৰাকী আছিল এক সত্তা, সেই সত্তাৰ অস্তিত্ব সি গভীৰ ৰূপত অনুভৱ কৰিব নোৱাৰিলে, সেই সত্তাক সি ভাল পাব নোৱাৰলে; কিন্তু খ্ৰিষ্টিনাৰ সৈতে যি সম্পৰ্ক স্থাপন কৰিছিল, সেই একে সম্পৰ্ক সি আনৰ লগতো স্থাপন কৰিব পাৰিলেহেঁতেন? বিচ্চত লগপোৱা সেই নাইজেৰিয়ান যুৱতীগৰাকী, অথবা সহপাঠী বন্ধুজনে চিনাকি কৰি দিব খোজা সেই উচ্চ মহলৰ দেহোপজীৱিনীগৰাকী, যিসকলৰ সৈতে সি কোনো শাৰীৰিক সম্পৰ্ক গঢ়ি তুলিবলৈ ইচ্ছুক নাছিল (সিহঁতক তাৰ মুঠেই ভাল লগা নাছিল)। খ্ৰিষ্টিনাৰ কাষ চাপিছিল তাই খ্ৰিষ্টিনা হোৱা বাবেইতো। খ্ৰিষ্টিনাক খ্ৰিষ্টিনাৰূপে অনুভৱ কৰাৰ মূলতেই জানো নাছিল। তাইৰ শাৰীৰিক অবয়ৱ, তাইৰ কথা কোৱাৰ ধৰণ, তাইৰ অতীত, তাইৰ

মান-অভিমান, ক্ষোভ, বিদ্বেষ অথবা সততা-সৰলতা, তাইৰ জ্ঞান-বুদ্ধি, ৰুচিবোধ আৰু নীতিবোধ— যিবোৰৰ সমাহাৰত তাইৰ সত্তা নিৰ্মিত হৈছিল আৰু খ্ৰিষ্টিনাৰূপে দিছিল তাইক এটা সুনিৰ্দিষ্ট পৰিচয়। তেন্তে প্ৰকৃততে তাৰ কাৰ প্ৰতি সঠিক আসক্তি আছিল— খ্ৰিষ্টিনাৰ শৰীৰৰ প্ৰতি নে খ্ৰিষ্টিনা নামৰ সত্তাৰ প্ৰতি? কিন্তু খ্ৰিষ্টিনাৰ সেই মাথুকালন নামৰ তামিল প্ৰেমিকজনে অৰ্ণৱৰ নিচিনাকৈ তাইক এনেদৰে দুটা ভাগত ভগোৱা নাছিল। তাৰ বাবে খ্ৰিষ্টিনাৰ শৰীৰ আৰু সত্তা দুয়োটাই আছিল অভিন্ন— দুয়োটাকে সি সমানভাৱে একেলগে ভাল পাইছিল। খ্ৰিষ্টিনাৰ প্ৰতি মাথুকালনৰ আছিল অধিকাৰবোধ। সি বিশ্বাস কৰিছিল খ্ৰিষ্টিনা মাথোঁ তাৰ, তাইৰ শৰীৰটোও তাৰ। খ্ৰিষ্টিনাৰ সত্তা আৰু শৰীৰৰ অধিকাৰী হ'বলৈ তাক তাৰ সমাজেই দিছে কৰ্তৃত্ব। আশৈশৱ মনৰ মাজত পালন কাৰ সামাজিক ধ্যান-ধাৰণাই জন্ম দিছে তাৰ সেই কৰ্তৃত্ব আৰু অধিকাৰবোধ— তুমি আৰু ক'লৈকো যাব নোৱাৰা, তোমাৰ ওচৰলৈ আৰু কোনো আহিব নোৱাৰে, তুমি আৰু ক'কৈো যোৱা উচিত নহয়, তোমাৰ ওচৰলৈ আৰু কোনো অহা উচিত নহয়। এই ভাবি সেই ল'ৰাটো কিয় আহিছিল? কি সম্পৰ্ক তোমাৰ সৈতে?

বাংগালোৰ চহৰৰ এক অখ্যাত বাৰত বহি খ্ৰিষ্টিনাই উচুপিছিল। তামিল যুৱক মাথুকালনক তাই লগ পোৱাৰ বেছিদিন হোৱা নাছিল। খ্ৰিষ্টিনাই বিশ্বাস কৰিছিল তাক, ভালো পাই পেলাইছিল। মাধুকালনক তাই নিজৰ দেশলৈ লৈ গৈ বিয়া কৰোৱাৰ সিদ্ধান্তও ইতিমধ্যে লৈ পেলাইছিল তাই।

ঃ আই নেভাৰ থট বিফোৰ— হাও ছেডিষ্ট হি ৱজ। ক্ষোভেৰে কৈ উঠিছিল তাই। অৰ্ণৱৰ সেই মুহূৰ্তত আত্মসন্তুষ্টি অথবা সহানুভূতি একোৱেই অনুভূত হোৱা নাছিল। মাথোঁ ভাবিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল— তাৰ মাজত এনে কি আছিল, মাথুকালনৰ উপস্থিতিৰ পাছতো খ্ৰিষ্টিনাই তাৰ ওচৰত নিজক সমৰ্পণ কৰিবলৈ কুণ্ঠাবোধ কৰা নাছিল।

খ্ৰিষ্টিনাৰ কথা ভাবিবলৈ গৈ মনত পৰিছিল প্ৰীতিলৈ। সি জানো নিজেও প্ৰীতিৰ অজ্ঞাতে খ্ৰিষ্টিনাৰ কাষ চপা নাই। তাৰতো প্ৰীতিৰ দৰে স্পষ্টবাদী হোৱাৰ সাহস নাই। অৰ্ণৱ যিখন সমাজৰ মাজত প্ৰতিপালিত হৈছিল সেইখন সমাজৰ প্ৰমূল্যৰ পৰা খ্ৰিষ্টিনাৰ সমাজৰ প্ৰমূল্যৰ পাৰ্থক্য আছিল বিস্তৰ। অন্ততঃ যৌনতা সম্বন্ধীয় কঠোৰ ধ্যান-ধাৰণাৰ পৰা খ্ৰিষ্টিনা আছিল বহুখিনি মুক্ত। অন্ততঃ তাইৰ সমাজে যৌনতাক শ্ৰদ্ধাৰ দৃষ্টিৰে চাবলৈ তাইক শিকাইছিল। সেই শিকনি কিন্তু অৰ্ণৱে লাভ নকৰিলে। খ্ৰিষ্টিনাই কৈছিল— যৌন আকাংক্ষাক মই অৱদমন কৰি ৰাখিব নোখোজো, মই বিশ্বাস কৰো এয়া প্ৰকৃতিৰ বিৰুদ্ধ কথা; কিন্তু তোমাৰ সৈতে যেতিয়া মই শুম— মই তোমাৰ সৈতেই শুম; কিন্তু তোমাৰ বিছনাত প্ৰেমৰ এটা ক্ষুদ্ৰ অংশও এৰি থৈ নাযাওঁ। সেইবুলি তুমি মোৰ বাবে গিগলু নহয়। শৰীৰে প্ৰেমৰ জন্ম নিদিয়ে, শৰীৰে প্ৰেম বহনো নকৰে। শৰীৰক লৈ কোনো ভণ্ডামি নাই— সেইবাবেই মাথুকালানক মই মিছা ক'ব নোৱাৰিলো— মই দ্বিধাহীনভাৱেই স্বীকাৰ কৰিলো যে মই তোমাৰ সৈতেও আছো একেলগে। মোৰ এই স্বীকাৰোক্তিত অন্য যিয়েই নাথাকক, মাথুকালনে মোৰ সৰলতাকো সন্ধান কৰা উচিত আছিল; কিন্তু মোৰ এই সৰলতা সততাৰ অৰ্থ এয়া নহয় যে মই প্ৰেমৰ নামত তাৰ ঘোচাও সহিবলৈ সাজু আছো।

খ্ৰিষ্টিনা, মাথুকালন আৰু সি স্বয়ং— এই ত্ৰিকোণীয় সম্বন্ধক কেন্দ্ৰ কৰি প্ৰেম

সন্দৰ্ভত এক ধৰণৰ হাস্যস্পদ ধাৰণাৰ জন্ম দিছিল অৰ্ণৱৰ মনত। মাথুকালন নামৰ সেই তামিল যুৱকজনে প্ৰেমক যি ধৰণে উপলব্ধি কৰিছিল, সেই ধৰণে খ্ৰিষ্টিনাই উপলব্ধি কৰা নাছিল। অৰ্ণৱৰো আছিল প্ৰেম সন্দৰ্ভত অন্য এক পৃথক সত্যৰ উপলব্ধি। অথচ প্ৰত্যেকেই আছিল নিজৰ নিজৰ স্থানত শুদ্ধ আৰু নিখুঁত। এটা নিৰ্দয় ঘোচাৰে মাথুকালনে তাৰ প্ৰেমৰ যাত্ৰা প্ৰকাশ কৰি তুলিছিল এটা ঘোচাৰ আঘাততে শেষ হৈ গৈছিল খ্ৰিষ্টিনাৰ মাথুকালনৰ প্ৰতি প্ৰেমৰ আৱেশ। প্ৰেমক কোনো সুনিৰ্দিষ্ট সংজ্ঞাৰে ধৰি ৰাখিব নোৱাৰে অৰ্ণৱে, তাৰ ভাব হয়— প্ৰেম হৈছে শৰীৰত ঘটা এক জৈৱিক প্ৰক্ৰিয়া। বহুদিন আগতে সি বাতৰি কাকতত পঢ়িবলৈ পাইছিল— বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ এজনে প্ৰেমিকাৰ প্ৰত্যাখ্যান সহিব নোৱাৰি দুবাৰকৈ আত্মহত্যাৰ চেষ্টা চলাইছিল— এবাৰ ফাঁচীৰ ৰচিত ওলমিছিল, আনবাৰ এচিড পান কৰিছিল। ল'ৰাজনক লৈ ইউনিভাৰ্ছিটিত তেতিয়া ধুন্দুমাৰ কাণ্ড; কিন্তু অৰ্ণৱে বাবে ল'ৰাজনৰ আত্মহত্যাৰ প্ৰচেষ্টা দুবাৰৰ বাবেই কিয়? দুবাৰৰ আত্মহত্যাৰ চেষ্টাৰ পাছত ল'ৰাজন স্তব্ধ হৈ গ'ল— সি কিয় পুনৰ চেষ্টা নচলালে? দুবাৰৰ চেষ্টাৰ পাছতে তাৰ প্ৰেমৰ আৱেশৰ পৰিসমাপ্তি ঘটিল? মাত্ৰ দুবাৰৰ আত্মহত্যাৰ চেষ্টাৰ মাজতে নিহিত হৈ আছিল ল'ৰাজনৰ প্ৰেমৰ ব্যাপ্তি? দুবাৰৰ চেষ্টাই আছিল তাৰ প্ৰেমৰ জোখ দণ্ড। অৰ্ণৱৰ হাঁহি উঠিব খোজে— প্ৰেমৰ পৰিমাণো এনেদৰে জুখিব পাৰি— প্ৰেমৰো ক'ৰবাত একো-একোটা সীমা থাকে— সেই সীমা এটা ঘোচা অথবা দুবাৰৰ আত্মহত্যাৰ প্ৰচেষ্টা!

তাৰ নিজৰ সীমাৰেখাডাল ক'ত? আজি বহুদিন ধৰি বিচাৰি ফুৰিছে অৰ্ণৱে। প্ৰীতিৰ প্ৰতি তাৰ যৌন আকৰ্ষণ কমি আহিলেও তাইৰ প্ৰতি দায়বদ্ধতা বা আগ্ৰহ কমা নাই। সি যে তাইক আৱেগেৰে ভাল নাপায় সেয়াও নহয়। তথাপি যৌন সম্পৰ্কৰ অৱনতি ঘটিছে খুব সন্তৰ্পণে, এক প্ৰকাৰ দুয়োৰে অজ্ঞাতেই। সেই একঘেঁয়ে পেষণ উন্মুখ নিঃশ্বাস, শৰীৰৰ গোন্ধ, অথবা ভাঁজবোৰ, অস্ফুট-কাতৰ স্বৰবোৰ আৰু এই সকলোবোৰৰ আঁৰৰ উৎস সেই মানৱী সত্তা— ঘটনাৰ সঘন পুনৰাবৃত্তিত এই সমস্তৰেই যেন ৰহস্যৰ অন্ত পৰিছে। অন্ধকাৰৰ আৱৰণৰ তলত অদেখা শৰীৰৰ স্পৰ্শই আজিকালিৰ মুহূৰ্তবোৰক উপভোগ্য কৰি তুলিব নোৱাৰে। অৰ্ণৱে মাজে মাজে সেই মিলন মুহূৰ্তবোৰত জোৰকৈ খ্ৰিষ্টিনাক মনত পেলায়— যেন এয়া খ্ৰিষ্টিনা, এয়া খ্ৰিষ্টিনা, প্ৰীতি নহয়, প্ৰীতি নহয়। ৰাতিৰ আন্ধাৰত যেতিয়া অদেখা হৈ পৰে প্ৰীতি মিলন উন্মুখ মুহূৰ্তত প্ৰীতিৰ স্পৰ্শ আৰু শব্দেৰে অৰ্ণৱৰ চেতনাত জীপাল হৈ উঠা প্ৰীতিক ধীৰে ধীৰে অপসাৰিত কৰি তাইৰ অদেখা অৱয়ৱত স্থাপন কৰে খ্ৰিষ্টিনাৰ অস্তিত্বহীন নান্দনিক অৱয়ৱ— এই সকলোবোৰ মাথো অৰ্ণৱৰ চেতনাৰ অনুশীল— সি জানে বাস্তৱ জগতত এয়া নিতান্তই গুৰুতৰ ঘৃণ্য অপৰাধ। এয়া জানো প্ৰীতিৰ প্ৰতি তাৰ বিশ্বাসঘাতকতা নহয়? যদি এদিন প্ৰীতিয়ে অকস্মাতে লাভ কৰে অন্তৰ্যামী শক্তি আৰু আৱিষ্কাৰ কৰি উঠে যে তাইৰ স্বামীয়ে তাইক অনা নাৰীৰূপে কল্পনা কৰিহে আঁকোৱালি লৈছে, সহজভাৱে গ্ৰহণ কৰিব পাৰিব জানো প্ৰীতিয়ে? তাই জানো চিৎকাৰ কৰি নুঠিব? সৰ্বস্বান্তৰ দৰে জানো উচুপি নুঠিব?

অথবা প্ৰীতিৰ কথাই ধৰা যাওক— তায়ো যে এনেদৰে তাৰ শৰীৰটোক অন্য এজন পুৰুষৰ শৰীৰৰূপে কল্পনা কৰিবলৈ চেষ্টা নকৰে তাৰ নিশ্চয়তা তাৰ ওচৰত আছে ক'ত? কল্পনাৰে তাই অগম্য গমন কৰিব খুজিলে বাধা দি ৰাখিব কোনে? অৰ্ণৱে নিজকে প্ৰত্যয়

নিয়াবলৈ চেষ্টা কৰে— এই যে আধুনিক সমাজৰ সম্পৰ্কবোৰ ইয়াৰে বহু কিছুৰেই তিষ্ঠি থাকে পৰস্পৰে পৰস্পৰক নজনাৰ বাবে, আনৰ মনৰ মাজত থকা আকাংক্ষা নিৰ্ভুলভাৱে উপলব্ধি কৰিব পাৰিলেই সম্পৰ্ক জীয়াই ৰখাটো আৰু কাৰো পক্ষে সম্ভৱ নহ'ব। দৰাচলতে এনে ধৰণৰ ভুৱা, ভণ্ডামি আৰু ভুল আস্থাৰে চলি থাকে সম্পৰ্ক, চলি থাকে পৃথিৱী।

তিনি

প্ৰীতিৰ আছে এক যমজ ভগ্নী, নাম প্ৰিয়া। দুয়ো দেখাত সাইলাখ একে। প্ৰীতি অৱশ্যে ডেৰ মিনিটৰ ডাঙৰ। এতিয়া বয়স হোৱাৰ লগে লগে শাৰীৰিক প্ৰভেদ স্পষ্টভাৱে হ'লেও বাঢ়িবলৈ ধৰিছে। প্ৰিয়াৰ চুলিবোৰ চুটিকৈ কটা, প্ৰীতিৰ ওলোটা- তাইৰ চুলি বেছ দীঘল। আনহাতে প্ৰিয়াৰ চকুত চছ্‌মাও আছে— সেয়ে বাহ্যিক দৃষ্টিত সিহঁতৰ তফাৎ কিছু স্পষ্ট।

প্ৰিয়াৰ অনুপ নামৰ এক প্ৰেমিক আছে। অচিৰেই দুয়োৰে বিয়া হোৱাৰ কথা। মাজে মাজে দুয়ো আহে অৰ্ণৱৰ ঘৰলৈ। আড্ডা দিয়ে। (অৰ্ণৱে ধৰা পেলাইছে আনৰ অনুপস্থিতিৰ সুযোগ লৈ অনুপে প্ৰিয়াক দুই-এটা চুমাও খাইছে সিহঁতৰ ঘৰত। এনে দৃশ্য দেখাৰ পাছত অনুপৰ প্ৰতি বিশেষ সম্ভাৱ তাৰ নাই। প্ৰিয়াৰ শাৰীৰিক গঠন আৰু সৌন্দৰ্য প্ৰীতিৰ সমপৰ্যায়ৰ হ'লেও সি প্ৰিয়াৰ শৰীৰটোৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ অনুভৱ নকৰাকৈ থকা নাই, প্ৰীতি কিন্তু অনুপৰ ৰূপ-গুণৰ প্ৰশংসাত পঞ্চমুখ। কথাই-বতৰাই কেৱল অনুপ, কেৱল অনুপ। হয়তো ইয়ো তাক এক ধৰণৰ ঈৰ্ষাত ভোগাইছে।

এদিন প্ৰীতি গ'ল শ্বিলঙলৈ কলেজৰ কামত। দুদিনৰ ছেমিনাৰ আছে। টালি-টোপোলা বান্ধি তাই বিদায় লোৱাৰ দিনাই সন্ধিয়া অকস্মাতে আহি ওলাল প্ৰিয়া। অকলশৰে।

কিন্তু প্ৰকৃততে সেয়া প্ৰিয়া নহয়, প্ৰীতিয়েই। শ্বিলঙলৈ তাই নগ'ল, টালি-টোপোলাবোৰ এগৰাকী বান্ধৱীৰ ঘৰত থৈ, চুলিখিনি প্ৰিয়াৰ দৰে চুটিকৈ কাটি, চকুত ছছ্‌মা লগাই প্ৰিয়াৰ বেশেৰে প্ৰীতি উভতি আহিল ঘৰলৈ। অৰ্ণৱে তাইক প্ৰিয়া বুলিয়েই বিশ্বাস কৰিলে। প্ৰিয়াৰূপী প্ৰীতিয়ে এই ছদ্মবেশেৰে তাইৰ বহুদিনীয়া যৌনক্ষুধা পূৰণ কৰিব বিচাৰিছিল। তাই ভাবিছিল প্ৰিয়াৰ ছদ্মবেশেৰে তাই নিশ্চয় অৰ্ণৱক অধিক আকৰ্ষিত কৰি তুলিব পাৰিব।

প্ৰিয়াৰূপী প্ৰীতিক দেখি অৰ্ণৱ বিস্মিত হ'ল। প্ৰীতি যে ঘৰত নাই সেই কথা কোৱাৰ পাছতো যেতিয়া প্ৰিয়াৰূপী প্ৰীতি ৰাতিটো ইয়াতে কটাবলৈ বিচাৰিলে, প্ৰথমে সি ভয় খালে। প্ৰিয়াৰূপী প্ৰীতিয়ে আপ্ৰাণ যত্ন কৰিলে— প্ৰিয়াৰ মাত, কথা কোৱাৰ ধৰণ আৰু আৱৰণ হুবহুৰূপে প্ৰকট কৰি তুলিবলৈ।

লাহে লাহে প্ৰিয়াৰূপী প্ৰীতিৰ আশ্বাসত অৰ্ণৱৰ ভয়, উদ্বিগ্নতা আৰু দ্বিধাবোধ ক্ৰমশ আঁতৰিবলৈ ধৰিলে। লাহে লাহে তাৰ সুপ্ত বহুগামী বাসনা জাগি উঠিল। ৰাতি ভাত খাই শুবৰ পৰত প্ৰিয়াৰূপী প্ৰীতিয়ে যেতিয়া অৰ্ণৱৰ সৈতে থাকিব বিচাৰিলে, সি তাইৰ প্ৰস্তাৱটো অগ্ৰাহ্য কৰিব নোৱাৰিলে, কিন্তু প্ৰিয়াৰূপী প্ৰীতিৰ চেহেৰাত প্ৰকাশ হৈ উঠা প্ৰীতিৰ প্ৰতিচ্ছবিয়ে মাজে মাজে তাক সংকুচিত নকৰাও নহয়। তাৰ চেতনাৰ মাজত চলা ঘোৰতৰ দ্বন্দ্বৰ অন্তত সি নিজৰ মনক প্ৰবোধ দিবলৈ সমৰ্থ হ'ল যে এয়া প্ৰীতি নহয়, প্ৰিয়া মাথোঁ প্ৰিয়া।

বহুদিনৰ অন্তত তাৰো উদগ্ৰ হৈ উঠিল যৌন-বাসনা, নিষিদ্ধ অভিসাৰ আকাংক্ষাত অস্থিৰ হৈ উঠিল তাৰ ৰিপু—প্ৰিয়ৰূপী প্ৰীতিৰ শৰীৰ আঁকোৱালি লৈ সি অনুভৱ কৰিলে প্ৰিয়াৰ সত্তা, প্ৰিয়াৰ শাৰীৰিকতা। কাৰণ সি নিশ্চিত এয়া প্ৰীতি নহয়, এয়া প্ৰিয়া, মাথোঁ প্ৰিয়া।

ঃ প্ৰিয়া তোমাৰ ভয় লগা নাই? পাপ পাপ লগা নাই?

ঃ লাগিছে। প্ৰীতিৰূপী প্ৰিয়াই ক'লে।

ঃ প্ৰিয়া, তুমি যদিও আত্মদংশনত ভুগিব নোখোজা, তোমাৰ যদি দ্বিধা আৰু ভয় আছে, তুমি যদি পাপ অনুভৱ কৰিছা, তেন্তে এয়া লাইট নুমাই দিছো, অন্ধকাৰ কৰি দিছো কোঠা— এই আন্ধাৰত তুমি মোক দেখিবলৈ নোপোৱা, তুমি মোক চিনিব নোৱাৰিবা— তুমি মোক এতিয়া তোমাৰ ভিনদেউ বুলি কল্পনা নকৰিবা। তুমি ভাবিবলৈ চেষ্টা কৰা, তুমি বিশ্বাস কৰিবলৈ যত্ন কৰা, মনক বুজোৱা যে মই নহয়, মই তোমাৰ ভিনদেউ নহয়, মই অনুপ, তোমাৰ অনুপ— মোৰ মাত-কথা, মোৰ শৰীৰ এই সকলোবোৰ অনুপৰ, মোৰ নহয়।

প্ৰিয়াৰূপী প্ৰীতিয়ে দেখিলে— তাইৰ স্বামী অৰ্ণৱে বহুদিনৰ মূৰত তাইক এনেদৰে পৰম আৰু ব্যাকুলভাৱে আঁকোৱালি লৈছে, তাইক প্ৰীতি বুলি নহয় প্ৰিয়া বুলি ভাবিহে। এই কথাই তাইক ভীষণ অস্বস্তি দিলে ঠিকেই; কিন্তু তাইৰ এই কথাও অহৰহ অনুভৱ হ'ল যে তাই প্ৰিয়া নহয়, প্ৰীতিহে আৰু তাই নিজৰ স্বামীৰ সৈতেহে অভিসাৰত মত্ত হৈছে। ঠিক সেই সময়তে যেতিয়া অৰ্ণৱে তাইক সোঁৱৰাই দিলে যে তাই প্ৰিয়া আৰু তাই তাক অনুপৰূপে কল্পনা কৰাই উচিত, তেতিয়া প্ৰীতিৰূপী প্ৰিয়াই পুনৰ চেষ্টা কৰিলে নিজকে প্ৰিয়াৰূপে কল্পনা কৰিবলৈ, দীৰ্ঘ সময় ধৰি প্ৰিয়াৰ অনুশীলনেৰে তাই নিজৰ মাজত প্ৰিয়াৰ সত্তা অনুভৱ কৰিবলৈ ধৰিলে, তাই অৰ্ণৱৰ কথামতে ভাবিবলৈ যত্ন কৰিলে— এয়া তাইৰ স্বামী অৰ্ণৱ নহয়, অনুপ, কেৱল অনুপ। এয়া, এই শৰীৰৰ অনুপৰ, অনুপৰ, অনুপৰ। তাই ভাবিলে আৰু বিশ্বাস কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে, এই ভবা প্ৰক্ৰিয়াৰ জৰিয়তে তাই তাইৰ চেতনাত লাহে লাহে গা দিলে অনুপৰ শাৰীৰিকতাক— যাৰ ভিত্তি কিন্তু অৰ্ণৱেই। চাই তাইৰ চেতনাৰ অনুপৰ অবায়ৱীয় শাৰীৰিকতাৰ মাজত বিলীন হৈ যাবৰ চেষ্টা কৰিলে— তাই বাৰে বাৰে ভাবিবলৈ চেষ্টা কৰিলে— এয়া, এই শৰীৰ অনুপৰ, এইজন অনুপ। তাই অৰ্ণৱৰ শৰীৰত সজোৰে সাবটি বিৰবিৰাই কৈ উঠিল— তুমি অনুপ, তুমি অনুপ।

ঃ এৰা প্ৰিয়া, মই অনুপ, মই অনুপ। প্ৰিয়াৰূপী প্ৰীতিৰ গালে-মুখে অস্থিৰ চুম্বন কৰি কৰি অৰ্ণৱে ফুচফুচাই কৈ উঠিল।

চেতনাৰ মাজত সত্তা নিৰ্মাণৰ খেলাৰ মাজেৰে দত্ত দম্পতী এনেদৰে বিলীন হৈ গ'ল অবৈধ অভিসাৰত।

মঞ্জু বৰা

অস্তিত্ব

গুৱাহাটী চহৰৰ পৰা কিছু আঁতৰত আঠ মহলীয়া বৃহৎ এই অট্টালিকাটো সাজি থকা অৱস্থাত মই কেবাবাৰো স্বামী ৰঞ্জয়ৰ লগত ইয়ালৈ আহিছিলো। বসন্ত দুৱৰা নামৰ ইঞ্জিনিয়াৰজনে সপত্নীক তেতিয়া আমেৰিকা এৰি আহি গুৱাহাটীত এই আৱাসগৃহখিনি বনাবলৈ আৰম্ভ কৰি দিছিল। বসন্ত দুৱৰাই ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজত কিছু বছৰ চিভিল ইঞ্জিনীয়াৰিং বিভাগত শিক্ষকতা কৰিছিল। ৰঞ্জয় তেতিয়া সেই বিভাগৰে চূড়ান্ত বাৰ্ষিকৰ ছাত্ৰ। সেই সূত্ৰেই বসন্ত দুৱৰাৰ লগত চিনাকি। ৰঞ্জয়ে বি-ই সমাপ্ত কৰি এম-টেক কৰিবলৈ খড়্‌গপুৰলৈ গ'লগৈ। বসন্ত দুৱৰায়ো সেই সময়তে ভাৰত এৰি বিদেশৰ কোম্পানী এটাত যোগ দি আমেৰিকালৈ গ'লগৈ।

বসন্ত দুৱৰাৰ লগত মোৰ চিনাকি নাছিল। মাত্ৰ ইটো-সিটো প্ৰসংগত তেখেতৰ নামটো শুনিছিলো। ৰঞ্জয় যেতিয়া বি-ই ফাইনেল ইয়েৰত, মই তেতিয়া গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ত ইংৰাজী বিভাগত ভৰ্তি হৈছিলোহে। ৰঞ্জয় আৰু মোৰ চিনাকি পৰ্বটো সাংঘাতিক একো ব্যতিক্ৰমধৰ্মী বা নাটকীয় নাছিল। সন্ধিয়া ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ ল'ৰাবোৰে আমাৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ চৌহদত টহল দিয়াটো এটা নিয়মিত ঘটনা আছিল। আমিও হোষ্টেলৰ ছোৱালীবিলাকে সন্ধিয়াই উদ্দেশ্যবিহীনভাৱে ৰাস্তাত খোজকঢ়াটো নিয়মীয়া ৰুটিনৰ মাজতেই পৰিছিল। মোৰ ৰুমমেট প্ৰণীতা ষষ্ঠ বাৰ্ষিক বুৰঞ্জী বিভাগৰ। তাইৰ ইতিমধ্যে শৈলেন তামুলী নামৰ ডিব্ৰুগড়ৰ ল'ৰা এজনৰ সৈতে ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক হৈছিল। সেই শৈলেন তামুলীৰে বন্ধু আছিল ৰঞ্জন।

কেইদিনমানহে আমি ইজনে-সিজনক লগ পাইছিলো। আমাৰ একেখন চহৰতে ঘৰ। সেয়ে ৰঞ্জয় খড়গপুৰলৈ যোৱাৰ পিছতো আমাৰ ঘৰৰ সৈতে অহা-যোৱাটো থাকি গ'ল। ইতিমধ্যে ময়ো এম এ সম্পূৰ্ণ কৰিলো। ৰঞ্জয়ে পঢ়া সমাপ্ত কৰি বাংগালোৰত বহুজাতিক কোম্পানী এটাত যোগ দিলে। ৰঞ্জয়ৰ ঘৰৰ পৰাই বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ আহিছিল। মোৰ মা-দেউতাই ৰঞ্জয়ক অপছন্দ কৰাৰ কোনো কাৰণ নাছিল। আৰু মোৰো ৰঞ্জয়ৰ বন্ধুত্বক উলাই কৰি অন্য এজন অচিনাকি পুৰুষৰ লগত বিবাহপাশত আবদ্ধ হৈ জীৱনটো লৈ জুৱা খেলাৰ সাহস নাছিল।

ৰঞ্জয়হঁতৰ সৰু পৰিয়াল। মাক-দেউতাক আৰু ভনীয়েক ৰজিতা। ইতিমধ্যে বিয়া হৈ গৈছিল। ডিগবৈত অইল ইণ্ডিয়াত ৰজিতাৰ গিৰীয়েকো ইঞ্জিনিয়াৰ। ৰঞ্জয়ৰ দেউতাক

স্থানীয় হায়াৰ ছেকেণ্ডাৰী স্কুলৰ প্ৰিন্সিপাল হৈ ৰিটায়াৰ কৰিছে। মাকে তেতিয়াও ছোৱালী হাইস্কুল এখনত শিক্ষকতা কৰি আছে। অত্যন্ত সহজ-সৰল ৰঞ্জয়ৰ পৰিয়ালৰ লগত খাপ খাবলৈ মোৰ অলপো অসুবিধা হোৱা নাছিল। তেওঁলোকৰ নিৰ্দিষ্ট কিছুমান নিয়মৰ মাজত চলা সংসাৰখন আৰু মৰম-চেনেহৰ প্ৰাচুৰ্যৰ মাজত মোৰ স্বভাৱটোও কিজানি বদলি গৈছিল। সৰুৰে পৰা হোষ্টেলত থাকি ডাঙৰ হোৱা বাবে হয়তো মই মোৰ ব্যৱহাৰত যৌথ পৰিয়ালত ডাঙৰ হোৱা অন্য ল'ৰা-ছোৱালীৰ দৰে স্বতঃস্ফূৰ্ত নাছিলো। মোৰ চিন্তা-ভাৱনা, ভাল লগা বেয়া লগা, ইচ্ছা-অনিচ্ছা সকলোবোৰ ব্যক্তিগত অনুভৱ মোৰ মাজতেই সীমাবদ্ধ আছিল।

মোৰ জীৱনৰ আটাইতকৈ স্মৰণীয় আৰু আনন্দদায়ক সময়খিনি বিয়াৰ পিছৰ বছৰটোৱেই আছিল। ৰঞ্জয়ৰ পৰিয়ালত শহুৰ-শাহু ইমান সহজ আৰু মৰমিয়াল আছিল যে পুৱা উঠি চাহকাপ খোৱাৰে পৰা ৰাতি বিছনাত পৰালৈকে প্ৰত্যেকটো নিত্য-নৈমিত্তিক ঘটনাও যেন এটা পৰ্ব আছিল। পুৱা চাহকাপ কোনে কৰিব, চাহৰ লগত কি বিস্কুট ভাল, কোনখন বেকাৰিৰ কোনবিধ বিস্কুট বৰ স্বাদিষ্ট— মুঠতে ৰঞ্জয়হঁতৰ ঘৰত স্ফূৰ্তিৰ উৎসৰ কোনো অভাৱ নাছিল। গা ধুই উঠি মই কোনসাজ কাপোৰ পিন্ধিম শাহুৱে চাই দিব, নহ'লে ৰজিতা থাকিলে ৰজিতাই। ব্ৰেকফাষ্ট, টেবুলত সজোৱা নিজৰ অকণমানি ফুলৰ বাগানখনৰ ফুলকেইটাৰ সংমিশ্ৰণ মই কেনেকুৱা ডাল-পাতেৰে সজাই অৰ্থপূৰ্ণ কৰি তুলিছো— শহুৰ দেউতাই তাকো উচ্চসুৰে প্ৰশংসা কৰিছিল। অথচ মোৰ মাৰ প্ৰকাণ্ড ফুলৰ বাগানবোৰত মই প্ৰায়ে মোৰ অস্তিত্ব হেৰুৱাই পেলাইছিলো। দেশী-বিদেশী অলেখ ফুলৰ পোহাৰত মাৰ নিজস্ব ব্যক্তিত্বই আৰু জ্ঞানে মোক তেনেই সাধাৰণ কৰি পেলাইছিল। ৰঞ্জয় ঘৰত ভাতৰ লগতে বনোৱা চালাডখিনিও এনেয়ে কেঁচাবস্তু নোখোৱা শাহুৱে তৃপ্তিৰে খাই শলাগিছিল। এই সৰু সৰু মৰমৰ দাবীবোৰত কিন্তু কোনো ধৰণৰ কৰ্তৃত্ব নাছিল। মই সম্পূৰ্ণ স্বাধীন আছিলো।

লাহে লাহে মই ক'বলৈ লৈছিলো, যি মন যায়— কৰিবলৈ লৈছিলো। দুপৰীয়া ৰঙা ৰং ভাল নালাগিলেও শাহুৱে ভাল পাই বাবে পিন্ধিবলৈ লৈছিলো। ৰঞ্জয় তেতিয়া বাংগালোৰত। সদায় চিঠি পাইছিলো। সেইটো লৈও এটা পৰ্ব। দেউতাই সুধিব— 'সি বিদেশী কোম্পানীত চাকৰি চম্ভালিব পাৰিছেনে?' মাই সুধিব— তোমাক নিবলৈ সি কেতিয়াকৈ আহিব?' ৰজিতা আহিলে দুষ্টামি কৰি ক'ব— 'চাওঁ, ৰণে কি লিখিছে দেখুৱাচোন। সি বাৰু প্ৰেম কৰিব জানেনে?' ৰজিতাই কেতিয়াও ককায়েকৰ চিঠি পঢ়ি চোৱা নাছিল আৰু সেইবোৰ চিঠি ভনীয়েকক দেখুৱাব পৰা চিঠিও নাছিল। চব ভনীয়েকবোৰেই চাগে ককায়েকবোৰে প্ৰেম কৰিব নাজানে বুলি ভাবে।

বিয়াৰ চাৰি মাহৰ পিছতহে মই ৰঞ্জয়ৰ লগত বাংগালোৰলৈ গৈছিলো। কোম্পানিয়ে দিয়া অকণমানি এটা বে'ডৰুমৰ ফ্লেটটোত মোৰ বিশেষ কৰিব লগা একো নাছিল, নিজৰ মা-দেউতাক এৰি থকাটো মোৰ বাবে সহজ ঘটনা আছিল; কিন্তু বিয়াৰ পিছত ৰঞ্জয়ৰ মাক-দেউতাকৰ লগত যি চাৰিমাহ কটালো, তাৰ পিছত বাংগালোৰৰ এই অকণমান ঘৰটোত তাতোকৈও ঠেক মোৰ জীৱন-নিৰ্বাহৰ লগত মোকাবিলা কৰিবলৈ সঁচাই বৰ কষ্ট হৈছিল।

ৰঞ্জয় অফিচৰ পৰা আহোতে দেৰি হয়। সপ্তাহত মাত্ৰ দেওবাৰেহে ছুটী। প্ৰাইভেট কোম্পানী— প্ৰতিযোগিতাও বেছি, খাটনিও বেছি। এমাহমান যেনে তেনে কাটি গৈছিল। ৰঞ্জয়ে মোক যিমান পাৰে ব্যস্ত ৰাখিবলৈ স্ফূৰ্তিত ৰাখিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। পুৱা আঠ বজাতে ব্ৰেকফাষ্ট কৰি তেওঁ ওলাই যায়। সন্ধিয়া ছয় বজাৰ পিছতহে ঘৰ পায়হি। ৰঞ্জয় যোৱাৰ পিছত মোৰ সময়েই সময়। শহুৰ-শাহু আৰু ৰজিতালৈ চিঠি লিখাটো এটা দৈনন্দিন অভ্যাস হৈ পৰিছিল। অকণমানি ঘৰটো প্ৰায়ে অদল-বদল কৰি সজোৱাটোও অভ্যাসত পৰিণত হৈছিল। বাৰমান বজাত গা-পা ধুই আজৰি হৈ তলৰ বজাৰখনলৈ নামি যাওঁ। সন্ধিয়া ৰান্ধিবৰ বাবে টুকটাকৈ বস্তুখিনি নিজেই বজাৰ কৰি আনো। ৰঞ্জয়ে প্ৰথমে আপত্তি কৰিছিল— ‘দেওবাৰে সপ্তাহটোৰ বাবে বজাৰ কৰি দিম। ফ্ৰিজটোনো কিয় আছে?’

মোৰ কিন্তু দেওবাৰৰ দিনটো বজাৰ কৰি সময় নষ্ট কৰাৰ ইচ্ছা মুঠেই নহৈছিল। তাতকৈ সেই দিনটো হেঁপাহ পলুৱাই ৰঞ্জয়ৰ লগত কথা পাতিম— স্ফূৰ্তি কৰিম...। মোৰ প্লেনমতে দেওবাৰবোৰ কটাবলৈ পাই ৰঞ্জয়ে কিজানি এলেহুৱা হৈ গৈছিল। তেতিয়াৰে পৰা ঘৰুৱা বজাৰ-সমাৰ কৰাৰ অভ্যাস ৰঞ্জয়ৰ আজিলৈকে আৰু হৈ নুঠিল।

ফ্লেটৰ তলৰ বজাৰখনত দৰকাৰী সকলো বস্তুৱেই পোৱা গৈছিল। দুদিন-তিনিদিনৰ মূৰে মূৰে সজোৱা সতেজ ফুলখিনি অনাটো মোৰ আটাইতকৈ চখৰ কাম আছিল।

এই চহৰত এতিয়া নতুন নতুন ফ্লেটবোৰত কত যে হাজাৰ-বিজাৰ অচিনাকি মানুহেৰে ভৰি পৰিছে। আমাৰ বিল্ডিংটোতো সকলো অচিনাকি মুখ। দুই-এঘৰৰ লগত চিনাকি হৈছে। এবাৰ-দুবাৰ নিমন্ত্ৰণ ৰক্ষা কৰি গৈছো। বেছিভাগ মানুহৰ ঘৰতে ছিন্থেটিক ফুলৰ থোপাবিলাক আৰু কেলেণ্ডাৰসদৃশ ছবিবোৰ দামী ফ্ৰেমেৰে বন্ধাই পেইণ্টিঙৰ নামত সজাই থোৱা দেখিলে মোৰ কিছু অসহ্য হয়। এতিয়াও মই মোৰ ঘৰত এই প'ষ্টাৰসদৃশ ছবিবোৰ আৰু প্লাষ্টিক ফুলবোৰ বিদেশী হ'লেও সজাব নোৱাৰিলো। আমাৰ লিভিং ৰুমত আমাৰ একমাত্ৰ সন্তান পাপৰিয়ে অঁকা ছবিবোৰ (মাত্ৰ কিছুমান ৰঙীণ আঁক-বাক) সুন্দৰকৈ ফ্ৰেমেৰে গাঁঠি সজাই থোৱা আছে। লগতে মোৰ দুই-তিনিজন ব্যক্তিগতভাৱে চিনাকি বন্ধু-বান্ধৱীৰ ছবি। এই ছবিবোৰৰ মূল্য মোৰ বাবে বৰ বেছি— যিবোৰ বাদ দি মোৰ ঘৰখন সম্পূৰ্ণ নহয়।

শেহতীয়াকৈ মোৰ ড্ৰইংৰুমৰ ইমান দিনে খালী হৈ থকা কোণ এটাত কেইখনমান বৰ অগতানুগতিক আলোক চিত্ৰ বৃহৎ আকাৰত বন্ধাই আঁৰি থোৱা হৈছে। মানস সৰোবৰৰ অপূৰ্ব দৃশ্যৰে জীৱন্ত হৈ থকা এই স্থিৰচিত্ৰকেইখনৰ প্ৰভাৱত মই নিজেই ভয় খাই উঠো— কিজানি মোৰ অকণমানি ছোৱালীজনীৰ অপৈণত হাতৰ আঁক-বাকবোৰ আৰু মোৰ বিভিন্ন সময়ৰ প্ৰিয় বন্ধু-বান্ধৱীৰ স্মৃতি বিজড়িত ছবিবোৰ ম্লান পৰি যায়।

এই আলোকচিত্ৰ গ্ৰহণকাৰী শান্তনু চক্ৰৱৰ্তী— কেতিয়া যে মোৰ দৈনন্দিন অস্তিত্বৰ এজন অংশীদাৰ হৈ উঠিল গমেই নাপালো।

বাংগালোৰত পোন্ধৰ মাহ আছিলো। শেষৰফালৰ আঠমাহমানত মই এডভাৰটাইজিং এজেঞ্চি এটাত কাম কৰিবলৈ লৈছিলো। সৰু-সুৰা চিত্ৰনাট্য লিখা কামত এজেঞ্চিটোত মই

সোনকালে প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিলো। ৰঞ্জয়ৰ উৎসাহতে মই চাকৰিটো কৰিবলৈ লৈছিলো। দিনটো ঘৰটোৰ মাজতে আবদ্ধ হৈ ভাত ৰন্ধা, ঘৰ সজোৱা আৰু ফুৰাৰ মাজতে সীমাবদ্ধ মোৰ জীৱনটোৰ একঘেয়ামীত হয়তো ৰঞ্জয়েই বেছি অপৰাধী অনুভৱ কৰিছিল। লাহে লাহে ময়ো আমাৰ অফিচটোৰ কৰ্ম ব্যস্ততাখিনি, কম বয়সীয়া ল'ৰা-ছোৱালীখিনিৰ বাবে কিবা এটা কৰাৰ আগ্ৰহখিনি, মোৰ নিজা টেবুলখনৰ দায়িত্ব ইত্যাদি— সৰু সৰু কথাবোৰ উপভোগ কৰিবলৈ লৈছিলো। কিন্তু হঠাৎ এদিন লাঞ্চ ব্ৰেকৰ সময়তে ৰঞ্জয়ৰ ফোন পাই বিতত হৈ পৰিলো। ৰঞ্জয়ৰ মাকৰ ষ্ট্ৰক—হস্পতালত ভৰ্তি হৈছে। আমি তুৰন্তে যাব লাগে।

প্লেনেৰে আহিলেও সেইদিনা কলকাতাত ৰাতিটো কটাইহে পিছদিনা আমি যোৰহাট পালোহি। আচলতে আমাক খবৰ দিয়াৰ দিনাই মা ঢুকাইছিল। স্থানীয় মানুহখিনিয়ে বৰ সন্মানেৰে মোৰ শাহুৰ মৃত শৰীৰটো ৰাখি থৈছিল একমাত্ৰ পুত্ৰ ৰঞ্জয়ে আহি মুখাগ্নি কৰিব বুলি। শ্মশানলৈ ময়ো গৈছিলো। সাধাৰণতে আমাৰ নিয়মত কোনো মহিলা শ্মশানলৈ নাযায় যদিও মই সেইদিনা জেদ ধৰিছিলো, মোৰ শাহুৰ শেষকৃত্যৰ সময়ত মই উপস্থিত থাকিমেই। আচলতে মোৰ জীৱনৰ পৰা শাহুৰ উপস্থিতিক ইমান সোনকালে বিদায় জনাবলৈ মই প্ৰস্তুত নাছিলো। বাংগালোৰলৈ যোৱাৰ পিছত তেখেতসকল এবাৰ আমাৰ ওচৰলৈ গৈছিল। দক্ষিণৰ কেইবাখনো চহৰলৈ আমি তেওঁলোকক ফুৰাবলৈ লৈ গৈছিলো। ৰঞ্জয়-অফিচত থকা সময়খিনিতো মই নিজে গাড়ী চলাই যেতিয়া শহুৰ-শাহুক চহৰখনত আৰু ওচৰৰ ঠাইবিলাকত ঘূৰাইছিলো; মোৰ এতিয়াও মনত আছে— শহুৰ দেউতাই মাক আগত বহিবলৈ দি মোৰ ড্ৰাইভিং গৌৰবেৰে উপভোগ কৰিছিল। ব্যস্ত চহৰখনৰ ভিতৰৰ মাজত মই গাড়ী চলাই যাওঁতে মাই ভয় খাওঁতে দেউতাই তেখেতক ধমকি দিছিল— 'হেৰা তোমাৰ ড্ৰাইভাৰ উচ্চ শিক্ষিতা বোৱাৰী নিজে— ভয় কিয় খাইছা?'

সৰু সৰু কথাতো গৌৰব অনুভৱ কৰা শহুৰ দেউতাৰ সেইদিনা ভাব-লেশহীন মুখখন দেখি মই শোকত বিহ্বল হৈ পৰিছিলো। তেখেতে মোৰ মৃত্যুটো সহজভাৱে ল'ব নোৱাৰাটোৱেই স্বাভাৱিক। তেখেতৰ সদাহাস্য মুখখনলৈ নামি অহা আগেয়ে নেদেখা মৌনতাখিনিয়ে মোক বৰকৈ আমনি দিবলৈ ধৰিলে। এটা সময়ত চাকৰিৰ তাগিদাত ৰঞ্জয় বাংগালোৰলৈ গ'লগৈ। ৰজিতাও ল'ৰাটোৰ স্কুল খতি কৰি ইয়াত থকাটো যুক্তিসংগত নহয়। ময়ে তাইক শ্ৰাদ্ধৰ পিছদিনাই ডিগবৈত পঠাই দিলো।

শহুৰ দেউতা আৰু মই নীৰৱে দিনবোৰ কটাবলগীয়া ধৰিলো। স্বাভাৱিকতা ঘূৰি অহাটোৱে নিয়ম। মই ঘৰখনত অকলে থাকি যোৱাত তেখেতে হয়তো নিজেই মনৰ বল গোটাব লগা হ'ল। ৰঞ্জয় যোৱাৰ পাছতে মোৰ গাটো বৰকৈ বেয়া হ'বলৈ ধৰিলে। মই সন্তানসম্ভৱা হ'লো। মোৰ সমস্ত গৰ্ভাৱস্থাৰ সময়খিনিত ৰঞ্জয় মাত্ৰ এবাৰেই মোৰ ওচৰলৈ আহিব পাৰিছিল। মাৰ মৃত্যুৰ পাছত আমাৰ সকলো ওলট-পালট হৈ গ'ল। দেউতাক আমি বাংগালোৰলৈ লৈ যাব পাৰিলোহেঁতেন; কিন্তু ইয়াৰ নিজা ঘৰখন এৰি যাম— তাত গৈ সৰু ফ্লেটটোত দেউতাই অকলে কেনেকৈ সময় কটাব— তাতকৈ স্থানীয় লোকৰ সৈতে আদান-প্ৰদানেৰে ইয়াতে সময়ত মাৰ মৃত্যুৰ শোক পাহৰিব বুলি মই দেউতাৰ লগত থাকিবলৈ

নিজেই সিদ্ধান্ত ল'লো। ৰঞ্জয়ে প্ৰথম অৱস্থাত মোৰ অভাৱটো বিশেষ অনুভৱ নকৰিলেও লাহে লাহে তেওঁৰ কথা-বতৰা আৰু চিঠি-পত্ৰত এটা যেন অৱসাদ আৰু তিক্ততাৰ ভাব অনুভৱ কৰিবলৈ ধৰিলো। পাপৰিৰ জন্মৰ দিনা ৰঞ্জয় আহিব নোৱাৰিলে, কোম্পানিৰ বিশেষ এটা কামত তেওঁ বিদেশলৈ যাব লগা হ'ল। পাপৰিৰ জন্মৰ এসপ্তাহৰ পিছতহে ৰঞ্জয় আহি ঘৰ পাইছিলহি।

শহুৰ দেউতাৰ মুখলৈ হাঁহি উভতি আহিছিল। পাপৰিক পাই তেওঁৰ কামৰ বোজাও যেন বাঢ়ি গ'ল। পুৱা পাঁচ বজাতে তাইক ফুৰোৱা, ওচৰৰ মানুহঘৰৰ পৰা গাখীৰখিনি খীৰোৱা অৱস্থাতৈ গৈ লৈ অনা, সন্ধিয়া মহ খেদিবৰ বাবে ধুনা দিয়া, খিৰিকী মৰা ইত্যাদিৰ মাজত ইমানেই ব্যস্ত হৈ পৰিছিল যে আমি জীৱনৰ আৰু এটা অধ্যায়ৰ সৈতে মুখামুখি হ'ব লগা হ'ল। মই আৰু পাপৰি দেউতাক অকলে এৰি বাংগালোৰলৈ কেনেকৈ যাম।

পাপৰিৰ তিনি মাহমান হওঁতে মই এবাৰ বাংগালোৰলৈ গৈছিলো। আমাৰ অকণমানি সংসাৰখন এই কেইমাহতে মোৰ বাবে যেন অচিনাকি হৈ উঠিল। চাৰিওফালে কিতাপ-পত্ৰ, মেগাজিনৰ দ'ম, বিশৃংখল আলমাৰিটো— তাতোকৈও বিশৃংখল পাকঘৰটো। মোৰ অনুপস্থিতিত এয়া যেন ৰঞ্জয়ৰ প্ৰকৃত অৱস্থাটোৰেই প্ৰতিফলন। মোৰ খুব কষ্ট হৈছিল। ঘৰটো ঠিক-ঠাক কৰাতকৈ তাৰ পৰা অব্যাহতি পাবলৈহে মন গৈছিল। পাপৰিক পাই ৰঞ্জয়ৰ মুখখন উজ্জ্বল হৈ পৰিছিল। কিন্তু সেই একেই ৰুটিন। আঠ বজাত গৈ ছয় বজাতহে ঘৰ পায়হি। মই এটা সিদ্ধান্তলৈ আহিব খুজিছিলো। প্ৰসংগটো অৱশ্যে ৰঞ্জয়ৰ ফালৰ পৰাই উত্থাপন হ'ল—

"উপাসনা, তোমাক কথা এটা কোৱাই হোৱা নাই। আমাৰ যে কলেজৰ বসন্ত ছাৰ আছিল— পাপৰিৰ জন্মৰ সময়ত মই আমাৰ কোম্পানীৰ কনফাৰেন্সৰ বাবে আমেৰিকালৈ যাওঁতে তেখেতক লগ পাইছিলো। তাত থকা অসমীয়া পৰিয়াল কেইটামানে লগ হৈ মই যোৱা গম পাই সন্ধিয়া খাবলৈ মাতিছিল। তাত হঠাৎ ছাৰক লগ পাই বৰ ভাল লাগিল। মই কিয় গৈছো, কি কৰিছো ইত্যাদি আলোচনা হৈ থাকোতে ছাৰে কথা এষাৰ কৈছিল।" ৰঞ্জয়ে কথাখিনি লাহে লাহে সাধাৰণভাৱেই কৈ আছিল যদিও মই অনুভৱ কৰিছিলো তেওঁ কিবা এটা উদ্দেশ্য লৈহে এই প্ৰসংগটো উলিয়াইছে। মই উৎসুক হৈ ৰঞ্জয়ৰ কথা শুনি গৈছিলো।

"উপা— আমি এটা সিদ্ধান্তলৈ আহিবই লাগিব। তোমাক এৰি, পাপৰিক এৰি মই এনেদৰে থাকিব নোৱাৰিম। দেউতাকো আমি এনে অৱস্থাত এৰি দিব নোৱাৰো। এই চাকৰিটোত মোৰ লাহে লাহে একঘেয়ামী আহি পৰিছে। অইনৰ হুকুমত অইনৰ ষ্টাইলেৰে কাম কৰিলে মোৰ নিজৰ 'কামিয়াবী'ৰ কেতিয়াও উচিত বিচাৰ নহ'ব।'

মই ৰঞ্জয়ৰ কথাবিলাক ঠিক কোনফালে ঢাল খাব ধৰিছে লাহে লাহে বুজিব নোৱৰা হৈ আহিলো। কিন্তু তেৱেঁই কথাখিনি সহজ কৰি দিলে।

"শুনা উপা, মই এতিয়াই একো সিদ্ধান্ত লোৱা নাই। কিন্তু বসন্ত ছাৰৰ পৰিকল্পনাৰ ডিজাইনটোও বেয়াও লগা নাই। ছাৰেও ইমান দিনে আমেৰিকাত থাকি নিজৰ মাটিৰ গোন্ধ

পাহৰিব পৰা নাই। তাতে সেইবিলাক ঠাইত মানুহে যিমান একাকীত্বত ভোগে— বোধকৰো তাতকৈ নিজৰ ঠাইত সাধাৰণভাৱে খাই-বৈ থাকিও মানুহে জীৱনটো সুন্দৰকৈ উপভোগ কৰিব পাৰে। আজিকালি অসমত বিশেষকৈ গুৱাহাটীত যি হাৰত জনবসতি বাঢ়িব ধৰিছে মানুহে থাকিব পৰা ভাল আৱাসগৃহৰ সেই ধৰণে উন্নত হোৱা নাই। বিদেশী আহিঁৰে হ'লেও ছাৰে অসমৰ মাটিত সৰু, অসমীয়া মানুহে থাকিব পৰাকৈ আৰু তাতোকৈ ডাঙৰ কথা— মধ্যবিত্ত মানুহেও বলে পৰাকৈ ফ্লেট কিছুমান বনাবৰ বাবে এটা বিল্ডাৰ্ছ কোম্পানী আৰম্ভ কৰিব খুজিছে। মই আগ্ৰহী হ'লে তেখেতে ফাৰ্মখনত মোকো এজন অংশীদাৰ হিচাপে ল'ব বিচাৰিছে। তুমি কি ভাবা....?"

পাপৰি অকণমানি..., দেউতাৰ নিজা ঘৰ-বাৰী আৰু সাধাৰণভাৱে চলিব পৰাকৈ পেঞ্চনখিনিও আছে। মোকনো আৰু কি লাগে? পাপৰিয়ে দেউতা দেউতা বুলি মাতক, মাক-দেউতাক-ককাক সকলোৰে মাজত ডাঙৰ হওক, ইয়াতকৈ আৰু বেছি কি প্ৰত্যাশা থাকিব পাৰে? ৰঞ্জয় অসমলৈ অহাটোকেই মই বিচাৰিলো।

এই ফ্লেটখিনি বসন্ত দুৱৰা ছাৰৰ প্ৰথম কনষ্ট্ৰাকচন আছিল। আহল-বহল, দুখন-তিনিখন বাৰাণ্ডা আৰু স্বতন্ত্ৰ পাবাৰৰ ব্যৱস্থাৰে পানী, লিফ্‌ট, গাড়ী ৰখা ঠাই— একোৰে অসুবিধা অনুভৱ নহ'ব। আনকি ল'ৰা-ছোৱালীয়ে খেলিব পৰাকৈ বিল্ডিঙৰ তলৰ পাৰ্কসদৃশ পথাৰখন অনা এক আকৰ্ষণ। বাংগালোৰৰ কোম্পানীটো বাদ দি ৰঞ্জয় গুৱাহাটীলৈ অহালৈকে প্ৰায় ছমাহমানেই লাগিল। এই সময়খিনি মই দেউতাৰ লগতে আছিলো। ইয়াৰ মাজত ৰঞ্জয় দুবাৰমানেই আহিছিল। গুৱাহাটীত ইতিমধ্যে বসন্ত দুৱৰাই আহি ফাৰ্মখন আৰম্ভ কৰিছিল। খুব কম সময়ৰ ভিতৰতে বসন্ত দুৱৰাৰ কনষ্ট্ৰাকচন কোম্পানীয়ে নাম কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। ৰঞ্জয় কিছুদিন দুৱৰাইতৰ অস্থায়ী কেম্পসদৃশ ফ্লেট এটাত আৰু দুজনমান ইঞ্জিনীয়াৰৰ সৈতে থাকিবলৈ লৈছিল। এবছৰৰ ভিতৰতে প্ৰথমটো আৱাসগৃহ সাজু হ'ল। পাপৰিয়ে ইতিমধ্যে কথা কৈ দৌৰি ফুৰিব পৰা হ'ল। আমি গুৱাহাটীতে থাকিবলৈ ল'লো।

দেউতা আহি পোনতে কিছুদিন আমাৰ লগতে আছিল। যদিও দেউতাই যোৰহাটৰ পুৰণি ঘৰতে থাকিব বুলি সিদ্ধান্ত লৈছিল, পাপৰিৰ থুনুক-থানাক মাত আৰু আঙুলিত ধৰি ধৰি তাইক খোজকঢ়োৱাৰ আমেজখিনি তেখেতে হঠাতে এৰি দিবলৈ কষ্ট পাইছিল। কষ্ট মোৰো হৈছিল। তথাপি সাংসাৰিক জীৱনৰ নীতি-নিয়মৰ মাজত, আৱেগিক দাবীখিনি বাদ দি কঠোৰ হ'বলৈ চেষ্টা কৰিছিলো।

প্ৰায় আঢ়ৈ বছৰৰ পিছত আমাৰ সংসাৰখন আকৌ আৰম্ভ হ'ল। এইবাৰ আমাৰ সংসাৰৰ তৃতীয় ব্যক্তি— পাপৰি। মই বহুদিনৰ মূৰত বিছনা চাদৰকেইখন, পৰ্দাৰ কাপোৰখিনি, টেবুলক্লথ, নেপ্‌কিন আৰু কিতাপৰ ছেল্‌ফকেইখন সজোৱা লৈ ব্যস্ত হৈ পৰিলো।

লাহে লাহে পাপৰি ডাঙৰ হ'ল। প্ৰথমৰ উকা ফ্লেটটো এতিয়া আৰু উকা হৈ থকা নাই। অ'ৰ-ত'ৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰা ঘৰ সজোৱা বস্তুবোৰ, পেইণ্টিংখিনি, কিতাপৰ সংগ্ৰহ, বাঁহ-বেতৰ সহজে দেখা নোপোৱা চকী, টেবুল, মূঢ়াকেইটা, ফুলৰ টাবকেইটা, লাহে লাহে বাঢ়ি অহা চাৰিবিধমানৰ আইভি লতাকেইডাল, টেবুলত কেতিয়াবা সজাবলৈ থোৱা

অৰ্কিডকেইডাল— মোৰ ভৰপূৰ সংসাৰখনত একোৰে যেন অভাৱ নাই। কিন্তু তাৰ মাজতে সৃষ্টি হ'বলৈ ধৰা উকণ্ঠা ভাব এটাই মাজে মাজে মোক হঠাতে বিহ্বল কৰি যাবলৈ ধৰিলে।

কেতিয়া আৰম্ভ হৈছিল সেই বিহ্বলতা? কেতিয়া অনুভৱ কৰিছিলো নিঃসংগতা আৰু নীৰৱতাৰ সেই নীৰৱ আগমন ধ্বনি!

পাপৰি স্কুললৈ যোৱাৰ পিছত মোৰ আৰু ঘৰখনত বিশেষ কৰিব লগা একো কামেই নাথাকে। তাই আহে দিনৰ ডেৰমান বজাত। ৰঞ্জয় ন বজা মানত ওলাই যায়। লাঞ্চৰ নামত অফিচতে কিবা এটা খায়। কিতাপ-পত্ৰৰ জগতখনো এটা সময়ত মোৰ বাবে ৰসহীন হৈ উঠে। ঘৰটোত এটা নিৰ্দিষ্ট ষ্টাইলৰ মাজত বন্দী যেন হৈ পৰিলো। দেউতাৰ ফোন আহে, ময়ো ফোন কৰো। মোৰ আকৌ আগৰ সেই বাংগালোৰৰ জীৱন নিৰ্বাহলৈ মনত পৰে। ৰঞ্জয়ৰ কথাও ভাবো। হয়তো ৰঞ্জয় ৰঞ্জয়ৰ ধৰণে ঠিকেই আছে। ইমানদিনে পত্নী-কন্যা-দেউতাকৰ পৰা আঁতৰি অকলশৰীয়া আছিল। এতিয়া পত্নী আছে, ছোৱালী আছে, দেউতাকো ঠিকেই আছে। সদায় নতুন ঘৰৰ ডিজাইন, নতুন পৰিকল্পনা, বিভিন্ন ব্যক্তিৰ লগত আদান-প্ৰদান-বসন্ত দুৱৰাৰ নিত্য নতুন ব্যৱসায়ৰ আঁচনি। ইমানদিনে বিচাৰি ফুৰা কৰ্মক্ষেত্ৰ এখন আৱিষ্কাৰ কৰি আজিকালি ৰঞ্জয় বেছ স্ফূৰ্তিৰ মুডতে থাকে। ৰঞ্জয়ৰ স্ফূৰ্তি দেখিলে মোৰো ভাল লাগে। মাত্ৰ ৰঞ্জয়ৰ ক্ৰমে বাঢ়ি অহা ব্যস্ততাখিনিয়ে মোৰ জীৱনলৈ আনিব পৰা ভয়াৱহতাখিনি অকণমান অকণমান অনুমান কৰি মই লাহে লাহে ভয় খাবলৈ ধৰিলো।

দুপৰীয়া ৰঞ্জয়ৰ ফোন আহিছিল। কামৰ ব্যস্ততা নাথাকিলে ৰঞ্জয়ে প্ৰায়েই ফোন কৰে। সেই সময়ত পাপৰিও স্কুলৰ পৰা আহি পায়হি। দেউতাকক ইটো-সিটো আবদাৰ কৰে। পেঞ্চিল, ছবি আঁকা সৰঞ্জাম আদিৰ ফৰমাইচ দিয়ে। সেইদিনাও ৰঞ্জয়ে এনেকুৱা সময়তে ফোন কৰিছিল— 'উপা, আবেলি তুমি ঘৰতে থাকিবা। বাংগালোৰৰ পৰা ল'ৰা এজন আহিছে। তোমাক লগ কৰিবলৈ যাব মোৰ ঘৰ পাওঁতে আজিও দেৰি হ'ব।'

আবেলি কোনোবা আহিব বুলি ৰঞ্জয়ে মোক আদেশহে দিলে; ল'ৰাজন কোন, কিয় আহিব— মোকনো কিয় লগ পাব বিচাৰিছে একোৱে নক'লে। চাৰি বাজিল। কি মাহ আছিল? অ' মনত পৰিছে, ঠিক ব'হাগৰ আগে আগে। যেন চলাবলগীয়া হোৱা পাতল গৰম। আবেলি গাটো নুধুলে পৰিষ্কাৰ নালাগে। মই ল'ৰাজনৰ আগত ওলাব পৰাকৈ এখন শাড়ী উলিয়াই ল'লো। পাতল সেউজীয়া ৰঙৰ শাড়ীখনৰ লগত সোণালী সূতাৰে বন কৰা ব্লাউজটো মিলাই উলিয়াই ল'লো। আবেলি এই বতৰত কপাহী তাঁতৰ শাড়ী পিন্ধাটো মোৰ দুৰ্বলতা। গাটো ধুই আহি শাড়ীখন পিন্ধি আইনাৰ প্ৰতিফলনত নিজকে আৱিষ্কাৰ কৰি মোৰ মনটো গধুৰ হৈ পৰিল। পাতল শৰীৰটোৰ বাবে পাঁচফুট আঢ়ৈ ইঞ্চিৰ উচ্চতাতো মোক বেছ দীৰ্ঘদেহী যেনেই লাগে। মোৰ দীঘল চুলিখিনি এসময়ত ৰঞ্জয়ৰ দুৰ্বলতা আছিল। এতিয়া আৰু চুলিৰ সেই সৌষ্ঠৱ নাই। চুটিকৈ কাটি পেলোৱা চুঁলিখিনি ব্ৰাছ কৰি মুখত ক্ৰীম অকণমান লগাই ল'লো। কিমাননো বয়স— ৩২ নে ৩৩। বয়সতকৈ কম নেদেখি কিন্তু। ঘৰুৱা ঘটনা, দুৰ্ঘটনা ৰঞ্জয়ৰ নতুন কেৰিয়াৰ— থকা ঠাইৰ সালসলনি— এই সকলোবিলাক চিন্তা মিলি খুব সোনকালেই মোৰ চেহেৰালৈ 'গাম্ভীৰ্য নামি আহিল।

কপালৰ ফোঁটটো, চকুত কাজলকণ আৰু পাতল লিপষ্টিকখিনি নলগালে মুখৰ উজ্জ্বলতাখিনি অনাই টান যেন লাগে। অৱশ্যে মোৰ শৰীৰটো এতিয়াও আটিল হৈ আছে বাবে কপাহী শাড়ীখনেৰে মেৰাই দিলে মোক উপেক্ষা কৰিবও নোৱাৰি চাগে। বাৰাণ্ডাত বহি মনৰ মাজতে ছবি এখন চাই থকাৰ দৰে ঘটনাবিলাক এটাৰ পিছত এটাকৈ অনুভৱ কৰি গৈছিলো। কাম কৰা মানুহজনীয়ে পাপৰিক তলৰ পাৰ্কত ফুৰাবলৈ লৈ গৈছিল।

কলিং বে'লটো ৪.৩০ মানতে বাজি উঠিল।

ঃ 'মই শান্তনু চক্ৰবৰ্তী। আপুনি উপাসনা।' লৰাজনৰ চকুত প্ৰশ্ন নাছিল। তেওঁ যেন মোক আগতেই চিনি পাই আহিছিল। মোৰ লগত কৰমৰ্দন কৰি মই কোৱাৰ আগতেই শান্তনু নামৰ অচিনাকি যুৱকজন কোণৰ ডিভানখনত বহি পৰিল।

মই অভ্যাসবশতঃ পানী এগিলাচ আনি তেওঁক দিলো। একে উশাহতে পানী গিলাচ খাই শান্তনুৱে সুন্দৰ আৰু স্পষ্ট ইংৰাজীতৈ কৈ গ'ল— মই ইয়ালৈ কালি আহিলো। ট্ৰেইনখন অসমত সোমোৱাৰ লগে লগে বৰ লাহে লাহে চলে। মই আগতে ইয়ালৈ অহা নাই। অৱশ্যে নতুন ঠাইলৈ এনেকৈ হঠাৎ অহাটো মোৰ বাবে একো অসুবিধাৰ কথাও নহয়। এই চহৰখনত মাত্ৰ এটা ঠিকনাহে আছিল, সেইটো আপোনাৰ আৰু আপোনাৰ স্বামীৰ।

ঃ মোৰ ঠিকনা?

ঃ [illegible]', আপুনি বাংগালোৰত যিখন ফাৰ্মত কাম কৰিছিল তেখেতসকলেই আপোনাৰ কথা ক'লে। খুব ভাল চিত্ৰনাট্য লিখিছিল আপুনি।

ঃ সেয়া বহুত বছৰৰ আগৰ কথা।

ঃ আপুনি এতিয়া কি কৰি আছে?

মই অলপ বিব্ৰত অনুভৱ কৰিছিলো। কি ক'ম।

ঃ মই এতিয়া এশ শতাংশ হাউছ ৱাইফ।

ঃ 'গ্ৰেট! 'ইণ্ডিয়ান হাউছ ৱাইফ' হোৱাটো কিমান কঠিন আৰু প্ৰত্যাহ্বানমূলক কাম সেইটো মই জানো।

ঃ কফি নে চাহ?

ঃ মই কফি খাওঁ— গাখীৰ-চেনি দুয়োটাৰে লগত।

পিছলৈ শান্তনুৰ ব্লেক কফি খোৱাৰ অভ্যাস হৈছিল। ময়ে অভ্যাস কৰোৱাইছিলো। কাৰণ গাঁৱে-ভূঞে, বিশেষকৈ সৰু সৰু চহৰবিলাকত ফুৰোতে প্ৰায়েই ভেজাল গাখীৰৰ কফি খাই শান্তনুৰ পেট বেয়া হোৱা দেখা পাইছিলো।

শান্তনুৱে তথ্যচিত্ৰ বনায়। ইতিমধ্যে কেইবাটাও দেশী-বিদেশী চেনেলত শান্তনুৰ ডকুমেণ্টৰি প্ৰচাৰ হৈ আছে। অদ্ভুত, সহজে মনলৈ নহা বিষয় কিছুমান লৈ যি ষ্টাইলত শান্তনুৱে তথ্যচিত্ৰবোৰ বনায়— লাহে লাহে মই শান্তনুৰ কামৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হৈ পৰিলো। আৰু শান্তনু মানুহটো। ত্ৰিছ বছৰীয়া শান্তনুৰ উচ্চতা নিয়মীয়া পাঁচ ফুট আঠ ইঞ্চিমানেই হ'ব। চেহেৰাটো মোৰ মনত নাথাকে। কেতিয়াবা দাড়ি কাটি পৰিষ্কাৰ-পৰিচ্ছন্ন হৈ কলেজলৈ

যোৱা সৰু ল'ৰা এটাৰ দৰে, কেতিয়াবা আউল-বাউল চুলি-ডাড়িৰে ছিৰিয়াছ শিল্পীৰ দৰে। কিন্তু লাহে লাহে শান্তনুৰ মনৰ জগতখনেই নহয়— শাৰীৰিক স্থিতিতো যেন মই লাহে লাহে অংশীদাৰ আৰু দাবীদাৰ হৈ পৰিলো।

ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ওপৰত প্ৰায় এঘণ্টা দৈঘ্যৰ তথ্যচিত্ৰ এখন বনাবলৈ শান্তনু অসমলৈ আহিছে। প্ৰথমে শুটিং কৰিবলগীয়া ঠাইবোৰ চাই চিত্ৰনাট্যখন তৈয়াৰ কৰি ল'ব। পিছত বাকীখিনি মানুহ লৈ শুটিঙৰ বাবে আহিব।

সেইদিনা সন্ধিয়া শান্তনু লগে লগে আমাৰ ঘৰৰ পৰা গুচি যোৱা নাছিল। মই ঠিক ধৰিব পৰা নাছিলো— তেওঁ ৰঞ্জয় অহালৈকে ৰ'ব, ডিনাৰ কৰিব, নে হোটেললৈ যাবগৈ। শান্তনুৱে হয়তো মোৰ মনৰ ভাবটো বুজি পাই নিজৰ ফালৰ পৰাই কৈ গ'ল— 'উপাসনা, তোমাৰ কিবা কাম আছে যদি কৰি থাকা। মই কিন্তু ইয়াতে ডিনাৰ কৰি ৰঞ্জয়ক লগ ধৰিহে যাম।' ইতিমধ্যে মিউজিক ছিষ্টেমটো আৱিষ্কাৰ কৰি তেওঁ মোৰ গানৰ সংগ্ৰহখিনি পৰীক্ষা কৰাত লাগিল। দেশী-বিদেশী সংগীতৰ কেছেট আৰু চি-ডিখিনি দেখি শান্তনু কিছু কৌতূহলী হ'ল হয়তো।

ঃ মোৰ পাৰ্ছনেল কালেকচন। ইউ কেন ট্ৰাই।

মই পাকঘৰত সোমাই ব্যস্ত হ'লো। বিন, গাজৰ, অলপ বিলাহী, মাছ, দাইলখিনি সাজু কৰি লওঁতেই শান্তনু আহি পাকঘৰ পালেহি।

ঃ কি বনাবা? অসমীয়া খানা? মোৰ খোৱাত কিন্তু কোনো সমস্যা নাই।

ভালেই হ'ল, মনে মনে ভাবিলো— বিলাহী, মাছ আছে যেতিয়া ভাতকে বনাম। সহজ হ'ব। ৰুটী বনালে আৰু এটা লেঠা।

চালাডখিনি আনি ডাইনিং টেবুলত বহি কাটিম বুলি ল'লোহি।

ঃ তুমি সঁচাকৈয়ে ঘৰ চলোৱাৰ বাদে অন্য কাম একো নকৰা? তুমিতো খুব ভাল কাম কৰিছিলা বুলি মই জানিছিলো।

ঃ নাই, সেইবিলাক পাহৰিলো এতিয়া।

ঃ অসমত অৱশ্যে এইবিলাক কাম কৰাৰ বিশেষ সুবিধাও নাই। এতিয়াতো তোমাৰ লগত কৰিবই লাগিব।

ঃ তোমাৰ লগত মই কি কৰিম?

ঃ কিয়, মোৰ ৰিছাৰ্চ ৱৰ্কৰ তুমি গাইড। লগতে চিত্ৰনাট্যৰ কামো কৰিব লাগিব।

ঃ মোৰ সংসাৰ?

ৰঞ্জয় আহি পাইছিলহি। ইতিমধ্যে দিনত অফিচতে হয়তো দুয়োজনে ভালকৈয়ে কথা-বতৰা হৈ গৈছে। গতিকে কোনো ভূমিকা নোলোৱাকৈয়ে ৰঞ্জয়ে শান্তনুক কৰমৰ্দন কৰি গা ধুবলৈ বাথৰুমলৈ সোমাই গ'ল।

ৰঞ্জয়ে মোক নোসোধাকৈ সকলো ঠিক কৰি লৈছিল। পিছদিনাই দেউতা আহিব পাপৰিক ৰাখিবলৈ। আৰু মই যাব লাগিব শান্তনুৰ লগত অৰুণাচললৈ। একেবাৰ পাছিঘাট, পৰশুৰাম কুণ্ড, চৈখোৱাঘাটকৈ ধৰি মাজুলীলৈকে মই ৰঞ্জয়ৰ লগত ঘূৰি স্থানীয় মানুহ

লগত ৰাখি ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ইতিহাস বা সভ্যতাৰ মূল সুঁতিৰ লগত শান্তনুক চিনাকি কৰাই দিয়াৰ দায়িত্ব মোৰ।

খুব তৃপ্তিৰে শান্তনুৱে ভাত-মাছ-পাচলি আৰু চালাডখিনি খাইছিল। পুনৰ কফি। ইমান কফি খাই মানুহটোৱে। পাপৰিৰ লগতো লগে লগেই সম্পৰ্ক স্থাপন হ'ল। তাই যেন তাক আগৰে পৰাই চিনি পায়। পাপৰিৰ ছবিবোৰ চাই শান্তনুৰ কি প্ৰশংসা। অকণমানি পাপৰিয়েও জীৱনত প্ৰথমবাৰৰ বাবে ইমান তাৰিফ পাই শান্তনুক লগে লগেই নিজৰ মানুহ বুলি গ্ৰহণ কৰি ল'লে।

আবেলিৰ পৰা আৰম্ভ কৰি সন্ধিয়াটো আৰু ৰাতি খাই-বৈ শান্তনুক বিদায় দি বিছনাত পৰালৈকে সময়খিনি ইমান ততাতৈয়াকৈ পাৰ হৈ গ'ল যে, মই ছবি এখনৰ এছোৱা ফাষ্ট-ফৰৱাৰ্ড কৰি চোৱা যেনহে লাগিল।

পিছদিনা ৰঞ্জয় অফিচলৈ যোৱা নাছিল. বহুদিনৰ মূৰত ৰঞ্জয়ক মই প্ৰগলভ অৱস্থাত দেখা পাইছিলো। বহু কথাই যেন ৰঞ্জয়ৰ ক'বলৈ আছে।

ঃ শান্তনু বৰ জ্ঞানী ল'ৰা। মই জনামতে সি দুৰ্দান্ত কেমেৰাৰ কাম কৰে। এই লাইনত সি প্ৰথমে ষ্টিল ফটোগ্ৰাফাৰ হিচাপে কাম কৰিছিল। পিছলৈ বিদেশী ফিল্ম কোম্পানী কেইটামানৰ লগত কাম কৰি নিজেই বিখ্যাত তথ্যচিত্ৰ নিৰ্মাতা হৈ গ'ল।

মই ৰঞ্জয়ৰ কথাবোৰ 'ওঁ, আঁ' কৰি শুনি গৈছিলো মাত্ৰ। দহদিনৰ বাবে ঘৰ এৰি ইমান দূৰলৈ যাম, তাকো এজন অচিনাকি মানুহৰ লগত! মোৰ কলিজাৰ ধপধপনিবোৰ যেন ক্ষিপ্ৰতৰ হৈ উঠিছিল। হাবিয়ে-জংঘলে, নদীয়ে-পাহাৰে ঘূৰিলে কেনেকুৱা পৰিস্থিতিৰ সম্মুখীন হ'বলগা হ'ব পাৰে— অভিজ্ঞতা নাথাকিলেও মই অনুমান কৰিব পাৰো। সেয়ে হঠাতে মই এনেকৈ যাবলৈ ওলোৱাৰ আগেয়ে ৰঞ্জয়ে কিয় মোক এবাৰো সুধি নাচালে মই কামটো কৰিবলৈ প্ৰস্তুত নে? মই ৰঞ্জয়ক সুধিছিলো।

ঃ উপাসনা, মোৰ খুব ভাল লাগিছে। অন্ততঃ অসমত কাম আৰম্ভ কৰিবলৈ তুমি প্ৰথমেই এজন ভাল নামী আৰু অভিজ্ঞ লোকৰ সংগ পাইছা।

ৰঞ্জয়ে মোৰ প্ৰশ্নৰ আচল ভাবটো বুজাই নাছিল। কিমানদিন একো পঢ়া-শুনা কৰা নাই। কিমানদিন একো লেখা-মেলাও কৰা নাই।

ঃ উপা, এইবিলাক কামৰ বাবে তোমাক আৰু কি নতুন অভিজ্ঞতা লাগে? তোমাৰ বয়সেই তোমাৰ অভিজ্ঞতা। তোমাৰ ব্যক্তিত্বই তোমাৰ সাহস আৰু বিষয়টোও তোমাৰ নিজৰ, তোমাৰ মাটিৰ।

শাড়ীকেইখন, মেখেলা চাদৰখিনি চায়ো এৰি দিলো। খোজকাঢ়োতে নাৱত উঠোতে সঁচাই এইবোৰৰ কাম নাই। বহুদিনৰ পুৰণি জিনছ দুটা উলিয়াই পিন্ধি চাবলৈ সাহস কৰা নাই। বাকী সকলো ঠিকেই আছে, কিন্তু পাপৰিৰ জন্মৰ পিছত নিজৰ অজানিতে পেটত জমা হোৱা মেদখিনিয়ে লাজত নেপেলায়তো? ৰঞ্জয়ৰ টি ছাৰ্ট দুটাও লগত ল'লো।

সেইবাৰ কিন্তু জিনছটো মোৰ গাত দিয়া নহ'ল। কপাহী চেলোৱাৰ-কামিজকেইটাৰে মই কাম চলাই দিলো। শান্তনুৱে গোটেই যাত্ৰাটো ইমান সহজভাৱে আয়ত্তলৈ আনি ল'লে

যে মই শান্তনুক গাইড কৰি লৈ গৈছোনে শান্তনুৱে মোক গাইড কৰি নিজে বুজাই টান হ'ল। আমাৰ সৰু মাৰুতি কাৰখন লৈয়ে গৈছিলো। শান্তনুৱে চলাইছিল। মই মাত্ৰ মাজে মাজে জোৰ কৰি ড্ৰাইভিং ছিটত বহিছিলো। উজনিলৈকে ৰাস্তাও বেয়া নাছিল। বৰষুণ দুজাকমান হৈ গৈছে বোধকৰো। ৰাস্তাৰ দুই কাষৰ গছ-বননিবিলাকত দুই-এখিলাকৈ নতুন পাতে ভুমুকি মাৰিছে মাত্ৰ। খেতিৰ পথাৰবোৰ এতিয়াও উদং হৈয়ে আছে। মাজে মাজে গানৰ কেছেটবোৰ আমনি লাগিলে বন্ধ কৰি দিছিলো। শান্তনুৱে সুন্দৰকৈ সুহুৰি বজাইছিল। ক'ৰবাত কেতিয়াবা ৰাস্তাৰ এমূৰত গাড়ীখন ৰাখি শান্তনুৱে কেমেৰাৰ লেন্স খুলিছিল। মই সদায় দেখি থকা ৰাস্তাৰ দুকাষৰ দৃশ্যত নতুন একো আৱিষ্কাৰ কৰিবলৈ নাছিল। কিন্তু এইফালৰ গছ-লতা, চৰাই-চিৰিকটি, আনকি গাঁওবিলাকৰ ঘৰ-দুৱাৰবিলাকো শান্তনুৰ বাবে অচিনাকি আৰু সেয়ে হয়তো বেছি আকৰ্ষণীয় আছিল।

আমি তিনিচুকীয়ালৈ গৈ পাওঁতে যথেষ্ট দেৰি হৈছিল। পুৱাই তিনিচুকীয়া গেষ্ট হাউছটোৰ পৰা চৈখোৱাঘাটলৈ ৰাওনা হৈছিলো। সৰু নাওখনত উঠি মাজ পাওঁতে শান্তনুৰ চেহেৰাই সলনি হৈ গৈছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ বিশাল জলধাৰাৰ মাজত আমাৰ সৰু নাওখন; কেমেৰা লৈ ব্যস্ত শান্তনু। শীত প্ৰায় গ'লেই। তথাপি কেইজাকমান মাইগ্ৰেটিং চৰাই যেন শান্তনুৰ কেমেৰাত বন্দী হ'বলৈকে ৰৈ আছিল। অৰুণাচলৰ প্ৰায় জনবসতিহীন এমূৰীয়া ঠাইবোৰৰ নীৰৱ পৰিৱেশত, সন্ধিয়াৰ লগে লগে ফৰেষ্ট আই-বিবিলাকৰ বাৰাণ্ডাত বহি গল্প কৰি সময় কটোৱাৰ বাদে কৰিবলৈ একো নাছিল। প্ৰায়ে বিজুলী-বাতি নথকাত লেম্পৰ পোহৰত মই লগত লৈ যোৱা কফিৰ বটল আৰু বিস্কুটৰ পেকেটখিনি সময় কটাবৰ বাবে আমাৰ আপুৰুগীয়া উৎস হৈ পৰিছিল।

আৰু শান্তনুৰ সান্নিধ্য? মই জানো, এক নিৰ্জন দ্বীপত এহাল পুৰুষ-নাৰীক বছৰ বছৰ ধৰি এৰি দিলে কি ধৰণৰ সম্পৰ্কই গঢ় ল'ব পাৰে। কিন্তু এয়াতো সেই নিৰ্জন দ্বীপ নহয় আৰু আমি আহিছো মাত্ৰ কেইটামান দিনৰ বাবেহে। মোৰ পৰিয়াল আছে মোৰ শৰীৰ-মন আগুৰি আছে শান্তনুৰো আছে অজস্ৰ কামৰ বোজা। কিন্তু সেই নিৰ্জনতাত শান্তনুৰ লগত বহি, খোজকাঢ়ি সময় কটাই মোৰ ভাব হৈছিল যেন মই শান্তনুক যুগ যুগ ধৰি চিনি পাওঁ। আৰু বহু দূৰ আছে তেওঁৰ লগত যাবলৈ। দিন-ৰাতি, পোহৰ-আন্ধাৰ সকলো একেকাৰ হৈ গৈছিল। মই কেতিয়া শান্তনুৰ মাজত আৰু শান্তনু কেতিয়া কোনটো বিন্দুত মোৰ মাজত একাকাৰ হৈ গ'ল আমি গমেই নাপালো। বহুত দিন বন্ধ হৈ থকা পানীৰ ভেটা ভাঙি দিলে যিটো অৱস্থা হয় মোৰো যেন একেই হ'ল। অনৰ্গল কথা কৈ গ'লো মাথোঁ। চাহ বাগানৰ চাহাবী কায়দাৰ প্ৰশস্ত বাংলাবোৰত কটোৱা মোৰ অকলশৰীয়া শৈশৱৰ কথা— মোৰ হোষ্টেলত কটোৱা দিনবোৰ, বন্ধু-বান্ধৱী, সংগীত, কিতাপ, ফিল্ম, ৰঞ্জয় আৰু ৰঞ্জয়ৰ পৰিয়ালৰ কথা। এই কেইদিনতে মই বোধকৰো শান্তনুৰ অতি চিনাকি হৈ পৰিলো। পুৱা উঠি শান্তনুৱে মোক কফিকাপ বনাই দিয়ে। গা-পা ধুই আমি ভিতৰুৱা গাঁওবিলাকত সোমাই পৰোগৈ। মোৰ জোতাৰ লেচডাল ওলমি থকাটোও শান্তনুৰ চকুৰ পৰা আঁতৰি নাযায়। কোন সময়ত আনকি মই প্ৰকৃতিৰ নিয়ম মানি টয়লেটলৈ যাব লাগে তাৰ ব্যৱস্থাও

শান্তনুৱে কি সহজভাৱে কৰি দিয়ে। এজন নতুনকৈ পৰিচিত পুৰুষৰ লগত থাকিও কোনোটো মুহূৰ্ত্তত অস্বস্তিৰ ভাব আহিবলৈ সুৰুঙাকে নাপালো। সেই দহদিনৰ ভিতৰতে মই আৰু শান্তনু যেন অভিন্ন হৈ উঠিলো।

আমাৰ প্ৰথম পৰ্যায়ৰ কাম শেষ হ'ল। বহুদিনৰ মূৰত ঘৰ এৰি যাওঁতে— বিশেষকৈ প্ৰথমবাৰৰ বাবে পাপৰিক এৰি যাওতে মোৰ যি অস্বস্তিৰ ভাব আছিল, পিছলৈ শান্তনুৰ বুজনিত সেয়াও সহজ হৈ পৰিছিল।

ঃ পাপৰিক নিজৰ ঘৰত দেউতাক আৰু ককাকৰ লগত এৰি আহিছা। তাইৰ স্বাস্থ্যও ভাল। প্ৰথমবাৰৰ বাবে তাইক এৰি আহিলেও তাই ঠিকেই বুজি পাইছে যে তুমি বিশেষ কামতহে ওলাই আহিছা। তাইক আওকাণ কৰি বা ঘৰখন অস্বীকাৰ কৰি নহয়।

শান্তনুৰ কথাই ঠিক আছিল। মই যিদিনা ৰাতি ন বজাত আহি ঘৰ সোমাইছিলোহি, পাপৰি সুন্দৰকৈ নিজৰ বিছনাত শুই আছিল। পিছদিনা স্কুল আছিল, গতিকে দেউতাই তাইক উঠাবলৈ নিদিলে। পুৱা শুই উঠি স্কুলৰ টিফিন বনাই কিতাপ-পত্ৰ সাজু কৰি দিওঁতে তাইৰ প্ৰশ্নবোৰো যেন এজনী ডাঙৰ ছোৱালীৰহে আছিল।

ঃ শান্তনু আংকলে কি ফিল্ম বনালে? তোমালোকে নদীত ৰিভাৰ চাৰ্ক দেখিলা নেকি? ৱাইল্ড হৰ্ছবোৰৰ ৰং কেনেকুৱা? আজি মই সিহঁতৰ ছবি আঁকিম।

মোৰ অলপ কষ্ট হৈছিল। মই মাকজনী ইমানদিনে তাইৰ লগত নাই। তাই এবাৰো মোক নক'লে— মা, তুমি নথকা সময়ত মোৰ ভয় লাগিছিল, মোৰ টোপনি অহা নাছিল, মোৰ হ'মৱৰ্ক হোৱা নাছিল, ইত্যাদি...। তাই মাত্ৰ ভালকৈ খোৱা-বোৱাহে কৰা নাছিল। সৰুৰে পৰা মোৰ হাতে খাই খাই এই খোৱা পৰ্বটোতেই তাইৰ যি আমনি।

শান্তনু পিছদিনাই বাংগালোৰলৈ গুচি গৈছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰৰ নিৰ্দিষ্ট জনজাতিৰ ওপৰত কৰিব পৰা কামখিনিৰ ৰিছাৰ্চ আৰু চিত্ৰনাট্যৰ দায়িত্ব ময়েই ল'লো। আৰু এমাহৰ পিছতে সি ফিল্মখন বনাবলৈ আহিব। ৰঞ্জয়ে একে ব্যস্ততাতেই দিন কটাইছিল। মনত পৰিলে কেৱল মোৰ লিখাৰ কাম কিমান আগবাঢ়িছে সোধে। ময়ো ওঁ-আ কৰি কিবা এটা উত্তৰ দিও। কাৰণ মই জানো মোৰ গোটেইখিনি কথা শুনিবলৈ ৰঞ্জয়ৰ ধৈৰ্য নহ'ব।

ব'হাগৰ মাজভাগতে আমাৰ কাম আৰম্ভ হৈছিল। বৰষুণে আহুকাল দিব পাৰে বুলি মোৰ অলপ চিন্তা আছিল। কিন্তু বিছ দিনৰ সময়ছোৱাত দুদিনমানহে আমি বৰষুণৰ বাবে কাম বন্ধ কৰিব লগা হৈছিল।

এইবাৰ শান্তনু আহোতে সকলো কথাই সহজ হৈ উঠিছিল। আগৰ দৰেই পাপৰিক ৰাখিবলৈ দেউতা আহিছিল। ৰঞ্জয়ে নতুন এটা বিল্ডিঙৰ ব্লুপ্ৰিণ্ট লৈ ব্যস্ত আছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰে পাৰে থকা জনজাতিসকলৰ ওপৰত মই যিটো দৃষ্টিকোণেৰে লিখিছিলো তাৰ ট্ৰিটমেণ্টত হেনো অভাৱনীয় নতুনত্ব আছিল। আচলতে তেওঁলোকৰ নাচ-গান, সাজ-পোছাক, খোৱা-লোৱাৰ ওপৰত সচৰাচৰ কৰাৰ দৰে ৰোমাণ্টিচাইছ নকৰি নদীখন আৰু ইয়াৰ মাটিৰ সৈতে জড়িত দৈনন্দিন জীৱনৰ কঠোৰ ছবিখনহে প্ৰতিফলিত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিলো।

অৰুণাচলৰ কামখিনি শান্তনুৱে খুব পুৱাতে বেলি উঠাৰ আগতেই লোকেচনত গৈ

কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। সেইদিনা পুৱতি নিশাৰে পৰা কাম কৰি দুপৰীয়া দুইমান বজাত ইউনিটটোক শান্তনুৱে বেহাই দিছিল। কি জানো প্ৰকাণ্ড গছবিলাক— শাল, চেঁগুণ এবিধো নহয়। মোৰ অচিনাকি গছবোৰত নতুন পাত ওলাইছিল। কি অদ্ভুত সেউজীয়া ৰং। অৰুণাচলৰ এই অংশৰ গছবিলাকৰ পাতল সেউজীয়া ৰংটোৰ সজীৱতা আন ক'তো দেখা মোৰ মনত নপৰে। শুকান পাতবোৰ ইতিমধ্যে সৰি প্ৰায় শেষেই হৈছিল। পাতবোৰ তৰফে তৰপে গোট খাই শয্যাৰ দৰে হৈ পৰিছিল। মই কোন সময়ত কেনেকুৱা পাত এদ'মৰ ওপৰত আহি টোপনিত লালকাল দিলো গমেই নাপালো। কাৰোবাৰ হাতৰ স্পৰ্শত মই চকু দুটা মেলি দেখা পালো শান্তনু মোৰ নিচেই কাষত। ক'লৈ গ'ল বাকীবোৰ মানুহ। নাতিদূৰত শেহতীয়া মডেলৰ বিটাকেম কেমেৰাটোৱে যেন মোকেই নিৰীক্ষণ কৰি আছে। এইকেইদিন শান্তনুৱে মোক কেমেৰাটো সম্পৰ্কে বহু কথাই শিকাইছিল। মোৰ কম্প'জিছনত শান্তনুৰ প্ৰশংসা পালে মনটো স্ফূৰ্তি আৰু আত্মবিশ্বাসেৰে ভৰি পৰিছিল।

ঃ কি হ'ল? শুয়েই থাকিবা নে কিবা ক'বা?

ঃ মানুহবোৰ ক'লৈ গ'ল?

ঃ কেম্পলৈ।

ঃ মই বহুত দেৰি শুলো নেকি?

ঃ বহুত দেৰি মানে, এঘণ্টাৰো বেছি হ'ল। ভোক লগা নাই?

ঃ নাই, গমেই নাপালো। ইমান ভাল লাগিছে এই পাতবোৰৰ ওপৰত শুই।

শান্তনুৱে হাউলি মোৰ মূৰত হাত ফুৰাইছিল।

ঃ তোমাৰ এইকেইদিন কষ্ট হৈছে।

ঃ মোৰ ভালহে লাগিছে। কিমান দিনৰ মূৰত যে কিবা এটা কৰাৰ আনন্দ পাইছো। এতিয়া ভয় লাগিছে তুমি যোৱাৰ পিছত, এই কামটো শেষ হোৱাৰ পিছত মই কি কৰি থাকিম।

ইতিমধ্যে শান্তনুৱে মোৰ চুলিৰ পৰা শুকান পাতবোৰ আঁতৰাই তাৰ কোলাত মূৰটো উঠাই লৈছিল।

ঃ এয়া তোমাৰ আৰম্ভণিহে। কি কৰি থাকিবা মানে? কাম কৰিবা। মই নাথাকিলেও তুমি নিজেই কৰিব পাৰিবা।

ইতিমধ্যে মোৰ চকুৰ পতা দুটা শান্তনুৰ উষ্ণ চুম্বনেৰে গধুৰ হৈ পৰিছিল। ওপৰত পৰিষ্কাৰ নীলা আকাশ, সেউজীয়া কোমল পাতেৰে ভৰা ওখ গছবিলাকৰ ডালবিলাকৰ তলত জমা হৈ থকা শুকান পাতৰ তৰপবোৰ— মোৰ শৰীৰত নতুন এসোপা অনুভূতিৰ ঢল বাগৰিছিল। এই উত্তেজনা, এই অনুভূতি ৰঞ্জয়ৰ সৈতে যুগ্ম জীৱনত অচিনাকি নহয়। কিন্তু অচিনাকি এই পৰিৱেশ, অচিনাকি এই পুৰুষ আৰু নতুন এই পৰিস্থিতি। মই সম্মোহিত হৈ পৰিছিলো। মোৰ চকু মেলিবৰ সাহস হোৱা নাছিল। মেলিলেই যেন সেই নতুন অনুভূতিসোপা দৌৰি পলাব। শান্তনুৰ সবল দুবাহুৰ বন্ধনত মোৰ ঋজু শৰীৰটো চেপা খাই নিঃশেষ হৈ গৈছিল। মই যেন তেওঁৰ বুকুৰ মাজত সোমাই অনন্ত কালৰ সৈতে একাকাৰ

হৈ যাম—। মোৰ উপলব্ধিত সেয়া কোনো অন্যায় নাছিল। মোৰ স্বামীৰ প্ৰতি, মোৰ বিবাহিত জীৱনৰ প্ৰতি তাত কোনো অৱমাননাও নাছিল। শান্তনুৱে খুব সহজভাৱে মোৰ মন আৰু শৰীৰত প্ৰৱেশ কৰিছিল।

কেমেৰাটো কান্ধত লৈ ঘূৰি আহোতে শান্তনুৱে মোক এহাতেৰে সাবট মাৰিয়েই কেম্পলৈ আনিছিল। নিচাগ্ৰস্ত মানুহৰ দৰে মই আহি কেতিয়া বিছনাত পৰিছিলোহি মনত নাই। কিন্তু যেতিয়া শান্তনু আৰু মোৰ সম্পূৰ্ণ নগ্ন শৰীৰ দুটাহে ইটোৱে-সিটোক আঁকোৱালি লৈ সৃষ্টিৰ সেই আদিমতম মুহূৰ্তটোলৈ দাৱমান হৈছিল, বিবেক বা বুদ্ধিয়ে বাধা দিয়াৰ জোৰ না শান্তনুৰ আছিল, না আছিল মোৰ। সৃষ্টিৰ হয়তো সেয়েই নিয়ম। মই আৰু শান্তনু মিলি এক হৈ পৰিছিলো।

শান্তনুৰ কাম ভাল হৈছিল। জনজাতিসকলৰ সহযোগত তেওঁলোকৰ ওপৰত মই ধৰিব খোজা কথাখিনিও বৰ বাস্তৱসম্মত হৈ কেমেৰাত বন্দী হৈছিল।

ওঠৰ দিনতেই কাম শেষ হৈছিল। আমি ইউনিটটোক গুৱাহাটীলৈ পঠাই দি দুই-এটা শ্বট ধৰিবৰ বাবে আৰু দুদিন ৰৈ গৈছিলো। মোৰ সম্মোহিত মুহূৰ্তবোৰ শেষ হোৱা নাছিল, শান্তনুক অনৰ্গল কথা কৈছিলো। শান্তনুৱেও মোক দুটামান খুব কঠোৰ সত্য আঙুলিয়াই দিছিল— চোৱা উপাসনা, এইকেইদিন শৰীৰ-মন উজাৰি কাম কৰিলা। সেই শক্তিটো প্ৰতিজন পুৰুষ বা মহিলাৰে থাকে। তোমাৰ মাজত সৃষ্টিৰ অভাৱ নাই, মাত্ৰ তুমি তাৰ আউটলেটটো বিচাৰি পোৱা নাছিলা।

কথাটো সঁচা। নিৰ্জন হাবিৰ মাজত শান্তনুৰ শৰীৰটোৰ কাষ চাপোতেতো মোৰ শৰীৰে প্ৰকৃতিৰ নিয়ম মতেই ক্ৰিয়া কৰিছিল। শৰীৰটোৱেই হয়তো আটাইতকৈ প্ৰকৃতিৰ নিয়ম মানি চলে।

মহানগৰৰ কৃত্ৰিম জীৱনধাৰালৈ উভতি আহি আকৌ মন-মগজুৰ কৃত্ৰিম পৰিচালনাত বন্দী হৈ মই কিদৰে জীৱনৰ এই নতুন অধ্যায়টো আৰম্ভ কৰিম। শান্তনুৰ মুখলৈ চাই ৰৈছিলো। মোৰ চকুৰ কাতৰ দৃষ্টিত সি বুজি পাইছিল মই কি ক'ব খুজিছো। ঘৰত সেইদিনা কোনো নাছিল। শান্তনুৱে মোক এক মুহূৰ্তও তাৰ দুবাহুৰ বন্ধনৰ পৰা এৰি দিয়া নাছিল।

ঃ উপাসনা, তুমি এগৰাকী সম্পূৰ্ণ নাৰী। তোমাৰ শৰীৰত যিদৰে এগৰাকী নাৰীৰ থাকিবলগীয়া সকলোখিনি আবেদন আছে, তোমাৰ মন-মগজুও সিমানেই পৈণত। তুমি কাম কৰিবলৈ লোৱা, যিটো কামেই তোমাৰ ভাল লাগে। লেখা, ছবি বনোৱা যি ইচ্ছা কৰা, এতিয়া তোমাৰ সৃষ্টিৰ সময়।

আহিছিলনে সেই মুহূৰ্তত মোৰ মনলৈ আত্মপ্ৰত্যয়? পাইছিলোনে শান্তনুৰ কথাত এতিয়াৰ এই সাহস?

শান্তনু যোৱা আজি তিনিমাহ হৈ গ'ল। আমি বনোৱা তথ্যচিত্ৰখন ইতিমধ্যে সাজু হৈছে বিদেশৰ চেনেল এটাত প্ৰচাৰৰ বাবে।

মই ইতিমধ্যে নতুন বিষয় এটা নিৰ্বাচন কৰিছো। আধাঘণ্টাৰ এই তথ্যচিত্ৰখন নিজেই বনোৱাৰ প্ৰস্তুতি কৰিছো। শান্তনু সেই সময়ত ফ্ৰি থাকিলে মোক আহি সহায় কৰি যাব।

ইতিমধ্যে বেছ গৰম পৰিছে, মোৰ গাটো প্ৰায়েই বেয়া হৈ আছে। কিতাপখন পঢ়িবলৈ লৈ মূৰটো ঘূৰোৱা যেন পাই নেমুৰ চৰবত এগিলাচ বনাই আমি মুখত দিলো। কেতিয়াবা এনে সময়তে শান্তনুৰ ফোন আহে। মোৰ গৰ্ভত ইতিমধ্যে স্থান লোৱা, এতিয়াও অকণমান হৈ থকা শান্তনুৰ অস্তিত্বকণে ইয়াৰ সৃষ্টিকৰ্তাৰ স্পৰ্শ অনুভৱ কৰিবলৈ হাহাকাৰ কৰি উঠে। মই শান্তনুক যেতিয়া খবৰটো দিছিলো, সি আচৰিত হোৱা নাছিল। মাত্ৰ ৰঞ্জয়েহে কথাটো কেনে ধৰণে গ্ৰহণ কৰে সি নিশ্চিত নাছিল। মই কিন্তু এই সত্যটো স্বীকাৰ কৰিবলৈ মানসিকভাৱে প্ৰস্তুত আছিলো। ৰঞ্জয়ক কথাটো কওঁতে সেয়ে মই খবৰটোহে দিছিলো। ইয়াৰ বাবে কোনো ব্যাখ্যা দিয়াৰ প্ৰয়োজনবোধ কৰা নাছিলো। বিশ্ববিদ্যালয়ত পৰিচয় হোৱাৰ সময়ৰে পৰা এতিয়াৰ বিবাহিত জীৱনলৈকে ৰঞ্জয়ে মোৰ সিদ্ধান্তত কোনোদিনেই কোনো ধৰণে হস্তক্ষেপ কৰা নাছিল। মা-দেউতা, ৰজিতাৰ সৈতে কটোৱা বিয়াৰ পিছৰ আনন্দমুখৰ পৰিৱেশৰ যোৰহাটৰ ঘৰখন, বাংগালোৰত অকমান ফ্লেটটোৰ ৰঞ্জয় আৰু মোৰ যুগ্মজীৱন, এডভাৰ্টাইজিং এজেন্সিটোত মোৰ নাতিদীৰ্ঘ চাকৰি জীৱন, মা ঢুকোৱাৰ পিছত দেউতাৰ সৈতে থকাৰ সিদ্ধান্ত আৰু পাপৰিৰ গৰ্ভাৱস্থাৰ অকলশৰীয়া জীৱন-যাপন, আকৌ ৰঞ্জয়ৰ গুৱাহাটীলৈ আহি দুৱৰা ছাৰৰ ফাৰ্মত অংশীদাৰ হৈ দিনে-ৰাতিয়ে কাম কৰাৰ সিদ্ধান্ত— ক'তোৱেতো আমি ইটোৱে-সিটোক আদেশ দিয়া নাছিলো। শান্তনুৰ লগত কাম কৰিবলৈ ওলাই যোৱাৰ সিদ্ধান্তও এনেকৈয়ে স্বাভাৱিকভাৱেই আহিছিল। তেন্তে আজি মই শান্তনুৰ ভ্ৰূণ গৰ্ভত স্থান পোৱা বুলিয়েই কাক কি ব্যাখ্যা দিবলৈ যাম।

কোঠাটোৰ এয়াৰ কণ্ডিচনাৰটো বন্ধ কৰি মই বেলকনিলৈ ওলাই আহিলো। দুপৰীয়া ফ্লেট পৰিৱেশটো বৰ নীৰৱ হৈ আছে। অলপ পিছতে স্কুলৰ পৰা ল'ৰা-ছোৱালীবোৰ আহিবলৈ আৰম্ভ কৰিব। আবেলি খেলাৰ পথাৰখন ভৰি পৰিব। ক'ৰবাৰ পৰা চেঁচা বতাহ এজাক আহি মোৰ ইতিমধ্যে ঘামিব ধৰা শৰীৰটো চুই গৈছে। এ-চিৰ পৰা ওলাই আহিলে ঘাম ওলাবই। নেমুৰ চৰবতখিনি মুখত অমৃত যেন লাগিছে। কিমানদিন একো খোৱা বস্তু মুখত দিব পৰা নাই। বমিখিনি যেন ডিঙিৰ ওচৰতে আহি ৰৈ তাকে। ৰঞ্জয়ে ৰাতি আহি জোৰ কৰি ৰুটি এখন খুৱায়। পাপৰিয়েও গম পাইছে তাইৰ এজনী ভণ্টি বা এটা ভাইটী আহি আছে। মোৰ ইচ্ছা— গাটো ভাল হ'লেই চলা-ফুৰা কৰি থাকিব পৰা অৱস্থাতে মোৰ ছবিখন বনাই পেলাম। শান্তনু আহিলে কামটো ভাল হ'ব।

যোৰহাটৰ ঘৰত থকা ব্যস্ত বোৱাৰীজনী, বাংগালোৰৰ স্বামী-অনুৰাগী পত্নী আৰু পাপৰিৰ মাতৃ হিচাপে কটোৱা ব্যস্ত সময়খিনিৰ পিছত এয়া যেন মোৰ আজৰি সময়ৰ উভৈনদী। দুপৰীয়া এই নিৰ্জন মুহূৰ্তবোৰত হয়তো শান্তনু অথবা ৰঞ্জয়ৰ টেলিফোনৰ শব্দই মোক জগাই তুলিব পাৰে। মই এতিয়া এই নিৰ্জন অকলশৰীয়া মুহূৰ্তত এটা ভাবতেই বন্দী... মই মই হৈ চাওঁচোন....।

হেমচন্দ্ৰ দলে

মৰা সুঁতিৰ ঢল

তাইৰ কথা মই আগতেও কোনোবা এটা গল্পত কৈছো। গল্পটোত তাইৰ নাম কি ৰাখিছিলো পাহৰিলো। আচল নাম নিশ্চয় নাছিল। এইবাৰ যেনিবা নাম তাইৰ ৰকমী ৰাখিলো। মিচিং ভাষাৰ নাম ৰকমী। জোনৰ গাত কলংক আছে বুলি কওঁ তাত থকা দাগবোৰ দেখি। ৰকমীৰ জীৱনতো অলেখ দাগ; কিন্তু সেইবোৰত কলংক আছেনে নাই মই নাজানো। দাগ মাত্ৰেই কলংক নহ'বও পাৰে।

কপালত যাৰ দুখেই লিখা আছে তাত নতুনকৈ কিবা লিখাৰ অৱকাশ কমেই থাকে। ৰকমীৰ কপালতো অলেখ দুখ, যেন বাৰিষাৰ বৰষুণ, ইজাকৰ পিছত সিজাক। তথাপি, ৰকমী সদায় ৰকমীয়েই; আগেয়ে যেনে আছিল আজিও তেনে। কপালৰ লিখনক লৈ বৰ বেছি হা-হুমুনিয়াহ কঢ়াৰ অভ্যাস তাইৰ নাই। 'বুজিছা কণবাপু', ৰকমীয়ে মোক কৈছিল— 'আমাৰ দৰে তিৰোতাৰ কপালৰ লিখন হ'ল সেন্দুৰৰ ফোঁটটো। ফোঁট দিওঁতাজন ভাল হ'লে সকলো ভাল, বেয়া হ'লে সকলো বেয়া।'

মই বহি থকা কোঠাটোৰ পশ্চিম কোণৰ খিৰিকীয়েদি দেখা গৈছে ফলৰ ভৰত দোঁ খাই পৰা আমলখিজোপা। তাৰে তলত ডাৰি এডাল লৈ ৰকমীয়ে আপোন মনে আমলখি পাৰিব লাগিছে। মাজে মাজে মাটিৰ ফালে হাউলি আমলখি বুটলিছে। ত্ৰিশোৰ্ধৰ যৌৱনমতী নাৰী ৰকমী। স্তন, কঁকাল আৰু নিতম্বৰ গ্ৰাফ এটাই মোৰ দুচকুত অগাদেৱা কৰিছে। গ্ৰাফৰ লাইনবোৰৰ বৰ প্ৰ'মিনেণ্ট। অলপ আগতেই তাই মোৰ কোঠাৰ পৰাই ওলাই গৈছে। মোৰ নিচেই ওচৰত বহি মুখামুখিকৈ কথা পাতি গৈছে ভালেখিনি সময়। বক্ৰৰেখাবোৰ চাগৈ এনেকুৱাই; নিলগৰ পৰা বেঁকাকৈ চালে· বেছিকৈ দেখা যায়।

বলীনৰ ঘৰৰ পৰা ৰকমীৰ ঘৰলৈ বিবাহৰ প্ৰস্তাৱটো আহিছিল পথাৰত সৰিয়হ ফুলাৰ বতৰ এটাত। চন-তাৰিখ তাইৰ মনত নাই। মনত ৰখাৰ চেষ্টাও কৰা নাই। ফুলা সৰিয়হডৰাৰ ফালে তাই নিৰিষ্টমনে চাই আছিল। বতাহত ৰিব্ ৰিব্‌কৈ কঁপি আছিল ফুলবোৰ। ৰেণুবোৰ উৰি আহি তাইৰ নাকে-মুখে লাগিছিল। এটা অনামী নিচাত তাইৰ মন-প্ৰাণ আৱেশিত হৈ আছিল। ঠিক তেনে সময়তে তাই দূৰৈত শুনা পাইছিল সৰু ভনীয়েকৰ মাত। ভনীয়েকজনী তাইৰ ফালেই চেকুৰি আহিছিল। ওচৰলৈ আহি তাই ফোপাই-জোপাই ৰকমীক সংবাদটো দিছিল— 'বাইদেউ, বলীন ককাইদেউৰ ঘৰৰ মানুহ আহিছে। তোক খুজিবলৈ আহিছে। ব'ল ব'ল, আইয়ে সোনকালে মাতিছে, এতিয়াই ব'ল।' কথাখনি কৈ

কণমানি ভনীয়েকজনী পুনৰ ঘৰ অভিমুখে দৌৰ মাৰিছিল।

সৰিয়হ ফুলবোৰ বতাহত তেতিয়াও কঁপি আছিল, হয়তো বেছিকৈয়ে কঁপিছিল, কিন্তু আবেশত নহয়, তীব্ৰ বিতৃষ্ণাত। ফুলৰ ৰেণুবোৰ উৰি আহি পুনৰ তাইৰ নাকত লাগিছিল; হয়তো বেছিকৈয়ে লাগিছিল; কিন্তু তাত দুৰ্গন্ধৰ বাদে আন একো নাছিল। বুজাব নোৱাৰা এটা বিদ্ৰোহ ভাবত, বুজাব নোৱাৰা এটা বিষাদ ভাবত ৰুকমীৰ মন-প্ৰাণ তাঁতশালৰ মাকোটোৰ দৰেই উজনি-ভাটি কৰিছিল। চুলিকোছা মেলি দি দেওউঠা তিৰোতাৰ দৰে গগন কঁপোৱা চিঞৰ এটা মাৰি দিবৰ মন গৈছিল তাইৰ। জহন্নামে যাওক সৰিয়হ ফুলৰ পথাৰ।

এই বিদ্ৰোহ, এই বিষাদ লৈয়ে তাই বলীনহঁতৰ ঘৰত উঠিছিল বলীনৰ অংকশায়িনী হৈ। তাইৰ মনৰ বাধা-বিপত্তিবোৰ না বলীনৰ ঘৰৰ মানুহে শুনিলে, না তাইৰ নিজৰ ঘৰৰ মানুহখিনিয়ে। বিবাহ কাৰ্যাদি সম্পন্ন হৈছিল খুব কম দিনৰ ব্যৱধানত।

'মোৰ বেছিকৈ খং উঠিছিল কোনটো কথাত জানানে, কণবাপ্— ৰুকমীয়ে শীতল কণ্ঠেৰে মোক কৈছিল— 'মোৰ দুখীয়া আই-বোপায়ে বাৰু ধনৰ লোভতে মোক সেইখন ঘৰলৈ যাচিছিল, কিন্তু তুমি, মানে তোমালোকৰ বলীন ককাইদেৱেনো তাত কিয় সন্মতি জনাইছিল? কিয় তেওঁ হেলাৰঙে দৰাটো হৈ আহিছিল? মোৰ অসন্মতিৰ কাৰণটো দেখোন তেওঁ বাৰুকৈয়ে জানিছিল?'

ঃ জিৎমল ককাইদেৱে বাধা দিয়া নাছিলনে? দুয়ো দেখোন বৰ নলেগলে লগা বন্ধু আছিল। —মই মাত লগাইছিলো।

এপলকৰ বাবে নীৰৱ হৈ ৰ'ল ৰুকমী। জিৎমল নামটো মুখৰ ভিতৰতে এবাৰ পাগুলি ল'লে কোমলকৈ। তাৰ পিছত লাজ লাজ ভাবত তলমূৰ কৰি মোক ক'লে— 'বাধা দিছিল বুলি শুনিছিলো। মাৰপিটৰ পৰ্যায়লৈ যোৱা নাছিল চাগৈ। সেই সময়ত জিৎমলে মোৰ লগত মাতবোল বন্ধ কৰি দিছিল। সেয়েহে সকলো কথা মই গম পোৱা নাছিলো।'

ঃ জিৎমল ককাইদেউৰ লগত তোমাৰ মাতবোল কিয় বন্ধ হৈছিল? সি কি তোমাক ভুল বুজিছিল?

ঃ অঁ, তেনেকুৱাই কিবা এটা হৈছিল। মই হেনো বলীনক পছন্দ কৰিয়ে বিয়াত বহিছো.... এনেকুৱা কিবা এটা.....

ঃ বাৰু ৰুকমী বৌ, তুমি মোক সঁচা কথা কোৱাচোন, জিৎমল ককাইদেউৰ অভিযোগটোৰ কথা এশভাগেই মিছা আছিলনে? তোমাৰ মনত বলীন ককাইদেউৰ প্ৰতি তিলমানো মোহ নাছিলনে?

ঃ বিয়াৰ কথা-বতৰা ওলোৱাৰ পৰা সেই মোহ নাইকিয়া হৈছিল। তেতিয়া মোৰ বেছিকৈ জিৎমলৰ কথাহে মনত পৰিছিল। জিৎমলে মোক অন্তৰৰ পৰা ভাল পাইছিল। বলীনে ভাল পাইছিল মোৰ শৰীৰটো।

ঃ শুনিছো, নহ'বও পাৰে দেই, বিয়াৰ বহু আগতেই হেনো তোমাৰ গৰ্ভত বলীন

ককাইদেউৰ....

: মিছা কথা বাপু, গোকাট মিছা কথা। বিয়াৰ আগমুহূৰ্তলৈকে জিৎমলেই আছিল মোৰ একমাত্ৰ ভালপোৱা।

: কিন্তু এই কথা জিৎমল ককাইদেৱে বিশ্বাস কৰা নাছিল কিয়?

: মই নাজনো। —নিজেই নিজক কোৱাদি ক'লে ৰকমীয়ে।

জিৎমল আৰু বলীন দুয়ো মোৰ গাঁও সম্বন্ধৰ ককাইদেউ। সেই সূত্ৰে বয়সত যদিও আমাৰে সমনীয়া, ৰকমী মোৰ বৌ। সৰুৰে পৰা চহৰত থাকি ডাঙৰ-দীঘল হ'লো যদিও গাঁৱৰ খা-খবৰ একেবাৰে নোপোৱাকৈও থকা নাই। ছমাহে-এবছৰে যেতিয়া গাঁৱলৈ আহো, গাঁৱৰ মানুহখিনিৰ খবৰ-বাতৰি লওঁ। ৰকমী বৌৰ জীৱনৰ মুখৰোচক কাহিনীবোৰো এনেকৈয়ে গোটোৱা। কিন্তু স্বয়ং মানুহগৰাকীক লগ পালো আজি বহু বছৰৰ পিছত। দেখাত সেই একেই ৰকমী, কিন্তু কথা-বতৰাত, অভিজ্ঞতা এজনী বেলেগ মানুহ। বিশেষতঃ পুৰুষ জাতিটোৰ বিষয়ে মানুহগৰাকীয়ে বিস্তৰ অভিজ্ঞতা আহৰণ কৰিছে।

সংসাৰত এনে কিছু নাৰী আছে, যি হয়তো অসামান্য সুন্দৰী নহয়, অথচ চগা হৈ জাহ যাব খোজে বহু পুৰুষ, ৰকমী হ'ল সেইবিধ নাৰী। সেইবিধ নাৰীয়ে কস্তুৰী মৃগৰ দৰে নিজৰে অলক্ষিতে কঢ়িয়াই লৈ ফুৰে নিজৰেই বিপত্তি। প্ৰণয়াকাংক্ষীৰ অভাৱ ৰকমীয়ে কোনোকালেই অনুভৱ কৰা নাই। সেইবাবেই হয়তো মানুহগৰাকীৰ বাক-বচনত, চাল-চলনত একধৰণৰ উন্নাসিকতা, একধৰণৰ বেপৰোৱা ভাব লক্ষ্য কৰা যায়।

ৰকমীৰ ওপৰত সমাজখনৰ কেবাটাও অভিযোগ আছে। অভিযোগবোৰৰ বেছিভাগেই সন্দেহ আৰু ঈৰ্ষাৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত। মানুহগৰাকীৰ সৈতে অন্তৰংগ বাৰ্তালাপত বহাৰ পিছত মোৰ মনত তেনে এটা ধাৰণাই উপজিছিল। ৰকমীক মই পোনপটীয়াকৈ সুধিছিলো— 'বলীন ককাইদেউৰ মৃত্যুৰ বাবে হেনো তুমিয়েই দায়ী। কথাটো সঁচানে?'

: মিছা কথা। সেই নিশা তেওঁ বেছিকৈ আপং খাইছিল। ৰাতি শুই থাকোতে ডিঙিত লেলাউটি জমা হ'ল। উশাহ ল'ব নোৱাৰি মৰিল।

: সেই নিশা তুমি লগত শোৱা নাছিলা জানো?

: মই নাছিলোৱেই। আইৰ ঘৰলৈ গৈছিলো।

: মানুহবোৰে কয়, সেই নিশা তুমি হেনো জিৎমল ককাইদেউৰ লগতহে আছিলা।

কেতিয়াবা মৌনতাও বৰ ডাঙৰ প্ৰতিবাদ হৈ উঠে। ৰকমী ক্ষন্তেকৰ বাবে পুনৰ মৌন হৈ গ'ল। মোৰ মূৰত যেন গোৱেন্দাগিৰিৰ ভূত লম্ভিল; কিন্তু কথাটো বৰ ঠিক হোৱা নাই। মানুহগৰাকীয়ে মোৰ ওপৰত বিশ্বাস ৰাখিছে। মোক বন্ধু বুলি ভাবি'মনৰ ভাব বিনিময় কৰিছে। সমাজখনত আপোন বুলিবলৈ এই মানুহগৰাকীৰ থাকিল কোন! বহুতেই দেখোন নাক কোঁচায়। মই অলপ সাৱধান হ'লো।

: সেইবোৰ সঁচা নহয়, কণবাপু। ৰকমীয়ে পুনৰ নীৰৱতা ভাঙিছিল— 'আমাৰ কেঁচুৱাটো মোৰ অৱহেলাত মৰিল, সেইটোহে সঁচা। তাৰ বাবে মই আজিও অনুতপ্ত।' এইবাৰ ৰকমীৰ চকুত অশ্ৰু।

ঃ অঁ, কেঁচুৱাটোক আলশনীয়ে পাইছিল। মই যতন নল'লো। ঠেৰেঙা লাগি মৰি থাকিল।

ঃ তুমি কিয় সেইটো কৰিলা? তোমাৰ জানো মাতৃ মন এটা নাই?

ঃ আছে আছে কণবাপু, আছে। সশব্দে কান্দি উঠিল মানুহগৰাকীয়ে— 'কিন্তু মই ঘৃণাত অন্ধ হৈ গৈছিলো। জীৱনত মানুহটোৱে মোক বহুত জ্বলালে। মৰাৰ পিছতো মোক জ্বলাই থৈ গ'ল । মই হেনো হত্যাকাৰী।'

ঃ কেঁচুৱাটোৰ দোষ কি আছিল?

ঃ তাৰ বাপেকটো মোৰ শত্ৰু আছিল। সেয়ে তাৰ দোষ। মই বিচৰা নাছিলো সি ডাঙৰ হৈ মোৰ শত্ৰুৰ স্মৃতি কঢ়িয়াই লৈ ফুৰক।

নিৰক্ষৰ তিৰোতা ৰকমী। কিন্তু জীৱন সম্পৰ্কে আছে প্ৰচুৰ অভিজ্ঞতা। জীৱনৰ পঢ়াশালিত এওঁ এগৰাকী মেধাৱী ছাত্ৰী। সমাজৰ লাঞ্ছনা-গঞ্জনা আওকাণ কৰি জীয়াই থকাৰ ৰাস্তা কেনেকৈ মোকলাব লাগে ৰকমীয়ে জানে।

খিৰিকীয়েদি দেখি আছো আমলখিজোপা। তলত সেয়া ৰকমী। বতাহ বলিছে। আকৌ হয়তো বৰষুণ আহিব। বতাহত চাদৰৰ আঁচল কঁপিছে। কঁপি থকা আঁচল বুকুৰ পৰা পিছলি পৰিছে বতাহত। নহয় নহয়, বতাহত নহয়; আঁচলৰ গৰাকীয়ে নিজেই খহাইছে। চাদৰখন শূন্যতে এবাৰ ছাটি মাৰি লৈছে। কঁপি উঠিছে গ্ৰাফৰ লাইনবোৰ। এই লাইনবোৰৰ বাবে লালায়িত হ'ব পাৰে বহু তুলিকাধাৰী নাইবা লম্পট হৈ উঠিব পাৰে জঁটাধাৰী। চাদৰখন এইবাৰ মাটিত পাৰি লৈছে। পাৰি লোৱা চাদৰখনৰ এটা মূৰত গোটাই গৈছে আমলখিবোৰ। হাত দুখন বৰ কাজী। কাজী হাত দুখন লৰিছে। লৰিছে দুটি পূৰ্বঠ স্তন।

হয়তো এনে এটা মুহূৰ্ততে কঁপি উঠিছিল গোপীনাথ ককাইদেউৰ অন্তৰাত্মাও। ৰকমীৰ জীৱনৰ আন এজন পুৰুষ গোপীনাথ। পত্নী-সন্তান-ঘৰ গৃহস্থালিৰে পৰিপূৰ্ণ এজন মানুহ। অথচ কি জানো হৈ গৈছিল মানুহজনৰ।

ঃ তুমি কিন্তু গোপীনাথ ককাইদেউক বৰ বদনামী কৰি দিলা। তুমি নিজেই উদ্‌গনি নিদিয়া হ'লে তেওঁ সিমানখিনি আগবাঢ়িব নোৱাৰিলেহেঁতেন। মোৰ কথাত স্পষ্ট অভিযোগৰ সুৰ।

ৰকমী এইবাৰো বিচলিত নহ'ল। বৰং চকুৱে-মুখে ফুটি উঠিল তীব্ৰ শ্লেষ। ভ্ৰূকুটি।

ঃ মানুহজনক মই পৰীক্ষা কৰি চাব খুজিছিলো। তেওঁ এজন ভণ্ড তপস্বী। ৰকমীৰ কণ্ঠত বিহ।

ঃ তেওঁনো কি দোষ কৰিলে? মই সঁচাটো জানিব খুজিছিলো।

ঃ মানুহজনে বৰকৈ সমাজৰ দোহাই দি কথা কৈ আছিল। কথাত একেই শ্লেষ।

ঃ মোক অলপ বুজাই কোৱাচোন। মই ক'লো।

ঃ বুজাই ক'বলৈ কিটো আছে, বাপু। ৰকমীয়ে ক'লে— 'মানুহজনক মই বেছ শ্ৰদ্ধা কৰিছিলো। হাজাৰ হওক তেওঁৰ ন্যায় বিচাৰৰ ওপৰত বহুতৰে আস্থা। আস্থা মোৰো আছিল। কিন্তু...

ঃ কিন্তু কি?

ঃ তেওঁ এজন ভীৰু মানুহ। মোৰ বিপদৰ সময়ত মোৰ হকে দুটা মাত মতাৰ সলনি তেওঁ গাঁৱৰ কেইটামান শিয়ালৰ লগ লাগি হোৱাহে দিছিল।

ঃ সেইবাবেই তুমি প্ৰতিশোধ ল'লা?

ঃ প্ৰতিশোধ নহয় বাপু, পৰীক্ষাহে ল'লো। ৰকমীৰ চকুৰে-মুখে ৰহস্যময় হাঁহি— সমাজৰ পৱিত্ৰতাৰ কথা কৈ থকা মানুহজনৰ ভিতৰখন কিমান পৱিত্ৰ তাকে সমাজখনক দেখুৱালো। ভায়েকটো মৰিল কি নমৰিল... এদিন ঘৰৰ ভিতৰতে স্বৰূপটো দেখাই পালো নহয়... ভাই বোৱাৰীয়েককো ৰেহাই নিদিলে... সমাজৰ এনে ৰক্ষকটো!'

মই ক্ষণিকৰ বাবে স্তব্ধ হৈ গ'লো। কিমান আঘাত পালে এগৰাকী নাৰী ৰকমীৰ দৰে স্পষ্টবাক হৈ উঠিব পাৰে? বাই শহুৰেকৰ সৈতে পলাই গৈ এসপ্তাহ বাহিৰত কটাই অহা এগৰাকী নাৰীৰ বাবে আন কোনো পুৰুষৰ ওচৰতে আব্ৰু ৰখাৰ প্ৰয়োজন বোধকৰা নাই। মোৰ অপ্ৰস্তুত অৱস্থাটো দেখি ৰকমীয়ে সামান্য হাঁহিলে। হাঁহি হাঁহিয়েই ক'লে— 'বাপু, তুমি কিতাপ-চিনেমা কৰা মানুহ, তোমাৰ পৰানো মই কি লুকুৱাম? কেৱল মাইকী মানুহৰ দুৰ্বলতা দেখা আমাৰ সমাজখনে পুৰুষৰ দুৰ্বলতাবোৰ দেখা নাপায়। আমাৰ দৰে মাইকী মানুহবোৰে কিন্তু দেখো। দেখা পাওঁ বাবেই অলপ ৰং কৰি চাওঁ। মই নকওঁ যে মই সীতা আইৰ দৰেই পৱিত্ৰ।'

ঃ কিন্তু তাৰ পৰা তোমাৰ লাভ কি? তোমাৰ ভৱিষ্যৎ বুলি জানো কথা এটা নাই? মই সুধিলো।

ঃ মোক দোষাৰোপ কৰি, মোক এঘৰীয়া কৰি সমাজখনৰ এনে কি লাভ হৈছে কোৱাচোন! বৰং ক্ষতিহে হৈছে। মোৰ ঘৰলৈ ৰাতি লুকাই-চুৰকৈ অহা মানুহবোৰৰ ক্ষতি হৈছে।

ঃ তুমি কি সকলোকে শৰীৰ দান কৰা?

মই আতংকিত হৈ উঠিলো। ৰকমী এই পৰ্যায়লৈকে নামি গৈছে বুলি মই জনা নাছিলো।

ঃ ভয় নাখাবা, কণবাপু। ৰকমীয়ে ক'লে— 'তুমি ভবাৰ দৰে নহয়। পেটৰ ভাত মুঠিৰ বাবে মই অলপ-অচৰপ কিবা-কিবি বনাও। তাকে খাবলৈ ৰাতি শিয়ালবোৰ আহে। আহি খিক-খিক্ খাক্-খাক্ কৰি খাই গুচি যায়। সিমানেই।'

সমাজৰ পৰা যি নাৰীয়ে আৰু একো আশা নকৰে, সেই নাৰীৰ আসৈ মতাৰো কোনো প্ৰয়োজন নাথাকে। মোৰ বিশ্বাস জন্মিল যে ৰকমী অন্ততঃ পতিতাৰ পৰ্যায়লৈ নামি যোৱা নাই।

ঃ বৌ, এইবাৰ জিৎমল ককাইদেউৰ কথা কোৱাচোন। নীৰৱতা ভাঙি মই সুধিলো— 'বিয়াৰ পাছত জিৎমল ককাইদেউৰ লগত তোমাৰ সম্পৰ্কটো কি হ'ল?'

ঃ বিয়াৰ পাছত তাক মই এবাৰেই ভালদৰে লগ পাইছো। সিখন ঘৰৰ পৰা একেবাৰে গুচি অহাৰ পাছত।

ঃ গোপীনাথ ককাইদেউৰ ঘটনাটোৰ পাছতে তুমি সেইখন ঘৰৰ পৰা গুচি অহা নাছিলা জানো?

ঃ অ'। এইবাৰ ৰকমী অলপ গহীন হ'ল— জিৎমল বহু আগতেই গুচি গৈছিল গাঁও এৰি। ঠিক মোৰ বিয়াৰ পিছতে।'

এৰা, জিৎমল ককাইদেউৰ এইটো খবৰো মই চহৰত থাকোতেই পাইছিলো। ভালেমান দিনৰ পিছত এইটো খবৰো পাইছিলো যে জিৎমল কোনোবা উগ্ৰপন্থী সংগঠনৰ সদস্য হ'ল। পুলিচে তাক বিচাৰি ফুৰিছে।

ঃ সি দেখোন বহু আগতেই আত্মগোপন কৰিছিল। তুমি তাক লগ পালা কেনেকৈ? মই সুধিলো।

ৰকমীয়ে সলজ্জ হাঁহি এটা মাৰি ক'লে— 'সি ক'ৰবাৰ পৰা মোৰ খবৰবোৰ পাই আছিল। মোক সান্ত্বনা দিবলৈ আহিছিল।

ঃ সি খবৰ পাই আহিছিল নে তুমি তাক মাতি পঠাইছিলা?-মোৰ কণ্ঠত জেৰাৰ সুৰ।

ঃ নহয় কণবাপু। ৰকমীৰ সচকিত কণ্ঠ— 'মই ঠিক মাতি পঠোৱা নাছিলো। কিন্তু মই মনে মনে লগ পাবলৈ বিচাৰিছিলো। ভগৱানে মোৰ প্ৰাৰ্থনা শুনিলে।'

ঃ তুমিনো কিয় লগ পাবলৈ বিচাৰিছিলা? পুনৰ বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ দিবলৈ?

মোৰ প্ৰশ্নৰ তীব্ৰতাত মই নিজেই চক খাই উঠিলো। ৰকমীও সামান্য উচপ খাই উঠিল। ইতিমধ্যে বিৰিঙি উঠা চকুৰ পানীখিনি চাদৰৰ আঁচলেৰে মচি ৰকমীয়ে কৈছিল— 'এৰা কণবাপু, তুমি ঠিকেই ধৰিছা। মই লাজ-মান কাটি কৰি জিৎমলৰ ওচৰত আকৌ বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ ৰাখিছিলো।

ৰকমীৰ এতিয়াও মনত আছে দৃশ্যটো। বলীনহঁতৰ ঘৰৰ পৰা গুচি আহিবৰ এসপ্তাহমানৰ পিছৰ ঘটনা। তাই আহি মাকৰ ঘৰতে আছিলহি। গাঁৱৰে কোনোবা এটা ল'ৰাই আহি তাইক খবৰ দিলেহি বোলে জিৎমল আহিছে। তাইৰ যদি মন আছে লগ ধৰিবলৈ আহিব পাৰে। কিন্তু লগত কাকো আনিব নোৱাৰিব। কথাবোৰ কাকো ক'বও নালাগিব। ৰাতি দুৰু দুৰু বক্ষৰে ৰকমী নিৰ্দিষ্ট ঠাইলৈ আহিল অকলে। বাঁহনিজোপাৰ তলতে শুকান ঠাই এইখিনিত থিয় হৈ আছিল এটা ছায়ামূৰ্তি। তাইক দেখি ছায়ামূৰ্তি আগবাঢ়ি আহিল। এৰা, সেইজনেই আছিল ৰকমীৰ মনৰ মানুহ জিৎমল। শুকাই-ক্ষীণাই মানুহটোৰ অৱস্থাই নাই।

তাই শিল পৰা কপৌৰ দৰে ক্ষণিক দুৰত লাগি ৰৈ গ'ল। দুচকুত তলবল কৰি উঠিল অশ্ৰু। এটা পাকত তাই দৌৰ মাৰি গৈ জিৎমলৰ বুকুত সোমাই পৰিল। কান্দোনত ভাঙি পৰিল ৰকমী। কিন্তু এয়া কি... ইমান শীতল এই স্পৰ্শ... জিৎমলৰ হাত দুখন... তাৰ বাহু দুটা... এইবোৰ ক'ত... সি দেখোন তাইক সাবট মাৰি ধৰা নাই... তাৰ দুবাহু দেখোন অলৰ....

ৰকমীৰ ভুল ভাঙিবলৈ বেছি সময়ৰ প্ৰয়োজন হোৱা নাছিল। কিয়নো, প্ৰাথমিক সাক্ষাৎৰ অলপ পিছতে দুয়োৰে কথা-বতৰা আৰম্ভ হৈছিল। ৰকমীৰ জীৱনত ঘটি যোৱা

ঘটনাবোৰৰ বাবে জিৎমলে আক্ষেপ প্ৰকাশ কৰিছিল। তাইক সমবেদনা জনোৱাৰ লগতে তাইৰ ভৱিষ্যৎ জীৱন সম্পৰ্কেও ইটো-সিটো পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল।

কিন্তু সেই সময়ত ৰকমীৰ এনে অৱস্থা যে কেৱল সমবেদনা বা উপদেশতে ক্ষান্ত থকাৰ পক্ষপাতি তাই নাছিল। জিৎমলক পুনৰ ঘূৰাই পোৱাৰ সপোনত মছগুল হৈ উঠিছিল ৰকমী। তাই আগ-পাছ নাভাবি বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ ৰাখিছিল জিৎমলৰ ওচৰত। কিন্তু সেই জিৎমল, যি আৰু আগৰ প্ৰেমিক মানুহজন হৈ থকা নাছিল, একে আষাৰে নস্যাৎ কৰি দিছিল ৰকমীৰ কেঁচা সপোন।

ঃ শুনা ৰকমী, জিৎমলে কৈছিল— 'মই দেৱতা নহয়, মানুহ। যিটো ভুলৰ বাবে মই আজি এই ৰূপত থিয় দিব লগা হ'ল, সেই ভুল মই দুনাই কৰিব নোখোজো। তোমাৰ ওপৰত মোৰ বিশ্বাস কেতিয়াবাই উঠি গৈছে, আছে মাত্ৰ সহানুভূতি, দয়া।'

ঃ দয়া? চক্ খাই উঠিছিল ৰকমী— 'কেৱল দয়া দেখুৱাবৰ বাবেই তোমাৰ এই আগমন?'

ঃ অ, কেৱল দয়া। জিৎমলৰ কণ্ঠত কঠোৰতা- 'প্ৰেমিকৰ অন্তৰংগ বন্ধুক বিয়া কৰোৱাৰ পাছত, ভাই শহুৰেকৰ সৈতে পলাই যোৱাৰ পাছত কোনো প্ৰেমিকা মাথোঁ প্ৰেমিকা হৈ থাকিব নোৱাৰে। তাইক কোৱা হয় বেশ্যা। বেশ্যাৰ বাবে দয়া আৰু নয়া পইচা; তাৰ বাদে আৰু একো নাই।' কথাখিনি কওঁতে জিৎমলে ফোপাইছিল— 'মোৰেই দুৰ্ভাগ্য যে এসময়ত এজনী বেশ্যাৰ বাবেই মই আত্মহত্যা কৰিবলৈ ওলাইছিলো।'

ইয়াৰ পিছত ৰকমীয়ে এটা মুহূৰ্তৰ বাবেও তাত বৈ থকাৰ প্ৰয়োজনবোধ কৰা নাছিল। তাই উশাহ বন্ধ কৰি ঘৰলৈ উভতি দৌৰিছিল। পিছ ফালৰ পৰা জিৎমলে হয়তো চিঞৰিছিল; তাই কিন্তু শুনা নাছিল।

ঃ কোৱাচোন কণবাপু...। ৰকমীৰ মাতত মোৰ চমক ভাগিছিল— 'জিৎমলৰ ওচৰত পুনৰ বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ ৰাখি মই কি ভুল কৰিছিলো? বিয়াৰ পাছতো যাৰ কথা মই মনে-প্ৰাণে ভাবি আছিলো, যাৰ কথা ভাবি মই সমাজখনকে ঘৃণা কৰিবলৈ লৈছিলো, সেই জিৎমলে মোক কিয় নিষ্ঠুৰ পদাঘাত কৰিলে?'

ঃ সেই কথা তুমিহে ভালদৰে জানিবা, বৌ। কিন্তু এইটো কথা ঠিক যে জিৎমল ককাইদেউ দেৱতা নহয়, অন্ধ প্ৰেমিকো নহয়; সি এজন সাধাৰণ তেজ-মঙহৰ মানুহ। তাৰ পৰা ইয়াতকৈ আৰু বেলেগ প্ৰতিক্ৰিয়া আশা কৰিব নোৱাৰা।

ঃ ধিক বাপু তোমালোকৰ পুৰুষ জাতিটো। ৰকমীৰ কণ্ঠত আকৌ সেই শ্লেষ— 'তোমালোকে 'মন' বুলি একো বস্তু দেখা নোপোৱা; কেৱল শৰীৰটো দেখা পোৱা। মনৰ শুচিতা কি তাক দেখা নোপোৱা; কেৱল শৰীৰৰ শুচিতাটোহে দেখা।'

এয়ে সেই ৰকমী বৌ। পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজক কঠোৰ সমালোচনা কৰি নিজেই সেই সমাজৰ পৰা বিতাৰিত হোৱাৰ পথত। তথাপি দমি যোৱা নাই ৰকমীৰ বিদ্ৰোহী মন। আপুনি শুনি হয়তো আচৰিত হ'ব— ইতিমধ্যে ৰকমীৰ জীৱনলৈ আহিছে আন এজন পুৰুষ। এওঁ এজন কাপোৰৰ ব্যৱসায়ী, নাম বিদ্যাকান্ত।

বিদ্যাকান্ত আমাৰ গাঁৱৰ মানুহ নহয়। কিন্তু এইখন গাঁৱলৈ প্ৰায়ে আহি থাকে। গাঁৱৰ জীয়ৰী-বোৱাৰীহঁতক সূতা যোগান ধৰি কাপোৰ ব'বলৈ দিয়ে। কম পাৰিশ্ৰমিকত ব'বলৈ দিয়া কাপোৰবোৰ চহৰৰ বজাৰলৈ নি বেছি দৰত বিক্ৰী কৰে। এয়ে তাৰ ব্যৱসায়। আমাৰ গাঁৱলৈ আহিলে ৰকমীৰ চাঙত উঠে। দুদিন-তিনিদিন থাকি আকৌ গুচি যায়।

ঃ বাৰু বৌ, কোৱাচোন, বিদ্যাকান্তক তুমি কিয় আসৈ দিয়া, ধনৰ বাবে নে মনৰ বাবে?

মোৰ প্ৰশ্নত থকা ধেমেলীয়া সুৰটো অনুধাৱন কৰি ৰকমীয়ে সেই একেই ৰহস্যময় হাঁহিৰে উত্তৰ দিলে— 'যদি কওঁ, ইয়াৰে এটাৰ বাবেও নহয়।'

ঃ তেনেহ'লে, শৰীৰৰ বাবে? টিপ্পনি কাটিলো।

ঃ বদমাছ। তোমাক কিয় ক'ম? দুচকুত ভ্ৰূকুটি।

নাই, কেৱল শৰীৰৰ বাবেও নহয়। ৰকমীয়ে নক'লেও কাৰণটো মই জানো। দিন যায় মানে বয়স বাঢ়িছে মানুহগৰাকীৰ। জীৱনলৈ নামি আহিছে এটা নিৰাপত্তাহীনতাৰ ভাব। মানুহৰ প্ৰতি, সমাজৰ প্ৰতি বিশ্বাস ভংগ ঘটিছে তাইৰ। তাই এতিয়া সেই সেন্দূৰৰ ফোঁটৰ সন্ধানত আছে, যি মাথোঁ এটা ফোঁট নহয়, এটা বিশ্বাস।

ৰকমীৰ মাক-বাপেকৰ ঘৰখনৰ লগত আমাৰ ঘৰখনৰ ভাল ভাব। তেওঁলোক আমাৰ খেতিৰ মাটিৰ আধিয়াৰ। সেই সূত্ৰেই আমাৰ ঘৰখনত ৰকমীৰ স্বচ্ছন্দ আহ-যাহ।

এই অলপ আগতে তাই মোক মাত লগাই গৈছেহি। সন্মুখৰ মেজত সযতনে থৈ গৈছে এমুঠি পুৰঠ আমলখি। তাই নিজেও এটা খালে আৰু মোৰ মুখতো এটা গুজি থৈ গ'ল। আমলখিৰ গুটিটো চোবাই চোবাই মই ভাবিছো ৰাতিৰ নিমন্ত্ৰণটোৰ কথা। আজি ৰাতি মোক তাইৰ ঘৰলৈ বিশেষভাৱে নিমন্ত্ৰণ কৰি গৈছে ৰকমীয়ে। মোক হেনো অকলশৰে লগ পাব লগা জৰুৰী সকাম এটা আছে।

সকামটো কি মই ঠিক ধৰিব পৰা নাই। কাপোৰৰ বেপাৰী বিদ্যাকান্তৰ ওপৰত তাইৰ বিশ্বাস উঠি গৈছে। সি হেনো আন এটা বলীন। আজিকালি তাই এটা সপোন প্ৰায়ে দেখে— আলশনীত ঠেৰেঙা লাগি মৰা কেঁচুৱাটোৰ সপোন।

কিন্তু মই এতিয়া ঠিৰাং কৰিব পৰা নাই নিমন্ত্ৰণটো ৰক্ষা কৰিমনে নকৰিম। যিখন চাঙত ৰকমীৰ দৰে যৌৱনমতী নাৰী অকলশৰে থাকে সেইখন চাঙলৈ মোৰ দৰে বিবাহিত পুৰুষ ৰাতি অকলশৰে যোৱাটো উচিত হ'বনে নহয় মই ধৰিব পৰা নাই।

ৰকমীয়ে মোকো পৰীক্ষা কৰি চোৱা নাইতো....?

উপসংহাৰ

'কিতাপ-চিনেমা কৰা মানুহজন' আকৌ চহৰীয়া জীৱনলৈ ঘূৰি আহিল। এবছৰমান পিছত তেওঁ বাতৰিকাকতত এটা সৰু খবৰ পালে ঃ উগ্ৰপন্থীৰ মদৰ মহল উৎখাত— কাপোৰ ব্যৱসায়ীৰ ছদ্মবেশত উগ্ৰপন্থীৰ অনুচৰ— কোলাৰ কেঁচুৱাৰ সৈতে এক বিধবা গ্ৰেপ্তাৰ।

অৰুন্ধতী দত্ত

নদী প্ৰবহমান

ড্ৰেছিং আইনাৰ সন্মুখত থিয় হৈ ঝৰ্ণাই নিজকে এবাৰ পৰীক্ষা কৰিলে। ঠিকেই আছে। ফৰ্টি প্লাছতো চেহেৰা ঠিক হৈ আছে। নাকে-কাণে-ডিঙিয়ে-হাতে মিহি মিহি গহনাৰ চিক্‌মিকনি, কপালত জিকমিকিয়া ফোঁট, কাপোৰৰ লগত ৰং মিলাই লোৱা লিপ্‌ষ্টিক— সকলোখিনি মিলি তাইক বেছ উজ্জ্বল দেখাইছে। তাইৰ লগৰ শাশ্বতীয়ে তাইক প্ৰায়ে কয়— "বুইছ ঝৰ্ণা, তই নাকে-কাণে এই অলংকাৰসোপা এনেয়েই ওলোমাই ফুৰ। তোক উজ্জ্বল কৰি তুলিবলৈ তোৰ মুখৰ হাঁহিটোৱেই যথেষ্ট, ইমান লাইভলি তই।"

'লাইভ্‌লি'— শব্দটো ঝৰ্ণাৰ গাত সৰুৰে পৰা আঠা লাগি, লাগিয়েই আছে।

মুখৰ প্ৰসাধনখিনিত শেষবাৰলৈ হাত বুলনি দিওঁতে তাই মুখখন আইনাৰ কাষলৈ নি লক্ষ্য কৰিলে চকুৰ গুৰি ক'লা পৰিছে নেকি? সামান্য! কালি আকৌ এটা নিদ্ৰাবিহীন ৰাতি কটাইছে তাই। বুকৰ ভিতৰত দীৰ্ঘদিন ধৰি কঢ়িয়াই লৈ ফুৰা কাঁইটডালৰ পুৰণি ক্ষতস্থানত ধীৰে ধীৰে হাত বুলাই উজাগৰে আছে তাই। সঁচাকৈয়ে। কি যে হয় হঠাৎ তাইৰ। চল্লিশোৰ্ধ মহিলাৰ মাজৰ খুব কম সংখ্যকেহে একিউট ডিপ্ৰেচনৰ পৰা হাত সাৰি থাকিব পাৰে; কিন্তু ঝৰ্ণাৰ কথা সুকীয়া। ডিপ্ৰেচন তাইৰ বহু বছৰৰ লগৰী।

আইনাখনত শেষবাৰলৈ নিজক এবাৰ চাই তাই বাহিৰলৈ আহি গাড়ীত বহিলহি। বেলতলাৰ পৰা চানমাৰিৰ ফালে গাড়ী চলাই আহি থাকোতে নিৰ্দিষ্ট এটুকুৰা ঠাই পাওঁতে প্ৰতিদিনৰ দৰে আজিও তাইৰ গাড়ীৰ স্পিড কমি গ'ল। বাওঁফালে মুৰ ঘূৰাই প্ৰতিদিনৰ দৰে চালে তাই ঘৰটোলৈ। প্ৰধান আলিবাটৰ দাঁতিতে দুইতলা ধুনীয়া ঘৰটো গৌতমৰ ঘৰ। ভাৰালৈ দিছে।

বৌয়েকৰ ভায়েক গৌতমৰ সৈতে ঝৰ্ণাই প্ৰায় একে সময়তে যৌৱনত ভৰি দিছিল। একেলগে পাৰ কৰিছিল সৰল দুষ্টামিৰে যৌৱনৰ হাঁহি-ধেমালিৰ দিন। ভিৰৰ মাজেৰে লৰালৰিকৈ গাড়ী চলাই যাওঁতে তাই আকৌ মনৰ মাজত যৌৱনৰ সেই সৰু-ডাঙৰ ঘটনাবোৰ চিজিল লগাই গ'ল।

ককায়েকৰ বিয়াৰ সময়ত ঝৰ্ণাই কটন কলেজত নাম ভৰ্তি কৰিছিল। গৌতমে পঢ়ি আছিল ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজত। সি বেছ ঘনাই আহিছিল ঝৰ্ণাহঁতৰ ঘৰলৈ। মানে বায়েক-ভিনিহিয়েকৰ ঘৰলৈ।

গৌতমক প্ৰথম লগ পোৱাৰ পৰা সাতোটা বছৰলৈ উভতি চালে ঝৰ্ণাৰ এতিয়া

সপোন সপোন লাগে। কি যে এক ৰাগীত মতলীয়া হৈ আছিল দুয়োটা। আচলতে দুয়োটাই দুয়োটাৰ সান্নিধ্যত বৰ স্বচ্ছন্দ, বৰ মুকলি মুকলি অনুভৱ কৰিছিল। অন্তৰ উজাৰি কথা পাতিছিল সিহঁতে। একেলগে কত দুষ্টালি কৰিছিল। দেওবাৰৰ দুপৰীয়াবোৰত বায়েকৰ ঘৰত দিনটো কটাবলৈ অহা গৌতম আৰু ঝৰ্ণাই মিলি ক'লৈ ক'লৈ যে ৰ্ৰেংক কল কৰি ফোনেৰে কিমান মানুহক জোকাইছে, গালি খাইছে। দুয়োটাই মিলি দেওবৰীয়া স্পেচিয়েল ডিছ ৰান্ধিছে। পূজা, বিহু, দেৱালী, ফাকুৱা সকলো উৎসৱতে এটা নাথাকিলে আনটোৰ সকলো আনন্দ মাটি।

নিজেই ক'ব নোৱৰাকৈ সিহঁতে কেনেকৈ যে ইটোৱে-সিটোৰ লগ বিচাৰি ফুৰিছিল সেই কথা ভাবি আজিও ঝৰ্ণাৰ ওঁঠত মিচিকিয়া হাঁহি এটা জিলিকি উঠে। ঝৰ্ণা জালুকবাৰীত পঢ়ি থকাৰ সময়ত গৌতমে যে হঠাৎ হঠাৎ ভুটুংকৈ জালুকবাৰী ওলাইছিলগৈ। তাক দেখি ঝৰ্ণাই দৌৰি আহি সুধিছিল।

ঃ এই, তুমি ইয়াত যে?

ঃ কাম এটা আছিল, হৈ গ'ল। কেণ্টিনত চাহ খাবা নেকি? আকৌ আড্ডা কেণ্টিনত।

প্ৰায়ে গধূলি ঝৰ্ণাই তাইৰ লগৰ সীমাৰ সৈতে পাণবজাৰত পাক মাৰিছিল। চিলাইৰ বাবে ডি-এম-চি সূতা বিচাৰি, ক'র্চৰ গাইড বুক, ৰেচিপি বুক, গানৰ কেছেট, শাড়ীৰ ফল্‌ছ, ব্লাউজৰ কাপোৰ কত যে খুচখাচ বস্তু কিনিবলৈ থাকে তাইৰ। গৌতমহঁতৰ বন্ধুৰ দলটোৱে আকৌ সদায় গধূলি 'কল্যাণী'ত আড্ডা মাৰে। গতিকে ঝৰ্ণা যেতিয়াই পাণবজাৰলৈ যায় তেতিয়াই গৌতমক লগ পায়। গৌতমৰ বন্ধুবোৰৰ ঠাট্টা-মস্কৰালৈ সিহঁতে ভ্ৰূক্ষেপেই নকৰে। ঝৰ্ণাই— 'এই গৌতম ব'লানা এপাক মোৰ লগত বুলি' তাক টান মাৰি লৈ যায়। কোনে কি ভাবে সেই কথা সিহঁতে নিজে চিন্তাই নকৰে। কিয়নো নিজৰ নিজৰ ঠাইত সিহঁত নিজৰ মতে শুদ্ধ।

কিন্তু পৰিয়ালৰ মানুহ, আত্মীয়-স্বজন, গৌতম আৰু ঝৰ্ণাৰ বন্ধুবৰ্গ আটায়ে সিহঁত দুটাৰ সম্পৰ্কৰ কথা কৈ মুকলিকৈয়ে জোকোৱা-মেলা কৰে। ঝৰ্ণাৰ মাজে মাজে প্ৰচণ্ড খং উঠে। তাই গৌতমৰ আগত অভিযোগো কৰি বকি থাকে। গৌতমে হাঃ হাঃকৈ হাঁহে আৰু কিয়? মইতো বছৰৰ পাছত বছৰ নেওঁতা মতাৰ দৰে কৈয়ে আছো যে আমি দুটা জিগ্‌ৰী দোষ্ট, লাইলা-মজনু নহয়।

এইবোৰ কথা নপাতো বুলি কৈও ইটোৱে-সিটোক লগ পালে একেটা প্ৰসংগকে নিতৌ উলিয়ায়। সিহঁত যে প্ৰেমিক-প্ৰেমিকা নহয়, কেৱল বন্ধুহে সেই কথাটো বাৰে বাৰে দোহাৰে। কাক কন্‌ভিন্সড্ কৰাব খুজিছিল সিহঁতে? ঝৰ্ণাৰ মাক-দেউতাকৰ মনতো এক আশাই বাহ লৈছিল। গৌতম ল'ৰাটো ভাল, উপযুক্ত ল'ৰা। সদায় চকুৰ আগত দেখি থকা চৰিত্ৰৱান ল'ৰা।

সিহঁতৰ যদি তলে তলে দুয়োটাৰে দুয়োটাকে পছন্দ হৈছে তেনেহ'লে বিয়াখন পাতি দিব পাৰি দেখোন।

মাকে গোপাবৌক ক'লে কথাটো। গোপাবোৱেও সুধিলে দুয়োটাকে বেলেগে বেলেগে।

আচুৰ খাই উঠিল ঝৰ্ণা— 'বৌ তুমিও যে আৰু।'

গৌতমে হাঁঃ হাঃকৈ হাঁহি বায়েকৰ ডিঙিত ধৰি ক'লে— 'ইউ টু ব্ৰুটাছ?'

গৌতমে যেনে-তেনে এটা আদেশলৈকে অধীৰ অপেক্ষা কৰি আছিল। সি উঠিপৰি লাগি গ'ল ঝৰ্ণাৰ কাৰণে দৰা চাবলৈ, কেইবাটাও সম্বন্ধ আনিলে সি; কিন্তু কিবাকে নিমিলে কথাবোৰ। ঝৰ্ণাৰ আগত সি তাইৰ সম্ভাব্য দৰাবোৰৰ বিষয়ে বিস্তাৰিত তথ্য দাঙি ধৰে। ঝৰ্ণাই আগ্ৰহেৰে শুনিবলৈ লৈও আধাতে চিঞৰি উঠে।

ঃ মহা ব'ৰ হৈছো গৌতম। আড্ডা মাৰো আহা। তোমাক মোৰ কিবা পঞ্জিকা লৈ থকা বুঢ়াৰ দৰে লাগিছে। ঘটকালিটো তোমাৰ লগত ফিট হোৱা নাই বুইছা। সেইটো কাম মাইতকে কৰিবলৈ দিয়া।

সঁচাকৈয়ে বাদ দিলে গৌতমে; কিন্তু ঝৰ্ণাৰ কাৰণে দৰা বিচৰা আৰু গৌতমৰ কাৰণে কইনা বিচৰা পৰ্বটো সিহঁতৰ অভিভাৱকসকলে পূৰ্ণগতিত চলাই থাকিল। ঝৰ্ণাৰ কাৰণে বিয়াৰ বন্দবস্ত প্ৰায় হওঁ হওঁ। ঠিক তেনে সময়তে এদিন ঝৰ্ণাই ক্লাছ শেষ কৰি কলেজৰ পৰা ওলাই আহোতে গৌতমৰ স্কুটাৰখন ৰখাই ৰৈ থকা দেখা পালে।

ঃ স্কুটাৰত উঠা। গৌতমে ক'লে।

ঝৰ্ণাই ইফালে-সিফালে চাই অনুচ্চ কণ্ঠেৰে ক'লে— দেখা নাই, চৰফালে মোৰ ষ্টুডেণ্টবোৰ পিয়াপি দি ফুৰিছে।

ঃএকো নহয় উঠা। নহ'লে টানি উঠাই দিম।

ঃ এই পগলা হৈছা নেকি?

ঃ পগলা আছিলো। এতিয়াহে নৰ্মেল হৈছো।

ঃ কি হৈছে বাৰু? মই তোমাৰ স্কুটাৰত উঠি যোৱাৰ পাছত কাৰ কাৰ মুখত সোপা দি ফুৰিবা। এনেয়ে আটিছে।

ঃ সোপা দিয়াৰ দৰকাৰ নাই। ব'লা। উঠা বুলি কৈছো নহয়।

গৌতমৰ কথা-বতৰা, ভাব-ভংগীত কিবা এক অস্থিৰ অস্থিৰ, উদ্‌ভ্ৰান্ত ভাব। ঝৰ্ণা ভয়ে ভয়ে বাধ্য ছোৱালীৰ দৰে স্কুটাৰত উঠিল। তাইৰ বুকুখনে ধান বনাদি বানিবলৈ ধৰিলে। কি হৈছে বাৰু? তাইৰ যষ্ঠেন্দ্ৰিয়ই ক'লে আজি কিবা এক অঘটন হ'ব...... অস্বাভাৱিক কিবা এটা।

গৌতমে স্কুটাৰখন ৰেলৱে' ষ্টেচনত ৰখালেগৈ।

ঃ কোনোবা আহিবলগীয়া আছে নেকি গৌতম?

ঃ গম পাবা নহয় ব'লাচোন।

গৌতমে তাইক নি প্লেটফৰ্মৰ বেঞ্চ এখনত বহুৱাই নিজেও তাইৰ কাষতে বহিল। প্লেটফৰ্মত মানুহৰ ভিৰ। কিবা এখন ৰেলগাড়ী আহি পাইছে...। আন এখনে পোন্ধৰ মিনিট পাছত ষ্টেচন এৰিব। প্লেটফৰ্ম লোকে লোকাৰণ্য— মাইক্ৰ'ফোনত ভাহি আহিছে চেপা মৰা কণ্ঠৰ এগৰাকী ঘোষিকাৰ কণ্ঠস্বৰ। ইয়ৰ এটেনচন প্লিজ...।

গৌতমেও ঝৰ্ণাৰ ফালে চাই স্বাভাৱিক কণ্ঠেৰে ক'লে— 'ঝৰ্ণা, ইয়ৰ এটেনচন

প্লিজ ঝৰ্ণা তোমাৰ লগত মোৰ অলপ কথা আছে।'

ঃ কথা পাতিবলৈ তুমি মোক ইয়ালৈ লৈ আনিছা।

ঃ ভিৰৰ মাজত আমাক কোনেও মন নকৰে যেতিয়া শান্তিৰে কথা পাতিব পাৰিম।

ঃ শান্তিৰে? এই হুলস্থূলৰ মাজত। কোৱা, মোৰ দেৰি হৈছে।

ঃ দেৰি অকল তোমাৰ নহয়, আমাৰ দুয়োটাৰ বাবেই দেৰি হৈ গৈছে, বহুত দেৰি।

ঃ কি?

ঃ কথাটো উপলব্ধি কৰোতে কৰোতে বহুত দেৰি হৈ গ'ল।

ঃ কি কথা? ঝৰ্ণাই একো তৎ ধৰিব নোৱাৰি গৌতমৰ মুখলৈ চালে। গৌতমে কথা ক'বলৈ মুখ মেলিব খোজোতেই ৰৈ থকা ৰেলখনে ডাঙৰকৈ উকিয়ালে। ৰেলৰ উকি আৰু গৌতমৰ চকুৰ তীব্ৰতা দুয়োটাৰ সংমিশ্ৰণে ঝৰ্ণাৰ গাত এটা কঁপনি তুলিলে, এয়া যে তাইৰ সন্মুখত চিনাকি গৌতমৰ অচিনাকি ৰূপ। তাইৰ বুকুতো এক অচিনাকি ধপ্‌ধপনি। শৰীৰত এক অচিনাকি শিহৰণ। সকলো সময়তে উচ্ছ্বাসিত হৈ থকা ঝৰ্ণা লাজুকীলতাৰ দৰে জয় পৰি গ'ল।

ৰেলৰ উকিটো বন্ধ হ'ল। গৌতমে আপোনমনে কৈ গ'ল— 'প্ৰথম কোনদিনা অনুভৱ কৰিলো জানা। বাবুলদাৰ বিয়াৰ দিনা। তুমি যে ৰসগোল্লাৰ চৰিয়াটোৰ ৰসখিনি মোৰ গালৈ মাৰি পঠিয়াইছিলা।

ঝৰ্ণাৰ মনত আছিল কথাটো। বাবুলদাৰ বিয়াত দৰা যাবলৈ ওলোৱা পৰলৈকে ঝৰ্ণা আৰু দুজনীমানে ভিতৰত মানুহক খুওৱাৰ ঠাইত কাম কৰিয়েই আছিল, দপ্‌দপাই সোমাই আহিছিল গৌতম, নীলা কামিজ, ক'লা পেণ্ট পিন্ধি দেখনিয়াৰ হৈ।

ঃ এই কি কৰি আছা তোমালোকে। বাবুলদাই কইনা আনি ঘৰ সুমুৱাবহি এতিয়া। ঝৰ্ণা তোমাৰ হুঁচ নাই নেকি? এনেকৈ ফেদেলী হৈ যাবা নেকি কইনা ঘৰলৈ। পেলপেলকৈ কিবা এসোপা বকিয়েই আছিল গৌতমে। কিয় জানো হঠাতে ঝৰ্ণাৰ কিবা অকৰা খং উঠিল। হাতত লৈ থকা ৰসগোল্লাৰ চৰিয়াটোত বাকী থকা ৰসখিনি গৌতমৰ গালৈ মাৰি পঠিয়াই চিঞৰি উঠিল।

ঃ মোকহে বকি থাকিব পাৰা তুমি।

ঃ তোমাক নবকিনো মই কাক বকিম? সমান জোৰেৰে চিঞৰি উঠিল গৌতমেও।

সেইদিনা জানা, সেই বাক্যটো মোৰ মুখৰ পৰা স্পনটেনিয়াছলি ওলাই আহিছিল। মই ঘৰলৈ কাপোৰ সলাবলৈ যাওঁতে কিছুসময় অকলশৰে ঘৰটোত বহি বহি ভাবি আছিলো— 'তোমাক নক'লে কাক ক'ম বুলি।' মই বাৰু কিয় ক'লো ঝৰ্ণাক? কিয় ক'লো?

মই মোৰ ঘৰটো সৰুকৈ সাজি লোৱাৰ পাছত ঘৰটো চাবলৈ পোনপ্ৰথমে যে তোমাক লৈ আহিছিলো.... সেই কথাটো। কিয় তোমাকেই প্ৰথমে আনিছিলো। লগে লগেই আধা উত্তৰ মই পাই গ'লো। বাকী আধাখিনি কেতিয়া পালো জানা? কইনাঘৰত বিয়া ভগাৰ পাছত যেতিয়া দৰা-কইনাৰ মাজত আঙুঠিৰ খেল চলি আছিল, ঠিক তেতিয়াই মোৰ পিঠিৰ ওপৰেদি পাৰ হৈ যোৱা কাৰোবাৰ দেহৰ স্পৰ্শত মোৰ সৰ্বশৰীৰত অতি তীব্ৰ এক

শিহৰণ অনুভৱ কৰিছিলো মই। ইমান পৰেতো অতবোৰ মানুহৰ সৈতে ঠেলা-হেঁচা কৰি চিঞৰ-বাখৰ কৰি আছিলো— গোটেই গাত কিমানৰ যে হেঁচা; কিন্তু হঠাতে কিহৰ বাবে এই শিহৰণ? তৎক্ষণাৎ ঘূৰি চালো মই। ভিৰৰ মাজেৰে মোৰ গাৰ কাষেদি পাৰ হৈ গৈছা তুমি, অজানিতে তোমাৰ দেহৰ পৰশ মোৰে দেহ্ত সানি। মোৰ গোটেই দেহত এক আৱেশে হেঁচা মাৰি ধৰি আছিল আৰু মই হৃদয়ংগম কৰিছিলো, তুমি মোৰ কেৱল মোৰ, এয়া ঈশ্বৰৰ ইচ্ছা। নহ'লে...।

সেইদিনা গৌতমৰ কথা শুনি থাকোতে ঝৰ্ণাকো এক আৱেগে হেঁচা মাৰি ধৰিছিল; কিন্তু কথাখিনিয়ে তাইক সামান্যভাৱেও আশ্চৰ্য চকিত নকৰিলে। এইবোৰ কথা যেন তাইৰ জনা কথাই।

গৌতমে কৈ গ'ল— 'জানা ঝৰ্ণা, সেইদিনা কাপোৰ সলাবলৈ ঘৰলৈ গৈ মই ঘৰটোৰ ভিতৰতে ভাবিছিলো। এইটো ঘৰতে মই তোমাক আনি ৰাখিমনে? তোমাৰ মা-দেউতাই তোমাক এইটো ঘৰত থাকিবলৈ পঠিয়াবনে? কিন্তু এটা কথাত মই নিশ্চিত যে তুমি মোৰ লগত এই কণমানি ঘৰটোতে সুখেৰে থাকিবা। কোৱা ঝৰ্ণা, কিবা এটা কোৱা।

স্বভাৱবিৰুদ্ধভাৱে আৱেগিক হৈ পৰা গৌতমৰ চকুলৈ ঝৰ্ণাই চালে পৰিপূৰ্ণ দৃষ্টিৰে। মৌন হৈ প্লেটফৰ্মৰ বেঞ্চখনত কিমানপৰ বহি আছিল দুয়োটা মনত নাই। হঠাৎ সম্বিৎ ঘূৰাই পালে সিহঁতে মৌনতাৰ শব্দত। কোনেও কাকো একো নোকোৱাকৈ দুয়োটা বহাৰ পৰা উঠিল। গৌতমে ঝৰ্ণাক তাহাতৰ ঘৰৰ আগত স্কুটাৰৰ পৰা নমাই দিওঁতে লাহেকৈ ক'লে— 'কাইলৈ মই তেজপুৰলৈ যাম, মাৰ ওচৰলৈ।

ঝৰ্ণাই কিয় বুলি সুধিব খোজোতেই স্কুটাৰৰ স্পিড বঢ়াই সি গ'লগৈ।

গৌতমে মাকক ক'লে— তইঁতে যে মোৰ কাৰণে ইমানকৈ ছোৱালী বিচাৰি আছ। ঝৰ্ণাক আনি নথৱ কিয়?

মাকে শীতল দৃষ্টিৰে তালৈ চাই কঠোৰভাৱেৰে ক'লে— 'সেইখন ঘৰে আমাক ছোৱালী দিবলৈ আপত্তি কৰিছিল। আমাক দুখীয়া বুলি ঘিণাইছিল। মই আকৌ এবাৰ অপমানিত হ'ব নোখোজো।

ঃ সেইবোৰ পুৰণি কথা মনত নাৰাখিবা মা। এতিয়া দেখোন....

ঃ নালাগে গৌতম। তই আৰু এইটো কথা মোৰ আগত নুলিয়াবি। তই যদি মাতৃঋণ সুজিব খোজ তেনেহ'লে এইকণ সন্তুষ্টি মোক ল'বলৈ দে। —মাকে বাক্যটো সম্পূৰ্ণ কৰাৰ আগতেই গৌতম মাকৰ ওচৰৰ পৰা উঠি আহিল। আজীৱন মাতৃভক্ত গৌতমে মাকৰ মুখৰ ওপৰত এষাৰো কথা নক'লে; কিন্তু গুৱাহাটীলৈ আহি ঝৰ্ণাৰ আগত ক'লেহি— 'মই মাক সৈমান কৰিম। মোক মাথোন অলপ সময় দিয়া।'

ঃ নালাগে গৌতম। অবাঞ্চিত হৈ তোমালোকৰ ঘৰ নোসোমাওঁগৈ মই। হ'ব দিয়া...। ইমানদিনেতো আমি আমাৰ ফিলিংছখিনি নজনাকৈয়ে আছিলো। ধৰি লোৱা এতিয়াও আমি কেৱল বন্ধু। কেৱল বন্ধু। ইমানদিনেতো আমি সকলোকে সেই কথাকে কৈ আহিছো। এতিয়া আঠ বছৰে কৈ অহা কথাটো নহয় বুলি কোনটো নাকেৰে প্ৰকাশ কৰিম? আমি

মিছলীয়া হৈ নাযামনে?

কিমান অপৰিপক্ক আছিল তাই। নিজকে ক'ব নোৱৰাকৈয়ে ফাঁকি দি কেনেকৈ যুক্তি দি বুজাই বুজাই গৌতমক সৈমান কৰিছিল তাই।

ঝৰ্ণাৰ বিয়া হৈ গ'ল হিমাংশু চৌধুৰীৰ সৈতে। কম বয়সতে বিখ্যাত ছাৰ্জন হৈ পৰা হিমাংশু চৌধুৰীক তাই কিন্তু বিয়াৰ আগতেই সকলো কথা খুলি ক'লে। হিমাংশু প্ৰেক্টিকেল মানুহ। তেওঁ ঝৰ্ণাক ক'লে— 'মই অতীতত বিশ্বাস নকৰো, বৰ্তমানত বিশ্বাস কৰো। তুমি যদি মোক অন্তৰেৰে গ্ৰহণ কৰিব খোজা তেনেহ'লে মই তোমাৰ বৰ্তমানক গ্ৰহণ কৰিম। তোমাৰ অতীতক মই তোমাৰ বৰ্তমানৰ পৰা কাটি পেলাই দিম।'

হিমাংশুৰ ছিৰিয়াছ মুখখনলৈ চাই কথাখিনি শুনি থাকোতে ঝৰ্ণাৰ কিন্তু পেটে পেটে হাঁহি উঠিল। ঝৰ্ণাৰ অতীতটো যেন এটা টিউমাৰহে। ডাঃ হিমাংশুৱে তাক কাটি পেলাই দিব। গৌতমৰ লগত সদায় হাঁহি উঠা কথাবোৰ একেলগে পাতি জমোৱাৰ দৰে এইটো কথাও ক'বলৈ তাই উচ্‌পিচাই উঠিল অভ্যাসবশতঃ। পিছ্ পাকতে তাইৰ গাটো চেঁচা পৰি গ'ল। এক অদ্ভুত খালী খালী ভাবে তাইৰ মনতো আগুৰি ধৰিলে।

সেয়াই আৰম্ভণি।

তাৰ পাছত গোটেই জীৱন তাৰ জেৰ টানি গ'ল তাই। হিমাংশুৰ সৈতে তাই বিশবছৰীয়া সুখী জীৱনৰ মাজতো বুকুৰ মাজত এটা হেঁচা মাৰি থোৱা ভাব আৰু সৰু এডাল কাঁইটৰ নিৰন্তৰ খোঁচা-বিন্ধা চলি থাকিল।

ঝৰ্ণাৰ বিয়াৰ কিছুদিন পাছত গৌতম বদলি হৈ গুৱাহাটীৰ পৰা গ'লগৈ। ঘৰৰ বিয়া-সবাহত লগ পোৱাৰ বাহিৰে সিহঁত দুটাৰ সংযোগ প্ৰায় নোহোৱাৰ দৰেই হ'ল। কেনেকৈ যে পাৰ হৈ গ'ল দিনবোৰ।

গৌতম পুনৰ বদলি হৈ আহিল। ক'ব নোৱৰাকৈয়ে সিহঁতৰ আকৌ যোগসূত্ৰ আৰম্ভ হ'ল।

সপ্তাহত দুটা দিন গৌতমৰ লগত তাইৰ দেখা-সাক্ষাৎ হয়। গৌতমে তাৰ ল'ৰা ৰাহুল আৰু তাই তাইৰ ছোৱালী ঋতুক শনিবাৰে-দেওবাৰে ষ্টেডিয়ামলৈ লৈ যায়। কেতিয়াবা তাই বহি থাকোতে ৰাহুলক লৈ আহি থকা গৌতমক দূৰৰ পৰা দেখা যায়। হো হোকৈ আহে এজাক ধুমুহা। পুৰণি স্মৃতি আৰু আৱেগৰ। বুকুৰ ভিতৰত প্ৰচণ্ড এক জোকাৰণি। শংকিত হৈ উঠে তাই। গৌতমৰো তেনে হয়নে? নিশ্চয়, নিশ্চয়। এটায়ো মুখ খুলি একো নকয়। ৰাহুল আৰু ঋতুৰ ছুটী হোৱালৈ বৈ থকাৰ সময়খিনিত সিহঁত যিবোৰ কথাত মজি থাকে সেইবোৰ কথাৰ বিষয়বস্তু— নিজৰ নিজৰ সংসাৰ আৰু অফিচৰ সমস্যা। নানা তৰহৰ খুহুতীয়া কথা। মাজে মাজে নষ্টালজিক হৈ দুয়োটাই পুৰণি দিনৰ ৰোমন্থন কৰে। অজুহাত উলিয়াই গৌতম জালুকবাৰীলৈ যোৱা, ঝৰ্ণাই পাণবজাৰত পাক মৰা, এইবোৰৰ মাজৰ মিত্যাচাৰবোৰ মনত পেলাই সিহঁতে হাঁহি হাঁহি বাগৰি পৰে। লাহে লাহে ঝৰ্ণাই মন কৰিলে— সিহঁতে ঘূৰি গৈছে অতীতৰ সেই দিনবোৰলৈ; আকৌ সেই পৰস্পৰৰ নিৰ্ভৰশীলতা, সান্নিধ্যৰ উন্মাদনা, হেঁপাহৰ আকুলতা, প্ৰথম যৌৱনৰ আৱেগখিনিয়ে তাহাঁতৰ

মনৰ দুৱাৰত পুনৰ টুকুৰিয়াবলৈ আৰম্ভ কৰে।

গৌতম পুনৰ বদলি হৈছে দিল্লীলৈ। সি গ'ল কিন্তু থৈ গ'ল তাইলৈ মনৰ মাজত গুণগুণাবলৈ অলেখ সোঁৱৰণীৰ গীত। অকলশৰে, নিৰলে তাই যেতিয়া গীতৰ কলিবোৰ গুণগুণায়, তেতিয়াই সৰি পৰে অলেখ হুমুনিয়াহ, কেতিয়াবা পৰিপূৰ্ণ আনন্দৰ, কেতিয়াবা অপ্ৰাপ্তিৰ বেদনাৰ।

কালি নিশা চাঁদৰ ওপৰত অকলশৰে বৈ থকাৰ সময়ত হঠাতে তাইৰ তললৈ জাঁপ মাৰি দিবলৈ মন গৈছিল। মাজে মাজে তেনেকুৱাই লাগে তাইৰ। হাপানী আৰু মৃগীৰোগে যেনেদৰে হঠাৎ উক দি ৰোগীক কাহিল কৰি পেলায় ঠিক তেনেকৈ সংঘটিত এক হতাশাই ঝৰ্ণাক মাজে মাজে কাবু কৰি পেলায়; কিন্তু আকৌ উদ্যম ঘূৰাই পায় তাই। কিমান যে কাম তাইৰ। চব নিজে উলিয়াই লোৱা কাম।

ঝৰ্ণাৰ গাড়ী আগুৱাই গ'ল। নিয়মমতে আগুৱাই গৈ থকা তাইৰ জীৱনটোৰ দৰেই।

অতনু ভট্টাচায

বিশ্বাসৰ এদিন

বাৰাণ্ডাৰ খুঁটা এটাত ওলমাই থোৱা এখন আৰ্চি, কাষৰ ওখ টুল এখনত এমগ কুহুমীয়া পানী, এপাট ৰেজৰ আৰু ফেনেৰে ওফন্দি থকা ব্ৰাছ এটাৰে মই যিখন মুখৰ পৰিচৰ্যা কৰিবলৈ লৈছো, সেইখনৰ গৰাকী যে ময়েই সেই কথা এক মুহূৰ্তৰ কাৰণে যেন বিশ্বাস কৰিবলৈ টান লাগিছে। আৰ্চিখনত যেন এজন ফাকিবাজ অথচ ধৰা পৰি যাব পৰা অসহায় মুখৰ প্ৰতিবিম্ব দেখা গৈছে।

তথাপি এযোৰ সপ্ৰতিভ চকু আৰু অ'ল্ড স্পাইছৰ ফেনিল ৰাজত্বক ভ্ৰূক্ষেপ নকৰা মোৰ বিশ্বস্ত গোঁফকোছাৰ মাজত মই মোৰ হেৰাই যাবলৈ ধৰা ব্যক্তিত্ব উদ্ধাৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰি ভাবিছো— শৰ্ব্বৰীৰ কথাই সঁচা, মানুহ সদায় নতুন হৈ থাকিব লাগে, আগনিশাৰ ঘামৰ গোন্ধে আমনি কৰিব নোৱাৰাকৈ গা-পা ধুই উপলক্ষ আৰু বতৰ অনুসৰি এসাজ কাপোৰ পিন্ধি ৰাতিপুৱাটো আৰম্ভ কৰিব লাগে। তেনেকুৱা কৰিলে গা-মন ভালে থাকে। নতুন কিবা এটা কৰিবলৈ মনলৈ এটা উদ্যম আহে। এক ধৰণৰ শক্তি ক'ৰবাৰ পৰা আহি যেন শৰীৰটোত থুপ খায়।

মাথোন পোন্ধৰটা দিনৰ আগলৈকে মই অলপ জধলা হৈ থাকিবলৈ ভাল পাইছিলো। পেণ্টৰ বেল্ডডাল দেখা নোযোৱাকৈ মোৰ চোলাৰ তলৰ অংশ ওলমি থাকিছিল। কোট এটা পিন্ধাৰ কথাটো বাদেই, পোছাকত ইস্ত্ৰি আৰু জোতাৰ পলিছ সম্পৰ্কেও মই আছিলো তেনেই উদাসীন। সেইবুলি মই যে ডাড়িয়ে-চুলিয়ে ভোৰোকাৰ আৰু সংসাৰৰ মায়া-মোহৰ প্ৰতি নিজকে সম্পূৰ্ণ নিস্পৃহ বুলি ধাৰণা দিব খুজিছিলো, তেনেকুৱাও নহয়। বস্তুতঃ মোৰ কোম্পানীৰ চাকৰিটোৱে মোক সিমান স্বাধীনতাই নিদিয়েই।

আন নহ'লেও মোৰ ভৰিৰ গোৰোহাৰ ফটা অংশত বহুদিন গ্লিচাৰিন ঘঁহিছো; কোনোবা এটা দেওবাৰে চুলিত ৰং সানিছো আৰু অনেক নিমন্ত্ৰণী অনুষ্ঠানত নিজকে এজন ভদ্ৰলোক বুলি প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছো। সদায় নহ'লেও সপ্তাহত দুদিন মোৰ গাল দুখনত ব্লেডৰ সংস্পৰ্শ ঘটিছে, আফ্‌টাৰ শ্বেভ লোচনৰ ছিটিকনি পৰিছে; কিন্তু সপ্তাহটোৰ বাকী দিনকেইটাত মই যেন অলপ ৰুক্ষ, নিস্তেজ আৰু নিৰুত্তাপ হৈ পৰো।

অথচ ধোবাই ধুই ইস্ত্ৰি কৰি দিয়া পোছাক পিন্ধিবলৈ, কাষলতিত ডিঅ'ডৰেণ্ট আৰু গলধনত বেণ্ডলন সানিবলৈ আৰু এযোৰ ৰিগেলিয়া কোম্পানীৰ কোট্-পেণ্ট পিন্ধিবলৈ যিমান টকা লাগে, মোৰ উপাৰ্জ্জন তাতকৈ সৰহ; কিন্তু সেই টকাৰে মই শ্বিলঙৰ অ'কলেণ্ডত

দুটা সন্ধিয়া কটাই আহিবলৈ ভাল পাওঁ। মোৰ পৰিবাৰ নিৰ্মিতা— যাক সুখ আৰু আনন্দত ৰাখিবলৈ যোৱা সাতোটো বছৰে মই বহু সময়, শক্তি আৰু ধন খৰচ কৰিছো, তেওঁ যেন হুইস্কিৰ বটলৰ পৰা সযতনে এপেগ গিলাচত বাকি দি ক'বহি— আজিলৈ হ'বনে?

হ'ব। অতিথিশালাৰ কোনো এটা উমাল কোঠাত এদিন এসন্ধ্যা খন্তেকৰ বাবে মই গোলাপী নিচাত আচ্ছন্ন হ'ম। ইয়াতকৈ বনৰীয়া, ইয়াতকৈ দুৰ্দান্ত সপোন মোৰ আৰু কি আছে? ইয়াতকৈ সাংঘাতিক উচ্চাকাংক্ষা মোৰনো আৰু কি আছে?

কিন্তু অ'কলেশুৰ বতাহ খুৱাই, জাকাৰাণ্ডা আৰু লাইলাক ফুলৰ অপূৰ্ব দৃশ্যাৱলী পান কৰাই, পুলিচ বজাৰৰ চেষ্টাৰ পইণ্ট ৰেস্তোৰাঁত বহি এদিন যেতিয়া পৰিবাৰক সুধিলো— 'কোৱা নিৰ্মিতা, কেনে পালা।' তেওঁ অকণো আড়ষ্ট নোহোৱাকৈ কফিৰ কাপত শোহা এটা মাৰি ক'লে— 'ভালেই, কিন্তু ফুৰিবলৈ অহাৰ ছল কৰি তুমি মোক ভাল ঠগিলা। মই ইমানদিনে খুজি থকা পাৰ্লৰ ছেট এটা তুমি নিদিয়াকৈ থাকিলা।'

যি যাদুকৰী শক্তি আৰু প্ৰতিভাৰ বলত আপোনালোক একোজন সুদক্ষ গৃহস্থ হ'বগৈ পাৰিছে, সি মোৰ বাবে পৰম বিস্ময় আৰু কৌতূহলৰ বিষয়। কোনো সদাশয় ব্যক্তিয়ে যদি পাৰিবাৰিক সুখ সম্পৰ্কীয় এটা প্ৰশিক্ষণ শিবিৰৰ বাবে সময় আৰু শ্ৰমদান কৰিবলৈ ৰাজী হয়, মই সাধ্যানুসাৰে ধন-বিত ভাঙিবলৈ সাজু আছো।

কিন্তু হায়, ধন-বিতেৰে যে একোৱেই নহয়, সেই কথা জানো মই বুজি নাপাওঁ! মোৰ হাতত থাকিলে বেছিকৈ খৰচ হয় বুলি মোৰ দৰমহাৰ মুঠ চৈধ্য হাজাৰ দুশ পইষষ্ঠি টকাৰ সমুদায় এদিন পৰিবাৰৰ হাতত তুলি দি কৈছো— 'লোৱা এইখিনি হিচাপ কৰি ৰাখি থোৱা। বেংকত কিমান থ'ব লাগিব হিচাপ কৰি দিবা।'

চকু-মুখত অকণো উৎসাহ নেদেখুৱাই তেওঁ টকাকেইটা নি আলমাৰিৰ চুক এটাত থ'লে। তাৰ পাছত জেপত চিগাৰেট লুকুৱাই ৰখা স্কুলৰ ওপৰ শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰক হেডমাষ্টৰে ধৰাৰ নিচিনাকৈ দুচকুত সন্দেহ আৰু শাসনৰ মিশ্ৰণ ঘটাই তেওঁ ক'লে— 'এইবাৰ তুমি হ'বলা এৰিয়াৰৰ টকাও পাইছা।'

মোৰ মনটোৱে হাহাকাৰ কৰি উঠিছে। ক্ষোভ আৰু হতাশাই মোক অবৰ্ণনীয় পীড়া দিছে। তথাপি নিজকে সংযত কৰি, বিনয়ী হৈ তেওঁক কৈছো— 'নাই নিৰ্মিতা, মোৰ হাতত বেলেগে আৰু এটাও পইচা নাই।

কোম্পানিৰ কামত এদিন কলকাতালৈ গৈছো। সময় উলিয়াই কলেজ ষ্ট্ৰীটৰ শাৰী শাৰী কিতাপৰ দোকানৰ মাজে মাজে কিতাপ চাই ফুৰিছো। বোডলেয়াৰৰ কবিতা। আস, কিমান দিন যে কবিতা পঢ়া নাই। হুইটমেন, শংখ ঘোষ, নিকানোৰ পাৰৰা। সেই কলেজীয়া দিনতে পঢ়া জীবনানন্দৰ কবিতা— 'হাজাৰ বছৰ ধৰে আমি পথ হাটিয়েছি পৃথিৱীৰ পথে, সিংহল সমুদ্ৰ থেকে নিশিথেৰ অন্ধকাৰে মালয় সাগৰে...।'

মোৰ হঠাৎ সাগৰ চাবলৈ মন গ'ল। দীঘা! দীঘাৰ সাগৰ। টেক্সি এখন ৰখাবলৈ মোৰ সোঁহাতখন স্বয়ংক্ৰিয়ভাৱে ওপৰলৈ উঠিছে আৰু পিছ মুহূৰ্ততে টেক্সিখন মোৰ গা চোওঁ চোওঁকৈ ৰখাই পাঞ্জাৱী টেক্সিচালকজনে সুধিছে— 'বোলিয়ে চাহাব, কাহা জানা হায়?'

কিন্তু নিৰ্মিতা কাষত নাথাকিলে মই দীঘাত কি কৰিম? মোৰ বুকুৰ ভিতৰত যি তৰংগ উঠিব, সেই তৰংগৰ শব্দ মই কাক শুনাম?

পাঞ্জাবী টেক্সিচালকজনৰ ওচৰত অমায়িকভাৱে দুখ প্ৰকাশ কৰি কৈছো— ওহো মোৰ ভুল হৈছে মই ক'লৈকো নাযাওঁ।

মই জানো, এইকণ আৱেগৰ কোনো মূল্য নাই। তথাপি নিৰ্মিতাৰ কাৰণে, কোনেও নজনাকৈ আনকি তাইৰো অলক্ষিতে মই এৰি থৈ আহিছো ডায়মণ্ড হাৰ্বাৰ আৰু দীঘাৰ প্ৰলোভন। তাৰ সলনি নিৰ্মিতাৰ কাৰণে গৰিয়াহাটৰ পৰা দুখন বালুচুৰী শাড়ী কিনি আনিছো, কিন্তু সেই সন্দেহী আত্মাই সিমানতো সন্তুষ্ট হ'ব পৰা নাই। শাড়ীৰ পেকেট দুটা লিৰিকি-বিদাৰি, মোৰ চকুলৈ চাই তেওঁ লাহেকৈ সুধিছে— 'এয়াৰপ'ৰ্টৰ পৰা তুমি পোনে পোনে আহিছা নে জালুকবাৰীত পেহীহঁতৰ ঘৰত সোমাই আহিছা? তুমিতো দুঘণ্টা আগতেই পাবহি লাগিছিল? নে পেহীহঁতৰ কাৰণেও এসোপামান টকা খৰচ কৰিছা?

সন্দেহ আৰু প্ৰশ্নৰ আতিশয্যত কেতিয়াবা সঁচা কথাষাৰ কওঁতেও মোৰ আউল লাগি যায়। মাতটো থোকাথুকি হয়। মই কোনোদিনে নকৰা সত্বেও সেই মুহূৰ্তত মোৰ নিজকে ভুল কাম এটা কৰি উঠা অপৰাধী যেন লাগে।

অৱশ্যে যোৱা তিনিটা মাহত অৱস্থাৰ যথেষ্ট পৰিৱৰ্তন ঘটিছে। মই স্বেচ্ছাই ভুল কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছো। কাষৰ ফ্লেটটোলৈ নতুনকৈ অহা শৰ্বৰী আচাৰ্যই জীৱনৰ অৰ্থ বুজিবলৈ মোক যেন নতুন অভিধান এখন দিছে। আৰু মোৰ এই আঠত্ৰিশ বছৰ বয়সত, মোৰ বৈবাহিক জীৱনৰ সাতোটা বছৰৰ পাছত মই সেই অভিধান মেলি জীৱনৰ মাদকতা অনুভৱ কৰিবলৈ লৈছো।

আৰু এপষেক আগৰ এদিন গধূলি যেতিয়া ইনফ'টেক এডুকেচনেল চেণ্টাৰৰ ওচৰত শৰ্বৰীৰ সৈতে মোৰ ভেটাভেটি হৈছে, প্ৰশ্ৰয়ৰ ভংগীৰে তেওঁ মোক কৈছে— আপুনিও যদি ঘৰলৈ গৈ আছে, তেন্তে বলক এইকণ বাট আমি একেলগে যাওঁ।'

ভয় আৰু দ্বিধাত মই ভিতৰি ভিতৰি কঁপি উঠিছো। এটা পৰিচিত অথচ নতুন তৰংগ তেওঁৰ পৰা মোৰ শৰীৰলৈ বতাহৰ মাজেৰে বিয়পি আহিছে। মই প্ৰলোভিত হৈছো, কিন্তু পাছ মুহূৰ্ততে তেওঁক কৈছো— 'নাই, আপুনি আগবাঢ়ক, মই এতিয়া ৰুবিজ কনফেক্সনাৰী নামৰ দোকানখনলৈ যাম।'

তেওঁ মিচিকিয়াই হাঁহিছে আৰু কৈছে— 'আপুনি ভয়াতুৰ মানুহ।'

মই ভয়াতুৰ নেকি? মোৰ অন্তৰাত্মাই আপত্তি কৰি উঠিছে। পাছদিনা ইনফ'টেক এডুকেচনেল চেণ্টাৰৰ প্ৰথম মহলাত মই শৰ্বৰী আচাৰ্যক লগ ধৰি কৈছো— আজি আপোনাৰ অফিচ ছুটীৰ পাছত ঘৰলৈ একেলগে যাম।'

এইবাৰ তেওঁ সশব্দে হাঁহিছে আৰু সেই হাঁহিটোৱে তাচ্ছিল্যৰ ৰূপ পোৱাৰ আগতে নিজকে সংযত কৰি খুব আন্তৰিকতাৰে কৈছে— 'ভয়াতুৰ বাৰু নহয়, কিন্তু এটা কথা আপুনি মানিবই লাগিব যে আপুনি মানুহটো অলপ জধলা।'

তাৰ পাছৰ পৰা এই দুটা সপ্তাহ মই মোৰ যত্ন ল'বলৈ অকণো ত্ৰুটি কৰা নাই।

চছমাৰ পুৰণি ফ্ৰেমটো সলাইছো, কোট আৰু চোলাৰ সৈতে মিলাকৈ কেইডালমান নেক টাই কিনিছো, নিতৌ ডাড়ি খুৰাই চিকুণটো হৈছো আৰু জোতাত মুখ চাব পৰাকৈ প্ৰাণপণে নিতৌ পলিছ ঘঁহিছো। এইবোৰৰ একো অৰ্থ উলিয়াব নোৱাৰি মাজে মাজে নিৰ্মিতাই মোলৈ আৰ চকুৰে চাইছে। শ্লেষ আৰু বিদ্ৰূপেৰে কিবা এষাৰ ক'বলৈ তেওঁ ছেগ বিচাৰিছে; কিন্তু তাৰো সুযোগ নিদিয়াকৈ মই ভীষণ ব্যস্ত হৈ পৰিছো। যেতিয়াই ধৰা পৰি যোৱাৰ ভয়টোৱে মোক উদ্বিগ্ন কৰিছে, তেতিয়াই মই ক্ষিপ্ৰতাৰে অফিচৰ ফাইল-পত্ৰ উলিয়াই লৈছো। দুই-এদিনতে কোম্পানীৰ ৰিজিঅ'নেল মেনেজাৰ আহি বুলি মিছা মাতিছো।

প্ৰকৃততে এইকেইদিন অফিচৰ কামত মই গাফিলতিয়েই কৰিছো। নানান অজুহাত দেখুৱাই নিৰ্ধাৰিত সময়তকৈ আগতেই অফিচ এৰিছো, ২১ আৰু ৫৫ নম্বৰ বাছ ধৰিবলৈ উত্ৰাৱল হৈ উঠিছো আৰু কালি আবেলি ফাঁচি বজাৰৰ শ্ব'পাৰ্চ পৰ্ই পৰা আঠশ পঞ্চাশ টকাৰে এখন নীলা চিফন শাড়ী কিনি আনিছো, পৰিবাৰ নিৰ্মিতৰ কাৰণে নহয়, মোৰ প্ৰতিবেশী আৰু প্ৰেৰণাদায়িনী শৰ্ব্বী আচাৰ্যৰ কাৰণে।

এই প্ৰথম মই এটা ভুল চাল খেলিবলৈ লৈছো। কালি গধূৰি পৰা অভাৱনীয়ভাৱে মোৰ হৃদস্পন্দন বৃদ্ধি পাইছে। নীলা শাড়ীখন নিৰ্মিতাৰ পৰা লুকুৱাবলৈ মই নানানটা আঁচনি পাঙিছো আৰু শেষ পৰ্যন্ত শাড়ীখন ধোবাৰ ঘৰলৈ পঠিয়াবলগীয়া মোনা এখনৰ ভিতৰত, এসোপা মলিয়ন আৰু বিপৰ্যস্ত কাপোৰৰ মাজত সন্তৰ্পণে থৈ দিছো।

যদিহে সকলো ঠিকেঠাকে পাৰ হয়, আগতে বহুদিন নিয়াৰ দৰে অফিচলৈ যাওঁতে ধোবাৰ ওচৰলৈ বুলি মোনাখন লৈ যাম। ধোবাৰ ঘৰত সেই মোনাখনৰ পৰা শাড়ীৰ পেকেটটো উলিয়াই মই কোম্পানীৰ অফিচৰ সলনি ইনফ'টেক এডুকেচনেল চেণ্টাৰলৈ কোবাকুবিকৈ খোজ ল'ম আৰু শৰ্ব্বীক ক'ম—'আজি মোৰ অফিচ ছুটী।'

কি ক'ব তেতিয়া তেওঁ মোক? দুপৰীয়াৰ ব্ৰেকত এসাঁজ খাবলৈ তেওঁ মোৰ সৈতে নোভালৈ যাবনে? মাথোন তিনি মাহৰ চিনাকি আৰু দুটা সপ্তাহৰ ঘনিষ্ঠতাৰে তেওঁ মই দিয়া এখন নীলা চিফনৰ শাড়ী পিন্ধিবনে?

আজি পুৱাৰ পৰা মই ইমান উদ্বিগ্নতাত ভুগিছো যে মোৰ মুখখন কিজানি বিবৰ্ণ হৈ পৰিছে। ব্ৰাছডালেৰে দুগালত চাবোনৰ ফেন সানি সানি আৰ্চিখনলৈ লক্ষ্য কৰিছো— মোৰ প্ৰতিবিম্বটো যেন অসহায় হৈ পৰিছে। এক মুহূৰ্তৰ বাবে এনেকুৱা লাগিছে যেন আৰ্চিত প্ৰতিবিম্বিত হোৱা মুখখন মোৰ নহয়।

তথাপি মই এটা সিদ্ধান্তত উপনীত হৈছো। কাষৰ ফ্লেট এটাৰ পৰা কোনো এক নিজান বাটেৰে মোলৈ অকণ মৰম আহিছে, সেই মৰমক মই নেওচা নিদিওঁ। পাৰফিউম আৰু আফটাৰ শ্বেভ লোচনৰ মাজেৰে জীৱনে মোলৈ চাই মিচিকিয়াই হাঁহিছে, মই তাক বিমুখ নকৰো। এই দুটা সপ্তাহ পৃথিৱীখন মোৰ ভীষণ ভাল লাগি গৈছে। মনলৈ উদ্যম আহিছে। শৰীৰটোৰ ক'ৰবাত যেন অফুৰন্ত শক্তি আহি গোট খাইছেহি। গতিকে পিছফালে উভতি চোৱাৰ প্ৰয়োজন কি— মই নিজকে কৈছো— সাজু হোৱা।

আৰু হঠাৎ, মোৰ জীৱনৰ এই নিৰ্ণায়ক মুহূৰ্তত বাৰাণ্ডাৰ গাতে লাগি থকা কোঠালি

এটাত কাপোৰৰ মোনাখন খৰমৰাই উঠিছে। মই ত্ৰস্ত হৈ উঠিছো আৰু পাছ মুহূৰ্ততে নিৰ্মিলাই চিঞৰি উঠিছে— এইটো কিহৰ পেকেট?'

কেইটামান মিনিটৰ বাবে মোৰ যেন নাড়ীৰ স্পন্দন স্তব্ধ হৈ গৈছে। মোৰ সোঁ গালখনৰ ওপৰেৰে কৌণিক গতিৰে চলি থকা ৰেজৰটো যন্ত্ৰবৎ ৰৈ গৈছে। আৰু মই অসহায়ভাৱে এটা বিৰাট ধুমুহাৰ বাবে অপেক্ষা কৰিছো।

আৰু সেই চিৰসন্দেহী আত্মাই বিস্ময়ত অভিভূত কৰি পিছফালৰ পৰা দুবাহুৰে মোক সাবটি ধৰিছে আৰু এখন্তেক ৰৈ গভীৰ প্ৰত্যয়ৰ সুৰেৰে কৈছে— 'হয় আজি মই মানি লৈছো, তুমি মোৰ ৰুচি আৰু পছন্দৰ খবৰ ৰাখা। কিমান দিনৰ পৰা যে তোমাক ক'ম ক'ম বুলি ভাবি আছিলো এখন নীলা চিফনৰ শাড়ীৰ কথা। আস, তোমাক কেনেকৈ ধন্যবাদ জনাম।'

: তুমি সুখী হৈছা? থোকাথুকিকৈ মোৰ মাতটো ওলাইছে।

: অঁ, খুব সুখী।

নতুন শাড়ীখনৰ কেইটামান ভাঁজ খুলি বুকৰ ওপৰেদি আঁচলখন পেলাই ড্ৰেছিং আইনাখনৰ সন্মুখত তেওঁ এবাৰ থিয় হ'ল আৰু আব্দাৰৰ সুৰত ক'লে— 'তথাপি এটা কথা তুমি কিন্তু মানিবই লাগিব— তুমি মানুহটো অলপ অদ্ভুত ধৰণৰ। নহ'লেনো এই নতুন শাড়ীৰ পেকেটটো এই লেতেৰা কাপোৰবোৰৰ মাজত থোৱানে?'

মীনাক্ষি বুঢ়াগোহাঞি

হৃদয়

মানুহৰ ঘৰত থকাকৈ যাবলৈ নন্দিতাই বৰ বেয়া পায়। বিশেষকৈ সেই ঘৰখনৰ মতা মানুহটো ঘৰত থকা সময়ছোৱাত তাই কিবা ধৰণৰ অস্বস্তিত ভুগি থাকে। ঘৰৰ মানুহবোৰে তাইক যেন কিবা কথাত বেয়া পাব— এনেকুৱা ধৰণৰ চিন্তাই তাইক সংকুচিত কৰি থাকে। আৰু এতিয়া গিৰীয়েকৰ আত্মীয়-কুটুম্বৰ ঘৰত থকাকৈ যাবলৈ হ'লে নন্দিতাৰ যে কেনেকুৱা লাগে; কিন্তু নগ'লেও জানো উপায় আছে? বিশেষকৈ ননদেক বিজয়াৰ ঘৰলৈ নোযোৱাকৈ থাকিব নোৱাৰে। গুৱাহাটীলৈ গ'লে গিৰীয়েক হৃদয়ে হোটেলত থাকিব নিবিচাৰে। 'নাথাকো হোটেলত' বুলি চিধাচিধিকৈ কৈ দিব। তাই কেৰজেৰ কৰিলে ক'ব— 'বিজয়াৰ ঘৰত কি দিগদাৰ পোৱা তুমি? হোটেলত থাকি পইচা অলপ খৰচ কৰিলে ভাল লাগে নহয়? নিজে পইচা ঘটি পোৱা নাইতো।' এনেকুৱা কথা শুনাৰ পাছত তাইৰ ক'বলৈ একো নাথাকে। পইচা ঘটি পোৱা নাই বুলিয়েই হৃদয়ে যে তাইক কিমান কথা শুনায়। ভাললগা-বেয়ালগা কথাৰো পইচাৰ সৈতে তুলনা। এনেকুৱা মানুহ এটাকো যে নন্দিনতাই জীৱনসংগীৰূপে পালে।

বিজয়াৰ গিৰীয়েক অনন্তই বিজয়াক ইমান ভাল পায়। তাৰ চকু-মুখত বিজয়াৰ প্ৰতি উঠা আৱেগমিশ্ৰিত মৰমখিনি নন্দিতাই সহ্য কৰিব নোৱাৰে। নন্দিতাহঁতৰ সন্মুখতে সি যে কিমান আকুল দৃষ্টিৰে বিজয়ালৈ চাই থাকে। তাইৰ ঈৰ্ষা হয়। অনন্তক লৈ বিজয়া ইমান সুখী। তাইৰ মুখত আখৈ ফুটাদি ফুটা অনন্তৰ গুণবোৰ শুনি হৃদয়ৰ প্ৰতি নন্দিতাৰ বিতৃষ্ণা আৰু বাঢ়ি যায়। হৃদয়ে তাইক কি সুখ দিছে? শাৰীৰিক? মানসিক? আৰ্থিক? নিশা বিছনাত গভীৰ টোপনিত মগ্ন হৃদয়ক চাই তাই প্ৰায়ে ভাবে— 'এই মানুহটো কি ধৰণৰ বাৰু? নিজৰ মানুহজনীৰ কামনা-বাসনাৰো খবৰ ৰখাৰ প্ৰয়োজনবোধ কিয় নকৰে?' তাইক অকণমান সুখত ৰাখো বুলি ভাবিব নোৱৰা এই নিস্পৃহ মানুহটোৱে কিন্তু নিজৰ মাক-দেউতাক, ভায়েক-ভনীয়েকহঁতে মনত যাতে অকণো দুখ নাপায় তাৰ প্ৰতি সততে সজাগ।

ভগৱানে নন্দিতাৰ কপালত সুখ নিদিওঁ বুলিয়েই হয়তো লিখি পঠাইছে। অথচ বিয়াৰ আগতে নন্দিতাই তাইৰ হ'বলগীয়া জীৱনসংগীৰ গহীন-গম্ভীৰ চেহেৰাটো দেখি কিমান যে সুখী হ'ব বুলি ভাবিছিল। অকল তায়ে নহয়; তাইৰ পৰিয়াল, আত্মীয়-স্বজন বহুতেই তাইক কৈছিল, তোৰ কপাল ভাল দেই নন্দিতা; ইমান ভাল ল'ৰা পালি। অকল কম কথা ক'লেই, গহীন হৈ থাকিলেই মানুহ এটা ভাল হ'ব পাৰেনে? তাই কাৰোবাক মনৰ কথা খুলি ক'ব বিচাৰিলেও তাই ওভোতাই আন এটা প্ৰশ্নৰ সন্মুখীন হয়— ইমান সুস্বাস্থ্যৰ, ভাল স্বভাৱ-চৰিত্ৰৰ মানুহ এটাৰ লগত তাই কিয় সুখী হ'ব পৰা নাই? তাইৰ একো উত্তৰ নাথাকে। নন্দিতাই কেনেকৈ ক'ব তাৰ নিস্পৃহ স্বভাৱটোৰ কথা? কেনেকৈ

বুজাব নন্দিতাই তাইৰ মুখচোকা গিৰীয়েকটো আচলতে বাহিৰতহে গহীন। আচলতে সীমিত জ্ঞানৰ দৌৰবে হৃদয়ে মানুহৰ সৈতে কথা পাতিবলৈ ভয় কৰে। কেৱল পইচা ঘটিব পৰা চাকৰিৰে মানুহৰ জ্ঞানৰ সীমা জুখিব নোৱাৰি। তাইৰ ভিতৰখন জ্বলি-পুৰি থকা কথাটোৰ কোনেও উমান নাপায়। কোনোবাই কেনেবাকৈ গম পালে হয়তো তাইৰ প্ৰতিয়েই উপদেশ বৰ্ষিত হ'ব— নাৰী সংযত হ'ব লাগে।

অনিচ্ছাসত্ত্বেও নন্দিতা বিজয়াৰ ঘৰলৈ আহিব লগা হ'ল। কেইমাহমানৰ পৰা তাই খুব হাঁচি মাৰি থাকে। বিশেষকৈ বিছনাত শোৱাৰ লগে লগে তাইৰ যেন আৰম্ভ হয় হাঁচি মৰাৰ প্ৰতিযোগিতা। প্ৰতিযোগী তাই নিজেই। ডাক্তৰৰ মতে তাইৰ এলাৰ্জি হৈছে; কিন্তু কি কাৰণে হৈছে তাক জানিব পৰা নাই। সিহঁতৰ সৰু চহৰখনত এইবোৰ পৰীক্ষা কৰাৰ সুবিধা এতিয়াও হোৱা নাই। গতিকে অকলশৰেই নন্দিতাৰ গুৱাহাটীলৈ আগমন আৰু বিজয়াৰ ঘৰত থিতাপি। বিজয়াই বৌয়েকক উষ্ণ আদৰণি জনোৱাত আগতেও কৃপণালি কৰা নাছিল, এইবাৰো নকৰিলে। অনন্তয়ো। আলহ-উদহ কৰি খুৱাবলৈ বুলি ইটো-সিটো যোগাৰ কৰাৰ লগতে বিজয়াই কথা-বতৰাও পাতি গৈছে। তাইৰ অসুখটোৰ বাবে সিহঁত দুয়োটাই সমানেই সহানুভূতি দেখুৱালে।

প্ৰথমদিনা ডাক্তৰৰ ওচৰলৈ নন্দিতাৰ লগত বিজয়াও গ'ল। এদিনৰ পাছত ৰিপ'ৰ্ট আনিবলৈ বুলি নন্দিতা অকলেই ওলাল। বিজয়াৰ ঘৰতো বহুত কাম। অনন্তৰতো সময়েই নাই। ব্যৱসায়ৰ কামত পুৱাৰ পৰা নিশা দহ-এঘাৰ বজালৈকে তাৰ সময়েই নাই। আনকি ঘৰত দুপৰীয়া ভাতসাঁজো খাবলৈয়ো সময় নাই। অথচ বিজয়াক খুৱাবলৈ ল'ৰা-ছোৱালী দুটাৰ কাৰণে সি কিমান যে যোগান নধৰে। তথাপি বিজয়া সুখী। তাই একেলগে বহি অনন্তৰ সৈতে ভাতসাঁজ খাবলৈ নাপালেও তাইৰ সান্ত্বনা— 'এই সকলোবোৰতো অনন্তই আমাৰ কাৰণেই কৰিছে।' বিজয়াৰ সুখ তাইৰ চেহেৰাত ফুটি উঠিছে। তাইৰ শৰীৰ মেদবহুল নহয়; কিন্তু প্ৰসন্নতা আৰু উজ্জ্বলতাই তাইক সকলো সময়তে আৱৰি ৰাখে। বিজয়া আগতেও হয়তো ধুনীয়া আছিল। নন্দিতাই তাইক ননদ হিচাপে যেতিয়া পাইছে তেতিয়া তাই ল'ৰা এটাৰ মাক হৈছিলেই। হয়তো সৌন্দৰ্য্যও সুখী জীৱনৰ প্ৰধান চাবি-কাঠি। কিন্তু, হয় জানো? নন্দিতাৰ সন্দেহে উক দিয়ে। তাই শুনিছে ধুনীয়া ছোৱালীৰ জীৱন হেনো বৰ সুখৰ নহয়। অৱশ্যে যিবিলাক মানুহে তেনেকৈ কৈছিল সেইবিলাকে হয়তো নন্দিতাক মন লগাবলৈকে তেনেকৈ কৈছিল। তাই ধুনীয়া নহয় বুলি সৰুৰে পৰা বিষাদত ভুগিছিল। হৃদয়ৰ সৈতে বিয়া হোৱাৰ আগে আগে তাইৰ সেই বিষাদ আঁতৰিছিল। ভাবিছিল, তাই ধুনীয়া নহয় যদিও বেছ ভাল ল'ৰা এটাই পালে; কিন্তু এতিয়া সেই বিষাদে তাইক আকৌ আৱৰি ৰাখে। তাইৰ শুকাই-খীণাই যোৱা চেহেৰা দেখি ভনীয়েকে এদিন দুষ্টালিৰ হাঁহি মাৰি সুধিছিল— 'ভিনদেউৱে তোক এৰি দিবই নোখোজে চাগৈ নহয়? ইমান যে খীণাইছ?' নন্দিতাৰ বহুত কিবাকিবি ক'বলৈ মন গৈছিল; কিন্তু তাই একো নক'লে। তাই যে মৰম আপডালৰ অভাৱত লেৰেলি গৈছে; সেই কথাটো। অইন নালাগে হৃদয়েই বুজি নাপায়। আনহাতে অনন্ত? অনন্তৰ নিচিনা মানুহ এটা পোৱা হ'লে! নন্দিতাৰ আক্ষেপ বাঢ়ি যায়।

ডাক্তৰৰ চেম্বাৰৰ পৰা ওলাই তাই এইবোৰকে ভাবি আহি থাকিল। ডাক্তৰে তাইক গাৰুত শুবলৈ মানা কৰিছে। তাইৰ এলাৰ্জি শিমলুতুলাৰ কাৰণে হৈছে। এই কথাটো ধৰা পেলাবৰ কাৰণে কিমান যে টকাৰ শ্ৰাদ্ধ হ'ল। হৃদয়ে চাগৈ তাইক কিমান কথা শুনাব। ভাবত বিভোৰ হৈ আহি থকা নন্দিতাক পিছফালৰ পৰা কোনোবাই ঢকিয়াই দিলে।

নিজৰা! নন্দিতাৰ চাৰিওকাষে যেন সুমধুৰ সংগীতহে বাজি উঠিল। নিজৰাৰ লগত তাইৰ কলেজৰ দিনৰে প্ৰেমিক প্ৰবীৰ। সিহঁতক লগ পাই তাই সেই আগৰ চঞ্চলা-চপলা নন্দিতাজনী হৈ পৰিল। তাই সিহঁত দুটাক প্ৰশ্ন কৰাৰ ছলেৰে ক'লে— 'এই তহঁত দুটাই কিমান প্ৰেম কৰ। বিয়া-বাৰু পাত।' 'বিয়া অহা মাহতে হ'ব।' উৎফুল্লিত নিজৰাই নন্দিতাৰ গাত ঠেলা মাৰি ক'লে। নন্দিতাই ভাত-পানী খাই আজৰি হৈয়ে আহিছিল। এতিয়াই গৈ ননদেকৰ ঘৰত সোমাই ব'ৰ হোৱাৰ মনো নাছিল। সেয়ে প্ৰবীৰহঁতে ৰেষ্টুৰেণ্টত কফি খোৱাৰ প্ৰস্তাব দিয়াত তাই না নকৰিলে।

দুপৰীয়া পাৰ হওঁ হওঁ হৈছে কাৰণেই নেকি ৰেষ্টুৰেন্টৰ ভিতৰত খালী চকী-টেবুল এখনহে পোৱা গ'ল। মানুহৰে ভৰ্তি এনেকুৱা আধা পোহৰ-আন্ধাৰ ৰেষ্টুৰেন্টত কম মানুহ থাকিলেহে দেখোন বহি ভাল লাগে। চকীত বহি বেগটো কাষত থৈ শাড়ীখন ঠিকঠাক কৰি নন্দিতাই চাৰিওফালে চকু ফুৰালে। তাইৰ পিছফালে বাওঁকাষত সৌটো কোন? অনন্ত নহয়নে? এজনী ছোৱালীৰ গাতে গা লাগি সি যেন প্ৰেমালাপত মগ্ন। তাৰ চাৰিওকাষ সি পাহৰি গৈছে। অনন্তৰ বাওঁফালে বহি থকা কাৰণে নন্দিতাই ছোৱালীজনীক ভালকৈয়ে দেখিলে। অত্যাধুনিক মুখাবয়বৰ কলেজৰ দেওনা পাৰ হোৱা ছোৱালী যেনেই লাগিল। ব্যৱসায়ৰ কামত দুপৰীয়া ঘৰত ভাত খাবলৈ যাবলৈ সময় নোপোৱাৰ আচল কাৰণ তাৰমানে এই ছোৱালীজনীহে। গূঢ়াৰ্থটো বুজি নন্দিতাৰ যেন হাঁহি এটা ওলাল। অনন্ত আৰু অচিনাকি ছোৱালীজনী অলপ সময়ৰ পাছতে যাবলৈ উঠিল। হঠাৎ নন্দিতাৰ চকুৰে চকুৰে পৰাত অনন্ত অপ্ৰস্তুত হৈ পৰিল। আহো নাহোকৈ সি নন্দিতাৰ ফালে আগুৱাই আহিল। ছোৱালীজনী দুৱাৰমুখলৈ বেছ সহজভাৱেৰেই আগবাঢ়িল। নন্দিতাই প্ৰবীৰহঁতৰ সৈতে অনন্তক চিনাকি কৰি দিলে আৰু এনেদৰে ৰেষ্টুৰেণ্টক কফি খাবলৈ বহাৰ কাৰণে তাইহে যেন লাজ পাইছে তেনে এটি ভাবত কিছু কৈফিয়তৰ সুৰত অনন্তক ক'লে— 'ইহঁতক বহুত দিনৰ মূৰত লগ পালোঁতো। সেয়ে বৰ জোৰ কৰাত কফি একাপ খাবলৈ বুলি ইয়াত সোমালো।' অনন্ত আৰু ছোৱালীজনীক তাই যেন বেছ সহজভাৱেই গ্ৰহণ কৰিছে তেনে এটি ভাবেই তাইৰ চকু-মুখত ফুটাই তুলিবলৈ তাই যত্ন কৰি অনন্তক প্ৰশ্ন কৰিলে— লাঞ্চ কৰিলে?'

সি যোৱাৰ লগে লগে নিজৰাই তাইক খোঁচ মাৰি ক'লে— তোৰ ননদৰ গিৰীয়েকে তাৰমানে বেছ জমাই আছে।' বিজয়াৰ ফালে আকুলতাৰে ভৰা মৰমেৰে চাই থকা অনন্তৰ মুখখনে তাইক বহুত সময়লৈ আমনি কৰি থাকিল। প্ৰবীৰ-নিজৰাৰ সৈতে বহুত কথাই নন্দিতাই পাতিলে যদিও সেইবোৰ কথা তাইৰ মূৰত নোসোমাল। কফি খাবলৈ সোমাইছিল যদিও প্ৰবীৰে বহুত খোৱা বস্তুৰেই অৰ্ডাৰ দিছিল। প্ৰায় এঘণ্টামানৰ মূৰত সিহঁত যেতিয়া ৰেষ্টুৰেন্টৰ পৰা ওলাই আহিল— নন্দিতাৰ চকু বাহিৰৰ পোহৰে ছাট মাৰি ধৰিলে।

প্ৰবীহঁতৰ পৰা বিদায় লৈ নন্দিতাই ইফালে-সিফালে ৰিক্সা-অট' কি পায় তাৰ বাবে চকু ঘূৰালে। তেনেতে তাইৰ ওচৰলৈ আগবাঢ়ি অহা অনন্তক দেখি তাই আচৰিত হ'ল। সি কিছু অপৰাধী ভাবেৰে তাইৰ ওচৰলৈ আহি ক'লে— 'বৌ, ঘৰলৈ যায় যদি বলক, একেলগেই যাওঁ।' অনন্তৰ গাড়ীখনত উঠি কিছু ঘনিষ্ঠ হ'বলৈ যত্ন কৰি নন্দিতাই ক'লে— 'আপুনি ইমান অস্বস্তিত থাকিব নালাগে। এইবোৰ কথা মই সহজভাৱেই ল'ব পাৰোঁ।' তাই মন কৰিলে তাইৰ সেইষাৰ কথা শুনাৰ লগে লগে অনন্তৰ মনটো যেন বহুত মুকলি হৈ পৰিল। নন্দিতাই অনন্তৰ সৈতে বহুত কথা পাতিব বিচাৰিলে; কিন্তু সিহঁত ঘৰ পাবৰে হ'লহি। তথাপিতো নন্দিতাই সুধিলে— 'বেয়া নাপাব, আপুনি বাৰু কি কাৰণে এনেকৈ

বাহিৰতে দিনটো কটায়? বিজয়া ইমান ভাল, ধুনীয়া— তথাপিতো?'

অনন্তই ক'লে— 'বৌ, আপোনাৰ লগত কথা পাতি ভাল লাগিছে, আপুনি বহুত কথাই বুজে। আচলতে বিজয়াৰ লগত কথাপাতি মোৰ অকণো ভাল নালাগে। তাইৰ কথা কোৱাৰ ধৰণ আৰু বিষয়বস্তুৱে মোক আমুৱাইছে; কিন্তু তাই মোৰ পত্নী হিচাপে মোৰ যিখিনি তাইৰ প্ৰতি কৰিবলগীয়া কাম সেইখিনি মই ভালদৰেই কৰি যাম।' অনন্তৰ যেন আৰু কিবা ক'বলগা আছিল কিন্তু নক'লে। নন্দিতাই তাক ছোৱালীজনীৰ বিষয়ে সুধিব খুজিও একো সুধিব নোৱাৰিলে। কিবা এটা সংকোচে তাইক বাধা দিলে।

দিনৰ দিনটো তাই অনন্ত, বিজয়া আৰু সেই ছোৱালীজনীৰ কথাকে ভাবি থাকিল। অনন্ত কিমান বুধিয়ক, অথচ কিমান ভণ্ড। নিজৰ সংসাৰত অকণো বিজুতি নঘটাকৈ, কিমান পটু অভিনেতাৰ দৰে সি নিজৰ দ্বিকোণীয় জীৱন চলাই নিছে। বিজয়াক সি ইমান মৰম-ভালপোৱাৰে ওপচাই দিয়াৰ অভিনয় কৰিছে যে বিজয়াই ভাবিবই নোৱাৰে অনন্তই তাইৰ বাহিৰে আন কাৰোবাৰ কথা চিন্তা কৰিব পাৰে। কেনেকৈ যে আঁকৰি বনাই থৈছে তাইক। তাতকৈ দেখোন তাইক অতিষ্ঠ কৰি তোলা হৃদয়েই ভাল। অনন্তঃ হৃদয়ৰ কোনো ভণ্ডামিৰ লক্ষণ নাই। হৃদয়ৰ প্ৰতি নন্দিতাৰ মনটো আৱেগ-মমতাৰে উথলি উঠিল। বিজয়াৰ ঘৰৰ পৰা বেছ্ প্ৰফুল্লিত মনেৰে নন্দিতা ঘৰখনলৈ বুলি উভতি আহিল।